Ermenek Tarihi ve Kültürü

ÜZERİNE İNCELEMELER

Editör
Doç.Dr. Erol YÜKSEL

YAYINLARI

1 CİLT

ERMENEK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ ÜZERİNE İNCELEMELER
-1-

EDİTÖR:
Doç. Dr. EROL YÜKSEL

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
YAYINCI SERTİFİKASI NUMARASI
44040

ERMENEK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ ÜZERİNE İNCELEMELER - 1

EDİTÖR:
Doç. Dr. EROL YÜKSEL

Bu kitabın bütün yayın hakları Palet Yayınlarına aittir.
Yayınevinin yazılı izni alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği tanıtmalar ve akademik çalışmalar haricinde,
kısmen veya tamamen kitaptan alıntı yapılamaz.
Eser, matbu yahut dijital ortamda kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN: 978-625-6401-12-9

BASKI
ŞELÂLE OFSET
Fevzi Çakmak Mah. Hacı Bayram Cad. No: 22 Karatay / Konya
MATBAA SERTİFİKASI NUMARASI: 46309

Konya, Aralık 2022

PALET YAYINLARI
Mimar Muzaffer Cad. Rampalı Çarşı No: 42 Meram / Konya
Tel. 0332 353 62 27
www.paletyayinlari.com.tr

ERMENEK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ ÜZERİNE İNCELEMELER
-1-

EDİTÖR:
Doç. Dr. EROL YÜKSEL

ÖN SÖZ

Türkiye'de şehir tarihi ve kültürünü ele alan çalışmalara katkı sunacağı düşünülerek hazırlanan bu eserde, Ermenek tarihi ve kültürü farklı yönleriyle ele alınmıştır. Esasında ülkemizde Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kent tarihi ve kültürü araştırmaları başlamış, özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısında da ciddi bir gelişme sürecine girmiştir. Bilindiği gibi bu tür kent çalışmaları, çalışmaya konu oluşturan şehrin politik, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine katkı sunar. Yine kent tarihçiliği sadece kendi çalıştığı bölgeyi ilgilendirmekle kalmaz, çevresindeki şehir ve kültürlerin gelişim/etkileşim süreçleri hakkında da ipuçları verir. Zira hiçbir nesne ve olgunun çevresinden bağımsız düşünülemeyeceği gibi, özellikle şehirler de çevresinden ayrı düşünülemez. Günümüzde birçok bilim dalı doğrudan veya dolaylı bir şekilde şehirle ilgili konuları inceleme alanına dâhil etmektedir. Yine her bilim dalı kendine göre şehir tanımları yapmakta ve şehir konuları üzerine farklı araştırmalar ortaya koymaktadır. Bu çalışmada da Anadolu'nun önemli geçiş noktalarından birisi olan ve tarih boyunca önemini korumayı başaran, günümüzde Karaman iline bağlı Ermenek ilçesi ve çevresi, iki ayrı kitap hâlinde ele alınmıştır. Birinci kitapta Ermenek'in coğrafî özellikleri tanıtılmış, ardından Arkeolojik geçmişi başta olmak üzere kronolojik olarak Eskiçağdan günümüze kadar olan süreçteki tarihî serencamı bilimsel bir bakış açısıyla incelenmiştir. İkinci kitapta ise yine Ermenek'in geçmişten günümüze kültürel yapısı mercek altına alınmıştır. Bir başka deyişle Ermenek ve çevresi ile ilgili Sanat Tarihi, Edebiyat, Dini İnanış, Mimarî, Halk Kültürü, Gastronomi gibi çeşitli disiplinlerden bilimsel yazılara yer verilmiştir. Çalışma tarihî ve kültürel bakımdan Ermenek'in tüm yönlerini eksiksiz ortaya koyma iddiasında değildir. Bundan sonra yapılacak olan çalışmalara bir referans olması amaçlanmıştır.

Doç.Dr. EROL YÜKSEL
Karaman-2022

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 5

ERMENEK İLÇESİNİN FİZİKİ COĞRAFYASI 9
Tahsin TAPUR

ERMENEK İLÇESİNİN BEŞERÎ COĞRAFYASI 37
Tahsin TAPUR

ANTİK DÖNEMDE ERMENEK HAVZASI'NIN SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK DURUMUNA GENEL BİR BAKIŞ 81
Mehmet KURT – Esra ATCI

GERMANİKOPOLİS (ERMENEK) ÇEVRESİNİN HELLENİSTİK VE ROMA DÖNEMİ TARİHİ 93
Mehmet KURT

GERMANIKOPOLIS (DAĞLIK KILIKIA / ISAURIA) KIRSALINDAN FİGÜRLÜ BİR ANAKAYA LAHDİ 115
Ercan AŞKIN – Erdoğan MUŞTU

TARİHSEL BİR BAKIŞLA ERMENEK/GERMANİKOPOLİS BAHÇELERİ 125
Mehmet ALKAN

ORTA BİZANS DÖNEMİ'NDE GERMANİKOPOLİS (ERMENEK) VE ÇEVRESİ 133
Cüneyt GÜNEŞ

KARAMANOĞULLARI VE ERMENEK 143
Mehmet Ali KAPAR – Fadime KOÇAK

BİR KARAMANOĞLU KALESİ MENNAN VE ETRAFINDA GELİŞEN OLAYLAR 159
Yahya BAŞKAN

ERMENEK'İN OSMANLI İDARESİNE GİRİŞİ VE KAZADA İLK DÖNEM OSMANLI İDARESİ (FÜTUHAT DÖNEMİ) 171
Halil İbrahim GÖKBÖRÜ

ERMENEK KAZASININ İDARİ YAPISI (1800-1920) 193
Mehmet MERCAN

AĞUŞ-I SENGİSTAN'DA MEMLEKET SAVUNUSU: ERMENEK'TE ŞEHİR STATÜSÜNÜ KORUMA BİLİNCİ VE ÖZELLİKLERİ (1869-1904) 211
Emre KOÇ

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ERMENEK 229
Alaattin UCA

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNDE ERMENEK KÖKENLİ MİLLETVEKİLLERİ VE FAALİYETLERİ 283
Erol YÜKSEL

ERMENEK İLÇESİNİN FİZİKİ COĞRAFYASI

Tahsin TAPUR*

Giriş

Ermenek ilçesi, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü sınırları içinde Taşeli Platosunda yer alır. İlçenin sınırlarını, kuzeyinde Konya ili Taşkent ilçesi, Karaman merkez ilçe, batısında Karaman ili Sarıveliler, Başyayla ilçeleri, güneyinde Antalya ili Gazipaşa ilçesi, Mersin ili Anamur ilçesi ve doğusunda Mersin ili Gülnar ve Mut ilçeleri çevrelemektedir (Şekil: 1). İlçenin yüzölçümü 122.4 km²'dir. İlçe merkezinin deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 1250 metredir.

Ermenek ilçe merkezinin Karaman il merkezine uzaklığı 160 km iken, Konya'ya 211 km, Sarıveliler'e 43 km, Başyayla'ya 28 km, Anamur'a 123 km, Gülnar'a 82 km, Mut'a 87 km, Silifke'ye 139 km mesafededir.

Ermenek ilçesinin bulunduğu Taşeli Platosu, fiziki coğrafya şartları bakımından insan yaşamasına çok da uygun bir yöre değildir. Bu nedenle Taşeli platosu sürekli göç veren Türkiye'nin nüfus yönünden en tenha yerlerinden biridir. 2021 yılı nüfus verilerine göre kilometre kareye düşen insan sayısı Türkiye genelinde 110 kişi, Karaman ilinde 28 kişi, Taşeli platosunda 16 kişi iken bu oran Ermenek ilçesinde 23 kişidir.

Şekil: 1- Ermenek İlçesi Topografya Haritası.

* Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Coğrafya, *ttapur@hotmail.com*

Bu çalışmada literatürden ve arazi gözlemlerinden elde edilen bilgiler ışığında Ermenek ilçesinin jeolojik özellikleri, jeomorfolojik özellikleri, iklim özellikleri, hidrografik özellikleri, toprak ve bitki örtüsü gibi fiziki coğrafya özellikleri üzerinde durulacaktır.

Jeolojik Özellikleri

Ermenek çevresinin de üzerinde yer aldığı Orta Toroslar, Alp orojenik kuşağının Anatolid-Torid tektonik kuşağının orta bölümünün batısında yer alır.

Ermenek ilçesi çevresinin yeryüzü şekillerinin oluşmasına etki eden yapısal ve litolojik birimler üç ana grupta toplanmıştır. Bu birimler genellikle yatay veya yataya yakın yapı gösteren Miyosen kalkerleri, Miyosenden daha eski kıvrımlı ve kırıklı Mesozoik kalkerler ile aşınım sonucu vadi yamaçlarında yüzeye çıkan Paleozoik formasyonlarından meydana gelmektedir. Bölgede yaşanan tektonik hareketler sonucunda Ermenek çevresi Mesozoik sonlarından itibaren su yüzeyine çıkmaya başlamıştır. Yüzeye çıkan yatay tabakalı litolojik yapı üzerine yerleşen Ermenek çayı ve kolları araziyi parçalanmıştır.

Jeolojik formasyonların temelini oluşturan birimler Kambriyenden başlayarak Miyosen sonuna kadar denizel fasiyeste gelişmiş tortul serilerden oluşur. Bölgede Gedik ve arkadaşları (1979) tarafından 14233 m'lik tortul stratigrafi kesiti incelenmiştir. Bu stratigrafi kesitinde Ordovisiyen-Orta Triyas arasında biriken malzeme 3500 m, Üst Triyas-Kretase arasında 1750 m olmak üzere temeli oluşturan formasyonların kalınlığı 5250 m'dir. Bunlar üzerinde yer alan Eosen formasyonları 750 m, Miyosen formasyonları 2500 m kalınlıktadır. Havzada çökelen temel ve örtü kayaların toplam kalınlığı 8500 m'ye ulaşmaktadır (Gedik ve diğ., 1979: 25). Paleozoyik yaşta şeyl, kireçtaşı ve kuvarsit, Alt ve Orta Triyas yaşta kireçtaşı ve şeyl, Üst Triyas yaşta kumtaşı, çakıltaşı ve kireçtaşı, Jura-Kretase yaşta dolomitik kireçtaşı bulunmakta olup bunların üzerinde tektonik olarak yerleşmiş ofiyolitli melanj yer alır. Temel birimler üzerinde Eosen yaşta marn, şeyl, kumtaşı ve çakıltaşından ibaret fliş ve en üstte Miyosen yaşta kireçtaşı, marn ve çakıltaşı yer alır (Gedik ve diğ., 1979: 8).

Genel olarak kuzeybatı-güneydoğu yönlü uzanan Orta Toros dağ silsilesine ait yapısal litolojik birlikler Üs Kretase-Orta Eosen zaman aralığında yapısal hareketlerle birbirleri üzerine bindirerek bugünkü karmaşık naplı bir yapıyı oluşturmuşlardır. Ermenek ilçesi ve çevresinde yer alan stratigrafik birlikler; Geyik dağı (fliş, kireçtaşı), Antalya (kumtaşı, kiltaşı, kireçtaşı ve ofiyolitler), Alanya (şist, dolomitik kireçtaşı, kalkşist), Aladağ (kuvarsit, şeyl, kireçtaşı, kumtaşı, silttaşı, killi kireçtaşı dolomitik kireçtaşı ardalanması) ve Bozkır (ofiyolitli karmaşık ya da melanj karışık kireçtaşı) birlikleridir. Bu yapısal birlikler Miyosen, Pliyosen ve Kuaterner'e at pos orojenik litostratigrafik birimler ile çoğu yerde diskondant olarak örtülmüştür (Efe, 1998: 10,12). Bu formasyonların litolojik yapısını oluşturan kalkerler daha sonraki orojenik hareketlerle metamorfizmaya uğrayarak mermer haline gelmiştir. Bölgede ekonomik olarak işletilen mermer ocakları bunun en acık göstergesidir.

Ermenek çevresinde yer alan Mesozoik oluşumlar genellikle kalker ve flişlerden oluşur. Jura-Kretase devrine ait kristalize kalkerler Ermenek-Güneyyurt arasında, Ermenek güneyinden ve Ermenek çayının Hadim Göksu ile birleştiği yere kadar

vadi yamaçlarında görülmektedir. Orta Torosların kuzey kenar zonunda Ermenek ile Karaman arasında alanının genel litolojik yapısının, değişik yaş ve litolojideki kaya birimlerini içeren renkli karmaşık *Ofiyolitli melanj* olarak adlandırılır. *Melanj*, Orta Permiyen'den Üst Kretase'ye değin olan geniş zaman süresi içinde, değişik oluşum ortamlarını yansıtan farklı yaşlarda ve değişik özelliklerdeki yerli ve taşınmış kireçtaşı blokları, serpantinleşmiş, peridotit, gabro, grovak, volkanik gereçli olistostromlar ile bunları içeren bir hamurun karışımından oluşmuştur. Melanjın oluşumunda yalnız tektonik olaylar değil aynı zamanda çekim kaymalarının da rol aldığı, yaşının ise en genç Maestrihtiyen olabileceği kuvvetle olasılı görülmüştür. Ofiyolitli melanj Üst Kretase döneminde Küçükçay vadisi ile Ermenek kuzeydoğusundan tektonik ile gelerek Paleozoyik ve Kretase formasyonların üzerine yerleşmiş ve daha sonra ise ofiyolitler üzerinde Eosen ve Miyosen çökeller oluşmuştur. Çalışma alanında en yaygın formasyonlar Miyosen formasyonlarıdır. Birbirleriyle yanal ve düşey geçişler gösteren, değişik kalınlık ve litofasiyesteki denizel Miyosen çökelleri polijenik çakıltaşı, kumtaşı, kum, silt, kil, marn, resif kireçtaşı, kumlu kireçtaşından oluşmaktadır. Bu çökeller Paleosenden başlayıp Pliyosene kadar uzanan bir zaman aralığında karasal ve denizel tortulanma ortamlarında oluşmuştur. Miyosen kalkerlerinin altında daha ok Eosen kalkerleri bulur (Koçyiğit, 1976: 104).

Eosen'e ait marnlı kalkerler daha çok Küçükçay vadisinde ve Zeyve çayı vadisi yamaçlarında yaygın bir şekilde gözlenir. Ermenek'in batısında gözlenen Orta Eosen dönemine ait Yenimahalle formasyonu içinde yer yer kömürler bulunur. Oligo-Miyosen göl havzalarında oluşan göller içinde yer alan kömür alanları birbirinden alçak eşiklerle ayrılan senklinaller içinde oluşmuştur. Göl havzalarını birbirinden ayıran eşiklerin yüksek kesimlerinde Eosen devrine ait flişler yer almaktadır. İrili ufaklı kalker çakılları, marn ve kilden oluşan formasyonunun kalınlığı 450-750 m arasında değişir. Ermenek çayı kuzeyinde Kışladere vadisinin batı yamacında yer alan kalkerler bu formasyon içinde çökelmiştir. Aynı çakıllara Cenne, Pamuklu, Tepebaşı köyleri civarındaki kömür ocaklarında ve Asar dağı eteklerinde de rastlanır. Eosen'e ait bu marn ve kumtaşları açığa çıktıkları vadiler boyunca plato yüzeyine doğru devam eder 1400 m yükseltide yerini yatay tabakalı Miyosen kalkerlerine bırakır. Eosen marn ve kumtaşları daha üst kısımda yer alan Miyosen kalkerlerle birçok yerde diskordans oluşturur (Efe, 2015: 59).

Miyosen kalkerleri aşınım derecesine bağlı olarak 750 m'ye kadar çıkmaktadır. Yatay bir bünye oluşturan bu Miyosen kalker tabakaların alt kesimlerinde pembemsi ve kalın tabakalı resifal kalkerler, bunun üzerinde de fosilli marn ara tabakalı sarımsı-bej renkli kalkerler yer alır. Resifal özellikteki kalker, killi kalker, marn ve kumtaşından oluşan birim daha çok Orta Miyosen döneminde meydana gelmiştir. Miyosen döneminde oluşmuş olan kalker litolojik yapı Ermenek Çayı ve kolları tarafından aşındırılmış ve derin vadiler şeklinde parçalanmıştır. Vadi içinde aşınım artığı tepeler, vadi kenarlarında tabaka alınları ve kornişler şeklinde ortaya çıkan kireçtaşları ile marn ve kumtaşları görülür. Kireçtaşlarının sıcak ve sığ bir deniz ortamını yansıtan en önemli özelliği arazide yaygın olarak bulunan deniz yıldızı, istiridye, gastropod ve mercan fosilleridir. Özellikle değişik türdeki deniz yıldızı ve istiridye fosillerine Ermenek ve çevresindeki yüksek arazinin büyük bir kısmında gözlenmek-

tedir. Miyosen kalkerlerinin aşınmayan yatay kesimleri karst topografyasının gelişmesi için çok uygun ortam meydana getirmiştir. Bu nedenle birçok karstik şekil yatay tabakalı kalkerler üzerinde daha iyi gelişme imkânı bulmuştur. Ermenek güneybatısında yer alan Boyalık-Cenne-Tepebaşı-Kesirlik arasındaki işletilen linyit kömürleri de Miyosen kalkerlerinin altında killi marnlı tabakalar içinde yer almaktadır (Efe, 1998: 22).

Bu litolojik birimlerin üzerinde daha post orojenik birimler ise daha çok ince taneli kumtaşı, konglomeralar, marn, kiltaşı, kumlu kireçtaşı, kömür ardalanması ile denizel ortam fosillerini de içeren değişik malzemelerin yer aldığı örtü formasyonları bulunmaktadır. Temel litolojik birimlerin üzerinde ise en son jeolojik zaman olan Kuvaterner dönemine ait yamaç molozları, vadi yamaçlarında taraça şeklinde bulunan genelde konglomeralardan oluşan eski alüvyon depoları, düzlük alanlarda da güncel derelerin ve akarsuların taşıyıp çökelttikleri yeni alüvyon malzemeler bulunmaktadır. Bu Kuvaterner örtü formasyonları, altındaki kayaç birimleri üzerinde yamalar halinde ve uyumsuz olarak bulunur.

Taraça depolarında yer alan bütün birimlerin çeşitli boyutta ve oldukça yuvarlaklaşmış çakıllar yer alır. Pleistosene ait çakıl depoları Zeyve, Küçük çay ve Ermenek çayı ile Beci deresi vadisinde kalın depolar oluşturmuştur. Beci deresinde Çamlıca köyü kuzeyinde vadi içindeki Pleistosene ait çakıl depoları 7 m kalınlığa ulaşmaktadır. Deponun altında ise konglomeralar yer almaktadır. Eski alüvyonlar Küçükçay vadisinin aşağı kesimlerinde ile Ermenek çayı vadi tabanında dar ve uzun şeritler halinde görülür.

Jeomorfolojik Özellikleri

Ermenek ve çevresinin jeomorfolojik özelliklerinin oluşmasında litolojik yapı ve tektonizma olaylarının yanında, akarsuların da büyük etkisi olmuştur. Genel jeomorfoloji, doğu-batı doğrultulu dağlar ve bu dağlar arasında yer alan vadilerden oluşmaktadır. Ayrıca geniş plato satıhları, karstik vadi ve depresyon sahaları da geniş yer tutar.

Dağlık Alanlar: Toros dağlarının kuzeye doğru bir yay çizdiği Orta Torosların bir kısmı d Ermenek ilçe sınırlarındadır. Ermenek güneyinde, Ermenek çayının açmış olduğu geniş bir vadi tabanı yer alır. Doğu-batı doğrultulu bu vadinin kuzeyinde ve güneyinde yüksek dağlık sahalar yer alır.

Vadi tabanı ile etrafındaki dağlık alanlar arasındaki yükselti farkı 1300 m'ye yaklaşmaktadır. Vadinin kuzeyinde yer alan Ermenek ilçe merkezi 1250 m yükseltiye sahiptir. Ermenek ilçe merkezinin kuzeyinde yüksek tepeler yer almaktadır. Bunlar doğudan batıya Yumrutepe (1861 m), Korubeleni tepe (1723 m), Koçgirmez tepe (1753 m), Susanlı kırı (1773 m), Akçaeğrik tepe (1857 m), Damla tepe (1859 m), Kavaklı tepe (1879 m) gibi yükseltilerdir.

Ermenek çayının kuzeyinde Boyalık güneybatısında Kocadağ tepe (1564 m), Şekerpınarı tepe (1443 m), Tepebaşı batısında Akçatoprak tepe (1817 m), Tepebaşı kuzeyinde Kara tepe (1365 m), Güneyyurt batısında Kartal dağ sırasında Kuzu tepe (1042 m) ve Korum tepe (1102 m), Güneyyurt Boyalık arasında Asar Dağı (1563 m) yer alır. İlçenin kuzeyin yer alan dağlar Kantranlı kuzeyinde Cankurtaran tepe (1986 m), Çamlıca Tepe (1787 m), Güneyyurt kuzeyinde Meskenkayaağıl tepe

(1956 m), Ayıbeleni tepe (1975 m), Balkusan kuzeyinde batıdan itibaren Bozdağ (2028 m), Sayvalbelen tepe (2003 m), Menteş tepe (1937 m), Kayaağıl tepe (1895 m), Yumakeşme tepe (1937 m), Oyuklu Dağı (2427 m), Kızıldağ (2244 m), Balkusan doğusunda Güzelinbaşı tepe (1939 m), Sümbüllü dağı (1886 m), Kayaönü kuzeybatısında Deliktaş tepe (1162 m), Gökçeseki güneybatısında Katrancık tepe (1544 m) yer almaktadır.

Ermenek çayının güneyinde Ardıçkaya batısından itibaren ilçe sınırını da oluşturan dağlık ve tepelik alanlar; Yunt dağı (2245 m), Salur Dağı (2037 m), Karlıkbeleni tepe (1871 m), Maraş Dağı (2023 m), Kartaldağı (2087 m), Hamitseydi tepe (1914 m), Karaduvar tepe (1946 m) bulunmaktadır. Kazancı güneybatısından itibaren Akdağ (2016 m), Bozdağ (2011 m), Güllücek tepe (1939 m), Bademli tepe (1764 m), Kartal tepe (1683 m), Gümbürdek tepe (1629 m), Çatalbadem kuzeyinden itibaren doğuya doğru ise Dinek tepe (1631 m), Kabaardıç (1600 m), Kepir tepe (1677 m), İkizpınar kuzeyinde Düzeri tepe (1518 m) ve Alıç Dağı (1585 m) gibi dağlık alanlar yer alır. Doğuda ise Erik derenin batısında Maşatalanı tepe (1587 m) ve Yarendede tepe (1699 m) dağlık alanları oluşturur. Bu dağlar kuzeybatı-güneydoğu yönlü Ermenek çayının kolları ile derin vadilerle parçalanmıştır. Bu parçalanma yer yer 1300 m'lik yükseltiyi bulduğu için arazi oldukça engebeli bir görünüm haline gelmiştir.

Orta Toros Dağ silsilesinin içinde yer alan bu dağlık alanlar bitki örtüsünden yoksun ve çıplak kayalık alanlar oluşmaktadır. Bu çıplak alanlarda bitki örtüsü tahrip edilmiş veya erozyon nedeniyle toprak örtüsü de büyük ölçüde ortadan kalkmıştır.

Plato Sahası: Ermenek çayının kuzeyinde ve güneyinde geniş düzlükler halinde uzanan Ermenek çayı ve kolları tarafından parçalanmış olan bir geniş bir plato sahası bulunmaktadır. Özellikle Ermenek havzasına bakıldığında platonun kenar kısımları yani kalker tabakaların uçları vadi kenarından boydan boya bir duvar gibi sıralanır. Vadi tabanı ile bu tabaka başlarının üst kesimleri arasında 1300 m'lik bir yükselti farkının olması ve aniden yükselmelerin görüntüsünü daha da büyütmektedir. Platonun üzerine ilerleyip akarsuların açtığı kanyon vadilerini görmedikçe akarsuların yaptığı değişikliğin farkına varmak zordur.

Ermenek kuzeyindeki plato sahasında yer alan tepelerin plato yüzeyine göre nispi yükseklikleri pek fazla değildir. Balkusan vadisinin kuzeydoğusunda Kayaağıl tepe (1895 m), Yumakeşme tepe (1937 m) bunların en dikkat çekenidir. Plato yüzeyi Ermenek çayının kolları olan Orhan dere, Küçüksu çayı, Balkusan çayı ve Beci dere tarafından derin vadilerle yarılmıştır. Bu vadiler yatay tabakalı Miyosen kalkerleri içinde açıldığından oldukça dar ve dik yamaçlı olup tipik kanyon şeklindeki vadilerdir (Efe, 2015: 61).

Ermenek güneyinde basamaklar halinde yükselen topoğrafya Gülnar sınırında 2000 m yüksekliğe çıkar. Ortalama yükseltisi 1500 m olan bu plato, Miyosen kalkerlerinden oluşan litolojik yapışa sahiptir. Platonun yüksekliği doğudan batıya doğru artar. Plato üzerinde lapya, dolin (koyak), uvala, polye, düden ve mağara gibi farklı nitelikte çok sayıda karstik oluşumlar gelişmiştir. Bunlar arasında en yaygın olanı dolinlerdir. Dolinlerin bazıları 1-2 m derinliğe ve 5-6 m çapa sahipken bazılarının derinliği

daha fazla olup, çapları da 150-200 m'yi bulmaktadır. Dolinlerin birleşmesiyle oluşan uvalalar zamanla karstik vadilere dönüşmüşlerdir (Efe, 2015: 63).
Alp orojenezi sonucunda Miyosen dönemi tortullarının çökelme alanı olan ve daha sonra deniz yüzeyine çıkan jeomorfolojik yapı hızlı bir şekilde aşınmaya başlamıştır. Bu kesimde yükselme esnasında fazla deformasyona uğramayan litolojik yapı akarsular tarafından parçalanmıştır.
Ermenek ilçesinin kuzeybatısı Küçükçay ve kolları tarafından drene edilmektedir. Küçükçay vadisi yukarı kesimlerde oldukça sarp ve dik yamaçlara sahiptir. Alanın kuzeyinde yer alan Miyosen kalkerlerinin oluşturduğu diklik önünde basamaklar şeklinde alçalan ve üç kademeden oluşan bir relief görülür. En üstte yer alan dik yamaç yaklaşık 100 m kalınlığa sahip olup bunun önünde bol miktarda moloz birikmiştir. Yatay tabakalı Miyosen kalkerlerin aşınmasıyla ortaya çıkan bu kornişlerin bulunduğu yamaçlar, Küçükçay Ermenek baraj gülüne yaklaştıkça birbirinden uzaklaşır. Litolojik asimetri nedeniyle Tepebaşı ile Ermenek arasında Küçükçay vadisinin doğu yamacı batı yamacına göre daha yatıktır. Vadi bu kesimde fliş ile kalkerlerin temas sahasında açılmıştır. Batı yamaçta daha dayanıklı olan yoğun kalkerler, doğu yamaçta ise aşınmaya karşı dirençsiz olan flişler yer almaktadır. Doğu yamaçta flişlerin yarılmasıyla ortaya bad-lands topoğrafyasına benzeyen ilginç şekiller çıkmıştır. Yamaçlar normalde kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanırken flişlerin aşınmasıyla genel uzanışa dik keskin sırtlar meydana gelmiştir. Ermenek depresyonu insan faaliyetleri için uygun şartlara sahip yerlerinde birçok yerleşim yeri bulunmaktadır. Küçükçay ve kollarının yer aldığı vadiler boyunca dar şeritler halinde verimli topraklar tarım yapmaya çok elverişlidir (Efe, 2015: 61).
Karstik Topografya: Toros Dağlarının genelinde olduğu gibi Ermenek ve çevresinde de litolojik yapının bir gereği olarak ortaya çıkan karstik şekiller bakımından çok zengindir. Çünkü karstik şekillerin gelişimi için bölgenin kalsiyum karbonat oranı yüksek Miyosen kalker formasyonlardan oluşan litolojik yapısı, tabakaların kalınlığı, tabakaların eğim durumu ve hidrolojik unsurlar elverişlidir. Bu nedenle Ermenek ve çevresinde lapya (kepir), düden (ponor), mağara (in), dolin (koyak), uvala, polye, karstik çöküntü alanı ve kanyon vadiler gibi değişik boyutta karstik oluşumlar yaygın olarak bulunmaktadır.
Karstik şekillerden mağaralar hayvancılıkla uğraşan yöre insanın ve hayvanlarının önemli barınak noktası olurken, dolin, uvala ve polye gibi karstik düzlük alanlar da tarım yapılabilen ve yerleşim amacıyla kullanılan alanlar olmuştur. Ermenek ilçesinde karstik şekillerden en önemlilerinden birisi de mağara oluşumlarıdır. Bu mağaralardan bugüne kadar araştırılanlar *Maraspoli, Çetince* ve *Kayaönü* mağaralarıdır.
Maraspoli Mağarası: Ermenek kuzeyindeki dağlık sahanın sularını binlerce yıldan beri oymasıyla meydana gelmiş büyük bir mağaradır. Maraspoli Mağarası, üçüncü zamanın Miyosen kalkerleri içinde gelişmiş olup, oluşumu hala devam etmektedir. Maraspoli mağarası çeşitli tarihlerde araştırılmasına rağmen tamamıyla keşfedilememiştir. Mağaranın bugüne kadar araştırılan uzunluğu 1280 m olup, yatay uzanımlı bir mağaradır. Mağara'dan boşalan minimum 500 lt/sn debili yeraltı suyunun önemli bir bölümü mağara içinde inşa edilmiş bir su alma yapısı ile cebri boruya

aktarılmakta ve Ermenek ilçe merkezi içinde bulunan elektrik santralında enerji üretimi için kullanılmaktadır.

Mağara, hidrojeolojik olarak fosil ve aktif olmak üzere birbiriyle bağlantılı iki kısımdan oluşmaktadır. Giriş ve çağlayandan hemen sonraki kısım, gelişimini tamamlamış fosil bölümdür. Buna karşılık düzgün bir galeri şekli bulunan ve içinden yer altı deresi akan son bölüm ise henüz oluşum halindedir. İçinden geçen derenin debisi minimum 500 lt/sn olarak tespit edilmiştir. Sıcaklığı ise 9-10 derece olarak ölçülmüştür. Geliştiği formasyonun kimyasal özelliklerinden dolayı, mağara içi traverten birikimi çok azdır. Ayrıca mahalli karst taban seviyesinin düşmesine bağlı olarak derine gömülen yeraltı deresinin üst bölümleri çökmüştür. Çökme günümüzde de devam etmektedir. Mağaranın birisi doğal diğeri yapay olmak üzere iki girişi bulunmaktadır. Birisi tarihsel süreçte oluşan doğal bir yoldur. Bu eski giriş fosil mağaraya aittir. Burası Kebendibi Mahallesi kuzeyindeki Cumba (Cumma) Pınarı hizasında, Hayatikorum Dağı'nın altında, ağzı güneye bakan yarımküre şeklinde oldukça büyük bir mağaranın tabanındadır. Büyük bir giriş ağzından ve bloklar arasından hafif bir meyille mağaraya girildikten sonra gayet dar ve dikey olan bir delikten (40x45 cm) toprağın merkezine doğru inilir. İri kaya parçalarından yapılmış 8-10 basamaklı bir merdivenle küçük ve basık bir mağaraya inilir. Burada mağaradan çeşitli yönlere giden şaşırtıcı boşluklar yolları vardır. Bu doğal yol halkın kaygısından dolayı kapatılmıştır. İkinci giriş ise Başpınar Mahallesi'nde Cumba mevkiindedir. Bu yeni giriş ilçenin sulama, içme, hidroelektrik jeneratörünün beslenme suyunun sağlandığı 1954 yılında açılan 195 m'lik yapay bir galeri özelliği taşımaktadır. Bu galeri ile birinci giriş arasında 18-20 m'lik bir yükseklik farkı vardır. Buranın üstü kemer şeklinde beton harçla kaplanmış, bir adamın eğilerek girebileceği büyüklüktedir (Türkyılmaz, 2018: 630).

Mağaranın araştırması hala sonuçlanmamış olmasına rağmen şu hali ile bile, dünyanın en büyük mağaralarından ve yeraltı derelerinden birisi olarak kabul edilmektedir. 1951 yılında inşa edilip uzun süre Ermenek ve bağlı köylerin elektrik ihtiyacını karşılamış olan hidroelektrik santralini çalıştıran su mağaradan çıkmaktadır. Kesim olmamakla birlikte Maraspoli Mağara sistemi içinde prehistorik devirlerde insanların yaşadığına dair bulgular vardır. Birçok bölme ve katmanlardan meydana gelen, içinde büyük küçük binlerce sarkıt ve dikit bulunan bu mağara, tarihi devirlerde mesken, sığınak, bazen de zindan olarak kullanılmıştır. Mağara değişik tarihlerde araştırmacılar tarafından beş kez incelenmiş ve her incelemede bir öncekine göre daha ileri noktalara gidilmiştir. Türkiye'de ilk ekip çalışması özelliğini de taşıyan, mağaranın ilk incelemesi Temuçin Aygen ve arkadaşları tarafından 1955 yılında yapılmıştır. İkinci inceleme 1965, üçüncü inceleme 1980, dördüncü inceleme ise 1985 yılında yapılmıştır. Beşinci inceleme ise 1990 yılı Haziran ayında Hacettepe Üniversitesi'nin Uluslararası Su Kaynakları Uygulama Araştırma Merkezi öğretim üyelerinden bir grup Ermenek'e gelerek mağara içinde çeşitli araştırmalar yapmışlardır. Çalışmalar sonucunda mağaranın yaklaşık 1500 m suyolu kesimi haritalanmış ve planı çıkarılmıştır. 1985'teki ulaşılan en son yerden daha ileriye gidilebilmesine rağmen yine de mağaranın sonu bulunamamıştır (Türkyılmaz, 2018: 631).

Çetince Mağarası: Görmeli Köyü sınırları içerisinde bulunan Çetince (Dipsiz) Mağarası Konya Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu'nca alınan 11/07/2019 tarihli ve 611 sayılı karar, 09/09/2019 tarihli ve 209418 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Oluru ile "Tabiat Varlığı-B Grubu Mağara" olarak tescil edilmiştir.
Mağara Ermenek Barajı gövdesinin yapıldığı kanyonun başlangıcında yer alır. Mağara allokton konumlu Aladağ Birliği'ne ait Jura-Kratese kireçtaşları ile bunların üzerine Miyosen yaşlı kırıntılıların kontağında, özellikle kireçtaşlarına doğru gelişmiştir. Deniz düzeyinden 750 m yükseklikte, Pliyosen relief sisteminin karakteristik bir şekli olan mağaranın gelişiminde; lito-stratigrafik konum, yapısal özellikler ile bölgenin sürekli yükselim halinde olması, tektonik rejim etkili olmuştur. Kuzeybatı-güneydoğu ve doğu-batı yönlerinde gelişen ve genel olarak yatay-yarı yatay uzanımlı olan mağaranın toplam uzunluğu 274 m'dir. Giriş ağzına göre son noktası +48 m yükseklikte olan mağara; farklı dönemlerde oluşmuş, birbirine bağlı üç bölümden oluşur. Hidrolojik olarak vadoz zonda bulunan mağara, gelişimini tamamlamış, geçit-kaynak konumlu fosil bir mağaradır. Bu nedenle, yağışlı dönemlerde tavandan damlayan sular dışında tamamen kurudur. Yüzeye çok yakın bir konumda bulunan mağaranın sıcak (ortalama 17-25 derece sıcaklık) ve kuru (%40-%68 arasında değişen nisbi nem) bir havası vardır. İçinde insan sağlığını olumsuz yönde etkileyecek herhangi bir gaz azlığı veya fazlalığı tespit edilmediği mağaranın değişik bölümlerinde rastlanan az sayıda yarasa dışında, karakteristik bir canlı topluluğu yaşamamaktadır. Çetince Mağarası; içini süsleyen görünümleri son derece güzel, değişik renk ve şekillerdeki damlataşları ve doğal çevresinin vahşi güzelliği nedeniyle; turizm amacıyla kullanıma son derece uygun özelliklere sahiptir (Poyraz ve diğ., 2017: 162).
Kayaönü Mağarası: Ermenek İlçesi'nin, 15 km doğusunda Kayaönü Köyü'nde Ermenek Çayı tarafından açılan kanyon vadinin kuzey yamacında yer alır. Miyosen yaşlı kireçtaşları içinde gelişen Kayaönü mağarası, yatay bir mağaradır. İsmini arkasındaki dik kayadan alan Kayaönü mağarasının toplam uzunluğu 42 m, yüksekliği 6 m, genişliği ise 50 m'dir. Girişe göre en son noktası +1 metre yükseltide bulunan mağaranın içi blok, moloz ve toprakla kaplıdır. Son derece alçak tavan yüksekliği (0.5-2 m) olan mağara sıcak (18-20 derece) ve kuru (50-60) bir havaya sahiptir. Mağara yaz aylarında yöre halkının serinlemek için tercih ettiği yerlerden birisidir. Geçmiş dönemlerde kervanların kullandığı mağara daha sonraki dönemler ağıl ve çamaşırhane alanı olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Bugün ise yerel halkın düğün, eğlence ve cenaze toplantılarının yapıldığı mekandır. Kayaönü mağarası içinde 10 gözeden çıkan su kaynakları vardır. Mağaraya halk arasında Koç Pınarı veya Ece Mağarası olarak ifade edilmektedir.
Bu mağaralardan başka Ermenek ilçe sınırları içende çok sayıda araştırılmamış mağaralar bulunmaktadır. Bu mağaralardan özellikle yayla yerleşmelerinde hayvancılıkla uğraşan insanların ve hayvanlarının barınak yeri olarak uzun yıllardan beri kullanılır. Bunlardan birisi de Nadire Kanyonu içinde bulunan ***Ayhatun mağarasıdır***. Eskiden bir merdivenle çıkılan mağaranın günümüzde baraj gölü nedeniyle kara bağlantısı kesilmiştir. Ayhatun mağarası içinde mağara duvarında bir ay resmi bulunmasından dolayı bu isim verilmiştir.

İklim Özellikleri

İklim, coğrafi çevrenin şekillenmesini ve insan yaşamını çok yakından kontrol eden bir fiziki coğrafya etmenidir. İklim, insanların yaşayış tarzları, tarım, turizm, ulaşım, yerleşme, mesken tipleri, giyim kuşamı, yemek kültürü vs. birçok hayatına etki etmektedir. Ermenek ve çevresinin gerek fiziki coğrafyasını gerekse insanların sosyo-ekonomik faaliyetlerini büyük ölçüde iklim şekillendirmiştir.

Ermenek ve çevresinin iklimini belirleyen atmosfer olayları, Akdeniz havzasında hüküm süren genel hava akımıyla doğrudan ilgilidir. Akdeniz havzasında, Kış mevsiminde atmosferik aktivite kuvvetlidir. Çünkü Asor yüksek basınç çekirdeğinin güneye kayması ve Doğu Avrupa üzerindeki basıncın termik nedenlerle artması sonucu meydana gelen basınç gradyanı Akdeniz'e doğrudur. Böylece, Akdeniz havzası bir konverjans alanı halini alır. Yörede zaman zaman Akdeniz üzerinden gelen nemli hava akımları, özellikle Mut üzerinden geçerek yağışlara neden olmaktadır. Yazın, maritim polar ve kontinental polar hava kütleleri kuzeye çekilir. Türkiye güney ve güneydoğudan gelen tropikal hava kütlelerinin etkileri altına girer. Genel hava sirkülasyonu yağışa elverişli olmadığı için, Ermenek ve çevresinde kuru ve stabil haldeki kontinental tropikal hava kütleleri bu devrede etkilerini gösterirler. İlkbaharda Atlantik antisiklonu, İzlanda ve Kuzey Afrika üzerindeki yüksek basınçla birleşerek yer değiştirmeye başlar. Akdeniz havzası ise, kuzeyden gelen soğuk hava kütleleri ile gezici depresyonların etkileri altındadır. Kış koşulları nispeten devam etmektedir. Sonbahar mevsiminde ise, yazdan sonbahara geçiş tedrici olarak devam etmekte ve Ekim ayından itibaren kış koşulları başlamaktadır (Tapur, 2022: 13).

Ermenek ve çevresinin iklim özelliklerine etki eden en önemli faktörlerden birisi de coğrafi şartlardır. Çünkü buradaki dağlar özellikle kış mevsiminde tropikal hava kütlelerinin Akdeniz kıyısından gelmesini zorlaştırmaktadır. Çünkü Ermenek güneyinde yüksek dağlık silsileler vardır. Fakat zaman zaman da olsa hava akımı girişini kolaylaştıran akarsu vadileri (Ermenek çayının geçtiği doğu-batı doğrultuda) bulunmaktadır. Özellikle güneydoğuda Ermenek çayının, Mut havzası ve oradan Silifke'ye açılan vadisi boyunca denizel etkilerin buraya gelmesini kolaylaştırmıştır. Bakı şartları açısından Ermenek, dağların güney eteğinde yer alır (Tapur, 2022: 13).

Sıcaklık: Ermenek ve çevresinde yıllık ortalama sıcaklık 12.7 °C'dir. Yine yöreye yakın olan Gülnar'da 12.4 °C, Mut'ta 17.7 °C, Anamur'da 18.9 °C'dir. Şekil 2'de görüldüğü gibi sıcaklığın yaz aylarında yükseldiği, kış aylarında da düştüğü dikkati çekmektedir. Buna göre en yüksek sıcaklıklar, Temmuz (22.9 °C) ve Ağustos (22.7 °C) aylarında iken, en düşük sıcaklıklar, Ocak (3.6 °C) ve Şubat (3.6 °C) aylarındadır. Yıl içindeki ekstrem aylar arasındaki fark 19.3 °C'dir (Şekil: 2).

Şekil: 2- Yıllık Ortalama Sıcaklık, Yüksek Sıcaklık ve Düşük Sıcaklık Grafiği

Sıcaklıkta genel olarak Ocak-Temmuz ayları arasında tedrici olarak bir artış, Ağustos ayından itibaren tedrici olarak bir azalış görülür. Yine Kasım-Nisan ayları arasındaki aylık ortalama sıcaklıklar yıllık ortalamaya göre düşük oldukları için zayıf bir negatif anomali dikkati çekerken, buna karşılık Mayıs-Ekim ayları arasında da pozitif anomali görülmektedir.

Mevsimlere göre en düşük sıcaklıkların Kış mevsiminde 4.3 °C olduğu görülür. Kış mevsimini, İlkbahar (10.7 °C) ve Sonbahar mevsimleri (14.2 °C) izlemektedir. En yüksek sıcaklıklara Yaz mevsiminde 21.8 °C ulaşılmaktadır. Genel olarak ilkbahar mevsiminde bir artış, sonbahar mevsiminde de bir azalma söz konusudur. Kış mevsimin daha soğuk geçmesinin nedeni yörenin yüksek olması ile İç Anadolu'daki antisiklon hava kütlelerinin bu kesimleri etkilemesidir. Yaz mevsiminde, yağış ihtimali çok az, nispi nem düşük, güneş radyasyonu çok kuvvetli, buharlaşma fazla olduğundan hava genellikle açık ve mavi renklidir. Yaz aylarındaki sıcaklık farkları yok denecek kadar azdır.

İlkbahar mevsiminde yine depresyonik yağışların etkisiyle yer yer yağışlar görülmektedir. İlkbahar başlarında kış koşullarının hala devam etmesi nedeniyle kararsız hava özelliği vardır. İlkbaharda yer yer depresyonik yağışların görülmesiyle sıcaklıklar sonbahar mevsimine göre daha düşük geçmektedir. Sonbahar mevsimi ise, yaz mevsiminin devamı gibidir. Çünkü burada çok sıcak ve kurak geçen bir mevsimden sonra toprak fazlasıyla ısınmıştır. Ancak Ekim sonundan itibaren kış koşullarının başlamasıyla hava sıcaklıklarında ani düşüşler başlamaktadır.

Canlılar ve klimatoloji bakımından önemli olduğu için bazı günler, sıcaklık özelliklerine göre sayılı *günler* olarak gruplandırılmaktadır. Bu sayılı günlerden tropik, yaz günü ve ılıman günler buharlaşmayı arttırarak canlıların yaşam etkinliklerini yavaşlatması bakımından sıkıntı verici veya bitkileri kurutucu etkileri olan günlerdir. Ancak bu olaylar az gelişen ve önlenmesi mümkün olan olaylardır. Burada önemli olan don olayı ve donlu günlerin sayısıdır. Çünkü don olaylı günlerin sayısı insan etkinlikleri, ulaşım, inşaat, bitki yaşamı bakımından çok önemlidir. Şiddetli klimatik donlardan korunmak şüphesiz ki çok zordur. Ancak yerel etkilerden doğan don

olayından korunmak için tarım yapılacak yerin özelliğinin önceden bilinmesi gerekmektedir (Tapur, 2002: 366).

Ermenek çevresinde yılda ortalama toplam 57.0 gün tropik gün, 129.2 gün yaz günü, 171.9 gün ılıman gün, 42.7 gün don olayı ve 11.1 gün şiddetli don olayı görülmektedir. Yaz aylarında canlılar ve bitkiler için su ihtiyacı arttığından Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında sulama yapılmaktadır.

Yılda toplam 42.7 gün don olaylı geçmektedir. Don olaylı günlerin en fazla görüldüğü aylar, Ocak ve Şubat aylarıdır. Bu dönemde tarım faaliyetleri yapılmamakta olup, bitki yetişme ve gelişme devresi de durmaktadır.

Hava Basıncı: Ermenek ve çevresi genel atmosfer olaylarına bağlı olarak yıl boyunca farklı hava kütlelerinin etkisi altında kalmaktadır. Eylül-Ekim aylarından itibaren zaman zaman kutupsal hava kütlelerinin etkisine giren bölgede, hava sıcaklığının düşmesiyle basınç yükselmekte ve Kış aylarında minimum seviyeye inmektedir. Nisan ayından itibaren hem sıcaklıkların artması ve hem de tropikal hava kütlelerinin bölgeyi etkilemesiyle hava ısınmakta ve basınç düşmektedir. Çalışma alanı, Akdeniz ile Anadolu kütlesi arasındaki hava hareketine maruz kalmakta, kış mevsiminde İç Anadolu'dan Akdeniz'e doğru, yaz mevsiminde de Akdeniz'den İç Anadolu'ya doğru bir hava akımı görülmektedir.

Rüzgârlar: Ermenek ve çevresinin de içerisinde yer aldığı Taşeli Platosunun engebeli, dağlık ve derin akarsu vadilerinden meydana gelmesi rüzgâr sistemlerini de etkilemiştir. Özellikle kış mevsiminde İç Anadolu Bölgesi ile Akdeniz Bölgesini birbirinden ayıran Toros dağlarında kuzey-güney doğrultulu vadiler boyunca kontinental havanın güneye inmesini sağlayan hava akımları görülmektedir. Toros dağlarını kat ederek inen bu soğuk karakterli hava akımları, ani basınç farklarından dolayı, şiddetli esen rüzgârlar şekline dönüşmektedir.

Ermenek'te yıllık ortalama rüzgâr hızlarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Ortalama rüzgâr hızlarında yaz ile kış ayları arasında çok büyük farklar olmamakla birlikte en hızlı esen rüzgâr hızın görüldüğü aylar, Ekim ve Aralık iken, en az olduğu aylar Haziran, Temmuz ve Ağustos'tur (Şekil: 3).

Şekil: 3- Ortalama Rüzgâr Hızları (Bofor)

Ermenek'te Esme sayıları toplamına göre en fazla güney (4509), batı (4423) ve doğu (3033) sektörlü rüzgârlar görülürken, en az esen yönler ise kuzeybatı (30) ve kuzeydoğu (86)'dur (Şekil: 4). Bunun nedeni güney, batı ve doğu yönlerde derin akarsu vadileri, kuzeyde dağların bulunmasıdır.

Şekil: 4- Ermenek'te Esme Sayıları Toplamına Göre Rüzgâr Gülü

Ermenek'te ortalama **buhar basıncı**, Aralık-Ocak-Şubat-Mart aylarında minimum iken, sonraki aylarda giderek artarak Temmuz-Ağustos aylarında maksimum seviyeye ulaşmaktadır. Ağustostan itibaren tedrici olarak düşmeye başlamaktadır (Şekil: 5). Bunun nedeni kış aylarında sıcaklığın düşmesi, toprağın suya doyması, yaz aylarında ise sıcaklığın artması ve topraktan suyun azalmasıdır.

Şekil: 5- Ortalama Buhar Basıncı (mb) Grafiği

Nem: Uzun yıllar düzenli yapılan rasatlara göre aylık ortalama nispi nem oranı %45'tir. Nispi nem dağılışında aylar arasında çok fazla farklar yoktur. Ancak son dönemlerde Ermenek baraj gölünün etkisiyle nem oranında bir artış başlamıştır. Ermenek'te nispi nem yaz aylarında minimum iken, kış aylarında maksimumdur (Şekil: 6). Bunda etkili olan faktörler, sıcaklık başta olmak üzere, denizel etkilerden uzaklık, yükselti ve yeryüzü şekilleri gibi coğrafi faktörlerdir. Sıcaklıkla nispi nem

arasında ters orantı vardır. Çünkü sıcaklık arttıkça nem azalmakta, sıcaklık azaldıkça nispi nem artmaktadır.

Şekil: 6- Yıllık Ortalama Nispi Nem Oranı Grafiği (%)

Yağış: Bir yerin alacağı yağış miktarı, genel olarak planeter ve coğrafi faktörlere bağlıdır. Ermenek çevresinde bu şartlar altında olup, yılda toplam 495.3 mm yağış (Kazancı 806 mm, Göktepe 854 mm, Mut 411 mm, Gülnar 924.4 mm) düşmektedir. Ermenek'te yıllık ortalama yağış miktarının en yüksek değerine 93.0 mm. ile Ocak'ta rastlanırken, minimum değerlere 7.1 mm. ile Ağustos ve 7.7 mm. ile Eylül aylarında rastlanmaktadır (Şekil: 7).

Şekil: 7- Yıllık Ortalama Yağış Grafiği (mm)

Yağışın mevsimlere dağılışına göre, Akdeniz yağış rejimine yakın olup, yağışların %44.6'sı Kış aylarında gerçekleşir. Çünkü kış aylarında planeter faktörler yağış oluşumuna elverişlidir. İlkbahar mevsiminde kış şartları özellikle Şubat ve Mart aylarında devam etmekle birlikte, yağış ve bulutluluk kışa göre azalmaktadır. Yaz mevsiminde sıcaklığın son derece yüksek olmasıyla çok kurak bir mevsim görülmektedir. Özellikle Ağustos ve Eylül aylarında yağış yok denecek kadar azdır. Sonbahar mevsiminde ise depresyon aktivitelerinin artmasıyla serin ve yağışlı hava şartları başlar. Buna rağmen Sonbaharda yağışlar, İlkbahar mevsimine göre daha azdır (Şekil: 8).

Şekil: 8- Yağışın Mevsimlere Dağılış Yüzdesi

Yağış Etkinliği ve İklim Tipi

Yağışın gerçek etkisi sadece düşen yağış miktarı ile belirlenemez. Yağış miktarı yanında; şiddeti, zamanı, hava sıcaklığı, buharlaşma, toprağa sızma, zeminin litolojik özellikleri, eğim ve bitki örtüsü gibi faktörlerde bir yerin yağış ve nemlilik karakterini ortaya koymakta göz önüne alınır. Bu konuda birçok araştırıcı çok sayıda formül geliştirmiştir.

De Martonne yıllık yağış miktarı ile yıllık ortalama sıcaklık arasındaki münasebete göre bir yerin iklimini belirlemiştir. Böylece Ermenek, yıllık indis değeri 12.2 olan yarı kurak iklimler ile nemli iklim bölgeleri arasında yer almaktadır. Yine De Martonne'nin aylık indis değerlerine göre indis değerinin 10'nun altında olduğu aylar (Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül) kurak, 10-20 arasında olan aylar (Nisan, Mayıs, Ekim) yarı kurak, 20'nin üzerinde olan aylar (Ocak, Şubat, Mart, Kasım, Aralık) nemli iklim özelliği taşımaktadır.

Köppen'e göre, Ermenek'te yağışın %70'inden fazlası Kasım-Mart arasındaki soğuk dönemde düştüğü için nemli iklimler grubuna girmektedir. Böylece Ermenek kışı yağışlı, yazı çok sıcak ve kurak bir iklim tipi (Akdeniz iklimi) özelliği taşımaktadır.

Erinç formülüne göre, yıllık ortalama yağış miktarı ile yıllık ortalama maksimum sıcaklık ortalamaları kullanılarak yapılan hesaplamalarda Ermenek'te indis değerleri 26'dır. Erinç'e göre Ermenek yarı nemli iklim tipine girmektedir.

Thornthwaite'ın formülü, en çok kullanılan ve güvenilire yakın sonuç veren; sıcaklık ve yağış değerlerinin yanı sıra potansiyel evapotransprasyon (PET)'u da değerlendirerek, hakiki evapotransprasyon (HET), birikmiş su, su fazlası, su eksiği, yüzeysel akış ve nemlilik değerlerini ortaya çıkaran bir formüldür (Tapur, 2002: 376).

Thornthwaite'ın su bilançosuna göre Ermenek'te yağışlar, Kasım ayından itibaren potansiyel evapotransprasyondan fazladır. Aralık-Mart ayları arasındaki devrede rezerv su 100 iken, rezerv suyun aylık değişimi ise 0 dır. Mart ayından itibaren yağışın azalmasıyla potansiyel evapotransprasyon yağıştan yüksektir. Haziran-Eylül arasındaki dönemde yağışın az, potansiyel evapotransprasyonun fazla olması nedeniyle toprakta hiç su yoktur.

Neticede Ermenek'te Kasım-Mart ayları arasındaki devrede yağış yeterli ve toprakta su fazla, Mayıs-Ekim arasındaki devrede de yağış yetersiz olup, toprakta su eksiği bulunmaktadır (Şekil: 9).
Thornthwaite'ın iklim tasnifine göre de Ermenek'te $\mathbf{C_1\ B'_1\ s_2\ b'_3}$ (Kurak ve az nemli, birinci dereceden mezotermal, kış mevsiminde çok kuvvetli su fazlası olan ve denizel şartlara yakın bir iklim) tipi bir iklim mevcuttur (Tapur, 2002: 377).

Şekil: 9- Thornthwaite göre Su Bilançosu Grafiği

Sonuç olarak Ermenek ve çevresinde gerek sıcaklık, basınç, rüzgâr, nem, yağış özelliklerine göre, gerekse çeşitli iklim tipi formüllerine (De Martonne, Köppen, Erinç, Thornthwaite) göre; yazları sıcak ve kurak, kışları yağışlı geçen bir iklim tipi (Akdeniz iklimi) özelliği görülmektedir. Ancak yükseklik, dağların uzanışı, bakı, denize uzaklık gibi coğrafi şartlar Akdeniz ikliminin özelliklerini daha sertleştirmiştir. Bu yüzden Ermenek çevresi **Akdeniz Dağ İklim** özelliği taşıdığı ifade edilebilir. Ermenek baraj gölü medeniyle son dönemde artan nem oranı ve yağış uzun yıllık ortalama iklim verilerine tam olarak yansımadığı da ifade edilebilir.
Hidrolojik Özellikler
Ermenek ilçesinin hidrolojik unsurlarını Ermenek çayı ve ona katılan kolları, Ermenek barajı, Balkusan barajı, Yukarıçağlar göleti, Sarıvadi göleti, Kazancı göleti ve kaynaklar oluşturmaktadır.
Ermenek Çayı: Ermenek çevresinin yüzey suları Ermenek çayı ve kolları tarafından drene edilmektedir. Ermenek çayı Ermenek ilçe sınırları dışından da kollar ve kaynaklar almaktadır. İlk kaynaklarını Geyik dağından alan ve ilk kaynak noktasında Gevne çayı olarak devam eden Ermenek çayı, yukarı havzasından itibaren bünyesine irili ufaklı birçok dere ve çay almaktadır. Bu kollar kuzeyden Göktepe, Küçükçay, Balkusan ve Beci derelerini, güneyden ise Çay, Berem, Düden, Değirmenlik, Bulancak, Zeyve, Erik ve Yayla derelerini alarak, Mut güneyinde Hadim Göksu'yu ile birleşerek güneye doğru akmakta ve Silifke ovasından Akdeniz'e ulaşmaktadır. Ermenek ilçe sınırları içinde bu çay ve derelerden en önemlileri Küçükçay, Balkusan dere,

Zeyve çayı, Değirmenlik dere ve Bulancak dereleridir. Bu derelerden Küçükçüy, Zeyve Çayı, Değirmenlik dere ve Bulancak dereleri eskiden Ermenek çayına katılırken bugün Ermenek Baraj gölüne katılmaktadır.

Genellikle dantritik bir drenaj yapısı gösteren Ermenek çayı ve kolları Miyosen kalkerleri üzerinde topografik yapıya uyum sağlamış bir özellik gösterirken, Miyosen örtüsünün ortadan kalktığı kesimlerde temele derin boğazlar açarak yerleşmiştir. Ermenek çayı ve kolları tarafından drene edilen sahada kalker formasyonlarının fazla yer alması drenaj ağını da etkilemiştir. Karstik şekillerin iyi geliştiği saf kalker alanlarda yüzeysel akış zaman zaman kaybolarak yeraltı akışı şekline dönüşmektedir.

Ermenek çayının toplam drenaj alanı 3700 km^2, uzunluğu 140 km, ortalama debisi 56.68 m^3/sn.dir. Akım yıl içinde düzensiz olup, yaz ve sonbahar aylarında düşük, kış ve ilkbahar aylarında yüksektir. Akarsuyun debisinin en düşük olduğu ay 14 ile Eylül ayı iken, en yüksek olduğu ay 15 m ile Nisan ayıdır. Ermenek çayı ve kolları yağmur ve kar suları dışında özellikle birçoğu karstik olan kaynaklarla (Kapız, Maraspoli, Nadire, Zeyve, Dumlugöze gibi) da beslenmektedir. Bu karstik kaynaklar Ermenek çayına yaz ve kış aylarında devamlı su sağladığı görülmektedir.

Ermenek Çayı üzerinde 5 adet hidroelektrik santrali (HES) bulunmaktadır. Toplam 554 MW kurulu güce sahip bu hidroelektrik santraller ile Türkiye'deki HES'lerden üretilen elektriğin yüzde 1,878 oranı, toplam elektrik tüketiminin ise yüzde 0,551 oranı karşılanır. Ermenek Çayı üzerinde bulunan hidroelektrik santraller: Kurulu gücü 302 MW olan Ermenek Barajı ve HES, kurulu gücü 159 MW olan Gezende Barajı ve HES, kurulu gücü 24 MW olan Azman ve Kirpilik HES, kurulu gücü 67 MW olan Daran HES 1 ve Daran HES 2'dir (enrjiatlasi.com/Erişim Kasım 2022).

Ermenek Barajı ve Hidroelektrik Santrali (HES) Ermenek Çayı üzerinde bulunmaktadır. Beton kemer gövde, dolgu tipi olan Ermenek barajının su havzası genişliği 62 km^2 ve su toplama kapasitesi 5 milyar m^3'tür. Barajın ortalama derinliği 78 m, maksimum derinliği ise 204 m'dir. 10.08.2009 tarihinde su tutmaya başlayan Ermenek Barajı yaklaşık 2,5 yıl sonra enerji üretimine başlamıştır. Ermenek Barajını besleyen ana su kaynağı Ermenek Çayıdır. Ermenek Çayı ile Göktepe Deresi, Nadire Deresi, Küçüksu Çayı ve Zeyve Çayı olmak üzere 5 ayrı koldan beslenmektedir. Kamuya ait olan Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) tarafından işletilen santral 302 MW kurulu gücü ile Türkiye'nin 18. büyük Hidroelektrik Santrali'dir. Ermenek Barajı ve HES ortalama 859.647.586 kilovatsaat elektrik üretimi ile 236.687 kişinin günlük hayatında ihtiyaç duyduğu (konut, sanayi, ulaşım, çevre aydınlatması gibi) tüm elektrik enerjisi ihtiyacını karşılayabilir (enrjiatlasi.com/Erişim Kasım 2022).

Ermenek Barajı çift eğrili asimetrik ince kemer beton tipinde inşa edilen 218 m yüksekliğiyle, genişliği tepede 150 m olan, tabanda ise yer yer 5 m'ye kadar düşen dar ve derin bir vadide inşa edilen Ermenek Barajı'nın yapımı kablo vinç sistemiyle iş makinelerinin havadan taşınmasıyla tamamlandı. Ermenek Barajı ve HES, 306 megavat kurulu güce ve 1 milyar 669 milyon kilovatsaat yıllık enerji üretme kapasitesine sahiptir (EÜAŞ, 2022).

Küçükçay: İlk kaynaklarını Başyayla ilçesi sınırlarından alan Küçükçay ana kola katılıncaya kadar toplam drenaj alanı 380 km^2'dir. Çaya batıda Büyükkarapınar ve El-

mayurdu köylerinden gelen Küçüksu, doğuda Başyayla ve Katranlı köyü kuzeyinden gelen Kışla derelerinin Güneyyurt güneybatısı Bozdan mevkinde birleşmesiyle Küçükçay adıyla Ermenek baraj gölünü ulaşır. Küçükçay vadisi yukarı kesimlerinde Miyosen kalkerleri, orta bölümlerinde Jura-Kretase kalkerleri ile ofiyolitler ve aşağı kesimlerinde ise Eosen flişleri ve marnlar yer almaktadır. Küçükçay vadisinin daha dayanıklı olan kalkerlerden aşınmaya karşı dayanıksız olan flişlere geçiş sahasında çok belirgin bir meyil kırıklığı oluştuğu görülmektedir.

Balkusan Deresi: Ermenek kuzeyindeki yatay plato sahası üzerindeki 2000 m.lik Cankurtaran tepeden ilk kaynaklarını alan Başbelen dere olarak adlandırılan Balkusan deresi güneydoğu istikametinde akmaktadır. Balkusan doğusundan gelen Kamış dere, Kumdan dere ve Çukurçimen derelerini de alarak Çamlıca köyü güneyinde Ermenek çayına ulaşır. Toplam drenaj alanı 389 km^2 olan Balkusan deresi genellikle dar ve derin vadilerden geçerek akmaktadır. Özellikle Çamlıca köyünden itibaren vadi yamaçları Ermenek çayına ulaşıncaya kadar çok diktir.

Balkusan deresinde 1 baraj ve kurulu gücü 38 MWe hidroelektrik santrali bulunmaktadır. 2009 yılında inşaa edilen barajın gövdesi temelden 46 m yüksekliğinde RCC dolgu tipinde olup, gövde dolgu hacmi 51 bin metreküptür. Balkusan HES Türkiye'nin 348., Karaman'ın ise 6. büyük enerji santralidir. Balkusan hidroelektrik santrali Türkiye'deki HES'lerden üretilen elektriğin %0,087 oranı, toplam elektrik tüketiminin ise %0,026 oranı karşılanır (enrjiatlasi.com/Erişim Kasım 2022).

Zeyve Çayı: Ermenek barajı güneyindeki İkizçınar köyünün güneydoğusunda 810 m yükseklikten yüzeye çıkan Zeyve kaynağı ile ilk sularını alan Zeyve Çayı kuzeye doğru akarak Ermenek baraj gölüne ulaşmaktadır. Toplam yağış alanı 160 km^2 olan Zeyve çayının kaynak dışında mevsimlik dereler ile de beslenmektedir. Miyosen kalkerleri içinden çıkan kaynak suyu Eosen flişleri içinde akmaktadır. Su toplama havzasında yumuşak ve kolay aşınan litolojik yapı nedeniyle arazi yoğun erozyon ile karşı karşıyadır. Zeyve Çayı üzerine inşa edilmesi düşünülen bir HES bulunmaktadır. Zeyve Regülatörü ve HES Projesi 3.720 MWe kurulu güce sahip olması planlanmış ve yapım aşamasındadır (enrjiatlasi.com/Erişim Kasım 2022).

Ermenek barajına Zeyve çayından başka güneyden katılın dereler ise Gökçekent ve Sarıvadi kuzeyindeki dağlık sahadan doğan küçük mevsimlik derelerle beslenen ve kuzeydoğuya doğru akan ***Değirmenlik dere*** ile Kazancı çevresindeki küçük mevsimlik derelerle beslenip yine güney doğuya doğru akan ***Bulancak Dere*** bulunmaktadır. Değirmenlik ve Bulancak Dere eskiden Ermenek Çayına katılırken, bugün sularını Ermenek baraj gölüne ulaştırmaktadır. Bu dereler daha çok yağışlı dönemde ve dağlık sahadaki kar erimelerinin olduğu dönemlerde debisi yükselmektedir.

Ermenek çayı ve kollarının yatak profillerinde gözlenen bu eğim kırıklıkları ***kesintili yatak profiline*** sahip olduklarını ve henüz denge profiline ulaşmadıkları ifade edilir. Akarsu vadilerinin bugünkü tabanlarından daha yüksekte yer alan menderes yenikleri Ermenek çayı ve kollarının geçmiş dönemlerde denge profiline ulaştığını fakat daha sonra meydana gelen kaide seviyesi değişiklikleri nedeniyle bu dengenin tekrar bozulduğunu göstermektedir. Akarsuyun enine ve boyuna profillerin analizinden çıkan sonuca göre akarsuyun kaide seviyesi eskiden bugünkü durama göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Boyuna profilde görülen eğim kırıklıkları hem taban

düzeyi açılması hem de geriye aşındırma esnasında farklı litolojik birimlerin yatak boyunca yer almalarından kaynaklanır. Akarsu aşınıma karşı dayanıklı formasyon içinde akarken daha yumuşak formasyona ulaştığı kesimde aşınma hızlandığından burada bir eğim kırığı oluşmaktadır. Bu eğim kırıklıkları kalkerlerden fliş veya marnlara geçiş sahalarında gözlenmektedir. Fakat enine profillerde yamaçlarda yer alan menderes yenikleri ile vadilerin üst kesimlerinde yatık olan yamaçların tabana doğru aniden dikleşmesi ve yatağın daralması kaide seviyesinde meydana gelen bir alçalmayı göstermektedir (Efe, 1998: 116).

Göletler: Ermenek ilçesinde doğal bir göl alanı yoktur. Tarımsal sulama amacıyla inşa edilmiş göletler vardır. *Ermenek Yukarıçağlar Göletinin* depolama hacmi 0,07 hm^3, *Ermenek Sarıvadi Göletinin* depolama hacmi 0,09 hm^3, 2023 yılında tamamlanacak *Ermenek Kazancı Göletinin* depolama hacmi ise 0,39 hm^3 olup, 1630 dekar tarım arazisi kapalı boru hattı ile sulanabilecektir.

Kaynaklar: Ermenek ilçesinde debileri 1 ile 3800 lt/sn arasında değişen çok sayıda kaynak vardır. Kaynaklar yüksek plato sahasına yağan kar ve yağmur suları ile beslenen karstik kaynaklarıdır. Bunların en önemlileri Kapız (minimum debi 3800 lt/sn), Zeyve (minimum debi 1600 lt/sn), Nadire (minimum debi 1400 lt/sn), Maraspoli (minimum debi 500 lt/sn), Yukarıçağlar (minimum debi 30 lt/sn), Kayaönü (minimum debi 20 lt/sn), Aşağıçağlar (minimum debi 10 lt/sn), Pınargözü (minimum debi 10 lt/sn) ve Gömmeci (minimum debi 10 lt/sn) kaynaklarıdır (Efe, 1998: 131).

Kapız kaynakları, Ermenek çayının kenarında vadi yamacında birçok noktadan çıkan kaynak suyu en fazla debiye sahip kaynaktır. Aladağ birliğinin Çakozdağ formasyonundan boşalmakta olan Kapız kaynakları, Bozkır birliği ile Aladağ birliğinin bindirme fayından birçok noktadan çıkmaktadır. Kaynağın ortalama debisi minimum Ağustos ayında 3.8 m^3/s iken maksimum Nisan ayında 10 m^3/s değere ulaşmaktadır. Kaynağın beslenme alanı kar erimeleri sonucu tabana sızan yeraltı suyu ve güneybatı kesimde yer alan kuru derede gelişen çeşitli düdenler ilişkili olduğu sanılmaktadır.

Nadire kaynağı, Ardıçkaya köyünün kuzeydoğusunda yer alan karstik bir kaynaktır (Foto: 1). Baraj inşasından önce Un Değirmenine su taşıyan kaynak, yüzeyde geçirimli ofiyolitli karbonatlı kayaç bloğu ile altta geçirimsiz serpantinler arasından bir fay kırığı ile dört farklı noktadan yüzeye çıkmaktadır. Ayrıca kaynak gözelerinden birinin önüne kurulan HES ile 57 kw/s elektrik üretilmektedir. Minimum debisi 1.4 m^3/s olan bu kaynak, görünürde ofiyolitli karmaşığın karbonatlı kayaç bloğundan çıkmasına rağmen, karstik alt birimden derin yeraltı suyu ile de beslenmektedir.

Zeyve kaynağı, İkizçınar köyünün güneydoğusunda 810 m yükseklikten yüzeye çıkan bir kaynaktır. Kaynak yakınında inşa edilmiş Un Değirmenine enerji sağlamakta ve köyün içme, kullanma ve sulama suyu ihtiyacını karşılamaktadır. Zeyve kaynağı Miyosen kalkerleri ile bunlar altında bulanan marn ve killi kireçtaşları çıkmaktadır. EİE tarafından 1985 yılından itibaren aylık olarak ölçülen kaynağın minimum debisi Ağustos ayında 1.3 m^3/s iken maksimum debisi ise 10.5 m^3/s Nisan ayında gözlenmektedir. Kaynağın debisinin büyük bir aralıkta değişim göstermesi,

beslenme alanındaki yıllık yağışların ve özellikle Mart-Nisan dönemindeki kar erimesinin boşalıma etkisi olduğunu göstermektedir (Yeşertener, 1995: 90).

Foto: 1- Nadire Kaynağının Gözelerinden Biri ve Eskiden İşletilen Baraj Yapımı Nedeniyle Terkedilmiş Olan Değirmen Binası

Maraspoli Kaynağı, Maraspoli mağarasından çıkan karst kaynağı, ülkemizin 1935 yılında kurulan en eski hidroelektrik santrallerinden birine su sağladığı gibi Ermenek ilçesinin içme, kullanma ve sulama suyunu da karşılar. Boşalım kotu 1350 m olan kaynak, Maraspoli mağarası içerisinde yeraltı deresi şeklinde akmaktadır. Mağara içindeki düdenlerden kayıpları engellemek için, düdenlerin akış yukarısında yeraltı deresi üzerine bent kurularak su kontrol edilmiş ve kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu 195 m uzunluğundaki bir boru ile dışarıya alınmıştır.

Maraspoli mağarası araştırmalarında yeraltı deresinin 1280 m'lik kısmı haritalanmış ve haritalanamayan kesimde de düzgün bir platformda aktığı ifade edilmiştir. Minimum debisi 500 lt/sn olan, Maraspoli karst kaynağı üstte yer alan geçirimli kalker formasyon birimlerinin altında yer alan kiltaşı, marn ve killi kalkerler ile temas ettiği kesimden çıkmaktadır. Kaynak çıkışında traverten çökelimi bulunmamaktadır. Kalsiyum karbonat bakımından doygun olmayan Maraspoli kaynağı, çözücü sular sınıfına girmektedir. Değişik dönemlerde çok sayıda araştırıcının incelediği kaynak, mağara içinde yer alan marn tabakalarının çökme tehlikesi nedeniyle belirli noktalardan ileriye gidilememiştir (Yeşertener, 1995: 94).

Toprak Özellikleri

Ermenek çevresinde toprakların dağılışını etkileyen faktörler; ana kaya, iklim (yağış ve sıcaklık), eğim, yükselti, bakı ve doğal bitki örtüsüdür. Bu faktörlerin etkisiyle Ermenek ve çevresinde Kırmızı Akdeniz toprakları, kırmızı kahverengi Akdeniz toprakları, kahverengi orman toprakları, kireçsiz kahverengi topraklar, kireçsiz kahverengi orman toprakları, rendzina toprakları, alüvyon ve kolivyal topraklar yayılış göstermektedir.

Genellikle karstik erime şekillerinden oluşan dolin, uvala gibi karstik düzlüklerin tabanlarında kırmızı renkli Akdeniz toprakları yayılış göstermektedir. Sahada geniş yayılım gösteren kalkerler üzerinde ise uzun yaz kuraklığı ve yüksek sıcaklıkların etkisiyle kırmızı kahverengi Akdeniz toprakları oluşmuştur. Kırmızı renkli bu toprak örtüsünün büyük bir bölümü de aşınma sonucu taşınmıştır. Organik maddi bakımından fakir olan bu toprakların pH değerleri de 7 civarın olup, yağışlarla yıkanma nedeniyle toprakta kum ve kireç oranı arttığı için çok verimli değildir (Efe, 1998: 141-143).

Ermenek çevresinde şist, marn, serpantin ve fliş anakaya üzerinde kahverengi orman toprakları gelişmiştir. İlçenin en yaygın toprak grubunu oluşturan kahverengi orman topraklar yer yer kireçli kahverengi orman ve kireçsiz kahverengi orman toprakları olmak üzere iki gruptadır. Bu topraklar genellikle orman örtüsü ile kaplı eğimli sahalarda yoğun erozyon nedeniyle toprak olgun bir profil yapısına ulaşamamaktadır. Kahverengi orman toprakları birçok yerde bünyelerinde ve yüzeylerinde taş birikimi içermektedirler. Genelde kuru tarım yapılan bu topraklar çok verimli değildirler. Akdeniz topraklarına göre daha az yıkandığı için özellikle orman örtüsü altında gelişen toprak yapısında organik madde bulunmaktadır.

Taşınmış topraklar grubunda yer alan alüvyon ve kolüvyal topraklar daha çok aşınma ve birikmenin etkili olduğu sahalarda yayılış gösteren genç topraklardır. Ermenek çevresinde alüvyon topraklar eğimin azaldığı vadi tabanlarında ve akarsu kenarlarında dar bir şerit halinde bulunurlar. Bu topraklar Ermenek ilçesinin en verimli topraklarıdır. Toprak horizonu bulunmayan veya horizonlaşmanın başlangıç safhasında olan bu topraklar ana materyalin fiziksel ve kimyasal özelliklerini yansıtırlar. Ermenek ilçesindeki engebeli ve bitki örtüsünün zayıf olduğu kesimlerde aşınan malzemenin depolandığı kolüvyal topraklar yayılış gösterir.

Anakayanın özelliklerini yansıtan yumuşak toprak grubunda yer alan rendzina toprakları Ermenek çayı güneyindeki alanlarda daha yaygın görülmektedir. Bu topraklar A ve C katlarından oluşmaktadır. Toprak örtüsünün altında Miyosen kalkerleri yer almaktadır. Rendzinaların A katında orta derecede organik madde bulunur. Toprak gelişimi iyi olmadığı için yumuşak toprak gurubunda olup erozyona çok elverişli toprak grubunda yer alır. Ermenek çayı güneyindeki yamaçlardaki rendzina toprakları erozyona uğramış ve birçok yerde ana kaya yüzeye çıkmıştır. Bu nedenle rendzina toprakları sığ ve verimleri düşüktür. Tarıma uygun olmayan oldukça yumuşak ve su tutma kapasiteleri düşük olan bu topraklar üzerinde otsu ve kurakçıl bitkiler yetişir (Efe, 1998: 149).

Ermenek çevresinde bitki örtüsünün yoksun olduğu alanlarda hızlı bir erozyon görülür. Yörede toprağın aşınması yağışların attığı kış aylarında şiddetlenmektedir. Sahanın litolojik yapısını erimeye elverişli kireçtaşları olması kil, mil, kum ve küçük çakıl boyutundaki toprak oluşturacak kayaçlar sağanak yağışlar sonucu bölgeden taşınmaktadır. Özellikle Ermenek çayı ve kollarının açmış olduğu yamaçlar şiddetli erozyona maruz kalmıştır. Toprakların taşınmasında bu doğal faktörlerin yanında insanoğlunun da büyük etkisi vardır. Çünkü Ermenek çevresinde tarım alanı sınırlı olduğu için vadi yamaçlarında bitki örtüsü tahrip edilerek tarım alanları açılmaktadır. Engebeli araziye sahip alanlarda bitki örtüsünün uzun yıllardan beri tahrip

edilmesi ve aşırı hayvan otlatılması gibi nedenlerle toprak kaybına uğrayan arazide tarım yapılabilecek toprak alanları giderek daralmaktadır.

Bitki Örtüsü

Ermenek çevresi bitki örtüsü bakımından İran-Turan ve Akdeniz Floristik Bölgesi içinde olup, Davis'in Grid sistemine göre de C4 karesinde yer alır. Doğal bitki örtüsü gelişimi Akdeniz kuşağı, Akdeniz dağ kuşağı ve yüksek dağ stepleri şeklinde dağılış gösterir.

Akdeniz kuşağı içinde kızılçam *(Pinus brutia)* ormanı, makiler ve garig formasyonları yayılış göstermektedir. Aslında Akdeniz bitki kuşağın temel bitki örtüsü kızılçam *(Pinus brutia)* ağaçlarından oluşan orman örtüsüdür. Kızılçam ormanları eskiden beri insanlar tarafından tahrip edilmesi ve orman yangınlar nedeniyle ortadan kalkmış yerine maki ve garig bitki formasyonları yerleşmiştir. Ermenek çayı vadisinde orman örtüsünün iyi korunduğu bölümlerde kızılçam *(Pinus brutia)* ormanları %60-70'ten fazla bir kaplama oranına sahiptir. Kızılçamlardan sonra 1300 m.ye kadar karaçam (*Pinus nigra*), 1300 m.de köknar (*Abies cilicica*) ve 1400 m.de de sedir (*Cedrus libani*) ağaçlarının oluşturduğu orman örtüsü görülür.

Akdeniz kuşağının içinde bulunan ***maki topluluğu*** genellikle kızılçam ormanlarının tahrip edildiği yerlerde yayılış göstermektedir. Bu topluluk daha çok Ermenek Baraj gölü çevresinde ve Ermenek çayı vadisinin taban kesimlerinde örtü oluşturmaktadır. Yödeki maki türleri; zeytin (*Olea europaea*), funda (*Erica arborea*), akçakesme (*Phillyrea latifolia*), katran ardıcı (*Juniperus oxycedrus*), kermez meşesi (*Quercus coccifera*), melengiç *(Pistacia terebinthus)*, boyacı sumağı (*Rhus cotinus*), tespih (*Styrax officinalis*), keçiboğan (*Calyeotome villosa*), kızılcık (*Cornus sanguinea*) ve küçük çalılardır. 1000 m yükseltilere kadar çıkabilen maki topluluğunun dağılışında yükselti, karasallık, iklim ve insan faktörü önemli rol oynar. Bunlardan zeytin (*Olea europaea*) en fazla 550 m yükseltilere kadar yetişir. Ermenek çayının geçmiş olduğu vadi tabanı ile Balkusan deresi vadisi maki topluluğu ve bitki çeşitliliği açısından çok zengin bir alandır.

Ermenek ve çevresinde yer alan köylerde kış şartlarının aşırı soğuk geçmesi nedeniyle ormanlar insanlar tarafından sürekli tahrip edilmiştir. Yörenin temel geçim kaynaklarından olan kıl keçisi yetiştiriciliği önemli bir ekonomik faaliyettir. Ormanlık alanlarda insan tahribatı ile zamansız ve aşırı hayvan otlatma da bitki örtüsü gelişimine olumsuz etkiler yapmıştır. Orman tahribi nedeniyle yok edilen ağaçlı bitki örtüsü günümüz yağış miktarı ile tekrar orman örtüsünün gelişmesine izin vermemektedir. Orman ve makilerin insanlar tarafında tahrip edildiği alanlarda kısa boylu bitkilerden oluşan ***garig (frigana)*** adı verilen bitki topluluğu ortaya çıkmıştır. Maki bitki topluluğuna göre ekstrem şartlara uyumu daha yüksektir.

Garig bitki formasyonu daha çok kurak ortamlarda, yer şekillerinin çok eğimli olduğu, karstik çatlaklı topografik alanlarda, ana kayanın yüzeye çıktığı ve toprağın yüzeysel olarak bulunduğu taşlı alanlarda gelişme gösterir. Ermenek çevresinin litolojik yapı, iklim, toprak, topografik yapısının oluşturduğu ekolojik şartlar nedeniyle zengin bir garig bitki topluğu ortaya çıkmıştır. Garig bitki türleri derimsi yapraklı, dikenli ve eterik yağ içeriği yüksek olması nedeniyle aromatik özellik taşırlar. Farklı çeşitteki dağ çayları, ada çayları, kekik türleri, acı yavşan gibi bitkiler yörede etnobo-

tanik olarak uzun yıllardan beri insanlar tarafından kullanılan bitkiler olmuştur. Bu nedenle Ermenek ve çevresinde tıbbi ve aromatik bitkiler açısından dikkate değerdir.

Foto: 2- Nadire Kanyonunda Ermenek Barajı Kuzeyinde Ormanlık Alan

Ermenek çevresinde yayılış gösteren garig türleri arasında geven (*Astragalus sp.*), kekik (*Tymus vulgaris*), kaya kekiği (*Satureja tymbra*), beyaz kekik (*Coriodotymus capitatum*), sütleğen (*Euphorbia acanthothamnos*), ada çayı (*Salvia triloba*), dağ çayı (*Sederitis sp.*), çoban yastığı (*Acantholimon sp.*), acı yavşan (*Teucrium divaricatum*), abdest bozan (*Sarcopoterium spinosumn*), sığırkuyruğu (*Verbascum sp.*), şalba (*Phlomis viscosa*), kızılcık (*Cornus mas*), karamuk (*Berberis vulgaris*), alıç (*Crataegus monogyna*), adaçayı yapraklı laden (*Cistus salviifolius*), tüylü laden (*Ciscus creticus*), küçük yapraklı laden (*Ciscus parviolius*), boyacı katır tırnağı (*Genista acanthoclados*), keçi boğan (*Calicotome villosa*), pembe çiçekli funda (*Erica manipuliflora*), biberiye (*Rosmarinus officinalis*), lavanta (*Lavandula stoechas*) bulunur. Bunlar arasında yer yer katran ardıcı (*Juniperus oxycedrus*) ve kermez meşesi (*Quercus coccifera*) gibi ağaç türleri de bulunmaktadır (Efe, 1998: 164-167).

Ermenek çevresinin daha yüksek 1200-1950 m'ler arasında sedir (*Cedrus libani*), köknar (*Abies cilicica*), farklı türde ardıç (*Juniperus sp.*), farklı türde meşe (*Quercus sp.*)

gibi ağaç türlerinin yayılım gösterdiği ***karışık orman örtüsü*** görülür. Bu ormanlık alanların çoğu insan tahribatı nedeniyle büyük ölçüde yok olmuştur. Ermenek barajının güneydoğusunda bu tahribatın aşırı derecede olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Orman örtüsünün tahrip edilmesi neticesinde erozyonda bir şiddetlenme meydana gelmiş arazinin hiç toprak örtüsü olmadığı çıplak alan niteliğine dönüşmüştür. Bölgede erozyonu hızlandıran bir başka unsurda kolay eriyen ve aşınan uygun kalker, fliş, çakıltaşı, kumtaşı gibi gevşek litolojik yapıdır. Bu tahribat sonucu ortaya çıkan alanlarda garig ve çalı topluluğu gelişmiştir.

Sedir (*Cedrus libani*) ormanlarının en yoğun olduğu yer Ermenek kuzeydoğusunda Damlaçal ormanlarıdır. Bu yörede sedir ağaçları arasında daha çok nemli ortamlarda köknar (*Abies cilicica*) ve karaçam (*Pinus nigra*) ile yayılım göstermektedir. Balkusan Deresi'nin kuzey yamaçlarında 1400-1500 m arasında karaçam topluluklarına rastlanır. Bu ormanların tahrip edildiği alanlarda kuraklığa dayanıklı garig bitkileri ortaya çıkmıştır. Frigana (garig) toplulukları yoğun kesim, yangın ya da aşırı otlatma nedeniyle zarar gören klimaks çam ormanlarının yerini almıştır. Kermes meşesi (*Quercus coccifera*) frigana toplulukları alanda oldukça yaygındır ve özellikle vadinin tepesindeki sarp kayalıklar altında, yumuşak kireçli litolojideki yamaçlarda iyi gelişmiştir. Ardıç orman topluluklarında boylu ardıç (*Juniperus excelsa*) baskındır. Ardıç ormanı yüksek kesimlerde sedirle yer değiştirir ve oradan da aşırı otlatma baskısı altındaki geniş dağlık ardıç step topluluklarına geçiş yapar. Bu iki habitat tipinde genellikle aşırı otlatmadan etkilenmeyen, çok sayıda ortak karakteristik takson yer alır. Ermenek Vadisi'ndeki sarp kayalık habitatlar, Toros Dağları'nın bu bölümüne özgü doğal bir peyzaj ve olağanüstü önemli bir flora içerdiği görülmektedir. Ermenek çevresinde yetişen dar yayılışlı endemikler, genellikle açık sarp kayalık yüzeylerde ve sarp kayalıklar üzerinde oyulmuş çok sayıda küçük mağarada yer alır (Ertuğrul & Tugay, 2018: 635).

Ermenek çevresindeki sedir (*Cedrus libani*), karaçam (*Pinus nigra*), köknar (*Abies cilicica*), ardıç (*Juniperus excelsa, Juniperus foetidissima*), katran ardıcı (*Juniperus oxycedrus*), meşe (*Quercus sp.*) gibi ağaç türlerinin oluşturduğu karışık orman formasyonlarının arasında yetişme yükseltisine göre yayılış gösteren diğer ağaç türleri ise funda (*Erica manipuliflora*), titrek kavak (*Populus tremula*), akçaağaç (*Acer hyranum*), karaağaç (*Ulmus minör*) ile suyun bulunduğu alanlarda elma, armut, kaysı, ceviz, kiraz, erik, üzüm, söğüt ve kavak gibi farklı türdeki ağaç, çalı ve ot toplulukları bulunur. Ermenek barajının çevresinde baraj gölünün sağlamış olduğu nemli ılıman iklim etkisi ile Akdeniz kıyısında yetişen zeytin, nar, cennet hurması, kivi ile Karadeniz ikilim bitkisi olan fındık gibi meyve ağaçlarının yetişme ortamı oluşmuştur.

Yüksekliği 1800-2000 m'yi aşan sahada ekolojik şartlar nedeniyle daha az bitki örtüsü görülür. Ekolojik şartlar, insan tahribi ve aşırı otlatma nedeniyle bitki örtüsü de kısa sürede ortadan kalkar. Bu nedenle literatürde daha çok subalpin çayırlar dediğimiz yüksek dağ bitkilerinin yayılım alanı çok sınırlı kalmaktadır. Bu bitkiler de orman örtüsünün üst katlarında kendini gösteren garig ve antropojen step türleridir (Foto: 3). Bu türler arasında en yaygın olanlar; geven (*Astragalus sp.*), sütleğen (*Euphorbia sp.*), sığır kuyruğu (*Verbascum sp.*), kekik (*Thymus sp.*), dağ çayı (*Sideritis sp.*), çoban yastığı (*Acanthalimon sp.*), karamuk (*Berberis vulgaris*), ada çayı (*Salvia sp.*)

gibi garig türleri yanında boz ot (*Marrubium sp.*), yumak otu (*Festuca ovina*) gibi İç Anadolu fitocoğrafya bölgesinin yüksek dağ bitkileri yayılış gösterir (Efe, 1998: 179). Bu İç Anadolu bitkileri daha çok yöreye has ekolojik şartlarda gelişen bitkilerin tahrip edilmesiyle ortaya çıkmıştır.

Foto: 3- Dağlık Alanlarda Gelişim Gösteren Yüksek Dağ Bitkileri

Ermenek ve çevresindeki bitki varlığının tespit edilmesine yönelik çok sayıda araştırma ve çalışma yapılmıştır. Bugüne kadar Ermenek ve çevresinden 24 familyada, 61 cinste yer alan 92 taksonun dünyaya tanıtılmıştır. Bunlardan Ermenek ismini alan 8 bitki türü olduğu tespit edilmiştir. Ermenek çevresinden tanımlanan ve lokal endemik olan türlerin arazi çalışmaları ile popülasyon durumlarının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu bitkilerin halk tarafından kullanım şekillerinin tespit edilmesi ve kullanılan bitkilerin insanlığa yayalarının öne çıkarılması gerekmektedir. Tehlike altında olan ve kullanımında azami fayda olan taksonların tespit edilerek kültüre alınması, üretimi, verimi ve standardizasyon çalışmaları yapılmalıdır. Çalışmalar sonucu yararlı olduğu bilinen bitkilerin insanlığın yararına ve ekonomiye kazandırılması için projeler yapılmalıdır. Tehlike altında olan Endemik taksonların gerekirse yerinde (in situ) tür koruma eylem planlarının yapılarak neslinin devamı sağlanmalıdır. Aşırı otlatma, ağaç kesimi, değişik amaçlar için bitkilerden yararlanmak amacıyla tahribatın ortadan kaldırılması için gerekli tedbirler alınması gerekmektedir (Çeçen, 2018: 622).

Ermenek çevresinde yer alan önemli endemik bitki topluluklarına hem güneye bakan kurak kayalıklarda hem de kuzeye bakan daha nemli ve serin kayalıklarda rastlanır. Küçük nemli çayır topluluklarına Ermenek Çayı'nın kolları başta olmak üzere, vadi tabanları boyunca rastlanır. Genellikle çok sınırlı miktarda bulunan bu topluluklar, Balkusan Kamış dere yakınlarında yetişen nadir *Crenosciadium siifolium* popülasyonları nedeniyle önemlidir. Bu alanın büyük bir kısmı Ermenek Yaban Hayatı Koruma Sahası içinde kalmasına rağmen yeterince korunmadığı belirtilmektedir. Bu alan tarihi geçmişine atfen Isauria, Lykaonia ve Kilikya Bölgelerindeki Toros Dağları Bitkisel Çeşitlilik Merkezi (SWA No. 15) olarak ilan edilen bölge sınırları içinde kalmaktadır. Alanda kızılçam *(Pinus brutia)* ormanları ve Orta Toroslar sedir *(Cedrus libani)* ormanlık alanları Bern Sözleşmesi'ne göre Tehlike Altındaki Habitat olarak nitelendirilir (Özhatay ve ark., 2005: 233).

Toros Dağlarının Ermenek havzası bölümüne özgü doğal ve olağanüstü bir floraya sahip sarp kayalık habitatlar içermesi, bölgenin İran-Turan ve Akdeniz Bitki coğraf-

yası bölgeleri arasında geçit oluşturması, alanda farklı iklim tiplerinin etkisinin görülmesi, alandaki akarsuların dik ve derin vadiler oluşturması, bölgede çok farklı ekosistem ve habitatların mevcut olması, bölgenin oldukça zengin bitki çeşitliliğine ve çok sayıda endemik ve nadir bitkiye ev sahipliği yapmasına imkân tanır. Ermenek ve çevresinde toplam 1332 bitki türünün yayılış gösterdiği, bu türlerin 307'sinin endemik olduğu, endemizm oranının %23 olduğu, endemik türlerin 38'inin sadece Ermenek ve çevresinde yayılış gösterdiği, yani bu bölgeye özgü olduğu tespit edilmiştir (Ertuğrul & Tugay, 2018: 635).

Ermenek çevresinde belirlenen türlerin tehdit kategorileri yönünden değerlendirilmesi sonucunda, 10 türün Kritik (CR), 16 türün Tehlikede (EN), 6 türün Zarar Görebilir (VU) ve 3 türün Tehdide Yakın (NT) tehdit kategorilerinde yer aldığı tespit edilmiştir. Tehlike (NE) kategorisindeki üç türde ise henüz bir tehdit değerlendirilmesi yapılmamıştır. Ermenek çevresinde oldukça dar bir alanda yayılış gösteren ve yoğun tehdit altında bulunan *Alkanna dumanii* (Paşa Havacivaotu), *Cousinia davisiana* (İç Kızan), *Silene duralii* (Toros Nakılı), *Silene ermenekensis* (Ermenek Nakılı), *Rhaponticoides aytachii* (Ay tülüşahı) ve *Muscari vuralii* (Mecit sümbülü) türleriyle ilgili yerinde (in situ) ve gurbette (ex situ) koruma çalışmalarına bir an önce başlanması gerekmektedir (Ertuğrul & Tugay, 2018: 636).

Sonuç

Ermenek ilçesi, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü sınırları içinde Taşeli Platosu üzerinde yer almaktadır. İlçenin sınırlarını, kuzeyinde Konya ili Taşkent ilçesi, Karaman merkez ilçe, güneyinde Antalya ili Gazipaşa ilçesi, Mersin ili Anamur ilçesi, batısında Sarıveliler, Başyayla ilçeleri ve doğusunda Mersin ili Mut ve Gülnar ilçeleri çevrelemektedir. İlçenin yüzölçümü 122.4 km^2 dir. Ermenek ilçe merkezinin Karaman il merkezine uzaklığı 160 km, Konya'ya 211 km, Sarıveliler'e 43 km, Başyayla'ya 28 km, Anamur'a 123 km, Gülnar'a 82 km, Mut'a 87 km, Silifke'ye 139 km'dir.

Ermenek çevresindeki litolojik yapıyı Paleozoik ve Mesozoik'e ait temel kayalar (dolomitik kalker, mermer) ile bunlar üzerinde yer alan Tersiyer (Eosen-Miyosen kalkerleri) ve Kuvaterner'e ait örtü formasyonları oluşturmaktadır. Genel olarak yatay tabakalı olan bu formasyonlar, akarsular tarafından parçalanmıştır. Çalışma alanında bütün jeolojik devirlere ait birimleri, akarsuların aşındırıp ortaya çıkardığı vadi kenarlarında görmek mümkündür.

Ermenek ve çevresinin jeomorfolojik özelliklerinin oluşmasında litolojik birimlerin yanında, akarsuların da büyük etkisi olmuştur. Genel jeomorfoloji, doğu-batı doğrultulu dağlar ve bu dağlar arasında yer alan vadilerden oluşmaktadır. Ayrıca geniş plato satıhları, karstik vadi ve depresyon sahaları da önemli yer tutmaktadır.

Ermenek güneyinde, Ermenek çayının açmış olduğu geniş bir vadi bulunur, vadi tabanını bugün Ermenek baraj suları kaplamıştır. Doğu-batı doğrultulu bu vadinin kuzeyinde ve güneyinde yüksek dağlık sahalar yer alır. Vadi tabanı ile etrafındaki dağlık alanlar arasındaki yükselti farkı 1300 m.ye yaklaşmaktadır. Ermenek ilçe merkezinin kuzeyinde yüksek tepeler yer almaktadır. Bunlar doğudan batıya Yumrutepe (1861 m), Korubeleni tepe (1723 m), Koçgirmez tepe (1753 m), Susanlı kırı (1773 m), Akçaeğrik tepe (1857 m), Damla tepe (1859 m), Kavaklı tepe (1879 m) gibi yükseltilerdir.

Yatay yapılı Miyosen kalker litoloji birimlerin yaygın olduğu Ermenek çevresinde derin kanyon vadiler, lapya (kepir), düden (ponor), mağara (in), dolin (koyak), uvala, polye gibi değişik boyutta karstik şekiller oluşmuştur.
Ermenek ve çevresinde gerek sıcaklık, basınç, rüzgâr, nem, yağış özelliklerine göre, gerekse çeşitli iklim tipi formüllerine (De Martonne, Köppen, Erinç, Thornthwaite) göre; yazları sıcak ve kurak, kışları yağışlı geçen bir iklim tipi (Akdeniz iklimi) özelliği görülmektedir. Ancak yükseklik, dağların uzanışı, bakı, denize uzaklık gibi coğrafi şartlar Akdeniz ikliminin özelliklerini daha sertleştirmiştir. Bu yüzden Ermenek çevresi **Akdeniz Dağ İklim** özelliği taşıdığı ifade edilebilir. Ermenek baraj gölü medeniyle son dönemde artan nem oranı ve yağış uzun yıllık ortalama iklim verilerine tam olarak yansımadığı da ifade edilebilir.
İlk kaynaklarını Geyik dağından alan Ermenek çayı, yukarı havzasından itibaren bünyesine, kuzeyden Göktepe, Küçükçay, Balkusan ve Beci derelerini, güneyden ise Çay, Berem, Düden, Değirmendere, Bulancak dere, Zeyve, Erik ve Yayla derelerini alarak, Mut güneyinde Hadim Göksu'yu ile birleşerek güneye doğru akmakta ve Silifke ovasından Akdeniz'e ulaşmaktadır. Ermenek çayının toplam drenaj alanı 3700 km^2, uzunluğu 140 km, ortalama debisi 56.68 m^3/sn.dir. Akım yıl içinde düzensiz olup, yaz ve sonbahar aylarında düşük, kış ve ilkbahar aylarında yüksektir. Ermenek çayı ve kolları yağmur ve kar suları dışında özellikle birçoğu karstik olan kaynaklarla (Dumlugöze, Maraspoli, Nadire, Zeyve, Kapız gibi) da beslenmektedir. Ermenek Çayı üzerinde Ermenek Barajı vardır.
Ermenek ve çevresinde toprakların dağılışını etkileyen faktörler iklim, eğim, yükselti, bakı ve doğal bitki örtüsüdür. Ermenek ve çevresinde Kırmızı Akdeniz toprakları, kırmızı kahverengi Akdeniz toprakları, kahverengi orman toprakları, kireçsiz kahverengi topraklar, kireçsiz kahverengi orman toprakları, rendzina toprakları, alüvyon ve kolüvyal topraklar yayılış göstermektedir.
Ermenek çevresi bitki örtüsü bakımından İran-Turan ve Akdeniz Floristik Bölgesi içinde yer almakta olup Davis'in Grid sistemine göre de C4 karesinde yer alır. Doğal bitki örtüsünü Akdeniz kuşağı, maki bitki kuşağı, garig bitki kuşağı, karışık orman örtüsü ve yüksek dağ stepleri oluşturur. Botanikçiler Ermenek ve çevresinde toplam 1332 bitki türünün yayılış gösterdiği, bu türlerin 307'sinin endemik olduğu, Endemizm oranının %23 olduğu, endemik türlerin 38'inin sadece Ermenek ve çevresinde yayılış gösterdiği, yani bu bölgeye özgü olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bitkilerden 24 familyada, 61 cinste yer alan 92 taksonun dünyaya tanıtıldığı, bunlardan Ermenek ismini alan 8 bitki türü olduğu tespit edilmiştir.
Netice itibariyle Ermenek ilçesinin bulunduğu Taşeli Platosu, fiziki coğrafya şartları bakımından insan yaşamasına çok da uygun bir yöre değildir. Bu nedenle Taşeli platosu sürekli göç veren Türkiye'nin nüfus yönünden en tenha yerlerinden biridir. 2021 yılı nüfus verilerine göre kilometre kareye düşen insan sayısı Türkiye genelinde 110 kişi, Karaman ilinde 28 kişi, Taşeli platosunda 16 kişi iken bu oran Ermenek ilçesinde 23 kişidir.

KAYNAKÇA

AKAY, Ergün & UYSAL, Şükrü, (1988). ***Orta Torosların Post-Eosen Tektoniği.*** MTA Dergisi Sayı 108, Sayfa: 57-68. Ankara.

ATALAY, İbrahim, (1987). ***Türkiye Jeomorfolojisine Giriş.*** Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Yayın No: 9, İzmir.

ATALAY, İbrahim, (1988). ***Toros Dağları'nda Karstlaşma ve Karstik Alanların Ekolojisi.*** Ege Coğrafya Dergisi, Sayı. 5, İzmir.

BENER, Muzaffer, (1965). ***Göksu Vadisi ve Taşeli Platolarında Karst.*** İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

ÇEÇEN, Ömer, (2018). Ermenek Araştırmaları II adlı Editörlü Kitapta Bölüm ***Ermenek (Karaman/Türkiye) Çevresinden Tanımlanan Bitkiler.*** Palet Yayınları, Konya.

ÇEVİK, Hasan, (2013). ***Ermenek Baraj Gölü Limnolojisi,*** DSİ İşletme ve Bakım Dairesi Başkanlığı, Ankara.

DEMİRTAŞLİ, Erdoğan, GEDİK, İbrahim, İMİK, Mehmet, (1986). ***Ermenek Batısında Göktepe-Dumlugöze ve Tepebaşı Arasında Kalan Bölgenin Jeolojisi.*** Yayınlanmamış MTA Raporu No: 8753. Ankara.

EFE, Recep, (1998). ***Ermenek Çayı Havzası: Doğal Ortam Özellikleri.*** Çantay Kitabevi Yayınları, İstanbul.

EFE, Recep, (2015). Coğrafyada Yeni Yaklaşımlar Prof. Dr. İbrahim ATALAY'ın 45. Meslek Yılına Armağan Editörlü Kitapta Bölüm ***Ermenek Havzası'nın Jeomorfolojik Özellikleri.*** Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayını, İzmir.

ENERJİ ATLASI. *https://www.enerjiatlasi.com/hidroelektrik/balkusan-baraji.html. Erişim Kasım 2022.*

ERMENEK BELEDİYESİ, (2017). ***Yeniden Başlamak İçin Ermenek 1001.*** Ermenek Belediyesi Yayını, Keskin Color, İstanbul.

ERTUĞRUL, Kuddisi & TUGAY, Osman, (2018). Ermenek Araştırmaları II adlı Editörlü Kitapta Bölüm ***Ermenek ve Çevresine Özgü Endemik Bitkiler,*** Palet Yayınları, Konya.

GEDİK Abdullah, BÎRGÎLÎ Şevkî, YILMAZ Hazım, YOLDAŞ Rıfat (1979). ***Mut-Ermenek-Silifke Yöresinin Jeolojisi ve Petrol Olanakları.*** Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni, Cilt 22, z-s. 7-26, Ankara

KOÇYİĞİT, Ali, (1976). ***Karaman-Ermenek (Konya) Bölgesinde Ofiyolitli Melanj ve Diğer Oluşuklar.*** Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni Cilt 19/2, Sayfa: 103-116. Ankara.

KOÇYİĞİT, Ali, (1977). ***Karaman-Ermenek (Konya) Arasındaki Bölgenin Tektoniği.*** Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni Cilt 20, Sayfa: 1-8. Ankara.

ÖZHATAY, Neriman, BYFİELD, Andrew & ATAY, Sema, (2005). ***Türkiye'nin 122 Önemli Bitki Alanı.*** WWF Türkiye, İstanbul.

ÖZSAN, Aydın, (1988). Ermenek Havzası-Görmel Baraj Yeri ile Kuvvet Tünel Güzergahının Mühendislik Jeolojisi İncelemesi. Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Antalya.

POYRAZ Murat, ELİBOL Eren, NAZİK Lütfi (2017). 12-14 Ekim 2017 Uluslararası Jeomorfoloji Sempozyumu 2017 Bildiriler Kitabı ***Çetince Mağarası (Ermenek-Karaman); Oluşum ve Gelişim Özellikleri ile Ekonomik Potansiyeli,*** s.162, Fırat Üniversitesi Basımevi, Elâzığ.

ŞAROĞLU, Fuat, BORAY, Aydoğan, ÖZER, Siyami ve KUŞÇU, İsmail, (1983). ***Orta Toroslar, Orta Anadolu'nun Güneyinin Neotektoniği ile İlgili Görüşler.*** Jeomorfoloji Dergisi Sayı 11, Sayfa: 35-44. Ankara.

TAPUR, Tahsin, (2002). **Ermenek'in İklim Özellikleri.** *Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı: 13,* Çizgi Kitabevi, Konya.

TÜRKYILMAZ, Hilmi, (2018). Ermenek Araştırmaları I adlı Editörlü Kitapta Bölüm ***Maraspoli Mağarası ve Temuçin Aygen'in Ermenek Hatıraları,*** Palet Yayınları, Konya.

YEŞERTENER, Cahit, (1995), ***Yukarı Ermenek Havzası'nın Karst Hidrojeolojisi İncelemesi***, Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

ERMENEK İLÇESİNİN BEŞERÎ COĞRAFYASI

Tahsin TAPUR*

Giriş

Coğrafya insanı, mekânı ve çevreyi bütünleştiren bir bilimdir; doğal çevreyi, doğal çevrenin kendi arasındaki etkileşimini, insanla doğal çevre arasındaki ve insanın insanla olan karşılıklı etkileşimlerini ortaya koyan, kendi içerisinde çok sayıda alt bilim dalından oluşan bilimdir. Evler veya meskenlerden oluşan şehirler, kasabalar ve köyler, insan yaşamı ile faaliyetlerinin yapıldığı alanlar yerleşim birimi olarak adlandırılır. Yerleşim alanları insan-doğal ortam etkileşimini en güzel biçimde yansıtan coğrafi mekânlardır (Tanoğlu, 1969: 247). Göçebe çobanların çadır toplulukları; yarı göçebe, çiftçi ve çobanların senenin yalnız bir kısmında oturdukları kışlık, yazlık ve güzlük eğreti yerleşmeleri; bunlar gibi Anadolu'da rastlanan ve kısmen göçebe yahut yarı göçebe yerleşme ile sedanter yerleşme arasında bir takım ara tip yerleşmeler gibi görünen mandıra, ağıl, oba, kom, tol, mezraa ve divanlar; sedanter insanların oturdukları münferit ev, münferit çiftlik, mahalle, köy, kasaba ve nihayet şehir, yeryüzünde görülen yerleşme şekillerinin başlıcalarıdır (Tunçdilek, 1967: 27). Ülke sathına yayılmış değişik türde ve fonksiyondaki yerleşmeleri yakın çevrelerindeki ekonomik faaliyet sahalarıyla birlikte ele alıp sınırlandırmakla alt kademedeki mülki idari bölünüş gerçekleşir. Kırsal hayatın egemen olduğu yerleşmeleri kapsayan idari üniteler köy muhtarlıkları, kentsel hayatın egemen olduğu idari üniteler ise belediyeler tarafından yönetilmektedir. Bu itibarla köy muhtarlıkları tarafından yönetilen çekirdek idari alanlara *köy idari alanı,* belediyelerce yönetilen kasaba ve şehir alanlarına ise *kentsel idari alan* adını verilir. Türkiye'nin idari bölünüş sistematiği içinde tabanı oluşturan muhtarlar ve ihtiyar heyetleri tarafından yönetilen ***köy idari alanları*** *"belirli bir idarî sınırı bulunan ve bu sınırlar içerisinde yer alan sürekli ve dönemlik kır yerleşmeleriyle ekonomik faaliyet sahalarından oluşan, hammadde üretimi ve evsel sanayi ile ilgili faaliyetlerin egemen olduğu ülkemizin kırsal kesimini oluşturan en küçük idarî sahaları"* durumundadırlar. Türkiye'deki köylerin idarî sınırları içerisinde çoğunlukla tek yerleşim birimi vardır. Eğer, köyü idarî ünite olarak vurgulamak istiyorsak, *köy idarî alanı* veya *köy muhtarlık sahası* şeklinde açık bir ifade kullanılması yerinde olur. Türkiye'deki mülki idare bölümlerinin temelini oluşturan bazı köylerin idari alanlarının içinde birden fazla sayıda devamlı oturulan yerleşim birimi bulunmaktadır. Bu özellikteki köy idari alanlarını *mahalleli köy idari alanı* şeklinde adlandırmaktayız. Bir köyün muhtarlık alanı dahilinde sürekli olarak yaşanılan birden fazla yerleşim birimi bulunuyorsa, bu kırsal yerleşmelerin her biri idarî yönden *kırsal mahalle* olarak isim-

* Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Coğrafya, *ttapur@hotmail.com.*

lendirilir (Özçağlar, 2005: 4,5,7). Yerleşim birimleri kırsal yerleşmeler ve kentsel yerleşmeler şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

Genel yaşam koşullarına göre *kırsal* ve *kentsel* sözcüklerini; insanları yaşadıkları yerler ile ilişkilendirerek *köylü* ve *kentli* şeklinde bir ayrım yapmaktayız. Bu nedenle ülkemizdeki kasaba ve şehirleri özelde herhangi bir fonksiyonel ayrıma tabi tutmadan genelleştirerek *kentsel yerleşmeler* başlığı altında toplamak mümkündür. Belediye teşkilatına sahip olan ilçe merkezi, il merkezi gibi kentsel yerleşmelerle, ilçe ve il merkezliği görevi olmayan belediye örgütlü yerleşmelerin içerisinde yer aldıkları idari alanlara *kentsel idari alan* demekteyiz. Mülki idare bölünüşü içinde il merkezi, ilçe merkezi görevi almamış belediye örgütlü kentsel yerleşmelere yerel yönetimle ilgili bir idari statü kazandırılarak ***belde*** unvanı verilmiştir. Bir ilçenin idari alanının bütününe merkezlik yapan, içerisinde kaymakam ve kaymakamlık teşkilatına bağlı resmi kuruluşların yer aldığı belediye örgütlü kentsel yerleşmelere ***ilçe*** denilmektedir. Birden fazla ilçe alanının bir araya gelmesiyle oluşan, valilikler ile bu makama bağlı diğer kadrolar tarafından yönetilen Türkiye'nin en büyük mülki idare bölümüne de ***il*** adı verilmektedir. İllere verilen adlar, ilin idari sınırları içinde kalan coğrafi sahaya verilmiş adlar olup genelde il merkezi durumundaki şehrin adı ile aynıdır. Bazen Antakya, İzmit ve Adapazarı gibi il merkezi ile ilin idari adı farklı olabilir (Özçağlar, 2005: 13,14,22).

Mülki idare bölümleri içinde yer alan ancak İl Özel İdareleri veya Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığı'nın yönetim ve denetimine bırakılan hazine arazileri (*yayla, orman, milli park, doğal sit, maden alanları, kaplıca, göl ve bataklıklar, zirveler bölgesi durumundaki alanlar, plajlar vb),* idarî bölünüş, mülkiyet ve arazi kullanımı bakımından Türkiye'nin en sorunlu alanlarıdır. Çünkü bu tür arazilerin birçok yerde yönetim bakımından nereye bağlı olduklarının kesin olarak bilinmediği için arazi kullanımı ve paylaşım bakımından yönetim kargaşası yaşanır. Anamur ilçesi örneğinde olduğu gibi ilçenin kuzey bölümü Toros Dağlarının yüksek kesimleri üzerinde yer alır. Yayla yerleşmeleri ve otlak alanlarının geniş yer kapladığı bu saha, hiçbir köyün veya kentin idarî alanı içinde yer almayıp, mülki idarî bölümlemesine göre Anamur ilçesinin idarî sınırları içerisinde gösterilir. Eskiden beri hem Anamur ilçesi köyleri hem de çevre ilçelerin köyleri tarafından ortak yayla alanı olarak kullanılan bu saha *hazine arazisi* olarak tanımlanır (Bayar, 2002: 2). Nerede bulunurlarsa bulunsunlar, nitelikleri ve kullanım şekilleri nasıl olursa olsun, hazine arazisi olarak tanımlanan alanların bir ilçenin dolayısıyla bir ilin idarî sınırları içinde yer aldığı gerçeğinin göz ardı edilmemesi ve mülki idare bölünüşü kapsamında mutlaka tanımlanmaları gerekmektedir (Özçağlar, 2005: 14,15).

2022 yılı Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanterine göre Türkiye'de 81 il *(30'u büyükşehir),* 922 ilçe *(519'u büyükşehir ilçesi, 403'ü diğer illere bağlı ilçe),* 388 belde, 32.202 mahalle, 18.290 köy ve 23.916 köy bağlısı yerleşim yeri vardır. Karaman ili Ermenek ilçesinin sınırları içinde yerleşim birimi olarak ilçe merkezi dışında 2 belediye örgütlü belde (Güneyyurt ve Kazancı), 26 köy yerleşmesi ve bunlara bağlı mahalleler yer almaktadır.

Ermenek ilçesinin sınırlarını, kuzeyinde Konya ili Taşkent ilçesi, Karaman merkez ilçe, batısında Karaman ili Sarıveliler, Başyayla ilçeleri, güneyinde Mersin ili Anamur

ilçesi, Antalya ili Gazipaşa ilçesi ve doğusunda Mersin ili Mut ve Gülnar ilçeleri çevreler (Şekil:1). İlçenin toplam yüzölçümü 122.4 km² olup, ilçe merkezi deniz seviyesinden ortalama 1250 m yüksekliktedir. Ermenek ilçe merkezinin Karaman il merkezine uzaklığı 160 km iken, Konya'ya 211 km, Sarıveliler'e 43 km, Başyayla'ya 28 km, Anamur'a 123 km, Gülnar'a 82 km, Mut'a 87 km, Silifke'ye 139 km dir.

Şekil: 1- Ermenek İlçesi Yerleşim Birimleri Haritası.

Ermenek çevresinin üzerinde yer aldığı Orta Toroslar, Alp orojenik kuşağının Anatolid-Torid tektonik kuşağının orta bölümünün batısındadır. Yeryüzü şekillerinin oluşmasına etki eden yapısal ve litolojik birimler üç ana grupta toplanmıştır. Bu birimler genellikle yatay veya yataya yakın yapı gösteren Miyosen kalkerleri, Miyosenden daha eski kıvrımlı ve kırıklı Mesozoik kalkerler ile aşınım sonucu vadi yamaçlarında yüzeye çıkan Paleozoik formasyonlarından meydana gelmektedir. Tektonik hareketler sonucunda Ermenek çevresi Mesozoik sonlarından itibaren su yüzeyine çıkmaya başlamıştır. Yüzeye çıkan yatay tabakalı litolojik yapı üzerine yerleşen Ermenek çayı ve kolları araziyi parçalamıştır. Çalışma alanında bütün jeolojik devirlere ait birimleri, akarsuların aşındırıp ortaya çıkardığı vadi kenarlarında görmek mümkündür. Arazi dağlar arasında derin vadilerle parçalanmış plato sahası halinde bir görünüme sahip olmuştur.

Ermenek çevresinin jeomorfolojik gelişiminde litolojik yapı ve tektonizma olaylarının yanında, akarsuların da büyük etkisi olmuştur. Genel jeomorfoloji, doğu-batı doğrultulu dağlar bu dağlar arasında plato sahaları ve akarsu vadilerinden oluşmaktadır. Vadi tabanı ile etrafındaki dağlık alanlar arasındaki yükselti farkı 1300 m.ye yaklaşmaktadır. Ermenek güneyinde, Ermenek çayının açtığı geniş bir vadi bulunur, vadi tabanını Ermenek baraj gölü kaplamıştır. İlçe merkezinin kuzeyinde yüksek tepeler yer almaktadır. Bunlar doğudan batıya Yumrutepe (1861 m), Korubeleni

tepe (1723 m), Koçgirmez tepe (1753 m), Susanlı kırı (1773 m), Akçaeğrik tepe (1857 m), Damla tepe (1859 m), Kavaklı tepe (1879 m) gibi yükseltilerdir. Yatay yapılı Miyosen kalker litoloji birimlerin yaygın olduğu ilçe çevresinde derin kanyon vadiler, lapya (kepir), düden (ponor), mağara (in), dolin (koyak), uvala, polye gibi değişik boyutta karstik şekiller oluşmuştur.

Ermenek ve çevresinde gerek sıcaklık, basınç, rüzgâr, nem, yağış özelliklerine göre, gerekse çeşitli iklim tipi formüllerine (De Martonne, Köppen, Erinç, Thornthwaite) göre; yazları sıcak ve kurak, kışları yağışlı geçen bir iklim tipi (Akdeniz iklimi) görülmektedir. Ancak yükseklik, dağların uzanışı, bakı, denize uzaklık gibi coğrafi şartlar Akdeniz ikliminin özelliklerini daha sertleştirmiştir. Bu yüzden ilçe çevresi Akdeniz Dağ İklim özelliği taşıdığı ifade edilebilir.

İlk kaynaklarını Geyik dağından alan Ermenek çayı, yukarı havzasından itibaren bünyesine, kuzeyden Göktepe, Küçükçay, Balkusan ve Beci derelerini, güneyden ise Çay, Berem, Düden, Değirmendere, Bulancak dere, Zeyve, Erik ve Yayla derelerini alarak, Mut güneyinde Hadim Göksu'yu ile birleşerek güneye doğru akmakta ve Silifke ovasından Akdeniz'e ulaşmaktadır. Ermenek çayının toplam drenaj alanı 3700 km^2, uzunluğu 140 km, ortalama debisi 56.68 m^3/sn.dir. Akım yıl içinde düzensiz olup, yaz ve sonbahar aylarında düşük, kış ve ilkbahar aylarında yüksektir. Ermenek çayı ve kolları yağmur ve kar suları dışında birçoğu karstik olan kaynaklarla (Dumlugöze, Maraspoli, Nadire, Zeyve, Kapız gibi) da beslenmektedir. Ermenek Çayı üzerinde Ermenek Barajı vardır.

Ermenek çevresinde toprakların dağılışını etkileyen faktörler iklim (yağış ve sıcaklık), eğim, yükselti, bakı ve doğal bitki örtüsüdür. İlçe topraklarını kırmızı Akdeniz toprakları, kırmızı kahverengi Akdeniz toprakları, kireçsiz kahverengi orman topraklar, kireçsiz kahverengi orman toprakları, rendzina toprakları, alüvyon ve kolüvyal topraklar yayılış gösterir.

Ermenek çevresi bitki örtüsü bakımından İran-Turan ve Akdeniz Floristik Bölgesi içinde yer almakta olup Davis'in Grid sistemine göre de C4 karesinde yer alır. Doğal bitki örtüsünü Akdeniz kuşağı, maki bitki kuşağı, garig bitki kuşağı, karışık orman örtüsü ve yüksek dağ stepleri oluşturur. Botanikçiler Ermenek ve çevresinde toplam 1332 bitki türünün yayılış gösterdiği, bu türlerin 307'sinin endemik olduğu, endemizm oranının %23 olduğu, endemik türlerin 38'inin sadece Ermenek ve çevresinde yayılış gösterdiği, yani bu bölgeye özgü olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bitkilerden 24 familyada, 61 cinste yer alan 92 taksonun dünyaya tanıtıldığı, bunlardan Ermenek ismini alan 8 bitki türü olduğu tespit edilmiştir (Çeçen, 2018: 622).

Taşeli Platosu, fiziki coğrafya şartları bakımından insan yaşamasına çok da uygun nitelikte bir yöre olmadığı söylenebilir. Bu nedenle Taşeli platosu sürekli göç veren Türkiye'nin nüfus yönünden en tenha yerlerindendir. 2021 yılı nüfus verilerine göre kilometre kareye düşen insan sayısı Türkiye genelinde 110 kişi, Karaman ilinde 28 kişi, Taşeli platosunda 16 kişi iken bu oran Ermenek ilçesinde 23 kişidir.

Ermenek İlçesinin Yerleşme Tarihi

Ermenek ilçesinin de içinde olduğu Göksu havzası, tarih öncesi devirlerden itibaren İç Anadolu ile Akdeniz kıyılarını birbirine bağlayan en önemli yolların güzergâhı olmasından dolayı büyük öneme sahip olmuştur. Bu nedenle Ermenek çevresinin

tarihi geçmişini Paleolitik ve Neolitik dönemlere kadar götürmek mümkündür. Nitekim Konya havzasında yer alan höyükler (Çatalhöyük ve Can Hasan) ile Akdeniz kıyısındaki höyükler (Yümüktepe-Mersin ve Gözlükule-Tarsus) arasındaki bağlantı Göksu çayı üzerinden sağlanmıştır. Eskiçağlardan itibaren sürekli bir yerleşim yeri olan Ermenek; sırasıyla Luwiler (MÖ. 3000), Hititler (M.Ö. 2000), Bağımsız Krallar (MÖ. 626'dan sonra), Persler (M.Ö. 546), Romalılar (M.Ö. 133) ve Doğu Roma İmparatorluğu (M.S. 395) toprakları içinde kalmıştır. Ermenek'teki Türk hâkimiyeti ise Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubat döneminde gerçekleşmiş, 1228 senesinde Ermeni uç bölgesi haline getirilmiştir. Bu uç bölgesine Moğolların önünden kaçan Karamanlı aşireti yerleştirilmiş, Karaman aşiretinin reisinin (Nûre Sofi) oğlu Kerimüddin Karaman'ın adıyla anılmaya başlamıştır. Ermenek ve çevresi 13. yüzyılın başından itibaren yoğun Türkmen boylarının yerleşimine sahne olmuştur (Yurdakul, 2018: 150, 151,152).

Mevcut kaynaklara göre Ermenek çevresinin tarihi M.Ö. 1. yüzyıldan itibaren takip edilebilmektedir. Kendisine özgü iklim koşulları, topografya şekilleri ve geniş arazileri Ermenek çevresinin antik dönemde yoğun bir iskân görmesini sağlamıştır. Antik dönemde Dağlık Kilikia/Isauria olarak adlandırılan bölgenin yerleşmelerinin büyük bölümü Ermenek çevresinde yoğunlaştığı görülmektedir. Nitekim Germanikopolis (Ermenek), Philadelphia (Çamlıca), Eirenopolis (İrnebol/Çatalbadem), Sbide (Yukarı İzvit/Yukarıçağlar), Domitiopolis (Dindebol/Katranlı), Lauzados (Kirazlıyayla/Hisarönü) ve Zenonopolis (İznebol/Büyük Karapınar) gibi yerleşmeler antik dönemin önemli kentleri olarak tarihlendirilmektedir. Söz konusu yerleşmelerin kurulmasında ve gelişmesinde coğrafi koşulların en temel belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Lauzados, Zenonopolis, Philadelphia ve Eirenopolis gibi kentler havzanın dışarı ile bağlantısını sağlayan ve birer yol kavşağı durumunda olan stratejik noktalarda kurulmuşlardır. Ayrıca bu kentlerin büyüklüklerinde ve tarihi gelişimlerinde konumlarının hâkim oldukları arazilerin, su kaynaklarının temel belirleyiciler olduğu anlaşılmaktadır (Kurt, 2018: 143).

Romalılar döneminde General Germanius Ermenek çevresini ele geçirmiştir. Daha sonra fethi gerçekleştiren komutanın ismine izafeten Germanikopolis adı verilmiştir. Roma imparatorluğu (M.S. 395) ikiye ayrıldıktan sonra Ermenek çevresi Doğu Roma (Bizans) sınırları içinde kalmıştır. Uzun süre Bizans hakimiyetinde kalan Ermenek Selçukluların bölgeye hâkim olmaları ile 1228 yılından sonra Türk boylarının yerleşim alanı olmuştur.

13. Yüzyılın ilk çeyreğinde Moğol istilası neticesinde yerlerinden hareket eden Türkmen (Oğuz) boyları daha güvenli olarak gördükleri Anadolu ve Suriye taraflarına gelmeye başladılar. Gelen Türkmen boyları Türkiye Selçukluları ve diğer bölge devletlerince yerleşime uygun olan alanlara yerleştirildiler. Bu sıra da Anadolu'ya gelen Karamanlı boyları da Sultan I. Alâeddin Keykubad tarafından sol uç teşkilatının bir parçası olan Ermenek çevresindeki yaylak ve dağlık araziye iskân edilmeye başlandılar. 1230'lu yıllarda Nure Sofi önderliğinde Karaman Türkmenleri Balkusan'da kendilerine yeni bir yurt kurarak tarih sahnesine çıkmıştır. Çukurova Ermenileri üzerine yapılan gazalar ve alınan müspet sonuçlar, Karamanoğullarının itibarını artırarak etraflarında Türkmenlerin çoğalmasına ve maiyetlerinin artmasına

böylece devletleşmelerine katkıda bulunmuştur. Karamanoğulları Beyliği'nin kurucusu Nure Sofi'nin ölümünden sonra beyliğin başına oğlu Kerimüddin Karaman geçerek Karaman Bey beyliğinin kuruluşunu ilan etti. Beyliğin ilk başkenti Ermenek idi ancak, daha sonra Larende (Karaman)'nin alınmasıyla başkent buraya taşınır. Karaman Bey'in ölümünden sonra beyliğin başına oğlu Şemseddin Mehmet geçer. Ermeniler ve Moğollara karşı elde ettiği başarılar nedeniyle Karamanoğlu Mehmet Bey'i Anadolu Selçuklu Devleti sultanı I. Alaeddin Keykubad Taşeli bölgesinin beyi olarak atar. Karamanoğulları, Anadolu Selçuklu Devleti'nin gerileme ve yıkılış döneminde Anadolu Türklerinin umudu haline gelir ve Moğollara karşı istiklal mücadelesinin mihmandarlığını üstlenir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin son bulmasıyla mirasçısı olarak harekete geçen Karamanoğulları Ermenek'ten sonra Mut, Larende (Karaman), Konya ve Niğde'ye kadar geniş bir alana hâkim olur. (Günler, 2018: 213-219).

1256'dan 1473 yılına kadar Karamanoğulları idaresinde kalan Ermenek ve çevresi 1473'te Osmanlı idaresine geçmiştir. 1500-1920 yılları arasında Osmanlı idarî birimleri içerisinde Gülnar, Mut, Anamur, Silifke, Selinti (Gazipaşa), Karataş (Avgadı), Zeyne gibi kazalarla birlikte İçel Sancağının bir kazası olarak yer almıştır. Ermenek kazasının idari yapısı ve statüsü özellikle 16. yüzyıldan günümüze kadar sürekli değişkenlik göstermiştir. İçel Sancağı farklı tarihlerde Kıbrıs, Halep, Konya, Karaman, Adana Vilayetlerine bağlanmıştır. İçel Sancağı bu tarihsel süreçte hangi eyalete bağlanırsa bağlansın Ermenek, İçel Sancağının bir kazası olarak kalmıştır. Hatta Ermenek, bu tarihsel süreç içerisinde İçel Sancağı'nın zaman zaman merkez kazası olmak gibi bir idare merkezliği görevini de ifa etmiştir (Yıldırım, 2018: 691). Bu değişikliklerin yaşanmasının başlıca sebepleri, bölgenin coğrafi konumu itibariyle yerleşim yerlerine (sancak ve vilayet merkezleri) uzak olması ve dolayısıyla ulaşım güçlüğü; yeryüzü şekilleri itibariyle engebeli ve dağlık yapıya sahip olması ve ekonomisinin yeterli ölçüde gelişmemesidir. Tüm bunlardan dolayı kaza halkı Ermenek'in sancak merkezi ya da il olması için çaba sarf etmiş, taleplerde bulunmuştur. Bu çabaların 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren günümüze kadar geldiği görülmektedir (Mercan, 2018: 503).

Bu şartların olumsuzluk durumu Yüksel (2021) Seyahatname ve Tarihi Coğrafya Eserlerinde Ermenek Kazası adlı çalışmasında seyyah ve araştırmacıların da ifade ettiklerini belirtmektedir. 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde birçok Anadolu şehri gibi Ermenek de seyyah ve araştırmacıların ilgi gösterdiği yerleşim yerlerinden birisidir. Yöreye gelen yabancıların ilk dikkatini çeken Ermenek'in coğrafi yapısının insan yaşamı için ortaya çıkan zorlukları olmuştur. Buna karşın coğrafi özelliklerindeki çeşitlilik ve zenginlik de bir o kadar ilgilerini çekmiştir. Günümüzde olduğu gibi incelenen dönemin belki de en dikkat çeken yönü ulaşımın zorluğudur. Ermenek'e gelen yabancılar da kazaya gelirken ulaşımda yaşadıkları güç koşulları ifade etmişlerdir. Diğer taraftan bazılarında coğrafi şartların zorluğuna hiç temas edilmemiş daha çok coğrafyasının zenginliği ve çeşitliği ile tarihî önemi üzerine bilgi ve değerlendirmeler yapılmıştır. 16. yüzyıldan sonra Ermenek'in giderek eski önemini kaybetmesi eserlerde öne çıkan bir başka çıkarımdır. Buna en önemli kanıt, bu yüzyıl öncesi içtimai müesseselerin yanına yenilerini eklenmek şöyle dursun mevcut

eski eserler giderek metruk bir hâle gelmiş ve kaderine terk edilmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasını sağlayan temel unsur ekonomidir. Ekonomi kaynaklarının yetersizliğine yörede üretilen ürünlerin ulaşım şartları nedeniyle dışarıya pazarlanamaması eklenince kaza sadece kendi kaynaklarına sıkışmıştır. Böylelikle uzun yıllar sadece kendi kaynaklarıyla ayakta durmaya çalışan, dışarıya kapalı bir ekonomik durum ortaya çıkmıştır. Bu durum 19. yüzyıl sonlarından günümüze kadar kazada yoğun olarak görülen dışarıya göçün ana nedenlerinden birisidir (Yüksel, 2021: 552).

19. yüzyıl ortalarında (1845) Ermenek idari yapısı 13 mahalle, 14 köyü olan bir kazadır. 1845 yılına ait temettüat kayıtlarında 3700'ü Ermenek kaza merkezine, 5786'sı nahiye ve köylerde olmak üzere toplam 9486 nüfusu olduğu görülmektedir. 1855-1869 yılları arasında Ermenek, Karaman Eyaleti'nin İçel sancağına bağlı bir kaza olup, sancak merkezidir. 1864 Vilayet Nizamnamesinin bütün ülkede uygulanmasına dönük yapılan çalışmalar neticesinde 1867 yılında Karaman eyaleti Konya vilayetine dönüştürülmüştür. Yani Ermenek kazası 1867 yılına kadar Karaman, 1867'de vilâyetin isminin değişmesinden dolayı Konya vilayetine bağlanmıştır. Ancak 1869 yılında İçel sancağının Adana vilayetine bağlanması üzerine Ermenek kazası Konya vilâyetinden ayrılarak Adana vilayetine bağlanmıştır. 1868 yılında 45 olan köy sayısı, 1872 yılına ait Adana Vilayeti Salnamesinde 64 köy, 15 mahalle olarak görülmektedir. Bu salnamede kazanın kayıtlı nüfusu 11.628'dir. Ermenek kazasının idari yapısındaki önemli değişiklik 1893-94 yılında meydana gelmiştir. Köy sayısı tekrar eski hâline gelmiş 64'ten 47'ye düşmüştür. Bu köylerin 32'si Nevahi nahiyesine 15'i Ermenek merkeze bağlıdır. Ermenek kazasının idari yapısında 1906 yılında Konya vilayetine tekrar bağlanıncaya kadar herhangi bir değişiklik meydana gelmemiştir. Ermenek kazası, halkın ve yöneticilerinin girişimleri ile 37 yıl sonra tekrar Konya vilayetinin merkez sancağı olan Konya'ya bağlanmıştır. 1915 yılında İçel Sancağının müstakil il olması sebebiyle Ermenek kazası İçel sancağına bağlanmıştır. Ancak bu değişiklik halk tarafından tepki ile karşılanmış Ermenek'in tekrar Konya'ya bağlanması için girişimler neticesinde 20 Ağustos 1919 tarihinde tekrar Konya vilayetine bağlanmıştır. 1920 yılında Ermenek ilçesinin 16'sı Ermenek merkeze, 17'si Davdas nahiyesine ve 13'ü Fariske nahiyesine bağlı olmak üzere 46 köyü vardır. Bu tarihte Ermenek kazasının nüfusu tamamı Müslüman olmak üzere 13.397'si erkek ve 15.588'i kadın toplam 28.945 kişiden oluşmaktadır (Mercan, 2018: 503-513 arası).

Ermenek İlçesi Günümüz Yerleşmeleri

Karaman ili Ermenek ilçesinde sınırları içinde idari yerleşim birimi olarak Ermenek merkez ilçe belediyesi ile Güneyyurt ve Kazancı belde belediyeleri olmak üzere 3 belediye örgütlü yerleşim yeri vardır. Bu belediye idari sınırlarında Ermenek ilçe merkezinde 16, Güneyyurt beldesinde 8 ve Kazancı beldesinde 8 olmak üzere 32 mahalleye ayrılmıştır. İlçede 26 köy yerleşmesi Görmel ve İkizçınar köylerine bağlı 5'er, Evsin, Ardıçkaya, Balkusan, Sarıvadi, Tepebaşı, Yalındal ve Yaylapazarı köylerine bağlı 1'er olmak üzere toplam 17 köy bağlısı kırsal mahalle vardır (Şekil:1, Tablo: 1). Bunların dışında geçici yerleşme niteliğinde çok sayıda yayla yerleşmesi bulunmaktadır.

Tablo: 1- Ermenek İlçesindeki Belediye, Köy, Mahalle ve Köy Bağlısı Yerleşim Birimleri

No	Yerleşme Adı	Eski Adı	2021 Nüfus	Belediyeye Bağlı Mahalleler		2021 Nüfus	Köy Bağlısı Kırsal Mahalle	
				Adı	Belediye		Adı	Bağlı Köy
1	Ermenek	Germanicopolis	11.441	Akçamescit	Ermenek	122	Avcılar	Evsin
2	Güneyyurt	Gargara	5005	Başpınar	Ermenek	126	Dutağacı	Ardıçkaya
3	Kazancı		2180	Çınarlısu	Ermenek	454	Dolpınar	Balkusan
4	Ağaççatı	Çimene	76	Değirmenlik	Ermenek	1000	Çarıklar	Görmeli
5	Ardıçkaya	Nadire	978	Güllük	Ermenek	552	Kışla	Görmeli
6	Aşağıçağlar	Aşağı İzvit	921	Gülpazar	Ermenek	84	Köyyakası	Görmeli
7	Balkusan	Bağbelen	174	Karalar	Ermenek	44	Tekke	Görmeli
8	Boyalık		293	Kebendibi	Ermenek	78	Tuztaşı	Görmeli
9	Çamlıca	Muhallar	332	Keçipazar	Ermenek	193	Akpınar	İkizçınar
10	Çavuş		43	Keşillik	Ermenek	66	Belicekkoz	İkizçınar
11	Elmayurdu	İznebol	491	Meydan	Ermenek	1853	Havuzlu	İkizçınar
12	Eskice		65	Orta	Ermenek	299	İmamlı	İkizçınar
13	Evsin	Birse	249	Sandıklı	Ermenek	577	Seki	İkizçınar
14	Gökçekent	Akmanastır	870	Seyran	Ermenek	4089	Aşağımahalle	Sarıvadi
15	Gökçeseki	İmsi	288	Susaklı	Ermenek	1151	Taştekne	Tepebaşı
16	Görmeli	Üçbölük	557	Taşbaşı	Ermenek	753	Güneri	Yalındal
17	İkizçınar	Aşağı İrnebol	253	Aralık	Güneyyurt	670	Bucak	Yaylapazarı
18	Katranlı	Dindebol	732	Cami	Güneyyurt	928		
19	Kayaönü	Ezvendi	162	Habib	Güneyyurt	693		
20	Olukpınar	Kopoğlu	113	Kışlacık	Güneyyurt	224		
21	Pamuklu	Cenne	213	Oda	Güneyyurt	980		
22	Pınarönü	Özlüce	172	Orta	Güneyyurt	235		
23	Sarıvadi		268	Pınargözü	Güneyyurt	556		
24	Tepebaşı	Betlam/Halimiye	380	Yenimahalle	Güneyyurt	719		
25	Yalındal	Arnava	331	Bucak	Kazancı	81		
26	Yaylapazarı	Zeyve	155	Çatalbadem	Kazancı	462		
27	Yerbağ	Güzve	141	Gökçeler	Kazancı	171		
28	Yeşilköy	Gürmün	361	Merkez	Kazancı	831		
29	Yukarıçağlar	Yukarı İzvit	599	Tepecik	Kazancı	169		
30	Çatalbadem	Yukarı İrnebol		Türbeseki	Kazancı	92		
31				Uluköy	Kazancı	173		
31				Yukarı	Kazancı	201		

Kaynak: https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx (ErişimKasım2022).

Ermenek ilçesindeki yerleşmeler genelde Ermenek çayı vadi yamaçlarına, çaya katılan küçük derelerin vadi yamaçlarına, kaynak sularının çıktığı yerlere ve plato sahasının nispeten düz alanlarına kurulmuştur. Yerleşmelerin bu alanlarda dağılış göstermesinin nedeni su kaynakları ve tarıma elverişli araziler olmasındandır. Devamlı nitelikte olan yerleşmeler kuruldukları alan ve yakın çevresi ile bir bütünlük oluşturarak cami, okul, su kaynakları ve yolların kenarında toplanmışlardır. Bu durum yerleşmeler toplu dokulu ve gevşek dokulu yerleşme şeklinde bir görünümü verir. Ermenek ilçe merkezi başta olmak üzere Güneyyurt, Kazancı, Balkusan, Tepebaşı, Çamlıca, Gökçekent, Nadire yerleşim alanlarında eğime paralel yolların kenarında toplu dokulu bir yerleşim görünümü vardır. Bu yerleşme dokusunda meskenlerin birbirine bitişik ya da birbirinin peşi sıra inşa edildiği görülmektedir. İkizçınar, Görmeli, Evsin, Balkusan, Yalındal, Yaylapazarı köyleri nispeten meskenlerin birbirinden farklı uzaklıkta olduğu mahalleli köyler olup, gevşek dokulu yerleşim alanı görüntüsündedir.

Ermenek'te yer alan yerleşmelerin kuruluş tarihi açısından birçoğunun yerleşmelerdeki tarihi kalıntılardan elde edilen bilgilere göre ilkçağ medeniyetlerine kadar gittiği görülmektedir. Bunların başında Philadelphia (Muhallar/Çamlıca), Eirenopolis (İrnebol/Çatalbadem), Sbide (Yukarı İzvit/Yukarıçağlar), Domitiopolis (Dindebol/Katranlı), Lauzados (Kirazlıyayla/Hisarönü) ve Zenonopolis (İznebol/Elmayurdu) gibi yerleşmelerde bulunan antik dönem kalıntıları vardır. Yerleşme çeşitliliği bölgeye gelen Türkmenlerin yurt olarak kurdukları yerleşmeler ile daha da artmıştır.

Anadolu'nun yerleşme tarihi açısından çeşitliliği, yerleşmeleri kuranlarca isimlendirilmeleri, bu isimlerin diğerlerince değiştirilmeleri bu karmaşıklığı daha da arttırmıştır. Türkiye'de 1925 yılında başlayan yerleşim yeri isim değiştirme uygulamaları 1957 yılında oluşturulan Ad Değiştirme İhtisas Kurulunun faaliyetleriyle hız kazanmış günümüze kadar devam etmiştir. Bu süreçte yaklaşık 12.000'i köy yerleşmesi olmak üzere toplam 30.000'den fazla yer adı değiştirilmiştir (Tunçel, 2000: 23,34). Yer isimleri değiştirilirken pek çok Türkçe isim karar vericilerin tarihi, sosyolojik ve etnografik bilgi noksanlığından dolayı değiştirildiği görülmüştür (Eröz, 1984: 43).

Ermenek ilçesinde 29 yerleşmenin 23'ünün adı değiştirilmiştir (Tablo: 1). İsmi değiştirilen köyler; Ağaççatı (Çimene), Ardıçkaya (Nadire), Aşağıçağlar (Aşağı İzvit), Balkusan (Bağbelen), Çamlıca (Muhallar), Elmayurdu (İznebol), Evsin (Birse), Gökçekent (Akmanastır), Gökçeseki (İmsi), Görmeli (Üçbölük), İkizçınar (Aşağı İrnebol), Katranlı (Dindebol), Kayaönü (Ezvendi), Olukpınar (Kopukoğlu), Pamuklu (Cenne), Pınarönü (Eresiller/Özlüce), Tepebaşı (Betlam/Halimiye), Yalındal (Arnava), Yaylapazarı (Zeyve), Yerbağ (Güzve), Yeşilköy (Gürmün), Yukarıçağlar (Yukarı İzvit) ve bugün Kazancı'ya bağlı mahalle olan Çatalbadem (Aşağı İrnebol)'dur.

Ermenek ilçe merkezi, beldeleri ve köyleri hakkında literatürden, köylerde yapılan gözlemlerden ve mülakatlardan yerleşmelerin özellikleri şu şekilde derlenmiştir.

Ermenek İlçe Merkezi

Ermenek adının ilk olarak *Marassa* olduğu halk arasında *Maras* kelimesine şehir anlamına gelen Polis kelimesinin eklenmesiyle *Maraspolis* halini almıştır. M.S. 30'lu yıllara kadar Marassa veya Maraspolis olarak bilinen Ermenek'in adı bu tarihten sonra Romalı general Germanicus'un şehri ele geçirmesi ile generale izafeten *Germanicopolis* adı verilmiş. Ermenek kelimesinin kökü Germanicopolis kelimesinden gelir. Anadolu'nun tarihi coğrafyasını yazan Prof.Dr. W.Ramsay'in Tarihi Kilikya Haritasında Germanicopolis olarak yazılıdır. Germanicopolis aradan geçen yüzyıllar içinde, Türk boylarının diline ve telaffuz alışkanlıklarına uyarak kısalmıştır. İlk önce Germanik-Germanak gibi değişikliklerden sonra Türkçede telaffuzu zor olan "G" atılarak Ermanik-Ermanak şeklini almıştır. Türkçe ses uyumuna uymayan *-nak* hecesi, *-nek* şekline dönüşüp, Ermenek şekline kullanılmaya başlamıştır (Konyalı, 1967 & Şimşek, 2017).

Cumhuriyetten sonra Konya iline bağlı bir ilçe olan Ermenek 1989 yılında Karaman'ın il olmasıyla Karaman iline bağlanmıştır. Ermenek bugün 11.441 nüfusu Karaman iline bağlı bir ilçe merkezidir. İlçe Ermenek çayının kuzey vadisinde, 1250

m yükseltide, doğu batı doğrultusunda bir yerleşim alanıdır. İlçe merkezinin yerleşiminin temel belirleyici faktörü eğimli topografya şartlarıdır. Yerleşmenin kuzeyini 1860 m yüksekliğinde dağlık saha çevreler. Arazinin meyilli ve yetersiz olması nedeniyle mesken dokusu oldukça sık ve neredeyse birbirinin üstüne inşa edilmiştir. Yerleşmedeki meskenlerin eğime bağlı olarak farklı kotlardan girişleri olan, üst kottaki meskenlerin alt kottaki meskenlerin üst örtüsünü görecek şekilde sıralandığı görülür. İlçenin tarihi kent merkezini tehdit eden, afet riski kuzeyindeki dik dağlık sahadan kaynaklı kaya düşmeleridir. Bu sahanın litolojik yapısı kolay eriyen kireçtaşı oluşuklarından meydana geldiği için farklı tarihlerde meskenlerin üzerine düşen kaya parçaları meskenlerin hasar görmesine ve hatta bir kısmının boşaltılmasına neden olmuştur.

Geleneksel Ermenek evlerinin temel yapı malzemesi moloz taş, ahşap ve kerpiçtir. Zemin ve zeminin altındaki mekanların 60 cm ve yukarısı moloz taş duvarlarla yapıldığı, üst katların ise ahşap iskeletli kerpiç dolgu malzeme veya bağdadi duvar ile örüldüğü gözlemlenir. Sıvaları saman katkılı çamur sıvadır. Bu nedenden dolayı evlerin üst örtüsü ahşap strüktürün sıvaların ve diğer ahşap malzemelerin sıklıkla hatta yıllık bakımları gereklilik olarak görülmektedir. Bu bakımlar yapılmadığında ise yapılar kısa süre içerisinde köklü deformasyonlara maruz kalmaktadır. Ermenek evlerinin doğal afetler, yangınlar ve kaya düşmelerinden korunarak harabe şekilde terk edilmesinin önüne geçilmelidir (Güleç Korumaz, 2021: 2347).

Ermenek gerek kaymakamlık teşkilatı ile gerekse belediye hizmetleri açısından bölgenin idari konumu niteliğindedir. Ancak kendi il merkezi başta olmak üzere çevre illere uzaklığı ve sosyo-ekonomik şartların yetersizliği nedeniyle sürekli göç veren bir ilçedir. Göç verme durumu sadece günümüzde değil 15 ve 16. yüzyıllardan beri devam etmektedir. Ermenek ilçesi tarihte bu tür olumsuzluklardan etkilenmediği en parlak dönemini Karamanoğulları Beyliği zamanında yaşamıştır.

Taşıdığı potansiyel nitelikler itibariyle Cittaslow şehir (sakin şehir) olmak için 2017 yılında Türkiye Ulusal Ağ temsilcisi Seferihisar Belediyesine Sakin Şehir üyelik başvurusunda bulunmuştur.

Güneyyurt Beldesi: Eski adı *Garagara* olan Güneyyurt, Ermenek ilçesinin güneybatısında yer alır. Belde sınırlarında bulunan arkeolojik verilere göre (Kaya Kabartmaları, Kaya Mezarları ve Kiliseler) Ermenek çevresindeki en eski yerleşim merkezlerinden birisidir. Daha önce köy idari biriminde olan beldeye 1952 yılında belediye teşkilatı kurulmuştur. Güneye bakan bir vadide kurulduğundan kasabaya Güneyyurt adı verilmiştir. Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 164 km, Ermenek ilçe merkezine 10 km uzaklıktadır. Belde halkının temel geçim kaynağı hayvancılık, tahıllar, meyvecilik ve sebzecilik gibi faaliyetlerdir. 1990'lı yıllara kadar dışarıya göç veren Güneyyurtta 1990'lı yıllardan sonra işletilmeye başlayan kömür ocakları gençlere iş imkânı sağlayarak göçün bir nebze durmasına neden olmuştur. Ermenek ilçesinin sosyo-ekonomik ve eğitim açısından iyi gelişmiş yerleşmelerindendir. Güneyyurt yayla bakımından oldukça zengin ve geniş bir araziye sahiptir. Doğuda Kanlıburundan başlayıp, 40 km mesafeden sonra batıda Dindebol çalına ulaşır. Bu yaylalar; Üssüz, Tekeçatı, Ayıbeleni, Saparca, Altıntaş ve Süz yaylalarıdır.

Kazancı Beldesi: Ermenek çayı vadisinin güney yamacına kurulmuş olan Kazancı ilk çağlardan itibaren insanların yoğun yaşadığı eski bir yerleşim yeridir. Kazancı vadinin kuzeyindeki Ermenek ilçesi merkezi ile kuzey-güney ekseninde simetrik bir konumda yer alır. Yerleşmenin sınırları içindeki Kazanpınar ismine atfen buraya ilk yerleşenler Kazancı ismi vermiştir. Daha önceleri köy statüsünde olan beldeye 1972 yılında belediye teşkilatı kurulmuştur. Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman iline 186 km, Ermenek ilçe merkezine 41 km uzaklıktadır. Belde halkının temel geçim kaynağı olarak hayvancılık, tahıllar, meyvecilik ve sebzecilik gibi tarımsal faaliyetlerdir.

Ağaççatı Köyü: 1928 yılı kayıtlarında *Çimene* olan Ağaççatı köyü, Ermenek güneydoğusunda kurulmuştur. Orman içi köyü olan Çimene, ağaçlık ve orman arazilerin bileştiği yer anlamına gelen Ağaççatı ismi ile değiştirilmiştir. Ermenek ilçe merkezine 10 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 170 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 735 metredir. Ağaççatı köyünün temel geçim kaynağı sebze ve meyve tarımı başta olmak üzere hayvancılıktır. Köyün Ermenek çayı kenarında turfanda sebzecilik, pamuk, susam ve zeytin yetiştirilir.

Ardıçkaya Köyü: Eski adı *Nadire* olan Ardıçkaya köyü, Ermenek'in güney-batısında ve Ermenek ilçe merkezine Güneyyurt üzerinden 46 km (Kazancı üzerinden 60 km) uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 200 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 1275 metredir. Etrafı sedir, çam, köknar ve ardıç ormanları ve sarp kayalıklarla kaplıdır. Köyün sarp kayalık ve ardıç ormanlarına istinaden köye Ardıçkaya ismi verilmiştir. Bazı ifadelere göre Nadire ismi de köyün doğal güzelliğinden dolayı *nadir buluna yer* anlamında söylenmiştir. Türk boyları tarafından kurulan köylerden birisidir. Köyün ekime elverişli tarım arazisi az olduğundan dışarıya mevsimlik veya kalıcı göç verdiği görülmektedir. Kıl keçisi yetiştiriciliği yanında, Köyün Ermenek çayı dar kıyıları kenarında sebze ve meyve yetiştirilmektedir.

Aşağıçağlar Köyü: Tarihi kayıtlarda önce *Sbide* daha sonra *Aşağı İzvit* olarak geçen Aşağıçağlar köyü Ermenek kuzeybatısında ve Ermenek ilçe merkezine 15 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 170 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 1205 metredir. Yukarıçağlar köyü gibi eski yerleşim yerlerinden olan Domitiopolis şehri örenleri yakınında kurulmuştur. Aşağıçağlar Dedeli yaylası kaya mezarları, Altıntaş ve Saparca yaylası (Güneyyurt) ile Aşılık mevkii (Balkusan) arasındadır. Bugün kaya mezarlarının bulunduğu alan hayvan ağılı yapılmış, define varsayılarak kazı darbeleriyle harabeye dönmüş haldedir. Aşağıçağlar köyünün temel geçim kaynağı meyve, bağcılık, sebze yetiştiriciliği ile kıl keçisi ve arıcılık faaliyetleridir. Tarım arazisi azdır, ancak tarım alanlarının neredeyse tamamı sulanabilmektedir.

Balkusan Köyü: Karamanoğullarının ilk yerleşme yeri olan Balkusan Cumhuriyetten sonra 1928 yılında *Balkason*, 1968 yılında ise *Bağbelen* olarak kayıtlara geçmiştir. Balkusan, Ermenek'in kuzeyinde ilçe merkezine 30 km uzaklıkta, Ermenek-Karaman yolu üzerinden Karaman il merkezine 90 km olup köyün ortalama yükseltisi 1645 metredir. Bilinen ilk adı Balkasun'dur ve Kırgızistan'da Bişkek ile Issık

Gölü arasındaki tarihi şehir Balasagun'dan adını almıştır. Başka bir görüşe göre de eskiden beri arıcılık faaliyeti yapılan köyün isminin kaliteli ve çok bal üretimi nedeniyle Balkusan olduğu da söylenmektedir. Köyün temel geçim kaynağı sebze meyve tarımıdır. Bunun yanında hayvancılık için oldukça elverişli olan köyde küçükbaş hayvancılık yaygın olarak yapılmaktadır. Burayı asıl ünlendiren adından da anlaşılacağı gibi arıcılık faaliyeti yanı bal üretimidir. Balkusan çevresinin zengin çiçekli bitki örtüsü ve havası nedeniyle balı değerlidir.

Balkusan köyü Türk tarihi açısından önemlidir. Çünkü Karaman Türkmenleri ilk yurt olarak Balkusan'a yerleşmişlerdir. Ermenek çevresini hakimiyetlerine alarak Karamanoğulları Beyliğini ilan etmişlerdir. 250 yılı aşkın hüküm sürmüş olan Karamanoğullarının ilk beylerinin mezarları Balkusan köyündedir. Bu köyde yapılan türbede Karaman Bey, Karamanoğlu Mehmet Bey ve Karamanoğlu Mahmut Bey yatmaktadırlar. Türk Dil Bayramı törenleri her yıl burada yapılan törenle başlar.

Boyalık Köyü: Adı değiştirilmeyen Ermenek köylerinden biridir. 1989 yılında Sarıveliler ilçesine bağlandı ise de 1993 yılında tekrar Ermenek ilçesine bağlanmıştır. Ermenek ilçe merkezine 31 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 185 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 1270 metredir. Köy eskiden kilim, halı gibi dokuma için iplerin boyamasında kullanılan kökboyanın yetiştiriciliğinden Boyalık adını almıştır. Köyün temel geçim kaynağı sebze ve meyve tarımı ise de son dönemde halkın büyük bir kısmı maden ocaklarında çalışmakta geçimini sağlamaktadır.

Çamlıca Köyü: Eski adı *Muhallar* olan Çamlıca köyü, Ermenek ilçe merkezi doğusunda yer alır. Ermenek ilçe merkezine 22 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 131 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 890 metredir. Orman içi köyü olan Çamlıca, Ermenek Çayı'na bakan, Mennan Kalesinin karşısında yer alır. Köyün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayanır. Sulu tarımın yaygın olmasından pamuk, incir, üzüm, ceviz, susam, zeytin gibi tarım ürünleri ön plana çıkmıştır. Ermenek çevresinden turfanda olarak pazara ilk gelen sebze çeşitleri genellikle burada yetiştirilir.

Çavuş Köyü: Ermenek güneybatısında bulunan köy adını kurulduğu Çavuş alanından alır. Ermenek ilçe merkezine 10 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 155 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 890 metredir. Köyün evleri ve tarım arazisinin büyük bir bölümü Ermenek barajının suları altında kaldığından Çavuş köylülerine baraj gölü kuzey kenarına yeni meskenler yapılmıştır. Ancak bazı köylüler çevre köylere ve Ermenek ilçe merkezine taşınmışlardır. Köyün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayalıdır.

Elmayurdu Köyü: Tarihi kayıtlarda önce *Zenopolis* daha sonra *İznebolu* olarak geçen köyün adı elma yetiştirilmesinden dolayı köye Elmayurdu denmiştir. 1989 yılında Başyayla ilçesine bağlandı ise de 1993 yılında tekrar Ermenek ilçesine bağlanmıştır. Ermenek ilçe merkezine 25 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 179 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 1075 metredir. Köyün temel geçim kaynağı tarıma ve hayvancılıktır. Köyün adından da anlaşılacağı üzere önemli miktarda elma, kiraz, armut gibi meyve yetiştirilir. Bölgede kiraz yetiştiriciliğine ilk başlayan yerleşmelerden birisidir.

Eskice Köyü: Kayaönü ile Çamlıca köyleri arasında yer alan Eskice köyü, ismi değiştirilmeyen köylerden biridir. Ermenek ilçe merkezine 16 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 135 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 835 metredir. Köyün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Ancak köyün içme ve sulama suyu bakımından da sıkıntı yaşaması nedeniyle yeterince üretim yapamamaktadır. Son yıllarda zeytin yetiştiriciliği başlamıştır.

Evsin Köyü: Eski adı *Birse* olan köyün adı acele eden ve çabuk iş yapan anlamına gelen Evsin ismi ile değiştirilmiştir. Ermenek ilçe merkezine 31 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 130 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 800 metredir. Köyün temel geçim kaynağı turfanda sebzecilik ve tahıl tarımı yanında hayvancılıktır. Ermenek ilçesinde zeytin yetiştiren ilk köylerden birisi olup, kaliteli zeytin yetiştirilmektedir.

Gökceseki Köyü: Eski adı *İmsi* olan köy, Ermenek'in doğusunda Çamlıca köyü ile iç içe girmiş bir yerleşim yeridir. Yerleşim mekanları ve tarım alanları seki halinde olması ve Göksu'ya baktığı için Gökçeseki ismi verilmiştir. Ermenek ilçe merkezine 21 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 161 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 1120 metredir. Köyü önemli kılan etkenlerden birisi de Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerine tarihlenmiş olan çok sayıda kaya mezarının bulunduğu ören yeridir. Philadelphia Antik Kenti olduğu ifade edilen Gökçeseki Ören Yerinde antik dönem ve Romalılardan kalma çok sayıda kaya mezarı ve lahit yer almaktadır. Köyün temel geçim kaynakları tarım ve hayvancılık faaliyetleridir.

Gökçekent Köyü: Eski adı batısında Bizans devrine ait bir manastıra istinaden *Akmanastır* olan köyün adı, kuruluş yeri itibarıyla zengin doğal güzelliklere sahip olmasından dolayı Gökçekent olarak değiştirilmiştir. Ermenek ilçe merkezine Kazancı üzerinden 45 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 189 km) olup, ortalama yükseltisi 1170 metredir. Köyün çevresinde tarihi kaya mezarı, tarihi kalıntı ve doğal güzelliklere sahip alanları bulunur. Köyde Hamit Seydi adında bir de yatır vardır. Köyün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarım topraklarının büyük bir kısmı sulanabilir niteliktedir. Tarım ürünleri içinde sebze ve meyve yetiştiriciliği yaygındır. Ayrıca bağcılık ve arıcılıkta önemli yer tutar. Köyde küçükbaş ve büyükbaş hayvancılıkta yapılmaktadır. Köyün İnoluk yaylası suyu ile ünlü bir mevkisidir.

Görmeli Köyü: Ermenek'in güneydoğusunda köyün yakınında bulunan Görmeli köprüsünden dolayı bu ismi almıştır. Bir dönem köyün adı üç mahalle (Kışla, Tekke ve Tuztaşı) olmasından dolayı *Üçbölük* ismi verilmişse de tekrar eski adı olan Görmeli'ye dönülmüştür. Ermenek ilçe merkezine 17 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 162 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 910 metredir. Köyün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Buğday, nohut ve arpa başlıca tahıl ürünleri ile elma, şeftali, ceviz, üzüm incir, nar, zeytin, badem, kiraz en çok yetiştirilen meyvelerdir. Köyde hayvancılık faaliyeti olarak daha çok kıl keçisi yetiştirilmektedir. Tarımsal üretim ancak köyün kendi ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Ermenek-Anamur yolundaki bu köprü Göksu Nehri'nin üzerinde köyün 5 km bastında yer alan *Görmeli Köprüsü (Alaköprü)*, Karamanoğlu Beyliği döneminde Alâeddin Halil Bey tarafından yaptırılmıştır. Köprünün kara ile bağlandığı noktalar anakaya üzerine oturtulmuştur. Kemer açıklığının toplam uzunluğu yaklaşık olarak 21.50 m, su seviyesinden köprü tabliyesine kadar yaklaşık yükseklik 27.15 m'dir. Ana kemerin sağ tarafında 7.50 m genişliğinde ve 6.50 m yüksekliğinde küçük bir sivri tahliye kemeri daha bulunmaktaydı. Köprü tabliyesinin toplam uzunluğu 62.5 m, köprünün eni ise yaklaşık olarak 6.20 m'dir. Ermenek Barajı suları altında kalan köprünün kitabeleri sökülerek Karaman Müzesi'ne taşınmıştır.

İkizçınar Köyü: Tarihi kayıtlarda önce *Eirenopolis* daha sonra *Aşağı İrnebol* olarak geçen İkizçınar köyü Ermenek güneyinde yer almaktadır. Köy içinde aynı kökten ikiz çıkan çınar ağacından dolayı İkizçınar ismi verilmiştir. Ermenek ilçe merkezine 30 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 174 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 910 metredir. Köyün temel geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve Zeyve pazarında satılan el sanatlarıdır.

Katranlı Köyü: Tarihi kayıtlarda önce *Domitiopolis* daha sonra *Dindebol* olarak geçen Katranlı köyü Ermenek kuzeybatısında Ermenek-Balcılar yolu üzerinde kurulmuştur. Eski ismi Dindebol 1928 yılında çevresi sedir (Katran) ağaçlarıyla kaplı olduğu için Katranlı olarak değiştirilmiştir. 1989 yılında Başyayla ilçesine bağlandı ise de 1993 yılında tekrar Ermenek ilçesine bağlanmıştır. Ermenek ilçe merkezine 35 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 178 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 1040 metredir. Katranlı Köyünün dağlık bir alanda olması ve özellikle kuzey kısmında ormanlık arazilerinin yer alması nedeniyle başlıca geçim kaynağı tarım (buğday ve nohut) ve hayvancılıktır. Ancak tarım arazilerinin köyün dağlık olması nedeniyle tarım makineleri kullanılamamakta, örneğin buğday hala orakla biçilmekte ve batözle sürülmektedir. Köyde meyve yetiştiriciliği son 30 yıldan beri giderek artmıştır. Başta elma, kiraz, şeftali, erik, cennet meyvesi, nar, üzüm gibi meyveler yetiştirilmektedir. Köyün diğer bir geçim kaynağı ise kıl keçisi yetiştiriciliği ve 1-2 büyükbaş hayvanla süt inekçiliği faaliyetleridir. Kıl keçisi yetiştiriciliği yıllar içinde giderek azalmıştır.

Kayaönü Köyü: Eski adı *Ezvendi* olan Kayaönü köyü, Ermenek ilçe merkezine 15 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 143 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 1280 metredir. Eski adı Ezvendi olan köy, yukarı kısımlarını çevreleyen dik kayalıkların eteğinde kurulması nedeniyle Kayaönü adı verilmiştir. Köyün girişinde kuzeyini meydana getiren dağın altında bulunan mağaranın içinden önemli miktarda su kaynakları çıkmaktadır. Çıkan su köyün değirmenine enerji gücü sağladığı gibi bağlarının sulanmasında kullanılır. Köyün temel geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Yükseltinin az olduğu Murandı mevkiinde sebze ve meyve yetiştiriciliği yapılmaktadır. Köyde yetiştirilen turfanda üzüm, incir, şeftali ve aspir inciri önemli gelir kaynağıdır. Meyvecilik dışında büyükbaş ve küçükbaş (kıl keçisi) hayvancılık da yapılmaktadır.

Olukpınar Köyü: Eski adı *Kopukoğlu* olan Olukpınar köyü, Ermenek güneydoğusunda ilçe merkezine 36 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 180 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 1270 metre-

dir. Olukpınar köyü, arazi bakımından verimli topraklara sahip, sulama imkânı yetersiz bir orman köyüdür. Köyde bahçe tarımı, sebze ve meyvecilik yanında tahıl ekimi ve arıcılık da yapılmaktadır. Hayvancılık yapılan Maza yaylasında yaz aylarında yörük obaları kurulmaktadır.

Pamuklu Köyü: Eski adı *Cenne* olan Pamuklu köyü Ermenek batısında Küçüksu Nallınca vadisi mevkisinde kurulmuştur. Köyde Nallınca vadisinde pamuk yetiştiriciliği yapıldığı için köye Pamuklu adı verilmiştir. Ermenek ilçe merkezine Güneyyurt üzerinde 22 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 176 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 1040 metredir. Köyün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olsa da en büyük sorunu sulama suyudur. Köy yakınında maden ocakları bulunmakta olup, son dönemde köyün en önemli çalışma alanı maden işçiliğidir. Köylülerin birçoğu bu ocaklarda çalışarak emekli olmuşlardır.

Pınarönü Köyü: Eski adı *Resuller (Eresiller)* olan Pınarönü, Ermenek güneybatısında Ermenek ilçe merkezine Kazancı üzerinden 50 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 194 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 1050 metredir. Sarıvadi (Özlüce) köyünün bir mahallesi konumunda iken 1934 yılında buradan ayrılarak müstakil bir köy haline getirilmiştir. Köy çevresindeki Pınarönü mevkii ve köprüsünden dolayı adı Pınarönü olarak değiştirilmiştir. Pınarönü köyünün temel geçim kaynakları tarım ve hayvancılık faaliyetleridir. Ermenek çayı kenarındaki verimli arazileri Ermenek baraj gölünün altında kalmıştır. Bu bakımdan köy dışarıya göç vermektedir. Ermenek Baraj gölü ile balıkçılık yeni bir gelir kaynağı olmuştur.

Sarıvadi Köyü: En eski bilinen adı Sarıvadi olan köy 1968 yılı kayıtlarında *Özlüce* olarak geçmektedir. Ancak sonradan adı tekrar değiştirilerek Sarıvadi olmuştur. Halk arasında Sarımadı ve Sarmazı olarak anılan köy adını kurulduğu vadiden almaktadır. Ermenek ilçe merkezine Kazancı üzerinden 47 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 192 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 1090 metredir. Köy sınırları içinde Hitit, Roma, Bizans ve Karamanoğulları dönemine ait tarihi kalıntılar mevcuttur. Köyün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Köyde tahıllar başta olmak üzere pamuk, susam, zeytin, ceviz, üzüm gibi her çeşit meyve ve sebze yetiştirilmektedir. Hayvancılık yapılan en önemli yaylası Ardıçoluk yaylasıdır.

Tepebaşı Köyü: Tarihi kayıtlarda önce *Bednam (Betlam)* daha sonra *Halimiye* olarak geçen Tepebaşı Ermenek-Sarıveliler karayolu üzerinde kurulmuştur. Köyün 1300 m'lik bir tepenin üzerine kurulmuş olması nedeniyle Tepebaşı adı verilmiştir. Ermenek ilçe merkezine 24 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D715 üzerinden Karaman il merkezine 177 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 1180 metredir. 1989 yılında Başyayla ilçesine bağlandı ise de 1993 yılında tekrar Ermenek ilçesine bağlanmıştır. Tepebaşı köyünün temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Köyde yaygın olarak çeşitli meyve (ceviz, elma, üzüm, kiraz ve armut gibi) ve sebzeler yetiştirilmektedir. Tepebaşı'nda yetişen cevizin özelliği; kabuğunun ince, çabuk kırılabilir ve aynı zamanda yağlı olmasıdır. Köyde kıl keçisi yetiştirilirken son yıllarda büyükbaş hayvancılıkta yaygınlaşmıştır.

Yalındal Köyü: Eski adı *Arnava* olan Yalındal köyü, Görmeli köyünün güneyinde yer alır. Çevresindeki yerleşim birimlerine uzak olması nedeniyle yalnız başına anlamına gelen Yalındal ismi verilmiştir. En yakın komşu yerleşim alanı Yaylapazarı köyü 3 km uzaklıkta olup, Belen ve Güneri mahalleleri vardır. Ermenek ilçe merkezine 23 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 167 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 915 metredir. Köyün temel geçim kaynağı sebze yetiştiriciliğidir. Çevrede Arnava fidesi adıyla tanınan domates, biber ve patlıcan fidesi üretilir. Daha çok domates ve salçalık biber yetiştirilir. Son yıllarda Yalındal köyünün güneyindeki yayla arazisinde elma, ceviz, kiraz ve üzüm yetiştirilmektedir. Bağcılık nedeniyle Arnava pekmezi meşhurdur. Köyde seracılık da yapılmaktadır. Hayvancılık faaliyeti genel olarak küçükbaş hayvancılık ile az da olsa süt inekçiliği yapılmaktadır.

Yaylapazarı Köyü: Eski adı *Zeyve* olan Yaylapazarı köyü, Ermenek güneyinde doğal güzellikleri, kaynak suları ve pazarı ile ünlü bir köydür. Köyün yeşil bitki örtüsü ve hafta sonları çevre köylülerin üretmiş olduğu ürünlerini pazarladığı yer olmasından dolayı Yaylapazarı ismi verilmiştir. Ermenek ilçe merkezine 27 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 171 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 875 metredir. Yaylapazarı köyünün temel geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve hizmet sektörüdür. Yerleşim durumu, soğuk suları, sayısı 300'ü bulan tarihi çınarları, otantikliği, su değirmenleri, su hızarı, fırını, pazarı ile zengin doğal güzelliklere sahip bir köydür. Yaz döneminde özellikle Temmuz, Ağustos, Eylül aylarında çevre yerleşmelerin yetiştirdiği sebze ve meyveleri Pazar günleri yerli ve yabancı turistlere pazarlamaktadırlar.

Yerbağ Köyü: Eski adı *Güzve* olan Yerbağ köyü Ermenek'in batısında yer almaktadır. Bağcılığın yaygın olduğu köye Yerbağ ismi verilmiştir. Ermenek ilçe merkezine Güneyyurt üzerinden 27 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 181 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 1200 m olan bir köydür. 1989 yılında Başyayla ilçesine bağlandı ise de 1993 yılında tekrar Ermenek ilçesine bağlanmıştır. Halkın temel geçim kaynağı üzüm bağları, sebze ve meyve yetiştiriciliğidir. Bir diğer geçim kaynağı ise büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıktır. Yerbağ halkının bir kısmı yakındaki maden ocaklarında çalışmaktadır.

Yeşilköy: Eski adı *Gürmün* olan köy, Ermenek batısında orman ve ceviz ağaçlarıyla kaplı yeşillikler içerisinde görünmesi nedeniyle adı Yeşilköy olarak değiştirilmiştir. Ardıçkaya (Nadire) köyüne ait bir mahalle iken 1960 yılında ayrı bir köy statüsü kazanmıştır. Ermenek ilçe merkezine Güneyyurt üzerinden 42 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 195 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 980 metredir. Köyün temel geçim kaynakları arasında bahçe tarımı, meyvecilik ve kıl keçisi yetiştiriciliği gelmektedir. Baraj gölünün kıyısında olması nedeniyle balıkçılık da yapılmaktadır.

Yukarıçağlar Köyü: Tarihi kayıtlarda önce *Sbide* daha sonra *İzvit* olarak geçen Yukarıçağlar köyü Ermenek kuzeybatısında yer almaktadır. Ermenek ilçe merkezine 15 km uzaklıkta (Mersin Karaman Yolu/D-340 ve D715 üzerinden Karaman il merkezine 168 km uzaklıkta) olup ortalama yükseltisi 1285 metredir. Eriyebilen (kalker) kayaç yapısından dolayı köy çevresinde çok sayıda karstik mağara ve yeraltı su sis-

temleri bulunur. Yüksek bir tepede tüm vadiye hâkim bir köy olan Yukarıçağlar köyünün kuzeydoğusunda Antik Dönem, Roma ve Bizans devirlerine ait kalıntıları olan Sbide Antik Kenti bulunmaktadır.

Sbide Antik Kenti sınırları içinde büyük bir nekropol alanı vardır. Yamaç boyunca teras halinde sıralı çok sayıda kaya mezarları, yer mezarları, kayalara oyulmuş lahitler, farklı sütun ve sütun başları görülür. Ören yeri içerisindeki yapılar temel seviyesine kadar tahrip olmuştur. Antik kente ait yapılardan kalan mimari parçalar (sütun başlığı, sütun, kesme taş) Yukarıçağlar köyündeki yapılarda inşaat malzemesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Köyün kuzeyindeki dağlık alanda, kuzeybatı-güneydoğu istikametinde uzanan Roma dönemine ait bir su kanalı yer alır. Köylülerin Ayıpınarı dedikleri mevkiden başlayarak yaklaşık 4 km boyunca Hisar Kalesi mevkiine kadar tünel uzanır. Su kanallarının yaklaşık 500 m kadar uzunluğundaki bölümü gezilebilmektedir. Aşağıçağlar köyünün temel gelir kaynağını sebze ve bahçe tarımı ile hayvancılık oluşturur. Tarım ürünleri içinde en fazla elma, üzüm, kiraz, şeftali, nohut ve buğday gibi ürünler yetiştirilmektedir.

Ermenek ilçesi sınırları içinde geçici yerleşim birimi olan yaylalar da önemlidir. Yaylacılık Türk Kültürünün Orta Asya'dan Anadolu'ya taşıdığı bir faaliyettir. 13.yüzyıldan sonra Taşeli platosuna yerleşen Karamanlı Türkmenler yöreye gelince temel geçim kaynakları olan hayvan sürüleri ile yaylacılık faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bu nedenle yaylacılık yörede uzun yıllardır yapılan bir faaliyettir. Ermenek ilçe sınırları içinde bulunan yaylalar plato sahasında su kaynaklarının kenarında kurulmuşlardır. Ayrıca Taşeli platosunun litolojik yapısı gereği karstik erime çukurları ve mağaraların çokluğu da yayla yerleşmelerinin kuruluşunda etkili olmuştur.

Ermenek çayı vadisinin kuzeyindeki plato sahası üzerinde yer alan yaylalar; Balkusan, Altıntaş, Kamış, Sorkun, Dedeli, Saparca, Tolbunar, Tekeçatı, Yellibel, Damlaçalı, Üssüz, Hacasangırı, Süz, Ayıbeleni, Süngüllü ve Değirmenlik yaylalarıdır.

Ermenek çayı vadisinin kuzeyindeki plato sahası üzerinde yer alan yaylalar ise Ardıçoluk, İnoluk, Toros, Kabalak, Yenicesu, Elmalıoluk, Tozlu, Körkuyu, Kırkkuyu, Buzluca, Bozdağ, Çömlekçi, Popas, Maza ve Köristan yaylalarıdır.

Altıntaş Yaylası: Güneyyurt idari sınırları içinde bulunan Altıntaş yaylası 2450 m yükseltisiyle Ermenek yaylalarının en yükseğidir. Altıntaş yaylasını; kuzeyinde Taşkent Balcılar Dikenli yaylası, güneyinde Katranlı köyü arazisi, batısında Başyayla-Taşkent Kuşu yaylası, doğusunda Hacıhasankırı yaylası sınırlandırır. Yaylanın adı altın değerinde kaliteli mermer ocaklarından gelir. Yayla sınırlarında Altıntaş Mağarası ile Düdenağzı ve Topaktaş adında iki büyük düdeni vardır. Yaylaya yaz aylarında Anamur'dan Tekeliler ve Hacabdıllar yörükleri de çıkmaktadır. Bu yörükler yaylanın daha yüksek kesimlerine oba kurmaktadır. Güneyyurt yeni mahallenin halkının arazisi ise yaylanın daha düzlük ön tarafında yer alır. Zengin bir otsu bitki örtüsü bulunan Altıntaş yaylasında üretilen süt ve süt ürünleri kalitesi nedeniyle tercih edilmektedir. Farklı türdeki kekik ve adaçayı gibi bitki türleri bakımından da zengin olan yaylanın ortalama yükseltisinin 2400 m'in üzerinde olması sebebiyle ağaç türleri çok azdır. Ağaç olarak yer yer sadece Ardıç ve Andız bulunur. Ancak Altıntaş yaylasının aşağı kesimlerde Kapıcık çalı, Tekeçatı çalı ve Dindebol çalı gibi orman

alanları bulunur. 2004 yılından itibaren yaz aylarında Altıntaş Yaylası Düden ve Mağara Şenlikleri düzenlenmektedir.

Balkusan Yaylası: Ermenek ilçesinin en geniş yaylasıdır. Yaylanın kuzey sınırını Karaman merkez ilçe, doğusunu Tekeçatı yaylası, batısını Aşağıçağlar Dedeli yaylası ile Balcılar (Taşkent) Dikenli yaylası, güneyini Ayı Beleni yaylası sınırlandırır. Yellibel ile Balkusan arasında bulunan yayla arazilerini yaz aylarında Mut, Anamur ve Gülnar ilçelerinden gelen yörükler de kullanmaktadır. Balkusan yaylasının en sulak arazileri Tolbunar ve Beğbunarı mevkileridir. Halkın Gavurini olarak adlandırdığı Roma yerleşme kalıntısına da ev sahipliği yapan Tolbunar, Yüksekeğrik ile Soğukpınar arasında yer alır. Su bulunması nedeniyle Tolbunar ve Beğbunarı son yıllarda meyvecilik yapılan bir yayla alanı haline gelmiştir. Tolbunar, Beğbunarı ve Saparca da en az 250'ye yakın aile muntazam yayla evleri inşa etmişlerdir. Yayla içinden Balkusan köyünden de geçen, 125 km uzunluğunda Ermenek-Karaman karayolu vardır.

Tekeçatı Yaylası: Ermenek ilçe merkezine 10 km mesafede Balkusan çayı kenarında yaban hayatı, endemik bitkileri ve eşsiz doğal güzellikleriyle yaylacılık faaliyeti dışında yöre halkının piknik ve mesire alanı olarak kullandığı bir yayladır. Eskiden dere kenarında tarım ve hayvancılık yapılmakta idi. Ancak bu araziler Balkusan deresine yapılan Barajın göl suları altında kalmıştır. Baraj gölü ve çevresi çivit mavisi rengiyle ve yeşillikler ile görsel bir görüntü sunmaktadır.

Yüzyıllardır kullanılan Ermenek yaylaları otlak açısından çevre yerleşmelerde yaşayan yörükler için çekici bir yer olmuştur. Balkusan, Altıntaş, Dedeli, Sorgun, Tekeçatı, Damlaçalı, Yellibel başta olmak üzere bu yaylalarda yapılan tulum peyniri, tereyağı, çökelek ile bal üretimi yapılır. Ancak bu yaylaların birçoğunun kesin sınırı belli olmadığı için hazine arazisi niteliği taşımaktadır. Dolayısı ile yaylalara gelen Anamur, Gülnar, Silifke ve Mut yörükleri ile Ermenek ilçesinin farklı köylerden gelen yaylacılar olmaktadır. Ne yazık ki otlak olarak kullanılan Toros yaylalarının birçoğunda yayla arazileri ortak kullanmaktadır. Bu ortak arazi kullanımı zaman zaman yaylacılar arasında ciddi problemlerin de yaşanmasına neden olmuştur. Bunun için mülki idare sisteminde bu alanların yeniden ele alınarak kullanım haklarının belirlenmesi önem arz etmektedir.

Ermenek İlçesinin Nüfus Özellikleri

Nüfus konusunda tarihi dönemlerde farklı değerlendirme ve önemler verilmiştir. Sanayi devrimi öncesi dönemde nüfusun daha çok sayısal değeri açısından önem verilmiştir. Ancak günümüzde nüfusun hem nicel özellikleri hem de nitel özellikleri açısından önem verildiği görülmektedir.

Belirli bir zamanda sınırları belli bir alanda (il, ilçe, köy, mahalle gibi) yaşayan insan sayısı olarak tanımlanan *nüfus* kavramı beşerî coğrafyanın alt dalı olan nüfus coğrafyası tarafından ele alınmaktadır. *Nüfus coğrafyası*; nüfusun büyüklüğü, yıllar içinde gösterdiği değişim, mekânsal dağılımı ile bu dağılımda etkili olan unsurları da değerlendirmektedir (Sertkaya Doğan, 2018:27). Dinamik bir olgu olan nüfus, mekânın gelişiminde belirleyici unsurlardan biridir. Bu itibarla beşerî coğrafya çalışmalarının önemli konularından birini teşkil eden nüfusun, belli dönemlerde artış, azalış göstermesi sosyal, siyasal ve ekonomik olaylarla çok yakından ilgilidir. Bunun-

la birlikte kırsal ve şehirsel nüfusta yaşanan hareketlilik bölgelerin ve ülkelerin gelişmişlik durumlarını gösteren kıstaslardan biridir. "Bir ülkenin ekonomik bünyesi incelenirken, doğal koşulların yanında, o ülkenin nüfusunu da incelemek gerekir (Doğan, 2011:24). İnsanın çevre üzerindeki etki derecesi, öncelikle nüfus miktarı ve yoğunluğuna bağlı olmakla beraber; nüfusun ekonomik, kültürel ve teknik seviyesi de bu açıdan önemlidir. Nüfus verileri hemen herkes için farklı anlamlar taşır. Dünyadaki birçok olay veya olgu, doğrudan veya dolaylı olarak nüfus ile ilgilidir. Bu nedenle nüfus önemli bir olgudur ve birçok bilimin araştırmalarına konu olmaktadır (Şahin, 2010:15).

Ülkemizde sonuncusu 2000 yılında olmak üzere 14 Genel Nüfus Sayımı yapılmıştır. Sokağa çıkma yasağı uygulanarak bir günde yapılan bu sayımlarda, kişiler sayım günü bulundukları yerde, yani *de facto* yöntemine göre sayılmışlardı. 2006 yılında çıkarılan 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu ile ülkemizdeki nüfus sayımlarının da veri kaynağını oluşturacak yeni bir sistem kuruldu. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi adı verilen bu sistemde öncelikle 5490 Sayılı Kanun'da da öngörüldüğü gibi ülkemizdeki tüm adres bilgilerinin kaydedildiği Ulusal Adres Veri Tabanı oluşturuldu. TÜİK tarafından geliştirilen web tabanlı program ile yerleşim yerlerinde tespit edilen ikamet adres bilgileri, MERNİS kayıtları ile T.C. kimlik numarası kullanılarak elektronik ortamda eşleştirildi. Türkiye'de ikamet eden yabancıların bilgileri ise pasaport numarası kullanılarak ikamet ettikleri adresler ile ilişkilendirildi ve ayrı bir veri tabanı oluşturuldu. Eşleştirme işlemi tamamlandıktan sonra ikamet adreslerine göre kişisel bilgileri içeren adres listeleri, kişilerin kontrol etmeleri için Kanun gereği 60 gün süreyle mahalle/köy muhtarlıklarında askıya çıkarıldı. Askı süresince, muhtarlıkların yanı sıra TÜİK'in web sayfasından da vatandaşlara ikamet adreslerinin doğruluğunu kontrol etme imkânı sağlandı. Böylece, sayımlarında yaşanan mükerrer kayıt ya da kaydolmama gibi sorunların ortadan kaldırılmasına çalışıldı. Türkiye nüfusuna ilişkin bilgiler, on yılda bir yapılan nüfus sayımları yerine *de jure* yöntemi olarak bilinen ikamet adresine dayalı olarak her yıl TÜİK tarafından yayımlanmaktadır (TUİK, 2008).

2021 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre Ermenek'te 14.138'i erkek, 13.705'i kadın olmak üzere toplam 27.843 nüfus vardır. 2020 yılına göre yıllık ortalama nüfus artış hızı binde -20.41'dir. Bu nüfusun 11.441'i Ermenek ilçe merkezinde (%40), 16.402'si kasaba ve köylerde (%60) yaşamaktadır (Tablo: 2). Nüfusun cinsiyet dağılımı ise ilçe merkezindeki nüfusun %52.1'i (5956) erkek, %47.9'u (5485) kadın; köy ve kasabalardaki nüfusun %49.9'ü erkek 8182), %50.1'i (8220) kadındır. İlçe merkezindeki nüfusun erkek oranının fazla olmasın sebebi çevre ilçeler ile köy ve kasabalardan çalışmak için gelen erkek nüfusun ilçe merkezinde istihdam edilmesidir.

Tablo: 2- Ermenek 1927-2017 Yılları Arasındaki Nüfus Gelişimi

Yıllar	Şehir Nüfusu			Köy ve Kasaba Nüfusu			Toplam Nüfus			Nüfus Artış Hızı (Binde)
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	
2020	5.978	5.460	11.438	8.454	8.525	16.979	14.432	13.985	28.417	-5,19
2021	5.956	5.485	11.441	8.182	8.220	16.402	14.138	13.705	27.843	-20,41

Kaynak: 2020-2021 Yılları Adrese Dayalı Nüfus Kayıtları (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022).

Ermenek ilçesinde nüfusun çoğunluğu (16.402) köylerde ve beldelerde toplanmasının temel nedeni, ilçedeki sosyo-ekonomik yaşam koşulları ile köylerdeki sosyo-ekonomik yaşam koşulları arasında dikkat çekici bir farkın olmamasından kaynaklanır. 2021 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre kırsal yerleşim birimleri içinde en fazla nüfusa sahip yerleşme 5005 kişiyle Güneyyurt beldesidir. Onu 2180 kişiyle Kazancı beldesi, 978 kişiyle Ardıçkaya köyü, 921 kişiyle Aşağıçağlar köyü, 870 kişiyle Gökçekent köyü izlemektedir. En az nüfusa sahip kırsal yerleşmeler ise 43 kişiyle Çavuş köyü, 65 kişiyle Eskice köyü ve 76 kişiyle Ağaççatı köyüdür (Tablo: 3).

Tablo 3'te yerleşim birimlerinin 1935-2021 yılları arasındaki sayım dönemlerine nüfus verileri incelendiğinde 1935-2000 yılları arasında neredeyse bütün yerleşim birimlerinde nüfus miktarlarında bir artış görülürken 1990 yılından sonra özellikle köy yerleşmelerinde nüfusun azaldığı görülmektedir. Bu durumun temel nedeni 1990 yılından sonra değişen sosyo-ekonomik şartlar nedeniyle kırsal kesimden şehirlere doğru bir göçün başlamasıdır.

Tablo: 3- Nüfusun Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı

	1935	1950	1965	1980	1990	2000	2007	2010	2015	2020	2021		
	Top.	Top.	Top.	Top.	Top.	Top.	Top.	Top.	Top.	Top.	Erkek	Kadın	Toplam
Ermenek	6745	6920	8017	12.202	12.592	15.509	10.683	10.818	11.228	11.438	5956	5485	11.441
Güneyyurt	1564	2120	3388	4322	5373	5826	5221	5137	5246	5085	2527	2478	5005
Kazancı	1109	1460	1905	2355	2807	5161	2121	2615	2353	2280	1073	1107	2180
Ağaççatı	80	96	148	157	190	155	75	96	88	74	38	38	76
Ardıçkaya	796	1021	1197	1364	1308	1348	1355	1330	1192	1011	484	494	978
Aşağıçağlar	752	603	817	920	991	937	1.069	1091	1037	977	451	470	921
Balkusan	265	355	478	472	351	294	222	230	199	185	91	83	174
Boyalık	360	452	485	448	404	378	440	427	359	318	153	140	293
Çamlıca	338	348	527	598	745	589	509	497	427	345	158	174	332
Çatalbadem	547	639	799	1021	997	1306							
Çavuş	166	165	281	215	177	137	144	23	47	45	23	20	43
Elmayurdu	412	621	685	845	828	877	682	657	602	522	262	229	491
Eskice	97	177	166	169	174	109	80	68	68	67	34	31	65
Evsin	100	162	330	279	443	328	333	361	307	259	122	127	249
Gökçe-	776	776	117	1514	1430	1253	1209	1168	1012	900	419	451	870

kent			2										
Gökce-seki	139	219	351	520	592	442	419	361	301	297	139	149	288
Görmeli	545	663	117 6	1072	964	1032	758	720	645	579	268	289	557
İkizçınar	626	853	874	779	598	644	529	326	270	254	118	135	253
Katranlı	670	636	912	1167	1601	997	935	925	842	772	374	358	732
Kayaönü	233	337	401	466	447	306	322	227	198	169	77	85	162
Olukpı-nar	225	254	331	468	434	211	237	138	132	115	53	60	113
Pamuklu	283	252	352	351	425	356	161	317	246	239	112	101	213
Pınarönü	181	256	266	275	298	242	347	202	192	182	89	83	172
Sarıvadi	674	727	913	768	683	512	202	404	311	274	128	140	268
Tepebaşı	931	844	877	889	1534	1591	441	497	448	388	196	184	380
Yalındal	405	447	611	645	566	541	436	424	359	332	171	160	331
Yaylapa-zarı	266	300	416	315	276	229	178	151	158	154	73	82	155
Yerbağ	215	325	399	445	421	254	235	211	202	147	68	73	141
Yeşilköy			232	305	375	330	373	374	390	379	184	177	361
Yukarı-çağlar	606	918	978	1052	1207	749	789	790	699	630	297	302	599

Kaynak: DİE 1935-2000 Genel Nüfus Sayımları Nüfus Verileri ile TUİK 2007-2021 Yılları Arası Adrese Dayalı Nüfus Kayıtları (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022).

1935-2021 yılları arasındaki nüfusu en fazla azalan köylerin başında 3.86 kat azalışla birinci sırada Çavuş köyü gelmektedir. Bu azalma köyün Ermenek baraj gölü sularının altında kalması nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalan halkın köyü terk etmesinden kaynaklanır. Çavuş köyünü 2.51 kat azalışla Sarıvadi köyü, 2.47 kat azalışla İkizçınar köyü, 2.45 azalışla Tepebaşı köyü, 1.99 azalışla Olukpınar köyü izlemektedir. Bu dönemde nüfusu artan köylerde vardır. En fazla artış 2.49 kat artışla Evsin köyündedir. Evsin köyünü 2.07 artışla Gökçeseki köyü, 1.22 kat artışla Ardıçkaya ve Aşağıçağlar köyü, 1.19 artışla Elmayurdu köyü izlemektedir. Neredeyse 86 yıllık bu sürede nüfusu değişmeyen köyler ise Ağaççatı, Yukarıçağlar, Çamlıca, Görmeli ve Pınarönü köyleridir.

Ermenek ilçe merkezinde 1935 yılında 6745 olan ilçe merkezi nüfusu 1950 yılında 6920 kişiye, 1965 yılında 8017 kişiye, 1980 yılında 12.202 kişiye, sayım dönemlerinde en fazla nüfus 1990 yılında tespit edilen 12.592 kişilik nüfustur. Bu tarihten sonra 2000 yılında 15.509 kişiye, 2010 yılında 10.818 kişiye düşmüştür. 2010 yılından sonra tekrar küçük de olsa artış başlamış 2015'te 11.228 kişiye, 2021 yılında da 11.441 kişiye ulaşmıştır. İlçe merkezinde genelde bir nüfus artışı gerçekleşmektir.

Güneyyurt beldesinde 1935 yılında 1564 olan belde nüfusu 1950 yılında 2120 kişiye, 1965 yılında 3388 kişiye, 1980 yılında 4322 kişiye, 1990 yılında 5373 kişiye ulaşmıştır. Sayım dönemlerinde en fazla nüfus 2000 yılında tespit edilen 5828 kişilik nüfustur. 2010 yılında 5137 kişiye düşmüş, 2015 yılında tekrar 5246 kişiye çıksa da bu tarihten sonra az da olsa azalma başlamıştır. Güneyyurt 1935 yılından 2021 yılına kadar nüfus değişimi 86 yıllık sürede 3.2 kat artış ile Ermenek ilçesinde ilk sırada olan yerleşmesidir. 2000 sonrası sayım dönemlerinde diğer yerleşim birimlerine göre nüfus azalışı Güneyyurt beldesinde sınırlı kalmıştır. Bunun en önemli sebebi 1990'lı yıllardan sonra linyit kömür işletmelerinde iş imkânı sağlanmış olma-

sı ve ocaklarda çalışanların büyük kısmının Güneyyurt beldesinde ikamet etmesindendir. Ayrıca beldenin ilçe merkezi hariç diğer yerleşmelere göre eğitim kurumları, sosyo-ekonomik ve kültürel şartlarının elverişli hale gelmesi de etkili olmuştur.
Kazancı beldesinde de 1935 yılında 1109 olan belde nüfusu 1950 yılında 1460 kişiye, 1965 yılında 1905 kişiye, 1980 yılında 2335 kişiye, 1990 yılında 2807 kişiye ulaşmıştır. Nüfus sayım dönemleri içinde en fazla nüfus 2000 yılında tespit edilen 5161 kişilik nüfustur. Nüfusun bu miktara ulaşmasında birinci sebep Çatalbadem köyünün Kazancı beldesinin mahallesi olması, ikinci sebep ise İller Bankasından daha fazla kaynak almak için nüfus sayım gününde farklı yerlerde ikamet eden nüfusun burada sayılmasıdır. Adrese Dayalı Kayıt sistemi verilerine göre 2007 yılında %41 oranında bir nüfus azalışla 2121 kişiye düşmüştür. Çünkü 2007 yılından sonra Türkiye'de 31 Aralık itibariyle Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminde nüfus verileri *de jure* yöntemi ile belirlendiğinden mükerrer nüfus sayılması büyük ölçüde önlenmiştir. 2010 yılında 2615 kişiye çıksa da nüfus miktarında gerileme devam etmiş 2015 yılında 2353 kişiye, 2020 yılında 2280 kişiye, en son 2021 yılında da 2180 kişiye düşmüştür. Kazancı beldesinin 1935 yılından 2021 yılına kadar olan 86 yıllık sürede 1.96 kat artış gerçekleşmiştir.

Ermenek İlçesinde Nüfusun Gelişimi

Bir yerleşim biriminde nüfus artışını ve gelişimini sağlayan temel faktör, doğal nüfus artışı olarak ifade edilen doğum oranının ölüm oranından fazla olmasıdır. Bunun yanında ekonomik, siyasi ve sosyal sebeplerle de bir sahanın nüfus miktarında, göçler nedeniyle de artış ve azalmalar görülebilir. Bu değişimler düzenli nüfus sayımlarının yapılmasıyla incelenebilmektedir. Cumhuriyet öncesinde modern nüfus sayımı yapılmadığı için değerlendirilecek sağlıklı nüfus verileri sınırlıdır. Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımı askeri amaçlı 1831 yılında II. Mahmut döneminde yapılmıştır. Bu sayımda sadece erkekler sayılmış ve Türkiye sınırları içerisindeki erkek nüfus sayısının 3.753.643 kişi sayılmıştır. Osmanlı Devleti'nde nüfus sayısı hakkında bilgi alınabilecek en önemli kaynaklar tapu tahrir defterleri ve vilayet salnameleri gelmektedir. Tapu tahrir defterleri ve salnameler esas alınarak yapılacak hesaplamalarla Ermenek'in Osmanlı dönemi tahmini nüfusunu bulabiliriz. Bu kayıtlara göre her haneyi ortalama 5 kişi olarak düşünerek hane sayısından tahmini nüfus elde edilebilir. Bu konuda Ermenek kazası ile ilgili ilk nüfus kayıtları 16.yüzyıl tahrir defterlerindeki kaza merkezi ile ilgili kayıtlardır.
Tahrir defterleri verilerine bakıldığında Ermenek kaza merkezinin 1518 yılı tahririnde 445 hanede 2289 nüfus (%14 gayri müslim), 1522 yılı tahririnde 452 hanede 2316 nüfus (%13.85 gayri müslim), 1555 yılı tahririnde 417 hanede 2088 nüfus (%10.2 gayri müslim), 1584 yılı tahririnde 1243 hanede 4984 nüfus (%7.9 gayri müslim) bulunduğu hesaplanmıştır. Bu nüfus içinde gayri müslimler de bulunmakta olup, bu dönem kayıtlarında gayri müslim nüfusun oranı %14'ten %7.9 oranına kadar inerek azaldığı görülmektedir. Gayri Müslimlerin Ermenek şehir merkezinde Sumbatlar mahallesi ile İrnebolı, Görmel, Dindebol, Ezvendi, Aşağı İzvid, Davdas, Betlam (Tepebaşı) ve Göktepe köylerinde yaşamaktaydılar. Nitekim 17 yüzyılda Evliya Çelebi Ermenek halkının yoğun olarak Türklerinden oluştuğunu belirtmiştir.

Evliya Çelebi bilgilerine göre 1671 yılında Ermenek kaza merkezinde 850 hanede 4250 nüfusa sahip olabileceğinden söz edilebilir (Gök, 2018: 289-290).

Çeşitli kaynaklarda 19. yüzyılın ortalarında Ermenek kaza merkezi nüfusunun yaklaşık 5000 kişi olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu dönem nüfusunun sadece erkek nüfus mu toplam nüfus veya kaza merkezi mi yoksa köyler dahil mi kesin bir netlik yoktur. 1868 tarihli Konya Vilâyeti Salnamesinde 15'i kaza merkezinde 30'u da Nevahi nahiyesine olmak üzere 45 mahalle ve köye sahip olan Ermenek kazasında 3700'ü kaza merkezine, 5786'sı nahiye ve köylerde olmak üzere toplam 9486 nüfusa vardır. 1869'dan sonra Adana Vilayetine bağlanan Ermenek nüfusu ile ilgili kayıtlar Adana Vilâyeti Salnamesinde elde edilmektedir. Bu göre 1872 tarihli Adana Vilayeti Salnamesinde Ermenek kazasında 2 nahiye, 15 mahalle ve 64 köyün 2509 hanesinde 11.628 nüfus tespit edilmiştir. 1881 tarihli Adana Vilâyeti Salnamesinde Ermenek kazasının sadece İslâm nüfusu belirtilmiş ve 4497 hanede 9680 İslam nüfusu olduğu kayıtlıdır. 1891 tarihli Adana Vilâyeti Salnamesinde ise kazanın hem İslâm hem de Hıristiyan nüfusu verilmiştir. Buna göre Ermenek kaza merkezi köylerinde 24.032'si İslâm, 59'u da Hıristiyan (3'ü Rum, 56'sı Ermeni) olmak üzere toplam 24.091 nüfus vardır. 1892 tarihli Adana Vilâyeti Salnamesinde 25.658'i İslâm, 7'si Hristiyan toplam 25.665 nüfus tespit edilmiştir. Daha sonraki 1894 tarihli Adana Vilâyeti Salnamesinde 26.306'ya, 1894 tarihli Adana Vilâyeti Salnamesinde ise 26.964 kişiye yükselmiştir (Mercan, 2018: 508, 513 ve diğer kaynaklar).

Cumhuriyet Dönemi Nüfus Gelişimi

Türkiye'de düzenli nüfus sayımı ve nüfus istatistiki ile ilgili bilgiler Cumhuriyet döneminde başlamıştır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra Türkiye'de ilk nüfus sayımı 1927'de yapılmıştır. Bunu 1935 yılında yapılan ikinci nüfus sayımı izlemiş, daha sonra her beş yılda bir nüfus sayımı düzenli ve planlı olarak gerçekleştirilmiştir. Fakat 1990 nüfus sayımından sonra artık her 10 yılda bir nüfus sayımı yapılması kararlaştırılmış, ancak on yıllık süre geçmeden 1997 yılında tekrar bir nüfus tespiti için sayım yapılmıştır. Türkiye'de 2007 yılından itibaren nüfus verileri her yıl 31 Aralık itibariyle Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre TÜİK tarafından yayımlanır. Bu sayım dönemlerine göre Ermenek İlçesinin nüfusu özellikleri Devlet istatistik Enstitüsü'nün 1927-2000 yılları arasında yapılan Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarından, 2007-2021 yılları arasında da Türkiye İstatistik Kurumu'nun her yıl 31 Aralık itibariyle Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre değerlendirilecektir.

Genel nüfus sayımı verilerine göre Ermenek ilçesinin 1927 nüfus sayımında 28.770 olan nüfus miktarı 1935 yılında 32.817 kişiye, 1955 yılında 40.465 kişiye, 1970 yılında 52.850 kişiye, 1985 yılında 62.375 kişiye çıkmıştır. 1990 yılı genel nüfus sayımında neredeyse %50'ye varan oranda bir düşüş ile 34.443 kişiye düşmüştür. Bu azalışın temel nedeni 1989 yılında Başyayla ve Sarıveliler ile bazı köy ve beldelerin Ermenek İlçesinden ayrılarak yeni ilçe olmalarından kaynaklanır. Söz konusu nüfus sayım dönemi, sayım dönemleri içinde -118,8'lik yıllık ortalama nüfus artış hızıyla en fazla düşüş yaşanan devre olarak kayıtlara geçmiştir. 2000 yılında tekrar artarak 42.643 kişiye ulaşmıştır. 10 yıllık sürede Ermenek ilçe nüfusunun doğal nüfus artışı seyrinden daha fazla arttığı yanılgısını ortaya çıkarmıştır. Bu durum

önemli nüfus çekim alanlarda göçler ile olabilecek bir durum iken Ermenek'te böyle bir nüfus çekimi için sosyo-ekonomik şartlarda bir değişiklik olmamıştır. Bu büyük artışın en büyük sebebi küçük ilçe ve kasaba yöneticilerinin İller Bankasından aldıkları yardımları arttırmanın yanında memleketlerinde yerel seçimlerde aday olan akraba ve tanıdıklarına seçimlerde oy vermek için doğdukları yere gelip nüfus sayımına gelmesinden kaynaklanmıştır.

2007 yılından itibaren Türkiye'de nüfus sayımları Adrese Dayalı Kayıt Sistemine verilerine göre belirlenmektedir. Ermenek ilçesinde Adrese Dayalı Kayıt Sistemi verilerine göre 2007 yılında nüfus miktarı 31.182 kişi, 2010 yılında 30.585 kişi , 2014 yılında 29.957 kişi, 2017 yılında 28.903 kişi, 2020 yılında 28.417 kişi, 2021 yılında da 27.843 kişi olmuştur (Tablo: 4).

Ermenek ilçesinde 1927 genel nüfus sayımında 28.770 olan nüfus miktarı, 31 Aralık Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre de 14.138'i erkek, 13.705'i kadın olmak üzere toplam 27.843 nüfus tespit edilmiştir (Tablo: 4). 1927 yılında 13.648.270 kişi olan Türkiye nüfusu 2021 yılı sonu itibariyle 84.680.273'e ulaşmıştır. 1927-2021 arasındaki geçen 94 yıl içerisinde Türkiye nüfusu yaklaşık 6.2 kat artarken, Ermenek nüfusu ise bu dönemde zaman zaman artsa da neredeyse 94 yıllık sürede aynı kalmıştır. Bunun nedeni Ermenek ve çevresindeki jeomorfolojik yapı nedeniyle arazi azlığı, iklim ve sosyo-ekonomik şartların insan yaşamasını sınırlandırmasından kaynaklanır.

Tablo: 4- Ermenek 1927-2017 Yılları Arasındaki Nüfus Gelişimi

	Şehir Nüfusu			Köy ve Kasaba Nüfusu			Toplam Nüfus			Nüfus Artış Hızı (Binde)
Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	
1927							12.828	15.942	28.770	-
1935	2.959	3.786	6.745	12.120	13.952	26.072	15.079	17.738	32.817	16,5
1940	2.609	3.379	5.988	13.044	15.101	28.145	15.653	18.480	34.133	7,9
1945	2.966	3.747	6.713	13.267	15.153	28.420	16.233	18.900	35.133	5,8
1950			6.920			30.945			37.865	15,0
1955	3.524	4.035	7.559	15.761	17.334	33.095	19.285	21.369	40.654	14,2
1960	3.633	3.920	7.553	17.345	18.848	36.193	20.978	22.768	43.746	14,7
1965	3.886	4.131	8.017	18.778	20.262	39.040	22.664	24.393	47.057	14,6
1970	5.610	5.036	10.646	20.108	22.096	42.204	25.718	27.132	52.850	23,2
1975	7.331	6.133	13.464	18.778	20.262	39.040	22.664	24.393	47.057	-23,2
1980	6.461	5.741	12.202	21.873	23.579	45.452	28.334	29.320	57.654	40,6
1985	7.342	6.771	14.113	23.606	24.656	48.262	30.948	31.427	62.375	15,7
1990	6.433	6.159	12.592	10.613	11.238	21.851	17.046	17.397	34.443	-118,8
2000	8.172	7.337	15.509	13.396	13.738	27.134	21.568	21.075	42.643	21,4
2007	5.408	5.275	10.683	10.187	10.312	20.499	15.595	15.587	31.182	-44,7
2008	5.376	5.233	10.609	10.366	10.366	20.732	15.742	15.599	31.341	5,09
2009	5.570	5.257	10.827	9.932	10.138	20.070	15.502	15.395	30.897	-14,27
2010	5.621	5.197	10.818	9.813	9.954	19.767	15.434	15.151	30.585	-10,15
2011	5.722	5.274	10.996	9.604	9.761	19.365	15.326	15.035	30.361	-7,35
2012	5.718	5.320	11.038	9.444	9.575	19.019	15.162	14.895	30.057	-10,06
2013	5.732	5.338	11.070	9.491	9.503	18.994	15.223	14.841	30.064	0,23
2014	5.936	5.396	11.332	9.279	9.346	18.625	15.215	14.742	29.957	-3,57
2015	5.864	5.364	11.228	9.132	9.198	18.330	14.996	14.562	29.558	-13,41
2016	6.140	5.504	11.644	8.853	8.978	17.831	14.993	14.482	29.475	-2,81
2017	6.061	5.489	11.550	8.623	8.730	17.353	14.684	14.219	28.903	-19,6

2018	5.944	5.330	11.274	8.712	8.846	17.558	14.656	14.176	28.832	-2,46
2019	6.003	5.398	11.401	8.555	8.609	17.164	14.558	14.007	28.565	-9,3
2020	5.978	5.460	11.438	8.454	8.525	16.979	14.432	13.985	28.417	-5,19
2021	5.956	5.485	11.441	8.182	8.220	16.402	14.138	13.705	27.843	-20,41

Kaynak: DİE 1935-2000 Genel Nüfus Sayımları Nüfus Verileri ile TUİK 2007-2021 Yılları Arası Adrese Dayalı Nüfus Kayıtları (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022).

Şekil: 2- Ermenek İlçesi'nde Nüfusun Gelişimi

1935-1985 yılları arasındaki Ermenek ilçesi nüfus dağılışına bakıldığı zaman nüfusun sürekli arttığı görülmektedir. Sarıveliler ve Başyayla kasabalarının ilçe olmasıyla 1990 yılında nüfus azalmış olsa da 1990 yılından sonra 2000 yılına kadar nüfusta bir artış meydana gelmiş ancak 2000 yılından sonra tekrar nüfus tedrici olarak azalmaya başlamıştır.

2000 genel nüfus sayımı sonuçlarına göre 42.643 kişi olan Ermenek nüfusu 2007 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine verilerine göre ise yıllık ortalama artışı hızı binde -44,7'lik bir oranla azalış göstererek 31.182 kişiye kadar düşmüştür (Tablo: 5; Şekil: 3). 2000-2007 yılları arasında Ermenek İlçesinde önemli nüfus kaybı yaşanan dönemlerden biridir. Bu durumun sebebi ise Türkiye'de 31 Aralık itibariyle Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminde nüfus verileri *de jure* yöntemi ile belirlendiğinden mükerrer nüfus yazılımları büyük ölçüde önlenmiştir.

Ermenek ilçesinde her dönemde doğumlar ölümlerden fazla olmuştur. Bu nedenle yıllık nüfus artış hızı yıldan yıla değiştiği gibi ilçe merkezi ile kırsal kesimlere göre de değişmektedir. Doğum oranlarının fazla olmasına rağmen nüfus doğum oranları oranında artmamıştır. Bunun sebebi bu nüfusun çalışma çağına geldikten sonra gerek ilçe merkezinden gerekse köy ve kasabalardan başka yerlere eğitim, iş ve daha iyi şartlarda yaşamak için göç etmesinden kaynaklanmaktadır.

Ermenek ilçesi ve çevresinden dışarıya göçler, başlangıçta ekonomik sıkıntılardan kaynaklansa da son yıllarda daha iyi sosyo-ekonomik şartlarda yaşama isteği ve iyi bir eğitim alma arzusu gibi nedenlerle devam etmektedir. Ermenek çevresinden *ilk göç dalgası* 1961-1965 döneminde Türkiye'den yurtdışına gerçekleşen işçi göçü ile başlamıştır. Nitekim bu döneme rastlayan nüfus sayım dönemlerinde nüfus artış

hızlarının çok değişmemesinin bir nedeni de bu durumdur. Dış ülkelere yönelik göçlerin Almanya, Fransa ve Hollanda gibi birçok Avrupa ülkesine gerçekleştiği ilçe merkezi ve köylerde yapılan görüşmelerden elde edilmiştir.

İkinci göç dalgası ise 1980'li yıllardan sonra Türkiye'nin kalkınma hamlesine bağlı olarak yurt içinde, özellikle büyük il merkezlerinde, yeni iş imkânlarının geliştiği yerlere gerçekleşen iç göçlerdir. Genellikle nüfusun yoğun ilişkide olduğu Konya ve İstanbul illeri başta olmak üzere Mersin, Ankara, Antalya gibi istihdam kapasitesi yüksek illere gerçekleştiği görülmektedir.

Ermenek ilçesinde yaşanan en önemli iç göçlerden biri de mevsimlik göçler oluşturur. Mevsimlik göçlerin en önemlisi Mayıs ve Ekim ayları arasında her yıl düzenli olarak köy ve kasalarda gerçekleşen yayla göçleridir. Son dönemlerde hayvancılıkla uğraşan nüfusun yaylacılık faaliyetine katılımı giderek azalsa da yine de özellikle tarımsal yaylacılık faaliyetine yönelik mevsimlik göçler devam etmektedir. Özellikle ilçeye yakın Konya, Mersin ve Antalya illerine inşaat, tarım ve turizm sektörlerinde çalışmak amacıyla mevsimlik işçi göçleri de yaşanmaktadır.

Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Bir yerleşmenin nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımının bilinmesi önemlidir. Çünkü yaş grupları nüfusun genel yapısı ve yerleşmedeki doğurganlık oranı hakkında bilgi sahibi oluruz. Ayrıca, çalışma çağındaki nüfusun ve bağımlı nüfusun tespiti ile iş, eğitim, sağlık vb. ihtiyaçların belirlenmesinde ve geleceğe yönelik planlamaların yapılmasında yaş grubu dağılımı önemli rol oynar. Nüfusun yaş dağılım yapısını belirleyen ana etmen doğum oranıdır. Bunun dışında savaşlar, göçler ve salgın hastalıklar da etkili olabilmektedir.

Nüfusun yaş gruplarına göre dağılım durumu *nüfus piramidi* adı verilen grafiklerle gösterilir. Daha ayrıntılı yorumlamaya uygun olduğu için nüfus piramitleri dar aralıklı gruplandırmaya göre yapılmaktadır. Bu tür gruplandırmaya göre, 5'er yaş aralıklarla (0-4, 5-9, 10-14, 15-19 …, 80-64, 85 yaş ve üstü) yaş grubu ayırt edilebilir. Nüfus piramitlerinden ülke ya da bölgelerin nüfus yapıları ve hatta toplumsal ve ekonomik gelişmeleri hakkında bazı izlenimler sağlanabilmektedir. Nüfus piramidinde taban kısmının genişliği doğurganlığın fazlalığını gösterir. 65 yaş ve üstü yaş grubundaki nüfusun fazlalığı ömrün uzunluğu ile açıklanabilir.

Ayrıca nüfus geniş aralıklardaki; 0-14 yaş grubu, 15-64 arası yaş grubu ile 65 ve daha yukarıdaki yaş grubunun bilinmesi gerekir. Bir ülke veya bölgedeki çalışma çağında yer alan nüfus (15-64 yaş arası) ne kadar fazla ise o ülke ekonomisi için büyük imkânlar sağlamaktadır. Bu gruptaki nüfus üretici nüfus olarak gruplandırılmaktadır. 0-14 yaş grubu ile 65 yaş ve daha yukarıdaki nüfus grubu da bağımlı nüfus olarak değerlendirilmektedir.

2021 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre Ermenek ilçesinin *dar aralıklı yaş grubu* ile hazırlanan nüfus piramidinin genel görüntüsü, arı kovanına benzer bir şekilde olduğudur (Şekil: 3). Arı kovanı şeklindeki nüfus piramidi doğum ve ölüm oranlarının düşük olduğu, endüstrisi gelişmiş ülkelerin nüfus yapısını ifade eden nüfus piramididir. Piramidin tabanının dar olması, doğum oranının düşük, 65 yaşın üzerindeki nüfusun fazla, ortalama insan ömrünün uzun olduğunun göstergesidir. Bu tür nüfusa yapılarına durağan nüfus denir. Özellikle Ermenek'te son yıllar-

da gerçekleşen nüfus artış hızı durumu da bunu destekler. 2021 nüfus piramidin incelenmesi ile piramidin tabanında yanı çocuk yaş grubunda küçülmelerin olduğu, 65 yaş üstünde nüfusun oranının (%17.5) yüksek olduğu söylenebilir (Tablo: 5; Şekil: 3). Bunun nedeni ülkemizin diğer yerlerinde olduğu gibi burada da son yıllarda nüfusun sosyo-ekonomik şartlarının değişmesi, evlenme yaşının yükselmesi ve 15-25 yaş grubundaki nüfusun daha çok eğitim ve iş bulma nedeniyle ilçe dışında yerleşim birimlerine göç etmesinden de kaynaklanmaktadır. Bir de ailedeki çocuk sayısının eskiye oranla daha azalmasıdır.

Tablo: 5- Yaş Gruplarına Göre Nüfus-2021

Yaş Grubu	Şehir Nüfusu		Köy ve Kasaba Nüfusu		Toplam Nüfus		
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Toplam
0-4	367	362	393	361	760	723	1483
5-9	476	464	398	373	874	837	1711
10-14	540	543	412	370	952	913	1865
15-19	574	525	355	348	929	873	1802
20-24	509	458	439	422	948	880	1828
25-29	434	341	645	623	1079	964	2043
30-34	402	369	539	463	941	832	1773
35-39	461	439	497	379	958	818	1776
40-44	543	488	470	366	1013	854	1867
45-49	522	532	355	342	877	874	1751
50-54	582	555	371	317	953	872	1825
55-59	611	673	332	264	943	937	1880
60-64	482	482	209	193	691	675	1366
65-69	545	593	181	194	726	787	1513
70-74	391	477	124	166	515	643	1158
75-79	322	416	93	136	415	552	967
80-84	232	275	78	112	310	387	697
85-89	128	147	44	36	172	183	355
90+	61	81	21	20	82	101	183

Kaynak: 2021 Yılları Adrese Dayalı Nüfus Kayıtları (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022).

Şekil: 3- Ermenek İlçesi Nüfus Piramidi (2021)

2021 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre Ermenek ilçesi *geniş aralıklı yaş grubu* dağılım tablosu (Tablo: 5) incelendiğinde 0-14 yaş grubu çocuk nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %18.2, 15-64 yaş grubu çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %64.3 ve 65 ve daha yukarı yaşa sahip yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %17.5'tir (Tablo: 6). Türkiye genelinde 0-14 yaş grubunun toplam nüfus içindeki oranı %22.4, 15-64 yaş grubunun toplam nüfus içindeki oranı %67.9 ve 65 ve daha yukarıdaki yaşa sahip nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %9.7'dir. Buna göre Ermenek'te çalışma çağındaki (15-64 yaş grubu) nüfus oranı diğer yaş gruplarına göre çok daha yüksektir. Cinsiyete göre ise çalışma çağındaki erkek nüfus %66 ile kadın nüfustan (%62.6) daha fazla iken ile 65 yaş ve yukarı yaştaki kadın nüfus oranı ise erkek nüfustan fazladır. 0-14 yaş grubundaki nüfusta ise oranlar birbirine eşittir. Burada en dikkati çeken durum 65 yaş üstündeki bu oran Türkiye oranının neredeyse iki katına yakın olmasıdır. Bu durum ülkemizin diğer yerlerinde olduğu gibi kırsal alanlarda sadece yaşlı nüfusun kalması etkilidir.

Tablo: 6- 2021 Adrese Dayalı Nüfus Sayımına Göre Geniş Aralıklı Yaş Grubu

Yaş Grubu	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
0-14	2.586	18.3	2.473	18.0	5.059	18.2
15-64	9.332	66.0	8.579	62.6	17.911	64.3
65+	2.220	15.7	2.653	19.4	4.873	17.5
Toplam	14.138	100	13.705	100	27.843	100

Kaynak: 2021 Yılları Adrese Dayalı Nüfus Kayıtları (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022).

Hanehalkı Sayısı

Aralarında akrabalık bağı bulunsun veya bulunmasın aynı evde yaşayan, aralarında yaşam birliği olan birden fazla insan sayısına hanehalkı adı verilir. Türkiye'de genellikle haneler aynı aile fertlerinden oluştuğu için aile sayısı ile hanehalkı sayısı birbirine oldukça yakındır. Türkiye'de yapılan genel nüfus sayımı sonuçlarına göre 1955 yılında ortalama hanehalkı sayısı 5.6 kişi, 1990 yılında 5 kişi, 2000 yılında 4.5 kişi, 2021 yılında da 3.23 kişiye kadar düşmüştür. Aynı seyirde düşüş Türkiye'de genelindeki il ve ilçelerimizde de görülmektedir.

Ermenek ilçesinde 2008 yılında ortalama hanehalkı sayısı 3.3 kişi, 2010 yılında 3.16 kişi, 2015 yılında 2.94 kişi, 2020 yılında 2.78 kişi, 2021 yılında da 2.71 kişiye kadar düşmüştür. 2008-2021 dönemindeki ortalama hanehalkı büyüklüğü değişimi Türkiye ve Karaman ilinde de paralel bir şekilde düşüş olduğu görülmektedir (Tablo: 7).

Tablo: 7- Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü

	2008 Yılı	2010 Yılı	2015 Yılı	2018 Yılı	2019 Yılı	2020 Yılı	2021 Yılı
Ermenek	3.3	3.16	2.94	2.87	2.83	2.78	2.71
Karaman	3.6	3.49	3.24	3.17	3.12	3.08	3.02
Türkiye	4.0	3.84	3.52	3.41	3.35	3.30	3.23

Kaynak: 2008-2021 Arası Adrese Dayalı Nüfus Kayıtları (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022).

Nüfusun Medeni Durum

Nüfusun medeni durumu denince 15 ve üstü yaş grubundaki nüfus dikkate alınmaktadır. Ermenek ilçesinde 2021 yılı nüfus verilerine göre 15 ve üstü yaş grubundaki 22.767 nüfusun (9122'si Ermenek ilçe merkezinde, 13.645'i köy ve kasabalarda) %65'i (14.897) evli, %23'ü (5198) hiç evlenmedi, %9'u (1976) eşi ölmüş, %3'ü (696) ise boşanmış nüfustan oluşmaktadır. Tablo 8 incelendiğinde 15 ve üstü yaş grubundaki nüfusun medeni durumunda en dikkat çeken hususun cinsiyet dağılımına göre evli, hiç evlenmeyen ve boşanan nüfus içinde erkek nüfus sayısının kadın nüfus sayısından fazla olmasıdır. Eşi ölen nüfus içinde de kadın nüfus sayısının erkek nüfus sayısından daha fazla olmasıdır. Eşi ölmüş dul kadın sayısı, ortalama yaşam süresinin kadınlarda daha yüksek olması nedeniyle erkeklerden neredeyse 4.5 kat daha fazladır.

Medeni duruma göre nüfusun incelenmesinde yıllara göre boşanan çift sayısında Türkiye genelinde olduğu gibi Ermenek ilçesinde de her geçen yıl bir artış olduğu görülür. Nitekim 2008 yılında 15.733 kişinin 238'i boşanmış nüfus iken bu sayı 2021 yılında 13.645 kişinin 334'ü boşanmış nüfustur (Tablo: 8). Bu sayıya genellikle kırsal kesimde yaygın olan boşandıktan sonra yaşadığı yeri terk eden özellikle erkek nüfus dâhil edildiğinde daha da yüksek bir oran olduğu ifade edilebilir.

Tablo: 8- Medeni Duruma Göre Nüfus Bilgileri (15 Yaş Üstü)

	2008 Yılı Nüfus Verileri				2021 Yılı Nüfus Verileri			
Köy / Beldeler	Erkek	Kadın	Toplam	%	Erkek	Kadın	Toplam	%
Evli	5435	5453	10.888	69	4612	4533	9145	67
Hiç Evlenmedi	1996	1323	3319	21	1721	1029	2750	20
Eşi Öldü	276	1012	1288	8	279	1137	1416	10
Boşandı	105	133	238	2	186	148	334	3
Toplam	7812	7921	15.733	100	6798	6847	13.645	100
İlçe Merkezi								
Evli	2689	2621	5310	65	2907	2845	5752	63
Hiç Evlenmedi	1318	856	2174	27	1538	910	2448	27
Eşi Öldü	60	451	511	6	84	476	560	6
Boşandı	73	69	142	2	221	141	362	4
Toplam	4140	3997	8137	100	4750	4372	9122	100
Toplam İlçe								
Evli	8124	8074	16198	68	7519	7378	14897	65
Hiç Evlenmedi	3314	2179	5493	23	3259	1939	5198	23
Eşi Öldü	336	1463	1799	7	363	1613	1976	9
Boşandı	178	202	380	2	407	289	696	3
Toplam	11.952	11.918	23.870	100	11.548	11.219	22.767	100

Kaynak: 2008 ve 2021 Adrese Dayalı Nüfus Kayıtları (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022).

Nüfusu Eğitim Durumu

Türkiye'de Cumhuriyetin ilânından sonra eğitilmiş insan sayısını artırmak amacıyla hızlı bir şekilde eğitime yönelik yatırımlar yapılmış ve okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Türkiye'de okuryazarlık oranı 1927 nüfus sayımına göre nüfusun ancak %11 iken 1950 yılında %32'ye, 1970 yılında %56'ya, 1990 yılında %80, 2000 yılında %87'ye ve 2020 yılında da %97.4'e çıkmıştır.

Ermenek ilçesinde de benzer bir durum görülmekte olup, 6+ yaş ve üzeri yaş grubu okuma yazma bilmesi gereken toplam 26.028 nüfusun %97.1'i (25.263) okuma yazma bilirken, sadece %2.7'si (718 kişi) okuma yazma bilmemektedir. 47 kişin de okuma yazma durumu tespit edilememiştir. Bu oranlar 2008 yılında daha düşük iken 2021 yılında daha yüksek orana çıkmıştır. Bu oranın artmasının temel nedeni de Türkiye'de okuma yazma bilmeyenlerin yaşlı nüfus içindeki oranının fazla olması ve geçen 13 yıllık sürede bu yaş nüfus içinde ölüm sayısının daha fazla olmasından kaynaklanır. Cinsiyete göre dağılıma baktığımız zaman okuma yazma bilen nüfusta erkek nüfus fazla iken, okuma yazma bilmeyen nüfusta kadın nüfus daha fazladır (Tablo: 9). Bu durum Türkiye geneline de paralellik göstermektedir.

Tablo: 9- Nüfusun 6+ Yaş ve Üzeri Okuma Yazma Durumu

	2008 Yılı Nüfus Verileri				2021 Yılı Nüfus Verileri			
	Erkek	Kadın	Toplam	%	Erkek	Kadın	Toplam	%
Okuma Yazma Bilen	13.120	11.479	24.599	85,8	13.069	12.194	25.263	97,1
Okuma Yazma Bilmeyen	645	2423	3068	10,8	115	603	718	2,7
Bilinmeyen	599	388	987	3,4	27	20	47	0,2
Toplam	14.364	14.290	28.654	100	13.211	12817	26.028	100

Kaynak: 2008 ve 2021 Adrese Dayalı Nüfus Kayıtları (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022).

Ermenek ilçesinde 6+ yaş ve üzeri okuma yazma bilen toplam 25.263 nüfusun eğitim aldıkları diploma derecesine göre incelendiğinde ilkokul seviyesinden lisansüstü eğitime doğru sayının giderek düştüğü görülmektedir. İlçedeki okuma yazma bilen nüfusun 8445'i ilkokul, 6706'sı ilköğretim, ortaokul veya dengi meslek ortaokulu, 4663'ü lise ve dengi meslek lisesi, 2782'si yüksekokul veya fakülte, 297'si yüksek lisans, 5 veya 6 yıllık fakülte, 28'i doktora diplomasına sahiptir. Okuma çağındaki 2342 kişi okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen nüfustur. Bu grupta yer alan nüfus muhtemelen daha ileri yaşta olan eğitim seferberlikleri sayesinde okuma yazma öğrenenlerdir. Okuma yazma bilme çağındaki 718 kişi ise okuma yazma bilmemektedir (Tablo: 10).

Tablo: 10- Nüfusun 6 Yaş ve Üzeri Bitirilen Eğitim Düzeyi

	2008 Yılı Nüfus Verileri			2021 Yılı Nüfus Verileri		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
İlkokul	5551	5434	10985	3735	4710	8445
İlköğretim, Ortaokul veya Dengi Meslek Ortaokul	2253	1868	4121	3765	2941	6706
Lise ve Dengi Meslek Okulu	1918	1083	3001	2861	1802	4663
Yüksekokul veya Fakülte	598	272	870	1546	1236	2782
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	2785	2810	5595	979	1363	2342
Yüksek Lisans (5 veya 6 Yıllık Fakülteler Dahil)	15	11	26	170	127	297
Doktora		1	1	13	15	28
Okuma Yazma Bilen Toplam Nüfus	13.120	11.479	24.599	13.069	12.194	25.263

Kaynak: 2008 ve 2021 Adrese Dayalı Nüfus Kayıtları (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022).

Nüfusun eğitim durumu sağlayan temel faktör eğitim kurumlarıdır. Ermenek ilçesinde eğitim öğretim hizmeti veren 2019 yılı itibari ile ilçede 355 derslik, 380 öğretmen ve 5582 öğrenci bulunmaktadır. İlçede derslik başına düşen öğrenci sayısı

15.7 iken öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 14.7 dir (Ermenek İlçe Raporu, 2019). Ayrıca Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesine bağlı Ermenek Meslek Yüksek Okulu vardır. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Meslek Yüksekokulu Bilgisayar Programcılığı Programında 62, Elektrik Programında 62, Sosyal Güvenlik Programında 61, ve Sağlık Kurumları İşletmeciliği Programında 58 olmak üzere toplam 243 öğrenci kontenjanı vardır.

Ermenek ilçesinde 2019 yılı itibariyle 1. basamak sağlık hizmeti veren kurum istatistiklerine bakıldığında 4 Ana Sağlığı Merkezi, bu merkezlerde hizmet veren 12 hekim ve 8 diğer sağlık hizmeti veren personeli vardır. 2. basamak sağlık hizmeti veren Ermenek Devlet Hastanesinde 12 hekim, 79 diğer sağlık personelidir. Hastane 100 yatak kapasitesine sahiptir (Ermenek İlçe Raporu, 2019).

Nüfusun Ekonomik Nitelikleri

Ermenek ilçesinde halkın temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Özellikle kırsal kesim nüfusun neredeyse büyük bir oranı tarım ve hayvancıktan geçimini sağlamaktadır. Ermenek ilçesinde 2018 yılında çalışma çağı yaşında bulunan toplam 18.567 nüfusun %50'si tarım ve hayvancılık sektöründe, %30'u serbest meslek ve ticaret alanında ve %20'si diğer sektörlerde çalışmaktadır.

2019 yılı itibariyle Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı toplam 3568 sigortalı çalışan vardır. Sektörlere göre sigortalı çalışan sayıları incelendiğinde en fazla 510 kişiyle eğitim sektörü çalışanlarıdır. İkinci sırada 469 kişi ile ilçede 6 faal ve 3 faal olmayan maden ocaklarında kömür ve linyit çıkartılmasında çalışanlar yer alır. Üçüncü sırada 245 kişi ile perakende ticaret, dördüncü sırada 244 kişi ile bina inşaatı, beşinci sırada 223 kişi ile metal ürünleri imalatı ve altıncı sırada ise 220 kişi ile kara taşımacılığı alanında çalışanlar gelmektedir (Ermenek İlçe Raporu, 2019).

2018 yılı itibariyle ilçede toplam 549 kayıtlı işyeri vardır. Sektörlere göre toplam işyeri sayıları incelendiğinde ilçede en fazla 92 işyeri ile perakende ticaret sektöründe çalışan işletmelerdir. Perakende sektörünü 74 işyeri ile kara taşımacılığı, 42 işyeri ile bina inşaatı, 35 işyeri ile yiyecek ve içecek hizmetleri, 23 işyeri ile büro yönetimi, büro destek ve iş destek faaliyetleri, 20 işyeri ile binalar ile ilgili hizmetler ve çevre düzenlemesi faaliyetleri, 19 işyeri ile motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin ve perakende ticareti ile onarımı faaliyetleri, 19 işyeri gıda ürünleri imalat faaliyetleri gelmektedir (Ermenek İlçe Raporu, 2019).

Ermenek İlçesinde Tarım ve Hayvancılık

Ermenek Arazi Varlığı

2021 yılı verilerine göre Ermenek ilçesinin 122.425 hektarlık arazi varlığı ile Karaman ilinin %13.83'ünü, Türkiye'nin %0.15'lik kısmını kaplamaktadır. İlçe toplam arazisinin %47'si orman arazisi, %14'ü tarım arazisi, %6'sı çayır/mera arazisi ve %33'ü de çıplak kayalık alanlar, su yüzeyleri ve yerleşim alanından oluşmaktadır (Tablo: 11). Burada dikkat çeken Ermenek ilçesinin orman arazisinin Karaman ili ve Türkiye orman arazisi oranından yüksek olmasıdır. Ayrıca çıplak kayalık alanlar ve su yüzeylerini (Ermenek ve Balkusan baraj gölleri, göletler ve dere ve çaylar) oluşturan anların da oranları fazladır.

Tablo: 11- Ermenek İlçesi, Karaman İli ve Türkiye Arazi Varlığı Dağılımı 2021

Arazi Adı	Ermenek Arazi Varlığı		Karaman Arazi Varlığı		Türkiye Arazi Varlığı		Ermenek Arazi Varlığının	
	(Ha)	(%)	(Ha)	(%)	(Ha)	(%)	Karaman (%)	Türkiye (%)
Tarım Arazisi	17.241	14	333.289	38	24.294.681	31	5,17	0,11
Çayır-Mera Arazisi	7.334	6	196.753	22	14.616.687	19	3,73	0,05
Orman Arazisi	57.230	47	167.820	19	21.389.783	27	34,10	0,26
Diğer Araziler	40.620	33	186.238	21	18.056.549	23	21,81	0,22
Toplam Arazi	122.425	100	885.100	100	78.357.700	100	13,83	0,15

Kaynak: Karaman Tarım İl Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü ve TUİK Veri Tabanı 2022.

Tarım Alanları Dağılımı

Ermenek ilçesinin toplam arazi varlığının %14'ü (172.417 dekar) tarım arazilerine ayrılmış olup, bu oran Türkiye ortalamasının ve Karaman ortalamasının altındadır. Toplam 172.417 dekar tarım arazisinin 31.700 dekarı sulanabilir arazi iken, 140.710 dekarlık kısmı kurum tarım arazilerden oluşmaktadır. Tarım arazilerinin 107.520 dekarlık tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin alanı, 42.449 dekarlık meyveler, içecek ve baharat bitkileri alanı, 15.788 dekarlık nadas alanı, 6.660 dekarlık sebze alanına ayrılmıştır (Tablo: 12).

2004-2021 yıllara arasında tarım arazisinin azaldığı görülmektedir. Bu azalmada tarım yapılan alanın önemli bir kısmının Ermenek baraj gölünün suları altında kalmış olmasıdır. 2010 yılından sonra ise nadas alanlarında da belirgin bir azalma görülmektedir. Bunun sebebi de Ermenek barajı, Balkusan barajı, Yukarıçağlar göleti, Sarıvadi göletinden (yapımı devam eden Kazancı göleti de vardır) sağlanan suyun sulamalı tarımda kullanılmaya başlamasıdır.

İlçenin dağlık ve engebeli yapısından dolayı geniş araziler yerine parçalı araziler bulunması makineli tarım yapılmasını sınırlandırmaktadır. Hatta ilçede parçalı arazi nedeniyle traktör kullanımı çok az olup, bunun yerine daha önce hayvan gücüyle işlenen tarım arazileri bugün "patpat" adı verilen tarım aracının kullanımı ile işlenmektedir. Patpat sadece toprak işleme değil aynı zamanda yük taşınmasında da köylünün ihtiyacını karşılayabilmektedir.

Tablo: 12- 2004-2021 Yılları Arası Ermenek İlçesi Tarım Alanlarının Dağılımı

Tarım Alanı (Dekar)	2004	2010	2019	2020	2021
Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Alanı	122.980	105.859	92.843	88.319	107.520
Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkileri Alanı	53.270	44.275	34.567	34.673	42.449
Nadas Alanı	56.910	100.000	33.706	34.000	15.788
Sebze Alanı	7090	5462	6072	6038	6660
Toplam	240.250	255.596	167.188	163.030	172.417

Kaynak: TÜİK 2004-2021 Yılları Arası Bitkisel Üretim İstatistikleri (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022).

Bitkisel Üretim

Ermenek ilçesinde tarımsal üretimde kullanılan alet ve makine sayısı her geçen yıl artmaktadır. TÜİK verilerine göre bu sayı 2004 yılında 4309 iken, 2010 yılında 5351'e, 2015 yılında 6003'e, 2020 yılında 6414'e, 2021 yılında 7060'a çıkmıştır. Bu alet ve makinalar içinde 1195 Traktör, 850 sırt pülverizatörü, 670 tarımda kullanılan römork, 526 traktör pulluğu, 450 süt sağım makinası, 350 yayık makinası, 350 motorlu tırpan, 250 motorlu pülverizatör, 150 sap döver harman makinesi (batöz),

145 tarımda kullanılan su tankeri bulunmaktadır. Damla sulama tesisi sayısı da 2004 de 107 iken, 2021 yılında 1350'ye çıkmıştır.

Ermenek ilçesinde Türkiye genelinde olduğu gibi tarla bitkileri içerisinde en fazla ekiliş alanına sahip tarımsal bitki tahıllardır. Buğday başta olmak üzere diğer tahıllar temel besin maddesi niteliğindedir. Ekilen başlıca tahıl türleri buğday, arpa, çavdar ve mısır ön plandadır. Bu tahıllar içerisinde en fazla ekiliş alanı ve üretim miktarına sahip ürün buğdaydır.

TÜİK 2021 verilerine göre buğday 46.000 dekar ekiliş alanıyla toplam tarım alanları içerisinde ilk sırada gelmekte ve yılda toplam 8541 ton buğday üretimi yapılmıştır. Buğdaydan sonra ikinci sırada 17.000 dekarlık alana ekilen arpa gelmekte olup, yılda 2958 ton arpa üretilmiştir. Tahıl grubunda 3402 ton mısır ve 158 ton çavdar üretimi yapılmıştır. İlçede üretilen tahıl ürünleri kırsal kesim nüfusunun temel ihtiyacı olan ekmek, bulgur, yarma, tarhana gibi temel ihtiyaçlarını karşılar. İhtiyaç fazlası üretim ise tüccarlara satılmaktadır.

Bitkisel üretimde baklagiller grubunda en fazla üretimi yapılan ürün nohuttur. Bunun nedeni de ilçede kuru tarım alanlarının nohut yetiştirilmesine elverişli şartları sağlamasından kaynaklanmaktadır. Ermenek ilçesinde 2021 TÜİK verilerine göre 35.000 dekarlık alana nohut ekimi yapılmış ve bu alanlardan yılda 4132 ton kuru nohut üretilmiştir. Baklagiller içinde nohuttan sonra 420 ton kuru fasulye ve 32 ton mercimek üretimi yapıldığı görülmektedir. Ayrıca Ermenek ilçesinde 2021 yılında 2000 dekar alanda 2551 ton patates üretimi yapılmıştır (Tablo: 13).

Bitkisel ürünler içinde yer alan yem bitkileri grubunda en fazla üretim 3150 ton ile yeşil ot yonca, yoncadan sonra 1575 tonluk üretim ile yeşil ot fiğ ve 500 tonluk üretim ile yeşil ot korunga gelmektedir. Bu ürünler bölgede yetiştirilen hayvanların yem ihtiyacını karşılamak için üretilir.

Tablo: 13- Ermenek İlçesinde Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Ekilen Alan (Dekar) ve Üretim Miktarları (Ton)

	2004 Yılı		2010 Yılı		2015 Yılı		2020 Yılı		2021 Yılı	
	Alan (Dek.)	Üretim (Ton)	Alan (Dek.)	Üretim (Ton)	Alan (Dek.)	Üretim (Ton)	Alan (Dek.)	Üretim (Ton)	Alan (Dek.)	Üretim (Ton)
Buğday	67.520	13.332	51.613	8047	43.117	5012	40.142	2836	46.000	8541
Nohut (Kuru)	21.990	2638	30.000	4350	36.000	5676	26.046	3352	35.000	4132
Arpa	17.200	3156	16.120	2228	15.984	2123	13.288	1160	17.000	2958
Çavdar	6520	784	833	140	850	159	900	180	800	158
Mısır	600	2342	883	3487	621	2708	784	2958	915	3402
Fasulye (Kuru)	2200	264	2500	438	2750	502	2860	649	3000	420
Mercimek	1820	156	200	16	245	36	270	40	310	32
Patates	1910	2663	2000	3000	1935	2386	1800	2056	2000	2551
Yonca (Yeşilot)	360	326	500	1250	700	2625	738	2362	900	3150
Fiğ (Yeşilot)	1550	757	1000	500	1075	1775	1000	1759	1050	1575
Korunga (Yeşilot)	50	68	60	84	100	100	440	440	500	500
Oğul Otu (Melisa)					125	70	110	53	100	48

Kaynak: TÜİK 2004-2021 Yılları Arası Bitkisel Üretim İstatistikleri (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022).

Sebzecilik

Ermenek ilçesinde tarım arazileri içinde 6660 dekarlık alanda sebze yetiştirilmektedir. İlçede 2021 yılı TÜİK bitkisel üretim istatistikleri incelendiğinde sebzeler içinde en fazla ekimi yapılan domates olup yılda 7610 ton domates üretilmektedir. Domates üretimini sırası ile 2890 ton üretimle taze fasulye, 1666 ton üretimle hıyar, 1261 ton üretimle kuru soğan, 875 ton ile sivri biber, 680 ton ile dolmalık biber üretimi izlemektedir. Ayrıca beyaz lahana, salçalık kapya biber, taze soğan gibi birçok sebze üretilmiştir (Tablo: 14).

Tablo: 14- Ermenek İlçesinde Çeşitli Sebzelerin Üretim Miktarları (Ton)

Sebze Adı	2004 Yılı	2010 Yılı	2015 Yılı	2020 Yılı	2021 Yılı
Fasulye, Taze	3150	2380	2640	2435	2890
Lahana (Beyaz)	1320	600	630	635	642
Marul	51	33	31	32	34
Ispanak	35	30	33	33	39
Biber (Salçalık, Kapya)		400	400	378	440
Biber (Dolmalık)	400	400	500	578	680
Biber (Sivri)	725	500	738	763	875
Hıyar (Sofralık)		2020	1895	1517	1666
Domates (Sofralık)		7020	5960	6079	7610
Sarımsak (Taze)	56	10	15	15	16
Sarımsak (Kuru)	32	16	13	14	13
Soğan (Taze)	75	100	125	143	143
Soğan (Kuru)	5000	2500	2000	1643	1261

Kaynak: TÜİK 2004-2021 Yılları Arası Bitkisel Üretim İstatistikleri (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022).

Meyvecilik

Ermenek ilçesinin en önemli geçim kaynaklarından birisi de meyveciliktir. İlçede TÜİK 2021 verilerine göre meyveler içinde en fazla üretimi yapılan golden elma olup, 12.160 ton golden elma üretilmiştir. Golden elmayı sırasıyla 9470 ton ile kurutmalık üzüm, 5022 ton ile sofralık üzüm, 2249 ton ile starking elma izlemektedir. İlçede önemli ekonomik getirisi olan meyveler kiraz (2313 ton) ve ceviz (1523 ton) üretimi de planda yer alır. Son dönemde Ermenek çayı kenarında ve Ermenek baraj gölü kenarında sofralık zeytin ve yağlık zeytin üretimi de yapılmaktadır (Tablo: 15).

Tablo: 15- Ermenek İlçesinde Meyve Ağaçlarının Sayısı ve Üretim Miktarları (Ton)

	2010 Yılı			2020 Yılı			2021 Yılı		
	Meyve Veren Ağaç Sayısı	Meyve Vermeyen Ağaç Say.	Üretim (Ton)	Meyve Veren Ağaç Sayısı	Meyve Vermeyen Ağaç Say.	Üretim (Ton)	Meyve Veren Ağaç Sayısı	Meyve Vermeyen Ağaç Say.	Üretim (Ton)
Sofralık Üzüm	0	0	5510	0	0	5234	0	0	5022
Kurutmalık Üzüm	0	0	1600	0	0	9925	0	0	9470
İncir (Yaş)	8040	20	402	7045	1025	299	8050	1025	325
Elma (Golden)	149.000	35.500	7450	301.900	3460	12.076	304.000	3450	12.160
Elma (Star-	90.700	8500	4535	85.075	84.425	2212	86.500	84.025	2249

king)									
Elma (G.Smith)	12.100	2400	605	30.200	7400	1785	30.200	7400	1782
Kiraz	66.500	27.000	2150	74.000	16.000	2220	77.100	16.000	2313
Şeftali	34.800	4000	870	40.850	3150	1054	40.850	3150	1021
Erik	56.000	10.000	2240	3500	12.200	175	4000	10.200	200
Badem	54.120	9150	811	28.500	9450	371	30.000	9500	420
Ceviz	61.000	32.000	1835	60.000	20.000	1380	66.200	22.000	1523
Sofralık Zeytinler	29.235	10.500	731	15.800	21.775	117	15.800	21.775	117
Yağlık Zeytin-ler	21.235	10.500	531	13..900	13.400	75	17.300	13.000	594

Kaynak: TÜİK 2004-2021 Yılları Arası Bitkisel Üretim İstatistikleri (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022).

Ermenek ilçesi ve köylerinde az da olsa örtü altı bitkisel üretim yetiştiriciliği de yapılmaktadır. TÜİK verilerine göre 2004 yılında 7 dekar, 2010 yılında 3 dekar alanda, 2015 ve 2021 yılları arasında örtü altı sera alanında değişiklik olmamış bu yıllarda 4 dekarlık alanda bitkisel üretim yapılmıştır.

Hayvancılık ve Hayvansal Üretim

İnsanların eskiden beri önemli geçim kaynaklarından biri de hayvan yetiştirme faaliyetidir. Ermenek ilçesinde hayvancılık faaliyetlerini etkileyen başlıca faktör fiziki coğrafya koşullarıdır. Bu koşulların başında Akdeniz ikliminin karasal iklime yakın olduğu Akdeniz dağ iklim şartlarıdır. Dağlık alanlarda ve plato sahasında sıcaklık değerlerinin düşmesi, gerekse engebeli topografya nedeniyle tarım alanlarının daralması, hayvancılık faaliyetlerini öne çıkarmıştır. Özellikle vadi yamacındaki yerleşmelerin engebeli alanlarda kurulmuş olması nedeniyle tarım yapılabilecek alanlar sınırlı kalmıştır. Ermenek çevresinde Taşeli yaylalarında eskiden beri kıyıdaki Mersin ili ilçelerinden gelen yörüklerin yaz aylarında hayvanlarını bu alanlarda otlatmaktadırlar. Bu nedenle ilçe sınırları içinde yaz döneminde hayvan sayısı önemli ölçüde artarken, bu sayı Ermenek ilçe istatistiklerine yansımadığı görülmektedir.

Ermenek ilçesinde en yaygın hayvancılık faaliyeti küçükbaş hayvancılıktır. İlçedeki toplam hayvan varlığı içinde en fazla sayıya sahip olanları kıl keçisi ve koyunlardır. Bunun en önemli nedeni yörenin iklim özellikleriyle ilgilidir. Akdeniz dağ iklimi özelliği taşıyan bölgede bitki örtüsü olarak çalılık ve ormanlık alanların yayılış alanı bulması kıl keçisi ve koyun yetiştiriciliğine uygun ortamlar oluşturmuştur. Bu nedenle plato sahasının ot ve garig bitki topluluğunun yayılış gösterdiği arazilerde koyun; çalılık ve ormanlık arazilerde ise kıl keçisi yetiştiriciliği yapılır. Yaz aylarının kurak geçmesi nedeniyle büyükbaş hayvanların besleneceği çayırlık arazilerin yaygın olmaması büyükbaş hayvan yetiştiriciliğini sınırlandırmış ilçede büyük baş hayvancılık daha çok ahır hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır. Bu yüzden büyükbaş hayvan sayısı istatistiki verilerin incelendiği dönemlerde küçükbaş hayvan sayısından daha az kalmıştır.

Ermenek ilçesinde canlı hayvan sayısı ve hayvansal üretim istatistikleri TÜİK veri tabanından elde edilen verilerdir. 2021 yılı TÜİK verilerine göre canlı hayvan sayısı içinde en fazla 34.870 baş ile kıl keçisidir. Kıl keçisini sırasıyla 12.405 baş ile koyun sayısı, 5147 baş ile sığır sayısı takip etmektedir (Tablo: 16). 2004-2021 yılları arasında büyükbaş hayvan sayısının tedrici olarak arttığı görülmektedir. İlçede dikkat

çeken bir husus ise tek tırnaklı (at, katır ve eşek) hayvan sayısının giderek azalmasıdır. Bunun da nedeni artık bu hayvanların insanların ihtiyaçlarını yeterince karşılayamaması ve bunların yerini patpat adı verilen taşıma aracının almasıdır.

Tablo: 16- 2004-2021 Yılları Arası Ermenek İlçesi Hayvan Sayısı

	2004 Yılı	2005 Yılı	2010 Yılı	2011 Yılı	2015 Yılı	2016 Yılı	2020 Yılı	2021 Yılı
Sığır (Baş)	2285	2495	3288	4689	4136	4210	5917	5147
At (Baş)	109	101	55	31	35	24	11	2
Katır (Baş)	516	477	218	117	62	54	48	31
Eşek (Baş)	480	448	286	150	94	83	58	38
Koyun (Baş)	3200	3909	4316	5335	10.370	9687	13.361	12.405
Kıl Keçisi (Baş)	13.550	12.432	12.400	32.000	49.065	45.236	33.486	34.870
Eski Tip Arıkovanı Sayısı	100	100	36	40	25	25	40	55
Yeni Tip Arıkovanı Sayısı	4750	4750	2400	3600	7280	7336	7415	9100

Kaynak: TÜİK 2004-2021 Yılları Arası Hayvancılık İstatistikleri (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022).

TÜİK verilerine göre ilçede 2004-2021 arasında arıcı ve arıkovanı sayısında artış görülmesidir. 2004 yılında 30 olan arıcı sayısı, 2010 da 26'ya, 2015 yılında 215'e ve 2021 yılında da 300 arıcıya ulaşmıştır. 2004 yılında 4750 olan kovan sayısı 2021 yılında 9100'e kadar çıkmış olmasıdır.

Ermenek ilçesinde TÜİK verilerine göre ilçede genelinde 2004 yılında 8870 olan yumurta tavuğu 2020 yılında 10.500 çıkmış, 2021 yılında ise 9700'e düşmüştür. İlçede TÜİK ve Tarım Bakanlığı verilerine göre ticari olarak et tavuğu yetiştiriciliği yapılmadığı ifade edilmektedir.

Ermenek ilçesinde TÜİK verilerine göre 2004-2021 istatistiki verilerine göre hayvansal üretim bakımından en fazla üretim 8238 ton ile sığır sütü olmuştur. 2004 yılında 1672 ton sığır sütü aynen hayvan sayısındaki artışa bağlık olarak 2021 yılında 8238 tona ulaşmıştır. Sığır sütünü 1520 ton ile keçi sütü, 406 ton ile koyun sütü, 48 ton ile bal üretimi takip etmektedir. Kırkılan hayvanlardan 2004 yılında 6 ton yapağı (koyun yünü), 4 ton keçi kılı üretilirken hayvan sayısının artışına bağlı olarak artarak 2021 yılında 26 ton yapağı (koyun yünü), 17 ton keçi kılı elde edilmiştir (Tablo: 17).

Tablo: 17- 2004-2021 Yılları Arası Ermenek İlçesi Hayvansal Üretim (Ton)

Hayvansal Üretim	2004	2005	2010	2011	2015	2016	2020	2021
Sığır Sütü	1672	1871	3908	5880	5514	5740	6690	8238
Keçi Sütü	376	345	722	1752	2226	2190	2522	1520
Koyun Sütü	39	48	89	120	223	209	158	406
Yapağı	6	7	8	10	21	20	27	26
Keçi Kılı	4	4	5	12	23	22	16	17
Doğal Bal	29	29	37	45	14	8	12	48
Balmumu	4	4	2	2	2	2	2	18

Kaynak: TÜİK 2004-2021 Yılları Arası Hayvancılık Üretim İstatistikleri (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022).

Madencilik

Ermenek ilçesi zengin yer altı kaynaklarına sahiptir. İlçede kömür, mermer, demir, krom, kurşun gibi maden yatakları da mevcuttur. Neojen çökel birimleri içinde linyit rezervleri vardır. Ermenek Tepebaşı köyü sınırları içinde 4.063 Kcal/kg değerine sahip görünür rezervi 2.010.000 ton, muhtemel rezervi 3.908.000 ton olan toplam 5.918.000 tonluk bir linyit rezerv alanı vardır. Yine Ermenek Boyalık köyü sınırları içinde 3262 Kcal/kg kalori değerine sahip 1.700.000 tonluk muhtemel rezervli linyit maden sahası vardır. Günümüzde kamu ve özel işletmelerce 6'sı faal 9 ocakta linyit üretimi yapılmakta olup, yılda ortalama 600.000 ton civarında linyit üretilmektedir (MTA Madencilik Envanteri, 2020). Ermenek ilçesinde litolojik yapının oluşturduğu mermer ve doğal taş üretimi de yapılmaktadır. Diğer maden sahaları henüz işletilmemekte olup, yatırım beklemektedir. Gerekli yatırımlar gerçekleştiği takdirde bu madenlerin işletilmesiyle hem bölge ekonomisine hem de ülke ekonomisine önemli katkılar yapabilecek bir durumdadır.

Turizm

Herhangi bir yerin turist çekebilme potansiyeli turizmin temel unsurları ya da turizmin arz kaynakları denilen üç faktöre bağlıdır. Bu faktörler turizmin üç a'sı olarak ifade edilen attractions *(çekicilikler)*, accessibility *(erişim)* ve accommodation *(konaklama)* oluşturmaktadır. Bu faktörlerin yeterliliği ve iyi bir organizasyon turizmin gelişmesinin temellerini oluştururlar. Çekicilikler, turizmin yer seçiminde rol oynayan coğrafi kaynaklardır ve turistin bir alanı ziyaret etme isteğini doğurur. Ulaşım ve iletişim hizmetleri erişimi sağlayarak bu ziyaretin gerçekleştirilmesini sağlar. Konaklama da kendisine ekli diğer kolaylıklar ile, turistin gidilen yerde ağırlanmasını sağlar. Bunlara bir de alt yapıyı eklemek gerekir ki bu da temel işlevlerin yerine getirileceği garantisini verir (Özgüç, 2011:44).

Ermenek ilçesi ve çevresi tarihi, doğal, kültürel ve ekoturizm potansiyeli ile önemli bir turizm destinasyonuna sahip ilçedir. Bu destinasyonların başında; Turkuaz renkli Ermenek baraj gölü, derin kanyonlar (Nadire, Balkusan, Kındam), Zeyve mesire alanı, Turkuaz gölü mesire alanı, mağaralar (Maraspoli, Çetince, Kayaönü, Altıntaş, Ayhatun), sedir ormanları, tırmanma sporları için oldukça elverişli sarp kayalıklar, su sporları için uygun alanlar, tarihi kalıntıları (kaya mezarları, İkizin Eti Tapınağı, antik dönem yerleşmeleri, tarihi kiliseler vb), anıtları, camileri, medreseleri, köprüleri, kaleleri ile zengin kültür geçmişine ait değerler gelir (Tablo 18).

Ermenek çevresinde birbirinden farklı nitelikte kayalara oyulmuş antik ve Roma dönemi kaya mezarları vardır. Bu kalıntılar Germanikopolis (Ermenek), Domitiopolis (Katranlı/Dindebol), Lauzados (Lafsa/Kirazlıyayla), Zenonopolis (İznebol/ Elmayurdu), Neopolis (Güneyyurt/Gargara), Eirenepolis (İrnebol), Philadelphia (Gökçeseki) ve Sbide (Yukarı Çağlar) gibi sekiz antik yerleşmede yaygın bir şekilde görülmektedir. Bunlardan en büyüğü Ermenek şehrinin yaslandığı dağın üzerinde, yamacında ve şehrin yerleşim alanı altını kaplayan Germanikopolis Antik Nekropolisi'dir. Ermenek antik kentlerindeki kaya mezarlarının genel özelliği aslan figürleriyle süslenmiş olmasıdır. Birçoğunda aslan figürüyle birlikte yaban keçisi de bulunmakta olup, birkaç kaya mezar cephesinde aslanların yanında insan figürleri ve Medusa başları vardır. Bu kaya mezarlarının büyük ve gösterişli olanları krallar,

başarılı idareciler ve kahramanlar için yaptırıldığı sanılmaktadır. Bugüne kadar Ermenek'te bilinen tek anıt mezar, Çatalbadem Dinektepe'deki Dinek Anıtı Mezarıdır. Bu tarihi yerleşmelerde ve yakınında kayalara oyulmuş tarihi kilise yapıları da vardır. Bu kiliselerden en önemlileri; Güneyyurt beldesinin 5 kuzeyinde bulunan Kuşakpınar Kilisesi, Ermenek kuzeyinde İnöğlesi Kilisesi, Ermenek-Güneyyurt yolunda hemen Ermenek çıkışında Kirseönü Kilisesi, Ermenek-Güneyyurt yolu kuzeyinde Gavuroğlu Kilisesi, Antik Sbide Kilisesi, Ermenek-Mut yolu üzerinde Adras Dağı zirvesinde Adras Dağı Kilisesi'dir. Ayrıca kaya kiliseleri dışında Damlaçalı, Akmanastır (Pınarönü), Alakilise (Güneyyurt) ve Ayhatun (Nadire) kiliseleri de vardır. Ayrıca Ermenek-Güneyyurt karayolu üzerinde Ermenek ilçe merkezine 12 km uzaklıkta Hititlere ait bir tapınak olduğu sanılan İkizin Kabartması isimli bir kaya kabartması vardır.

Tablo: 18- Ermenek İlçesinde Bulanan Turizm Varlıkları

Doğal Sit ve Tabiat Alanı	Zeyve Pazarı ve Çevresi (2.Derece Doğal Sit Alanı), Anıt Ağaç (Abdüllatif Camii), Maraspoli Mağarası, Çetince Mağarası, Kayaönü Mağarası, Altıntaş Yaylası Düdenleri ve Mağarası, Ayhatun mağarası, Hasan Baysal Orman İçi Dinlenme Yeri, Tekeçatı Yaylası, Yellibel Yaylası, Damlaçalı Yaylası, Nadire Kanyonu ve Değirmeni, Balkusan Kanyonu, Kındam Kanyonu
Arkeolojik Sit	Damlaçalı Mevkii Örenyeri (2.Derece Arkeolojik Sit), Deliktaş Tepe (I.Derece Arkeolojik Sit), Kayalara Oyulmuş Oda ve Lahit Mezarlar (1.Derece Arkeolojik Sit), Örenyeri ve Nekropol (1.Derece Arkeolojik Sit), Kapucak Örenyeri (1.Derece Arkeolojik Sit)
Tarihi Yerleşme	Germanikopolis (Ermenek), Domitiopolis (Katranlı), Neopolis (Güneyyurt), Zenonopolis (Elmayurdu), Eirenepolis (İrnebol), Philadelphia (Gökçeseki), Sbide (Yukarıçağlar),
Sulak Alanlar	Ermenek Baraj Gölü, Balkusan Baraj Gölü, Gezende Barajı, Ermenek Çayı, Küçüksu Çayı. Tekeçatı Çayı, Kapız Kaynağı, Nadire Kaynağı, Zeyve Kaynağı, Yukarıçağlar Gölet, Sarıvadi Göleti, yapımı devam eden Kazancı Göleti
Kale	Ermenek Kalesi, Mennan Kalesi, Aykadın Hanı
Hamam	Karamanoğlu Mahmut Bey Hamamı
Cami	Abdüllatif Camii, Ak Camii, Arapşah Camii, Aşağı Güllük Camii, Ardıçkaya Camii, Aşağıçağlar Camii, Celaliye Camii, Cuma Camii, Değirmenlik Camii, Eskice Camii, Fatma Ana Camii, Havasıl Camii, Rüstem Paşa Camii, Sipas Camii, Susaklı Camii, Ulu Camii, Karamanoğulları İmaret Camii
Mescitler	Akça Mescit, Latif Ağa Mescidi, Orta Mahalle Mescidi, Pir Pınar Mescidi, Tekke Mescidi
Medrese	Tol (Emir Musa Bey) Medrese
Türbe	Karamanoğlu Mahmut Bey Türbesi ve Zaviyesi
Kiliseler	Kuşakpınar Kilisesi, İnoğlu Kilisesi, Kirseönu Kilisesi, Adras Dağı Kilisesi, Gavuroğlu Kilisesi Damlaçalı Kilisesi, Akmanastır Kilisesi, Ayhatun Manastırı, Ala Kilise
Mezar	Akça Mescid Mezarlığı, Tekke Mezarlığı, Meydan Mahallesi Mezarlığı, Seyran Mezarlığı
İdari Bina	Eski Santral Binası
Sivil Mimari	Göylemezler Evi, Kaya Üzerinde Ev, Kalkanlar Evi, Latifoğlu Evi, Mehmet Tartıcı Evi, Mustafa Açıkbaş Evi, Naci Aydınlık Evi, Ali Rıza Pınarendi Evi, Hafız Ahmet Evi, Hakkı Sönmez Evi, Örtmeli Ev, Mehmet Çilingir Evi, Mustafa Gerçek Evi, Nazire Seyman Evi, Rüştü Sönmez Evi, Fehmi Sönmez Evi
Köprüler	Göksu (Bıçakçı) Köprüsü, Baraj altında kalan Görmel Köprüsü, Nadire Köprüsü
Çeşmeler	Abidin Paşazade Çeşmesi, Bozkurt Sokak Çeşmesi, Darzkaya Çeşmesi, Dülgerler Sokak Çeşmesi, Fatma Ana Camii Çeşmesi, Hacı İbrahim Efendi Çeşmesi, Keçipazar Çeşmesi, Sarayönü Sokak Çeşmesi, Susaklı Camii Çeşmesi, Taş Çeşme, Ulu Camii Çeşmesi, Yedi Ülüklü Çeşme, Yonca Kemerli Çeşmesi
Yöresel Değerler	Sılaya Hasret Şenlikleri, Balkusan Köyü Karamanoğlu Mehmet Bey Anma ve Tük Dil Bayramı, Altıntaş Yaylası Düden ve Mağara Şenlikleri

Kaynak: Karaman Kültür ve Turizm ile Kütür ve Turizm Bakanlığı Veri Tabanı, 2022.

Yöreye Türklerin gelmesi ile Türk ve İslam dönemi eserleri ön plana çıkmıştır. Özellikle Karamanoğlu Beyliği'nin burada kurulması ile bu dönemden kalma görkemli

yapılar inşası edilmiştir. Bu dönemden kalma eserlerin başında ise Ermenek Ulu Camii, Tol Medrese, Karamanoğlu Türbesi, Akça Mescit, Sipas Camii, Rüstem Paşa (Meydan-Emir) Camii, Karamanoğulları İmaret Camii, Ardıçkaya Köyü Camii, Aşağıçağlar Köyü Camii, Rüstem Paşa Camii, Görmel (Ala) Köprü, Nadire köprüsü, Firan Kalesi, Mennan Kalesi, Aykadın Hanı, Tilki Hanı ve Ala Hanları gibi yapılardır. Doğal turizm çekicilikleri arasında Maraspoli mağarası, Çetince mağarası, Kayaönü mağarası, Altıntaş, Tekeçatı, Balkusan, Damlaçalı yaylaları, Ermenek baraj gölü, Balkusan baraj gölü, Nadire kanyonu, Balkusan kanyonu, Kındam kanyonu, Aşağıçağlar su kaynağı, Zeyve su kaynağı, Nadire su kaynağı/eski değirmen, sedir ormanları, çok sayıda karstik mağara, düden ve dolin yer alır.

Turkuaz Mesire Alanı, Ermenek ilçesinin Havuzlu Mahallesi Kızıl Alan mevkiinde 20.000 m^2lik bir alana sahip olup Ermenek'in en büyük parkıdır. Turkuaz Mesire Alanı, piknik alanı, sahil yürüyüş yolu, bir adet amfi, bir adet restoran, bir adet fitness alanı, bir adet çocuk oyun alanı, iki adet yüzme havuzu, seyir terası, bir adet paintball alanı içermektedir. Baraj gölüne inşa edilen iskele ile gölde ve Nadire kanyona düzenli tekne turu yapılmaktadır (Foto: 1). Mesire alanındaki restoran ve tekne turu Ermenek belediyesine ait Ermenek Turkuaz Turizm İşletmeleri San. ve Tic. Ltd. Şirketi Restoran ve Tekne İşletmeciliği bünyesinde yapılmaktadır. Ayrıca iskele kenarında çocuk ve büyük yüzme havuzları da oluşturularak yaz dönemde kullanılmaktadır.

Zeyve Mesire Alanı; Zeyve, Karaman'ın Ermenek ilçesine bağlı Yaylapazarı köyünün eski adı olup, mesire yeri ve sit alanıdır. Zeyve Pazarı mesire alanı başta Ermenek ilçe merkezi, Yaylapazarı, İkizcınar (Aşağı İrnebol) ve Kazancı beldesi başta olmak üzere bölgenin önemli mesire alanıdır. Ermenek ilçe merkezine 26 km uzaklıktadır. Zeyve mesire alanı, Ermenek çayının bir kolunu oluşturan Zeyve çayının ana kaynağını oluşturan yeraltı su kaynağının çıktığı yerdedir. Doğal güzellikleri, otantikliği, soğuk suları, su değirmenleri, su hızarı, fırını, pazarı ile yaşları 500 yılı bulan çınar ağaçlarıyla kaplı muhteşem bir alandır. Çınar ağaçları (300'ye yakın çınar) mesire alanına doğal bir gölge oluşturduğu için yaz dönemlerinde ziyaretçiler için önemli bir dinlenme yeridir. Hatta yerli halkın anlattığına göre bu çınarlardan birinin içinin bir zamanlar demirci dükkânı olarak kullanılmıştır. Zeyve pazarının girişinde 30 bin m^2 alan içerisinde bungalov evlerden kurulan tatil köyü içerisin de 15 adet Bungalov ev inşa edilmiştir. Zeyve lavanta tatil köyünde bungalov evlerinde konaklama, restoran hizmeti yanında karavan kamp alanı, çadır kamp alanı vardır.

Foto: 1- Ermenek Barajı Tekne İskelesi ve Üzerindeki Yüzme Havuz Alanları

Bu kadar zengin bir turizm potansiyeli olmasına rağmen Ermenek ilçesi bu döneme kadar turizmden yeteri kadar yararlanamamıştır. Oysaki Ermenek'te turizmin üç a'sından ikisi (çekicilik ve konaklama) ihtiyacı karşılayacak düzeyde olmasına rağmen turizminin gelişmemesinin en önemli sorunu erişim olmuştur. Erişimi engelleyen temel faktörlerin başında bölgenin jeomorfolojik yapısı, büyük yerleşim yerlerine olan mesafe, ana ulaşım güzergâh ve sistemlerine uzak olması gelmektedir. Yine de son dönemlerde Ermenek ilçesini ziyaret eden turist sayısında bir artışın vardır. Konaklama açısından gerek belediye işletme belgeli konaklama tesisleri gerekse 4 yıldızlı Selçuklu Oteli konaklama ihtiyacını karşılamaktadır. Son dönemde konaklama istatistiklerine göre yaklaşık 20.000 turist Ermenek ilçesini ziyaret etmiştir.

Taşıdığı potansiyel nitelikler itibariyle Cittaslow şehir (sakin şehir) olmak için 2017 yılında Türkiye Ulusal Ağ temsilcisi olan Seferihisar Belediyesine üyelik başvurusunda bulunmuştur. Ermenek başvuru dosyası Cittaslow Ulusal Komite tarafından değerlendirme aşamasına alınmıştır.

Sonuç

Ermenek ilçesi, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü sınırları içinde Taşeli Platosu üzerinde yer almaktadır. İlçenin sınırlarını, kuzeyinde Konya ili Taşkent ilçesi, Karaman merkez ilçe, batısında Karaman ili Sarıveliler, Başyayla ilçeleri, güneyinde Antalya ili Gazipaşa ilçesi, Mersin ili Anamur ilçesi ve doğusunda Mersin ili Mut ve Gülnar ilçeleri çevrelemektedir.

Yerleşme tarihi açısından Eskiçağlardan itibaren sürekli bir yerleşim yeri olmuştur. Bölgede sırasıyla Luwiler (MÖ. 3000), Hititler (M.Ö. 2000), Bağımsız Krallar (MÖ. 626'dan sonra), Persler (M.Ö. 546), Romalılar (M.Ö. 133) ve Doğu Roma İmparatorluğu (M.S. 395) toprakları içinde kalmıştır. Uzun süre Bizans hakimiyetinde kalan Ermenek, Selçukluların bölgeye hâkim olmaları ile 1228 yılından sonra Türk boylarının yerleşim alanı olmuştur. 1230'lu yıllarda Nure Sofi önderliğinde gelen Karaman Türkmenleri Balkusan'da kendilerine yeni bir yerleşim yeri kurarak tarih sahnesine Ermenek'te çıkmışlardır. En parlak yıllarını Karamanoğulları döneminde yaşayan Ermenek ve çevresi 1473'te Osmanlı idaresine geçmiştir. Cumhuriyetten

sonra Konya iline bağlı bir ilçe olan Ermenek, 1989 yılında Karaman'ın il olmasıyla Karaman iline bağlanmıştır.

Bugün idari olarak Ermenek ilçesinde merkez ilçe belediyesi ile Güneyyurt ve Kazancı belde belediyeleri olmak üzere 3 belediye örgütlü yerleşim yeri vardır. Bu belediye idari sınırlarında Ermenek ilçe merkezinde 16, Güneyyurt beldesinde 8 ve Kazancı beldesinde de 8 olmak üzere 32 mahalleye ayrılmıştır. Ermenek ilçe sınırları içinde 26 köy yerleşmesi ile Görmel ve İkizçınar köylerine bağlı 5'er, Evsin, Ardıçkaya, Balkusan, Sarıvadi, Tepebaşı, Yalındal ve Yaylapazarı köylerine bağlı 1'er olmak üzere 17 köy bağlısı kırsal mahalle yerleşim birimi bulunmaktadır. Bunların dışında geçici yerleşme niteliğinde çok sayıda yayla yerleşmesi de vardır.

2021 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre Ermenek'te 14.138'i erkek, 13.705'i kadın olmak üzere toplam 27.843 nüfus vardır. Ermenek ilçesinin 1927 nüfus sayımında 28.770 olan nüfus miktarı 1935 yılında 32.817 kişiye, 1955 yılında 40.465 kişiye, 1970 yılında 52.850 kişiye, 1985 yılında 62.375 kişiye çıkmıştır. Sarıveliler ve Başyayla kasabalarının ilçe olmasıyla 1990 yılı genel nüfus sayımında neredeyse %50'ye varan oranda bir düşüş ile 34.443 kişiye düşmüştür. 1990 yılından sonra 2000 yılında tekrar artarak 42.643 kişiye ulaşmıştır. 2000 yılından sonra tekrar nüfus tedrici olarak azalmaya başlamıştır. Nitekim Adrese Dayalı Kayıt Sistemi verilerine göre 2007 yılında nüfus miktarı 31.182 kişi, 2010 yılında 30.585 kişi, 2014 yılında 29.957 kişi, 2017 yılında 28.903 kişi, 2021 yılında da 27.843 kişi olmuştur.

1927-2021 arasındaki geçen 94 yıl içerisinde Türkiye nüfusu yaklaşık 6.2 kat artarken, Ermenek nüfusu ise bu dönemde zaman zaman artsa da neredeyse 94 yıllık sürede aynı kalmıştır. Bunun nedeni Ermenek ve çevresindeki jeomorfolojik yapı nedeniyle arazi azlığı, iklim ve sosyo-ekonomik şartların insan yaşamasını sınırlandırmasından dolayı nüfusun başka yerlere göç etmesidir. Göçlerin temel sebebi de nüfusun çalışma çağına geldikten sonra gerek ilçe merkezinden gerekse köy ve kasabalardan başka yerlere eğitim, iş ve daha iyi şartlarda yaşamak için göç etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durumu yaş gruplarına göre nüfus dağılışı incelendiğinde de ilçe sınırları içinde daha çok yaşlı nüfus oranının fazlalığında da görülebilmektedir. 65 yaş üstündeki %17.5'lik yaşlı nüfus oranı Türkiye ortalamasının (%9.7) neredeyse iki katına yakındır.

Ermenek ilçesinde halkın temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Özellikle kırsal kesim nüfusun neredeyse büyük bir oranı tarım ve hayvancıktan geçimini sağlamaktadır. Ermenek ilçesinde 2018 yılında çalışma çağı yaşında bulunan toplam 18.567 nüfusun %50'si tarım ve hayvancılık sektöründe, %30'u serbest meslek ve ticaret alanında ve %20'si diğer sektörlerde çalışmaktadır.

Ermenek yöresi mermer, kömür, demir, krom, kurşun gibi yer altı kaynaklarına sahiptir. Bu yeraltı kaynaklarından sadece mermer ve linyit üretimi yapılmaktadır. Günümüzde kamu ve özel işletmelerce 6'sı faal 8 ocakta linyit üretimi yapılmakta olup, yılda ortalama 600.000 ton civarında linyit üretilmektedir.

Ermenek ilçesi ve çevresi tarihi, doğal, kültürel ve ekoturizm potansiyeli ile önemli bir turizm destinasyonuna sahip ilçedir. Bu destinasyonların başında; Ermenek baraj gölü, derin kanyonlar (Nadire, Balkusan, Kındam), Zeyve mesire alanı, Turkuaz

gölü mesire alanı, mağaralar (Maraspoli, Çetince, Kayaönü, Altıntaş, Ayhatun), sedir ormanları, tırmanma sporları için oldukça elverişli sarp kayalıklar, su sporları için uygun alanlar, tarihi kalıntıları (kaya mezarları, İkizin Eti Tapınağı, antik dönem yerleşmeleri, tarihi kiliseler vb), anıtları, camileri, medreseleri, türbeleri, köprüleri, kaleleri ile zengin kültür geçmişine ait değerler gelir. Bu kadar zengin bir turizm destinasyon potansiyeli olmasına rağmen Ermenek ilçesi turizmden yeteri kadar yararlanamamıştır. Bu potansiyeli değerlendirmek için belediye başta olmak üzere turizm altyapısı çalışmaları devam etmektedir. Ermenek belediyesi tanınırlığı arttırmak için 2017 yılında Türkiye Ulusal Ağ temsilcisi olan Seferihisar Belediyesine Cittaslow (Sakin Şehir) üyelik başvurusu yapmış olup, değerlendirmeleri devam etmektedir.

Ermenek ilçesinin bulunduğu Taşeli Platosu, fiziki coğrafya şartları bakımından insan yaşamasına çok da uygun bir yöre değildir. Bu nedenle Taşeli platosu sürekli göç veren Türkiye'nin nüfus bakımından en tenha olan yerlerinden biridir. 2021 yılı nüfus verilerine göre kilometre kareye düşen insan sayısı Türkiye genelinde 110 kişi, Karaman ilinde 28 kişi, Taşeli platosunda 16 kişi iken bu oran Ermenek ilçesinde 23 kişidir. Bu durum Ermenek içesinin sosyo-ekonomik yaşam şartlarının nasıl olduğun yansıtmaktadır. Ermenek ilçesinin sosyo-ekonomik özellikleri açısından önemli sorunları vardır. Bunların sorunların başında ekonomik kaynakların azlığı, tarım alanlarının yetersiz olması, ilçeye olan ulaşım şartlarının zorluğu, il merkezine ve diğer illere uzaklık gibi faktörler gelir. Ermenek'teki nüfusun ürettiği ürünlerini değerlendirilmesi güçleşmektedir.

İlçede gerek yerel yöneticilerin gerekse merkezi idarelerin bu sorunların çözümüne yönelik altyapı, ulaşım ve istihdam konularında yeni yatırım projeleri ve çalışmalar yapması nüfusun göçünü engelleyecektir. Böylece yöre insanı daha iyi sosyo-ekonomik şartlara kavuşmuş olacaktır.

KAYNAKÇA

BAYAR, Rüya, (2002). ***Anamur İlçesinde Araziden Yararlanma.*** Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

ÇEÇEN, Ömer, (2018). Ermenek Araştırmaları II adlı Editörlü Kitapta Bölüm ***Ermenek (Karaman/Türkiye) Çevresinden Tanımlanan Bitkiler.*** Palet Yayınları, Konya.

DOĞAN, Mesut, (2011). ***Mengen Havzası'nın Nüfus Gelişimi ve Sorunları.*** İst. Ün. Coğrafya Dergisi 23, s.19-33.

EFE, Recep, (1998). **Ermenek Çayı Havzası: Doğal Ortam Özellikleri.** Çantay Kitabevi, İstanbul.

EFE, Recep, (2015). Coğrafyada Yeni Yaklaşımlar Prof. Dr. İbrahim ATALAY'ın 45. Meslek Yılına Armağan Editörlü Kitapta Bölüm ***Ermenek Havzası'nın Jeomorfolojik Özellikleri.*** Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayını, İzmir.

ENERJİ ATLASI. https://www.enerjiatlasi.com/hidroelektrik/balkusan-baraji.html. Erişim Kasım 2022.

ERMENEK BELEDİYESİ, (2017). ***Yeniden Başlamak İçin Ermenek 1001.*** Ermenek Belediyesi Yayını, Keskin Color, İstanbul.

ERMENEK İLÇE RAPORU (2019), ***ermenek-ilce-raporu.pdf*** (mevka.org.tr), Erişim Kasım/2022.

ERÖZ, Mehmet, (1984), ***Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları,*** Türk Yer Adları Sempozyumu Eylül 1984, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayını, s.42-55, Ankara.

GÖK, Bilal, (2018). Ermenek Araştırmaları I adlı Editörlü Kitapta Bölüm ***XVI. Yüzyılda Ermenek Kazasında Hıristiyan Türkler ya da Karamanlılar.*** Palet Yayınları, Konya.

GÜLEÇ KORUMAZ, Saadet Armağan, (2021). ***Risk Altındaki Kültürel Miras Olarak Ermenek Evleri, Kıcıman Evi Özelinde Değerlendirmeler.*** Journal of Social and Humanities Sciences Research 8 (74), 2343-2352.

GÜNLER, Mevlüt, (2018). Ermenek Araştırmaları I adlı Editörlü Kitapta Bölüm ***Ermenek ve Çevresinin Karamanoğulları Beyliği Tarihi Üzerindeki Etkileri.*** Palet Yayınları, Konya.

KONYALI, İbrahim Hakkı, (1967). Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi Ermenek ve Mut Abideleri, Baha Matbaası, İstanbul.

KURT, Mehmet, (2018). Ermenek Araştırmaları I adlı Editörlü Kitapta Bölüm ***Ermenek Havzası'nın Antik Dönem Tarihi ve Kentleri.*** Palet Yayınları, Konya.

MERCAN, Mehmet, (2018). Ermenek Araştırmaları I adlı Editörlü Kitapta Bölüm ***Ermenek Kazasının İdari Yapısı (1864-1920).*** Palet Yayınları, Konya.

MTA (2020), Karaman İli Madencilik Envanteri, ErişimKasım2022.

ÖZÇAĞLAR, Ali, (2005). ***Türkiye'de Mülki İdare Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi.*** Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt 3 (1), s.1-25, Ankara.

ÖZÇAĞLAR, Ali, (2011). ***İdari Coğrafya,*** Ümit Ofset Matbaacılık. Ankara.

ÖZGÜÇ, Nazmiye (2011). ***Turizm Coğrafyası: Özellikler ve Bölgeler.*** Çantay Kitabevi, İstanbul.

SERTKAYA DOĞAN, Özlem, (2018). ***Nüfus Coğrafyası, Beşerî ve Ekonomik Coğrafya.*** Pegem Akademi, Ankara.

ŞAHİN, Salih, (2010), Geçmişten Günümüze ve Gelecekte Nüfus Gerçeği. Gazi Kitabevi, Ankara.

ŞİMŞEK, Hasan, (2017). ***Ermenek'in Tarihçesi,*** http://www.hasansimsek.com.tr /index.php/genel-yazilarim/319-ermenek-in-tarihcesi/ErişimKasım2022).

TANOĞLU, Ali, (1969), ***Nüfus ve Yerleşme,*** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 45, İstanbul.

TAPUR, Tahsin, (2002). **Ermenek'in İklim Özellikleri.** Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı: 13, Çizgi Kitabevi, Konya.

TAPUR, Tahsin, (2018). Ermenek Araştırmaları II adlı Editörlü Kitapta Bölüm ***Ermenek İlçesinin Nüfus Gelişimi.*** Palet Yayınları, Konya.

TUNÇDİLEK, Necdet, (1967). ***Türkiye'de İskân Coğrafyası (Kır İskanı).*** İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayın No: 49, İstanbul.

TUNÇEL, Harun, (2000). ***Türkiye'de İsmi Değiştirilen Köyler.*** Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 10 (2), s.23-34.

TÜİK, (2008). ***TÜİK Web Sitesi*** (tuik.gov.tr/nufus/Erişim Mayıs 2008). Ankara.

TÜİK, (2022). Ermenek İlçesine Ait Bitkisel Üretim ve Hayvancılık İstatistiki Verileri. (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022), Ankara.

TÜİK, (2022). Ermenek İlçesine Ait Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1935 ve 2000 Yılları Arası Genel Nüfus Sayımı Sonuçları Basılı Dokümanları ile 2007-2021 Yılları Arası Adrese Dayalı Nüfus Tespiti Sonuçları (tuik.gov.tr/ErişimKasım2022), Ankara.

YILDIRIM, Cihat, (2018). Ermenek Araştırmaları I adlı Editörlü Kitapta Bölüm ***Millî Mücadele Döneminde Ermenek ve Çevresi.*** Palet Yayınları, Konya.

YURDAKUL, Şenol, (2018). Ermenek Araştırmaları I adlı Editörlü Kitapta Bölüm ***Eski Çağ'da Ermenek ve Çevresinin Yol Güzergâhları.*** Palet Yayınları, Konya.

YÜKSEL, Erol, (2021). ***Seyahatname ve Tarihî Coğrafya Eserlerinde Ermenek Kazası (19-20. Yüzyıllar).*** Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 70, s.507-558, Erzurum.

ANTİK DÖNEMDE ERMENEK HAVZASI'NIN SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK DURUMUNA GENEL BİR BAKIŞ

Mehmet KURT* – Esra ATCI**

Giriş

Adını tarih boyunca bölgenin en önemli yerleşimi durumundaki Ermenek'ten alan Ermenek Havzası, Orta Torosların iç kesimlerinde yer almaktadır (bkz. Ek-1). Sözü edilen bu bölgenin, antik dönemde Dağlık Kilikia'nın içerisinde bir alt bölge olarak kabul edilen Ketis bölgesi sınırları içinde olabileceği düşünülmektedir[1]. Bölgenin sahip olduğu arazi yapısı burada bulunan yerleşim alanlarının seyrek bir şekilde dağılmasına neden olmuştur. Ancak yine de bölgede Ermenek Çayı'nın etrafında Delallar ile Tekeçatı gibi düzlükler de bulunmaktadır[2]. Bölgenin en önemli yükseltisi ise Toros Dağı olup bu dağ silsilesi Silifke dolaylarında ikiye ayrılmaktadır. Bu kollardan biri Göller Bölgesi'ne, bir diğer kol ise Ermenek üzerinden Sarıveliler ve Barcın Yaylası dolaylarına kadar uzanır[3]. Bu dağlık saha içerisinde Ermenek Barajı'nın (bkz. Ek-1) bulunduğu alan kapalı bir havza niteliği taşımakta olup barajın etrafını çevreleyen Ermenek (Germanikopolis) ve Sbide (Yukarı İzvit/Yukarı Çağlar) gibi yerleşimler geniş tarım arazilerini kontrol eder noktalarda kurulmuşlardır. Söz konusu yerleşimler aynı zamanda yamaçlar üzerinde yer almaları sayesinde doğal bir tahkimata da sahiptirler. Bölgede bulunan Eineropolis (İrnebol/Çatalbadem), Domitiopolis (Dindebol/Katranlı), Zenonopolis (İnzebol/Elmayurdu), Lauzados (Lafza/Hisarönü) ve Philadelphia (İmsiören/Gökçeseki) (bkz. Ek-1) ise geniş tarım arazileri ile çevrilmiş tepelik alanlarda kurulmuşlardır[4].

Bahsi geçen fiziki yapıya bağlı olarak bölgenin iklim ve bitki örtüsünde de bir çeşitlilik durumu söz konusudur. Buna göre Nevahi çayının bulunduğu alanlarda çam, katran küçük meşe ve ladin ağaçlarından meydana gelen Dindebol ormanı yer almaktadır. Bunun dışında Aşağı ve Yukarı Çağlar'a dahil edilen Boncukçayırı Yaylası ise oldukça sulak olup buğday, arpa gibi ürünlerin yetiştirilmesinde elverişli bir yapıya sahiptir. Ermenek dolaylarına doğru uzanan Akpınar yaylası ise tarımsal üretime imkân sağlamaktadır. Bununla birlikte Balkusan deresi ile Değirmenlik

---

* Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, mehmetkurt6970@hotmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

1 Doğanay, 2005, s. 1.

2 Doğanay, 2005, s. 12, 52.

3 Doğanay, 2005, s. 13.

4 Aşkın – Kurt, 2017, s. 31; Kurt, 2018b, s. 143.

deresi arasında yer alan Kocaçal dolayları orman bakımından zengin olup burada çam, ardıç, katran, ladin ve meşe ağaçlarına rastlamak mümkündür[5].
Taşeli'nin en önemli akarsuyu ise antik kaynaklarda Kalykadnos[6] olarak geçen Göksu Nehri olup nehrin Gökçay (Hadim Göksuyu) ve Ermenek Çayı olmak üzere iki ana kolu vardır[7]. Ermenek Çayı (bkz. Ek-1) kaynağını Söbüçimen dağlarından almakta olup Mut yakınlarında Suçatı Köyü'nde Hadim Göksuyu da denilen Gökçay ile birleşmektedir[8]. Oldukça uzun bir vadi içerisinde akan Ermenek Çayı, özellikle çaya adını veren Ermenek ile Başyayla ve Kazancı'yı içerisine alan ve Nevahi Koyağı da denilen bölümünde oldukça verimli bir arazi oluşturmuştur[9]. Ermenek Çayı Vadisi'nin bir bölümünü meydana getiren bu havza[10] [Ek 1], Antik Dönemde Dağlık Kilikia ya da Isauria adı verilen günümüzde ise Taşeli yaylası[11] olarak bilinen sahanın beşerî ve tarımsal faaliyetler açısından elverişli kısımlarından birisini oluşturmaktadır. Havzanın tarımsal faaliyetler açısından Dağlık Kilikia'nın istisnai bölgelerinden birisini oluşturmasının temel nedeni hiç süphesiz Göksu'nun kollarından birisi olan Ermenek Göksuyu'nun buradan geçmesidir. Çevresi yüksek dağlarla kuşatılmış olan havza verimli toprakları nedeniyle günümüzde olduğu gibi antik çağda da büyük ölçüde iskân görmüş ve Dağlık Kilikia'da kentleşmenin en yoğun şekilde görüldüğü sahaların başında gelmiştir[12]. Elbetteki bu durum havzanın sosyal, kültürel ve ekonomik yapısında da belirleyici unsur olmuştur. Bu çalışmada epigrafik ve arkeolojik kaynaklar ışığında antik dönemde Ermenek havzasının sosyo-kültürel ve ekonomik durumu ana hatlarıyla ele alınacaktır.

Sosyo-Kültürel Yapı

Ermenek çevresinde ele geçmiş yazıtlardaki şahıs isimleri üzerine yapılmış olan incelemelerde burada yerli isimler ağırlıkta olmak üzere Diomedes, Talos, Malabios, Hieraks, Akhoristasios, Theodoros, Nonnos gibi Grek ve Longinus, Iustus, Quintus, Rufus, Iulianus, Aurelius, Fronton gibi Latin isimlerine de rastlanmıştır[13]. Bununla birlikte Antik dönemde bölgede yerel kültür baskın bir özelliğe sahiptir. Örneğin Germanikopolis ve Koropissoslu iki ailenin Athena Lamatorma'ya adağına ilişkin yazıtta[14] Germanikopolis yurttaşları olan Oubernaras ve oğulları Killis, Tetes ve Tes ile onların kuzeni Ingamis'in oğlu Oubernaras'ın tamamının isimleri yerlidir. Mous oğlu Tas ve karısı Malabios kızı Ainis'in mezar yazıtında[15] da mezarı yaptıran Ainis'in kendisi, babası Malabios, kayınbabası Mous ve kocası Tas'ın tamamı yerli isim taşımaktadır.

---

5 Saraçoğlu, 1989, s. 388-389; Doğanay, 2005, s. 19.
6 Ruge, 1919, s. 1767; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 284; Alkan – Kurt, 2017, s. 40-42.
7 Saraçoğlu, 1990, s. 209-214.
8 Saraçoğlu, 1990, s. 212-214.
9 Saraçoğlu, 1989, s. 405-410; Efe, 1998, s. 45-51.
10 Doğanay, 2005, s. 20-45.
11 Saraçoğlu, 1989, s. 322-436; Bazin, 1991, s. 242-252.
12 Aşkın – Kurt, 2017, s. 31-32; Kurt, 2018b, s. 137-143.
13 Alkan, 2018b, s. 15-34.
14 Bean – Mitford, 1970, s. 202-203 no. 226; Doğanay, 2006, s. 36; Alkan – Kurt, 2017, s. 29 dn. 56; Alkan, 2018b, s. 16-17 No. 1.
15 Bean – Mitford, 1970, s. 201 no. 204; Alkan, 2018b, s. 19-20 No. 4.

Yerel kültürün baskın olduğu bölgede Grek ve Latin kültürünün de belirli ölçüde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda söz edilen yazıttaki Potteis yerel isim taşırken, taş ustası olan oğlunun ismi Talos bir Grek ismidir[16]. Aynı şekilde Longinus oğlu Iustus ile karısı Quintus'un kızı Thiane'nin mezar yazıtında[17] ise Iustus'un kendisinin babasının ve kayınbabasının isimleri Latince iken, karısı yerli bir isim taşımaktadır. Bölgedeki bu kültürel kaynaşmanın en somut örneğini ise Ermenek kent merkezinin hemen kuzeyinde yer alan Hieraks kızı Abas ve kocası Iulianus'un mezarına ait yazıt[18] oluşturmaktadır. Öyle ki yazıttan Grek ismi taşıyan baba Hieraks'ın yerel isimli kızı Abas'ın, yerel isim taşıyan Knas'ın Latin isimli oğlu Iulianus ile evli olduğu anlaşılmaktadır[19].

Meslekler

Havza sınırları içerisinde iki *veteran* yazıtı ele geçmiştir. Ermenek'in doğusunda Ezvendi (Kayaönü) Köyü'nde bulunan bir yazıtta[20] Valerius Fronton adında bir emekli asker ismi geçmektedir. Görmeli (Üçbölük) yaylasında bulunan bir mezarın *tabula ansata*sında yer alan yazıttan[21] Aurelius Nonnos adında bir başka *veteran*ın varlığı bilinmektedir. Harf karakterinden Roma dönemi olduğu anlaşılan yazıt, Aurelius isminden dolayı MS 212 yılı sonrasına tarihlendirilmektedir[22]. Bu durumda Dağlık Kilikia/Isauria'nın tarımsal potansiyeli ve yol güzergâhları ile emekli asker yerleşimine uygun yerlerinden birisinin de bu havza olduğu düşünülebilir.

Havzadaki yazıtlardan çok sayıda sanatkârın yani taş ustasının varlığı da belgelenmektedir. Ermenek'in yaklaşık 5 km güneydoğusunda Ahatköy'deki Roma İmparatorluk dönemine tarihlendirilen bir kaya lahitinin yazıtından[23] mezarın Malabios'un kızı Ainis'in kocası Mous oğlu Tas için Potteis oğlu Talos adında bir taş ustasına yaptırdığı anlaşılmaktadır. Ermenek'in 3 km kadar güneyinde Kızılkaya mevkiinde Hristiyanlık dönemine ait olan Minkebaulis'in mezar yazıtında da[24] taş ustalarından söz edilmektedir. Aynı şekilde Güneyyurt (Gargara) Kasabası'nın Örenler mevkiindeki lahit gövdesi üzerinde *tabula ansata* içerisindeki yazıttan[25] ise mezarı Demetrios adında bir sanatkârın yaptığı belgelenmektedir. Sarıveliler yakınlarında Yunt Dağı Söğüt Alanı'ndan birisi Terous adında olmak üzere dört erkek kardeşin kızkardeşleri Rove adına sanatkâr Tetes oğlu Tous'a bir *larnax* yaptırmış oldukları, *larnax*a ait gövde parçasının üst kısmındaki yazıttan anlaşılmaktadır[26]. Yine Sarıveliler İlçesi Işıklı Köyü Ildıras mevkiindeki Pappas ve Konon'un Kodisa'nın hatırası için yaptırmış oldukları mezarın yazıtından[27] söz konusu mezarı Papias'ın torunu sanatkâr

---

16 Alkan, 2018b, s. 20.
17 Callander, 1927, s. 240-246 no. 3; SEG 6, 784; Alkan – Kurt, 2017, s. 21-22 dn. 35; Alkan, 2018b, s. 18-19 No. 3.
18 Bean – Mitford, 1970, s. 199 no. 220; Alkan, 2018b, s. 20-21 No. 5.
19 Alkan, 2018b, s. 21.
20 Wilhelm, 1896, s. 129 no. 217; IGR 3, 824; Rémy, 1987, s. 109.
21 Bean – Mitford, 1970, s. 208-209 no. 237
22 Doğanay, 2005, s. 116 dn. 537.
23 Bean – Mitford, 1970, s. 201 no. 224; Alkan, 2018b, s. 19-20 No. 4.
24 Bean – Mitford, 1970, s. 200 no. 222; BE, 1972, s. 501-502 no. 547; Alkan, 2018b, s. 21-22 No. 7.
25 Bean – Mitford, 1970, s. 210 no. 238;
26 Bean – Mitford, 1970, s. 126 no. 115; Doğanay, 2005, s. 161.
27 Sterrett, 1888, s. 83 no. 138; Bean – Mitford, 1970, s. 215 no. 245.

Kyrikus'un yaptığı belgelenmektedir[28]. Damlaçalı'nda Athena Lamatorma için adak olarak yapılmış sütunu ise Dubernaras ile birlikte çalışan sanatkârların yaptığı belirtilmektedir[29].

Ermenek havzası içerisinde yukarıda söz edilen ve yazıtlar aracılığıyla tespit edilen meslekler dışında arkeolojik materyallerden de bu bölgede icra edilen meslek gruplarına hakkında bilgi edinebilmemiz mümkündür. Buna göre Philadelphia yerleşiminde metal eser yapımının varlığı söz konuşur. Nitekim burada tespit edilen metal eserler üzerinde yapılan incelemeler sonucunda eserlerin döküm ve dövme teknikleri kullanılarak yapıldığı anlaşılmıştır. Bu eserler arasında Kozmetik/Tıp aletlerinin varlığı oldukça dikkat çekici buluntular arasında yer almaktadır. Ayrıca ok ucu, mızrak ucu pillum ve çeşitli kesiciler, koşum takımı gibi askeri ekipmanlar ise yerleşimde tespit edilen diğer buluntuları oluşturmaktadır[30]. Metal eserler dışında Philadelphia kentinde yerel tarzda üretilen seramik grupları (palmetler, noktalar, stilize yapraklar, palmiye yaprağı, gamalı haç vs) kentte seramik üreticiliğinin varlığını kanıtlamaktadır[31].

Dini Yapı

Ermenek havzası yazıtlarından burada çok değişik kültlerin tapınım gördüğü de anlaşılmaktadır. Bunlardan birisi çok sayıda Dağlık Kilikia/Isauria mezar yazıtından varlığı bilinen ve bazılarında hilal motifi ile birlikte görülen mezar koruyucu tanrıça Selenedir[32]. Antik Eirenopolis kenti (Aşağı Irnebol/İkizçınar) Alataş mevkiinde yer alan bir kaya lahitinin *tabula ansata*sı içerisindeki adları okunamayan ancak muhtemelen bir karı-koca tarafından oğulları Appalios ve torunları için yaptırmış oldukları mezarın yazıtının[33] ceza formulasyonunda izinli olanlar dışında gömü yapanların kasaya ceza ödemesi yanında yer altı tanrılarının yıkımına uğraması şeklinde lanetlendiği anlaşılmaktadır. Isauria kenti olan Zenonopolis (İznebol/Elmayurdu) yakınlarında bugünkü Tepebaşı/Halimiye Köyü'nün Eskiyerbağ mevkiindeki bir kaya mezarının yazıtında[34] da Selene adına rastlanmaktadır. Yazıtın ceza formulasyonunda *"parlak bir tanrıça"* diye nitelendirilen Selene'ye yemin edilir ve mezar koruyucusu olarak kaydedilir. Germanikopolis'te (Ermenek) görülmüş ancak bugün baraj suları altında kalmış olan, Longinus oğlu Iustus ve karısı Quintus kızı Thiane tarafından yaptırılan, Longinus, Iustus ve Quintus Latin isimlerinden dolayı Roma imparatorluk dönemine tarihlendirilen kaya mezarının yazıtında[35] Selene yer altı tanrıları ile beraber mezar koruyucusu olarak görülmektedir. Söz konusu yazıtta mezar haklarını ihlal eden kişinin Selene'ye ve yer altı tanrılarına keçi, bir defa doğum yapmış bir

---

28 Doğanay vd., 2005, s. 83.

29 Bean – Mitford, 1970, s. 202-203 no. 226; Doğanay, 2006, s. 36.

30 Canlı, 2018, s. 41-43.

31 Körsulu – Ergürer, 2018, s. 57, 58.

32 Alkan – Kurt, 2017, s. 17-27.

33 Bean – Mitford, 1970, s. 207-208 no. 234; Doğanay, 2012, s. 203.

34 Bean – Mitford, 1970, s. 211-212 no. 240; Doğanay, 2005, s. 167; Doğanay, 2009, s. 351; Alkan – Kurt, 2017, s. 25-26 dn. 46.

35 Callander, 1927, s. 240-246 no. 3; SEG 6, 784; Alkan – Kurt, 2017, s. 21-22 dn. 35; Alkan, 2018b, s. 18-19 No. 3.

domuz ve başka dokuz hayvan kurban keseceği ve ayrıca *fiscus*'a para cezası ödeyeceği uyarısı yapılmaktadır[36].

Öte yandan Philadelphia'dan kopyalanmış bir yazıttan[37] kötülüğü uzaklaştıran bir tanrıça olarak Nemesis'in tapınım gördüğü anlaşılmaktadır. Isauria Bölgesi'nde Dağ Tanrıçası Athena için bazı mağaraların kült yeri olarak adandığı ele geçen yazıtlardan bilinmektedir[38]. Ermenek'in 18 km doğu-kuzeydoğusunda Damlaçalı olarak adlandırılan ormanlık alanda bulunan bir mağara Athena'ya adanmıştır. Yukarıda da söz edildiği üzere mağaranın önünde ele geçmiş bir adak yazıtı[39], Meriana'da oturan Koropissos'lu Neis ve Diomedes ile Germanikopolis vatandaşları olan Oubernaras'ın oğulları Killis, Tetes ve Tes ile onların kuzeni Ingamis oğlu Oubernaras'ın ortaklaşa tanrıçaya bir adakta bulunduğunu göstermektedir. Yazıtta Tanrıça yerel lakabı ile beraber Athena Lamatorma diye kaydedilmektedir[40]. Mağaranın içerisinde bulunan bir diğer yazıta[41] göre ise bu mağara,Toues oğlu Tes tarafından Athena için açılmıştır. Aynı mevkide bulunan kireçtaşından yapılmış küçük bir heykel kaidesi üzerinde de kaidenin Montanos ve Tetes adlı şahıslar tarafından Athena'ya adak olarak sunulduğu yazmaktadır[42]. Athena Lamatorma'ya adanmış bu mağaranın içinde bulunan başka bir yazıt[43] Germanikopolis kenti vatandaşlarının muhtemelen İmparator Septimius Severus'un zaferini burada kutladıklarını belgelemektedir[44]. Ayrıca son zamanlarda yapılan araştırmalarda havzanın hemen yakınında her iki Göksu arasındaki dağlık sahada Athena'ya adanmış yazıtların varlığı tespit edilmiştir. Bunlardan birisi Karaman'ın yaklaşık 35 km güneybatısında yer alan Aşağı Akın kalesinde tanrıça Athena'nın isminin yer aldığı yazıttır[45]. Aşağı Akın kalesindeki Delikkaya olarak bilinen ve içerinde bir kilisenin inşa edilmiş olduğu mağara, tanrıça Athena'nın kült merkezi olmalıydı[46]. Yine yakın çevrede Bucakkışla yakınlarında üzerinde bir şapelinde yer aldığı Göz Mağarası olarak bilinen mağara içerisindeki yazıtlardan, burasının da tanrıça Athena'ya tapınanlar tarafından kutsandığını belgelemektedir[47].

Bölgede tapınım gördüğü anlaşılan bir diğer tanrı ise Zeus'tur. Pharax (Fariske) yakınlarındaki modern Çukurbağ Köyü'nün Katıreneği mevkiinde bulunan bir kayaya açılmış niş içerisindeki bir yazıttan[48] Ivrouasis, Pappas ve Toutous adındaki kişilerin kötülüğü ortadan kaldırmak için masraflarının tamamını kendi keselerinden

---

36 Alkan, 2018b, s. 19.
37 Bean – Mitford, 1970, s. 218-219 no. 249.
38 Alkan – Kurt, 2017, s. 27-33; Alkan vd., 2020, s. 91-94.
39 Bean – Mitford, 1970, s. 202-203 no. 226; Doğanay, 2006, s. 36; Doğanay, 2012, s. 202; Alkan – Kurt, 2017, s. 29 dn. 56; Alkan, 2018b, s. 16-17 No. 1.
40 Hild – Hellenkemper, 1990, s. 328; Doğanay, 2012, s. 202-203.
41 Bean – Mitford, 1970, s. 204 no. 228; Alkan – Kurt, 2017, s. 29 dn. 59.
42 Bean – Mitford, 1970, s. 203-204 no. 227; Doğanay, 2012, s. 202; Alkan – Kurt, 2017, s. 29 dn. 58.
43 Bean – Mitford, 1970, s. 204 no. 229; Alkan – Kurt, 2017, s. 29 dn. 60.
44 Bean – Mitford, 1970, s. 235; Mitford – Andrews, 1980, s. 1249.
45 Alkan – Kurt, 2017, s. 12.
46 Alkan – Kurt, 2017, s. 33.
47 Alkan vd., 2020, s. 37-39 Nr. 1-2.
48 Doğanay vd., 2005, s. 100-101; Doğanay, 2006, s. 34.

karşılayarak Zeus Madribetos'a bir adakta bulundukları anlaşılmaktadır. Buradan Zeus'un kötülüğü bertaraf eden tanrı olarak Modribetos şeklinde tapınım gördüğü anlaşılmaktadır. Yerel bir sıfat olmakla beraber Modribetos adının bir yer adından geldiği de ileri sürülmüştür[49]. Damlaçalı'ndan (Lamatorma) bir yazıtta[50] ise aynı tanrı Zeus Keraunios *epiteti* ile *"Yıldırım Taşıyan Zeus"* olarak tapınım görmektedir[51].
Isauria kenti Philadelphia'dan bir yazıt[52] vasıtasıyla yine kötülüğü bertaraf eden Zeus'un bu kez Zeus Phanasis *epiteti* ile tapınım gördüğü belgelenmektedir[53]. İmsiören yerleşim alanının kuzey *nekropolisinin* bulunduğu tepenin kuzeydoğusundaki kayalık alanda bir ana kayaya yazılmış adak yazıtı[54] kentte yerel bir *epithet* taşıyan Zeus Phanaseus kültünün varlığını belgelemektedir. Zeus'a adakta bulunan ve kendisini *oikonomos* (kâhya) olarak tanıtan Nineis adlı tapınak görevlisi büyük olasılıkla Zeus Phanaseus kültüne ait arazileri yönetiyordu. Ayrıca Philadelphia (İmsiören/Gökçeseki) kent sikkelerinin arka yüzünde Zeus'a da yer verilmiştir[55]. Öte yandan bölgenin yakın çevresinde yer alan Olosada (Avşar) yakınlarındaki Thuthhurbiotos'taki (Oduncu Kalesi) bir yazıttan[56] Zeus'un Zeus Bediotes adıyla tapınım gördüğü anlaşılmıştır. Ayrıca Zeus'a verilmiş olan Bediotes adının Sbediotes tapınımı ve Ermenek havzası yerleşimlerinden olan Sbide'nin (Yukarı İzvit/Yukarı Çağlar) adıyla ilişkili olabileceğine dair görüşler ileri sürülmüştür[57].

Ekonomik Yapı

Maalesef antik kaynaklardan ve yazıtlardan bölgenin ekonomik yapısına dair tatmin edici bilgiler elde edememekteyiz. Ancak bölgede yapılan yüzey araştırmalarının verdiği bulgulara göre ekonomik yapının temelini bugün olduğu gibi muhtemelen tarımsal faaliyetler ve özellikle de bağcılık oluşturmakta idi. Roma tarihçisi Ammianus Marcellinus[58] Isauria'nın tıpkı Kilikia toprakları gibi tarımsal ürün bakımından zengin bir bölge olduğunu söylemektedir:
"Doğuya doğru yüce bir yüksekliğe ulaşan Toros Dağı'nın zirvelerinden aştığınızda, her türlü ürün bakımından zengin bir ülke olan Kilikia genişçe bir alana yayılır ve onun sağ tarafına, aynı şekilde bereketli, yeşeren üzüm bağlarına ve pek çok tahıl arazilerine sahip olan ve gemiyle seyre elverişli Kalykadnos ırmağının ortadan ikiye böldüğü Isauria bitişiktir".
Her ne kadar herhangi bir sınır belirtmiş olmasa da ileride söz edeceğimiz arkeolojik veriler Ammianus Marcellinus'un sözünü ettiği bölge için en uygun yerlerden birisinin Ermenek havzasını içerisine alan bölge olduğunu düşündürmektedir[59].
Yine Ammianus Marcellinus'un aktarımlarından anlaşıldığına göre[60] MS 367-368 olayları sonucunda haydutlarla Romalılar arasında yapılan barışta Germanikopolis

---

49 Mitford, 1990, s. 2149; Şahin, 2001, s. 111; Doğanay, 2012, s. 207.
50 Bean – Mitford, 1970, s. 204 no. 230.
51 Doğanay, 2012, s. 207.
52 Bean – Mitford, 1970, s. 218-219 no. 249.
53 Doğanay, 2012, s. 207.
54 Bean – Mitford, 1970, s. 218-219 no. 249.
55 SNG, 1986, no. 576.
56 Bean – Mitford, 1970, s. 141 no. 139.
57 Mitford, 1990, s. 2152; Şahin, 2001, s. 32; Doğanay, 2012, s. 206.
58 Ammianus Marcellinus, XIV 8.1.
59 Kurt, 2018b, s. 139.

(Ermenek) arabuluculuk rolü üstlenmiştir[61]. MS 367-368 yıllarındaki olaylarda Roma ile haydutlar arasında arabuluculuk yapmış olması, 4. yüzyılın ikinci yarısında Germanikopolis'in bölgenin önemli kenti konumuna yükseldiği şeklinde değerlendirilmektedir[62]. Bir yandan Germanikopolis konumu itibarıyla haydutların barındığı Kuzey Isauria ile onların saldırdıkları kıyı kentleri arasında yer almaktadır. Bu durum muhtemelen Germanikopolis'in doğal arabulucu olmasına yol açmıştır[63]. Diğer taraftan bu arabuluculuk rolünde Germanikopolis'in tarım ve bağcılığa dayanan güçlü ekonomik yapısı da etkili olmuş olmalıdır.

Kentin ekonomik gücü büyük olasılıkla güneyindeki geniş tarım arazilerini işleten malikâne sahiplerinin elinde olup, bu durum onların kent yönetiminde söz sahibi olmalarını da sağlamıştır[64]. Nitekim Germanikopolis (Ermenek) yakınlarında Karalar mevkiinde bulunmuş ve Geç Antik Çağ'a tarihlendirilen bir yazıt[65], Ermenek'teki tarımsal üretim ve kentin sosyal yapısına ışık tutacak bilgiler içermektedir. Söz konusu yazıtta *proastion* ve *topothesia* terimleri geçmektedir ki bu terimler, Geç Antik Çağ'dan itibaren kentlerin varoşlarındaki çiftlikler ve malikâneler için kullanılmaktadır. Buradan Ermenek'in güneyindeki tarım arazilerinde Nikopssianis adındaki bir şahsın mülkiyetinde bulunan bir malikânenin varlığı ileri sürülmektedir[66]. Bu durumda Geç Antik Çağ'da Germanikopolis arazileri zengin toprak sahipleri tarafından işletilmiş olmalıdır. Ayrıca söz konusu malikâne sahiplerinin isyancı çeteler üzerinde de bir nüfuz sahibi oldukları ve kendi güçlerini haydutluğa karışan güçlü ve yetenekli kişileri malikânelerin güvenliğini sağlamak için istihdam etmeleri sayesinde elde etmiş oldukları değerlendirilmektedir[67]. Bölgede malikânelerinin varlığına dair bir diğer epigrafik belge de Philadelphia (İmsiören) antik kentinde ele geçmiştir. Yukarıda da sözü edilen adak yazıtından[68] Zeus Phanaseus kültüne ait arazileri yöneten Nineis adlı bir *oikonomos*un (kâhya) varlığı belgelenmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere Ermenek havzası Dağlık Kilikia'nın kentleşmenin yoğun olarak görüldüğü istisnai bölgelerinden birisini oluşturmaktadır. Havzada Germanikopolis (Ermenek), Philadelphia (İmsiören/Gökçeseki), Eirenopolis (İrnebol/Çatalbadem), Sbide (Yukarı İzvit/Yukarı Çağlar), Domitiopolis (Dindebol/Katranlı), Zenonopolis (İznebol/Elmayurdu) ve Lauzados (Lafsa/Hisarönü) gibi kentlerin varlığı bilinmektedir[69] [Ek 1]. Bu kentler içerisinde Germanikopolis hariç diğerlerinin küçük ve fakir kentler oldukları anlaşılmaktadır. Nitekim Dağlık Kili-

---

60 Ammianus Marcellinus, XXVII 9.6-7.

61 Bu konuda bkz. Rougé, 1966, s. 300; Matthews, 1989, s. 364-365; Shaw, 1990, s. 243-244; Hopwood, 1999, s. 204-205; Lenski, 1999, s. 454-455; Pottier, 2005, s. 447-448; Feld, 2005, s. 147-150; Kurt, 2018a, s. 811-812; Kurt, 2018b, s. 137-139.

62 Hopwood, 1999, s. 205.

63 Hellenkemper, 1986, s. 630.

64 Hopwood, 1999, s. 205.

65 Alkan, 2018a, s. 138-143; Alkan, 2018b, s. 22-23 No. 9.

66 Alkan, 2018b, s. 23.

67 Hopwood, 1999, s. 205.

68 Bean – Mitford, 1970, s. 218-219 no. 249.

69 Kurt, 2018b, s. 137-142.

kia/Isauria'nın diğer bölgeleri ile kıyaslandığında bölge kentlerinde yazıtların azlığı da dikkat çekmektedir[70].

Bu kentlerin ve onlara bağlı kırsal yerleşimlerin üretimleri ise son derece az olup muhtemelen üzüm, tahıl, kereste, safran, keçi yünü vb. ile sınırlıydı[71]. Bu durumun ise bütün Dağlık Kilikia/Isauria'da olduğu gibi bölge halkını da haydutluk ya da korsanlık faaliyetlerine katılmak veya Roma ordusunda askerlik yapmak gibi alternatif geçim yolları bulmaya yönelttiği değerlendirilmektedir[72]. Nitekim daha önce de söz edildiği üzere bölge sınırları içerisinde iki *veteran*ın varlığı belgelenmiştir. Roma yönetimi de özellikle Isauria Bölgesi'nin kuzey dağlık yerleşimlerinde yerel halktan Roma *lejyon*larına asker alarak bölge insanının hem askeri yeteneklerinden faydalanarak hem de onların toplumda belli bir statü sahibi olmalarını sağlayarak haydutluğa karışmalarının önüne geçmeyi amaçlayan bir politika izlemiştir[73]. Kapalı bir havza durumundaki bölge tarım arazilerinin sınırlılığı nedeniyle kendisine yetecek tarımsal faaliyetlerle yetinmek zorunda kalmıştır. Öte yandan bölgede ekonominin canlanmasını sağlayacak garnizonların ve imparatorluk kültünün bulunmaması dikkat çekici bir unsur olarak kaydedilmektedir[74].

Havzanın ekonomisinde tarımın ve özellikle de bağcılığın öne çıktığı ve bunun bir gelenek olarak devam ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Evliya Çelebi'nin *"varoş-ı bâğ-ı İrem"* olarak nitelendirdiği[75] Ermenek bahçeleri, kenti ziyaret eden 19. ve 20. yüzyıl seyyahlarının da dikkatlerini çekmiş ve Ermenek bahçelerinin zengin meyve ağaçları ve bol su kaynaklarına sahip olduğunu kaydetmişlerdir[76]. Ayrıca havzada tespit edilmiş çok sayıda muhtemelen antik dönemde de kullanılmış olan harman yerleri ve üzüm presleri bölgede tahıl ve üzüm yetiştiriciliğinin arkeolojik kanıtlarını oluşturmaktadır[77].

Sonuç

Ermenek Çayı Vadisi'nin bir bölümünü meydana getiren Ermenek havzası, Antik Dönemde Dağlık Kilikia ya da Isauria adı verilen günümüzde ise Taşeli yaylası olarak bilinen sahanın beşerî ve tarımsal faaliyetler açısından elverişli kısımlarından birisini oluşturmaktadır. Havzanın tarımsal faaliyetler açısından Dağlık Kilikia'nın istisnai bölgelerinden birisini oluşturmasının temel nedeni hiç süphesiz Göksu'nun kollarından birisi olan Ermenek Göksuyu'nun buradan geçmesidir. Çevresi yüksek dağlarla kuşatılmış olan havza verimli toprakları nedeniyle günümüzde olduğu gibi antik çağda da büyük ölçüde iskân görmüştür. Havza antik dönemde gerek kentleşme, gerekse beşerî ve ekonomik faaliyetler açısından Dağlık Kilikia/Isauria Bölgesi içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Ermenek Havzası ve yakın çevresin-

---

70 Elton, 2002, s. 176; Kurt, 2018b, s. 142.

71 Elton, 2002, s. 177.

72 Elton, 2002, s. 178.

73 Hopwood, 1989, s. 196; Kurt, 2018b, s. 145.

74 Elton, 2002, s. 178-179.

75 Evliya Çelebi, Kitap 9, Cilt 1, s. 328-330.

76 Kinneir, 1818, s. 207-208; Langlois, 1861, s. 178; Davis, 1879, s. 352-353; Collignon, 1897, s. 78-84; Alishan, 1899, s. 339-340.

77 Aşkın – Kurt, 2019, s. 230-247 Fig. 3-21.

den ele geçmiş yazıtlar ile arkeolojik veriler bölgenin sosyo-kültürel ve ekonomik durumuna ışık tutmaktadır.

Havzada yoğun bir kentleşme görülmektedir. Bununla birlikte kentlerdeki yapılaşmadan bunların küçük ve ekonomik açıdan zayıf kentler oldukları izlenimi edinilmektedir. Dağlık Kilikia/Isauria'nın diğer kesimleri ile kıyaslandığında bu kentlerde yazıtların azlığı da dikkat çekmektedir. Bununla birlikte mevcut yazıtlardan iki adet *veteran*ın varlığı bilinmektedir. Tespit edilen bu iki *veteran* yazıtı havzanın Dağlık Kilikia/Isauria içerisindeki *veteran* yerleştirme merkezlerinden birisini oluşturduğunu düşündürmektedir.

Ermenek çevresinde bulunmuş sınırlı sayıdaki yazıtlarda geçen şahıs isimlerinden antik dönemde bölgede yerel kültürün baskın olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte söz konusu yazıtlar Grek ve Roma kültürünün de önemli ölçüde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca yine bu yazıtlardan burada Selene, Athena, Zeus gibi tanrı ve tanrıçaların tapınım gördüğü belgelenmektedir.

Ermenek Havza'sında antik dönemde ekonomik yapının temelini bugün olduğu gibi muhtemelen tarımsal faaliyetler ve özellikle de bağcılık oluşturmakta idi. Bunun en somut kanıtını ise malikânelerin varlığını belgeleyen yazıtlar ile havzada tespit edilmiş çok sayıda üzüm presi oluşturmaktadır. Bununla birlikte antik dönemde bölge halkı kendisine yetecek tarımsal faaliyetlerle yetinmek zorunda kalmıştır. Bu durumun sonucu olarak ise bölge halkı muhtemelen haydutluk ya da korsanlık faaliyetlerine katılmak veya Roma ordusunda askerlik yapmak gibi alternatif geçim yolları arayışına girmiştir.

KAYNAKÇA

Alishan, L. M., (1899). Sissouan ou L'Arméno Cilicie Description Géographique Et Historique Avec Carte Et Illustrations Traduit du Texte Armenien, Publié sous Les Auspices De Son Ex. Noubar Pasha, S. Lazare, Venise.

Ammmianus Marcellinus Ammianus Mercellinus, vol. III, with an English Translation, J. C. Rolfe (ed.), (Loeb Classical Library), London 1986.

Alkan, M. – Kurt, M., (2017). Aşağı Akın Isauria Bölgesi'nde Bir Kale Yerleşimi, Arkeoloji ve Sanat yayınları, İstanbul.

Alkan, M., (2018a). "A new Late Antique property inscription from the Isaurian city of Germanicopolis recording a landlord by the name of Nikopsianis owner of a proastion/topothesia", *Gephyra,* 15, s. 135-143.

Alkan, M., (2018b). "Ermenek (Germanikopolis) ve Egemenlik Alanında Epigrafi Araştırmaları ve Günümüze Gelen Kültürel İzler", *Ermenek Araştırmaları,* Editörler: Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL, Dr. Öğr. Üyesi Erol YÜKSEL, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali KAPAR, Palet yayınları, Konya, s. 15-24.

Alkan, M. – Aşkın, E. – Yıldızel, S. A. – Armağan, K., (2020). Isauria Bölgesi'nde Kutsal Bir Alan Göz Mağarası, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi yayınları, Konya.

Aşkın, E., (2016). "Karaman İli ve Mersin İli Mut İlçesi Antik Dönem Yerleşimleri ve Yerleşim Düzenlemesi Arkeolojik Yüzey Araştırması 2014 Yılı Çalışmaları", *Araştırma Sonuçları Toplantısı,* 33/2, (11-15 Mayıs 2015), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü yayınları, Ankara, s. 101-114.

Aşkın, E. – Kurt, M. – Alkan, M. – Körsulu, H. – Ergürer, H. E., (2017). "Karaman İli ve Mersin İli Mut İlçesi Antik Dönem Yerleşimleri ve Yerleşim Düzenlemesi Arkeolojik Yüzey Araştırması 2015 Yılı Çalışmaları", *Araştırma Sonuçları Toplantısı Toplantısı*,34/2, (23-27 Mayıs 2016), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü yayınları, Bursa, s. 175-188.

Aşkın, E. – Kurt, M., (2017). "Isauria Bölgesi'ndeki Sbide (?) Antik Kenti: Bölgesel Yerleşim Düzenlemesi Açısından Bir İnceleme", *Antik Dönemde Akdeniz'de Kırsal ve Kent,* Ü. Aydınoğlu, A. Mörel (eds.), Sempozyum Bildirileri 4-7 Nisan, Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi yayınları, Mersin, s. 29-48.

Bazin, M., (1991). "Le pays de Taşeli (Cilicie Trachée): les apports de la géographie à la compréhension de l'occupation antique", *Anatolia antiqua*,1, s. 242-252.

Bean, G. E. – Mitford, T. B., (1970). Journeys in Rough Cilicia 1964–1968, Österreichische Akademie der Wissenschaften Phil.-hist. Kl., Denkschriften 102, Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris 3. Hermann Böhlaus Nacht./Graz-Wien-Köln Kommissionsverlag Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften, Wien.

Callander, T., (1927). "Inscriptiones form Isauria", American Journal of Philology, 48/3, s. 235-246.

Canlı, H., (2018). "Gökçeseki (Philadelphia?) Metal Buluntularının Ön Değerlendirmesi", *Ermenek Araştırmaları,* Editörler: Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL, Dr. Öğr. Üyesi Erol YÜKSEL, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali KAPAR, Palet yayınları, Konya, s. 38-52.

Collignon, M., (1897). Notes D'Un Voyage En Asie-Mineure, Firmin Didot, Paris.

Davis, E. J., (1879). A Journal of Travel in Cilicia (Pedias and Trachea), Isauria, and Parts of Lycaonia and Cappadocia, Edward Stanford, 55, Charing Cross, S. W., London.

Doğanay, O., (2005). Ermenek ve Yakın Çevresindeki Antik Yerleşim Birimleri, Çizgi Kitabevi, Konya.

Doğanay, O. – Karauğuz, G. – Kunt, H. İ., (2005). İsauria Bölgesinde Bir Kale Kent Pharax (Fariske), Kervan Kitabevi, Konya.

Doğanay, O., (2006). "Epigrafik Belgelere Göre İsauria Bölgesinde (Ermenek Çevresinde) Kültler ve Tanrılar", *Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi Konya Kitabı IX (Editör, Haşim Karpuz, Osman Eravşar),* Konya Ticaret Odası yayınları, Konya, s. 33-39.

Doğanay, O., (2009). Isauria Bölgesi Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri, Çizgi Kitabevi, Konya.

Doğanay, O., (2012). "Isauria Bölgesi'nde Tanrılar ve Kültler", *Stratonikeia'dan Lagina'ya/From Stratonikeia to Lagina, Ahmet Adil Tırpan Armağanı/Festschrift in Honour of Ahmet Adil Tırpan, Editör/Edited by Bilal Söğüt,* Ege yayınları, İstanbul, s. 199-217.

Efe, R., (1998). Ermenek Çayı Havzası, Doğal Ortam Özellikleri, Çantay kitabevi, İstanbul.

Elton, H. W., (2002). "The Economic Fringe: The Reach of the Roman Empire in Rough Cilicia", *The Transformation of Economic Life under the Roman Empire, Proceedings of the Second Workshop of the Internationale Network Impact of Empire (Roman Empire, c. 200 B.C. A.D. 476),* Nottingham, July 4-7, 2001, (eds. L. De Blois, J. Rich), Brill Academic Pub., Amasterdam, s. 172-183.

Evliya Çelebi, Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, Hazırlayan: Seyit Ali Kahraman, 9. Kitap, 1. Cilt, Yapı Kredi yayınları, İstanbul.

Feld, K., (2005). Barbarische Bürger: Die Isaurier und das Römische Reich, Walter de Gruyter, Berlin. New–York.

Heberdey, R. – Wilhelm, A., (1896). Reisen in Kilikien. Kaiserliche Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Denkschriften 44,6. In Commission Bei Carl Gerold's Sohn, Buchhändler Der Kais. Akademie Der Wissenchaften, Wien.

Hellenkemper, H., (1986). "Legionen im Bandenkrieg – Isaurien im 4. Jahrhundert", Studien zu den Militärgrenzen Roms III (Vorträge des 13. Internationalen Limeskongresses Aalen 1983), K. Theiss, Stuttgart, s. 625-634.

Hild, F. – Hellenkemper, H., (1990). Kilikien und Isaurien, Tabula Imperii Byzantini 5, Denkschriften ÖAW, phil.-hist. Kl. 215, Wien.

Hopwood, K., (1989). "Consent and Control: How the Peace was kept in Rough Cilicia", The Eastern Frontier of the Roman Empire, D. H. French – C. S. Lightfoot (eds.), BAR International Ser. 553 (i), Oxford, s. 191-201.

Hopwood, K., (1999). "Ammianus Marcellinus on Isauria", The late Roman World and its Historian. Interpreting Ammianus Marcellinus,J. W. Drijvers-D. Hunt (Eds.), Routledge, London, s. 198-213.

IGR 3. Inscriptiones Graecae ad res Romanas Pertinentes, III, R. Cagnat (ed.), Paris 1906.

Kinneir, J. M., (1818). Journey through Asia Minor, Armenia and Koordistan, in the years 1813 and 1814; with remarks on the Marches of Alexander, and retreat of the ten Thousand, Elibron Classics, London.

Körsulu, H. – Ergürer, H. E., (2018). "Philadelphia (Ermenek/Gökçeseki) Hellenistik ve Roma Dönemi Seramikleri: Ön Rapor", Ermenek Araştırmaları, Editörler: Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL, Dr. Öğr. Üyesi Erol YÜKSEL, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali KAPAR, Palet yayınları, Konya, s. 54-66.

Kurt, M., (2018a). "MS 4. Yüzyılda Isauria Eyaleti'nin Siyasal ve İdari Durumu", Belleten, 295, s. 803-828.

Kurt, M., (2018b). "Ermenek Havzası'nın Antik Dönem Tarihi ve Kentleri", Ermenek Araştırmaları, Editörler: Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL, Dr. Öğr. Üyesi Erol YÜKSEL, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali KAPAR, Palet yayınları, Konya, s. 133-145.

Langlois, V.(1861). Voyage Dans La Cilicie et Dans Les Montagnes Du Taurus Exécuté pendant les années 1852-1853, Chez Benjamin Duprat, Paris.

Lenski, N., (1999). "Assimilation and Revolt in the Territory of Isauria, from the 1st Century BC to the 6 th Century AD.", Journal of the Economic and Social History Orient, 42/4, s. 413-465.

Matthews, J., (1989). The Romans Empire of Ammianus with a new introduction, Michigan University Press, Michigan.

Mitford, T. B. – Andrews, St., (1980). "Roman Rough Cilicia", Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, II, 7/2, s. 1230-1257.

Mitford, T. B., (1990). "The Cult of Roman Rough Cilicia", Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, II, 18.3, s. 2131-2160.

Pottier, B., (2005). "Banditisme et révolte en Isaurie au IVe et ve siècles vus par les Isauriens eux-mêmes. La Vie de saint Conon", Mediterraneo antico. Economie, società, culture, 8 fas. 2, s. 443-474.

Rémy, B., (1987). "Notes De Lecture: Soldats De Cilicie Sous L'Empire Romain", Epigraphica Anatolica, 10, s. 107-109.

Rougé, J., (1966). "L'Histoire Auguste et l'Isaurie au IVeSiècle", Revue des études anciennes, LXVIII, nos. 3-4, 282-315.

Ruge, W., (1919). "Kalykadnos", Real Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, X/2, s. 1767.

Ruge, W., (1938). "Philadelphia 2", Real Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, XIX/2, s. 2093-2094.

Saraçoğlu, H., (1989). Akdeniz Bölgesi, Millî Eğitim Bakanlığı yayınları, İstanbul.

Saraçoğlu, H., (1990). Bitki Örtüsü Akarsular ve Göller, Millî Eğitim Bakanlığı yayınları, İstanbul.

SEG Supplementum Epigraphicum Graecum.

Shaw, B. D., (1990). "Bandit Highlands and Lowland Peace: The Mountains of Isauria-Cilicia", Journal of the Economic and Social History Orient, XXXIII/3, s. 237-270.

SNG. Sylloge Nummorum Graecorum Switzerland, I Levante-Cilicia, Printed in Switzerland, Berne.

Sterrett, J. R.S., (1888), The Wolfe Expedition to Asia Minor. Papers of the American School at Athens III, Damrell and Upham, Boston.

Şahin, N., (2001). Zeus'un Anadolu Kültleri, Vehbi Koç Vakfı, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü yayınları, İstanbul.

EK 1. Ermenek Havzası ve Kentleri
(Harita Google Earht'tan faydalanılarak hazırlanmıştır).

GERMANİKOPOLİS (ERMENEK) ÇEVRESİNİN HELLENİSTİK VE ROMA DÖNEMİ TARİHİ

Mehmet KURT*

Giriş

Dağlık Kilikia/Isauria bölgesi sınırları içerisinde yer alan Germanikopolis (Ermenek) [bkz. Harita], sonraki dönemlerde olduğu gibi, Hellenistik ve Roma döneminde de Ermenek Havzası'nın[1] en önemli kenti olmuştur. Germanikopolis'in daima bölgenin en önemli kenti olmasında havzanın su kaynaklarının ve arazilerinin önemli bir kısmına sahip olmasının büyük payı vardır. Bilindiği üzere Germanikopolis'in de içerisinde yer aldığı bölgenin en dikkat çekici özelliği, engebeli ve taşlık bir yapıya sahip olmasıdır. Tarihin her döneminde bölgenin söz konusu özelliği adına da yansımıştır[2]. Bununla birlikte bölge, yüksek dağlar arasında içerisinden akarsuların geçtiği küçük vadiler sebebiyle jeomorfolojik bakımdan farklılıklar gösteren parçalı bir yapı arz etmektedir. Bu dağlık yapı içerisinde Antik adı Kalykadnos[3] olan Göksu Nehri'nin geçtiği yerlerdeki vadiler istisna oluşturan sahalardır. İşte bunlardan birisi de Ernemek Göksuyu üzerinde oldukça verimli toprakları barındıran Ermenek Havzası olup Antik dönemde bölgenin en çok iskân görmüş yerlerinin başında gelmiştir. Dağlık Kilikia'nın kendi içerisinde coğrafi açıdan göstermiş olduğu farklılıklar, politik çeşitliliğe de neden olmuştur. Nitekim Antik Çağ'da Germanikopolis'in de içerisinde yer aldığı Dağlık Kilikia'da farklı etnik grupların ve alt bölgelerin varlığı bilinmektedir[4]. Bütün bunlara bağlı olarak, Dağlık Kilikia/Isauria'nın bir parçasını oluşturan ve etrafı yüksek dağlarla çevrili geniş bir havzada bulunan Ermenek ve çevresi, Antik dönem bölge tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur.

---

* Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, mehmetkurt6970@ hotmail.com

1 Doğuda Ermenek, kuzeyde Başyayla ve güneyde ise Kazancı ile sınırlanmış olan Ermenek Havzası için bkz. Efe, 1998, s. 45-51; Efe, 2015, s. 66.

2 Yeni Babil metinlerinde geçen ve Kilikia'nın dağlık kesimiyle ilişkilendirilen Pirindu isminin Luwice "taşlık yer" anlamına gelen Pei/ruwanda'dan kaynaklandığı konusunda görüşler ileri sürülmektedir (Casanonne, 2007, s. 59). Öte yandan Antik dönemde bölge, Kilikia Trakheia veya Kilikia Aspera olarak adlandırılmaktadır ki Dağlık Kilikia anlamına gelmektedir (Sayar, 2007, s. 247). Günümüzde de Ermenek'in de içerisinde yer aldığı plato, Taşeli olarak adlandırılmaktadır, bkz. Saraçoğlu, 1989, s. 322; Bazin, 1991, s. 242-243; Doğanay 2005, s. 9.

3 Kalykadnos hakkında kısa bilgi ve literatür için bkz. Ruge, 1919, s. 1767; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 284.

4 Jones, 1971, s. 209-213; Kurt, 2018a, s. 2 dn. 4-7.

Büyük İskender ve Diodokhlar Dönemi

Bilindiği gibi Kilikia Pylai'den (Kilikya Geçitleri/Gülek Boğazı) Kilikia'ya ulaşan Büyük İskender, Pers kralı III. Darius'a karşı kazanmış olduğu Issos Savaşı'ndan sonra Kilikia satraplığına Nikanoros'un oğlu Balakros'u atamıştır[5]. Ancak adı geçen satrabın Kilikialılar tarafından öldürülmesi üzerine Perdikkas ve Philippos tarafından bölgeye bir intikam seferi düzenlenmiş, Isaura (Zengibar Kalesi) ve Laranda (Karaman) kentleri ele geçirilmiştir[6]. Balakros'un Kilikia satraplığının kesin sınırları bilinmemekle beraber, Laranda ve Isaura onun kontrolünde olduğuna göre, Germanikopolis'in de içerisinde yer aldığı sahalar çok büyük ihtimalle söz konusu satraplık içerisinde yer almış olmalıdır.

Büyük İskender'in MÖ 323 tarihinde Babil'de ölümünden sonra havzanın da içerisinde yer aldığı Dağlık Kilikia, MÖ 270'ten itibaren Ptolemaioslar ile Seleukoslar arasında ardı arkası gelmeyen mücadelelere sahne olmuştur[7]. Söz konusu mücadeleler sürecinde bölge, MÖ 240 yılında imzalanan anlaşmayla Ptolemaiosların kontrolüne geçmiştir[8]. Ptolemaioslar ve Seleukoslar arasındaki mücadelelerin temel sebebinin donanma yapımında kullanılması nedeniyle, her iki taraf için de büyük öneme sahip olan Ermenek Havzası çevresindeki kaliteli sedir ormanları olduğu düşünülmektedir[9]. Bütün bu mücadelelerin sonucunda Dağlık Kilikia'nın diğer bölgeleriyle birlikte Ermenek çevresi de Seleukosların yönetiminde kalmıştır[10].

Bilindiği üzere MÖ 188 yılında yapılan Apameia Barışı hükümleri gereğince Seleukos gemilerinin Sarpedon (İncekum) Burnu'nun batısına geçmesi yasaklandığı gibi, kral III. Antiokhos, Torosların batısındaki tüm topraklarını Roma'ya bırakmak zorunda kalmıştır[11]. Roma yönetimi ise bu toprakların yönetimini MÖ 190 yılındaki Magnesia Savaşı sırasında kendilerine yardım eden müttefiklerine verilmiştir ki bu çerçevede bölge de Pergamon Krallığı'na bırakılmıştır[12].

Roma Cumhuriyet Dönemi

MÖ 129 yılında *Provincia Asia*'nın (Asia Eyaleti) kurulmasıyla Germanikopolis ve çevresinin de içerisinde yer aldığı Dağlık Kilikia, Aristonikos isyanının bastırılmasında Roma'nın yanında yer alan ve savaş sırasında ölmüş olan Kappadokia kralı V. Ariarathes'in çocuklarına verilmiştir[13].

MÖ 102 yılında Marcus Antonius'un korsanlıkla mücadele çerçevesinde bölgeye gönderilmesiyle *Provincia Kilikia* (Kilikia Eyaleti) oluşturulmuştur[14]. Bilindiği üzere Dağlık Kilikia/Isauria bölgesindeki dağlık sahalar, korsanlık faaliyetlerinde bulu-

---

5 Arrian, II 12; Mutafian, 1988, s. 175, 217; Casabonne, 2004, s. 29, 150.

6 Diodoros, XVIII 22.1-8; Alkan – Doğanay, 2020, s. 13-15.

7 Jones, 1971, s. 197.

8 Mutafian, 1988, s. 180.

9 Doğanay vd., 2005, s. 15.

10 Jones, 1971, s. 198.

11 Livius XXXVIII 38-4; Mutafian, 1988, s. 181.

12 Magie, 1950, I, s. 19; Jones, 1971, s. 128; Dmitriev, 2000, s. 349.

13 Iust., *Epitoma* XXXVII. 1; Magie, 1950, I s. 155, II 1042 dn. 26; Jones, 1971, s. 116 dn. 5, 131; Levick, 1967, s. 20; Tozan, 2014, s. 34.

14 Sayar, 2013, s. 178.

nanlar için doğal bir kale ve sığınak oluşturmuşlardır[15]. Antik coğrafyacı Strabon, bölgenin bu durumu ve Roma yönetimine etkisi konusunda şunları aktarmaktadır: *"…Çoktan beri bölge doğal olarak kara ve deniz bakımından korsanlığa çok uygundu. Bu, karada dağların yüksek oluşu ve üzerlerinde geniş yaylalara ve meralara sahip olan kabilelerin oturuşundan, gemi yapımında kullanılan kerestenin varlığından ve aynı zamanda limanların kalelerin ve gizli yerlerin oluşundandır. Bütün bunları göz önüne alarak söylüyorum, Romalılar, burada adaleti uygulamak için her zaman yerinde bulunmayan ve beraberinde silahlı kuvvetler bulundurmak zorunda olan Romalı valiler yerine, bölgenin krallar tarafından yönetilmesinin daha iyi olacağını düşündüler"*[16].

Pompeius Magnus, MÖ 67 yılında korsanlık sorununu tamamen ortadan kaldırdıktan sonra, Anadolu'da bazı idari düzenlemeler yapmıştır. Söz konusu düzenlemeler çerçevesinde Kilikia Eyaleti yeniden şekillendirilmiş ve Ovalık Kilikia ile beraber Dağlık Kilikia da bu yeni eyaletin bir parçasını oluşturmuştur[17]. Strabon'un sözünü ettiği, bölgeyi Romalı valiler yerine bağımlı krallarla yönetme politikasının gereği olarak Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikia) Galatia kralı Amyntas'a bırakılmıştır[18]. Bununla birlikte muhtemelen MÖ 36 yılında[19] Antonius'un Fenike, Suriye kıyıları ve Kıbrıs ile birlikte Dağlık Kilikia'nın bir kısmını Ptolemaios kraliçesi VII. Kleopatra'ya verdiği de bilinmektedir[20]. Kleoptra'ya Marcus Antonius tarafından yönetimi bırakılmış olan Kilikia'nın sadece Anemurium (Anamur) kıyılarını değil, daha sonra *Dekapolis* (On kent)[21] olarak bilinen Anemurium içlerindeki bölgeyi, yani gemi yapımına uygun sedir ağacı ormanları bakımından zengin olan Germanikopolis çevresini de kapsamış olduğu düşünülmektedir[22]. Nitekim Ermenek Havzası kentlerinden Domitiopolis[23]'in adının MÖ 32 yılı Roma *consul*ü ve Marcus Antonius'un destekçilerinden Gn. Domitius Ahenobarbus onuruna Mısır kraliçesi VII. Kleopatra tarafından verildiğine dair görüşler ileri sürülmektedir[24]. Ayrıca Anamur'un kuzeyindeki Kalınören'e lokalize edilen Titiopolis[25] ile birlikte Domitiopolis'in bölgede Hellenleşmenin temellerini oluşturduğu da değerlendirilmektedir[26]. Muhtemelen Ermenek çevresini de içine alan Dağlık Kilikia, MÖ 33 yılında Marcus Antonius ve Kleopatra'nın oğulları olan Ptolemaios Philadelphos'a bırakılmıştır.

---

15 Lenski, 2002, s. 197; Arslan, 2007, s. 293; Ergin, 2013, s. 241.

16 Strab., XIV 5.6.

17 Mutafian, 1988, s. 196; Feld, 2005, s. 73; Gaillard-Seux, 2015, s. 266.

18 Strab., XII 5.6.

19 Mitford 1980, s. 1242.

20 Plut., *Ant.*, 36.2; Strab., XIV 5.3. Kleopatra'nın hakimiyet sahasının sınırları konusundaki tartışmalar için bkz. Sayar, 1999, s. 206; Kurt, 2009, s. 35-36.

21 Constantinus Porphyrogenitus, *De Thematibus et de Administrando Imperio* (s. 35-36) adlı eserinde 13. yüzyılda Seleukeia Teması içerisinde yer aldığını belirttiği bu kentleri Germanikopolis, Titiopolis, Domitiupolis, Zenonopolis, Neapolis, Klaudiopolis, Eirenopolis, Diocaesarea, Lauzados, Dalisandus olarak sıralamaktadır. Lokalizeleriyle birlikte söz konusu kentler hakkında bkz. Feld, 2005, s. 28-32.

22 Jones, 1971, s. 438 dn. 30; Mitford 1980, s. 1242; Kurt, 2018a, 3.

23 Steph. Byz. 235; Cons. Porph., *De Thematibus,* 36.8. Katranlı köyünün eski adı olan Dindebol ile olan isim benzerliği nedeniyle buraya lokalizesi için bkz. Sterrett, 1888, s. 80; Ruge, 1905a, s. 1313; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 242; Kurt, 2018b, s. 140-141.

24 Syme, 1986, s. 161; Lenski, 1999, s. 435; Sayar, 1999, s. 207.

25 Hierok., 708.4; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 447-448.

26 Pilhofer, 2018, s. 27.

Bu durumda, Actium deniz savaşı öncesinde gemi yapımı için sahip olduğu kereste zenginliğinden kaynaklı olarak bölgenin önemi daha da artmış olmalıdır[27].

Roma İmparatorluk Dönemi

Principatus Dönemi

Marcus Antonius'un bölge için uyguladığı politikayı sürdüren Augustus da Germanikopolis'in de içerisinde yer aldığı Dağlık Kilikia'nın iç kısımlarını bağımlı krallıkların yönetimine bırakmayı tercih etmiştir. Bu çeçevede Actium Savaşı (MÖ 31) sırasında Octavianus lehine yer değiştirmiş olmasının ödülü olarak, Antonius tarafından Kleopatra'ya verilen Dağlık Kilikia'yı Galatia kralı Amyntas'a bırakmıştır[28]. Bilindiği gibi Amyntas'ın MÖ 25 yılında Homonadlar tarafından öldürülmesi[29] üzerine krallığının yönetimindeki topraklar *Provincia Galatia* (Galatia Eyaleti) adıyla bir eyalete dönüştürülmüştür[30]. Muhtemelen bölgenin de içerisinde yer aldığı sahalar da bu eyalete dahil edilmiştir[31]. MÖ 20 yılında ise bölgenin kıyı kesimleri *Provincia Galatia*'dan ayrılarak Kappadokia kralı I. Arkhaleos'un yönetimine bırakılmıştır[32].

Dağlık Kilikia'yı ve dolayısıyla Germanikopolis çevresini ilgilendiren düzenlemelerden birisi de MS 17 yılında yapılmıştır. Bölge, Kappadokia kralı I. Arkhaleos'un ölümünden sonra, imparator Tiberius tarafından muhtemelen Tacitus'[33]un varlığını bildirdiği çok sayıda bağımlı krallıktan (*reguli*) birisinin başındaki II. Arkeloas'un yönetimine verilmişti[34]. MS 38 tarihinde Cietae/Ketis bölgesi halkı, II. Arkhaleos'un vergi toplamak için nüfus sayımı yaptırmak istemesine karşı çıkarak Arkhaleos'un kuvvetlerine saldırmış, ayaklanma ancak Suriye valisi M. Tribellius Vitellius'un gönderdiği kuvvetler sayesinde bastırılabilmiştir[35]. Buradan en azından MS I. yüzyıldan itibaren Dağlık Kilikia'da Ketis adında bir bölgenin varlığı anlaşılmaktadır[36]. Her ne kadar Dağlık Kilikia'daki Ketis bölgesinin kesin sınırları belirlenememiş olsa da[37] Germanikopolis ve çevresi, Ketis adıyla bilinen bölgenin bir parçasını oluşturmuş olmalıdır.

II. Arkhaleos'un yönetimindeki Batı Dağlık Kilikia'nın idaresi onun ölümü üzerine MS 38 yılında imparator Caligula (MS 37-41) tarafından Kommagene kralı yapılmış olan IV. Antiokhos Epiphanes'e (MS 38-72) bırakılmıştır[38]. Ancak MS 41 yılında Caligula IV. Antiokhos'a daha önce vermiş olduğu toprakları bilinmeyen bir

---

27 Feld, 2005, s. 76.

28 Cass. Dio LI 2.1-2; Ormerod, 1924, s. 255.

29 Strab., XII 6.3; Magie, 1950 II, s. 1303-1304; Levick, 1967, s. 26-28.

30 Strab., XII 5.1; Mitchell, 1993, II, s. 152.

31 Mitford 1980, s. 1243; Kaya, 2011, s. 130, 137.

32 Strab., XII 5.6; Remy, 1986, s. 28.

33 Tac. *Ann.,* II 80.2.

34 Ramsay, 1890, s. 372; Remy, 1986, s. 32; Mutafian, 1988, s. 210; Feld, 2005, s. 79; Kurt, 2018a, s. 6.

35 Tac. *Ann.,* VI 47; Magie, 1950, s. 509, 1364 dn. 40; Mutafian, 1988, s. 222-223; Feld, 2005, s. 79 dn. 141; Kurt, 2018a, s. 7.

36 Tac. *Ann.* VI. 41; XII. 55; Dagron, 1978, s. 276-277, 340-341.

37 Ketis bölgesinin lokalizasyonu konusunda görüş ve tartışmalar için ayrıca bkz. Ramsay, 1890, 363-367; Ruge,1921, s. 380-381; Magie, 1950, s. 1364-1365; Jones, 1971, s. 195-196; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 31; Kurt – Bulut, 2019a.

38 Cass. Dio, LIX 8.2; Ramsay, 1890, s. 372, 375; Feld, 2005, s. 80; Ünal – Girginer, 2007, s. 243-244.

sebeble geri almıştır. Büyük ihtimalle bu topraklar çok küçük değişikliklerle imparator Claudius (MS 41-54) tarafından kendisine iade edilmiştir. MS 52'de Dağlık Kilikia'da Troksoborus önderliğinde ayaklanmış olan Ketislilerin ayaklanmasının Antiokhos tarafından diplomasi devreye sokularak barışçıl yöntemlerle sonlandırıldığı bilinmektedir[39]. Antiokhos, MS 41 yılından MS 72 yılına kadar bölgeyi Roma'nın en güçlü bağımlı krallıklarından birisi olarak karısı kraliçe Iotape ile birlikte yönetmiştir[40]. IV. Antiokhos'un hakimiyet sahasının doğuda Elaussa-Sebaste (Ayaş), batıda Anemurium (Anamur) ve kuzeyde de Lykaonia'ya kadar uzandığı sikkeler vasıtasıyla bilinmektedir[41]. IV. Antiokhos'un diğer yerlerde olduğu gibi, Claudius ile kurmuş olduğu iyi ilişkiler çerçevesinde yenilen isyancıları mümkün olduğunca yerleşmeye teşvik etmek için, *Dekapolis'*te yani Ermenek Göksuyu havzasında, bazı kentler kurduğu ya da mevcut yerleşimleri yeniden isimlendirdiği bilinmektedir[42]. Bunlardan birisi, Ermenek'in 16 km güneydoğusunda yer alan Çatalbadem (Yukarı İrnebol) köyündeki kalıntılar sahasına eşitlenen Eirenopolis'tir[43]. "Barış Kenti" anlamına gelen Eirenopolis'in MS 52 yılında Ketis bölgesinde çıkan isyanı bastırmak ve bölgede barışı sağalamak amacıyla kurulduğu düşünülmektedir[44]. İkincisi ise Germanikopolis[45] olup daima bölgenin en önemli yerleşimi durumunda olan Ermenek'e eşitlenmektedir[46]. MS 38-72 yılları arasında Dağlık Kilikia'nın idaresini elinde tutan Kommagene kralı IV. Antiokhos, bu bölgenin yönetimini kendisine veren Roma imparatoru Caligula'ya şükranlarını göstermek için onun *Germanicus* ünvanına izafeten kente Germanikopolis ismini vermiştir[47]. IV. Antiokhos'un bölgede kurduğu bilinen bir diğer kent ise Ermenek'in yaklaşık 18 km doğusundaki Gökçeseki ören yerine lokalize edilen ve Hierokles tarafından yirmi üç Isauria kentinden birisi olarak gösterilen Philadelphia'dır[48]. Caligula zamanında hem Philadelphia, hem de Germanikopolis adını taşıyan bir sikkenin varlığı da bilinmektedir[49].

Barış yoluyla sonuçlandırılmış olan bu ayaklanmadan sonra, MS III. yüzyılın ikinci yarısına kadar bölgede herhangi bir isyana ya da karışıklığa rastlanılmamaktadır. Ortaya çıkan sorunların politik ve hukuki kanallarla da çözülebeileceği gösteren bu

---

39 Tac., *Ann.*, XII 55. Modern kaynaklarda MS 52 isyanı için bkz. Mitford 1980, s. 1244; Mutafian, 1988, s. 223; Sartre, 1995, s. 177; Shaw, 1990, s. 229; Lenski, 1999, s. 420.

40 Pilhofer, 2018, s. 28.

41 Head, 1888, s. 301.

42 Hild – Hellenkemper, 1990, s. 32; Feld, 2005, s. 80; Wilkinson, 2007, s. 55; Pilhofer, 2018, s. 28.

43 Tac., *Ann.*, XII.55; Hierok., 710. 3; Cons. Porph., *De Thematibus,* 36. 10. Eirenopolis'in lokalizesi konusundaki tartışmalar için bkz. Ramsay, 1890, s. 365; Ruge, 1905b, s. 2135; Bean – Mitford, 1970, s. 205; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 245; Kurt, 2018b, s. 139-140.

44 Jones 1971, s. 211. Eirenopolis paraları için bkz. Head, 1887, s. 693; Head, 1911, s. 603.

45 Hierok., 710.2.

46 Heberdey – Wilhelm, 1896, s. 129; Ruge, 1910, s. 1258; Steirnon – Steirnon, 1984, s. 960-964; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 258; Doğanay, 2005, s. 97-105; Kurt, 2018b, s. 138-139.

47 Ramsay, 1890, s. 375; Hill, 1900, s. lxi-lxii; Magie, 1950, s. 512, 1367-1368 dn. 49; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 258; Feld, 2005, s. 80.

48 Hierok. 710.4. Philadelphia için bkz. Head, 1888, s. 301; Ruge, 1938, s. 2093-2094; Magie, 1950, II, s. 1408-1409; Bean – Mitford, 1970, s. 218-219 no. 249; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 378; Sayar, 2013, s. 181.

49 Head, 1888, s. 300, 305.

durum, Roma'nın Toros dağlık sahasındaki toplulukları bağımlı krallar vasıtasıyla memnun etme gayretlerinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir[50].

Roma yönetiminin bağımlı krallar vasıtasıyla idare ettiği ve Ermenek'in de içerisinde yer aldığı Dağlık Kilikia, MS 72 yılında, yani imparator Vespasianus zamanında (MS 69-79), IV. Antiokhos'un sadakatsizliği bahane edilerek Roma eyalet yönetimi altına alınmıştır[51]. Vespasianus tarafından yapılmış olan düzenlemelerle Ovalık ve Dağlık Kilikia birleştirilmek suretiyle geniş bir Kilikia Eyaleti oluşturulmuştur[52]. Bu şekilde Dağlık Kilikia'daki küçük krallıklar da ortadan kalkmıştır.

MS II. yüzyılda, bölge hakkında fazla bir şey bilinmemekle birlikte, Philadelphia (İmsiören/Gökçeseki) kentinin imparator Traianus (MS 97-117) tarafından bastırılmış paralarının varlığı belgelenmiştir[53]. İmparator Hadrianus döneminde (MS 117-138) ise imparatorluk eyaleti durumuna getirilmiş olan Kilikia Eyaleti'nin başına *praetorian legatus Augusti* unvanı taşıyan bir yönetici atanmıştır[54]. Hadrianus döneminde bütün imparatorlukta olduğu gibi Kilikia ve Isauria bölgelerinde de önemli yol yapım faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Bunlardan birisi de Kırkkuyu mevkiinde ele geçen mil taşından[55] anlaşıldığı üzere Anemurium'dan (Anamur) başlayarak Germanikopolis (Ermenek) ve Antiocheia (Nunu Kalesi) üzerinden Laranda'ya (Karaman) ulaşan güzergâh idi[56]. Havza kentlerinden Germanikopolis'in bilinen en erken sikkeleri Hadrianus dönemine aittir ve bu sikkelerden birisinin üzerinde Hadrianus büstü ile birlikte *ΑΔΡΙΑΝΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΠΟΛΙ (Hadriane Germanikopolis)* yazısı yer almaktadır[57]. Kentin adına Hadrianus'un bu yolu inşa ettirmesi ve belki de kent için daha başka iyiliklerde bulunmuş olması nedeniyle imparatoru onurlandırmak için *Hadriane* ismi eklenmiş olmalıdır.

Ermenek'in içinde bulunduğu Dağlık Kilikia, Antoninus Pius'un (MS 138-161) tres *eparkheia'*[58]dan (Isauria, Lykaonia, Kilikia) oluşan Kilikia Eyaleti içerisinde yer almıştır[59]. Septimius Severus (MS 193-211) MS II. yüzyılın sonunda Suriye valisi olan rakibi Pescennius Niger'e karşı çıkmış olduğu seferinde muhtemelen Dağlık Kilikia/Isauria'dan geçmiştir[60]. Bu sefer neticesinde Severus, MS 194 yılında gerçekleşen Issos Savaşı'nda Niger'e karşı kesin bir zafer elde etmiştir. Ermenek'in 18 km kuzeydoğusunda Damlaçalı (Lamatorma)[61] olarak adlandırılan dağlık alandaki mağara duvarına kazınmış yazıtta[62] *"Efendimizin zaferi için Germanikopolislilerin kenti"* ifadesi kaydedilmektedir. Büyük olasılıkla bu yazıt, Septimius Severus'un söz ko-

---

50 Feld, 2005, s. 80.
51 Ramsay, 1890, s. 375.
52 Mitford 1980, s. 1248; Remy, 1986, s. 61-62; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 33; Sartre, 1991, s. 45.
53 Head, 1888, s. 305.
54 Ramsay, 1890, s. 376.
55 Bean – Mitford, 1970, s. 190 no. 210.
56 Mitford 1980, s. 1248; Lenski, 1999, s. 436.
57 Hill 1900, 81 ve Pl. XIII, 13; SNG, 1986, no. 572-573.
58 Magie, 1950, II s. 1459; Remy, 1986, s. 78-82; Vitale, 2012, s. 307-313; Kurt, 2020, s. 149.
59 Pilhofer, 2018, s. 32-33.
60 Bean – Mitford, 1970, s. 235; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 33; Lenski, 1999, s. 436; Pilhofer, 2018, s. 33.
61 Hild – Hellenkemper, 1990, s. 328.
62 Bean – Mitford, 1970, s. 204 no. 229.

nusu zaferine işaret etmektedir ve Germanikopolis kenti de imparatorun bu zaferini Athena'ya adanmış olan kült merkezinde kutlamıştır[63]. Septimius Severus'un zamanında MS 197-198 yıllarında daha önce Hadrianus tarafından yaptırılmış olan Anemurium-Germanikopolis yolunun tamir ettirildiği ele geçen mil bir taşından anlaşılmaktadır[64]. O halde Septimius Severus, muhtemelen Pesgennius Niger ile mücadelesinde kendisinden yana olan ve kendi zaferini kutlayan Germanikopolis'i yollar başta olmak üzere çeşitli imar faaliyetleriyle onurlandırmıştır[65]. Ayrıca Septimius Severus'un MS 202 yılında bölgeyi de içine alacak şekilde geniş bir Kilikia Eyaleti oluşturmuş olduğu da bilinmektedir[66].

MS I.-II. yüzyıllarda Dağlık Kilikia/Isauria'daki haydutluk sorunu büyük ölçüde halledilmiş ve bu insanlar yeni kurulmuş veya adı değiştirilmiş kentlere iskân edilmişlerdir. Ancak Isauria'nın doğası gereği bu sakinlik kısa sürmüş ve MS 260'daki Pers itilasıyla yeniden karışıklıklar başlamıştır[67]. Ne yazık ki MS III. yüzyılda Dağlık Kilikia/Isauria ve dolayısıyla Ermenek çevresinin tarihi konusunda bilgilerimiz sınırlıdır. Bununla birlikte Sasani kralı I. Şapur'un MS 260 yılında Anadolu'ya düzenlediği seferinde ele geçirilen kentler arasında Ermenek Havzası kentlerinden Domitiopolis de sayılmaktadır[68]. I. Şapur'un seferinin bölge için en olumsuz sonucu ise III. yüzyıl krizinin olumsuz etkilerini derinleştirerek bölgede isyanların ve haydutluk faaliyetlerinin yeniden canlanmasına neden olmuş olmasıdır. Nitekim bölgede Gallienus döneminde (MS 253-268) tiran Trebellianus isyan etmiş[69] ve bunu Probus döneminde (MS 276-282) Lydius Palfuerius isyanı[70] izlemiştir[71]. Bütün bu isyanlar ve bunlardan kaynaklı karışıklıklar, Diocletianus'u yeniden bir düzenleme yapmaya zorlamış ve başkenti Seleukeia (Silifke) olan yeni bir eyalet oluşturmuştur[72]. Batıda Korakesion'dan (Alanya)'dan doğuda Lamos Nehri'ne (Limonlu çayı) kadar uzan eyalet, kuzeyde Lykaonia'yı da içine alıyordu[73]. Eyaletin bu sınırlarından Ermenek çevresinin de bu eyalet içerisinde yer aldığı anlaşılmaktadır.

Geç Roma İmparatorluk Dönemi

Diocletianus'un yapmış olduğu düzenlemelerin sonucu olarak Isauria'da MS IV. yüzyılın ikinci yarısına kadar kayda değer herhangi bir olay yaşanmamış, bu tarihte yeniden karışıklıklar görülmeye başlamıştır. Öyle ki Ammianus Marcellinus, Isauria'da 353-354, 359 ve 367-368 yıllarında gerçekleşmiş olan üç büyük isyandan söz

---

63 Bean – Mitford, 1970, s. 235; Mitford 1980, s. 1249.

64 Bean – Mitford, 1970, s. 190-191 no. 211; Mitford 1980, s. 1249; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 138-139; French, 2014, s. 50-52, no. 35, 36a, 36b.

65 Kurt, 2018b, s. 135.

66 Remy, 1986, s. 96-98.

67 Lenski, 2002, s. 197.

68 Maricq, 1958, s. 313-314; Dodgeon – Lieu, 2002, s. 57 dn. 39-44; Lenski, 1999, s. 445. Söz konusu seferin Dağlık Kilikia/Isauria etabı hakkında detaylı bilgi ve yorum için bkz. Feld, 2005, s. 121-123.

69 SHA, *Tryg. Tyr.* 26.1-2; Feld, 2005, s. 128-132; Mutafian, 1988, s. 223; Shaw, 1990, s. 238; Lenski, 1999, s. 419.

70 SHA, *Prob.,* 16.4; Levick, 1967, s. 171; Mutafian, 1988, s. 224; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 34; Grünewald, 2004, s. 86-89; Feld, 2005, s. 129-131.

71 Zos., I. 69.1.

72 Rougé, 1966, s. 283; Mitford – Andrews, 1980, s. 1232-1234; Kurt, 2018a, s. 12.

73 Ünal – Girginer, 2007, s. 251.

etmektedir[74]. Elbette söz konusu karışıklıklardan Germanikopolis ve çevresi de fazlasıyla etkilenmiştir. Amminaus Marcellinus'un aktardığına göre[75] MS 353-354 olayları sırasında Ikonium (Konya) amphitiyatrosunda bazı Isaurialılar yabani hayvanlara atılmak suretiyle parçalatılmaları nedeniyle isyan etmişlerdir. Güney sahilleri ve Kıbrıs arasındaki ulaşımı engelledikten sonra Pamphylia kentlerine saldırmışlar, ancak Side'de *magna praesidia* adı verilen garnizonlarda konuşlandırılmış birliklere yenilmişlerdir. Daha sonra Laranda'ya (Karaman) kadar çekilen Isaurialılar, üzerlerine gönderilen askerlerin üstesinden gelebilmek için Lykaonia sınırında yol keserek eyalet sakinlerini ve yolcuları soymuş ve huzursuzluklar çıkarmışlardır. Bu coğrafya şartlarına alışkın olan ve araziyi çok iyi tanıyan Isaurialılar, Romalılar karşısında oldukça etkili olmuşlardır. Öyle ki Dağlık Kilikia kıyılarına inerek erzak ihtiyaçlarını karşılamak için burada buğday deposu olarak kullanılan Palaia (Tahta Limanı) [76] limanına ve yük gemilerine saldırmışlardır. Palaia'yı ele geçiremeyen Isaurialılar, bölgenin *metropolis*i olan Seleukeia'ya saldırmışlardır. Ancak burada *comes* Castricus'un sorumluluğundaki üç *lejyon*la karşılaşmışlardır. Kalykadnos'ta erzak taşıyan gemileri ele geçirmek suretiyle *lejyon*ları açlık tehlikesiyle karşı karşıya bırakmışlarsa da yadıma gelen *comes Orientis* Nebridius'un komutasındaki askeri birlikler Isaurialıları yenmeyi başarabilmiştir[77]. Ammianus Marcellinus, bu aktarımlarında Ermenek ve çevresine dair doğrudan herhangi bir bilgi vermemektedir. Ancak kuzeyde Ikonium ve Laranda'ya, güneyde ise Pamphylia kentleri ve Seleukeia'nın (Silifke) kuşatılmasına dair verdiği bilgiler, Ermenek çevresinin tam da bu olayların merkezinde yer aldığını göstermektedir.

Muhtemelen kendilerine uygulanan ağır yaptırımlardan dolayı aradan fazla bir zaman geçmeden MS 359 yılında yani II. Constans'ın imparatorluğunda, Isaurialılar yeniden isyan etmişlerdir. Ammianus Marcellinus söz konusu olaylar hakkında şunları aktarmaktadır:

"Bu zamanlarda yukarıdaki metinde anlatılan icraatların sebebinden ve Seleukeia şehrinin kuşatılmaya kalkışılmasından ötürü uzun bir süredir sessiz kalan Isaurialılar, tıpkı yılanların daima ilkbahar mevsiminde kovuklarından çıkmaları gibi kademe kademe hayata geri dönerek, kayalık ve aşılmaz olan koyaklarından aşağılara indikten ve sıkı birliklerle bir araya geldikten sonra, dağcı insanlar olmaları dolayısıyla askerlerimizin ileri karakollarından kurnazlıklarıyla sıvışarak ve deneyimleri sayesinde kayalıklardan ve sık çalılıklardan kolayca koşuşturarak komşu toprakları hırsızlık ve haydutlukla ziyana uğratmaktaydılar. Bunları şiddet kullanarak veya iletişim yoluyla yatıştırmak için komutan Lauricius, bir vali rütbesiyle beraber gönderildi. Devlet meselelerinde sağduyulu bir adam olan Lauricius, acımasızlık uygu-

---

74 Amm. Marc., XIV. II. 1-20; XIX. XIII.1-2; XXVII IX.6-7. Modern literatürde söz konusu isyanlar için bkz. Rougé, 1966, s. 292-295; Matthews, 1989, s. 360-361; Shaw, 1990, s. 240-244; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 35-37; Hopwood 1999, s. 203-205; Lenski, 1999, s. 441-442; Feld, 2005, s. 139-50; Pottier, 2005, s. 444-448; Kurt, 2018c, s. 808-814.

75 Amm. Marc., XIV. II. 1-2.

76 Bean – Mitford, 1970, s. 195; Hellenkemper, 1986, s. 629-630 Abb. 7-9.

77 Amm. Marc., XIV. II. 1-20; Rougé, 1966, s. 292, 306-307; Hellenkemper, 1986, s. 627-629; Mutafian, 1988, s. 224; Mathews, 1989, s. 360-361; Lenski, 1999, s. 422; Hopwood, 1999, s. 200-203; Kurt, 2018c, s. 808-809.

lamaktan daha ziyade tehditlerle birçok şeyi yoluna koydu, öyle ki bu eyaleti yönettiği süreçte uzun bir süre boyunca cezalandırılmaya layık olduğu düşünülecek bir şey yaşanmadı"[78].
Ammianus Marcellinus, bu pasajda söz konusu yılın olayları hakkında çok detaylı bilgi vermemiş, sadece Lauricus'un vali olarak atanması ve ayaklanmalara karşı tutumundan söz etmiştir. Dolayısıyla Ermenek çevresine dair de açık bir bilgi aktarmamıştır. Ancak 359 yılı olayları Ermenek çevresi de dahil olmak bölgenin bütününü etkisi altına olmış olmalıdır. Zira MS 355-359 yılları arasında dönemin Isauria *comes et praeses*i Aurelius Iustus'un bu yol üzerinde Ketis bölgesinin bir yerleşimi olan Eirenopolis'i surla çevirmesinden anlaşılmaktadır[79]. Amminaus'ta geçen Lauricus ve haydutlarla mücadelesi konusunda daha ayrıntılı bilgi ise epigrafik bir kaynaktan gelmiştir. Karaman'ın 45 km kadar güneybatısında Çukur köyü sınırları içerisinde bulunan Nunu kalesindeki[80] Latince yazıtta *comes et praeses* Bassidius Lauricius'un imparatorlar Constantius ve Iulianus'un emriyle, uzun zamandan beri haydutlar tarafından işgal edilen ve eyaletlere zarar veren bu kaleyi ele geçirdiğinden, tahkim ettiğinden ve Antiokheia adını verdiğinden söz edilmektedir[81]. Anlaşıldığı kadarıyla Roma ve Isaurialılar arasındaki mücadelede bütün Isauria'yı baştan başa kateden Anemurium (Anamur)-Germanikopolis (Ermenek)-Laranda (Karaman) yolu üzerinde stratejik bir noktada yer alan kaleyi kontrol altında tutmak, her iki taraf içinde Isauria bölgesinin kontrolü açısından büyük önem taşımaktaydı[82]. Sonuçta Bassidius Lauricius şiddet kullanmak yerine tehditle düzeni sağlamayı başarmış ve bölgede yaklaşık on yıl kayda değer bir sorun yaşanmamıştır. Nitekim Expositio Totius Mundi adlı anonim eserde Isaurialıların tamamen kontrol altına alındığı belirtilmektedir[83].
Muhtemelen haydutluk faaliyetlerinin sebeplerinin kesin olarak ortadan kaldırılmasının değil de Bassidius Lauricius'un kişisel başarısının bir sonucu olarak değerlendirilebilecek olan bu sessizlik durumu, onun valiliğinden kısa bir süre sonra sona ermiştir. MS 368 yılında, imparator Valens zamanında imparatorluğun özellikle Gotlara karşı aralıksız savaşlarını da fırsat bilen Isaurialılar yeniden isyan etmişlerdir. Ammianus Marcellinus, bu olaylar hakkında ise şunları kaydetmektedir:
"Isauria'da ise komşu bölgelere yayılan ve kasaba ve zengin kır evlerini sınırsız bir yağmayla tahrip eden haydutlar gruplar halinde Pamphylialıları ve Kilikialıları büyük kayplara uğratmaktaydı. O zaman vicarius olan ve Attica'daki Atina'da daha önce retorik öğretmeni olan Musonius, kendilerine hiçbir karşılık veren olmadığı için onların yıkıcı bir güçle her şeyi talan ettiklerini fark etti; mevcut durumlar oldukça hazin olduğu ve askerlerin sefahati yardımı zayıf kıldığı için Musonius, Diogmitae dedikleri yarı silahlı bir parça asker topladıktan sonra, eğer talih fırsat

---

78 Amm. Marc., XIX. XIII.1-2.

79 Bean – Mitford, 1970, s. 206 no. 231; AE, 1974, s. 644; Hellenkemper, 1986, s. 633; Mutafian, 1988, s. 225; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 36; Pottier, 2005, s. 458.

80 Ramsay, 1890, s. 381; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 193; Kurt – Bulut, 2019b.

81 Davis, 1879, s. 366-367; Bean – Mitford 1970, s. 205-206 no. 231; Conti 2004, s. 67-68 no. 15; Alkan – Kurt, 2017, s. 48 dn. 123.

82 Lenski, 1999, s. 419; Hellenkemper, 1986, s. 630-631.

83 *Expos. tot. m.* 176 (c. XXXIX).

tanırsa eşkiyaların bir bölümüne saldırmaya kalkıştı; dar bir geçitten ve eğimli bir dolambaçlı yoldan geçerken umulmadık bir pusuya düşerek önderlik ettiği adamlarıyla birlikte vahşice öldürüldü. En sonunda çağrılan birlikler bu başarılarıyla böbürlenen ve kendilerine fazlasıyla güvenerek birçok bölgede avare dolanan eşkıyaların bir kısmını katlettikten sonra yaşadıkları yer olan mağaralara tıktılar. Ne dinlenmek ne de iaşe bulmak adına uygun bir fırsat ortaya çıkmadığı için, sanki savaştaki sancaktarlar gibi düşünceleri daima kendilerinin nezdinde kuvvetli olan Germnanicopolislilerin tavsiyesine uyarak ateşkes isteyip barış sağlanmasını talep ettiler; emredildiği üzere rehineler verilince de hiçbir düşmanca harekete teşebbüs etmeyerek uzun bir süre vukuatsız kaldırlar" [84].

Ammianus'un yukarıdaki pasajının bölgeyi ilgilendiren tarafı, bu isyanlar sırasında zor durumda kalarak dağlara çekilen ve barış isteğinde bulunan haydutlarla Romalılar arasında Germanikopolis'in arabuluculuk yapmış olmasıdır[85]. Germanikopolis'in arabulucu olması, o tarihlerde çok gelişmiş ve bölgenin saygın bir kenti olmasının yanı sıra, haydut çetelerinin barındığı iç Isauria'daki dağlık alanla Romalı güçlerin kontrolünde olan daha güneydeki bölge arasındaki konumundan ileri geliyor olmalıdır[86]. Germanikopolis'in arabuluculuğuyla sona eren MS 368 yılı olayları sonucunda barışın devamlılığı için esir değişimi de yapılmıştır. Bu çerçevede Eirenopolis'li soylu bir aileye mensup Bassiane adında bir kadın rehine olarak Seleukeia'daki Azize Thekla tapınağına gönderilmiştir[87].

Gerek 355-359 yılları arasında Decapolis'teki *Eirenopolis* şehrinin surlarının dönemin Isauria valisi Aurelius Iustus tarafından inşa ettirilmesi ve gerekse Ammianus Marcellianus'un Germanikopolis ileri gelenlerinin haydutlarla Roma arasında arabuluculuk rolü üstlenmiş olması, söz konusu olayların Ermenek ve çevresine olan etkisinin somut göstergeleridir.

MS V. yüzyıl ortalarına kadar Ermenek çevresindeki gelişmeler konusunda fazla bir şey bilinmemektedir. Ancak İmparator II. Theodosius döneminde Isaurialıların Konstantinopolis'te (İstanbul) etkili olmaya başladıkları, imparatorluk sarayında *magister militum* olarak Zeno'nun ortaya çıkmasından anlaşılmaktadır. Zeno'nun MS 447'de başkenti Hun kuşatmasına karşı başarıyla savunması, II. Theodosius'un Zeno'dan çekinmesine ve kendisine karşı isyan etmeyi planladığı düşüncesine kapılmasına sebep olmuştur[88]. I. Leo (MS 457-474) ise en meşhurları Alan kabilesinin şefi Aspar olan German güçlerine karşı Dağlık Kilikia'nın mücadeleci kavimlerinden bir rakip güç meydana getirmiştir. Onların yardımıyla Germanların başkentteki gücünü kırmış ve MS 471 yılında Aspar'ın öldürülmesiyle Isaurialılar başkent-

---

84 Amm. Marc. XXVII.IX.6-7.

85 Rougé, 1966, s. 300; Shaw, 1990, s. 243-244; Hopwood, 1999, s. 204-205; Lenski, 1999, s. 423, 454-455; Pottier, 2005, s. 447-448; Feld, 2005, s.147-150.

86 Hellenkemper, 1986, s. 630; Hopwood, 1999, s. 205; Lenski, 2002, s. 198; Kurt, 2018c, s. 812.

87 Dagron, 1978, s. 340-343; Hellenkemper, 1986, s. 629; Lenski, 1999, s. 419; Pottier, 2005, s. 456-457.

88 Thompson, 1946, s. 21; Wilkinson, 2007, s. 71.

te önemli roller üstlenmeye başlamışlardır[89]. Onlardan birisi olan Zeno, *domesticorum* olarak başkente gelmiş ve I. Leo'nun kızı Ariadne ile evlenmiştir[90].

Ermenek ve çevresi, hem Zeno'nun imparator olma sürecinde hem de imparatorluğunda önemli gelişmelere sahne olmuştur. Isauria kabile reisi iken Tarasicodissa adını taşıyan Zeno'nun, daha II. Theodosius'un imparatorluğunun son birkaç yılında Doğu Roma'daki Germanların gücünü kırdığı değerlendirilmektedir[91]. Ayrıca Tarakodissa adıyla birlikte geçen Rousoumblada'nın imparatorun kökenini ifade ettiği, söz konusu ismin Isauria *Dekapolis* kentlerinden olan Zenonopolis'in eski adı olduğu ve böylece imparatorun da Isauria hinterlandındaki en önemli kabile olan Ketislilerin bir üyesi olduğu görüşü ileri sürülmektedir[92]. I. Leo tarafından *magister militum per Orientem* olarak atanmış olan Zeno, daha sonra Isauria'ya gönderilmiş ve ünlü Isauria haydutlarından birisi olan Indakos'un isyanını bastırmıştır[93]. Zeno, MS 474 yılında imparatorluk tacını giymiş, ancak kısa bir süre sonra başkentten kovulmuştur. Antik yazar Theophanes imparator Zeno'nun başkentten sürgün edildikten sonra kendi memleketi olan Isauria'ya sığınması ve burada gelişen olaylarla ilgili şu bilgileri aktarmaktadır:

"…Zeno'nun kayınvalidesi Verina'nın kardeşi Basiliskos, Thrakia'da Herakleia'da kalırken, Verina ve bazı senato üyelerinin de yardımıyla Zeno'ya isyan etti. Ondan korkan Zeno, karısı Areadne ve hatırı sayılır miktarda parayla Isauria'da Ourba adlı bir kaleye kaçtı ve oradan Sbide'ye taşındı. Burada o sırada Basiliskos'u destekleyen Illous ve Trokoundos tarafından kuşatılırken, karısı Areadne ile iki yıl kaldı" [94].

Illous, MS 478 yılında Verina'yı da arkasına alan Epinicus'un bir suikast girişimine maruz kalmış, ancak Illous onu esir alarak muhtemelen Isauria'daki Kherris/Papirios kalesine hapsetmiştir[95]. Epinicus'u Isauria'da ziyaret etmiş olan Illous, sözü edilen suikast girişiminin arkasında Verina'nın olduğunu öğrenince başkente döndüğünde, Zeno'dan Verina'nın kendisine verilmesini talep etmiştir. Zeno, onun bu isteğini kabul ederek teslim etmiş ve Verina, Isauria'daki Dalisandus'ta göz altına alınmıştır[96]. MS 483 yılında kardeşi Longinus'u serbest bırakma isteğinin Ilous tarafından reddedilmesi üzerine Zeno, onu görevinden uzaklaştırarak mal varlığını Isauria kentleri için kullanmış ve hatta Illous'u ortadan kaldırmayı planlamıştır[97]. Bu amaçla üzerine gönderdiği Leontios'u Illous kendi yanına çekmeyi başarmıştır[98]. Illous, muhtemelen Papirios kalesinde gözetim altındaki Verina'yı da yanına almak suretiyle Tarsus'a gitmiş ve burada Verina'ya Leontios'u imparator

---

89 Mutafian, 1988, s. 226.

90 Elton, 2000, s. 396; Pilhofer, 2018, s. 44.

91 Thompson, 1946, s. 31.

92 Kosiński, 2010, s. 59-60.

93 Ant. Iohann., fr. 229.2; Bury, 1928, s. 319; Wilkinson, 2007, s. 75.

94 Theoph., 5967. Bu konuda bkz. Ramsay, 1890, s. 368; Lemerle, 1963, s. 317; Lenski, 1999, s. 453.

95 Bury, 1958, s. 394; Mutafian, 1988, s. 227. Kherris/Papirios kalesinin Karaman'ın kuş uçumu yaklaşık 35 km güneybatısındaki Aşağı Akın köyündeki Hisartepe'ye lokalize önerisi için bkz. Alkan – Kurt, 2017, s. 44.

96 Iohann. Malalas, s. 311; Ant. Iohann., fr. 234.1-2; Alkan – Kurt, 2017, s. 66-67.

97 Ant. Iohann., fr. 237.1; Bury, 1958, s. 396; Alkan – Kurt, 2017, s. 67.

98 Josh. Styl., XIV.

ilan ettirmiştir[99]. İmparatorluk güçleri tarafından yenilen Illous, Leontios ve Verina taraftarlarıyla birlikte MS 484 yılında Isauria'ya gelerek Papirios kalesine sığınmışlardır[100]. İmparator anavatanının kalıcı desteğini sağlama adına Illous'un topladığı değerli eşyaları ve onun akrabalarının mülkünü Isauria kentlerine devretmiştir[101]. Verina, burada ölmüş, Zeno'ya karşı isyan edenler arasında yer almış olan kahin Pamprepios da bu kalede Illous ve adamları tarafından öldürülmüştür[102]. Illous tarafından güvenliği Indakos Kottounes'e bırakılmış olan Papirios kalesi, dört yıl süren kuşatmadan sonra bir ihanet sonucu Zeno'nun adamları tarafından ele geçirilmiş, Illous ve Leontios öldürülmüşlerdir (MS 488)[103].

Bilindiği gibi Zeno'nun ölümü üzerine MS 491 yılında Ariadne'nin desteğiyle Zeno'nun erkek kardeşi Longinus'un yerine *silentiarus* Anastasius (MS 491-518) imparator olmuştur[104]. Bu imparator döneminde de bölgeyi ilgilendiren isyanların ve karışıklıkların devam ettiği anlaşılmaktadır. Isaurialılara karşı savaş, Zeno'nun ölümünden sonra Isaurialı olan kardeşi Longinus'un Kardalalı Longinus'a güvenerek Anastasius'un taç giyme töreninden bağımsız olarak imparatorluk gücünü Isaurialıların elinde tutmak istemesiyle başlamıştır[105]. Yeni imparator hakimiyetinin MS 491-498 yılları arasını kapsayan ilk sekiz yılında Doğu Roma siyasetinde önemli bir güç unsuru haline gelen Isauria ayaklanmalarıyla meşgul olmuştur[106]. İsyanın gerçek sebebi, Anastasius'un yüksek askeri ve idari mevkilerdeki Isaurialıları başkentten sürmesi ve Zeno tarafından Isaurialılara ödenmesi sağlanan yardımları kaldırmasıydı[107]. Ayrıca Anastasius, Zeno'nun kişisel eşyalarını açık artırmayla satmıştır[108]. Bu arada Anastasius Papirios kalesinin tahkimatlarını yıktırmış ve kaleyi yerle bir ettirmiştir[109]. Bardağı taşıran son dalma ise Zeno zamanında *magistratus* olan Kardalalı Longinos'un Anastasius tarafından görevden alınarak Mısır'a (Thebais) sürgüne gönderilmesi ve Isaurialıların başkentten kovulması olmuştur[110]. Başkentten kovulanlar arasında yer alan Kardalalı Longinus ve Athenodorus, Isauria'daki isyancılara katılmışlardır. Ayrıca bunlar arasında *comes et praeses Isauriae* Lilingis, eski Apameia piskoposu Konon ve bir başka Athenodorus da yer almak-

---

99 Ant. Iohann., fr. 237.2; Bury, 1958, s. 397; Mutafian, 1988, s. 227; Alkan – Kurt, 2017, s. 67.

100 Theoph., 5976-5977; Iohann. Nikiu, LXXXVIII, 87-88; Ant. Iohann., fr. 237.5; Josh. Styl., XVII; Bury, 1958, s. 398; Mutafian, 1988, s. 227.

101 Kosiński, 2010, s. 149.

102 Theoph., 5976; Iohann. Malalas, s. 313, 315; Iohann. Nikiu, LXXXVIII, 88-89.

103 Ant. Iohann., fr. 237.10-12; Iohann. Malalas, s. 315; Josh. Styl., XV; Jornan., s. 174-175; Shaw, 1990, s. 254; Kosiński, 2010, s. 150; Williams – Friell, 1999, s. 193; Alkan – Kurt, 2017, s. 68.

104 Lenski, 1999, s. 428.

105 Capizzi, 1969, s. 95; Feld, 2005, s. 332.

106 Haarer, 2006, s. 11. Bu konuda ayrıca bkz. Bury, 1958, s. 433; Brooks, 1893, s. 231-238; Stein, 1949, s. 81-84; Jones, 1964, s. 230; Shaw, 1990, s. 255; Lenski, 1999, s. 428-429; Feld, 2005, s. 332-335.

107 Brooks, 1911, s. 479; Feld, 2005, s. 332; Lee, 2008, s. 52; Onur, 2012, s. 53.

108 Ant. Johann., fr. 239.4; Capizzi, 1969, s. 97; Haarer, 2006, s. 23.

109 Ant. Iohann., fr. 239.4; Stein, 1949, s. 83; Capizzi, 1969, s. 97; Haarer, 2006, s. 23; Alkan – Kurt, 2017, s. 70 dn. 233.

110 Ant. John., fr. 239.3; Haarer, 2006, s. 23; Jones, 1964, s. 230. Theophanes ise Mısır'da Alexandreia'ya gönderildiğini ve burada öldüğünü kaydetmektedir, bkz. Theoph., 5984.

taydı[111]. Kendisi de bir Isauria yerlisi olan Longinus, Isauria'ya geçmiş ve burada büyük bir ordu oluşturarak Anastasius'a karşı isyan etmiştir[112]. Ancak başkente karşı yürüyen Isauria birlikleri açık alanda savaşmaya alışkın olmadıklarından MS 492 yılı sonlarında Kotiaeion'da (Kütahya) imparatorluk kuvvetleri karşısında ağır bir yenilgi almışlardır[113]. İsyancıların tarafını seçmiş olan *comes et praeses Isauriae* Lilingis öldürülmüş, hayatta kalanlar ise imparatorun ordusu tarfından Isauria'ya kadar takip edilmişlerdir[114].

Illous'un yukarıda söz edilen yenilgisinden sonra Papirios başta olmak üzere önemli kalelerinin yıkılması, Isaurialıların direnme gücünü oldukça zayıflatmış olsa da imparatorluk güçlerini uğraştırmaya devam etmişlerdir[115]. Öyle ki Isauria'ya geri çekilmek zorunda kalan isyancılar, gerilla taktiği uygulamak suretiyle isyanı sürdürmeye devam etmişler, MS 493'te Ariadne'nin bir akrabası olan *comes scholarum* Diogenes (ya da Diogenianos) yönetimindeki imparatorluk güçleri Klaudiopolis'i (Mut) ele geçirmişlerdir. Daha sonra kendi ordusu da aynı kentte Isaurialılar tarafından kuşatılmıştır. Fakat *magister militium prasentalis* Flavius Ioannes, Diogenes'in ordusunu kuşatmadan kurtarmıştır[116]. Kale ve mağaralarından inen isyancıların imparatorluk güçlerini kuşatmaları sonuç vermeyip komutanlarından Konon'un kuşatma sırasında ölmesi üzerine isyancılar yeniden kale ve sığınaklarına geri çekilmişlerdir[117]. Savaş bundan sonra dağlık sahalarda devam etmiş, Isaurialılar ovaları yağmalayamadıklarından dolayı besin ihtiyaçları Selinuslu Longinus tarafından karşılanmıştır[118]. İsyancılar, savaştaki önemli komutanlarının esir düşmeleri ve öldürülmeleri neticesinde MS 498 yılında teslim olmuşlardır. Isauria'dan yapılan toplu nüfus nakilleri çerçevesinde çok sayıda Isaurialı, barbar kavimlere karşı Tuna kıyılarını korumaları ve gerektiğinde başkentin savunulmasına yardımcı olmaları için, Trakya'ya götürülmüş ve burada yeri bilinmeyen bir kente iskân edilmişlerdir[119]. Bu şekilde Isauria'da yeni bir isyanın çıkma potansiyeli de büyük ölçüde engellenmiştir[120]. Ayrıca bazı Isaurialılar, imparator Justinianus zamanında Perslere, Vandallara ve Gotlara karşı yapılan savaşlarda yer almışlardır[121]. Ancak Isaurialılar, Kotyaeion savaşından sonra MS VIII. yüzyıla kadar siyasette hiçbir rol oynamamışlardır[122]. Sonuçta bu savaşla imparatorluktaki Isauria direnişi kırılmış, Kilikia ve Isauria'da uzun süren bir sessizlik hakim olmuştur[123]. Bu durumun doğal

---

111 Brooks, 1893, s. 231; Brooks, 1911, s. 480.

112 Theoph., 5985; Feld, 2005, s. 303; Alkan – Kurt, 2017, s. 68.

113 Ant. Iohann., fr. 239.5; Jornan., s. 174-175; Brooks, 1893, s. 234; Capizzi, 1969, s. 97-98; Mutafian, 1988, 227; Williams - Friell, 1999, s. 195; Feld, 2005, s. 303; Haarer, 2006, s. 24.

114 Ant. Iohann., fr. 239.5; Theoph., 5985; Brooks, 1911, s. 480; Bury, 1958, s. 433; Lenski, 1999, s. 428.

115 Brooks, 1893, s. 235.

116 Theoph., 5986; Capizzi, 1969, s. 98; Hild –Hellenkemper, 1990, s. 41; Onur, 2012, s. 39.

117 Theoph., 5986; Haarer, 2006, 25.

118 Theoph., 5987; Brooks, 1893, s. 235; Haarer, 2006, s. 25.

119 Marc. Comes, 498; Theoph., 5988; Jones, 1964, s. 230; Capizzi, 1969, s. 99; Hild – Hellenkemper, 1990, s. 42; Lenski, 1999, s. 429; Feld, 2005, s. 334; Haarer, 2006, s. 27; Whitby, 2008, s. 477.

120 Brooks, 1893, s. 237.

121 Feld, 2005, s. 100. Bu konuda ayrıca bkz. Haarer, 2006, s. 27 dn. 86.

122 Brooks, 1893, s. 237; Brooks, 1911, s. 481; Jones, 1964, s. 231; Levick, 1967, s. 175.

123 Feld, 2005, s. 339.

sonucu olarak bölgenin refah seviyesi yükselmiş olmalıdır. En tanınmış örneklerini MS V.-VI. yüzyıllara tarihlendirilen kiliselerin oluşturduğu yapı faaliyetleri, bölgenin refah seviyesindeki yükselişin en önemli göstergeleri olmalıdır[124]. Ayrıca, sözü eilen dönemde Kalykadnos havzasında çok sayıda yapının inşa edilmiş olması, yukarıda söz edilen sürgünde dar sınırlı bir yer değiştirmenin olduğu şeklinde değerlendirilmektedir[125].

Sonuç

Ermenek ve çevresi, Antik Dönemde Dağlık Kilikia ya da Isauria denilen bölge içerisinde yer aldığından, tarihi söz konusu bölgenin tarihi içerisinde değerlendirilmelidir. Ermenek Göksuyu üzerinde geniş bir havzayı da içine alan bölge, MÖ IV. yüzyıldan başlayarak MS VII. yüzyıla kadar çok sayıda isyana ve haydutluk faaliyetine sahne olmuş, bu nedenle Roma'nın Doğu politikasında belirleyici bir rol oynamıştır. Roma yönetimi, bölgeyi kontrol altında tutabilmek için, Antik çağın değişik zamanlarda değişik yöntemlere başvurmuştur. Öyle ki Roma Cumhuriyet dönemi ve Erken Principatus döneminde Galatia kralı Amyntas Kappadokia kralı Arkhaleos ve Kommagene kralı IV. Antiokhos örneklerinde görüldüğü gibi bağımlı krallıklar eliyle yönetimi tercih etmiştir. Bu yönüyle Ermenek ve çevresinin de içerisinde yer aldığı Dağlık Kilikia, Roma'nın idaresi güç ve sorunlu bölgeleri bağımlı krallıklar vasıtasıyla yönetim politikasının en karakteristik örneklerinden birisini oluşturmuştur. Söz konusu politikada bağımlı krallara biçilen rol, sık sık çıkan ayaklanmaları önleme adına bölgedeki halkı mümkün olduğunca iskân etmek olmuştur. Kommagene kralı IV. Antiokhos tarafından Germanikopolis, Eirenopolis ve Philadelphia kentlerinin kuruluşu bu konuda somut örnekleri oluşturmaktadır.

MS IV. yüzyılın ikinci yarsısından MS V. yüzyıl sonlarına kadar Isauria bölgesinde büyük çaplı isyanlar yaşanmıştır. Ermenek çevresi de Isauria'nın merkezinde yer alan konumuyla söz konusu olaylardan fazlasıyla etkilenmiştir. Özellikle MS 368 olaylarında bizzat Germanikopolis, Roma ile haydutlar arasında arabuluculuk görevi üstlenmiştir. MS IV. yüzyılın ikinci yarısındaki olayların bir daha yaşanmaması adına, Diocletianus tarafından başkenti Seleukeia olan Isauria Eyaleti meydana getirilmiş ve bu tarihten sonra bölge, *praeses* ya da *comes et praeses* unvanlı Romalı yöneticiler tarafından idare edilmiştir.

Ayrıca bölge, imparator Zeno ile birlikte Doğu Roma siyasetinde önemli bir rol oynamaya başlamışsa da Anastasius zamanındaki savaşlarda aldıkları yenilgilerle siyasal etkileri de sona ermiştir. Bu şekilde Isaurialıların etkisiz hale getirilmesinin bölge için olduğu kadar, bütün imparatorluk için de önemli sonuçları olmuştur. Bu tarihten itibaren yaklaşık üç yüzyıllık süreçte Isauria'da olayların yaşanmaması nedeniyle imparatorlar, bir taraftan doğuda Sasanilere, batıda ise Vandallara ve Gotlara karşı yapılan savaşlarda daha rahat hareket edebilmişler, diğer taraftan ise söz konusu savşlarda Isaurialılardan asker olarak faydalanmışlardır.

---

124 Hild – Hellenkemper, 1990, s. 42; Kosiński, 2010, s. 203-210; İmparator Zeno'nun Kilikia ve Isauria'daki kilise inşa faaliyetleri için ayrıca bkz. Özyıldırım – Yeğin, 2019.

125 Philofer, 2018, s. 47.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Amm. Marc., *Roma Tarihi,* Samet Özgüler (Çev.), Historia Kitap, İstanbul 2020.

Ant. Iohann. *Ioannis Antiocheni Fragmenta Quae Supersunt Omnia, Corpus Fontium Historiae Byzantinae,* S. Mariev (ed.), Series Berolinensis 47, Berlin 2008.

Arrian, *İskender'in Seferleri,* Meriç Mete (Çev.), İdea, İstanbul.

Cass. Dio, *Dio's Roman History,* with an English Translation, E. Cary (ed.), The Loeb Classical Library, London 1955.

Cons. Porp.,Constantinus Porphyrogenitus, *De Thematibus et de Administrando Imperio,* I. Bekkerus (ed.), Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae 14, Bonn 1840.

Diodoros, *Diodori Bibliotheca Historica,* I. Bekker – L. Dindorf – F. Vogel – K. Th. Fischer (eds.), Vol. 4-5, Leipzig 1903-1906.

Expos. tot. m., *Expositio totius mundi et gentium, (SC 124),* J. Rougé (ed.), Paris, 1966.

Hierok., *Hieroclis synecdemus et notitiae Graecae episcopatuum: Accedunt Nili Doxapatrii notitia patriarchatuum et locorum nomina immutata,* G. Parthey (ed.), Berolini 1866.

Iohann. Malalas Ioannis Malalae *Chronographia, Corpus Fontium Historiae Byzantinae,* I. Thrun (ed.), Series Berolinensis 35, Berolini 2000.

Iust. *Epitoma, [Epitoma Historiarum Philippicarum]: Lat. Iustinus, Trogi Pompei Historiarum Philippicarum Epitoma,*: J. S. Watson (çev.), Henry G. Bohn, York Street, Convent Garden, London 1853.

Johnn. Nikiu, *The Chronicle of John, Bishop of Nikiu (Translated Zoterberg's Ethiopic Text),* R. H. Charles (Çev.), London 1916.

Jornan. Jornandès, *De La Succession Des Royaumes Et Des Temps Et De L'Origine Et Des Actes Des Gots,* C. L. F. Panckoucke (ed.), Paris 1842.

Josh. *Style The Chronicle of Joshua The Stylite (With a tarnslation into English and notes),* W. Wright (ed.), Cambridge 1882.

Livius, *Ab urbe condita, Livy, from the Founding of the City,* I-XIII, B. O. Foster, F. G. Moore, E. T. Sage, A. C. Schlesinger (Çev.), Harvard University Press, Harvard 1919-1959.

Marc. Comes, "Marcellini V. C. Comitis Chronicon", *Chronica Minora II (Monumenta Germaniae Historica, Autorum Antiquissimorum XI),* Th. Mommsen (ed.), Berollini 1894, s. 307-309.

Plut. *Ant.* Plutarch, *Antony,* B. Perrin (Çev.), Harvard University Press, Cambridge (Mass.), 1920.

Step. Byz. Stephanos Byzantios, *Ethnika,* Stephani Byzantii Etnicorum, A. Meineke (ed.), Berolini 1849.

Strab., *Geographika Antik Anadolu Coğrafyası*, Kitap: XII-XIII-XIV, (Çev. Prof. Dr. Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000.

SHA *trig. tyr.,The Scriptores Historiae Augustae,* Volume III, with an English Translation by D. Magie, London 1932.

SHA *Prob., The Scriptores Historiae Augustae,* Probus, Volume III, with an English Translation by D. Magie, Loeb Classical Library, London 1998.

Tac., *Ann.*, Cornelius Tacitus, *Annales,* Cornelii Taciti Annalium Ab Excessu Divi Augusti Libri, C. D. Fischer (ed.), Oxford 1906.

Theoph., *Theophanis Chrographia,* J. Classen (ed.), Vol. I, Bonn 1839.

Zos., Zosimus *(ΖΩΣΙΟΥ ΙΣΤΟΡΑ ΝΕΑ)*, Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Bonn 1837.

Modern Kaynaklar

AE, *L'année Epigraphique,* Paris.

Alkan, M. – Kurt, M., (2017). *Aşağı Akın Isauria Bölgesi'nde Bir Kale Yerleşimi,* Arkeoloji ve Sanat yayınları, İstanbul.

Alkan, M. – Doğanay, O., (2020). *Zengibar Kalesi (Isaura) Araştırmaları* 1 Antik Kaynaklar Ve Epigrafik Buluntular, Ege yayınları, İstanbul.

Arslan, M., (2007). *Mithradates VI Eupator Roma'nın Büyük Düşmanı,* Odin Yayıncılık, İstanbul.

Bazin, M. (1991). "Le Pays de Taşeli (Cilicie Trachée): les apports de la géographie actuelle à la compréhension de l'occupation antique", *Anatolia Antiqua,* 1, 242-252.

Bean, G. E. Mitford, T. B., (1970). Journeys in Rough Cilicia 1964–1968, Österreichische Akademie der Wissenschaften Phil.-hist. Kl., Denkschriften 102, Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris 3. Hermann Böhlaus Nacht./Graz-Wien-Köln Kommissionsverlag Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften, Wien.

Brooks, E. W., (1893). "The Emperor Zenon and the Isaurians", *The English Historical Review,* 30, s. 209-238.

Brooks, E. W., (1911). "The Eastern Provinces from Arcadius to Anastasius", *The Cambridge Medieval History,* I, s. 457-486.

Bury, J. B., (1958). *History of Later Roman Empire from The Death of Theododisius I. To The Death of Justinian,* I, Dover Publications, California.

Capizzi, C., (1969). *L'Imperatore Anastasio I (491-518) Studio sula sua vita, la sua opera e la sua personalità,* Pont. Institutum Orientalium Sturdiorum, Roma.

Casabonne, O., (2004). *La Cilicie à l'époque achéménide,* Persika 3, Paris.

Casabonne, O., (2007). "Kilikia", *Arkeoatlas,* 6, s. 54-61.

Conti, S., (2004). *Die Inschriften Kaiser Julianus,* Steiner, Stuttgart.

Dagron, G., (1978). *Vie et Miracles de Sainte Thècle. Texte Grec, Traduction et Commentaire* (Subsidia Hagiographia 62), Société des Bollandistes, Bruxelles.

Davis, E. J., (1879). *A Journal of Travel in Cilicia (Pedias and Trachea), Isauria, and Parts of Lycaonia And Cappadocia,* Edward Stanford, 55, Charing Cross, S. W., London.

Dmitriev, S., (2000). "Observations on the Historical Geography of Roman Lycaonia", Greek, *Roman, and Byzantine Studies,* 41, s. 349-375.

Dodgeon, M. H. – Lieu, S. N. C., (2002). *The Roman Eastern Frontier And The Persian Wars AD 226-363,* Roudledge, London-New York.

Doğanay, O., (2005). *Ermenek ve Yakın Çevresindeki Antik Yerleşim Birimleri,* Çizgi Kitabevi, Konya.

Doğanay, O. – Karauğuz, G. – Kunt, H. İ., (2005). *İsauria Bölgesinde Bir Kale Kent Pharax (Fariske),* Kervan Kitabevi, Konya.

Efe, R., (1998). *Ermenek Çayı Havzası Doğal Ortam Özellikleri,* Çantay Kitabevi, İstanbul.

Efe, R., (2015). "Ermenek Havzası'nın Jeomorfolojik Özellikleri", *Coğrafya'da Yeni Yaklaşımlar Prof. h.c. Dr. İbrahim ATALAY'ın 45. Meslek Yılına Armağan/New Approaches In Geography, In honor of Proffessor Doctor Honoris Causa Ibrahim ATA-*

LAY, celebrating 45 years in his profession, Editör: Prof. Dr. Recep EFE, İzmir, s. 53-73.

Elton, H., (2000). "Illus and the Imperial Aristocracy under Zeno", *Byzantion,* 70, s. 393-407.

Ergin, G., (2013). *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen,* Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, İstanbul.

Feld, K. (2005). *Barbarische Bürger: Die Isaurier und das Römische Reich*, Walter de Gruyter, Berlin/New–York.

French, D. H., (2014). *Roman Roads & Milestones of Asia Minor, Volume 3: Milestones, Fasc. 3 Cilicia, Isauria et Lycaonia (and South-West Galatia),* British Institute at Ankara, Electronic Monograph 7, Ankara.

Gaillard-Seux, P., (2015). "Portraits d'empereurs dans L'Histoire Auguste: de l'empereur en animal à l'image de Typhon", *L'historiographie tardo-antique et la transmission des savoirs,* Philippe Blandeau, Peter Van Nuffelen (eds.), De Gruyter, Berlin/Boston, s. 259-282.

Grünewald, T., (2004). *Bandits in the Roman Empire Myth and Reality,* Routledge, London/New York.

Haarer, F. K., (2006). *Anastasius I Politics and Empire in the Late Roman World,* Francis Cairns, Ltd, Cambridge.

Head, B. V., (1887). *Historia numorum; a manual of Greek numismatics,* At The Clarendon Press, Oxford.

Head, B. V., (1888). "Germanicopolis And Philadelphia In Cilicia", *The Numismatic Chronicle and Journal of the Numismatic Society,* 8, s. 300-307.

Head, B. V. (1911). *A Manuel Of Greek Numismatics,* At The Clarendon Press, Oxford.

Heberdey, R. – Wilhelm, A., (1896). *Reisen in Kilikien.* Kaiserliche Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Denkschriften 44, Alfred Hölder, Wien.

Hellenkemper, H., (1986). "Legionen im Bandenkrieg – Isaurien im 4. Jahrhundert", Studien zu den Militärgrenzen Roms III (Vorträge des 13. Internationalen Limeskongresses Aalen 1983), K. Theiss, Stuttgart, s. 625-634.

Hild, F. – Hellenkemper, H., (1990). *Kilikien und Isaurien,* Tabula Imperii Byzantini 5, Denkschriften ÖAW, phil.-hist. Kl. 215, Verlag der Österreichischen Akademie Wissenschaften, Wien.

Hill, G.F. (1900). *Cataloque of The Greek Coins of Lycaonia, Isauria and Cilicia,* Printed By Order Of The Trustees, London.

Hopwood, K. (1999). "Ammianus Marcellinus on Isauria". *The late Roman World and its Historian. Interpreting Ammianus Marcellinus,*J. W. Drijvers-D. Hunt (eds.), Routledge, London, s. 198-213.

Jones, A. H. M. (1971). *The Cities of the Eastern Roman Provinces,* At The Clarendon Press, Oxford.

Jones, A. H. M., (1964). *The Later Roman Empire 284-602 A Social Econmic And Administrative Survey,* Basil Blackwell, Oxford.

Kosiński, R., (2010). *The Emperor Zeno: Religion and Politics,* Byzantina Et Slavica Cracoviensia -VI-, Krakow.

Kurt, M., (2009). "Marcus Antonius'un Kilikya Politikası", *Tarih İncelemeleri Dergisi,* XXIV/2, s. 31-45.

Kurt, M., (2018a). "Roma'nın Princiaptus Dönemi Anadolu Politikaları Ve Eyalet Düzenlemeleri Çerçevesinde Dağlık Kilikia Bölgesi", *Çukurova Araştırmaalrı Dergisi,* 4(1), s. 1-16.

Kurt, M.(2018b). "Ermenek Havzası'nın Antik Dönem Tarihi ve Kentleri", *Ermenek Araştırmaları,* I, Editörler: Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL, Dr. Öğr. Üyesi Erol YÜKSEL, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali KAPAR, Palet yayınevi, Konya, s. 133-145.

Kurt, M. (2018c). "MS 4. Yüzyılda Isauria Eyaleti'nin Siyasal ve İdari Durumu", *Belleten,* 295, s. 803-828.

Kurt, M. – Bulut, E. (2019a). "Dağlık Kilikia Bölgesi'nin Tarihi Coğrafyasına Dair Bir Araştırma: Ketis Problemi", *Uluslar arası Taşeli Sempozyumu tarih-Kültür-Turizm 24-26 Ekim 2019 Konya-Alanya*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Editörler: Prof. Dr. Hasan BAHAR, Arş. Gör. Dr. Murat TURGUT, Arş. Gör. Dr. Faih Numan KÜÇÜKBALLI, Konya, s. 29-48.

Kurt, M. – Bulut, E. (2019b). "Antik Kaynaklar Işığında Isauria Yerleşimi Nunu Kalesi'ne (Antiokheia) Genel Bir Bakış", *Karaman Araştırmaları –I Arkeoloji Sanat Tarihi Tarih,* Editörler: Prof. Dr. Hüseyin MUŞMAL, Dr. Öğr. Üyesi Erol YÜKSEL, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali KAPAR, Palet Yayınları, Konya, s. 371-380.

Kurt, M., (2020). Roma'nın Anadolu'daki Düzenlemeleri Çerçevesinde Lykaonia'nın Siyasal ve İdari Yapısı", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 65, s. 142-160.

Lee, A. D., (2008). "The eastern empire: Theodosius to Anastasius", *The Cambridge Ancient History XIV, Late Antiquity Empire And Successors A.D. 425-600,* Averil Cameron, Bryan Ward-Perkins, Michael Whitby (eds.), Cambridge Histories Online, Cambridge University Press, Cambridge, s. 33-62.

Lemerle, P., (1963). "Fl. Appalius illus trocundes", *Syria,* 40, s. 315-322.

Lenski, N.(1999). "Assimilation and Revolt in the Territory of Isauria, from the 1st Century BC to the 6 th Century AD.", *Journal of the Economic and Social History Orient,* 42/4, s. 413-465.

Lenski, N., (2002). Failure of Empire Valens and the Roman State in the Fourth Century A. D., University of California Press, London.

Levick, B. (1967). *Roman Colonies in Southern Asia Minor,* Oxford University Press, Oxford 1967.

Magie, D. (1950). Roman Rule in Asia Minor to The End of The Third Century After Christ, Priceton University Press, New Jersey.

Maricq, A., (1958). "Classica et Orientalia, 5. Res Gestae Divi Siporis", *Syria,* 35, s. 295-360.

Matthews, J.(1989). *The Romans Empire of Ammianus with a new introduction,* Michigan University Press, Michigan.

Mitchell, S. (1993). Anatolia, Land, Men, and Gods in Asia Minor, Vol. II: The Rise of The Church, Clerandon Press, Oxford.

Mitford, T. B., (1980). "Roman Rough Cilicia", *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, II, 7/2, s. 1230-1257.

Mutafian, C. (1988). *La Cilicie au carrefour des empires,* Les Belles Lettres, Paris.

Onur, F., (2012). "Pamphylia'da Roma Ordusu İ.S. 3.-6. Yüzyıllar", *Eskiçağ Yazıları I, (Akron 1: Akdeniz Üniversitesi – Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Kitap Dizisi),* N. E. Akyürek Şahin – B. Takmer – F. Onur (eds.), İstanbul, s. 27-61.

Ormerod, H. A. (1924). *Piracy In The Ancient World An Essay In Mediterranean History,* University Press of Liverpool Limited, London.

Özyıldırım, M. – Yeğin, Y. (2019), "İmparator Zeno Dönemi'nde Cilicia ve Isauria'da Kilise İnşa Faaliyetleri", *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi,* 3 (20), s. 264-279.

Pilhofer, P. (2018). Das frühe Cristentum im kilikisch-isaurischen Bergland: die Christen der Kalykadnos-Region in den ersten fünf Jahrhunderten, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston.

Pottier, B.(2005). "Banditisme et révolte en Isaurie au IVe et Ve siècles vus par les Isauriens eux-mêmes. La Vie de saint Conon", *Mediterraneo antico. Economie, società, culture,* 8 fas. 2, s. 443 – 474.

Ramsay, W. M. (1890). *The Historical Geography of Asia Minor* (Royal Geographical Society, Supplementary Papers IV), John Murray, London.

Remy, B., (1986). *L'Évolution Administrative De L'Anatolie Aux Trois Premiers Siècles De Notre Ère,* Collection Du Centre D'Études Romaines Et Gallo-Romaines Nouvelle Série no 5, Lyon.

Rougé, J.(1966). "L'Histoire Auguste et l'Isaurie au IVeSiècle", *Revue des études anciennes,* LXVIII, nos. 3-4, 282-315.

Ruge, W. (1905a). "Domitiopolis", Real Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, V/1-2, s. 1313.

Ruge, W. (1905b). "Eirenopolis", Real Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, V/1-2, s. 2135.

Ruge, W., (1910). "Germanikopolis", Real Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, VII/1, s. 258.

Ruge, W.(1919). "Kalykadnos", *Real Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft,* X/2, 1919, 1767.

Ruge, W. (1921). "Kietis", Real Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft, XI/1, s. 380-381.

Ruge, W. (1938). "Philadelphia 2", *Real Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft,* XIX/2, s. 2093-2094.

Saraçoğlu, H. (1989). *Akdeniz Bölgesi,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Sartre, M. (1991). L'Orient Roman, Provinces et societes provinciales en Méditerranée orientale d'Auguste aux Severes (31 avant J.-c. – 235 apres J.-C.), Editions du Seuil, Paris.

Sartre, M. (1995). L'Asie Mineure et l'Anatolie d'Alexandre à Dioclétien (IVe s. av. J.-C./IIIe s. ap. J.-C.), Armand Colin, Paris.

Sayar, M. H., (1999). "Antik Kilikya'da Şehirleşme", *XII. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 12-16 Eylül 1994), Kongreye Sunulan Bildiriler*, I. Cilt, Ankara, s. 193-216.

Sayar, M. H., (2007). "Historical Development Of Urbanization in Cilicia in Hellenistic And Roman Periods", *Tra Oriente e Occidente. Indigeni, Greci e Romani in Asia Minore* (Atti del convegno internazionale, Cividale del Friuli, 28-30 Settembre 2006, G. Urso (ed.), Pisa, s. 247-257.

Sayar, M. H., (2013). "Historical geography, ancient cities and harbours in Cilicia Tracheia and in Cilicia Pedias", L'Anatolie des peuples, des cités et des cultures (IIe millenaire av. J.-C. – Ve siècles ap. J.-C.). Colloque internationale de Besançon -26-27 novembre 2010. Volume I. Autour d'un projet d'atlas historique et archéologique de l'Asie Mineure. Méthodologie et prospective. Institut des Sciences et Techniques de l'Antiquité, Besançon, s. 175-181.

Shaw, B. D. (1990). "Bandit Highlands and Lowland Peace: The Mountains of Isauria-Cilicia", *Journal of the Economic and Social History Orient,* XXXIII/3, s. 237-270.

SNG *Sylloge Nummorum Graecorum Switzerland, I Levante-Cilicia,* Printed in Switzerland, Berne.

Stein, E., (1949). *Historie du Bas-Empire II: De la disparition de l'impire d'Occident à la mort de Justinien (476-565),* Desclée de Brouwer, Paris.

Steirnon, D. – Steirnon, L., (1984). "Germanicopolis", *Dictionnaire D'Histoire Et De Géographie Ecclésiastiques,* 20, s. 960-964.

Sterrett, J. R. S., (1888). *The Wolfe Expedition to Asia Minor,* Papers of the American School at Athens III, Archaeological Institute of America/Damre, Boston.

Syme, R. (1986). "Isauria in Pliny", *Anatolian Studies,* 32, s. 159-164.

Thompson, E. A., (1946). "The Isaurians Under Theodosius II.", *Hermathena,* 68, s. 18-31.

Tozan, M., (2014). "Gaius Gracchus'un Politik Hedefleri ve Phrygia ile Lykaonia'nın Asia Eyaleti'ne Bağlanması", *Tarih Araştırmaları Dergisi,* 33(55), s. 23-43.

Ünal, A. – Girginer, K. S. (2007). Kilikya-Çukurova İlkçağlardan Osmanlılar Dönemine Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji, Homer Kitabevi, İstanbul.

Vitale, M., (2012). Eparchie und Koinon in Kleinasien von der ausgehenden Republik bis ins 3. Jh. N. Chr. Forschungsstelle Asia Minor im Deminar für Alte Geschichte der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster, Asia Minor Studien, Band 67, Dr. Rudolf Habelt Gmbh, Bonn.

Whitby, M., (2008). "Armies And Society In The Later Roman Period", *The Cambridge Ancient History XIV, Late Antiquity Empire And Successors A.D. 425-600,* Averil Cameron, Bryan Ward-Perkins, Michael Whitby (eds.), Cambridge Histories Online, Cambridge University Press, Cambridge, s. 469-495.

Wilkinson, R. H., (2007). *Private Armies And Personal Power In the Late Roman Empire,* A Thesis Submitted to the Faculty of the Department of History In Partial Fulfillment of the Requirements Fort he Degree of Master of Arts (M.A.) With A Major In History In The Graduate College, The University of Arizona.

Williams, S. – Friell, G., (1999). The Rome That Did Not Fall The Survival of the East in the Fifth Century, Roudledge, London/New York.

Dağlık Kilikia/Isauria Yerleşimleri (T. B. Mitford, "Roman Rough Cilicia", *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, II, 7/2, 1980, s. 1260).

GERMANIKOPOLIS (DAĞLIK KILIKIA / ISAURIA) KIRSALINDAN FİGÜRLÜ BİR ANAKAYA LAHDİ

Ercan AŞKIN* – Erdoğan MUŞTU*

Antik dönemde Dağlık Kilikia/Isauria sınırları içerisinde yer alan Germanikopolis, günümüz Ermenek ilçe merkezine lokalize edilmektedir. Üzerinde modern kentin gelişmesi nedeniyle mimari olarak herhangi bir kalıntıya rastlanmamaktadır. Fakat ilçe merkezinin kuzeyindeki kayalık yamaçlarda kentin *nekropolis*ine ait çok sayıda kaya mezarı görülebilmektedir. Ayrıca kentin yakın çevresinde de kaya mezarlarına rastlanmaktadır. Bunlar olasılıkla kentin kırsalındaki küçük yerleşim birimi ya da çiftlik benzeri yapılanmalara ait unsurlardır[1]. Antik kentin kuş uçumu yaklaşık 4,5 km güneyinde yer alan Ermenek Karalar Mahallesi'nin (Figür 1) 250 m güneybatısında küçük bir kırsal yerleşim biriminin günümüze ulaşan kalıntıları olarak değerlendirdiğimiz dört adet mezar ile karşılaşılmaktadır. Bu mezarlardan üçü kaya bloğu üzerine birbirine çok yakın açılmış anakaya lahdi[2] (Figür 2, 3, 4) olup dördüncü mezar ise bu grubun 20 m kadar kuzeybatısındaki bir *chamasorium*dur[3] (Figür 5). Anakaya lahitlerinden biri üzerinde taşıdığı kabartmalar dolayısıyla dikkat çekicidir (Figür 2). Bu çalışmanın konusunu da Isauria Bölgesi tarzında yerel özellikler sergileyen söz konusu kabartmalı mezar oluşturmaktadır.

Aynı anakaya bloğu üzerindeki iki mezardan (Figür 3-4) daha yüksek bir konumda yer alan kabartmalı mezar (Figür 2) kuzeydoğuya bakar şekilde oluşturulmuştur. Lahit teknesi 168 cm uzunluğa, 49 cm genişliğe ve 104 cm derinliğe sahiptir. Teknenin içinde, kuzeybatı kenarda mezarın yastık kısmı (Figür 6) görülmektedir.

Mezar üzerindeki kabartmalar, 164 cm uzunluğunda ve 47 cm yüksekliğindeki bir çerçeve içerisinde yer almaktadır (Figür 2, 7, 8). Kabartmalardan ilki sahnenin en solunda 33 cm yüksekliğe sahip, cepheden tasvir edilmiş bir erkek figürüdür (Figür 7, 8, 9). Büyük oranda tahribata uğradığı gözlemlenen figür, yukarıdan aşağıya doğru daralan üçgen bir kafa yapısına sahiptir. Kollarının bir kısmı görülebilen figürün alt kısmı tahrip durumdadır. Sahnedeki diğer insan figürlerine göre daha

---

* Dr. Öğr. Üyesi Ercan Aşkın, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Karaman. Eposta: ercanaskin@gmail.com

* Erdoğan Muştu (MA), İmaret Mahallesi 130 Sokak No:23/2 Karaman. Eposta: erdoganmustu@gmail.com
Katkıları dolayısıyla Prof. Dr. Serra Durugönül'e teşekkürlerimizi sunarız.

1 Muştu 2022, 21 vd.

2 Bu üç mezardan ikisi O. Doğanay tarafından yayımlanmıştır, Doğanay 2005, 249, Lev. 44.1-2; Doğanay 2009, 417, Lev.3.2. Mezarlardan alt kotta bulunanı (Figür 3) ise 157 cm uzunluğa, 50 cm genişliğe ve 103 cm derinliğe; üst kotta bulunanı (Figür 4) 165 cm uzunluğa, 50 cm genişliğe ve ölçülebilen 60 cm derinliğe sahiptir. Her iki kaya lahdi de ön cephelerinde birer *tabula ansata* taşımaktadır. *Tabula ansata*lar üzerinde herhangi bir yazıt izine rastlanmamaktadır.

3 Söz konusu *chamasorium* 170 cm uzunluğa, 53 cm genişliğe ve ölçülebilen 65 cm derinliğe sahiptir.

büyük yapıldığı görülen figür, boyun, omuz ve kollarından anlaşıldığı üzere hafif yana döner vaziyettedir.

Bu büstün sağ tarafında iri gövdesi ve güçlü ayaklarıyla dikkati çeken, 44 cm yüksekliğinde profilden çalışılmış bir hayvan figürü bulunmaktadır (Figür 7, 8, 10). Hayvan figürünün ağzı dışında, baş kısmına ait detayları tahribattan dolayı anlaşılamamaktadır. Arka ayakları üzerinde hafifçe kalkmış olan figürün sağ tarafındaki erkek figürüne doğru hamle yapar vaziyette olduğu gözlemlenmektedir. İri ve güçlü gövdesi ile kuyruk formu söz konusu hayvanın bir ayı olabileceğine işaret etmektedir.

Muhtemel ayı figürünün sağ tarafında 45 cm yüksekliğinde bir erkek figürü yer almaktadır (Figür 7, 8, 11). Cepheden tasvir edilmiş olan figürün ayakları ayıya yönelmiş şekilde verilmiştir. Vücuduna oranla büyük işlenmiş olan baş kısmı soldaki erkek figüründe olduğu gibi yukarıdan aşağıya doğru daralan üçgen bir yapı sergilemektedir. Figür, dizlerine kadar uzanan bir elbise giymektedir. Belinde kılıcının kabzası ve ucu görülebilmektedir. Sol eli beli hizasında aşağı doğru sarkık durumdadır. Sağ elinde ise yukarıya, ayı figürüne doğru kaldırdığı bir mızrak tutmaktadır. Erkek figürü vahşi bir hayvan olan ayıya karşı elindeki mızrakla kendisini ve ailesini korumaya çalışmaktadır. Elinde mızrak tutması ve belinde kılıcının olması bu figürün bir asker olabileceğini düşündürmektedir.

Erkek figürünün sağ tarafında 32 cm yüksekliğe sahip küçük bir kız çocuğu bulunmaktadır. Tahribattan dolayı sadece yüz ve saç ayrımı belli belirsiz seçilebilen figür, ayak uçlarına kadar uzanan ve aşağıya doğru genişleyen uzun bir elbise giymektedir. Üzerinde çapraz şekilde ne olduğu anlaşılamayan uzun bir obje taşımaktadır. Figürün kollarının görülememesinden dolayı olasılıkla vücudunun ön kısmında yer aldıkları söylenebilir. Ayaklarıyla ilgili herhangi bir detay ise görülememektedir.

Sahnedeki son figür, kız çocuğunun hemen sağında yer alan 43 cm yüksekliğinde bir kadın kabartmasıdır. Ayaklarına kadar uzanan bir elbise giymiş olan figür, iki elini yanlara açmış vaziyettedir. Yüzü tahrip vaziyetteki figürün kulaklarında küpeleri bulunmaktadır. Ayaklarıyla ilgili herhangi bir ayrıntı görülememektedir. Figürün duruşunun sahneyle uyumlu olduğu söylenebilir. Nitekim figürün duruşunun korku, panik ya da ayıyı uzaklaştırmaya yönelik el hareketleri yapma ve ses çıkarma durumlarıyla uyum içerisinde olduğu görülmektedir.

Kabartmaya genel olarak baktığımızda, figürlerde oranlara dikkat edilmediği, aynı zamanda anatomik detayların da düzgün verilmediği görülmektedir. Ayı figürü de aynı şekilde kaba ve basit bir şekilde işlenmiştir. Kabartmanın Isauria Bölgesi'ne özgü eserlerde karşılaştığımız işçilikle benzer özellikler sergilediği gözlemlenmektedir. Fakat tahribat dolayısıyla figürlerin detaylarının kaybolmuş olması nedeniyle ayrıntılı değerlendirmeler yapılamamaktadır.

Ayı figürü kabartmalarına başka bölgelerde de rastlanmaktadır. Fakat bunlar av sahneleri olması dolayısıyla içerik açısından Karalar'dakinden ayrılmaktadır. Örneğin Neapolis'teki bir kabartma Karalar'daki gibi mezar üzerinde yer almaktadır. Bir lahdin ön yüzündeki kabartmada zırhlı bir avcı mızrağını ayının karnına saplarken betimlenmiştir. Ayağa kalkmış vaziyetteki ayı ise pençeleriyle avcıya karşı koymak-

tadır[4]. Geç Hellenistik, muhtemelen İÖ 1. yüzyıla tarihlenen Bursa Müzesi'ndeki mermer bir stel üzerinde ayağa kalkmış bir ayıya karşı elindeki mızrakla karşı koyan bir erkek figürü tasvir edilmiştir. Erkek figürünün önünde ayıya saldıran bir köpek görülmektedir[5]. Bir diğer örnek Myra'nın kuzeyinde (Muskar/Belören) bulunmaktadır. Sahnede bir erkek figürü ve ayı birbirlerine karşı hamle yaparken, bir köpek de ayıyı bacağından ısırmaktadır[6]. Limyra'dan bir av sahnesi kabartmasının rekonstrüksiyonunda ise bir süvari ile ayı karşı karşıya gelmektedir. Yine bir köpek ayıya saldırmaktadır[7]. Kabartma İÖ 370-350 arasına tarihlendirilmektedir[8]. Bithynia Bölgesi'nden de ayı tasvirlerinin olduğu örnekler bilinmektedir[9].

Burada incelenmekte olan gerek kabartmalı mezarın gerekse diğer üç mezarın kapakları günümüze ulaşmamıştır. Bununla birlikte anakaya bloğunun yer aldığı tarlanın teras duvarında kullanılmış, kısmen görülebilen mezar kapak parçaları (Figür 12) bulunmaktadır. Detaylardan aslan biçimli kapaklar olabilecekleri anlaşılmaktadır. Karalar mahallesinde tahrip durumdaki bir aslan biçimli kapak Doğanay tarafından belgelenmiştir[10].

Sonuç olarak Karalar'daki mezar kabartması stilistik açıdan Isauria Bölgesi'ndeki kabartmalarla benzerlik göstermektedir[11]. Bununla birlikte içerik açısından özgün nitelik taşımaktadır. Nitekim sahnede av değil, bir ailenin bir ayı ile mücadelesi konu edilmiştir. Aile reisi -olasılıkla baba-, bir ayının saldırısına karşı ailesini korumaya çalışmaktadır. Sol tarafta yer alan figür de olasılıkla ayıya karşı koyan aynı aile reisinin farklı bir betimidir. Sonuçta yukarıda ifade edilmiş olduğu gibi her iki figürün yüz şekilleri birbirine benzemektedir. Sağ tarafta kahramanca ailesini savunan aile reisinin, bu başarısı dolayısıyla sol tarafta daha büyük bir figür olarak verilmek suretiyle vurgulandığı, onurlandırıldığı, kahramanlaştırıldığı düşünülebilir[12]. Aile reisinin başına gelen bir olaydaki kahramanlığını anlatan sahne, gerçekçi bir şekilde mezarı üzerine kabartmayla tasvir edilmiştir. Bir anakaya lahdi üzerinde yer alması ve stilistik açıdan Isauria Bölgesi'ndeki diğer örneklerle paralellik sergilemesi dolayısıyla söz konusu mezar ve kabartma için tarih olarak Roma İmparatorluk Dönemi, olasılıkla İS 2.-4. yüzyıllar önerilebilir.

---

4 Özdilek 2008, 238-246 Resim 4; Özdilek – Çevik 2009, 286-289 Figür 5, 13; Çevik 2021, 182-183.

5 Akyürek-Şahin – Uzunoğlu 2019, 256-257.

6 Zahle 1979, 306-309, 307 Abb.35, Kat. 52; Bruns-Özgan 1987, 270-271, F24.

7 Seyer 1996, 120 Abb. 10.

8 Seyer 1996, 121.

9 Robert 1948, 90.

10 Doğanay 2005, 107, 250, Lev. 45.2

11 Isauria Bölgesi'ndeki basit işçiliğe sahip yöresel kabartmalar için bakınız: Doğanay – Karauğuz – Kunt 2005; Yılmaz 2005; Baldıran 2009; Alkan – Kurt 2016;

12 Aynı kişinin, kabartmalarda aynı stel ya da sahnede büst veya daha büyük bir figür olarak verilmesi suretiyle (Örneğin Bkz. Waelkens 1986, Tafel 35.233, 99; Pfuhl – Möbius 1979, Textband II 281, Tafelband II Tafel 172.1136) aile reisliği ve kahramanlığının vurgulandığı (Örneğin Bkz. Pfuhl – Möbius 1979, Textband II 394, Tafelband II Tafel 203.1399; 334, Tafel 204.1402; Pfuhl – Möbius 1979, Textband II 334, Tafelband II Tafel 204.111) örnekler bilinmektedir.

KAYNAKÇA

Akyürek-Şahin, N. E. - Uzunoğlu, H., (2019), "New Inscriptions from the Museum of Bursa", Gephyra 17, 239-285.

Alkan, M. - Kurt, M., (2016), Hacıbaba Dağı, Isauria Bölgesi'nde Bir Epigrafi ve Eskiçağ Tarihi Araştırması, Akron 11, Editör: A. Vedat Çelgin, N. Eda Akyürek Şahin, İstanbul.

Baldıran, A., (2009), Beyşehir ve Civarı Heykeltraşlık Eserleri, Konya.

Bruns-Özgan, C., (1987), Lykische Grabreliefs Des 5. Und 4.Jahrhunderts V. Chr., Istanbuler Mitteilungen, Tübingen.

Çevik, N., (2021), Lykia Kitabı, Arkeolojisi, Tarihi ve Kültürüyle Batı Antalya, TTK Yayınları, V. Dizi – Sayı: 14, Ankara.

Doğanay, O., (2005), Ermenek ve Yakın Çevresindeki Antik Yerleşim Birimleri, Konya.

Doğanay, O. - Karauğuz G. - Kunt, H. İ., (2005), Isauria Bölgesinde Bir Kale Kent, Pharax (Fariske), Konya.

Doğanay, O., (2009), Isauria Bölgesi Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri, Konya.

Muştu, E., (2022), Germanikopolis (Ermenek) Kenti Nekropolisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

Özdilek, B., (2008), "Neapolis Nekropolleri Üzerine Bir Ön-Rapor", in: II.-IV. Ulusal Arkeoloji Araştırmalar Sempozyumu, Anadolu/Anatolia, Ek Dizi No.2/Supplement Series Nr.2, Ankara, 235-252.

Özdilek, B. - Çevik, N., (2009), "New Discoveries in Rural North East Lycia: Scenes of Daily Life on Roman Rural Sarcophagi", in: Ç. Özkan Aygün (ed.), SOMA 2007. Proceedings of the XI Symposium on Mediterranean Archaeology, Istanbul Technical University, 24-29 April 2007 (BAR International Series 1900), 284-290.

Robert, L., (1948) Hellenica V, Recueil D'Epigraphie de Numismatique et D'Antiquites Grecques, Paris.

Pfuhl, E. – Möbius, H., (1979), Die Ostgriechischen Grabreliefs, Textband II, Mainz am Rhein.

Pfuhl, E. – Möbius, H., (1979), Die Ostgriechischen Grabreliefs, Tafelband II, Mainz am Rhein.

Seyer, M., (1996), "Ein Jagdrelief aus Lmyra", Fremde Zeiten. Festschrift für Jürgen Borchhardt I, Edited by: F. Blakolmer, K. R. Krierer, F. Krinzinger, A. Landskron-Dinstl, H. D. Szemethy, K. Zhuber-Okrog, 111-121.

Waelkens, M., (1986), Die Kleinasiatischen Türsteine, Typologische und epigraphische Untersuchungen der kleinasiatische Grabreliefs mit Scheintür, Meinz am Rhein.

Yılmaz, M., (2005), Bozkır Çevresinin (Hadim-Ahırlı-Yalıhüyük) Antik Tarihi ve Eserleri, Isauria, Konya.

Zahle, J., (1979), "Lykische Felsengräber mit Reliefs aus dem 4. Jahrhundert v. Chr". jbDAI 94, 246-346.

FİGÜRLER

Figür 1: Karalar'ın konumunu gösteren harita

Figür 2: 1 nolu anakaya lahdi genel görünüm

Figür 3: 2 nolu anakaya lahdi

Figür 4: 3 nolu anakaya lahdi

Figür 5: Anakaya lahitlerinin 20 metre kadar uzağındaki *chamasorium*

Figür 6: 1 nolu anakaya lahdinin içi

Figür 7: 1 nolu anakaya lahdi kabartma

Figür 8: 1 nolu anakaya lahdi kabartma çizimi

Figür 9: 1 nolu anakaya lahdi kabartma en soldaki figür

Figür 10: 1 nolu anakaya lahdi kabartma ayı figürü

Figür 11: 1 nolu anakaya lahdi kabartma aile

Figür 12: Bahçe duvarı içerisindeki kapak parçaları

TARİHSEL BİR BAKIŞLA ERMENEK/GERMANİKOPOLİS BAHÇELERİ

Mehmet ALKAN*

Antik dönemde adı Germanikopolis olan Ermenek[1], kent merkezinin güney ve güneybatı yönünde yamaç bir alana yayılan ve daha çok meyve bahçelerinden oluşan geniş bir tarımsal alana sahiptir. Toprağının verimli olmasının yanı sıra zengin su kaynaklarına sahip olması ve yeterince güneş alan konumu itibariyle Ermenek arazileri tarım ürünü çeşitliliği bakımından oldukça zengin sayılabilecek bir durumda olup bu özelliği Eskiçağlardan beri gelmektedir. Germanikopolis'in de içinde yer aldığı Isauria Bölgesi, dağlık olmasına rağmen sahip olduğu az miktardaki ekilebilir arazileri günümüzde olduğu gibi Eskiçağlarda da tarımsal açıdan oldukça zengin idi. Bu zenginlik, MS. 4. yüzyılda yaşayan Roma tarihçisi Ammianus Marcellinus'un[2] da dikkatini çekmiş ve Isauria hakkında genel bir bilgi verdiği pasajında, Isauria Bölgesi'nin ürün çeşitliliğini ve zenginliğini Ovalık Kilikia topraklarıyla kıyaslayıp bölgenin tarımsal açıdan önemine vurgu yapmıştır.

Ermenek'i ziyaret eden gezgin ve araştırmacıların[3] kaleme aldıkları eserlerde de bahçelerinin zenginliği ve güzelliği kentin en dikkat çeken özelliği olarak yer almaktadır. Seyahatnâme'sinde Ermenek'i her birinde bir mescit bulunan 12 mahalle ve 800 kargir evden oluşan bir kent[4] olarak tarif eden Evliya Çelebi[5], Ermenek bahçelerini ise "varoş-ı bâğ-ı irem" diyerek cennet bahçelerine benzetmektedir. Ermenek'i ziyaret eden Batılı seyyahlardan E. J. Davis[6] 1879 tarihli eserinde Göksu Çayı'na kadar uzayan Ermenek tarım arazilerinin bereketli ve tarıma çok elverişli olduğundan söz ederken zengin ve temiz su kaynaklarına sahip olduğuna da dikkat çekmektedir. Aynı şekilde, Ermenek'in zengin su kaynaklarına ve verimli meyve bahçelerine sahip olduğu M. Collignon'un[7] 1897 yılındaki çalışmasında da vurgu-

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Karaman. Eposta: mehmetalkan@kmu.edu.tr

1 Germanikopolis hakkında genel bilgi ve literatür için bkz. Ruge 1910, 258; Hild – Hellenkemper 1990 258-259 s.v. Germankupolis.

2 Amm. Marc. XIV 8.1.

3 Ermenek'in coğrafyası, tarihi, sosyal ve ekonomik yapısı üzerine bilgi veren seyyahların gözlemlerini topluca derleyen çalışma için bkz. Yüksel 2021.

4 Evliya Çelebi'den yaklaşık iki asır sonra, 19. yüzyılın ortalarında, temettuat defterleri kayıtlarına göre Ermenek'e bağlı 14 mahalle ve 863 hane bulunmaktaydı, bu hususta dada detaylı bilgi için bkz. Muşmal – Özçelik 2018, 521-522. Ayrıca 19. yüzyıl mahallelerin eski ve yeni isimleri için bkz. Mercan 2018, 505-506.

5 Evliya Çelebi, Kitap 9, cilt 1, p. 328-330.

6 Davis 1879, 352-353.

7 Collignon 1897, 78-84.

lanmıştır. L. M. Alishan[8], 1899 yılında yayınladığı eserinde Ermenek tarım arazilerinin üzüm bağlarıyla kaplı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, Ermenek ve çevresinin zengin bir bitki örtüsüne sahip olduğuna dikkat çekerek gözlemlediği bazı bitkilerin Latince bir listesini de vermektedir.

Eski araştırmacıların dikkat çektiği Ermenek'in tarımsal zenginliği güzümüzde de gözlemlenebilmektedir. Bu veriler ışığında, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Birimi tarafından desteklenen "Antik Dönemde Germanikopolis (Ermenek) ve Hinterlandında Tarımsal Üretim ve Tarımsal Teknoloji Araştırması" başlıklı proje çerçevesinde yapılan yüzey araştırmaları sırasında tespit edilen arkeolojik ve epigrafik buluntular kentin mevcut tarımsal arazilerinin Eskiçağlardan beri kullanıla geldiğini göstermektedir.

Ermenek bahçelerinde yapılan söz konusu yüzey araştırmalarında antik çağlardan kalma 200 civarında üzüm ezme işliği tespit edilmiştir[9]. Bu işlikler genellikle arazi içinde bulunan yek pare kayalar oyularak elde edilmiştir. Bu kayalar büyük olasılıkla Ermenek'in kuzey tarafındaki dik kayalıklardan çok daha eski tarihlerde kopup gelen kayalar idi. İşliklerin bahçelerin içinde veya çok yakınında bulunması, hasat edilen üzüm ve başka meyvelerin toplandıkları yerde işlenmesini kolaylaştırıyor ve çiftçileri daha fazla yük taşıma külfetinden kurtarmış oluyordu. Bu işliklerin bazılarının günümüzde de üzüm ezme amacıyla kullanıldığını görmek mümkündür. Bu kadar çok sayıda ezme işliklerinin bulunması bu arazilerde yoğun bir üzüm tarımı[10] yapıldığını ve üzüm suyundan elde edilen şarap, şıra, pekmez, sirke gibi ürünlerin önemli ölçüde üretildiğini göstermektedir. Ayrıca, Ermenek'te günümüze ulaşan üzüm ezme işlikleri incelendiğinde kayaların şekline göre en uygun işlikler üretildiği gözlemlenmektedir. Bu da taş işçiliğinin kentte önemli bir meslek dalı olduğunu göstermektedir[11].

8 Alishan 1899, 339-340.

9 Aşkın 2016, 103; Aşkın et all. 2017, 179; Aşkın – Kurt 2019, 232-233. Germanikopolis üzüm presleri, tipolojileri hakkında daha detaylı kitap çalışması için bkz. Aşkın – Kurt 2022.

10 Günümüzde Ermenek ve çevresinde yaklaşık 20 üzüm türü yetiştirilmektedir, bkz. Doğanay 2005, 58.

11 Uca – Ülker 2016, 344.

Ermenek bahçelerinde bulunan üzüm ezme işliklerine bir örnek (Foto: Ercan Aşkın)

Üzüme dayalı elde edilen ürünlerin başında gelen şarap, Antikçağlarda Dağlık Kilikia Bölgesi'nin önemli geçim kaynaklarındandı ve Kilikia'ya özgü meşhur şarap çeşitleri bulunuyordu[12]. Bu şaraplardan Germanikopolis'te de üretilmiş olabilir. Elimizde kesin bir belge olmasa da Germanikopolis halkının şarap üretiminden ticari gelir elde ettiği düşünülebilir. Dağlık Kilikia Bölgesi'nin önemli liman kentlerinden biri olan Korykos'ta MS. 5-6. yüzyıllara tarihlenen bazı mezar yazıtlarından şarap tüccarlarının varlığı bilinmekte olup[13] Germanikopolis'te üretilen şarapların da belki Korykos veya başka yakın liman kentlerinden büyük tüccarlar aracılığıyla ihraç edildiği var sayılabilir.

Başta bağcılık olmak üzere çeşitli meyvenin yetiştiği Ermenek arazilerinde tespit edilen bazı antik harman yerleri de arpa, buğday gibi tahıl üretiminin de gerçekleştiğini göstermektedir[14].

Germanikopolis'in Roma İmparatorluk Dönemi'nde Isauria kentleri arasında hatırı sayılır bir konuma ulaşmıştır[15]. Bunun en temel nedenlerinden biri tarımsal üretime dayalı olarak refah seviyesinin yükselmesi ve kentte zengin sınıfın ortaya çıkması diye düşünülebilir. Ermenek barajı yakınlarında yer alan Karalar mahallesinde yol yapım çalışması sırasında ele geçen, MS. 5.-6. yüzyıllardan günümüze ulaşan Eski Yunanca bir yazıt[16] bu dönemde malikâne sahibi zengin tarım üreticilerinin varlığını açıkça göstermektedir. Yazıtta geçen ve aynı anlamda kullanılmış görünen *proastion* ile *topothesia*, içinde malikâne bulunan geniş arazileri tanımlayan terimlerdir.

---

12 Athenaios, Kilikia'da üretilen abates isimli şarabın sindirimi kolaşlaştırıcı özelliğinde söz etmektedir, bkz. Athen. *Deipn.* 1.33b. Plinius ise Kilikia'nın rağbet gören aromalı şarapları hakkında bilgi vermektedir, bkz. Plin. *Nat. Hist.* 14.19.109 ve 14.11.81.

13 Detalı bilgi için bkz. Iacomi 2010.

14 Aşkın – Kurt 2019, 232.

15 Hopwood 1999, 205.

16 Alkan 2018a, Yazıtın çevirisi: "Selam ey dost, benim için istediğin sana iki katı olsun, bu *proastion* Nikopssianis'indir, Toareza *topothesia*'sı diye de adlandırılır". Ermenek'te ele geçen diğer yazıtlar için bkz. Bean – Mithford 199-204; Hagel – Tomaschitz 1998, 90-92 nr. Ermenek 1 – Ermenek 5. Germanikopolis yazıtlarını Türkçe tercümeleriyle birlikte derleyen çalışma için bkz. Alkan 2018b.

Karalar mevkiinde bulunan malikâne yazıtı

Yazıtta sözü edilen malikânenin nasıl bir mimari özelliğe sahip olduğunu bilemiyoruz. Ancak Ermenek bahçeleri içinde geçtiğimiz yüzyılda inşa edilmiş müstakil konut yahut bağ/çiftlik evleri ile Eskiçağın malikâneleri arasında bir benzerlik olduğu var sayılabilir. Bölgenin iklim koşullarına ve yaşam tarzına uygun olarak inşa edilmiş, genellikle bir veya iki katlı olup geleneksel konut mimarisini en güzel şekilde yansıtan bu bağ evleri uzun dönemler boyunca meydana gelen tarımsal kültürün önemli bir parçası olarak günümüzde ayakta kalmaya çalışmaktadır[17]. Tarihsel kökeni en azından Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar giden, Ermenek arazilerinde tarımla uğraşan vatandaşların konaklama/barınma ve üretim faaliyetlerini gerçekleştirdiği bu konutlar deyim yerindeyse geçen yüzyılın birer küçük malikâneleriydi.

Ermenek bahçelerinde ayakta kalan metruk konutlardan bir örnek (Foto: Ercan Aşkın)

[17] Geleneksel Ermenek evleri hakkında bkz. Demirarslan 2018, 563-567.

Sonuç olarak, betonlaşma ve başka nedenlerle verimli tarım arazilerinin giderek azaldığı ve temiz su kaynaklarının gün geçtikçe daha fazla kirlendiği günümüzde sağlıklı tarımsal üretimin önemi tartışmasızdır. Bu açıdan bakıldığında, Ermenek tarım arazileri Eskiçağ'da olduğu gibi bugün de verimlilik ve temiz su kaynakları açısından önemini korumaktadır. Ayrıca, günümüzde büyük kentlerde yaşayan birçok kimsenin hobi bahçesi sahibi olmak gibi girişimleri göz önüne alındığında, Ermenek bahçeleri bu bölgede tarım turizminin gelişmesine de oldukça açık görünmektedir. Eskiçağlardan kalma üzüm preslerine yeniden işlerlik kazandırılması ve pek çoğu metruk durumda olan bağ/çiftlik evlerinin onarılıp kullanılabilir duruma getirilmesi bu yöndeki ilgiyi artırıcı faaliyetler olarak görülebilir. Son yıllarda Ermenek halkı tarafından "Şehrana[18] Festivali" adı altında bazı sosyal faaliyetlerin düzenlenmeye başladığını da burada belirtmek gerekmektedir. Bunların yanı sıra, bahçeler arasında kalıntılarına rastlanan antik yolların[19] yürüyüş yolu olarak düzenlenmesiyle ek katkı sağlanabilir.

Ermenek arkeolojik kalıntıları, cami ve kilise gibi dini yapıları, doğal güzellikleri ve sosyal etkinlikleri, el sanatları gibi pek çok kültürel değerleriyle öne çıkan bir kenttir[20]. Bununla beraber, kültürel değerler arasında yadsınamaz bir kıymete sahip olan Ermenek bahçeleri tarımsal açıdan öneminin yanı sıra kentin turizm potansiyelinin geliştirilmesinde de öncelikli olarak değerlendirilmesi gereken tarihi bir değer taşımaktadır.

KAYNAKÇA VE KISALTMALAR

Alishan 1899 L. M. Alishan, Sissouan ou L'Arméno Cilicie Description Géographique Et Historique Avec Carte Et Illustrations Traduit du Texte Armenien, Publié sous Les Auspices De Son Ex. Noubar Pasha, Venise 1899.

Alkan 2018a M. Alkan, A new Late Antique Property Inscription from the Isaurian City of Germanicopolis Recording a Landlord by the Name of Nikopssianis Owner of a Proastion/Topothesia, Gephyra 15, 2018, 135-143.

Alkan 2018b M. Alkan, Ermenek (Germanikopolis) ve Egemenlik alanında Epigrafi Araştırmaları ve Günümüze Gelen Kültürel İzler, şurada: H. Muşmal – E. Yüksel – M. A. Kapar (ed.), Ermenek Araştırmaları 1, Konya 2018, 15-24.

Amm. Marc. J. C. Rolfe (ed.) Ammianus Mercellinus, vol. III, with an English Translation, London 19865. (Loeb Classical Library).

Aşkın 2016 E. Aşkın, Karaman İli ve Mersin İli Mut İlçesi Antik Dönem Yerleşimleri ve Yerleşim Düzenlemesi Arkeolojik Yüzey Araştırması 2014 Yılı Çalışmaları (11-15 Mayıs 2015), AST 33/2, Ankara 2016, 101-114.

Aşkın et all. 2017 E. Aşkın – M. Kurt – M. Alkan – H. Körsulu – H. E. Ergürer, Karaman İli ve Mersin İli Mut İlçesi Antik Dönem Yerleşimleri ve Yerleşim Düzenlemesi

18 Üzüm ezme işliklerine verilen bir adlandırma olup muhtemelen "şırahane" sözcüğünün yerel telaffuzudur.

19 Bezciler mevkiinde kaya mezarlarının ve bir kabartma asker figürünün bulunduğu kayalık tepenin yakınından geçen, Roma İmparatorluk Dönemi'nden kalma yaklaşık 4m genişliğinde döşeme yola kalıntısı örnek gösterilebilir.

20 Bu değerlerden pek çoğu Ermenek'te turizmin geliştirilmesi için yapılan önerilerin temelini oluşturmaktadır. Bu hususta bkz. Dinç – Yeşilçimen 2018.

Arkeolojik Yüzey Araştırması 2015 Yılı Çalışmaları (23-27 Mayıs 2016), AST 34/2, Edirne 2017, 175-188.

Aşkın – Kurt 2019 E. Aşkın – M. Kurt, Ermenek Havzası'nda (Dağlık Kilikia) Antik Dönemde Tarımsal Üretim, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 2 (2), 2019, 230-247.

Aşkın – Kurt 2022 E. Aşkın – M. Kurt, Germanikopolis Üzüm Presleri (Dağlık Kilikia/Isauria), İstanbul 2022.

Athen. Deipn. Athenaeos, Deipnosophistai. (Ed.) G. Kaibel, Athenaei Dipnosophistarum, Vol. 1, Leipsig1887.

Bean - Mitford 1970 G. E. Bean - T. B. Mitford, Journeys in Rough Cilicia 1964-1968. Österreichische Akademie der Wissenschaften Phil.-hist. Kl., Denkschriften 102, Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris 3, Wien 1970.

Collignon 1897 M. Collignon, Notes d'un voyage en Asie-Mineure, Paris 1897.

Davis 1879 E. J. Davis, A Journal Of Travel In Cilicia (Pedias and Trachea), Isauria, And Parts Of Lycaonia And Cappadocia, London 1879.

Demirarslan 2018 S. Demirarslan, Kültür Mirası Olarak Ermenek Evlerinin Önemi ve Günümüz Kent Gelişimi İçerisinde Koruma ve Geleceğe Aktarılabilme Yöntemleri, şurada: H. Muşmal – E. Yüksel – M. A. Kapar (ed.), Ermenek Araştırmaları 2, Konya 2018, 559-572.

Dinç – Yeşilçimen 2018 Dinç – P. Yeşilçimen, Ermenek Turizm Eylem Planının Oluşturulabilmesi İçin Öneriler, şurada: H. Muşmal – E. Yüksel – M. A. Kapar (ed.), Ermenek Araştırmaları 2, Konya 2018, 287-296.

Doğanay 2005 O. Doğanay, Ermenek ve Yakın Çevresindeki Antik Yerleşim Birimleri, Konya 2005.

Evliya Çelebi Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, Hazırlayan: Seyit Ali Kahraman, 9. Kitap, 1. Cilt, İstanbul 2010.

Hagel – Tomaschitz 1998 S. Hagel – K. Tomaschitz, Repertorium der Westkilikischen Inschriften. Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris 22 (Denkschriften ÖAW, phil.-hist. Kl. 265).

Hild – Hellenkemper 1990 F. Hild – H. Hellenkemper, Tabula Imperii Byzantini 5: Kilikien und Isaurien (Denkschriften ÖAW, phil.-hist. Kl. 215), Wien 1990.

Hopwood 1999 K. Hopwood, Ammianus Marcellinus on Isauria, şurada: J. W. Drijvers-D. Hunt (Eds.), The late Roman World and its Historian. Interpreting Ammianus Marcellinus. London 1999, 224-235.

Iacomi 2010 V. Iacomi, Some Notes on Late-Antique Oil and Wine Production in Rough Cilicia (Isauria) on the Light of Epigraphic Sources: Funerary Inscriptions From Korykos, LR 1 Amphorae Production in Elaiussa Sebaste and the Abydos Tariff, şurada: Ü. Aydınoğlu – A. K. Şenol (eds.), Antik Çağda Anadolu'da Zeytinyağı ve Şarap Üretimi Sempozyum Bildirileri/Olive Oil And Wine Production In Anatolia During Antiquity, (Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi Yayınları), Mersin 2010, 19-32.

Mercan 2018 M. Mercan, Ermenek Kazasının İdari Yapısı (1864-1920), şurada: H. Muşmal – E. Yüksel – M. A. Kapar (ed.), Ermenek Araştırmaları 1, Konya 2018, 503-518.

Muşmal – Özçelik 2018 H. Muşmal – M. Özçelik, Nüfus ve Temettuat Defterlerine Göre Ermenek'te Esnaf ve Zanaatkârlar, şurada: H. Muşmal – E. Yüksel – M. A. Kapar (ed.), Ermenek Araştırmaları 1, Konya 2018, 519-540.

Plin. Nat. Hist. Plinius, Naturalis Historia. (Ed.) K. F. T. Mayhoff, Pliny The Elder, Leipzig 1845.

Ruge 1910 W. Ruge, Germanikopolis, şurada: Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft, Band VII/1, 1910, 258.

Uca – Ülker 2016 A. Uca – A. Ülker, Geçmişten Günümüze Karaman'da Meslekler, Konya 2016.

Yüksel 2021 E. Yüksel, Seyahatname ve Tarihî Coğrafya Eserlerinde Ermenek Kazası (19-20. Yüzyıllar), Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi/ Journal of Turkish Researches Institute 70 (Ocak-January 2021), 507-558.

ORTA BİZANS DÖNEMİ'NDE GERMANİKOPOLİS (ERMENEK) VE ÇEVRESİ

Cüneyt GÜNEŞ*

Antik ismi "Germanikopolis" olan Ermenek, günümüzde Karaman il merkezinin 70 km. güneybatısında yer almakla birlikte IV. Antiokhos, MS. 38 yılında bölgenin yönetimini kendisine vermiş olan Roma İmparatoru Caligula'ya şükranlarını göstermek için onun "Germanicus" unvanına izafeten kente "Germanikopolis" adını vermiştir.[1] 1200 m. yüksekliğe sahip olan Ermenek; kuzeyinde Kızıldağ, doğusunda Adras Dağı (1780 m), güneyinde Alamas Dağı, güneydoğusunda Manavgat Dağı, güneybatısında Kızıldağ (2257 m) ve Akçalı Dağı, batısında Tufan Dağı, Çorak Dağı (2210 m) ve Oyuklu Dağ (2240 m) gibi "Orta Toros dağ" silsilesini oluşturan yükseltilerle çevrili bir coğrafyadadır ve bu coğrafî özelliklerinden dolayı Antik Çağ'da, Ermenek'in de içinde bulunduğu bölge, Strabon tarafından dağlık anlamına gelen "Trakheiotis" olarak adlandırılmıştır.[2] Isauria bölgesi olarak da tanımlanan bu coğrafya, Erken ve Orta Bizans [Doğu Roma] döneminde de önemini devam ettiren bir coğrafyadır. Nitekim VI. yüzyıl Coğrafyacısı Hierokles, *Synekdemos* adlı eserinde Isauria Eyaleti'ne bağlı yirmi üç kent ismi vermekle beraber bu kentlerden birisi de Γερμανικόπολις/Germanikopolis yani Ermenektir.[3]

Bizans İmparatorluğu, VII. yüzyıldan XI. yüzyılın ortalarına kadar Isauria'nın, kıyı bölgeleri de dâhil dağlık bölgelerdeki siyasî, idarî ve askerî varlığını kaybetmeme gayreti içerisindeydi. İmparatorluk sadece idarî ve askerî olarak güçlü olmakla kalmayıp aynı zamanda bölgedeki Hristiyanların hem Hristiyanlıktan hem de imparatorluktan kopmasını engellemek için çeşitli gayretler içerisine de girmiştir. Bunun için özellikle Geç Antik Çağ'da idarî ve askerî önemi bilinen Isauria'nın, bölgedeki Hıristiyan halk için dinî öneminin de ön planda tutulmuştur. Nitekim İslam devleti kurulduktan kısa süre sonra kıyı bölgelerinin İslâm hâkimiyetine girmesi, hiç şüphesiz, bölgede İslamiyet'in yayılmasını tetiklemiş; aynı zamanda İslâm saldırıları, kıyı bölgelerindeki Hıristiyan halkın, yüksek/dağlık kesimlere kaçarak yeni yaşam alanları oluşturmasına neden olmuştur. Bu yaşam alanları, *kastron* olarak adlandırılan idarî ve askerî birimleri ve aynı zamanda bölgeden geçen stratejik yolların ko-

---

* Milli Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Tarih Bölümü. e-mail: cgunes@kho.msu.edu.tr

1 Mehmet Kurt, "Ermenek Havzası'nın Antik Dönem Tarihi ve Kentleri", *Ermenek Araştırmaları I-Arkeoloji-Sanat Tarihi-Tarih*, Ed. Hüseyin Muşmal vd. Palet Yayınları, İstanbul 2018, s. 138.

2 Şenol Yurdakul, "Eski Çağ'da Ermenek ve Çevresinin Yol Güzergâhları", *Ermenek Araştırmaları I-Arkeoloji-Sanat Tarihi-Tarih*, Ed. Hüseyin Muşmal vd. Palet Yayınları, İstanbul 2018, s. 148.

3 Hierokles, *Synekdemos*, 710.2.

runmasını da sağlayan *kleisoura*ları[4] da teşkil etmiştir. Dolayısıyla Antik Çağ'da da olduğu gibi[5] hem Erken hem de Orta Bizans döneminde Isauria bölgesi, kıyı bölgeleri iç bölgelere bağlayan dağlık, stratejik ve Hıristiyanlığın tutunduğu bir bölgedir. Bundan dolayı kıyı ve iç bölgeler birbirini tamamlayan-koruyan bölgeler olarak düşünülmelidir.

IX. yüzyılda imparatorluğun güçlenmesi ve X. yüzyılda da İslâm devletinin bölgedeki hâkimiyetinin zayıflamasından sonra bir *kleisoura* bölgesi olan Isauria, İmparator I. Lekapenos (913-944) döneminde *thema* statüsüne kavuşturulmuştur.[6] Bu statü değişikliğinden sonra, X. yüzyıla tarihlendirilen bir kurşun mühürde, *Seleukeia Strategosu ve Patrikiosu Balantios*[7]; yine aynı yüzyıla tarihlendirilen başka bir mühürde, *Seleukeia Strategosu ve Patrikiosu Basileios* adındaki merkezi yöneticiler karşımıza çıkmaktadır.[8] Özellikle *strategos* unvanı, bölgenin idarî ve askerî anlamda merkezileştiğini ve bölgenin, imparatorluğa bağlı ancak olağanüstü yetkilerle görevlendirilmiş yöneticiyle tek elden idare edildiğini kanıtlamaktadır. Dolayısıyla bu yöneticinin, bölgenin yönetimini kolaylaştıran ve ona yönetimde yardımcı olan astları mevcuttur. Bölge, böylece imparatorluğun idarî, askerî ve sosyo-ekonomik sistemine entegre edilmiştir. Bu sistem çerçevesinde, özellikle Seleukeia'da ele geçen imparatorluk kurşun mühürlerinden anlaşılan Isauria theması[9], hem denizci yani *droungarios*[10] hem de *kleisourarkhes-arkhon* gibi unvanlara sahip olan komutanlar tarafından ikili yönetimle idare edilmekteydi.[11] Bunun sebebi, Isauria bölgesinin hem denize kıyısının olması hem de Toros dağlarında stratejik ve korunması gereken bölgelerin olmasıdır. Burada özellikle kıyı bölgelerinin, İslâm saldırılarına karşı korunması *droungarios* unvanına sahip kişinin sorumluluğundadır. Nitekim İslâm akın ve yağmalarının, Tarsos bölgesinden bazen denizden bazen de karadan başladığı; bazen hem denizden hem de karadan eş zamanlı ya da ayrı ayrı Kilikia boyunca devam ettiği imparatorluk yönetimi tarafından bilinmektedir.[12] Dolayısıyla bölgenin hem karacı hem de denizci komutanla yönetilmesi gerektiği anlayışı mevcuttur. Ayrıca Bulgurlu'nun da ifade ettiği gibi bölgede çok az sayıda mühür bulun-

---

4 Stratejik geçit bölgeleri; Kleisouralar hakkında detaylı bilgi almak için bkz. Cüneyt Güneş, "X. Yüzyıldaki Bizans Taktikonlarına Göre Bizans-İslâm Güçlerinin İlk Karşılaşma Alanları: *Kleisoura*lar ve *Kleisoura*lardaki Askerî Taktiklere Dair", *History Studies*, Vol. 10, 2018, s. 85-100.

5 Antik Isauria, Anadolu'nun güneyinde doğudan Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikia), batıdan Pamphylia ve kuzeyden de Lykaonia ile sınırlanmış olan dağlık bir bölgedir. Bk. Mehmet Kurt, "MS 4. Yüzyılda Isauria Eyaleti'nin Siyasal ve İdari Yapısı", *Belleten*, C. 82, S. 295, Aralık 2018, s. 803.

6 *Catalague of Byzantine Seals at Dumbarton Oaks*, Vol. V, Ed. E. McGeer, J. Nesbitt-N. Oikonomides, Dumbarton Oaks 2005, s. 9.

7 Vera Bulgurlu, *Bizans Kurşun Mühürleri*, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul 2007, s. 161.

8 Bulgurlu, *Bizans Kurşun Mühürleri*, s. 162.

9 Örnek için bkz. G. Zacos-A. Veglery, *Byzantine Lead Seals*, Vol I/3, Basel 1972, No. 3178.

10 İmparatorluktaki donanma komutanlarına/yöneticisine verilen unvan. Bu unvan hakkında geniş bilgi almak için bkz. Cüneyt Güneş, *Bizans İmparatorluğu Kurumları ve Unvanları* (IX. ve XI. Yüzyıllar), Selenge Yay., İstanbul 2021, s. 136.

11 Bölgede kleisourarkhes yöneticisinin olduğuna dair Bizans kurşun mühür örnekleri için bkz. G. Zacos-A. Veglery, *Byzantine Lead Seals*, Vol I/2, Basel 1972, No. 1899, 1902, 2460, 2464, 2666, 2667.

12 VI. Leo, *The Taktika of Leo VI*, Text, Trans. and Comm. George Denniz, Dumbarton Oaks 2010, s. 485.

maktadır[13] ve ele geçen mühürler, genelde Isauria; özelde ise Seleukeia bölgesinin hem Erken hem de Orta Bizans döneminin idarî ve askerî yönetiminin tespit edilmesinde oldukça kıymetlidir.

İmparatorluk yönetim sistemi çerçevesinde, X. yüzyılda imparatorluk *thema* bölgeleri hakkında bilgi veren VII. Konstantinos Porphyrogennitos, *De Thematibus* adlı eserinde, Isauria *thema*sına bağlı on [Dekapolis] garnizon/kastron ismi vermektedir. Kaynakta verilen bilgiye göre bu garnizonlar, Germanikoupolis [Ermenek], Titiupolis [Kalınören], Dometiupolis [Dindebol], Zenonopolis [İznebol], Neapolis [Başyayla], Klaudiupolis [Mut], Eirenupolis [Çatalbadem], Kaesarea [Diokaesarea/Uzuncaburç], Lausados [Lavzat/Kirazlıyayla] ve Dalisandos [Sinobiç]'tur.[14] Nitekim Germanikoupolis, Dometiupolis, Zenonopolis, Eirenupolis ve Lauzados kentleri, günümüzde Ermenek Havzası'na lokalize edilmişlerdir.[15] Lokalizasyondan da anlaşılacağı üzere Isauria *thema*sı dâhilinde beş kentin Ermenek Havzası'nda olması, bölgenin Orta Bizans döneminde idarî, askerî ve stratejik önemini ortaya koymaktadır ve Germanikopolis, ilk sırada bahsedilmektedir. Dolayısıyla bu kentler, Orta Bizans döneminde özellikle Bizans-Arap askerî ilişkilerinde önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu garnizonlar, İslâm devletine karşı imparatorluk iç bölgelerini, yollarını ve özellikle Toros Dağları'nı koruyan *kastron-kleisoura* vazifesi görmüşlerdir. Dolayısıyla VII. yüzyıldan X. yüzyıla kadar Ermenek Havzası'na dâhil görünen ve içlerinde Germanikopolis'in de bulunduğu garnizonlar, bir strateji çerçevesinde Arap akınlarına karşı bölgeyi korumakla görevliydiler.[16] Bu görevlendirme sonucunda Toros ve Anti-Toros Dağları'nın yüksek, stratejik geçiş noktaları olan ve aynı zamanda Arapların, Anadolu'nun iç bölgelerine ulaştıkları geçitlerdeki *kleisoura*ları, *kleisourarkhes* olarak adlandırılan idarî ve askerî bir yönetici idare etmiştir.[17]

Isauria'nın, idarî ve askerî öneminin yanı sıra dinî öneminin de olduğu, VII. yüzyıldan XII. yüzyıla kadar imparatorluğa ait metropolitlik, başpiskoposluk ve piskoposluklar hakkında önemli bilgiler edinilen ve başşehir Konstantinopolis'te kaydedilen *Notitiae Episcopatuum* yani Kilise Kayıtları'nda da anlaşılmaktadır. Bu kayıtlar, on sekiz kayıttan oluşmakla beraber genel itibariyle ilk başta imparatorluk dinî yapısına uygun olarak üstten asta doğru metropolitlik, başpiskoposluk ve piskoposluk şeklinde listelenmiştir. Dolayısıyla bu listeler, ilk başta dinî hiyerarşik yapılanmalarıyla beraber idarî yapılanmaları da göstermektedir. Bu kayıtlarda, imparatorluğa ait yönetim bölgelerinin, Geç Roma Eyalet yönetimindeki adlandırmalarla ancak eyaleti tanımlamak için "*Eparkhia*" tabiriyle adlandırılmıştır. Dolayısıyla burada

---

13 Bulgurlu, *Bizans Kurşun Mühürleri*, s. 162.

14 Cüneyt Güneş, *Bizans Anadolusunda Askerî ve İdarî Bir Sistem: Thema Sistemi (VII. Yüzyıldan XI. Yüzyıla Kadar)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2021, s. 332.

15 Kurt, "Ermenek Havzası'nın Antik Dönem Tarihi ve Kentleri", s. 138.

16 Güneş, *Bizans Anadolusunda Askerî ve İdarî Bir Sistem: Thema Sistemi*, 333.

17 Bu kişi, *kleisoura* sınırları içerisinde yetkileri kendisinde haiz olan bir askerî yöneticidir. Bk. Güneş, "X. Yüzyıldaki Bizans Taktikonlarına Göre Bizans-İslâm Güçlerinin İlk Karşılaşma Alanları: *Kleisoura*lar ve *Kleisoura*lardaki Askerî Taktiklere Dair", s. 88.

mevzu bahis edilen Isauria'nın, kayıtlarda, "Isauria Eparkhia=Isauria Eyaleti/Yönetimi"[18] ve "Metropolitliği Seleukeia" şeklinde tanımlandığı görülmektedir.[19] Günümüzde Mersin iline bağlı Silifke'ye lokalize edilmekle birlikte Seleukeia, doğuda Tarsus'ta bulunan İslâm devletiyle olan askerî mücadelelerde imparatorluğun hem karadan hem de denizden açılan bir kapısıdır. Dolayısıyla Seleukeia, sadece dinî değil aynı zamanda Bizans'ın elinden çıkmadan, bölgedeki idarî ve askerî önemini özellikle IX. ve X. yüzyılda arttıran bir bölgedir.[20] Bu coğrafyada, Bizans ve İslam devleti arasındaki sınırı ise, kaynaklarda "el-Lâmis" olarak adlandırılan ve günümüzde Limonlu Çayı'na lokalize edilen nehir teşkil etmektedir. Bu nehir, her iki devlet için de stratejik bir öneme sahip olmakla birlikte iki devlet arasındaki esir değişimleri bu nehir üzerinden gerçekleştirilmekteydi.[21] Dolayısıyla Lâmis Nehri'nin kıyısında "Lâmis" olarak adlandırılan bir yerin/nâhiyye'nin olduğu ve bu yerin de müstahkemli olduğu anlaşılmaktadır.[22] Nitekim *Notitiae Episcopatuum* kayıtlarından da anlaşılan bu bölgede, "Lamos" piskoposluğu mevcuttu.[23]

Roma İmparatorluğu idarî yapısında *dioikesis* denilen ve şehirlerin birleşimiyle oluşan idarî birimlerin kilise hiyerarşisindeki en üst yöneticisine ise "metropolit" denilmektedir. Bu metropolitler, temelde *piskopos* olarak takdis edilmiş olsalar da genelde içinde bulundukları *dioikesis* yöresinin tamamının idaresinden sorumluydular.[24] Dolayısıyla Isauria Eparkhiası'nın metropolitliği olarak ilk sırada listelenen Seleukeia [Silifke] metropoliti, aynı zamanda bölgenin üst düzey dinî sorumlusudur. Kayıtlarda, bölge bazında dikkati çeken diğer bir husus, Isauria Eyaleti'nin iki başpiskoposluğunun olmasıdır ve bu başpiskoposluklar da Leontopolis[25] ve Kotrados'tur.[26] Bu kayıtlardan özellikle bölgenin coğrafyasının tespit edilmesinde, metropolitliklerin arkasından başpiskoposluk ve piskoposluk merkezlerinin verilmesi oldukça önemlidir. Diğer yazılı kaynaklarla kıyaslanabilirliğinin kolay olmasının yanı sıra bu kayıtların, kendi içerisinde birçok tutarsızlığı ve zorlukları da söz konusudur. Nitekim kayıtlar bağlamında en dikkat edilmesi gereken nokta burasıdır. Örneğin VII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kaydedildiği düşünülen *Notitia* 1'de kaydedilen bir piskoposluğun, *Notitia* 2'de veya *Notitia* 7'de kaydedilmediği sonrasında *Notitia* 10 veya *Notitia* 13'te kaydedildiği yani bir istikrarsızlığın olduğu tespit

---

18 *Notitia*. 3.67; *Notitia*. 4.493; *Notitia*. 10.690.

19 *Notitia*. 3.67.

20 G. Schlumberger, *Sigillographie de l'Empire Byzantin*, Paris 1884, s. 270; Şenol Çelik, "Silifke", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, C. 37, s. 200.

21 Taberî, *The History of al-Tabari*, Vol. XXXIII, Trans. C. E. Bosworth, The State University of New York Press 1991, s. 98; Mesûdî, *et-Tenbîh ve'l-İşrâf*, Neşr. Abdullah İslamil es-Sâvî, Kahire 1938, s. 151; İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi: El Kâmil-Fi't-Târih Tercümesi*, C. V, Terc. A. Ağırakça-B.Eryarsoy vd., İstanbul 2008, s. 608; Güneş, *Bizans Anadolusu'nda Askerî ve İdarî Bir Sistem: Thema Sistemi*, s. 330.

22 Yakût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, Vol. III, Neşr. Ferîd Abdülaziz el-Cündî, Beyrut 1410, s. 112; Güneş, *Bizans Anadolusu'nda Askerî ve İdarî Bir Sistem: Thema Sistemi*, s. 330.

23 *Notitia*. 3.524; *Notitia*.7.516; *Notitia*.10.736; *Notitia*.13.498.

24 Kutlu Akalın-Zafer Duygu, *Süryanî Literatürü*, Mardin Artuklu Üniversitesi Yay., Mardin 2017, s. 38.

25 *Notitiae Episcopatuum* kayıtlarında Leontopolis istikrarlı bir şekilde kaydedilmiştir. Bk. *Notit.* 1.44; 2.47; 3.62; 4.45; 5.49; 7.54; 8.68; 11.88; 12.93; 14.74; 15.128; 16.85.

26 *Notitiae Episcopatuum* kayıtlarında Kotrados istikrarlı bir şekilde kaydedilmiştir. Bk. *Notit.* 1.65; 2.69; 3.85; 4.66; 5.70; 7.106; 11.126; 12.123; 14.108; 15.153; 16.113.

edilebilmektedir. Bu istikrarsızlık hakkında çeşitli yorumlar yapılabilmekle beraber bunun en önemli sebebi, Anadolu'ya ulaşan Arap saldırıları ve yazıcıların yanlış veya hatalı yazmalarıdır. Kayıtlarda karşılaşılan diğer bir zorluk ise, örneğin *Notitia* 1'de kaydedilen bir piskoposluğun diğer *Notitia*larda aynı adla kaydedilmediği sonrasında tekrar eski adı ile kaydedildiğidir. Bu tarz kayıtlar hakkında da farklı yorumlar yapılabilmekle beraber bunların tespit edilmesi, başlı başına bir problemdir. Dolayısıyla bu kayıtlar, karşılaştırmalı olarak dikkatli bir şekilde incelenmelidir. Bu noktada, kayıtlar her ne kadar imparatorluk coğrafyasında bulunan dinî bölgelerin tespit edilmesi adına değerli olsa da dinî hiyerarşiden birisinin bulunduğu bölge, aynı zamanda idarî ve askerî bir garnizon statüsünde olduğu da belirtilmelidir.

Notitiae Episcopatuum'da Germanikopolis ve Çevresi

Kayıtlarda geçtiği şekliyle "Germanikeiapolis", Isauria *Eparkhiası*'nda Seleukeia Metropolitliği'ne ve iki başpiskoposluğuna bağlı yirmi dört piskoposluktan birisi olarak kaydedilmektedir.[27] Kayıtlardan anlaşılan Germanikopolis, diğer bölge piskoposluklarında da olduğu gibi istikrarsız şekilde kaydedilmiştir. Ancak Seleukeia Metropolitliği'ne bağlı iki başpiskoposluğun ve yirmi dört piskoposluğun kaydedilmesi, Isauria bölgesinde Hıristiyanlığın yayılmış olduğunu göstermektedir. Bilindiği üzere IX. yüzyıldan itibaren imparatorluktaki kentler, Bizans'ın dinî, ekonomik, siyasî ve sosyal gelişiminde önemli roller oynamıştır ve bu yüzyıl, imparatorluğun ekonomik, idarî ve askerî olarak güçlendiği bir yüzyıldır. Her kentin bir piskoposluk olması ve bir yerin kent sayılabilmesi için de belli bir nüfusu barındırması gerekiyordu. Örneğin XI. ve XII. yüzyıllarda bu rakam 5.000 ile 40.000 arasındadır. Batıdan doğuya, kuzeyden güneye Orta Bizans'ta birçok piskoposluk merkezi bulunmaktadır ve bunların çoğu da aynı zamanda idarî, askerî ve ticarî fonksiyonları bir arada bulundurmaktadır.[28] Dolayısıyla bölgede Germanikopolis'in de içinde bulunduğu yirmi dört piskoposluk aynı zamanda idarî ve askerî bölgelerdir.

Germanikopolis'in çevresinin Orta Bizans dönemine baktığımızda Kilise Kayıtları çerçevesinde tespit edilip lokalizasyonunu yapabildiğimiz yedi piskoposluk/kent karşımıza çıkmaktadır. Germanikopolisle beraber bu sayı sekizdir. Aşağıda detayları verilecek olan kentlerin, Germanikopolis'te dâhil lokalizasyonlarına baktığımızda birbirlerine uzak olmayan piskoposluklar olduğu tespit edilebilmektedir. Nitekim Isauria bölgesinin dağlık olması ve Orta Anadolu ile Güney Anadolu'yu birbirine bağlayan stratejik geçiş güzergâhlarına sahip olması, bölgedeki idarî ve askerî denetimin hiç şüphesiz sıkılaşmasına neden olmuştur. Birbirine oldukça yakın olan ve *kastron* olarak da tanımlayabileceğim bu kentler, imparatorluk topraklarına özellikle İslâm devletinin bir saldırısı olması durumunda, saldırı haberinin başkent Konstantinopolis'e hızlı bir şekilde iletilmesini sağlayan bir "ikaz" sisteminin başlangıç noktalarıydı. Nitekim bu stratejik yolları kullanarak İslâm ordularının düzenli ola-

---

27 *Notitia*. 3.528; *Notitia*.7.531; *Notitia*.10.752; *Notitia*.13.513.

28 Burcu Erciyas, "Komana'da Bizans'tan Selçuklu'ya Geçişte Kimlik, Nüfus Dinamikleri ve Kırsal Ekonomi", *Türkiye'de Bizans Çalışmaları-Yeni Araştırmalar, Farklı Eğilimler*, Ed. Koray Durak-Nevra Necipğlu-Tolga Uyar, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2022, s. 107.

rak yaz (sâife) ve kış (şevâti) seferlerinin düzenlediğini biliyoruz.[29] Dolayısıyla bu "ikaz" sistemi imparatorluk için oldukça önemli olup bu kastronlarda, güvenliğin sağlanması ve İslâm akıncılarına karşı ilk mücadeleye girişmek, yerel idarî ve askerî yöneticilerin temel sorumluluğundaydı. Bu ilişkiler çerçevesinde *Notitia*larda kaydedilen piskoposluklar şunlar: Philadelphia, Eirenoupolis, Antiokheia, Germanikeiapolis, Dometioupolis, Zenoupolis, Lauzados ve Sbide'dir. Ermenek Havzası'na lokalize edilen bu kentlerin etrafında ırmakların ve küçük dere ve pınarların bulunması, bölgede anlaşılan Antik Çağ'dan itibaren sulu tarım yapılabilmesini sağlamıştır. Bu durum bölgenin sulamaya elverişli arazilerinin olduğunu göstermektedir. Nitekim bahsedilen kentler, aynı zamanda kuru tarım yapmaya elverişli topraklara ve bu toprakları koruyacak konuma sahiplerdir.[30]

Kilise kayıtlarından Germanikopolis çevresi, özellikle *Notitia* 3'den itibaren kesintili; *Notitia* 7'den *Notitia* 13'e kadar ise istikrarlı bir şekilde kaydedilmiştir. Bu kayıtlardan, bölge piskoposluklarından birisi olduğu anlaşılan Sbide [Yukarı İzvit]'nin, *Notitia* 7 ve *Notitia* 10 yani X. ve XI. yüzyılda kaydedildiği tespit edilmektedir.[31] Dolayısıyla Sbide'nin geç bir tarihte piskoposluk statüsüne kavuştuğu belirtilmelidir.[32] Burada dikkat çekici başka bir husus ise, VII. yüzyıla tarihlendirilen *Notitia* 1 ve 2'de bölgede herhangi bir piskoposluğun kaydedilmemesidir. Bölgede piskoposlukların kaydedilmemesi ise, bölgede İslâm saldırılarının artmasından ve bölgenin bir geçiş güzergâhında bulunmasından kaynaklanmaktadır.

Philadelphia [Gökçeseki] bölgesi, Ermenek'in kuş uçuşu 12. km. doğusunda bulunan Gökçeseki köyüne lokalize edilmektedir.[33] Bu kentten, VI. yüzyılda Hierokles, Isauria *Eparkhiası*'nda yirmi üç kentten birisi olarak bahsetmektedir.[34] Bu kent, Orta Bizans dönemindeki kilise kayıtlarında da karşımıza çıkmaktadır. Kayıtlardan anlaşılan kent, *Notitia* 3'de ilk kez kaydedilmekle birlikte Orta Bizans döneminde *Notitia* 7'den itibaren 13'e kadar istikrarlı bir şekilde kaydedilmiştir.[35] İlk başlardaki istikrarsızlığın sebebi, İslâm akınlarının bölgeye ulaşması ve muhtemelen daha öncesinde Sâsâniler döneminde şehrin önemini kaybetmesidir. Anlaşılan Makedon Hanedanlığı döneminde şehir tekrardan imparatorluğun güçlenmesiyle beraber kayıtlarda yer almaya başlamıştır. Nitekim Philadelphia'nın, özellikle Roma İmparatorluk döneminde idarî, askerî ve dinî önemi bölgede ele geçen buluntulardan bilinmektedir.[36] Dolayısıyla Philadelphia, anlaşılan Orta Bizans döneminde de Hıristiyan bir nüfusa ev sahipliği yapmakla birlikte imparatorluğun idarî ve askerî

---

29 Casim Avcı, *İslâm-Bizans İlişkileri (610-847)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2020, s.60.

30 Ercan Aşkın-Mehmet Kurt, "Ermenek Havzası'nda (Dağlık Kilikia) Antik Dönemde Tarımsal Üretim", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2), s. 230-247.

31 *Notitia*.7.535; *Notitia*.10.756.

32 Sbide, Geç Antikçağ'da Hierokles'in *Synekdemos* adlı eserinde de Isauria Eparkhiası'na bağlı bir kenttir. Bk. Hierokles, *Synekdemos*, 710.7.

33 Ercan Aşkın, "Philadelphia (Ermenek/Gökçeseki) Nekropolisinden Bir Grup Lahit", *Ermenek Araştırmaları I-Arkeoloji-Sanat Tarihi-Tarih*, Ed. Hüseyin Muşmal vd. Palet Yayınları, İstanbul 2018, s. 25.

34 Hierokles, *Synekdemos*, 710.4

35 *Notitia*. 3.517; *Notitia*.7.527; *Notitia*.10.748; *Notitia*.13.509.

36 Handegül Canlı, "Gökçeseki (Philadelphia?) Metal Buluntularının Ön Değerlendirmesi", *Ermenek Araştırmaları I-Arkeoloji-Sanat Tarihi-Tarih*, Ed. Hüseyin Muşmal vd. Palet Yayınları, İstanbul 2018, s. 37-51.

yönetiminde de muhtemelen bir *kastron* olarak varlığını devam ettirmiş, Germanikopolis'e yakın önemli kentlerden birisidir.

Roma döneminde de önemini bildiğimiz ve Orta Bizans döneminde de karşımıza çıkan ve bölgenin önemli kentlerinden birisi de hiç şüphesiz ki Eirenopolis [Irnebol/Çatalbadem]'tir. Eirenopolis, Ermenek'in 16 km güneyindeki Çatalbadem köyünün kuzeybatısında yer alan bölgeye lokalize edilmektedir. Eirenopolis, Kommagene Kralı IV. Antiokhos tarafından içinde Germanikopolis ve Philadelphia'nın olduğu bölgeyi kentleştirme çabaları çerçevesinde kurulmuştur. Bu kentlerin kuruluş amacı, Dağlık Kilikia nüfusunu yerleştirmek, ayaklanmalarını önlemek ve bölgede barışı tesis etmekti Dolayısıyla stratejik önemleri söz konusuydu.[37] Antik dönemde Laranda [Karaman][38]'dan Klaudiopolis [Mut][39]'e ulaşan güzergâh, Klaudiopolis'te ikiye ayrılır ve birisi Seleukeia'ya ulaşırken birisi Germanikopolis'e ulaşır. Germanikopolis'e ulaşan yol, Eirenoupolis'e oradan da Anemorion[40] [Anamur]'a ulaşmaktadır.[41] Dolayısıyla ara bir güzergâhta olduğu anlaşılan Eirenopolis, Hierokles'in vermiş olduğu bilgiye göre, Isauria Eparkhiası'na bağlı bir bölgedir.[42] Orta Bizans döneminde özellikle X. yüzyılda kentin varlığı, *De Thematibus* adlı eserde karşımıza çıkmaktadır. Bu eserde verilen bilgiye göre, Eirenopolis Isauria Theması'nın kastronlarından birisidir.[43] Eirenopolis, kilise kayıtlarından *Notitia* 3'de ilk kez kaydedilmekle birlikte Orta Bizans döneminde de *Notitia* 7'den itibaren 13'e kadar istikrarlı bir şekilde kaydedilmiştir[44]

Kayıtlardaki diğer bir piskoposluk, Antiokheia [Nunu Kalesi]'dır. Antiokheia, IV. yüzyılda Isaurialıların isyan etmesi sonrasında *comes et praeses* Bassidius Lauricus tarafından alınmış ve adı da "Antiokheia" olarak değiştirilmiştir.[45] Antiokheia, anlaşılan Anemorion'dan başlayarak Germanikopolis ve Antiokheia üzerinden Laranda'ya ulaşan yol üzerinde yer almaktadır. Dolayısıyla Antiokheia'nın Roma ve Geç Antik Çağ'daki önemi bilinmekle birlikte Orta Bizans dönemindeki kilise kayıtlarından ilk kez *Notitia* 3'te kaydedilmekle birlikte arada bir kesintiye uğradıktan sonra *Notitia* 7 ve 13'e kadar kesintisiz kaydedilmiştir.[46]

Ermenek Havzası'nda bulunan Dometiupolis [Dindebol], İmparator VII. Konstantinos Porphyrogennitos'un, *De Thematibus* adlı eserinde, Isauria *thema*sına bağlı kastronlardan birisi olarak kaydedilmektedir.[47] Orta Bizans dönemindeki kilise

---

37 Kurt, "Ermenek Havzası'nın Antik Dönem Tarihi ve Kentleri", s. 139, 142.

38 Hierokles, *Synekdemos*, 675.8.

39 Hierokles, *Synekdemos*, 709.10.

40 Hierokles, *Synekdemos*, 708.4.

41 Sevgi Parlak-Mehmet Ali Kapar-Halil İbrahim Kunt, "Ermenek'te Baraj Suları Altında Kalan Bir Eser: Görmeli Köprüsü", *Ermenek Araştırmaları I-Arkeoloji-Sanat Tarihi-Tarih*, Ed. Hüseyin Muşmal vd. Palet Yayınları, İstanbul 2018, s. 105.

42 Hierokles, *Synekdemos*, 710.3.

43 Güneş, *Bizans Anadolusu'nda Askerî ve İdarî Bir Sistem: Thema Sistemi (VII. Yüzyıldan XI. Yüzyıla Kadar)*, s. 332.

44 *Notitia*. 3.518; *Notitia*.7.530; *Notitia*.10.751; *Notitia*.13.512.

45 Kurt, "Ermenek Havzası'nın Antik Dönem Tarihi ve Kentleri", s. 135, 137.

46 *Notitia*. 3.521; *Notitia*.7.517; *Notitia*.10.737; *Notitia*.13.499.

47 Güneş, *Bizans Anadolusu'nda Askerî ve İdarî Bir Sistem: Thema Sistemi*, s. 332.

kayıtlarından ilk kez *Notitia* 3'de kaydedilmekle birlikte arada bir kesintiye uğradıktan sonra *Notitia* 7 ve 13'e kadar kesintisiz kaydedilmiştir[48]
VII. Konstantinos Porphyrogennitos'un, *De Thematibus* eserinde bahsetmiş olduğu diğer bir kent, Zenoupolis [İznebol]'tir. Bu eserde Zenoupolis, Isauria *thema*sına bağlı kastronlardan birisi olarak kaydedilmektedir.[49] Orta Bizans dönemindeki kilise kayıtlarından ilk kez *Notitia* 3'de bahsedilmekle birlikte arada bir kesintiye uğradıktan sonra *Notitia* 7 ve 13'e kadar kesintisiz kaydedilmiştir.[50] Lauzados [Lavzat/Kirazlıyayla] ise, VI. yüzyılda Hierokles'in *Synekdemos* adlı eserinde Isauria Eparkhiası'na bağlı bir kenttir.[51] Orta Bizans dönemindeki kilise kayıtlarından ilk kez *Notitia* 7'de kaydedilmekle birlikte *Notitia* 10 ve 13'te kaydedilmiştir.[52] Ermenek Havzası'na lokalize edilmekle birlikte X. yüzyılda VII. Konstantinos Porphyrogennitos'un, *De Thematibus* adlı eserinde, Isauria *thema*sına bağlı kastronlardan birisi olarak kaydedilmektedir.[53] Daha öncede bahsedildiği üzere *Notitiae Episcopatuum* kayıtları, her ne kadar imparatorluk coğrafyasında bulunan dinî bölgelerin tespit edilmesi adına değerli olsa da dinî hiyerarşiden birisinin bulunduğu bölge, aynı zamanda idarî ve askerî bir garnizon statüsünde olduğu da belirtilmelidir. Dolayısıyla Orta Bizans döneminde Germanikopolis ve çevresinin imparatorluk için stratejik bir öneminin olduğu ortadadır.

Sonuç

Antik Çağ'da da olduğu gibi genelde Isauria bölgesi; özelde ise Germanikopolis ve çevresi, Erken ve Orta Bizans döneminde de önemini devam ettirmiştir. VI. yüzyıl coğrafyacısı, Hierokles, Isauria bölgesinde yirmi üç kent saymakla birlikte anlaşılan bu kentlerin en önemlilerinden birisi de Germanikopolis'tir. Germanikopolis ve çevresi, Antik Çağ'da, Anadolu'nun orta ve güney bölgelerini bağlayan stratejik yollar üzerinde yer almakla birlikte bu yollar, VII. yüzyıldan itibaren XII. yüzyıla kadar önemini arttırdı. Bu noktada özellikle VII. yüzyıldan itibaren İslam fetihlerinin Anadolu'nun içlerine kadar ulaşması ve güney noktasında Tarsos'un İslâm devletinin eline geçmesi, bu yolların hiç şüphesiz önemini daha da arttırmıştır. Lamos Nehri özelinde Bizans ve İslâm devletinin sınırdaş olması, Toros Dağları'nın eteklerinde bulunan kastronların daha da korunaklı hale gelmesini ve stratejik önemlerinin artmasına yol açmıştır. Bu durum ise kuzey noktasında oldukça dağlık olan Isauria bölgesinin, hem karadan hem de denizden yönetilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede Torosların dağlık kesimlerini oluşturan Germanikopolis ve burada mevzu bahis edilen kastronlar, karada savaşmayı bilen yöneticiler tarafından idare edilirken, deniz kesimine yakın olan kastronlar ise, denizi bilen yöneticiler tarafından idare edilmiştir. Nihayetinde bölge, Arap saldırıları dolayısıyla ilk başta küçülürken IX. yüzyılda imparatorluğun güçlenmesi ve sınırlarının

---

48 *Notitia*. 3.530; *Notitia*.7.532; *Notitia*.10.753; *Notitia*.13.514.
49 Güneş, *Bizans Anadolusu'nda Askerî ve İdarî Bir Sistem: Thema Sistemi*, s. 332.
50 *Notitia*. 3.532; *Notitia*.7.520; *Notitia*.10.741; *Notitia*.13.502.
51 Hierokles, *Synekdemos*, 710.9.
52 *Notitia*.7.521; *Notitia*.10.742; *Notitia*.13.503.
53 Güneş, *Bizans Anadolusu'nda Askerî ve İdarî Bir Sistem: Thema Sistemi*, s. 332.

genişlemesiyle daha geniş bir bölgeye yani *thema* idarî ve askerî yönetim statüsüne dönüştürülmüştür. Dolayısıyla Germanikopolis ve çevresi de bu *thema*nın yönetimindeydi. Bu dönüşüm, hem karada hem de denizde imparatorluğun, Araplara karşı daha etkin mücadele etmesini sağlamıştır. Bu noktada hiç şüphesiz Germanikopolis ve çevresi, Arap saldırılarının iç bölgelere intikalini engelleyen ve bir saldırı olması durumunda merkezî yönetimi uyaran bir "ikaz" sisteminin birer parçalarıydı. Bölgenin imparatorluk ve Hıristiyanlık için önemli olduğunun en önemli kayıtları ise, *Notitia*lardır. Isauria bölgesi genelinde bakıldığında yirmi dört piskoposluk kaydedilmekle birlikte tespit edilebilenlere göre bunların sekizi Germanikopolis ve çevresindedir. Dolayısıyla bu kayıtlar, bölgenin dinî önemini de göstermektedir. Germanikopolis ve çevresinin piskoposlukları, düzenli Arap saldırıları dolayısıyla *Notitia* 3'den itibaren kesintili; *Notitia* 7'den itibaren ise, Arap saldırılarının bölgedeki etkisinin almasından sonra istikrarlı kaydedilmiştir. Toros Dağları'nın idarî ve askerî istikrarın sağlanmasının ardından anlaşılan Sbide gibi yeni piskoposluklar da bölgede mevcuttur. Bu piskopolukların kaydedilmesi, imparatorluğun bölgede sadece dinî olarak değil aynı zamanda idarî, askerî ve sosyo-ekonomik olarak da var olduğunu kanıtlamaktadır.

KAYNAKÇA

AKALIN, Kutlu-DUYGU, Zafer, *Süryanî Literatürü*, Mardin Artuklu Üniversitesi Yay., Mardin 2017.

AŞKIN, Ercan-KURT, Mehmet, "Ermenek Havzası'nda (Dağlık Kilikia) Antik Dönemde Tarımsal Üretim", *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2), ss. 230-247.

AŞKIN, Ercan, "Philadelphia (Ermenek/Gökçeseki) Nekropolisinden Bir Grup Lahit", *Ermenek Araştırmaları I-Arkeoloji-Sanat Tarihi-Tarih*, Ed. Hüseyin Muşmal vd. Palet Yayınları, İstanbul 2018, ss. 25-36.

AVCI, Casim, *İslâm-Bizans İlişkileri (610-847)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2020.

BULGURLU, Vera, *Bizans Kurşun Mühürleri*, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul 2007.

CANLI, Handegül, "Gökçeseki (Philadelphia?) Metal Buluntularının Ön Değerlendirmesi", *Ermenek Araştırmaları I-Arkeoloji-Sanat Tarihi-Tarih*, Ed. Hüseyin Muşmal vd. Palet Yayınları, İstanbul 2018, s. 37-51.

CATALAGUE OF BYZANTINE SEALS AT DUMBARTON OAKS, Vol. V, Ed. E. McGeer, J. Nesbitt-N. Oikonomides, Dumbarton Oaks 2005.

ÇELİK, Şenol, "Silifke", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, C. 37, ss. 200-202.

ERCİYAS, Burcu, "Komana'da Bizans'tan Selçuklu'ya Geçişte Kimlik, Nüfus Dinamikleri ve Kırsal Ekonomi", *Türkiye'de Bizans Çalışmaları-Yeni Araştırmalar, Farklı Eğilimler*, Ed. Koray Durak-Nevra Necipğlu-Tolga Uyar, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2022, ss. 103-118.

GÜNEŞ, Cüneyt, "X. Yüzyıldaki Bizans Taktikonlarına Göre Bizans-İslâm Güçlerinin İlk Karşılaşma Alanları: *Kleisoura*lar ve *Kleisoura*lardaki Askerî Taktiklere Dair", *History Studies*, Vol. 10, 2018, ss. 85-100.

_____, *Bizans İmparatorluğu Kurumları ve Unvanları* (IX. ve XI. Yüzyıllar), Selenge Yay., İstanbul 2021.

_____, *Bizans Anadolusu'nda Askerî ve İdarî Bir Sistem: Thema Sistemi (VII. Yüzyıldan XI. Yüzyıla Kadar)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2021.

İBNÜ'L-ESİR, *İslâm Tarihi: El Kâmil-Fi't-Târih Tercümesi*, C. V, Terc. A. Ağırakça-B.Eryarsoy vd., İstanbul 2008.

HIEROKLES, *Synekdemos*, Rec. Augustus Burckhardt, Leipzig 1893.

KURT, Mehmet, "Ermenek Havzası'nın Antik Dönem Tarihi ve Kentleri", *Ermenek Araştırmaları I-Arkeoloji-Sanat Tarihi-Tarih*, Ed. Hüseyin Muşmal vd. Palet Yayınları, İstanbul 2018, ss. 133-146.

_____, "MS 4. Yüzyılda Isauria Eyaleti'nin Siyasal ve İdari Yapısı", *Belleten*, C. 82, S. 295, Aralık 2018, ss. 803-828.

MESÛDÎ, *et-Tenbîh ve'l-İşrâf*, Neşr. Abdullah İslamil es-Sâvî, Kahire 1938.

NOTITIAE EPISCOPATUUM ECCLESIA CONSTANTINOPOLITANAE, Ed. J. Darrouzés, Paris 1981.

PARLAK, Sevgi-KAPAR, Ali Mehmet-KUNT, İbrahim, "Ermenek'te Baraj Suları Altında Kalan Bir Eser: Görmeli Köprüsü", *Ermenek Araştırmaları I-Arkeoloji-Sanat Tarihi-Tarih*, Ed. Hüseyin Muşmal vd. Palet Yayınları, İstanbul 2018, ss. 105-131.

SCHLUMBERGER, G., *Sigillographie de l'Empire Byzantin*, Paris 1884.

TABERÎ, *The History of al-Tabari*, Vol. XXXIII, Trans. C. E. Bosworth, The State University of New York Press 1991.

YAKÛT EL-HAMEVÎ, *Mu'cemü'l-Büldân*, Vol. III, Neşr. Ferîd Abdülaziz el-Cündî, Beyrut 1410.

YURDAKUL, Şenol, "Eski Çağ'da Ermenek ve Çevresinin Yol Güzergâhları", *Ermenek Araştırmaları I-Arkeoloji-Sanat Tarihi-Tarih*, Ed. Hüseyin Muşmal vd. Palet Yayınları, İstanbul 2018, ss. 147-172.

ZACOS, G.-VEGLERY, A., *Byzantine Lead Seals*, Vol I/2, Basel 1972.

_____, *Byzantine Lead Seals*, Vol I/3, Basel 1972.

VI. LEO, *The Taktika of Leo VI*, Text, Trans. and Comm. George Denniz, Dumbarton Oaks 2010.

KARAMANOĞULLARI VE ERMENEK

Mehmet Ali KAPAR* – Fadime KOÇAK**

Tarihlendirmesi İlkçağlara kadar götürebilecek olan Ermenek Havzası Antik Dönemde Dağlık Kilikia/Isauria'nın kuzeyde Başyayla, doğuda Ermenek, güneyde ise Kazancı ilçelerini içine alan kesiminin modern literatürdeki ismidir. Havza, Antalya ve Mersin körfezleri arasında uzanan ve günümüzde Taşeli Platosu olarak adlandırılan son derece dağlık arazi yapısına sahip coğrafyanın iç kesimlerinde yer almaktadır.[1] Eski Çağ'da genellikle Germanikopolis olarak adlandırılan Ermenek bölgesinin İlkçağlardan itibaren yerleşim için tercih edilmesinde, sahip olduğu verimli tarım arazilerinin ve insan yaşamına uygun ılıman ikliminin etkisi büyüktür. Diğer yandan oldukça dağlık ve engebeli bir yapıya sahip olması ve yaşamı kısıtlandıran etkenleri de barındırmasına rağmen konumunun korunaklı oluşu, bu dezavantajı avantaja çevirmiştir. Etrafı yüksek dağlarla çevrilmiş olan havzanın özellikle kuzey kesimleri vadi tabanından başlayarak tarıma elverişli geniş bir alanı kapsamaktadır. Bölge İlkçağlardan itibaren yoğun yerleşime, mühim milletlere ve medeniyetlere beşiklik etmiştir.

Alman şarkiyatçı Franz Taeschner'in belirttiği üzere Isauria'da bulunan Germanikopolis -modern kaynaklarda Ermenak veya Ermenek- Güney Anadolu'da Batı Toros dağlarında takriben 1200 metre yükseltiye sahip küçük bir kasabadır. Antik Kalykadnos yani Göksu'nun iki kaynağının birleşme noktasının üstünde bulunmaktadır.[2] Roma hâkimiyeti döneminde aktif rol alan Ermenek, Romanın bölünmesinin ardından Doğu Roma yani Bizans sınırları içerisinde, bölgeye Türklerin gelmesine kadar varlığını sürdürmüştür. Bizans döneminde Sâsânîlere destek veren Sâbir (Sabar) Türkleri, Karaman ve çevresine kadar gelmiş, kısa süreliğine de olsa bölgede Türk varlığını hissettirmişlerdir.[3] Sabirlerden sonra İslam Devleti akınlarına karşı müdafaa gayesiyle Balkanlara inen Türk gruplarının, Karaman ve çevresine bizzat Bizans İmparatorlarınca iskân edildiği görülmüştür.[4]

---

* Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, mkapar78@gmail.com

** Uzman, fadimeoksuz95@gmail.com

1 Mehmet Kurt, "Ermenek Havzası'nın Antik Dönem Tarihi ve Kentleri", *Ermenek Araştırmaları, I*, ed. Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Palet Yayınları, Konya 2018, 133.

2 Franz Taeschner, "Ermenak or Ermenek", *The Encyclopaedia Of Islam, New Edition 2*, ed. Peri Bearman, Thierry Bianquis, Clifford E. Bosworth, Emeri van Donzel ve Wolfhart P. Heinrichs, Brill, Leiden 1991, 710.

3 Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi* Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000, 34-35.

4 Mustafa Kafalı, "Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi", *Türkler,* Ankara 2002, VI, 180.

Türk İslam Fetihleri öncesinde Ermenek çevresinin de dâhil olmuş olduğu Anadolu coğrafyası pek de iç açıcı durumda değildi. Zira Bizans, uzun süredir kendi içerisinde meydana gelen iç çatışmalar ve kadim düşmanı Sâsânîler ile yaptığı mücadeleler de bir hayli yıpranmıştı. Yine İslam milletleri ve devletleri ile yapılan uzun soluklu mücadeleler de yıpranmasında ana etkenlerdendi. Tüm bunların neticesinde o dönemde Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi Ermenek bölgesinde de halkın durumunun iyi olmadığı sonucuna varılabilmektedir.[5]

Ermenek, Osmanlı döneminde uzun yıllar Adana Vilayetinin İçel sancağına bağlı durumdayken Cumhuriyet döneminde Konya Vilayetinde bir kaza merkezi olarak varlığını sürdürmüştür. Orta Çağ'ın doğulu yazarları, dönemin tabiriyle Ermenâk'ı Lârende'nin (modern Karaman) güneyinde iki günlük ve Alaiyya'nın (modern Alanya) doğusuna üç günlük bir yolculuk mesafesine koymuşlardır.[6]

Karamanoğullarının Kökenine Dair

Çağrı Bey'in Anadolu'ya yönelik olarak başlatmış olduğu keşif seferleriyle başlayan ve Malazgirt zaferiyle devam eden Selçukluların Anadolu fütuhatı, pek çok Oğuz boyunun Anadolu'ya gelmesini ve bu coğrafyanın bir Türk yurdu halini almasını sağlamıştır. Bu seferler sonucunda daha 12 yy. başlarında Batılılar Anadolu'ya "Turcia/Türkiye" adını vermeye başlamışlardı. Selçuklu fütuhatıyla birlikte Anadolu'ya gelen ilk Oğuz boylarından biri de Karaman Türkmenleriydi. Bu dönemde Anadolu'ya gelen Karamanlıları, o günün hâkim devleti olan Türkiye Selçukluları, Anadolu'nun muhtelif bölgelerine, özellikle de Taş ili (İç-el) havalisine yerleştirdiler. Taş-ili olarak tabir edilen bu coğrafya ve havalisi Ermenek/Ermenak, Mut, Silifke, Gülnar, Anamur gibi Türkiye Selçuklularının askeri bakımdan uç bölgelerini oluşturan önemli mevkilerdi.[7]

Karamanoğullarının kökeni ile ilgili olarak tarihçiler tam bir görüş birliğine varamamışlardır. Bu konuda bazı tarihçiler Karamanoğullarının Afşar boyunun bir kolu olduğunu belirtirken, bazıları da Salur boyundan olduğunu savunmuşlardır. Birtakım tarihçiler ise -ya tarih bilgisi olmadığından yanlışlıkla ya da sahiplenmek için kasıtlı olarak- Karamanoğullarının kurucuları olan ve beyliğin içerisinde yer alan Rum uyruklara nispeten Grek-Rum kökenli olduklarını söyleyecek kadar ileri gitmişlerdir. Buna benzer başka bir büyük hata da Hammer, Cenabi, Hazefan, Ali, Karamanî, Hayrullah Efendi gibi bazı tarihçiler tarafından Karamanoğullarının kurucusu olan Nure Sûfî'yi (Nure Sofu) -Ebu'l Fidâ'daki bir kaydı yanlış anlamalarından dolayı- Ermenilerden dönme şeklinde aktarmışlardır.[8] Konu üzerinde ülkemizde ilmi sahada araştırma yapan kıymetli Türk Tarihçileri bu görüşleri çürüterek kendi düşüncelerini ortaya koymuşlardır. Şehabettin Tekindağ, 1947 yılında Kara-

---

5 Mevlüt Günler, "Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki Saltanat Mücadelelerinde Çukurova Ermenilerinin Rolü", *KMÜ-SEKAD* I (2014), 66.

6 Erol Yüksel, "Seyahatname ve Tarihî Coğrafya Eserlerinde Ermenek Kazası (19-20. Yüzyıllar)", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- Journal of Turkish Researches Institute* 70 (2021), 510.

7 Yahya Başkan, "Karamanoğullarının Kökeni Meselesi", *Tarih İnceleme Dergisi* XXVI/1 (2016), 23-24.

8 Ramazan Boyacıoğlu, "Karamanoğullarının Kökenleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* I/3 (1999), 51.

manoğullarıyla ilgili yaptığı doktora ve daha sonrasında yazdığı çalışmalarında Karamanoğullarının Afşar boyundan olduğunu söylemiştir.[9]

Yine Selçuklu ve Türkiye tarihi yazarlarından Ali Sevim ve Yaşar Yücel gibi tarihçiler, kaynak göstermeksizin Karamanoğullarını Oğuzların Avşar boyuna mensup olduklarını söylemişlerdir.[10] İsmail Hakkı Uzunçarşılı da Karamanoğullarının Oğuzların Afşar boyuna mensup olduklarını belirtmektedir.[11] Yine Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi I kitabında bu bilgiye ilaveten Salur boyunu da eklemiş ve ikisinden birisini tercih etmeyerek rivayet bulunduğunu belirtmekle yetinmiştir.[12] Z. Velidi Togan da Reşidüddin'e dayandırarak Karamanlıların Avşarlardan olup Tuğrul Bey'le Anadolu'ya gelip Rum'da kaldıklarını ifade etmiştir.[13]

Karamanoğullarının, Oğuzların Salur boyuna mensup olduğunu söyleyenler arasında ise Köprülüzade Mehmed Fuad ön plana çıkmaktadır. Yazdığı birçok eserde Karamanoğullarının Salur boyundan olduğunu iddia etmiştir.[14] Yine Oğuzlar üzerine araştırma ve incelemeleri bulunan Faruk Sümer'de yazmış olduğu *Oğuzlar* adlı kitabında ve İslam Ansiklopedisi'nde kaleme almış olduğu Karamanoğulları maddesinde Yazıcızâde Ali'ye atıfta bulunarak Karamanoğullarının Avşarlardan geldiğini kaydetmiştir.[15]

Konunun sınırları gereği tartışmaların ayrıntısına girmeden sonuç olarak söyleyebiliriz ki, Anadolu'da kurulmuş olan Türk beylikleri ve devletlerinin kökeni konusu her zaman tartışmalara konu olmuştur. Bu tartışmaları kesin neticelere vardırmak ise çoğu zaman mümkün olmamıştır. Tarihî kaynaklarda da konu tartışılmış her beyliği bir boya intisap ettirerek, meşruiyet zemini oluşturulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda tarihî kaynaklar tarafı bulundukları beyliği yahut devleti meşrulaştırırken rakip siyasî teşekkülleri ise alçaltma ya da küçültme gibi yollara gitmişlerdir. Karamanoğulları ile ilgili olarak da bu durum söz konusudur.[16] Bahsettiğimiz üzere Karamanoğullarının Oğuzlardan geldiği kesin olmakla birlikte "Salur", "Avşar" ve "Bayındır" boyları ön plana çıkmaktadır.

Karamanoğullarının Ermenek Bölgesine Gelişi ve Yerleşimi

Bizans ve Anadolu'da yukarıda değindiğimiz hadiseler yaşanırken Selçuklu akınlarının başladığı görülmektedir. Büyük Selçuklu komutanları ile Türkmen beyleri maiyetleriyle Van ve Aras Nehri dolaylarından Anadolu'ya girerek, Sivas ve Malatya gibi Anadolu'nun önemli şehirlerini kısa sürede ele geçirdiler. Buradan Fırat Nehri boylarına kadar ilerlediler. 1067 yılına gelindiğinde ise Selçuklu komutanı Gümüştekin idaresinde Türkmen beyleri Anadolu'ya akın ettiler. Bu dönemde birçok başarılı akınlar yapılarak büyük ganimetler elde ettiler. Fakat bu kazanımlara rağmen

---

9 Şehabeddin Tekindağ, "Karamanlılar", *İA*, İstanbul 1955, VI, 317.

10 Boyacıoğlu, "Karamanoğullarının Kökenleri", 51.

11 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK, Ankara 1988, 1.

12 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi,* TTK, Ankara 1982, I, 43.

13 Zeki Velidî Togan, *Reşidüddin Oğuznamesi*, Enderun Kitabevi, ed. Tuncer Baykara, İstanbul 1982, 77; Başkan, "Karamanoğullarının Kökeni Meselesi", 26.

14 Faruk Sümer, "Salur", DİA, İstanbul 2009, XXXVI, 58.

15 Faruk Sümer, "Karamanoğulları", DİA, İstanbul 2001, XXIV, 454.

16 Başkan, "Karamanoğullarının Kökeni Meselesi", 32.

onun idaresinde Anadolu'ya gelen Afşin Bey, çıkan bir ihtilaf neticesinde Gümüştekin'i öldürdü. Ardından yaptığı bu katil olayı nedeniyle Selçuklu hükümdarının gazabından çekindi ve Ahlat'tan ayrılıp Anadolu içlerine yöneldi. Malatya ve Kayseri taraflarına gelen Afşin Bey, batı yönlü hareketine devam ederek Karaman (Lârende) dolaylarına kadar ilerleyip yine bol miktarda ganimet elde etti. Akabinde de ganimetleri Halep pazarlarında değerlendirdi. Afşin Bey ve Selçuklu komutanlarının Anadolu içlerindeki faaliyetleri yeni Bizans İmparatoru olan Romanos Diogenes'in yapılan akınları engellemek için harekete geçmesine neden oldu. Diogenes'in Selçuklu akınlarını engellemek için harekete geçtiği sıralarda Afşin Bey'in de aralarında olduğu Türkmen beyleri, yeniden Anadolu içlerine kadar ilerleyerek Malatya, Konya, Karaman ve Afyon (Amorion) başta olmak üzere birçok kent ve kaleyi yağmaladılar. Buradan hareketle Bizans iskânından sonra Karaman ve çevresindeki Türk varlığının ilk olarak Selçuklu döneminde ganimet elde etmek isteyen Türkmen beylerince sağlandığı sonucuna varmaktayız. Yerleşmek amacı taşımayan bu akınlar, bölgeyi tanıma fırsatı verdiği gibi sonraki dönemlerde Karaman ve çevresinin fethinin de hazırlık aşaması olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Ermenek ve çevresi Türkiye Selçukluları döneminde de önemini korumaktadır. Çukurova Ermenilerinin sürekli Selçuklu topraklarını taciz etmesi Selçukluları rahatsız ediyordu. 1220 yılında Hârizmşahlar üzerine başlayan Moğol akınları neticesinde pek çok Türkmen nüfusu Anadolu'ya göç etmeye başladı. Böylece I. Alâeddîn Keykûbâd, devlet politikası olarak Anadolu'ya gelen Türkmenleri sınır boylarına yerleştirdi. Sınır boylarına yerleştirilen Türkmen toplulukları bugün 'uç boyu' adını verdiğimiz siyasi teşekkülleri meydana getirdi. Sonuç olarak I. Alâeddîn Keykûbâd'ın Ermeni akınlarını önlemek adına 1228 yılında Nûre Sofi'nin başında bulunduğu Türkmen nüfuzunu Ermenek ve çevresine yerleştirmesiyle Karamanoğulları Beyliği ortaya çıkmıştır.

Karamanoğullarının hangi tarihte Anadolu'ya geldikleri kesin olarak bilinmemektedir. Ancak onlar Anadolu'ya ilk geldiklerinde Sivas Emiri Hacı Bahadır'ın kendilerine hücumuyla karşı karşıya kaldılar. Bu dönem de Şikârî'nin nakline göre Karamanoğullarının başında Nûre Sofi bulunuyordu.[17] Nûre Sofi, Emir Hacı Bahadır'ın elinden Sivas'ı aldıktan sonra Sultan Alâeddîn Keykûbâd'a *"Hân oğlu Hânım, Gelincân Hân oğluyum. Vilâyetimiz düşmen tâlân eyledi. Cümle kabilemi alub Rum'a çıkdım. Sâir kulların gibi ben dahi kulunum... Ricâm oldur ki sâye-i himmetinde hoş geçem."*[18] şeklinde bir mektup gönderdi. Nûre Sofi'nin bağlılığını kabul etmiş olan Sultan Alâeddîn Keykûbâd, onları 1228 yılında Ermenek ve Mut havalisine yerleştirdi[19]. Böylece Türkiye Selçukluları için tehdit unsuru olan Çukurova Ermenileri için bir tampon bölge oluşturdu[20].

---

17 Şikârî, *Karamannâme*, çev. Necdet Sakaoğlu, Karaman Belediyesi, Karaman 2005, 103.

18 Şikârî, *Karamannâme*, 105.

19 Boyacıoğlu, "Karamanoğullarının Kökenleri", 45.

20 Tekindağ, "Karamanlılar", 32.

Karamanoğullarının Ermenek Bölgesindeki Faaliyetleri

Karamanoğullarının Ermenek ve Mut havalisine yerleşmesi hakkında kaynaklar net bilgiler sunarken onların hangi tarihte Anadolu topraklarına geldikleri konusunda kesin deliller bulunmaz. XIII. yy. da Karamanoğulları dâhil diğer Türkmenlerin de Anadolu'ya yerleşmeleri iki ana nedene bağlanabilir. Bunlardan ilki Hârizmşahlar ile Karahıtaylar arasındaki mücadeleler sırasında Fergana'daki şehirlerin tamamıyla harap olması sonucu gerçekleşen göçlerdir. İkincisi ve Anadolu'nun Türkleşmesindeki en önemli etkenlerden olan Moğol istilasıdır[21].

Karamanoğullarının kökenini oluşturan Türkmen aşiretleri, Ermenek civarında dağlık ve ormanlık alana yerleştirildikten sonra bölgede hayvancılık, odunculuk, kömürcülük ve kerestecilik ile uğraşmışlardır. Kaynakların nakline göre Karamanoğullarının atası olan Nûre Sofi'de kömürcülük ve odunculuk ile geçinen bir kişidir[22]. Bölgede Ermenilerle karşı karşıya gelen Karamanoğulları, Ermenek Kalesi'ni ele geçirdiler. Bu tarihten sonra Nûre Sofi'nin Anadolu'da yaygınlaşan Babaî tarikatına intisap ettiği görülür. Nûre Sofi, Babaî tarikatına girerek çevresindeki Türkmen nüfusu üzerinde dini bir etkiye sahip oldu. Bu durum onun ölümünden sonra oğlu Karaman Bey'e geçmiş ve kısa sürede pek çok Türkmeni çevresinde toplamıştır[23].

Nûre Sofi 1240 yılında Anadolu'da bulunan birçok Türkmen ile birlikte Babaî isyanına katıldı. Bu Türkmen ayaklanması Türkiye Selçukluları tarafından durdurulması üzerine Nûre Sofi kaçarak saklanmak zorunda kaldı. Bundan sonra onun münzevi bir hayat yaşayarak dünyevi işlerden uzak durduğu kaynaklarda geçmektedir. Böylece Karamanoğullarının başına oğlu Karaman Bey geçti[24]. Karaman Bey, mahiyetindeki Türkmenlerin başına geçtiği sırada Türkiye Selçuklularında saltanat mücadeleleri vardı. Moğollar tarafından, II. İzzeddin Keykavus'a Konya merkez olmak üzere devletin batı tarafları verilirken Sivas merkez olmak üzere devletin doğu kısımları da IV. Kılıç Arslan'a verilmiştir[25]. Ancak iki kardeş Selçuklu ülkesinde tek hâkim olmak için birbiriyle mücadelede giriştiler. Mücadeleler sonucunda IV. Kılıç Arslan kardeşine karşı girişmiş olduğu mücadeleyi kazanarak Anadolu Selçuklu ülkesinin tek hâkimi oldu[26]. Fakat yapılan tüm bu saltanat mücadelesi Anadolu'da istikrarsız bir ortamın oluşmasına neden olmuştu. Karaman Bey de ortaya çıkan bu

---

21 Ahmet Yaşar Ocak, Babailer İsyanı Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü, Dergah Yayınları, İstanbul 2000, 56-57; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, Ötüken Yayınları, İstanbul 2014, 523-539

22 İbn Bîbî, *El Evamirü'l-Ala'iye Fi'l-Umuri'l-Ala'iye (Selçuk Name),* T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 1996, II, 202; Tahsin Ünal, *Karamanoğulları Tarihi*, Berikan Yayınları, Ankara 2001, 38-39

23 Şikârî, 107; Müneccimbaşı, *Câmiu'd-Düvel (Selçuklular Tarihi II, Anadolu Selçukluları ve Beylikler),* yay. Ali Öngül, Akademi Kitapevi, İzmir 2001, 61; Fuat Köprülü, "Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar", *Türkiyat Mecmuası,* II (1928), 960.

24 Baba İlyas Horasanî ve Babaî ayaklanması için ayrıca bakınız; İbn Bibi, II, 49-54; Ebu'l Ferec, Ebu'l Ferec Tarihi, TTK, Ankara 1987, II, 539-540; Ocak, 37-48, 87-135; Salim Koca, "Dini İnançların ve Düşüncelerin Politik Amaçlarda Kullanılmasına Dair Selçuklu Devrinden İbret Verici Bir Örnek; Babaîler Ayaklanması", *Gazi Türkiyat (Türkoloji Araştırmaları Dergisi),* I/11 (2012), 11-38.

25 Faruk Sümer, "Karamanoğulları", *DİA*, Ankara 2001, XXIV, 455.

26 II. İzzeddin Keykavus ve IV. Kılıç Arslan'ın mücadelesi için bakınız; İbn Bîbî, II,143-146; Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi,* II, (1970), 32-35.

durumdan faydalanmasını bilerek Karamanoğulları Beyliğinin temelini atmıştır. IV. Kılıç Arslan ise II. İzzeddin Keykavus'la giriştiği mücadele esnasında onun yanında yer alan Karaman Bey'in taşkınlık yapmasından çekindiği için Karaman'a beylik vermiş, kardeşi Bunduz'u da Emîr-i Cândâr tayin etmiştir. Bu olay Karamanoğulları Beyliğinin teşkilatlanması ve kuruluşu olarak kabul edilebilir[27].

Çukurova Ermenileri, Selçukluların Moğollar karşısındaki yenilgisi ve Anadolu'nun hızla Moğol tahakkümüne girdiği bu dönemde, Moğollarla ittifak oldu. Moğollardan birçok imtiyazlar alan Ermeniler, Selçukluların içinde bulunduğu karışıklıktan yararlanarak bölgedeki önemli kalelere saldırdı[28]. Bu sırada Kıbrıs, İskenderun ve birçok Hristiyan grupla birleşerek Karaman topraklarına da katliamlar yaptılar. İki bin askeri ile Ermenek ve Mut'a gelen Fisaldon bölgede birçok Müslüman'ı öldürdü. Bu sırada Konya'da bulunan Karaman Bey hızla Fisaldon'un üzerine hareket ederek Ermeni kuvvetlerini bertaraf etti. Silifke Kalesi'nde yapılan anlaşma sonrası Ermeniler, Karaman Bey'e yüz bin sikke filori, bin pare kumaş ve Silifke Kalesi'ni verdi[29]. Çukurova Ermenilerine karşı yürütmüş oldukları bu başarılı harekât Karamanoğullarının Ermenek ve Mut bölgesine kesin olarak yerleşmelerini de sağlamış oldu[30].

1260 yılına gelindiğinde ise beklenmeyen bir olay oldu. Memlûkler Aynicâlût Savaşı'nda Moğolları yenmeyi başardı. Bu zafer aynı zamanda tüm beldelerde yenilmez sanılan Moğolların bu imajının yıkılmasına neden oldu ve birçok yerde Moğollara karşı isyanlar başladı. Bunlardan bir tanesi de Anadolu'da bulunan ve Moğollara bağlılık sunmak zorunda kalan Türkiye Selçuklu devlet erkânı ve Türk beylikleriydi. Onlar da Moğollara karşı isyana kalkıştı ve Memlûklerle ittifak kuruldu. Sultan Baybars da Anadolu'ya pek çok kez davet edildi[31]. Nihayet 1277 yılında Moğolların ilerleyişini durdurmakla birlikte Türkmenlerden ve Muineddin Pervane'den gelen davetler üzerine Sultan Baybars, Kayseri'ye geldi. Baybars'ın Anadolu'ya gelmesinden sonra ona elçi gönderenlerden birisi de Karamanoğlu Mehmet Bey'di. Mehmet Bey, kardeşi Ali Bey'i göndererek sultana bağlılığını bildirdi. Sultan da Karamanoğullarına beylik ve sancaklar göndererek Ermenek ve Lârende'den Akdeniz sahiline kadar olan yerleri verdi. Bunun üzerine Karamanoğulları bütün uç beyleri üzerine hâmi de olmuş oldu. Sultan Baybars ve Karamanoğulları ittifakının sonunda Mehmet Bey'in bölgede daha aktif bir rol üstlendiğini görülmektedir. Zira Sultan Bay-

---

27 İbn Bîbî, II, 202; Yazıcızâde Ali, *Tevârîh-i Âl-i Selçûk (Oğuznâme-Selçuklu Tarihi),* hzr. Abdullah Bakır, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2017:676-677; Sümer, "Moğollar", 50-51; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 2.

28 Esat Uras, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi,* Türkiye Matbaacılık ve Gazetecilik Yayınları, Ankara 1950, 82; Aknerli Grigor, *Okçu Milletin Tarihi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2012, 45-46; Genceli Kiragos, *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar*, çev. Gürsoy Solmaz, Elips Yayınları, Ankara 2009, 69-70; A. G. Galstyan, *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar,* çev. İlyas Kemalov, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2017, 118-119.

29 Şikârî, 111-113; Hasan Taşkıran, *Mirasçı Bir Beylik Karamanoğulları Hristiyan Devletlerle İlişkileri,* Gece Kitaplığı, Ankara 2016, 90; Kürşat Solak, "Memlûk Devletinin Anadolu Beylikleriyle Münasebetleri", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2011, 39; Mehmet Ersan, *Türkiye Selçukluları Zamanında Anadolu'da Ermeniler,* TTK, Ankara 2007, 196-197.

30 Taşkıran, 90.

31 Müverrih Vardan, *Türk Fetihleri Tarihi,* Post Yayınları, İstanbul 2017, 76; Yaşar Kopraman, "Mısır Memlükleri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi,* İstanbul 1990, VI, 464; Ersan, 195.

bars'ın ülkesine geri dönmesiyle birlikte Mehmet Bey harekete geçti. Kırım'da bulunan Sultan II. İzzeddin Keykâvus'un oğlu Alâeddin Siyavuş'u Selçuklu tahtına oturtmak istedi[32]. Bu hareketiyle Mehmet Bey hem Moğol işgali altındaki Selçuklu başkentini ve tahtını ele geçirmek istediği hem de Moğollardan Anadolu'yu temizlemek amacında olduğu söylenebilir. Yine Şikârî'nin *"Engüri'nden Melik Nâsır Tarsus begi ve Niğde begi Konya'ya gelüb sultânı görüb Karamanoğlu'ndan şikâyet eylediler. Dediler ki katl-i 'âmm eyleyüb vilâyetimizi aldı, hutbeyi ve sikkeyi kendü nâmına eyledi. Senin nâmın kaldırmak erkeklik değildir dediler."* şeklindeki aktarımı, Karamanoğlu Mehmet Bey'in Selçuklu Sultanlığını ortadan kaldırma niyetinin bulunduğunu göstermektedir. Çünkü bundan sonraki süreçte görüleceği üzere Mehmet Bey Selçuklu ailesinden kendi istediği birisini tahta geçirerek saltanat üzerinde ve devlet yönetiminde etkili olmayı amaçlamıştır[33]. Amacını gerçekleştirmek için de İbn Bîbî'nin yazdığına göre Ermenek üzerinden Konya'ya hareket etmiştir. Kısa sürede de bunu başarmıştır[34].

Karamanoğlu Mehmet Bey ve Siyâvuş'un Selçuklu tahtını ele geçirmesi üzerine III. Gıyâseddîn Keyhüsrev İlhan Abaka'ya mektup yazarak yardım istedi[35]. İlhan Abaka yardım talebine olumlu cevap vererek Kongurtay'ı Anadolu'ya gönderdi. Kongurtay da emri alır almaz III. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Sahip Ata Fahreddin Ali ile birlikte Konya'ya doğru harekete geçti[36]. Moğol ordusunun üzerine geldiğini haber alan Mehmet Bey ve Siyavuş, Akşehir'i yağmaladıktan sonra Ermenek taraflarına çekildi. Konya önlerinde Mehmet Bey ve Siyâvuş'u bulamayan Moğol destekli Selçuklu kuvvetleri, Sahip Ata Fahreddin'in öncülüğünde Mut taraflarına kadar gittiyse de Mehmet Bey ve Siyâvuş'u ele geçiremedi[37].

Mehmet Bey, Sivâvuş'u güvenli bir yere gönderdikten sonra kardeşleri ve amcaoğullarıyla birlikte Moğollara baskın yapmak üzere harekete geçti[38]. Karamanoğulları savaşın başında üstünlüğü ele geçirdilerse de Moğollar, Karamanoğullarını *Turan Taktiği* ile tuzağa düşürdü. Savaş sonunda ise Karamanoğulları yenilmiş, Mehmet Bey, kardeşleri ve amcaoğulları da ele geçirilmişti. İsyan etmeleri gerekçe gösterilerek Mehmet Bey başta olmak üzere tüm bu esirlerin başları kesilerek idam edildiler. Ayrıca diğerlerine de korku vermek ve bir daha isyan etmelerini önlemek amacıyla, bu kesik başlar Karaman Türkmenlerinin yoğun olarak bulunduğu Ermenek bölgesine gönderilerek teşhir edildi[39]. Şikârî, Mehmed Bey'in kahramanca savaştı-

---

32 İbn Bîbî II, 204; Yazıcızâde Ali, 678-680; İbrahim Artuk, "Sahte Selçuklu Sultanı Cimri", *Tarih Dergisi,* XI/13, (1958), 155-156

33 Şikârî, 126; Aksarâyî, *Müsameretü'l-Ahbar,* çev. M. Nuri Gençosman,Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara 1943, 204; Taşkıran, 105.

34 İbn Bîbî, II, 212.

35 Şikârî, 131.

36 İbni Bîbî, II, 212; Turan, *Türkiye*, 583; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu,* çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012, 267.

37 İbn Bîbî, II, 212-213; Yazıcızâde Ali, 686-687; Turan, *Türkiye*, 583-584; Salim Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi,* Berikan Yayınevi, Ankara 2013, 39-40.

38 Şikârî, 131.

39 İbn Bîbî, II, 215-216; Müneccimbaşı, 120; Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-Nûma,* hzr. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1949, 47; Faruk Sümer, "İlhanlı Hükümdarlarından Abaka, Argun Hanlar ve Ahmed-i Celayir", *Belleten Dergisi*, LIII/206 (1989), 182; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 6-7; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2018, 350.

ğını naklettikten sonra *"Mehemmed Beg kendü kılıcıyla dört yüz yigirmi baş kesdi, bir nice def'a. Sonra kendisünü şehid eylediler. Karamanîler sınub kaçdılar. Tatar gelüb Larende'yi yakıp yağma eylediler. Larende'yi Tatar harâb edüb oturub bir zamân sultandan haber geldi ki… Mut'a ve Ermenâk'e Karamanoğlu'nun aslin ve neslin kır, demiş. Yetmiş bin Tatar Deve meydânına! Tüfenk gibi geçüb Mut Ovası'na gelüb kal'ayı çevirüb üç gün ceng eylediler"* şeklinde olayı aktarır[40].

Mehmet Bey ve Sivâyuş ayaklanmasından sonra Karaman Türkmenleri, Ermenek'te bulunan sipehdar Bedreddin Huteni'ye vergi vermeyerek isyana kalkışmışlardır. Ermenek'te bulunan Türkmenlerin, Karamanoğullarının Konya üzerine hareket etmesinden cesaretlenerek isyana kalkışmış olmaları muhtemeldir. İsyan üzerine Bedreddin Huteni, Karaman Türkmenlerini itaat altına almak için Moğollardan askeri destek istedi. İstediği yardımın gelmesinden sonra Huteni, bin kişiden oluşan Moğol destekli orduyla birlikte Ermenek üzerine yürüdü. Karaman Türkmenleri ise Moğol destekli bu ordudan çekinmiş olacaklar ki bir karşılık vermeden Selçuklu hazinesine 100 bin dinar ödemeyi kabul ederek sulh talep ettiler. Ancak Bedreddin Huteni, Karamanlı Türkmenlerinin her daim isyan edeceğini düşünmesi ve kendisine destekçi olan Moğol askerlerine fazlaca güvenmesi nedeniyle teklifi kabul etmeyerek bu vergi miktarını arttırdı. Kendilerine bu vergilerin çok ağır geleceğini düşünen Türkmenlerin olumsuz yanıt vermeleri üzerine Huteni, Türkmenlerin üzerine yürüdü ve birçok yeri yağmaladı. Karaman Türkmenleri ise ciddi bir mukavemet gösterdi ve direnme yoluna gittiler. Huteni ise Karaman Türkmenlerinin direnişine karşı daha fazla dayanamayarak Ermenek kalelerinden birine sığındı. Bunun üzerine Türkmenler kaleyi muhasara etti ve Huteni'nin ganimetini de ele geçirdiler. Bu sırada saltanat naibi Emir Mikail'in Ermenek'e hareket etmesi üzerine muhasarayı kaldırmak zorunda kaldılar[41]. Alınan kısmi başarının Karaman Türkmenlerinin daha fazla cesaretlenmelerine ve kuvvet toplamak konusunda destek görmelerine neden olması muhtemeldir.

Karamanoğlu Mehmet Bey'in ölümünden sonra yerine kardeşi Güneri Bey geçti. Güneri Bey döneminde Karamanoğulları, Çukurova Ermenilerine karşı yürütülen saldırgan politikayı takip etti ve Selçuklu iç işlerine karıştı[42]. 1282 yılında İlhanlıların başına geçen Ahmet Teküdar daha önce Anadolu'da görev almış olan kardeşi Kongurtay'ı bölgeye vali tayin etti[43]. Kongurtay'ın vali olarak tayini sonrası Moğolların Anadolu Türkmenleri üzerinde daha fazla baskıcı bir politika seyretmeye başladığı görülmektedir. Güneri Bey ise Sultan III. İzzeddin Keykavus'un Erzincan'da bulunmasını fırsat bilerek Eşrefoğulları ile birlikte Konya üzerine yürüdü. İki beylik Konya ve Akşehir'i yağma ve talan etti. Bunun üzerine III. Gıyaseddin, Moğollara durumu haber vererek yardım istedi. Kongurtay bu sırada Anadolu yolundaydı ve haberi alır almaz Selçuklu Sultanı ile birleşti ve Türkmenler üzerine hareket geçti. Moğolların ani baskını karşısında Karamanoğulları hızla Ermenek ve

---

40 Şikârî, 133.

41 Aksarâyî, 189-190.

42 Osman Turan, "Orta-Çağlar'da Türkiye-Kıbrıs Münasebetleri". *Belleten Dergisi,* XXXVIII/110 (1964), 219-220.

43 Reşîdüddin Fazlullâh, *Câmiu't Tevârîh -İlhanlılar Kısmı-,* TTK, Ankara 2013, 130-131; Taşkıran, 108.

Mut'a kaçtılar. Fakat Vali Kongurtay, Karamanoğullarının sonu olmayan isyanlarını durdurmak ve hepsini yok etmek amacıyla onları Ermenek ve Mut dolaylarına kadar takip etti. Ermenek ve Mut önlerine kadar Karamanoğullarından olan Türkmenleri katletti. Öyle ki, Ebu'l Ferec'in ifadesiyle eğer Ahmet Teküdar, Kongurtay'ı bölgeden çekmeseydi belki de Karaman diyarında tek bir Türkmen kalmayacaktı. Bu katliam o kadar korkunç olmuştur ki etkisi Mısır'a kadar ulaşmış, Memlûkler Kongurtay'ı Teküdar'a şikâyet etmişlerdir[44].

Güneri Bey, 1300 yılında ölümüne kadar geçen sürede emrindeki Türkmenlerle Selçuklu iç işlerine karışmış, Çukurova Ermenileri ile mücadele etmiş ve Moğollara karşı Anadolu'da istiklal mücadelesi vererek ömrünü tamamlamıştır. Onun döneminde her ne kadar Moğol baskısı Karaman Türkmenleri başta olmak üzere çok sayıda beyliğe zor dönemler yaşatmış olsa da Güneri Bey, beyliğinin gücünü gerek Moğollar gerekse Selçuklu kuvvetlerine kabul ettirmeyi başarmıştır. Onun döneminde Moğol noyanlarının İlhanlara itaatsizlik ederek isyana giriştiklerini ve Anadolu'da ilk desteği Karamanoğulları Beyliğinden gördüklerini söyleyebiliriz[45].

Güneri Bey'in 1300 yılında ölümünün ardından yerine kardeşi Mahmut Bey geçti. Mahmut Bey, Güneri Bey döneminde abisine bağlı olarak Ermenek bölgesini yönetiyordu[46]. Bu durum Karamanoğullarında devlet yönetiminin ortak olduğunu da göstermektedir. Mahmut Bey, 1302 yılında Ermenek'te Ulu Camii'yi inşa ettirdi. Onun ölümüne dair kesin kayıtlar mevcut olmamakla birlikte Şikârî, Ermenilerle yapılan bir savaşta şehit düştüğünü kaydetmektedir[47]. Döneminde ne gibi faaliyetler olduğu ve yapılan mücadeleler ile ilgili ayrıntılar kaynaklarda aktarılmamıştır.

Mahmut Bey'in ölümünün ardından Karamanoğullarının başına kardeşi Yahşi Bey geçti. Yahşi Bey ilk iş olarak Konya üzerine hareket geçti. Bu sırada Konya hâkimi olan Ahi Mustafa'yı öldürerek buraya hâkim oldu. Yahşi Bey'in Karamanoğullarının başında olduğu dönemde Anadolu'da İrencin Noyan valilik yapmaktaydı. İrencin Noyan'ın Anadolu'da nizamı sağlayamaması ve halka zulümleri Anadolu'da bozulmuş olan asayişin tamamıyla yok olmasına neden oldu[48]. Bu durum 1314 yılında Olcaytu Han'ın Emir Çoban'ı göndermesi ile sonuçlandı. Emir Çoban'ın Anadolu'ya gönderilmesini Tarih-i Olcaytu şu şekilde nakledilmektedir *"714 Rebiyülahirinde (Temmuz 1314) İran ülkesi civarında bulunan sapkın kişiler savaşmak amacıyla ayaklandılar. Mücadeleye giriştiler. Rum ülkesi tarafında, Karaman dolaylarında pek kalabalık bir kavim olan Selçuklu Türkmenleri huruç ettiler. Konya şehrini ve oraya bağlı yerleri ele geçirdiler. Bütün Rum ülkesini karıştırıp fitne çıkardılar. Çünkü kendi aralarında Emir İrencin'in zulmü ve aşırılıklarından şikâyetçi olup orada burada avare avare dolaşıyorlardı. Olcaytu Sultan Muhammed Türkmenlerin cüretini ve yayılmalarını haber alınca ordunun dayanağı ve desteği olan Emir Çoban Noyan'ı kan emici ve saldırgan üç tümen askerle, Türkmen-*

---

44 Ebu'l Ferec, 59; İlhan Erdem, "İlhanlılar'da Ahmed Teküdar Dönemi ve Selçuklular", *Tarih Araştırmaları Dergisi,* 34 (2004), 107

45 Mehmet Ali Kapar-Fadime Koçak, "Anadolu'da Bir İstiklal Ateşi: Karamanoğulları Beyliği-Moğol Mücadeleleri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* 65 (2019), 255-257.

46 Sümer, "Karamanoğulları", 456.

47 Şikârî, 135.

48 Aksarâyî, 332-336; Turan, *Türkiye*, 653.

lerin zararına ve fitnelerini gidermek üzere Rum taraflarına yolladı…"[49]. İrencin Noyan'ın isyan hareketi ve Türkmenlerin ayaklanması sonucu 1319 yılında Tebriz'de yasaya çarptırılmıştır[50].

1318 yılında Emir Çoban kalabalık bir orduyla Konya önlerine geldi. Karamanoğulları haricinde birçok bey tarafından karşılandı. Emir Çoban Karamanoğullarının gelmemesi üzerine Yahşi Bey'in huzuruna çıkması için üç gün mühlet verdi. Yahşi Bey ise Emir Çoban'ın huzuruna çıkmak yerine Lârende'ye kaçmayı tercih etti. Fakat yolda Moğollar tarafından yakalandı. Emir Çoban, Konya'yı Karamanoğullarının elinden aldıktan sonra Yahşi Bey'in canını bağışladı[51]. Ancak Karaman Türkmenleri için bu kadar bağışlayıcı olmamıştı. Karamanoğulları Moğol zulmünden kurtulamamış, yaylakta bulundukları bir sırada ani baskına maruz kalmışlar ve katliama tabi tutulmuşlardı[52]. Emir Çoban'ın bu hareketiyle Karamanoğullarının gücünü kırmak istediği ve karşısında bir güç olarak çıkmalarını engellemek istediği anlaşılmaktadır. Bahsettiğimiz ani baskın şeklinde cereyan eden bu hadise aslında Moğollar tarafından ilk defa uygulanan bir hadise değildir. Karaman Türkmenlerinin gücünü kırarak Anadolu'da nizamı sağlamaya çalışmak birçok Moğol vali ve komutanının başvurduğu bir durumdur. Daha öncede bahsettiğimiz üzere Karaman Türkmenlerinin üzerine tamamen yok etme amaçlı seferler düzenlenmiştir. Üzerinde belirtmek istediğimiz asıl husus ise baskının gerçekleşmiş olduğu yer muhtemelen Ermenek Bölgesi olmalıdır. Zira Aksarâyî'nin kaydettiği ve yaylak olarak nitelendirildiği yer, Karamanlı Türkmenlerin yoğunlukta yaşadıkları bir bölge ve beyliğin önemli merkezlerinden olması gerekmektedir. Bu ihtimal düşünüldüğünde de Moğolların baskın uygulayacağı ilk bölge olarak Ermenek akla gelmektedir. Karaman Türkmenlerinin herhangi bir karşı saldırı da Ermenek'e sığınmaları ve bölgenin sahip olduğu jeopolitik konumu da onlar için güvenli bir alan olarak görülüyordu. Ermenek bölgesinin önemi Karamanoğullarının yıkılışına kadar devam ettiği görülmektedir.[53]

Yahşi Bey'den sonra Karamanoğulları Beyliğinin başına İbrahim Bey geçmiştir. İbrahim Bey dönemi Karamanoğulları Beyliği için üç kardeşin müşterek yönetimi olarak değerlendirebilir. Beyliğin yönetim işleri ile İbrahim Bey, askeri işlerle kardeşi Halil Bey ve dini işlerle de Musa Bey ilgilenmekteydi[54].

---

49 Kâşânî, *Tarih-i Olcaytu,* çev. Derya Örs, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992, 199-200.

50 Aksarâyî, 347-350; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Emir Çoban Sulduz ve Demiştaş", *Belleten Dergisi*, XXXI/124, (1967), 606-607.

51 Aksarâyî, 342-343; Kâşânî, 200; Ersan, 284; Turan, *Türkiye*, 639.

52 Aksarâyî, 343.

53 Karamanoğullarının herhangi bir karşı saldırı sonucunda genellikle Ermenek bölgesine sığınmaları için bk. İbn Bîbî, II, 212-213/ 215-216; Yazıcızâde Ali, 686-687; Müneccimbaşı, 120; Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-Nûma,* hzr. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1949, 47; Faruk Sümer, "İlhanlı Hükümdarlarından Abaka, Argun Hanlar ve Ahmed-i Celayir", *Belleten Dergisi*, LIII/206 (1989), 182; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 6-7; Turan, *Türkiye*, 583-584; Salim Koca, *Anadolu Türk Beylikleri Tarihi,* Berikan Yayınevi, Ankara 2013, 39-40; Muharrem Kesik, *Anadolu Türk Beylikleri*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2018, 350.

54 Başkan, "Karamanoğullarının Kökeni Meselesi", 11.

İbrahim Bey de beyliğin başına geçtikten sonra selefleri gibi Ermenilerle mücadele etti ve ardından Konya üzerine hareket geçti. Nihayet 1320 yılında Konya'yı ele geçirdi. 1323 yılında Konya tekrar İlhanlıların eline geçti. Bu tarihten sonra Türkmenler için kaderleri bir nebze olsun değişmişti. Zira Anadolu'da bulunan Moğol valisi Timurtaş, İlhanlılardan ayrı bir siyaset izleyeme başlayarak Türkmenlerle iyi ilişkiler kurma yoluna gitti[55]. Bu durum uzun sürmese de Türkmenler bu süreçte rahat bir nefes almışlardır. Fakat bahsettiğimiz üzere bu durum çok sürmemiş ve Moğollar eski siyasetlerine geri dönerek Anadolu'da yeniden şiddet hareketlerine girişmişlerdir. Anadolu'da meydana gelen itaatsizlik ve Ebû Said Bahadır Han'la münasebetlerin bozulması üzerine İlhan, Emir Çoban ve ailesinin idamına karar vermiştir[56]. Timurtaş'ın idamından sonra Anadolu'nun dışarıdan yönetimi son buldu. Doğal olarak bu yeni yönetim sistemi Moğolların Anadolu'daki baskı politikasının azalmasına neden oldu.

İbrahim Bey oluşan bu yeni yönetim döneminden faydalanarak Konya'yı tekrar ele geçirmeyi başardı. Karamanoğulları Konya ve çevresine hâkim oldu ve şehri uzun süre ellerinde tuttu[57]. 1335 yılına gelindiğinde ise Ebû Said Bahadır Han'ın ölmesiyle Türkmenler, Anadolu'da daha rahat bir nefes alma şansı buldular. Yönetim şeklinde İbrahim Bey hükümdar olarak Lârende'de, oğlu Ahmet Bey de Konya'da oturuyorlardı. Bu süreçte Hacca giden Musa Bey, Memlûk Sultanı Kalavun ile görüşmüştü. Sultan Kalavun'un sarayında kalması ve Memlûkluların hizmetinde bir memuriyette bulunması teklifini kabul etmeyerek Anadolu'ya döndü. Karamanoğulları Beyliği'nde Ermenek Bey'i olarak görev aldı[58].

İbrahim Bey 1333 yılında kendi isteğiyle yönetimi kardeşi Halil Bey'e bıraktı[59]. Halil Bey dönemiyle ilgili fazla bilgi sahibi olmamakla birlikte onun Ermenek bölgesinde çok sayıda mimari eser inşa ettirdiğini biliyoruz. Bu durum Halil Bey'in Ermenek'te oturduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Halil Bey'in ölümünden sonra İbrahim Bey'in ikinci saltanat sürecini başladı. Ancak onun ömrü kısa olmuş ve beyliğin başına geçtikten kısa süre sonra vefat etmiştir. İbrahim Bey'in ölümü sonrasında Karamanoğullarının başına oğlu Ahmet Bey geçti. Ahmet Bey döneminde Moğolların temsilcisi olan Eretna Beyliği ile mücadele edildi. Bu iki beylik arasında süre gelen mücadele de Karamanoğlu Ahmet Bey 1350 yılında öldü ve kardeşi Süleyman Bey'de esir düştü. Ahmet Bey'in ölmesi Karamanoğulları Beyliğinde bir iç çekişmeye neden oldu. 1361 yılına kadar süren bu istikrarsızlık Alâeddin Ali Bey'in beyliğin başına geçmesiyle son buldu. O beyliğin başına geçmesinin ardından Eretna Beyliği, Ermeniler ve Osmanlılarla mücadeleye girişti[60].

Alâeddin Ali Bey, Eretna Beyliğiyle giriştiği mücadele sonrasında Konya, Niğde Karahisar, Aksaray, Akşehir, Ilgın, İshaklı ve Kayseri'ye kadar beyliğin sınırlarını

---

55 Aksarâyî, 351-353; Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1973, 328-329.

56 Uzunçarşılı, "Emir Çoban", 626-628; Bernard Spuler, *İran Moğolları, Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri, 1220-1350,* çev. Cemal Köprülü, TTK, Ankara 2001, 139-141.

57 Ünal, 180-181.

58 Sümer, "Karamanoğulları", 457.

59 Köprülü, "Anadolu Beylikleri", 968.

60 Sümer, "İlhanlı Hükümdarları", 321

genişletti. Daha sonra Beyşehir ve Seydişehir de Alâeddin Ali Bey tarafından ilhak edildi. Alâeddin Ali Bey, beyliğin sınırlarını genişletip Karamanoğullarının gücünü arttırması üzerine bu durum Osmanlıların dikkatini çekti. Osmanlılarla olan ilk münasebetlerin dostluk üzerine seyrettiği görülür. Hatta Sultan Murat, kızı Nefise Sultan'la Alâeddin Ali Bey'i evlendirmiştir[61]. Ancak iki hanedan arasındaki dostluk ilişkisi uzun sürmemiştir. Aralarındaki ilişkinin bozulmasında Osmanlıların, Hamidoğullarından Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç, Karaağaç ve Isparta'yı satın almasının önemli rolü vardır[62].

Sultan Murat'ın Balkanlara sefere çıkmasını fırsat bilen Alâeddin Ali Bey, hızla Yalvaç, Karaağaç ve Eğirdir topraklarını ilhak etti. Bu esnada Karamanoğullarının geriden saldırması üzerine Sultan Murat, Balkan seferini yarıda bırakarak Alâeddin Ali Bey üzerine hareket geçti[63]. Alâeddin Ali Bey, Osmanlı ordusunun Konya önlerine kadar gelmesi üzerine barış teklif etti. Ancak Sultan Murat, barış teklifini kabul etmeyerek 1386'da Karamanoğullarını büyük bir yenilgiye uğrattı[64]. Alâeddin Ali Bey, Osmanlı ordusu karşısında tutunamayınca Konya Kalesine sığındı ve eşi Nefise Hatun aracılığıyla Sultan Murat'a barış teklifinde bulundu. Sultan Murat, Balkanlardaki durum ve kızının aracı olması üzerine barış teklifini kabul etti ve geri döndü. İki taraf arasında yapılan anlaşmaya göre Beyşehir, Osmanlı idaresine geçti[65].

Sultan Murat, Karamanoğulları itaat altına aldıktan sonra 1387 yılında Balkanlar üzerine tekrar hareket etti. Balkanlardaki savaş sırasında Sultan Murat'ın şehit düşmesi üzerine Alâeddin Ali Bey, harekete geçerek Beyşehir'i zapt etti. Diğer beylikleri de Osmanlı aleyhinde kışkırttı. Ancak Yıldırım Bayezid'in üzerine yaklaştığını duyan Alâeddin Ali Bey, Ermenek'e kaçtı[66]. Alâeddin Ali Bey, Osmanlı ordusu karşısında tutunamayacağını bildiği için Yıldırım Bayezid'e elçi göndererek barış istedi. Yıldırım Bayezid barış teklifini kabul ederek Beyşehir'e bağlı Köşkbükü köyünün batısındaki yerler Osmanlılara ait olmak üzere geri çekildi[67]. Bu durum da Alâeddin Ali Bey'i durdurmadı. 1396 yılında Osmanlı Devleti'ne ait olan Ankara'ya saldırdı. Yıldırım Bayezid, Karamanoğullarının saldırısıyla hızla Konya'ya hareket etti. Konya'yı kuşattı ve şehri ele geçirdi. Ardından Alâeddin Ali Bey, Yıldırım Bayezid'in emriyle 1398 yılında öldürüldü. Yıldırım Bayezid yeğenleri ve Alâeddin Ali Bey'in oğullarını Bursa'ya götürüp hapsetti[68].

---

61 Köprülü, "Anadolu Beylikleri", 968

62 Âşık Paşazade, Osmanoğulları'nın Tarihi, hzr. Kemal Yavuz- Yekta Saraç, K Kitaplığı, İstanbul 2003, 120-121; Sümer, "Karamanoğulları", 457; Mustafa Akdağ, Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi I, Cem Yayınevi, İstanbul 1995, 239.

63 Feridun Emecen, "Osmanlı'nın Batı Anadolu Beylikleri Fetih Siyaseti: Saruhan Beyliği Örneği", *Osmanlı Beyliği (1300-138*9), ed. Elizabeth A. Zachariadou, çev. Gül Çağalı Güven, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, 37; Halil İnalcık, "Murad I", *DİA*, Ankara 2006, XXXI, 160.

64 Neşrî, 109-112; Sümer "Karamanoğulları", 457.

65 Neşrî, 113; İnalcık, 161.

66 Neşrî, 150.

67 Neşrî, 151; Âşık Paşazade, 135.

68 Neşrî, 152; Sümer, "İlhanlı Hükümdarları", 322.

Alâeddin Ali Bey'in ölümünden sonra 1402 yılında oğulları tarafından Karamanoğulları tarafından bölge, tekrar yönetilmeye başlandı[69]. Ancak iki kardeş arasında ve halefleri arasında meydana gelen taht kavgaları Karamanoğullarının güçlü bir siyasi teşekkülden yoksun bıraktı. 1474'te son Osmanlı seferiyle Karamanoğulları tarih sahnesine karışmıştır.

Sonuç

Karamanoğulları Beyliği, Anadolu'ya yerleştikten sonra Türkiye Selçukluları, Ermeniler, Moğollar, Osmanlılar ve coğrafyada kurulan pek çok beylikle mücadele etmiştir. Karamanoğulları, beyliklerini Ermenek merkezli olarak kurdular. Bu Ermenek'in jeopolitik konumundan kaynaklanması muhtemeldir. Bölge hem verimli arazinin olması hem de dağlık olması Karamanoğulları için avantaj olmuştur.

Karaman Beyleri, mücadeleye giriştiği düşman ordusu tarafından bozguna uğratılması ya da sığınılması gereken bir durum meydana geldiğinde ilk olarak Ermenek'e sığınmışlardır. Karamanoğulları, beyliğin kuruluş yıllarında Anadolu'da varlık mücadelesi verdikleri için imar faaliyetleriyle ilgilenememişlerdir. Ancak bu durum 1302 yılında Mahmut Bey'in Ermenek merkezde Ulu Camii ve Balsagun'da babası ile kendisi için türbeler yaptırmasıyla başladı.

İbrahim Bey, 1333 yılında kendi iradesiyle yönetimi kardeşi Halil beye bıraktı. Halil bey döneminde de Ermenek'e Karamanoğulları birçok mimari eser bıraktı. Bu eserlerden bazıları günümüze kadar tahrip oldu. Bunlar, Ermenek'te bulunan bir zaviye, camii ve Ermenek merkezdeki Sipas (Sıpas) Camisi bulunmaktadır. Aynı zaman da Ermenek'te Görmek ve Alaköprü'de Halil Bey döneminde inşa ettirilenler arasında yerini almaktadır. Aynı dönemde Musa Bey'de Ermenek'te Tol Medrese'yi inşa ettirdi. Bu durum Karamanoğullarının Ermenek'i yalnızca bir barınma merkezi olarak görmediğini göstermesi bakımından önemlidir.

Sonuç olarak Anadolu'da varlık mücadelesi veren bir beylik olan Karamanoğulları, Ermenek bölgesinde Moğol ve Ermeni tacizlerine karşı bir tampon görevi gördü. Aynı zaman da bölgenin gelişmesi ve Türkleşmesinde önemli adımlar atarak Türk Tarihinde yerini almıştır.

KAYNAKÇA

AKDAĞ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi I*, Cem Yayınları, İstanbul 1995.

AKSARÂYÎ, K. M., *Müsameretü'l-Ahbar,* çev. M. Nuri Gençosman, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara 1943.

ARTUK, İbrahim, "Sahte Selçuklu Sultanı Cimri", *Tarih Dergisi,* XI/13, 1958, 151-160.

ÂŞIK PAŞAZADE, *Osmanoğullarının Tarihi,* hzr. Kemal Yavuz- Yekta Saraç, K Kitaplığı, İstanbul 2003.

BAŞKAN, Yahya, "Karamanoğullarının Kökeni Meselesi", *Tarih İnceleme Dergisi,* XXVI/1, 2016, 23-35.

BOYACIOĞLU, Ramazan, "Karamanoğullarının Kökenleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* I/3, 1999, 40-45.

69 Âşık Paşazade, 146.

CAHEN, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu,* çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2012.

EBU'L FEREC, *Ebu'l Ferec Tarihi,* TTK, Ankara 1987.

EFLÂKÎ, *Ariflerin Menkıbeleri,* çev. Tahsin Yazıcı, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1973.

EMECEN, Feridun, "Osmanlı'nın Batı Anadolu Beylikleri Fetih Siyaseti: Saruhan Beyliği Örneği", *Osmanlı Beyliği (1300-1389*), ed. Elizabeth A. Zachariadou, çev. Gül Çağalı Güven, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1997.

ERDEM, İlhan, "İlhanlılar'da Ahmed Teküdar Dönemi ve Selçuklular", *Tarih Araştırmaları Dergisi,* (34), 2004, 103-111.

ERSAN, Mehmet, *Türkiye Selçukluları Zamanında Anadolu'da Ermeniler,* TTK, Ankara 2007.

GALSTYAN, A.G., *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar,* çev. İlyas Kemalov, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2017.

GRİGOR, A. *Okçu Milletin Tarihi,* Yeditepe Yayınları, İstanbul 2012.

GÜNLER, Mevlüt, "Türkiye Selçuklu Devleti'ndeki Saltanat Mücadelelerinde Çukurova Ermenilerinin Rolü", *KMÜSEKAD,* (26), 2014, 64-71.

İBN BÎBÎ, *El Evamirü'l-Ala'iye Fi'l-Umuri'l-Ala'iye (Selçuk Name),* çev. Mürsel Öztürk, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

İNALCIK, "Murad I", *DİA*, Ankara 2006, XXXI, 156-164.

KAFALI, Mustafa, "Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi", *Türkler*, Ankara 2002, VI, 177-193.

KAPAR, Mehmet Ali-KOÇAK, Fadime, "Anadolu'da Bir İstiklal Ateşi: Karamanoğulları Beyliği-Moğol Mücadeleleri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* (65), 2019, 245-264.

KÂŞÂNÎ, *Tarih-i Olcaytu,* çev. Derya Örs, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1992.

KESİK, Muharrem, *Anadolu Beylikleri,* Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2018.

KİRAGOS, G., *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar*, çev. Gürsoy Solmaz, Elips Yayınları, Ankara 2009.

KOCA, Salim, "Dini İnançların ve Düşüncelerin Politik Amaçlarda Kullanılmasına Dair Selçuklu Devrinden İbret Verici Bir Örnek; Babaîler Ayaklanması", *Gazi Türkiyat (Türkoloji Araştırmaları Dergisi),* I/11 2012, 11-38.

Anadolu Türk Beylikleri Tarihi, Berikan Yayınevi, Ankara 2013.

KOPRAMAN, K. Y. (1990), "Mısır Memlükleri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi,* 6, İstanbul s. 434-605.

KÖPRÜLÜ, Fuat, "Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar", *Türkiyat Mecmuası,* II 1928, 951-970.

KURT, Mehmet, "Ermenek Havzası'nın Antik Dönem Tarihi ve Kentleri", *Ermenek Araştırmaları, I,* ed. Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Palet Yayınları, Konya 2018.

MÜNECCİMBAŞI, *Câmiu'd-Düvel (Selçuklular Tarihi II, Anadolu Selçukluları ve Beylikler),* yay. Ali Öngül, Akademi Kitapevi, İzmir 2001.

MÜVERRİH VARDAN, *Türk Fetihleri Tarihi,* Post Yayınları, İstanbul 2017.

NEŞRÎ, *Kitâb-ı Cihan-Nûma,* hzr. Faik Reşit Unat, Mehmet Altay Köymen, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1949.

OCAK, A. Yaşar, *Babailer İsyanı Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam Türk Heterodoksisinin Teşekkülü,* Dergah Yayınları, İstanbul 2000.

REŞÎDÜDDİN F., *Câmiu't Tevârîh -İlhanlılar Kısmı-,* çev. İsmail Aka, Mehmed Ersan, Ahmad Hesamipour Khelejani, TTK, Ankara 2013.

SEVİM, Ali, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi,* TTK, Ankara 2000.

SPULER, Bernard, *İran Moğolları, Siyaset, İdare ve Kültür İlhanlılar Devri, 1220-1350,* çev. Cemal Köprülü, TTK, Ankara 2001.

SÜMER, Faruk, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi,* II, (1970), 1-147.

"İlhanlı Hükümdarlarından Abaka, Argun Hanlar ve Ahmed-i Celayir", *Belleten Dergisi,* LIII/206 (1989), 175-197.

"Karamanoğulları", *DİA*, Ankara 2001, XXIV, 454-460.

SOLAK, Kürşat, *Memlûk Devletinin Anadolu Beylikleriyle Münasebetleri,* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2011.

ŞİKÂRÎ, *Karamannâme*, çev. Necdet Sakaoğlu, Karaman Belediyesi, Karaman 2005.

TAŞKIRAN, Hasan, *Mirasçı Bir Beylik Karamanoğulları Hristiyan Devletlerle İlişkileri,* Gece Kitaplığı, Ankara 2016.

TEKİNDAĞ, Şehabeddin, "Karamanlılar", *İA*, İstanbul 1955, VI, 316-330.

TOGAN, Z. Velidî, *Reşidüddin Oğuznamesi*, ed. Tuncer Baykara, Enderun Kitapevi, İstanbul 1982.

TURAN, Osman, "Orta-Çağlar'da Türkiye-Kıbrıs Münasebetleri". *Belleten Dergisi,* XXXVIII/110 (1964), 209-227.

Selçuklular Zamanında Türkiye, Ötüken Yayınları, İstanbul 2014.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, "Emir Çoban Sulduz ve Demiştaş", *Belleten Dergisi*, XXXI/124, 1967, 601-646.

Osmanlı Tarihi I, TTK, Ankara 1982.

Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, TTK, Ankara 1988.

URAS, Esat, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi,* Türkiye Matbaacılık ve Gazetecilik Yayınları, Ankara 1950.

ÜNAL, Tahsin, *Karamanoğulları Tarihi,* Berikan Yayınları, Ankara 2001.

YAZICIZÂDE ALİ, *Tevârîh-i Âl-i Selçûk (Oğuznâme-Selçuklu Tarihi),* hzr. Abdullah Bakır, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2017.

YÜKSEL, Erol, "Seyehatname ve Tarihî Coğrafya Eserlerinde Ermenek Kazası (19-20. Yüzyıllar)", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- Journal of Turkish Researches Institute,* (70), 2021, 507-558.

BİR KARAMANOĞLU KALESİ MENNAN VE ETRAFINDA GELİŞEN OLAYLAR*

Yahya BAŞKAN**

Karamanoğlu Türkmenleri, Türkiye Selçukluları tarafından sınır emniyetini sağlamaları siyasetiyle 1220'li yıllarda güney hudutlarına (Silifke, Mut Ermenek) iskân edilmişlerdir. Başlarında bildiğimiz ilk tarihi şahsiyet olan Nure Sofu ve oğlu Karaman Beyler önderliğinde ilerlemişler önce Mut sonrasında da Ermenek hattını ele geçirmişlerdir. Nitekim Nure Sofu'nun Mut Değirmenlik Yaylağı'nda, Karaman Bey'in de Ermenek'e tabi Balgusan/Balgasun'daki türbeleri bunun en açık ifadesidir. Onlar bu bölgelerde komşusu oldukları Ermenilerle mücadele halinde olmuşlar, Türkiye Selçuklularının 1243 Kösedağ Savaşı'ndan sonra inkıraza uğramasıyla Moğollar destekli Ermeni Krallığı ile savaşları hız kazanmıştır. İlgili tarihi mücadelede adı kaynaklarda sıkça geçen yer ise *Mennan Kalesi*'dir. Karamanoğullarının tarih sahnesinde görüldüğü daha doğrusu onlar hakkında *ana kaynaklarda* ilk bilgi sahibi olduğumuz hadiseler de bu kale etrafında cereyan eden savaşlar vesilesiyledir. Mennan Kalesi'nin adını kaynaklarda ikinci olarak sıkça duyduğumuz dönem ise Karamanoğullarının Osmanlılar tarafından ortadan kaldırıldığı olaylar zinciridir.

Makalemizde, iki ayrı dönemde karşımıza çıkan Mennan Kalesi'ni tarihi kaynakların imkânı çerçevesinde ele almaya gayret edeceğiz. 1260'larda Ermenilerle olan mücadeleler sebebiyle Mennan Kalesi hakkındaki bilgiler dönemin Ermeni kroniklerinde yer almaktadır. Yaklaşık 200 yıl sonra 1470'li yıllarda Osmanlılarla olan savaşlar sırasında kalenin adı bu kez Osmanlı kaynaklarında sıkça zikredilmektedir. Halit Bardakçı'nın kaleme almış olduğu *Dünden Bugüne Ermenek* kitabında hocası Şeref Kişmir'e dayanarak vermiş olduğu bilgilere göre Mennan Kalesi; "Ermenek, Mut, Gülnar kazaları sınırı üzerinde, Erik Deresi'nin Ermenek suyu ile birleştiği yere yakın tek ve tabla şeklinde bir dağı üzerinde yer almaktadır. Dört yönü dik 150×250 metre yükseklikte etrafını çeviren vadilerin tabanına kadar inmektedir. Mennan'ın güney yöndeki dağa bağlayan boyun noktası kesilmiş ve bir köprü ile iki dağ bağlanmıştır. Güney-batı yönünde de hafif meyilli kayaların aynı şekilde kesildiği dağın üstüne duvar ve kuleler yapılarak kaleye girmenin zorlaştırıldığı görülmektedir. Kaleye giriş için yerli kayalar oyularak merdiven yapılmıştır. Merdivenin üzeri aradan geçen uzun yıllar zarfında kaya çakıllarla dolmuş olduğu için basamakların adedini saymak imkânsızdır. Mennan'daki kale burcuna benzeyen yapılar, sarnıçlar, depolar, bina kalıntıları burada barınacakları yıllarca besleyecek büyüklük ve sayıdadır. Depoları, burçları ve sarnıçları tam olarak saymak için bu kalede saat-

---

* *Prof. Dr. Mehmet Karagöz Armağanı'nda yayımlanmış makalenin gözden geçirilerek tashih edilmiş halidir.*

** İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, *ybaskan@hotmail.com*

lerce değil haftalarca oturmak ve kazılar yapmak gerekir. Kaledeki yapılardan çoğu Karamanlılardan önceki devirlere aittir. Kalenin güneyini tutan büyük ve sağlam bir yapı olarak gözüken kale burcuna benzeyen kışla binası duvarlarının yapı tarzı, pencere kemerleri, mazgalları bakımından Helenistik çağa aittir. Karamanoğullarının bu binayı tamir ve mazgalları kapattıkları anlaşılmaktadır. Muntazam kesilmiş taşlarla yapılmış olup, mazgalları ve kemerleriyle heybetini muhafaza etmektedir. Bu yapının kaleye giriş kısmına bakan batı yönü tamamen yıkılmış durumdadır. Pencere çerçeveleri ve depolardaki kemeler Roma stilidir. Kalede görülen büyük boyuttaki kesme taşların İzorilere, Hititlere kadar uzayan bir tarihe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Kalenin üstünde yirmi kadar bina olduğu söylenebilir. Depolar dağ kitlesi üstten oyulduğu için sağlam kalabilmiştir. Ancak iç kısımları kalıntılarla dolmuş durumdadır. Kalenin doğu ve kuzey yönlerinde gözetleme kulesi vazifesini gören burçlar da vardır. Kalenin üstündeki derin ve büyük sarnıçların kaledekilerin su ihtiyacını giderecek ölçüde olduğu söylenebilir. Bir kısım yaşlı köylüler gençlik zamanlarında bu kaleye gittiklerinde bazı sarnıçlarda pınarları gördüklerini söylüyorlar".[1]

Kalenin ilk çağ ve erken ortaçağdaki durumu hakkında fazla malumat olmamasına karşın yukarıda Şerif Kişmir'in gözlemlerinden hareketle nakletmiş olduğumuz üzere; kalede görülen büyük boyuttaki kesme taşların İzorilere, Hititlere kadar uzayan bir tarihe sahip olduğu kanaati, kışla binası duvarlarının yapı tarzının, pencere kemerleri, mazgalları bakımından Helenistik çağa ait olması, pencere çerçeveleri ve depolardaki kemerlerin Roma stilinde yapılması Mennan Kalesi'nin tarihine ışık tutmaktadır. Mennan Kalesi bugün Ermenek'e bağlı Görmeli (Üçbölük) sınırları içindedir. Ermenek ve çevresindeki antik yerleşimler üzerine çalışması bulunan Osman Doğanay; köy çevresinde bazı antik kalıntıların Eirenopolis kentinin kalıntıları olabileceğini, kale çevresinde yaptığı araştırmalarda kalenin daha erkene giden ve stratejik öneme sahip başka bir yapının temelleri üzerinde olduğunu belirtmektedir.[2]

Kalenin adı kaynaklarda muhtelif söylenişlerle karşımıza çıkmaktadır. Ermeni ve Osmanlı kaynaklarında olayların akışı içerisinde vereceğimiz üzere Manion, Manian, Manyan, Minan, Menvan, Mokan, Minyan gibi farklı şekillerde zikredilmektedir. Friedrich Hild-Hansgerd Hellenkemper, Klikya ve İsaurie üzerine yapmış oldukları müşterek çalışmalarında Ermeni kaynaklarından bilgiler naklederek *Maniawn* başlığında kaleyi ele almışlar, Menyan, Men(n)an okunuşlarını vermişler hatta *Menyan Dağı* ifadesini de kullanmışlardır.[3]

Çalışmamızda ise kalenin bölgede bilinen adı olan *Mennan* tabirini kullanmayı tercih ettik.

Claude Cahen Rum Türkmenleri ile alakalı, Ermeni-Karamanoğlu mücadelesini de ele aldığı makalesinin dipnot bilgisinde kalenin adını *"muhtemelen Manyan"* cümlesiyle yer vermiş, Karamanoğullarının kalesi olduğunu belirtip, Ramsay'ın eserinde

---

1 Halit Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek*, Ankara 1976, s. 173-176.

2 Osman Doğanay, Ermenek ve Çevresindeki Antik Yerleşim Birimleri, Konya 2005, s. 115.

3 Friedrich Hild-Hansgerd Hellenkemper, *Kılıkıen und Isaurıen I*, Wıen 1990, s. 341.

geçen *Manaua* adlı yerin bu kale olabileceğini söylemiştir.[4] Ramsay eserinde *Manaua*'ya yer vermekte ancak burasının Mennan Kalesi olabileceğine dair herhangi bir ifade kullanmamaktadır. Ramsay'a göre *Manaua*; Toros'un güney eteklerindeki sırta konulması gereken bir piskoposluktur.[5]

İncelememize öncelikle 1260'lı yıllarda Ermeni Krallığı ile olan mücadelelerde Mennan Kalesi hakkında kaynaklarda nakledilen bilgileri ele alıp, ilgili kaynak gurubunda verilen tarihi malumatı döneme ait diğer kaynaklarla mukayese etme yoluna gideceğiz.

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Mennan Kalesi ile alakalı bilgilerimiz Karamanoğlu-Ermeni Krallığı mücadelesi sebebiyle karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda ilk bilgi Ermeni müellif Simbat Sparapet kroniğinde verilmektedir. Müellif 1263 senesi olaylarını zikrederken; İsmâilî göçebe kabileler soyundan gelen *Karaman* adında bir şahıs ortaya çıktı ve soydaşları etrafına toplanınca da kendisine Sultan olarak hitap edilmesini istedi diye cümlelerine başlar. Devamında, Karaman'ın o kadar güçlü duruma geldiğini Rum Sultanı Rükneddin'in bile ona itiraz edemediğini, bölgede birçok kale ve şehri ele geçirdiğini, Kral Hetum'un birliklerini üç kez mağlup ettiğini, Kral'ın kardeşi Simbat'ı tehdit etmeye başladığını anlatmaktadır. Bunun sebebi olarak da Simbat'ın, Karaman'ın yaşadığı bölgede daha önce Hıristiyanlara ait olan *Manian Kalesi*'ni Karamanoğullarının ele geçirmesini gösterir ve Simbat'ın bu kaleyi Müslümanlardan alıp, üç yıl boyunca Müslümanlar arasında bu kaleyi elinde tutmayı başardığını belirtir.[6]

Simbat'ın, *Karaman'ın yaşadığı bölgede* cümlesinden Karamanoğullarının bu bölgeyi daha önce fethetmiş olduğunu daha doğrusu yine Simbat'ın cümlelerinden Hıristiyanlardan veya Ermenilerden almış olduğunu anlamaktayız. Mennan Kalesi'nin bulunduğu mevki itibariyle Halit Bardakçı'nın kitabında Şerif Kişmir'e dayanarak vermiş olduğu bilgiye göre Bergün Yaylası'na (Yer Köprü) yakındır ve Karamanoğlu beylerinden kaldığı düşünülen harabe haldeki binalara rastlanmaktadır. Karamanoğulları tarihini anlatmış olduğu eserinde Şikârî ise, Karaman Bey'in *Bergün Yaylağı'nda* oturduğunu ayrıca oğulları Mehmed ve Mahmud ile burada kabuller

---

4 Cl. Cahen, *"QuelQues Textes Negliges Concernant Les Turcomans de Rûm Au Moment de L'ınvasıon Mongole"*, *Byzantion*, Vol. 14, No. 1, (1939), p. 134.

5 W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (çev. Mihri Pektaş), İstanbul 1960, s. 469.

6 A. G. Galtsyan, *"Simbat Sparapet'in Vakayinamesinden Seçmeler"*, *Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar,* (çev. İlyas Kamalov), İstanbul 2005, s. 105; Simpad Vekâyinâmesi'nde 1263 yılı olayları anlatılırken Karamanoğulları hakkında da bilgi verilip onların Selçuklu Sultanı Rükneddin'e bağlı olup, çadırlarda yaşayan *İsmâilî (İngilizce neşirde Ishmaelites)* bir kabile olduğu ifade edilmiştir. Bkz. *Smbat Sparapet's Chronicle*, (Ed. Robert Bedrosian), New Jersey 2005 *(https://archive.org/details/SmbatSparapetsChronicle/page/n79/mode/2up)* (27.09.2021); Buradaki *İsmâilî* tabiri (Hz. İsmail'le alâkalı olarak) onların Müslüman olduğunu vurgulamak için kullanılmış olmalıdır. Vekâyinâme'nin Dedeyan neşrini kullanan S. N. Yıldız da *İsmâilî* tabiriyle dini inancın yani Müslümanlığın kasd edildiğine temas etmektedir. Simpad Vekayinamesi'nden Karamanoğullarının doğmuş olduğu coğrafya ve Türkmenler ile alakalı bilgilerin değerlendirilmesi için bkz. Sara Nur Yıldız, *Mongol Rule in Thirteenth Century Seljuk Anatolia: The Politics of Conquest and History Writing, 1243-1282*, Chıcago University, (basılmamış doktora tezi), Ekim 2006, s. 411-414; Ancak aynı bilgiler, Simpad Vekâyinâmesi'nin Andreasyan tarafından yapılan Türkçe tercümesinde bulunmamaktadır. Bkz. *Başkumandan Simpad Vekayinamesi (951-1334)*, (trc. Hrant Andreasyan), (TTK. basılmamış nüsha).

yaptığını nakletmektedir.[7] Modern dönem incelemesi eser ve Karamanoğulları tarihini nakleden Şikârî'nin ayrıca Ermeni kaynaklarının Mennan Kalesi merkezli vermiş olduğu bilgiler mukayese edilince Karamanoğlu Türkmenlerinin Toros Dağları, hususiyle de Ermenek'e yerleşme tarihleri ve mekânı hakkında aydınlatıcı neticelere ulaşmamız mümkün olmaktadır.

Simbat Kroniğinde Karaman Bey hakkında geçen, *Rum Sultanı Rükneddin'in bile ona itiraz edemediği* bilgisi Karamanoğullarının Türkiye Selçuklu hükümdarı Rükneddin Kılınçarslan ile olan mücadelelerinin yansıması olmalıdır. Dönemin Selçuklu kaynakları bu konuda nakillerde bulunmaktadır. Simbatla hemen hemen aynı dönemde kaleme alınan ve ilgili devrin olaylarını nakleden İbn Bibi'de ilginç bilgiler mevcuttur; 1256 senesinde Baycu Noyan'ın Anadolu'ya ikinci gelişi esnasında fitne ve fesatlara uyan Karaman aynı milletten olan insanlardan bir topluluk meydana getirip yol kesip, haramilik yapmaya başlar. Yeni Selçuklu tahtına geçen Rükneddin Kılınçarslan Karaman'ı türlü vaadlerle yanına çekip emirlik ünvanı ile büyük bir ikta vermiştir. Ancak Karaman ve kardeşi Bunsuz'un dimağına isyan etme düşmüştür. Rükneddin İbn Bibi'ye göre Simbat kroniğinde de ifade edildiği üzere Karaman'ın ayaklanmasından çekindiğinden Bunsuz'un dersini vermeyi ertelemiştir. Karaman vefat edince Rükneddin Bunsuz'u saraya geldiğinde tutuklatmış ve Karaman Bey'in küçük yaşta olan oğullarıyla birlikte Gevele Kalesi'ne hapsettirmiş ancak bir süre sonra Bunsuz ve yeğenleri salıverilmiştir.[8]

Türkiye Selçuklu devrinin önemli kaynaklarından Aksarayî'de de Simbat ile mukayese edebileceğimiz kayıtlar bulunmaktadır; Karaman Bey'in, kardeşleri Zeynülhac ve Bonsuz'la birlikte Rükneddin'e isyan ederek Konya önlerine geldiklerini, Moğol ordusunun yaylağa gitmesini fırsat bilen Türkmenler şehri ele geçirmeye çalışmışlar ancak başaramayarak mağlup edilmişler, Zeynülhac ve Bonsuz da Konya'da idam edilmişlerdir.[9] Aksarayî Karaman Bey'in akıbeti hakkında bir malumat vermemektedir.

Tekrar Simbat'ın vermiş olduğu malumata dönersek; Karaman'ın çeşitli tehditler yağdırdığını ancak Mennan Kalesi'ni elde tutmak için askerlerin ihtiyaçlarının karşılandığını ve sayısız altın, gümüş harcandığını, Türkmenlerin kaleyi dokuz ay kuşattığı zikredildikten sonra burnu havada olan Karaman'ın Ermeni Kralı Hetum'a şu sözlerin iletilmesini istediğini söyler; *"üzerimize saldırmayı düşünüyorsan deneme bile biraz bekle ki sonbahar rüzgârları ülkenin acılarını temizlesin. Eğer ben size saldırırsam emin ol bundan daha zor duruma düşeceksin"*. Bütün bunları duyan Hetum babası Kostantin'in yanına gider ve olanları anlatır o da; *"hemen ordunu topla ve üzerine yürü. Onun yükseldiğini, İçel'de senin birliklerini mağlup ettiğini duyunca ben ikinci bir Selahaddin'in ortaya çıkmasından şüphelendim. O sana meydan okuduğu için sen cesurca davran ve*

---

7 Bardakçı, s. 177; Şikârî, *Karamannâme,* (haz. Metin Sözen-Necdet Sakaoğlu), İstanbul 2005, s. 109, 119.

8 İbn Bibi, *El Evamirü'l Alaiye Fi'l-Umuri'l Alai'ye II*, (haz. Mürsel Öztürk), Ankara 1996, s. 202, 203; İbn Bibi'de Sultan Rükneddin'in Karaman Bey'i yanına çekmesi bilgisinin bir benzeri Şikârî'nin eserinde bulunmaktadır; Selçuklu Sultanına etrafındakiler Karaman Bey'in güçlü olması sebebiyle kendisinin müdara edilmesini tavsiye etmişlerdir. Bkz. Şikârî, s. 116.

9 Kerîmüddin Mahmud Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, (çev. Mürsel Öztürk), Ankara 2000, s. 53, 54.

Tanrı onu senin eline verecektir" tavsiyelerinde bulunur. Babasının sözleri üzerine harekete geçen Hetum Karaman'ın kuşatma altında tuttuğu kaleye yürür. Onun üzerine yürüdüğünü gören Karaman da geri çekilir. İlerlemesine devam eden Hetum Karaman'ın kurmuş olduğu pusuya düşer. Ancak yapılan savaşta Hetum galip gelir, Karaman ise almış olduğu ok ve mızraklarla yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir. Kardeşi Ponsuz ve damadı da savaş alanında ölenler arasındadır. Hıristiyanların kaybı ise fazla değildir.[10]

Simbat, 1264 senesi olayları anlatımında Ermeni Kralı Hetum'un şehir ve kalelerini sıralarken akrabası Oşin'i de Manion Kalesi'nin hâkimi olarak zikretmektedir.[11] Vekayinamede 1264 senesi olayları sıralanırken Kral Hetum'un kalelerdeki görevli komutanları arasında, Gorigos'la birlikte Manion kalelerinin hâkimi olarak Oşin'in adı zikredilmektedir.[12] Aynı kronikte 1262 senesinde üç senelik bir kuşatmadan sonra Ermeni Kralı Hetum tarafından alındığı belirtilen Manion Kalesi'nin yine Simbat'a göre 1264 senesinde de Oşin idaresinde Kral Hetum'a bağlı olduğunu anlamaktayız.

Mennan Kalesi'nin Ermeniler tarafından ele geçirilmesi ile alakalı bir kayıtta Ermeni Kralı II. Hetum vekayinamesinde bulunmaktadır. Vekayinamede 1262 senesi olayları zikredilirken Kral Hetum'un Manion Kalesi'ni kuşattığı ve Karamanlılara bozguna uğrattığı nakledilmektedir.[13] Hetum vakayinamesinin Ermenice baskısında; Manion Kalesi'ne 1262-1263 yıllarında yapılmış olan 'Türkmen haydut' yani Karamanoğlu akınlarının asıl nedeninin Ermeni ticaret kervanlarının Ermenek'te bulunmasına engel olmak olduğunu belirtmektedir.[14] Bu bilgiden hareketle Karamanoğullarının Ermenek'i halen elde edemedikleri ancak kuşatma altına aldıkları, şehre kervan girişini engelleyerek bu kuşatmayı ağırlaştırmak istediklerini düşünmemiz de mümkündür. 1262 senesinde Mennan Kalesi etrafında yaşanan bu mücadelede Karamanoğullarının başında bulunan Karaman Bey vardı. Ermenek muhtemelen Karaman Bey'in oğlu Mahmud Bey tarafından alınacaktır. Nitekim 1302 senesinde Mahmud Bey adına inşa olunan Ermenek Ulu Cami de bunun işaretidir.

Karaman Bey ve Mennan kalesi etrafında gelişen olayları kaynaklardan hareketle ele alırken karşımıza bu kaynakların nakletmiş olduğu bilgiler sebebiyle Karaman Bey'in kim tarafından öldürüldüğü veya hayatını nasıl kaybettiği sorusu ve sorunu ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda Türkiye Selçukluları ile olan mücadelelerini vermiş olduğumuz Karaman Bey Aksarayî'ye göre, *Zeynülhac ve Bunsuz gibi soysuz Türklerin emirleri Ermenek tara-*

---

10 A. G. Galtsyan, s. 105, 106.

11 A. G. Galtsyan, s. 109, 110.

12 A. G. Galstyan, s. 109, 110; Simbat vekayinamesi, 1198 senesine ait olaylarında Ermeni Kralı Leon'a ait şehir ve kaleleri sayarken, Manion ile beraber, Lamos, Anamur ve Ermenek'i birlikte zikrederek bütün buraların idarecisi olarak Halkam'ın ismini vermektedir. Bkz. *Smbat Sparapet's Chronicle*, (ed. Robert Bedrosian), New Jersey 2005 (https://archive.org/details/SmbatSparapetsChronicle/page/n69/mode/2up), (96. paragraf), (27.09.2021). Yine Simbat, 1261 olaylarını anlatmış olduğu paragrafta Manion Kalesi'ni savunanlar arasında Rum kökenli olduğunu belirttiği Halkam isminde birisini vermektedir. Aynı listeyi Ermeni kaynaklarına istinaden Alishan da eserinde nakleder. Bkz. P. Leonce M. Alishan, *Leon Le Magnifque de Sissouan Ou De L'aermenocılıcıe, Venise 1888,* s. 175.

13 A. G. Galstyan, *"Ermeni Kralı II. Hetum Vakayinamesinden Pasajlar", Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar*, s. 140.

14 Hetum, *Padmutyunı-Haçakirnerı yev Hayerı*, (nşr. L. Ter-Petrosyan), Revan 2007, s. 54.

finda isyan etmişler sonunda mağlup edilmiş, Zeynülhac ve Bunsuz da yakalanıp Konya'da idam edilmişlerdir.[15] Aksarayî, Karaman Bey hakkında bir şey söylememektedir.

İbn Bibi ve Simbat'tan öğrendiğimize göre *Ponsuz* Karaman Bey'in kardeşidir. Aksarayî ise *Türkmen emiri* olarak zikreder.

Karamanoğulları tarihi hakkında müstakil bir eser olan Şikârî'deki malumata göre ise; Karaman Bey Selçuklu Sultanının da içinde olduğu bir tertiple zehirlenerek öldürülmüştür.[16]

Simbat, ölenler arasında Karaman'ın damadının da olduğunu söylemektedir. Damat acaba Aksarayî'de ismi zikredilen Zeynülhac mıdır? Diğer mühim soru da Karaman Bey ve hanedan üyelerinin akıbetleri hakkında Simbat'ın verdiği bilginin mi yoksa İbn Bibi, Aksarayî veya Şikârî'nin nakletmiş olduğu malumatın mı güvenilir olduğudur. Bu konuda da bir şey söyleyebilme imkânımız bulunmamaktadır. Burada bize imkân bırakmayan nokta bütün kaynaklarımızın Karamanoğullarına yakınlığı ve bu yakınlığın nakledilen bilgilerin sıhhatini artırması bizi hareketsiz bırakmaktadır. Ancak bu noktada Karaman Bey'in nerede medfûn olduğunu söyleme imkânına sahibiz. Karaman Bey bugün Ermenek'e tabi Balgasun'daki (Balgusan) türbesinde yatmaktadır. Türbe kitabesinde burasının Nure Sofu oğlu Kerimüddin Karaman zamanında yaptırıldığı kayıtlıdır.[17] Ayrıca Şikârî'de Karaman Bey'in zehirlenerek öldürüldüğü anlatılırken, *"Karaman'ı tabuta koyub Ermenâk'a götürüb defn eylediler"*[18] cümlesi de bugünkü türbesinde medfûn olduğunun işaretidir.

Karaman Bey'in akıbeti hakkında kaynaklardan hareketle bu değerlendirmeleri yaptıktan sonra Hetum vekâyinâmesinin Ermenice asıl nüshasında, tercümelerinde verilmeyen farklı bir bilgi mevcuttur. 1263 senesi hadiseleri zikredilirken Karamanoğulları, Türkiye Selçukluları, İlhanlılar ve Ermeni Krallığını ilgilendiren paragrafta; Hülagu Han'ın, Karamanoğullarına karşı Selçukluları destekleyip Kilikya Ermenileriyle müttefik olduğu ifade edildikten sonra, IV. Rükneddin Kılıç Arslan ile uzlaşmak istediği vurgulandıktan sonra, Manion Kalesi'nden söz edilmektedir.[19] Hetum'u destekleyen bir bilgi de Simbat'ın Ermenice nüshasında yer almaktadır. Buna göre; Kral Hetum ve IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ın arasının düzelmesi için Hülagu Han'ın devreye girdiğini ve Kandiye'de bir araya geldiklerini, Karamanoğullarına karşı ortak hareket etme kararı aldıkları belirtiliyor.[20] Eğer hadiselerin seyri iki kaynağın farklı nüshalarında zikredildiği gibiyse; Karamanoğullarına karşı o tarihlerde Anadolu, Ermeni Krallığı ve Selçuklular üzerinde büyük bir hâkimiyeti

---

15 Aksarayi, s. 56.

16 Şikârî, s. 119.

17 Halil Edhem, *"Karamanoğulları Hakkında Vesâik-i Mahkûke", Târih-i Osmâni Encümeni Mecmuâsı*, Cüz 11, (kânûn-ı evvel 1327), İstanbul 1329, s. 699-701.

18 Şikârî, s. 120.

19 Hetum, Padmutyunı, s. 54.

20 Smbat Spararet, *Daregirk-Matenagrutyunk Nakhneats*, Venedik-St. Lazarus 1956, s. 238, 239. (Simbat ve Hetum kroniklerinin Ermenice nüshalarını temin edip ilgili kısımların tercümelerini yapan doktora öğrencim Dilara Altaş'a teşekkür ederim)

olan İlhanlılar, Ermenileri ve Selçuklu Sultanını Karamanlılara karşı destekleyerek bir ittifak meydana getirmiş gözükmektedir. Bu noktada cevabını veremesek de bu bilgiden hareketle; Karamanoğullarına olan hoşnutsuzları aynı dönemde kaleme alınan eserlere yansıması ayrıca Karaman Bey'in ve hanedan üyelerinin ölümünün de neredeyse benzer tarihlerin zikredilerek bu kaynaklarda yer alması acaba ilgili güçlerin ittifakı ile mi ilgilidir ve kaynaklara yansıyan malumatı ve Karaman Bey'in ölümünü de buradan hareketle mi değerlendirmeliyiz? Hem Selçuklu merkezi Konya'yı hem de Ermeni Krallığını rahatsız eden Karaman Bey önderliğindeki Karamanoğullarına karşı her iki siyasi yapının üzerinde nüfûzu olan İlhanlılar vasıtasıyla oluşan bu ittifakın dönem şartlarında anlaşılabilir bir durum olduğu gözükmektedir.[21]

Manion Kalesi ile alakalı bilgi veren diğer kaynağımız Ermeni Kralı II. Hetum Vekayinâmesi'dir. 1283 senesi olayları anlatımında; *Türkler 5 yıl kuşatmadan sonra Manion şehrini ele geçirmeyi başardılar* denilmektedir. Buradaki *Manion şehri* ibaresinden kale şehir kastedilmiş olmalıdır. *Türkler* tabiriyle de kuvvetle muhtemel *Karamanoğulları* işaret edilmiştir. Ermeni kaynağımız 1284 senesi olayları nakledilirken Anamur Kalesi'nin de Türklerden kurtarıldığı bilgisi verilmiştir.[22] Bütün bu olaylar zincirinden 1283'de Manion Kalesi'ni ele geçiren Karamanoğullarının aynı güzergâhtaki Anamur'u da ele geçirdikleri ancak akabinde burada tutunamayarak kaybettiklerini anlamamız mümkündür. Nitekim ilgili senelerde Karamanoğullarının başında bulunan Karaman Bey'in oğlu Mahmud Bey Şikârî'ye göre; Ma'muriye ve Taşeli'ne kâfirlerin saldırması üzerine askerleriyle bölgeye gelir kâfirleri kovalar ve Anamur'u ele geçirdikten sonra kiliseleri camiye çevirtip onarttığı kaleye Ma'muriye adını verir.[23] Hetum ve Şikârî'de verilen malumatı takdim tehirle ele alırsak Şikârî'deki *kâfirlerin* Ermeniler, Hetum kroniğindeki *Türklerin* de Karamanoğulları olduğunu söylememiz mümkündür.

Karaman Bey Ermeni mücadelesine ait bir rivayet de yine Şikârî'de geçmektedir; Karaman Bey Konya'ya Selçuklu Sultanı'nın huzuruna gider ve bu ziyaret esnasında Sultan Karaman Bey'e yanındakilerin kim olduklarını sorar O da, *"Dehrin kahramanları ve asrın nerimanlarıdır, Ermenistan dîvlerin bu dilâverler ile zabt eyledim"* der ve

---

21 Hülagu dönemi İlhanlı-Ermeni ilişkileri için bkz. Mustafa Akkuş, *Moğollarda Din ve Siyaset*, İstanbul 2020, s. 123-127.

22 A. G. Galstyan, *"Ermeni Kralı II. Hetum Vakayinamesinden Pasajlar",* s. 143; Çalışmamızda kullanmış olduğumuz Ermeni kaynaklarını Rusça'ya çeviren bizim de Rusça'dan Türkçe'ye tercümesini kullanmış olduğumuz A. G. Galstyan'ın *"Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar"* adlı eserde, 1283 senesi olayları bahsinde, *Türkler beş yıl kuşatmadan sonra Manion şehrini ele geçirmeyi başardılar* cümlesi nakledilmekte ve bu metnin dipnot kısmında A. G. Galstyan; *Burada Rum Sultanı II. Gıyasuddin Mes'ud'un başarılarından bahsedilmektedir* bilgisini vermektedir. Bkz. A. G. Galstyan, s. 143, dipnot, 387; Ancak Hetum vekayinamesinin Ed. Dulaurier neşri olan Fransızca tercümesinde böyle bir malumat bulunmamakta. Muhtemelen farklı bir nüshadaki bilgi kullanılmış olmalıdır. Bkz. Ed. Dulaurier, *"Table Chronologıque de Hetum Comte de Gorıgos"*, *Recueil des Historiens des Croisades Documents Armeniens I*, Paris MDCCCLXIX (1863), s. 487, 488; Döneme ait Aksarayî ve Anonim Selçûknâme'de Selçuklu Sultanı II. Mes'ud'un Karamanlılarla olan mücadelesi anlatılmaktadır. Eğer Hetum'da verilen malumat istikametinde Mes'ud'un Karamanlılara yardımıyla Manion Kalesi alınmışsa oldukça mühim bir bilgiyi bize sunmaktadır; Hetum vekayinamesinin Ermenice nüshasının ilgili yıllara ait kısmını gözden geçiren doktora öğrencim Dilara Altaş, Selçuklu Sultanı II. Mes'ud'a ait herhangi bir bilginin geçmediğini ifade etti. Bu bilgi için kendisine teşekkür ederiz.

23 Şikârî, s. 135.

Sultan da cümlesine hil'at giydirir.[24] Şikârî'de Karaman Bey'in babası Nure Sofu'nun fetihleri anlatılırken; Ermenek, Mud ve Gülnar'dan sonra fethedilen yer olarak *Mare Kalesi*'nin adı zikredilir.[25] Ermenek-Mud ve Gülnar hattı Ermeni kaynaklarında adı zikredilen Mennan Kalesi'ne yakın bir mekândır. Şikârî'de adı geçen *Mare Kalesi* acaba Mennan Kalesi olabilir mi? sualini cevabı zor da olsa sorarak bu ihtimalin göz ardı edilmemesi gerektiği kanaatindeyiz.

Ermeni kaynaklarında sonraki yıllarda Manion Kalesi ile alakalı başkaca bilgi verilmez. Buradan hareketle Karamanoğullarının ilerleyen zaman diliminde özellikle; İlhanlı Devleti'nin Anadolu üzerindeki nüfûzunun yavaş yavaş azalmasıyla birlikte Ermeni Krallığı da en büyük destekçisini kaybetmiş bu durum ilgili bölgelerde ve hususiyle Manion Kalesi'nin Karamanoğullarının hâkimiyetine girmesine zemin hazırlamıştır dememiz imkân dâhilindedir.

Mennan Kalesi'nin adı yoğun olarak ikinci kez Osmanlı-Karaman mücadelesinde yani Karamanoğlu topraklarının 1470'li yıllarda Osmanlı hâkimiyetine girdiği dönem olaylarında karşımıza çıkmaktadır. Devrin Osmanlı kaynaklarından; Âşıkpaşazâde, Tursun Beğ ve Oruç Beğ'de, sonraki dönem Osmanlı kaynaklarından; İdris-i Bitlisî, Gelibolu'lu Mustafa Âli, Kemalpaşazâde ve Müneccimbaşı Ahmed'de ilgili devre ait hadiseler kaydedilmiştir.

Fâtih Sultan Mehmed dönemi kaynaklarından Âşıkpaşazâde'de II. Mehmed'in Gedik Ahmed Paşa'yı Karamanoğlu üzerine gönderdiği anlatırken Mennan Kalesi'ni de zikredip şunları söylemektedir; *"Karamanoglu İshak Beg Uzun Hasan'a kaçmışdı. Karındaşı Pir Ahmed Mokan Kal'asını almışıdı. İshak Begün oglı Sultan Muhammed'e habar göndürdi kim 'Silifke'yi Sultânuma vireyüm âdemün göndür' dimiş idi. Sultam Muhammed Han dahı anun sözine i'timâd idüb Gedük Ahmed'i yarar yoldaşlarıla göndürdi. Gedük Ahmed dahı yörüdi İçil'e girdi. Togrı Silifke'nin üzerine vardı. İshak Begün oglı hisârdan çıkub bunlara hisârı teslim eyledi. Gedük Ahmed Silifke'yi alıcak* ***Mokan Hisârına*** *yöridi. Pir Ahmed'in avratı ve oglanı ol* ***Mokan Hisar****'ında komışıdı. Ve İshak Begün bir kiçicük oglı anda bileyidi. Gedük Ahmed bu hisârun üzerine düşdi. Ol hisârı dahi darb-ı dest ilen aldı. Bu mâcerânun tarihi sekiz yüz yetmiş yidisinde* (1472-1473) *vâki olundı."*[26] Âşıkpaşazâde görüldüğü üzere tarihi olayı anlatırken kalenin adını *Mokan* veya *Mevkan* olarak vermektedir.

Döneme ait ana kaynaklarımızdan Oruç Beğ de kayıtlı cümleler şunlardır; *"Bu yıl içinde vezîri Gedük Ahmed'i Karaman'a gönderdi. Karaman vilâyetinde varub Silifke'yi ve* ***Menyan*** *ve İrmenek hisârını feth itdi. Hicretün sene 879* (1474-1475)*".*[27] Oruç Beğ kalenin adını *Menyan* olarak yazmıştır.

Mennan Kalesi'nin Fatih Sultan Mehmed'in Gedik Ahmed Paşa'yı vazifelendirmesi ile alındığına dair ana kaynaklarımızdan birisi de Tursun Bey'dir. O eserinde şunla-

---

24 Şikârî, s. 110.

25 Şikârî, s. 106.

26 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, (haz. Kemal Yavuz-Yekta Saraç), İstanbul 2010, s. 451, 452.

27 *Oruç Beğ Tarihi*, (haz. Necdet Öztürk), İstanbul 2008, s. 126.

rı nakleder; *"Gedük Ahmed Paşa kal'a-i Silifke'yi ve* ***Menyan****'ı feth idüp, Pir Ahmedün oğlın, kızın, uruğın, turuğın Pâdişah işiğine gönderüp…".*[28]

Devre yakın kaynaklardan İdris-i Bitlisî, Mennan Kalesi'nin fethi ile alakalı çok ayrıntılı bir malumat nakletmektedir; Fatih Sultan Mehmed Karamanoğullarının tamamen ortadan kaldırılması emriyle Gedik Ahmed Paşa'yı onların üzerine gönderir. Gedik Ahmed Paşa (diğer Osmanlı kaynaklarının aksine Silifke üzerinden değil) Lârende üzerinden Karamanlılar üzerine yürür. Lârende'de iken, Taşili'nin bazı hisar ve kalelerini ele geçirme tedbîri olarak top döktürülür. Müteakiben harekete geçen Ahmed Paşa, evvela Ermenek'i fethetmek üzere bu vilâyete yönelir. Kaleyi ele geçirmek için korkuç tedbirlere başvurunca kale ehli derhâl aman dileyerek kaleyi teslim eder. Kale ve mülkün teslim alınmasının ardından Ahmed Paşa, bu defa **Minân Kalesi**'ne yönelir. Bu maksatla, fethi çok zor ve güç olan kalenin muhasarasına başlamak üzere bir toplantı düzenlenir.

Toplantıya katılanların çoğu, hususan topçu ustaları hep bir ağızdan, top atışlarıyla bir yol açarak bu kaleye girmenin mümkün olmadığını bildirirler. Çünkü kalenin etrafı topları nasbedecek kadar geniş ve uygun değildir. Ancak Ahmed Paşa bu tarz konuşmalara iltifat göstermez. Top ve tüfekleri uygun yerlere kurdurmak üzere mühendisâne tedbire başvurup işbilir top ustalarına yol gösterir. Biraz zorluğa katlanarak birkaç parça topu kaleye musallat kılmayı başarırlar. Kale ehlinin asla aklına gelmeyecek mahalden toplarla kale dövülmeye başlanır. Her ne kadar top atışlarıyla imâretler ve evlerin duvarlarında tahribâta yol açılıyorsa da bu şekilde kalenin fethedilmesi mümkün görünmez. Kalenin istihkâmına ve sağlamlığına güvenen Pir Ahmed Bey ise bu kaleyi elde tutmayı ümit etmektedir. Bu yüzden bütün himmetini bu kaleyi muhafazaya harcamış, bütün ailesi ve mallarını bu kaleye bırakarak kalenin karşısında bulunan yüksek dağın üzerinden ki Sultanın askerlerinin bu dağa çıkış için hiçbir yolu bulunmuyordu, kendini her gün kale ehline göstermek suretiyle onları kaleyi muhafaza ve müdafaada hırslandırıyordu. Ancak Ahmed Paşa da kaleyi top atışlarıyla tahribata uğratmaktan geri durmuyordu. Diğer taraftan da kalenin fethi için başka yollar da aramaya başlanmıştı. Bu amaçla kale ehline bir mesaj yollandı: 'Her ne kadar kale ve hisarın sağlamlığına güvenmektesiniz ve böylesi güçlü ve muktedir Sultan'a itaatte başınızı eğmemekte direniyorsunuz. Ancak siz de gördünüz ki, imkânsız zannettiğiniz kalenin etrafındaki birkaç mahalden kalenin tahribâtına başladık ve Allahü teâlânın yardımıyla fethi imkânsız hâlden çıkarıp imkân dairesine dâhil ettik. Karamanoğullarının ehl u ıyali Sultan Mehmed Han'la yakınlık ve akrabalıkları olmasından dolayı bunların ırz ve nâmusları ile sille-i rahmi kesmek, ehl-i imânın mürüvvetinden dışarıdadır. En iyisi selâmet ve teslimiyetle kaleyi Sultan'ın kullarına teslim edesiniz, ırz ve mallarını muhafaza buyurasınız'.

Bu şekilde akıllıca tedbirlere başvurmak suretiyle anlaşmalarını vesikalara dayandırarak mübâlağalı teşebbüslerde bulunuldu. Kale muhafızlarının ırz ve mallarına zevâl geleceği korkusu galip gelmişti. Ayrıca, artık kalenin teslimini geciktirmek

---

[28] Tursun Bey, *Târîh-i Ebü'l Feth*, (haz. Mertol Tulum), İstanbul 1977, s. 153, 154.

akıl kanununa muhalefet gibi görünüyordu. Bu yüzden zaman kaybetmeden kalenin teslimine rızâ gösterdiler, Ahmed Paşa ile anlaşmayı vesikalandırmaya ve tekit etme çabasına kapıldılar. Ahmed Paşa da mecburen makamı ve devletin maslahatı için Pir Ahmed vesair Karaman evladlarının emvâl ve avratlarıyla evladlarını himâyesi ve muhafazası altına aldı. Sultan Mehmed'in akrabası olan bütün büyük hâtûnları korunaklı bir mahalde malları ve hizmetçileriyle birlikte muhafaza etti. Bundan sonra fetih bayrakları surun ve kulelerin tepesine dikildi, hisârın muhafazası için güvenilir kişiler nasbetti. Tesadüfen Sultan'ın askerleri deste deste hisârın içinde ve dışında dolaştığı ve bayrakların kulelerde dalgalandığı bu sıralarda Pir Ahmed Bey her gün yaptığı gibi kalenin karşısındaki dağda ortaya çıktı. Birdenbire Sultan Mehmed'in bayraklarını kalenin üzerinde dalgalanır vaziyette görünce ızdırap içerisinde kıvrandı, yakasını parçalayarak kendini intihar amacıyla dağdan aşağıya attı. Ancak, takdîr-i ilâhî ile elbisesi, dağ ve dağın eteği arasındaki birkaç ağacın dallarına takılıp orada asılı kaldı.

Hayatının elbisesi, zayıf bir iple dünyaya bağlıydı. Bu haldeyken hademeleri ve mülâzımlarından bazıları binbir zorlukla aşağıya halat sarkıtarak kurtardılar. Gedük Ahmed Paşa vakit kaybetmeden o hânedâna ait aile fertlerini emniyetli bir şekilde Sultan Mehmed'in dergâhına gönderdi. Diğer bazılarını da zamanın icap ettirdiği maslahata göre cân ve mallarına amân verdi. Bu işlerden fariğ olduktan sonra Silifke Kalesi'ni fethetmek üzere hareket etti. Pir Ahmed daha sonra Tarsus'a oradan da Şam diyarına kaçtı. Şam hâkimleri ve meliklerinin himayesine iltica ettiği yer onun bu dünyadaki gittiği en son mekânıydı.[29]

İdris-i Bitlisî'de olayların akışına bakıldığında bu hadiseler 1473-1475 seneleri arasında olmalıdır. İdris-i Bitlisî'nin teferruatlı bir şekilde anlatmış olduğu bu olay kendisinden sonra bu hadiseleri nakleden Osmanlı tarihçilerini etkilemişe benzemektedir. Özellikle Pir Ahmed'in kuşatmayı seyretmesi, intihar kasdıyla kendisini kaleden atıp ölmemesi ve kaçışı bu konular arasındadır.

Devre yakın olan diğer kaynaklarda da kalenin Osmanlılar tarafından ele geçirilmesi anlatılmaktadır; İbn Kemal kalenin adını *Menyan*, Müneccimbaşı *Mokan* ve *Minan* olarak zikrederler.[30] Kalenin adını *Meynak* şeklinde veren Gelibolulu Mustafa Âli kalenin alınışı ile alakalı İdris-i Bitlisî'deki bilgileri tekrar ederken kalenin barut anbarının tutuşturulması ile fethin tamamlandığını belirtir.[31]

Devrin ana kaynaklarından Neşrî ise Osmanlı-Karamanoğlu mücadelesinin *Mut hisarında* cereyan ettiğini naklederek diğer Osmanlı kaynaklarında verilmiş olan bilgileri zikredip, Pir Ahmed Bey'in hanımı ve çocuklarının Gedik Ahmed Paşa tarafından İstanbul'a gönderildiğini kaydeder.[32] Ancak bugün kısmen ayakta olan

---

29 M. İbrahim Yıldırım, *İdris-i Bitlisî'nin Heşt Behişt'ine Göre Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi,* (Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2010, s. 264-268.

30 İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, (Şerafettin Turan), Ankara 1991, s. 383; Müceccimbaşı Ahmed bin Lütfullah, *Camiü'd Düvel (1299-1481)*, (haz. Ahmet Ağırakça), İstanbul 1995, s. 203, 211.

31 Künhü'l Ahbâr-II. Fâtih Sultân Mehmed Devri (1451-1481), (haz. Hüdai Şentürk), Ankara 2003, s. 161, 162.

32 Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihannümâ II*, (yay. Faik Reşit Unat-Mehmed A. Köymen), Ankara 1957, s. 797.

Mut kalesinin Mennan Kalesi'ne göre ayakaltında olması ve çok müstahkem olmaması sebebiyle Neşrî'deki malumatın doğru olmadığı kanaatindeyiz.

Sonuç olarak; Karamanoğullarının tarihi kaynaklarda adının ilk kez geçmiş olduğu olaylar sebebiyle ismini duyduğumuz Mennan Kalesi ilk çağlardan itibaren bulunmuş olduğu mevkisinin müstahkem olması sebebiyle Konya'dan inip sahile giden ticari yol güzergâhında yer alması burayı önemli kılmıştır. Kalenin taşlık ve sağlamlığı hususunda *Künhü'l Ahbâr*'daki tabir durumu özetler; *"bir hısn-ı hasin ve burûc-ı metin idi ki hasânetinde ittifâk varidi"*. İlk çağdaki durumu hakkında fazla malumat olmamasına karşın, Karamanoğlu-Ermeni ve Karamanoğlu-Osmanlı mücadelesi sebebiyle kaynaklara yansıyan bilgilerden kalenin ortaçağ döneminin bir kısmı hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Karamanoğlu-Ermeni mücadelesi Karamanoğlu Türkmenlerinin kuruluş yılları hakkında bizim dikkatimizi çekip bilgilendirirken Karamanoğlu-Osmanlı mücadelesi de Karamanlıların sona ermesiyle ilgili olarak malumat sahibi olmamızı sağlamaktadır.

Bu cümleden olarak son Karamanoğlu-Osmanlı mücadelesinde barut ve top gibi ateşli silahların kullanılarak kalenin elde edilebilmesi Osmanlı savaş tarihi bakımından oldukça mühim bir örnektir. Özellikle Karamanoğlu-Ermeni Krallığı mücadelesinde İlhanlıların başını çektiği bir ittifakla Selçukluların da Karamanlılara karşı meydana getirilen cepheye dâhil olduklarını tahmin etmekteyiz. Böyle bir ittifakın varolması aynı senelere hem Ermeni hem de Selçuklu kaynaklarında Karaman Bey ve hanedanından bazı kimselerin hayatlarının kendileri tarafından sonlandırıldığı iddiası da çözümlenmiş olmaktadır. Konya'dan Akdeniz sahiline inen güzegahlardan birinde yer alan Mennan Kalesi Karaman-Ermeni mücadelesinin sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer bir durum Karaman-Osmanlı krizinin de sebebi olmuşa benzemektedir. Ermenek ve özelde de Mennan'ın Osmanlıların eline geçmesi Karamanoğullarının sonunu da hazırlayan hadiseler arasında yerini almıştır. Nitekim bu dönemden sonra Mennan Kalesi karşımıza bir daha tarihi kayıtlarda çıkmayacaktır.

KAYNAKLAR

Akkuş, Mustafa, Moğollarda Din ve Siyaset, İstanbul 2020.

Âşık Paşazâde, Tevârîh-i Âl-i Osmân, (haz. Kemal Yavuz-Yekta Saraç), İstanbul 2010.

Bardakçı, Halit, Bütün Yönleriyle Ermenek, Ankara 1976.

Başkumandan Simpad Vekayinamesi (951-1334), (trc. Hrant Andreasyan), (Türk Tarih Kurumu basılmamış nüsha).

Cahen, Cl., *"QuelQues Textes Negliges Concernant Les Turcomans de Rûm Au Moment de L'ınvasıon Mongole"*, Byzantion, Vol. 14, No. 1, (1939).

Doğanay, Osman, Ermenek ve Çevresindeki Antik Yerleşim Birimleri, Konya 2005.

Dulaurier, Ed., *"Table Chronologıque de Hetum Comte de Gorıgos"*, Recueil des Historiens des Croisades Documents Armeniens I, Paris MDCCCLXIX (1863).

Galtsyan, A. G., *"Simbat Sparapet'in Vakayinamesinden Seçmeler"*, Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar, (çev. İlyas Kamalov), İstanbul 2005.

Halil Edhem, *"Karamanoğulları Hakkında Vesâik-i Mahkûke"*, Târih-i Osmâni Encümeni Mecmuâsı, Cüz 11, (kânûn-ı evvel 1327), İstanbul 1329.

Hetum, Padmutyunı-Haçakirnerı yev Hayerı, (nşr. L. Ter-Petrosyan), Revan 2007.

Hild, Friedrich - Hellenkemper, Hansgerd, Kılıkıen und Isaurıen I, Wıen 1990.

İbn Bibi, El Evamirü'l Alaiye Fi'l-Umuri'l Alai'ye II, (haz. Mürsel Öztürk), Ankara 1996.

İbn Kemal, Tevârih-i Âl-i Osman, (Şerafettin Turan), Ankara 1991.

Kerîmüddin Mahmud Aksarayî, Müsâmeretü'l-Ahbâr, (çev. Mürsel Öztürk), Ankara 2000.

Künhü'l Ahbâr-II. Fâtih Sultân Mehmed Devri (1451-1481), (haz. Hüdai Şentürk), Ankara 2003.

Mehmed Neşrî, Kitâb-ı Cihannümâ II, (yay. Faik Reşit Unat-Mehmed A. Köymen), Ankara 1957.

Müceccimbaşı Ahmed bin Lütfullah, Camiü'd Düvel (1299-1481), (haz. Ahmet Ağırakça), İstanbul 1995.

Oruç Beğ Tarihi, (haz. Necdet Öztürk), İstanbul 2008.

P. Leonce M. Alishan, Leon Le Magnifque de Sissouan Ou De L'aermenocılıcıe, Venise 1888.

Ramsay, W. M., Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, (çev. Mihri Pektaş), İstanbul 1960.

Smbat Sparapet's Chronicle, (ed. Robert Bedrosian), New Jersey 2005, (https://archive.org/details/SmbatSparapetsChronicle/page/n69/mode/2up) (27.09.2021).

Smbat Spararet, Daregirk, Matenagrutyunk Nakhneats, Venedik-St. Lazarus 1956.

Şikârî, Karamannâme, (haz. Metin Sözen-Necdet Sakaoğlu), İstanbul 2005.

Tursun Bey, Târîh-i Ebü'l Feth, (haz. Mertol Tulum), İstanbul 1977.

Yıldırım, M. İbrahim, İdris-i Bitlisî'nin Heşt Behişt'ine Göre Fatih Sultan Mehmed ve Dönemi, (Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul 2010.

Yıldız, Sara Nur, Mongol Rule in Thirteenth Century Seljuk Anatolia: The Politics of Conquest and History Writing, 1243-1282, Chıcago University, (basılmamış doktora tezi), Ekim 2006.

ERMENEK'İN OSMANLI İDARESİNE GİRİŞİ VE KAZADA İLK DÖNEM OSMANLI İDARESİ (FÜTUHAT DÖNEMİ)

Halil İbrahim GÖKBÖRÜ*

1. Ermenek'te Karaman Türkmenleri

Ermenek'in Osmanlı idaresine geçişi, Karamanoğullarının Osmanlılarla münasebetlerinin bozulmasıyla başlayan bir sürecin sonucunda gerçekleşmiştir. Münasebetlerin bozulması esasen sadece Ermenek'in elden çıkmasını doğurmamış, aynı zamanda beyliğin tamamen sona ermesini de beraberinde getirmişti. Dolayısıyla Karamanlı-Osmanlı münasebetlerinin seyri, Ermenek gibi başat yerleşim yerlerinin niçin ve ne şekilde Osmanlılara geçtiğini görmek açısından önemlidir. Karamanoğulları Beyliği'nin Konya ve Larende (Karaman) gibi önemli kentlerinden biri olan Ermenek'te umumiyetle aileden bir yönetici bulunsa da kent, beyliğin sona erdiği süreç içinde burası da el değiştirmiş ve Osmanlı idaresi ile tanışmıştı. Bununla birlikte yöredeki Karaman Türkmenlerinin etkinliği Osmanlı idaresinde de sürmüştür.

Esasen Ermenek ve dolayları Karamanoğullarının eline daha ilk fetih dönemiyle birlikte geçmiştir. Ermenek'in içinde bulunduğu bölge, Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubâd zamanında Ermenilere sınır olup, bölgenin fethinde rol oynayan devlet adamının adına nispetle Kamereddin vilayeti adıyla da meşhur olmuştur. Toros Dağlarında bir *uç bölgesi* olan Ermenek ve yöresi, Selçuklu sultanı tarafından o sıralarda Karaman hanedanının başında bulunan Sadeddin oğlu Nure Sofi'ye verilmişti.[1] Nure Sofi, kendisine bağlı Türkmenlerle birlikte Ermenek ile Larende havalisine gelip yerleşmiştir. Bununla birlikte Karaman Türkmenlerinin siyasi bir topluluk haline gelişi görünüşe göre Nure Sofi'nin oğlu Karaman Bey ile başlamıştır. Hatta Osmanlı müellifi Neşrî'ye bakılacak olursa Ermenek'in fethi dahi Karaman Bey marifetiyle gerçekleşmişti.[2] Osmanlı tarihçisi İ. H. Uzunçarşılı'ya

---

* Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi; ORCID: http://orcid.org/0000-0001-8405-6498 ; E-Posta: higok@yahoo.com

1 İbn Bibi, *el-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûri'l-Alâiyye (Selçuknâme*), II, Terc. M. Öztürk, TTK Yay., Ankara 2014, 629; Şikârî, *Karamannâme, (Zamanın Kahramanı Karamanîlerin Tarihi*), Haz. M. Sözen-N. Sakaoğlu, Karaman Valiliği-Karaman Belediyesi-ÇEKÜL Vakfı Yay., İstanbul 2005, 106-107; *Şikâri'nin Karaman Oğulları Tarihi*, Neşr: M. Koman, Konya 1946, 15; M. Fuad Köprülü, "Anadolu Beyliklerine Aid Notlar", *Türkiyat Mecmuası*, II, (1928), 15; Ş. Tekindağ, "Karamanlılar", *İA*, MEB Yay., VI, 316; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK Yay., Ankara 2011, 1; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, I, TTK Yay., 5. Baskı, Ankara 1988, 1, 43; O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat, 14. Baskı, İstanbul 2016, 367, 536.

2 Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ (Neşrî Tarihi*), I. Cilt, Yay. Haz.: F. Unat - M. A. Köymen, TTK Yay., 4. Baskı, Ankara 2014, 45, 47; Şenol Çelik, *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500–1584*), Marmara Ü., SBE, (Basılmamış Doktora

göre Ermenek, Karamanoğullarının ilk merkez şehridir. Larende ve Konya ise daha sonradan Karamanoğullarına geçmiştir.[3]

Bununla birlikte Karaman Türkmenleri diğer uç beylikleri gibi Moğol istilası devrinde, XIII. yüzyıl ortalarından itibaren kendilerinden söz ettirmeye başladıklarında, Toros Dağlarında münhasıran Ermenek'e yerleşerek bir hâkimiyet sahası elde ettiler. Ulaşımı güç bu dağlık arazide kolayca sığınma ve zaman içinde güçlenme imkânı bulan Karaman Türkmenleri zamanla Ermenek'i Larende ile birlikte beyliğin merkez şehri haline getirdiler. Bu Türkmenlerin Ermenek'i sahiplenmeleri, Selçuklu ve Moğol takibatına maruz kaldıkları zamanlarda kapanmaya elverişli bir coğrafi mekân bulmalarını sağladığı gibi Selçuklu kaynaklarında kendilerinden "Ermenek Türkmenleri" adıyla bahsedilmelerine de imkân vermiştir.[4] Öyle ki XII. yüzyılda Seyyah Evliya Çelebi de ziyaret ettiği Ermenek sakinlerini benzer şekilde "Ermenek Türkleri" olarak isimlendirmiştir.[5]

2. Münasebetlerin Başlangıcı

Karamanlı-Osmanlı münasebetlerinin ilk defa Karamanoğullarından Alâeddin Ali Bey (1361-1398) ile Osmanlılardan Orhan Gazi (1324-1362) zamanlarında başladığı biliniyor.[6] Ancak dönemin tarihi gelişmelerini Karamanoğulları nazarından anlatan Şikari'ye bakılacak olursa, münasebetlerin başlangıcı Osman Bey dönemine kadar geriye gitmektedir. Zira bu kayıtlara göre Osman Be'ye davul, sancak, kılıç gibi hâkimiyet alametlerini Karaman oğlu göndermiştir. Bu durum ilginç biçimde Osman Bey'in "beylik" hakkını Karamanoğullarından aldığını göstermektedir. Nitekim Şikâri'ye göre Osman Bey, beyliğini kendisine borçlu olduğu Karaman oğluna karşı düzenlenen bir askerî sefere, üzerinde onun "nân hakkı" olduğu gerekçesiyle katılmamıştı.[7]

Osmanlılarla münasebetler, içinde hısımlığın da olduğu dostça bir yakınlaşma içinde başlamışsa da Osmanoğullarının beklenmedik biçimde büyümesi ilişkilerin seyrini etkilemiştir. Özellikle Batı Anadolu'daki uç beylikleri üzerinde nüfuz ve hâkimiyet rekabeti Osmanlılar lehine gelişip Karamanoğullarını geri plana atınca, münasebetler mahiyet değiştirerek düşmanca bir şekle büründü. Halbuki rekabete oldukça iddialı başlayan Karamanoğulları, jeopolitik avantajını iyi değerlendiren Osmanlılara karşı geleneksel şartlardan daha iyi yararlanmasını bilebilecek pozisyondaydı. Nitekim inkıraza uğrayan Selçuklu Devleti'nin mirasına sahip çıkarak,

---

Tezi) İstanbul 1994, 23; Bilal Gök, *Ermenek Kazası (1500-1600)*, İnönü Ü., SBE, (Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 2006, 15-16.

3 Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 36.

4 İbn Bibi, *el-Evâmir*, II, 636; Neşri, *Cihan-Nümâ*, I, 43; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar* I, TTK Yay., 2. Baskı, Ankara 1991, (el-Ömerî, *Mesâlikü'l-Ebsâr'*dan naklen) 186-188, 203.

5 *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası, İstanbul 1935, IX, 306.

6 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 46; Tekindağ, "Karamanlılar", *İA*, VI, 321; E. Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, TTK Yay., 6. Baskı, Ankara 2011, 303; Y. Başkan, "Fatih Sultan Mehmed Döneminde Karaman Bölgesinden İstanbul'a Nakledilen Nüfus", *Tarih Dergisi*, Sayı:55 (2012/1), 109; H. İbrahim Gök, "Karamanoğullarının Selçukluların Varisi Oldukları İddiası Hakkında Bir Değerlendirme", *Ermenek Araştırmaları* I, Ed. H. Muşmal- E. Yüksel-M. A. Kapar, Palet Yay., Konya 2018, 198.

7 *Şikâri'nin Karaman Oğulları Tarihi*, 46-47; Şikârî, *Karamannâme*, 130-131, 154; Gök, "Karamanoğullarının Selçukluların Varisi", *Ermenek Araştırmaları* I, 200-201, 208.

Osmanlı karşıtı bir siyaseti benimsemeye koyulmuşlardı. Selçuklu mirasına sahip çıkmak, uç beylikleri üzerinde nüfuz sahibi olmak ve Anadolu'daki toprakların hâkimiyet hakkını elde etmek gibi önemli talepleri beraberinde getiriyordu.[8] Buna ek olarak iki hanedan arasındaki sıhri ilişkilerin özellikle Karaman beyleri tarafından üstünlük ve hâkimiyet elde etme arzusunu tahrik edici bir vasıta olarak kullanılması da ayrıca nazik bir siyasi enstrümanın kullanılması olarak dikkati çekiyordu. Ancak evliliklerin siyasi koz olarak kullanılmasının Karamanlılara çok az faydası olmuştur.

İki devletin arasında savaşları ve toprak kayıplarını beraberinde getiren mücadele sonunda, öncelikle Batı Anadolu'daki uç beylikleri üzerindeki siyasi ve askerî nüfuz Osmanlılar lehine değişince, şartlar Karamanoğulları Beyliği'nin siyasi tarihini sona erdirip topraklarının bütünüyle Osmanlı idaresine girmesine yol açmıştır. Bu bakımdan Osmanlılar Ermenek kapısına dayandığı sırada kentteki Karamanoğlu idaresinin temsilcileri siyasi ve askerî bakımdan zayıf bir pozisyondaydılar. Bununla birlikte Ermenek'in Osmanlılar tarafından zaptı, uğraştırıcı ve zorlu bir süreç dahilinde mümkün olmuştur.

3. I. Murad (1362-1389) Zamanındaki Münasebetler

Orhan Gazi zamanında ilerleyen münasebetler başlangıçta tâbilik-mutbûluk ilişkisi veya kayda değer bir husumet içermiyordu. İki hanedan arasındaki münasebetlerin devrin şartlarına uygun olarak nahif bir dostluk ilişkisi içinde seyrettiği anlaşılıyor. Bu münasebet, Ankara'nın Osmanlılar tarafından alınmasıyla siyasi rekabeti başlatmışsa[9] da I. Murad dönemindeki evlilik yoluyla hısımlık üzerinden bir yakınlaşma da ortaya çıkmıştı. Nitekim Karaman beyi Alâeddin Ali, I. Murad'ın kızı Melek (Nefise) Hatun ile evlenmiştir.[10]

Osmanlılarla münasebetleri geliştiren Alâeddin Ali Bey, henüz beyliğin başına geçmeden evvel, ağabeyi Seyfettin Süleyman Bey (ö.1361) zamanında Ermenek'in hâkimi idi.[11] Osmanlıların, uç beylikleri üzerinde nüfuz ve toprak kazanmaya başladığı sırada Karaman beyliğinin başında bulunan Seyfettin Süleyman Bey, bundan tedirgin olarak geleneksek siyaset anlayışına göre kendilerine tâbi olan Batı Anadolu beylikleri üzerine kardeşi Alâeddin Ali Bey komutasında ordu sevk ederek onları itaate zorlamıştı. Şikâri'nin ifadesine göre başlangıçta Karamanoğullarının "kulu" olan bu uç beyliklerinin ilk dönem beyleri vefat ettikten sonra yerlerine geçen varisleri, kendi adlarına hutbe okutup sikke bastırarak "nân" (kulluk/tâbiiyet) hakkını göz ardı etmişlerdi.[12]

---

8 Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi Yay., Dördüncü Baskı, İstanbul 2008, 18-19, 33, 45; Gök, "Karamanoğullarının Selçukluların Varisi", *Ermenek Araştırmaları* I, 197-210.

9 Halil İnalcık, "Orhan", *DİA*, XXXIII, 380.

10 Uzunçarşılı, Osmanlı prensesinin adının yanlış olarak Nefise Sultan diye kaydedildiğini söylüyor. O, bu yanlışlığı Osmanlı Arşiv belgelerinden 548 sayılı Konya Tahrir Defteri'ne dayanarak düzeltmiştir. Nitekim mezkûr Tahrir Defteri'nde Karaman'daki Hatuniye Medresesi'ni yaptıranın, Sultan Murad Hüdavendigar'ın kızı Melek Hatun olduğu açıkça kaydedilmiştir. Bkz. *Osmanlı Tarihi*, I, 46, Not:2; a.mlf., *Anadolu Beylikleri*, 13; Tekindağ, "Karamanlılar", *İA*, VI, 322; Halil İnalcık, "Murad I", *DİA*, XXXI, 160; E. Yalçınkaya, *Coğrafyada Tarihte ve Bugünkü Konya*, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1943, 48; Gök, *Ermenek Kazası*, 25.

11 Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 12.

12 Şikâri'nin Karaman Oğulları Tarihi, 64-65; Şikârî, Karamannâme, 143-144.

Alâeddin Ali Bey, 1361 yılından itibaren beyliğin başına geçip Osmanlılarla yakınlaşmayı sağlamışsa da zaman içinde şartlar onu kayınpederi I. Murad ile karşı karşıya getirmiştir. Sultan Murad'ın 1380'li yılların başında Hamidoğulları arazilerini parayla satın alması, Osmanlı hudutlarını Karaman Beyliği sınırlarına getirdiğinden münasebetlerin seyrini de değiştirmiştir. Zira satın alınan araziler arasında bulunan Akşehir, Yalvaç, Karaağaç, Beyşehir, Seydişehir, Karamanlılara sınır olan yerlerdi.[13]

Bu durum Alâeddin Ali Bey'e Osmanlılarla yakınlaşmanın, umulanın aksine diğer beyliklerle birlikte kendi siyasi varlığını da tehlikeye atacağını gösteriyordu. Ayrıca Osmanlıların toprak ve nüfuz kazanması Karamanoğullarının geleneksel hâkimiyet iddialarını da boşa çıkartıyordu. Oysa Alâeddin Ali Bey, sahip olduğu pozisyonu Osmanlıların üzerinde bir konumda yorumluyor, hiç olmazsa hısımlık münasebetiyle ayrıcalıklı bir statüde olduğunu düşünüyordu. Zira muhtelif Türkmen grupları üzerinde nüfuz sahibi oluşu, Moğol ve Ermenilere karşı en çok mücadeleyi vermesi, uç beylerinin hamiliğini yapması, eski Selçuklu payitahtı ve topraklarını ellerinde bulundurması, hatta son Selçuklu hanedan üyelerini himaye edip onlarla evlenmeleri, nihayet Şikâri'nin dillendirdiği Osmanlı Beyliği'nin kurulmasını sağlamış olduğuna dair iddia[14] ve gerekçeler, Karamanoğulları Beyliği'ne böyle bir misyon yüklüyordu.[15] Böylece Karamanoğulları, Osmanlılara karşı Türkmen ve Tatar aşiretleri yanı sıra Ankara Ahilerini, bu çerçevede Varsak, Turgut, Bayburd Türkmen aşiretlerini yanına alarak isyanlara girişmiştir.[16]

Özellikle uç beylerinin Karamanoğullarını hami olarak görmeleri, Şikari'nin kaydına göre beylik arazilerinin kendilerine Karaman oğlu tarafından iktâ edilmesinden kaynaklanıyordu. Görünüşe göre Menteşe, Germiyan, Hamid, Eşref, Saruhan, Teke ve Aydın beyliklerinin durumu böyle idi. Bu Türkmen beyleri, Karamanoğullarından Mahmud Bey'in tahta geçişinde (1300) hazır bulunarak ona biat etmişlerdi.[17] Öte yandan Karamanoğullarının Selçukluların varisi olduğu iddiasını Osmanlı müellifleri de teyit ederler. Nitekim *Tevârih-i Âl-i Selçuk* yazarı Yazıcızâde Ali ile *Câmiü'd-Düvel* yazarı Müneccimbaşı'nın kayıtlarında bu minvalde notlar vardır.[18]

Böylece Alâeddin Ali Bey zamanından itibaren Karamanoğullarının Osmanlılarla münasebetleri, içinde muhalif bir çizgiyi taşıyarak zikzaklı bir seyir izlemiştir. Bunun ilk aşaması da I. Murad'ın Balkanlardaki fetihlerle meşgul olduğu bir zamanda

---

13 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman (Osmanoğullarının Tarihi)*, Haz. K. Yavuz-M. A. Y. Saraç, Gökkubbe Yay., 2. Baskı, İstanbul 2010, 103; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 46, 245-246; İnalcık, "Murad I", *DİA*, XXXI, 160; Sait Kofoğlu, *Hamidoğulları Beyliği*, TTK Yay., Ankara 2006, 260 vd.

14 Mesela bu iddiaya göre Osman Bey'e hâkimiyet alametleri olarak davul ve sancak gönderip onu "bey" yapan, Karaman oğludur. Bunun için bkz., Şikari, *Karamannâme*, 129, 131, 154, 196.

15 "Nân hakkı" ve diğer iddialar hak. bkz. P. Wittek, *Menteşe Beyliği 13-15 inci Asırda Garbî Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik*, Türkçe çev. O. Ş. Gökyay, TTK Yay., 2. Baskı, Ankara 1986, 49-52; Gök, "Karamanoğulları Selçukluların Varisi", *Ermenek Araştırmaları* I, 198-199. Ayrıca Şikâri'nin *Karaman Oğulları Tarihi*'nde "nân" kavramı çokça geçer.

16 48; Yalçınkaya, *Bugünkü Konya*, 48.

17 Şikâri'nin Karaman Oğulları Tarihi, 52; Şikari, Karamannâme, 130, 135; Wittek, Menteşe Beyliği, 49-50;

18 Yazıcızâde Ali, *Tevârîh-i Âl-i Selçuk* (*Selçuklu Tarihi*), Haz. A. Bakır, Çamlıca Yay., İstanbul 2009, 907-908; Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel, Selçuklular Tarihi,* Yay. A. Öngül, Akademi Kitabevi, İzmir 2001, II, 141-142.

ortaya çıkmıştır. Alâeddin Ali Bey, Osmanlı toprağı haline gelmiş bulunan Beyşehir'i istila ederek, Osmanlı karşıtı siyasetini başlatmış oldu. Beyliklerin de eş zamanlı olarak Osmanlı topraklarına yürümeleri, I. Murad'ın Anadolu'ya sefer düzenlemesine yol açtı. I. Murad 788/1386-1387 yılında Konya ve Karaman'ı kuşattı ve Alâeddin Ali Bey'i mağlup ederek itaate zorladı. Araya giren Alâeddin Ali Bey'in eşi olan I. Murad'ın kızı Melek Hatun'un ricasıyla, işgal edilen arazinin iadesi şartıyla barış yapıldı. I. Murad Karamanoğullarını ve diğer beylikleri itaat altına aldı[19] Bu sefer sırasındaki muharebelerde I. Murad'ın oğlu Bayezit da bulunmuş ve gösterdiği yararlılıklar sayesinde "Yıldırım" unvanını almıştır.[20] Daha sonra Balkanlarda I. Murad'ı meşgul eden gelişmeler, sonunda Kosova Savaşı'yla sonuçlanırken; Osmanlılara karşı Bosna, Sırp, Hırvat ve Arnavutların oluşturduğu ittifaka Karamanoğulları da dahil olmuştur.[21]

4. Yıldırım Bayezit'in Seferi: Sona Doğru

I. Murad'ın Kosova Savaşı'nda (1389) şehit olması, Karamanoğulları ile birlikte Germiyan, Aydın, Menteşe, Saruhan beylikleri ve Sivas'taki Kadı Burhaneddin'in yeniden Batı Anadolu'da toprak ve bağımsızlık kazanma çabasına girmesine imkân vermişti.[22] Karaman Beyi Alâeddin Ali, Osmanlı topraklarını istilaya kalkıştı ve bir kez daha Beyşehir ve Akşehir'i ele geçirdi.[23] Ancak Osmanlı tahtına geçen Yıldırım Bayezit (1389-1403), Balkanlardaki kritik süreci atlattıktan sonra Anadolu'daki beylikler üzerine yürüdü. 1390 yılındaki seferde Germiyan, Aydın, Menteşe, Saruhan Beylikleri kolayca tâbi hale getirildiler.[24] Daha sonra Karaman oğlu üzerine yürüyen Yıldırım Bayezit, Konya kuşatması sırasında daha önce babasının yaptığı gibi halkın mahsulüne dokunulmasını yasaklamış ve şehir halkına dışarıdaki malları için teminat vermiştir. Neticede Alâeddin Ali Bey de sulh istemek zorunda kalmıştır (1391).[25]

Benzer durum, Niğbolu Savaşı'nı (1396) müteakip de cereyan etti. Yıldırım Bayezit bir kez daha beyler ve münhasıran da Ankara'yı işgal eden Karamanoğulları üzerine sefer düzenledi. Ancak bu son seferde Alâeddin Ali Bey idam edilmiştir (800/1397).[26]

Niğbolu Savaşı'nda tutsak düşerek Osmanlı ordusunda hizmet eden Alman asıllı Schiltberger, görgü şahidi olduğu bu olayda, Alâeddin Ali Bey'in, sultana tâbi ol-

---

19 Neşri, *Cihan-Nümâ*, I, 215-235; Wittek, *Menteşe Beyliği*, 76; a.mlf., *Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu*, Çev. F. Berktay, Pencere Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1995, 61; M. F. Köprülü, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Haz. O. Köprülü, Akçağ Yay., 4. Baskı, Ankara 2006, 122; Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, 304; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 46; a.mlf., *Anadolu Beylikleri*, 15-16; İnalcık, "Murad I", *DİA*, XXXI, 161; Gök, *Ermenek Kazası*, 27.

20 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 248; Neşri, *Cihan-Nümâ*, I, 229; Halil İnalcık, "Bayezid I", *DİA*, V, 232.

21 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 249.

22 Wittek, *Menteşe Beyliği*, 77; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 14; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, I, 261-262.

23 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 261, 265; Emecen, *İlk Osmanlılar*, 46.

24 Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 37; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 46, 262-263; Emecen, *İlk Osmanlılar*, 46.

25 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 115-116; Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 42-43; Neşri, *Cihan-Nümâ*, I, 315; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 266; İnalcık, "Bayezid I", *DİA*, V, 232; Gök, *Ermenek Kazası*, 28.

26 Neşri, *Cihan-Nümâ*, I, 319; Tekindağ, "Karamanlılar", *İA*, VI, 323; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 16; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, I, 46, 296; Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, 304; İnalcık, "Bayezid I", *DİA*, V, 233; Gök, *Ermenek Kazası*, 29.

mayı niçin reddettiği sorulduğunda, "kendisinin de Osmanlı hükümdarı gibi bir bey olduğu" cevabı vermesi üzerine idam edildiğini kaydetmiştir.[27] Bu cevap, Karaman beyinin hâkimiyet iddiasının boyutunu göstermesi açısından önemliydi. Nitekim Alâeddin Ali Bey, daha evvel de I. Murad'ın Anadolu seferi öncesinde Bursa'da iken ona elçi göndererek "Barış istersen barış yapalım; yoksa benim de senin kadar kuvvetim var; cenk ederiz!" diyerek benzer bir iddiada bulunmuştu.[28]
Osmanlı sultanı, kız kardeşi Melek Hatun ile oğulları Mehmed ve Ali'yi Bursa'ya götürmüştür. İ. Hakkı Uzunçarşılı, Yıldırım Bayezit'in 800/1397 tarihli Konya seferi ile esasen Karamanoğlu Beyliği'ne son verildiğini kaydeder. Ancak bu geçici bir sondu; çünkü bir süre sonra Timur tarafından bu beylik yeniden canlandırılacak ve mezkûr çocuklardan Mehmed Bey yeniden Karamanoğulları Beyliği'nin başına geçirilecektir. (805/1402).[29]
Yıldırım Bayezit'in ikinci Karaman seferi sonunda Karamanoğullarının elinde sadece dağlık araziden oluşan Ermenek, Mut, Taşeli ve İçel yöresi kalmıştı.[30] Karamanoğulları Beyliği'nin bu fetret dönemi Osmanlıların fetret devrinin başlamasına kadar sürecektir. Yıldırım'ın alamadığı güneydeki Ermenek havalisi bu dönemde aileden Süleyman Bey ile oğlu Şeyh Hasan tarafından yönetilmiştir.[31] Esasında bu beylerin marifeti ile teslim alınamayan Karamanlı arazileri sayesinde Karaman Türkmenleri yeniden canlanma imkânı bulmuştur.

5. Beyliğin Canlandırılması

Ankara Savaşı'nda (1402) Yıldırım Bayezit'in Timur karşısında mağlup olması, beyliklerin lehine bir sonuç doğurmuştu. Savaşı kazanan Timur, bu beyliklerin yeniden canlanması için gereken hoşgörüyü göstermiştir. Timur'un müdahalesiyle Karamanoğulları Beyliği'nin başına geçirilen ve kendisine geniş araziler verilen[32] Nâsırüddin II. Mehmed Bey (1402-1423) zamanında Kütahya ve Bursa gibi ilki Germiyanoğullarının merkezi, diğeri doğrudan Osmanlılara ait olan şehirler, Karamanoğulları tarafından işgal edilmiştir (1414 veya 1416).[33] Karaman beyi, babasının katlinden sorumlu tuttuğu dayısı Yıldırım Bayezit'in mezarını da tahrip etmiştir.[34] II. Mehmed Bey, aynı zamanda Ermenek ve yöresini de Şeyh Hasan'ın elinden alarak arazisini genişletmiş ve onu Lülüve (Ulukışla) Kalesi'nde kardeşi Bengi Ali Bey marifetiyle öldürtmüştür.[35]
II. Mehmed Bey, Osmanlıların fetret döneminde şehzadeleri destekleyerek taht mücadelelerine karıştığından, Çelebi I. Mehmed (1413-1421) de Karaman seferine

---

27 Johannes Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında* (1394-1427), Çev. Turgut Akpınar, İletişim Yay., 3. Baskı, İstanbul 1997, 41-42; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 296; a.mlf., *Anadolu Beylikleri*, 16.

28 Neşri, *Cihan-Nümâ*, I, 219; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 247.

29 Neşri, Cihan-Nümâ, I, 319; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 47, 297; Yalçınkaya, *Bugünkü Konya*, 49.

30 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 297; Çelik, *İçel Sancağı*, 26; Gök, *Ermenek Kazası*, 29.

31 Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 16.

32 Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 49; Neşri, *Cihan-Nümâ*, I, 361; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 315; Gök, *Ermenek Kazası*, 29-30.

33 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 129; Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 59; Neşri, *Cihan-Nümâ*, 517-523; Yalçınkaya, *Bugünkü Konya*, 49; Gök, *Ermenek Kazası*, 30.

34 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 349-350.

35 Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 17.

çıkmıştır (1414). Çelebi I. Mehmed zamanında Karaman oğlu Mehmed Bey'in sözünden dönmesi yüzünden Konya'ya birden fazla sefer düzenlenmiştir. Sonunda sultanın huzuruna çıkarak af dileyen Mehmed Bey, kendisine Timur tarafından verilen arazileri terk etme ve gerektiğinde Osmanlılara askerî yardım gönderme sözü vererek sulh yapabilmiştir (818/1415).[36]

6. II. Murad'ın Seferleri

II. Mehmed Bey'in Antalya önlerinde top güllesiyle ölmesinin ardından cenazesini Larende'ye defneden oğlu İbrahim Bey (Sarîmüddin), fırsattan yararlanan amcası Ali Bey'in Konya'yı işgal etmesi üzerine Osmanlı hükümdarı II. Murad'dan (1421-1451) askerî yardım alarak Konya'yı zapt edip beyliğin başına geçmiştir (1424-1464).[37] O ayrıca Osmanlı sultanının kız kardeşiyle de evlenmiştir.[38] Öte yandan II. Murad'ın tahta geçişi sırasında cereyan eden taht mücadeleleri esnasında Batı Anadolu beyliklerinin bağımsızlık peşinde koşmaları üzerine İzmir, Saruhan, Menteşe, Hamid vilayetleri Osmanlı topraklarına katılmış; bu yörelerin beyleri de Karaman oğlunun yanına gitmişlerdi.[39] Bütün bunlara karşın İbrahim Bey, ilişkilerin bozulacak olmasına aldırış etmeden Sırp ve Macarlarla ittifak ederek Osmanlı arazilerini istilaya girişti (1433). II. Murad da kendisine karşı düşmanlık yapan bu eniştesine karşı Karaman seferine çıktı (1434). Osmanlı ordusu ilk defa II. Murad'ın zamanında Toros Dağlarında Karamanlıları takip etmiştir. Zira Konya'nın yanı sıra ilk kez Bozkır da zapt edilmiş oldu. Araya Mevlâna Hamza gibi yüksek alimlerin girmesi ve II. İbrahim Bey'in itaat arz etmesiyle barış imzalandı (Zilkade 840/Mayıs-Haziran 1437).[40]

Bununla birlikte II. İbrahim Bey sözünden döndüğü için II. Murad zamanında birden fazla takibata uğramıştır. İbrahim Bey'in Osmanlı karşıtı Haçlı ittifakına girdiği de belirtilir (1443).[41] Onun bu hareketi Osmanlı yönetimi tarafından şiddetli protestoyla karşılandığı gibi din alimlerinin fetvasıyla üzerine düzenlenecek olan seferin de gerekçesini oluşturmuştur. Sefer sonunda Konya ve Karaman alındıysa da İbrahim Bey sarp ve dağlık Taşeli yöresine çekildiğinden ele geçmemiştir. Fakat Sultanın kız kardeşi olan eşinin araya girmesi ve aldığı yerleri iade etmesi şartıyla bir kez daha affedilmiştir (846/1443).[42] Osmanlıların bu seferi sırasında Karaman toprakları yağmalanarak tahrip edilmiştir. Ahalinin mal, mülk ve namusuna el

---

36 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 131-132; Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 59-60; Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 527-537; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 19; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, I, 352-353, Yalçınkaya, *Bugünkü Konya*, 49; Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, 305; Gök, *Ermenek Kazası*, 31.

37 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 155-156; Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 591-592; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 402-403; Halil İnalcık, "Murad II", *DİA*, XXXI, 166; Gök, *Ermenek Kazası*, 32.

38 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 151; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 22; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, I, 403, 413; Gök, *Ermenek Kazası*, 32.

39 Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi,* 68.

40 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 165; Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 72; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 25; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, I, 414-415; İnalcık, "Murad II", *DİA*, XXXI, 168; Emecen, İlk Osmanlılar, 51; Gök, *Ermenek Kazası*, 33.

41 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 421; İnalcık, "Murad II", *DİA*, XXXI, 168.

42 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 174; Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 75; Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 637-645; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 423-424; İnalcık, "Murad II", *DİA*, XXXI, 168.

uzatılmış olduğunu Osmanlı müelliflerinden Âşık Paşazâde "o sene babası belli olmayan sayısız oğlan ve kız doğdu" diyerek ifade etmiştir.[43]
Ancak İbrahim Bey kendisine gösterilen bütün hoşgörüye rağmen ertesi sene yeniden Osmanlı arazilerini istilaya girişmekten çekinmemiştir. Bu durum bazı kaynaklara göre Karamanoğullarının Macarlarla Osmanlı karşıtı bir ittifak yapması üzerine gerçekleşmişti (1444).[44] İki ateş arasında kalan Sultan II. Murad, Macarlarla Segedin Antlaşması'nı imzaladıktan sonra bir kez daha Karaman oğlunun üzerine yürümüştür. Bu kez elinde Müslüman dünyasındaki ileri gelen alimlerin hazırladığı dört mezhep kadısının ortak fetvası da vardı (1444).[45] Sefer sonunda İbrahim Bey bir kez daha özür dileyerek ünlü alim Mevlana Sarı Yakup'u göndererek kendisini affettirmiştir.[46] Ancak bu kez kendisine "sevgendname" adıyla bir yemin metni imzalattırılmıştır.[47] Bu yemin belgesine göre İbrahim Bey, Osmanlı topraklarına saldırmayacak, Osmanlı Devleti aleyhine bir harekete katılmayacak, Sultan Murad ve oğlu Mehmed'in düşmanlarından gelen mektupları sultana bildirecek, oğlunu sultanın yanında rehin bırakacak ve gerektiğinde askerî yardım gönderecekti.[48] II. Murad döneminde Karamanoğulları meselesi böylece hallolurken Osmanlılar açısından başka bir önemi de sultanın sefer dönüşünde tahttan vazgeçip yerini oğlu Mehmed'e bırakması olmuştur.[49]

7. Fatih'in Seferleri: Beyliğin Son Anları

Karamanoğulları beyleri, görüldüğü üzere mağlubiyetler neticesinde kapılarına dayanan Osmanlı hükümdarlarına sadık kalacaklarına dair yemin metinleri imzalamış olsalar da geleneksel muhalif siyasetlerinden vaz geçmemişlerdir. Nitekim Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) döneminde de Karaman yöresine seferler düzenlenmiştir. Hatta Fatih'in saltanata geçtikten sonra ilk seferi Karaman üzerine olmuştur. Zira İbrahim Bey, Venediklilerle Osmanlı karşıtı ittifak yapmış; bu yüzden Osmanlı ordusunu karşısında bulmuştur. Gerçi İbrahim Bey, Taşeli ve Ermenek yöresine kaçarak kurtulmuştu ama hudut, Ilgın'a çekilerek Konya'nın dibine kadar getirilmiş oldu. Kendisi, bu sefer sonunda takibata uğramışsa da gerektiğinde Osmanlılara asker göndereceği vaadiyle affedilmiştir (1451).[50] Bununla birlikte o sonradan muhalif hareketlerine devam etmiştir.

---

43 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 174; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 26; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, I, 429; Gök, *Ermenek Kazası*, 33.

44 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 175, 176; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 425.

45 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 428.

46 Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 76.

47 Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 26; Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, 306; İnalcık, "Murad II", *DİA*, XXXI, 169; Sevgendname metni için bkz., "Karamanoğulları Devri Vesikalarından İbrahim Bey'in Karaman İmareti Vakfiyesi", *Belleten*, I, (1937) 196.

48 Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 26-27; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, I, 429; İnalcık, "Murad II", *DİA*, XXXI, 169.

49 Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 77; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 27-28; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, I, 430; İnalcık, "Murad II", *DİA*, XXXI, 169; a.mlf., *Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar*, TTK Yay., Ankara 1987, (*Gazâvât-ı Sultan Murad Han* adlı eserden naklen), 197.

50 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 185; Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 91; Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 685-686; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 453; Gök, *Ermenek Kazası*, 34.

Fatih dönemindeki bu seferler beyliğin geleceği konusunda önemli sonuçlar doğurmuştur. Fatih'in saltanatı sırasında, İbrahim Bey'in ölümünden sonra da Karaman'a seferler düzenlenmiştir. Bunun başlıca sebebi ise İbrahim Bey'in Çelebi Mehmed'in kızı Sultan Hatun'dan doğmuş olan oğlu Pir Ahmed Bey (1464-1474)'in önceki beyler gibi sözünde durmayarak Osmanlı karşıtı faaliyetlere devam etmesi idi. Halbuki Pir Ahmed, babasının ölümünden sonra kardeşleri ile düştüğü taht mücadelesinde Fatih'in himayesine girmiş, ondan askerî destek almış ve bu sayede kardeşlerini alt ederek beyliğin başına geçmişti. Ayrıca kardeşlerinin elinde bulunan Ermenek ve yöresi de bu suretle ona bağlanmıştı (1465).[51]

Zamanla siyasetini değiştiren Pir Ahmed Bey, Akkoyunlu Uzun Hasan ve Venediklilerle ittifak yaparak bazı Osmanlı arazilerini ele geçirmeye teşebbüs etmiştir. Bunun üzerine Sultan II. Mehmed, Karamanlılar üzerine yürüyerek onun itaatini sağlamıştır. Bu sefer sonucunda Konya, Gevale Kalesi, Karaman alınmış; Türkmenler dağlarda kovalanmış, bazı devlet erkanı idam edilmiş, bir kısım sanat erbabı da İstanbul'a yollanmıştır. Ayrıca vezir Mahmud Paşa, kayırma yaparak fakirleri İstanbul'a gönderip zenginleri yerlerinde bıraktığı iddiasıyla azledilmiş, yerine Rum Mehmed Paşa vezir-i azam tayin edilmiştir. Karaman toprakları bir vilayete dönüştürülerek başına Şehzade Mustafa getirilmiştir (872/1467).[52]

Fatih Sultan Mehmed döneminde Karamanoğulları üzerine yapılan seferlerin neticesinde önemli miktarda nüfus İstanbul'a kaydırılırken bunun "sürgün" denilen zorlayıcı bir göç ile olduğu anlaşılıyor. Bu sürgünlerin zorla gerçekleştirildiğini kaydeden Şikâri'ye göre Karaman bölgesinden İstanbul'a 31 bin Müslüman, 7 bin de gayrimüslim göç ettirilmiştir.[53] Bu zorunlu göçlerde dikkati çeken yön, beyliğin ileri gelen kitlesinin İstanbul'a nakledilmesi idi. Zira göç ettirilenler arasında çok sayıda zanaat erbabı yanında vaiz, müftü, alim, abid, şeyh gibi ilmiye sınıfından kimseler vardı.[54] Bu kitlenin Karaman bölgesinde yaşayan, Selçuklu toplumunun siyasi ve sosyal geleneğini tevarüs eden elit tabakayı oluşturduğu anlaşılıyor. Bunlar, Osmanlıların da ihtiyacı olan eğitimli ve varlıklı kesimi temsil ediyorlardı.[55] Ancak bazı kayıtlara göre bu seçkin tabakanın İstanbul'a naklinin padişahın talimatı dışında gerçekleştirildiğine dair bulgular vardır. Nitekim sürgün vazifesi 1466 yılındaki sefer sırasında kendisine verilen Vezir Mahmud Paşa, bu işte kayırma ve gevşeklik gösterme gerekçesiyle azledildiğinde yerine getirilen Rum Mehmed Paşa, Karaman halkının İstanbul'a sürgününü abartarak gerçekleştirmiştir. Mehmed Paşa'nın işini yaparken aşırıya kaçtığını iddia eden kaynaklara göre o, Rum asıllı

---

51 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 213-214; Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 771-777; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 31; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, II, 89; Halil İnalcık, "Mehmed II", *DİA*, XXVIII, 399-400; Çelik, *İçel Sancağı*, 28; Gök, *Ermenek Kazası*, 40-41.

52 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 216; Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 100; Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 779-785, 799; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 32; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, II, 89-90; a.mlf., "Sancağa Çıkarılan Osmanlı Şehzadeler", *Belleten*, XXXIX, 662; İnalcık, "Mehmed II", *DİA*, XXVIII, 400; Çelik, *İçel Sancağı*, 29; Gök, *Ermenek Kazası*, 41-42.

53 Şikari, *Karamanname*, 238; Başkan, *agm*, 113.

54 Âşıkpaşazade, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 216; Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 783; Şikari, *Karamannâme*, 238; Başkan, *agm*., 111-112, 119.

55 Başkan, *agm*, 113.

olduğu için İstanbul'un intikamını Müslümanlardan almak istemişti. Nitekim Mehmed Paşa, Karaman bölgesinden padişahın emri dışında aşırı sayıda ve zengin halkı İstanbul'a sürmüş, direnen ahalinin evlerini de yıktırmıştı. Onun, Mevlâna ailesinin fertlerini de İstanbul'a yolladığı belirtilir (874/1469-1470).[56] Ancak Mevlâna ailesinin mensupları daha sonra Fatih tarafından memleketlerine iade edilmiştir.[57]

Öte yandan Fatih dönemindeki Karaman seferlerinin Osmanlı Devleti'ne de bir maliyeti olmuştur. Seferler neticesinde üç veziriazam değişikliği yaşanmıştır. Vezirlerin görevden alınması esnasında yeni bir uygulama ortaya çıkmıştır. Mesela Mahmud Paşa vezaretten azledilirken cezalandırılması için kendisi de içindeyken çadırı başına yıktırılmıştı. Mahmud Paşa'nın yerine getirilen Rum Mehmed Paşa da bir süre sonra yine Karaman meselesiyle bağlantılı olarak, Turgut ve Varsak aşiretlerine mağlup olduğu için, görevden alınıp idam edilmiş, yerine İshak Paşa vezir tayin edilmiştir.[58] İshak Paşa zamanında da Karaman bölgesinden bir kısım ahali İstanbul'a nakledilmiştir (1470-71). Mesela Aksaray'dan göç ettirilen Müslüman nüfus İstanbul'daki Aksaray mevkiine iskân edilmişti.[59]

Gayrimüslim nüfus da benzer bir şekilde İstanbul'da iskân edilmişse de bunlar Rum ve Ermeni grupları halinde farklı bölgelere dağıtılmışlardı. Bunlardan sayıca kalabalık olan Ermeniler, Samatya dolaylarına; Rumlar ise daha çok Yedikule taraflarına yerleştirilmişlerdir. Rumların yerleştirildiği yerde kurulan Aya Kostantin kilisesi, o zamanlarda "Karamanlılar Kilisesi" olarak da anılmıştır. Rum ahali sonradan Fener ve Kumkapı mevkilerine doğru yayılmış görünüyor. Osmanlı belgelerinde Karaman'dan getirtilen bu gayrimüslim grupların "Zımmiyân-ı Karaman" adıyla Karamanlılar olarak kaydedilmiş olması dikkat çekicidir. Bunlardan Hıristiyan Rumların Türkçe konuştukları da kayda geçmiştir.[60] Bununla birlikte Karaman bölgesinde geride hatırı sayılır miktarda Rum ve Hıristiyan nüfusun kaldığı anlaşılıyor. Zira Karaman Beyliği topraklarının bir eyalete dönüştürülmesini müteakip sayımların yapıldığı 1476,[61] 1483 ve sonraki kayıtlara göre Karaman yöresindeki gayrimüslim nüfusun varlığını koruduğu anlaşılıyor.[62] Öte yandan İstanbul'a yönelik seçkin kitlelerin göç ettirilmesi, esasen Fatih'in yeni payitaht haline getirdiği bu kentin medeni bakımdan gelişimini tamamlamak için benimsediği siyasetin izlerini

---

56 Âşıkpaşazade, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 216, 217; Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 100; Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 711, 783; Tekindağ, "Son Osmanlı-Karamanlı Münasebetleri", *Tarih Dergisi*, Sayı:17-18, 55-56.

57 Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 783; Başkan, *agm*, 111; Tekindağ, "Karamanlılar", *İA*, VI, 326; a.mlf., "Son Osmanlı-Karamanlı Münasebetleri", *Tarih Dergisi*, Sayı:17-18, 57.

58 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 216; Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 789-791; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 91; İnalcık, "Mehmed II", *DİA*, XXVIII, 401; Başkan, *agm*, 114; Çelik, *İçel Sancağı*, 29.

59 Âşıkpaşazade, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 219; Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 100; Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 791; Başkan, *agm*, 115. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 91, 154; Gök, *Ermenek Kazası*, 42.

60 Başkan, *agm*, 120-124.

61 Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 35; Başkan, *agm*, 113, 117.

62 Başkan, agm, 120-124.

yansıtmaktadır. Zira o, Müslümanların yanı sıra kültürlü gayrimüslim grupları da İstanbul'a nakletmeyi önemsiyordu.[63]

Dolayısıyla Karaman beyi Pir Ahmed, yeminini bozduğu gibi mezkûr ittifakla hareket ederek Osmanlı topraklarını yeniden istila edince, Otlukbeli Savaşı (1473)'nı müteakip Osmanlıların yeni bir Karaman seferi gerçekleşmiştir (1474).[64] Fatih Sultan Mehmed'in bu son seferi, Karamanlı-Osmanlı münasebetleri üzerinde ve Karamanoğulları tarihinde ciddi değişiklikler yapmıştır. Nitekim beyliğin toprakları Osmanlılara geçmiş ve Konya, Karaman ve Ereğli gibi mühim şehirler Osmanlı idaresiyle tanışmıştır. Ayrıca Karaman Beyliği bölgesinden hatırı sayılır miktarda ahali İstanbul'a göç ettirilmekle kalmamış, Konya yakınlarındaki Gevale Kalesi yıktırılmış ve beyliğe ait daha geniş araziler Osmanlı toprağına katılmıştır.[65]

8. Gedik Ahmed Paşa'nın Seferi -1472

1471 yılında Gedik Ahmed Paşa'nın Karaman seferine memur edilmesi, Karaman Beyliği'nin sonunu getirmiş görünüyor. Zira Gedik Ahmed Paşa, Akdeniz sahilindeki stratejik yerleri Karamanoğullarının ellerinden alarak dağlık araziye yönelmiştir. Bu çerçevede Alanya (876/1472) ve Silifke'deki Karaman idaresine son verilmiştir. Sonra da Mut Kalesi alınmıştır (877/1472-73).[66] Gedik Ahmed Paşa'nın önünden kaçan Pir Ahmed Bey, Akkoyunlu Uzun Hasan'dan ve Candaroğullarından aldığı mühim bir askerî kuvvetle Osmanlı ordusuna karşı yürümüştür.[67] Bu ittifakın Osmanlılara karşı geçici bir üstünlük sağladığı görülüyor. Zira Karaman valisi Şehzade Mustafa (ö.1474) bunların önünde direnemeyerek Afyonkarahisar'a çekilmiştir. Ancak Osmanlı kuvvetleri Karaman-Akkoyunlu ordusunu mağlup etmiştir (1473). Pir Ahmed Bey kaçarak yeniden Uzun Hasan'a sığınmış; Kardeşi Kasım Bey ise Silifke'ye giderek Osmanlıların Akkoyunlularla meşgul olmasından yararlanarak burayı onlardan almıştır.[68] Kasım Bey'e Venedik, Napoli ve Papalık donanmasının da yardım ettiği anlaşılmaktadır.[69]

---

63 Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 709-710; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 154; Evliya Çelebi, Anadolu ve Rumeli'nin yanı sıra Filistin ve hatta İran hudutlarından İstanbul'a sürülen gruplar olduğunu söylüyor. Mesela Rumeli'den Üsküp, Sofya, Mora, Selanik, Arnavudluk'taki gayrimüslim gruplardan; Anadolu'dan Aksaray, Konya, Karaman yanı sıra Manisa, Gelibolu, Bursa, Trabzon, Samsun, Sinop'tan Müslüman ve gayrimüslimler; Akka, Remle ve Gazze olmak üzere Filistin Araplarından ve İran hudutlarından önemli nüfus İstanbul'a sürgün edilmiş ve muhtelif mahallelere yerleştirilmişlerdir. Bkz., *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. O. Şaik Gökyay, YK Yay., İstanbul 1996, I, 45.

64 Ş. Tekindağ, "Son Osmanlı-Karamanlı Münasebetleri", İÜ., Edebiyat Fakültesi, *Tarih Dergisi*, Sayı:17-18, Cilt:XIII, (1963), 53-54, 68-69; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 32 vd.; Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, 306-307; Başkan, *agm*, 111, 113.

65 Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 785; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 32-35; Tekindağ, "Son Osmanlı-Karamanlı Münasebetleri", *Tarih Dergisi*, Sayı:17-18, 57.

66 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 220-223; Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 795-797; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 33; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, II, 92.

67 Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 801; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 33; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, II, 93.

68 Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 801; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 33; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, II, 94; İnalcık, "Mehmed II", *DİA*, XXVIII, 401; H. Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek*, Konya 1976, 43-44.

69 Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 34; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, II, 106, 119; İnalcık, "Mehmed II", *DİA*, XXVIII, 401; Gök, *Ermenek Kazası*, 43.

9. Ermenek'in Teslimi

Gedik Ahmed Paşa'nın Otlukbeli Savaşı'ndan sonra vezir-i azamlığa getirilmesi[70] Karaman meselesinin yeniden ele alınmasına imkân vermiştir (1474). Zira Karamanoğullarının hamisi konumundaki Uzun Hasan mağlup edilmiş, Karaman Türkmenlerini koruyacak bir kuvvet kalmamıştı. Esasen bu sıralarda Toroslarda başta Ermenek ve yöresinde bulunan Mennan gibi kaleler, Develi Karahisar gibi bazı yerler Karamanoğullarının elinde bulunmaya devam ediyordu.[71]

Otlukbeli Savaşı'nda Uzun Hasan'la birlikte kaçarak kurtulan Pir Ahmed Bey ise Silifke'ye gelerek kardeşi Kasım Bey ile görüştü. Kasım Bey'in Silifke'yi ağabeyine terk etmek istediğine dair rivayetler var ise de Pir Ahmed, Ermenek'e giderek burayı kendisine karargâh yapmıştır.[72]

Vezir-i azam Gedik Ahmed Paşa, kapıkulu ve tımarlı sipahilerden oluşan kuvvetlerle Pir Ahmed Bey üzerine yürüdüğünde, Karaman eyaleti valisi Şehzade Mustafa da ona yardımcı olmuştur. Gedik Ahmed Paşa, Pir Ahmed'i canlı olarak yakalamak istediğinden Ermenek'e gelmeden önce ona hileyle bir elçi göndermiştir. Ardından da süratle Ermenek'e hareket etmiş ve Pir Ahmed'in karargâhı olan mevkie baskın yapıp onu gafil avlamak istemiştir. Osmanlı kuvvetlerinin Karamanlı kuvvetlerine baskın yaptığı mevki metinlerde Yellitepe, Yellibel ve Sultan Alanı şeklinde farklı isimlerde geçmektedir.[73] Ancak Pir Ahmed uyanık davranarak bu tuzağa düşmemiştir. Kendisi ormanda gizlenirken, Gedik Ahmed Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu da Ermenek Kalesi'ni fazla zorlanmadan zapt etmiştir. Ardından oldukça sarp bir mevkide yer alan Mennân Kalesi'ni zor da olsa kuşatma altına aldırıp toplarla da dövdürmüştür. Yusuf adındaki kale dizdârının teslim olması üzerine Osmanlılar tarafından zapt edilen Mennan Kalesi'nde Pir Ahmed Bey'in ailesi de bulunuyordu. Bunlar tutsak edilerek Konya'ya gönderildiler (879/1474).[74] Pir Ahmed Bey'in bu sırada kalede bulunmadığı, kaleyle birlikte ailesinin ele geçirildiği haberini alınca üzüntüsünden kendisini bir uçurumdan aşağı attığı ancak bir ağaca takılarak hayatta kaldığı rivayet edilir. Pir Ahmed'in bu hadiseden sonra önce Tarsus'a, oradan da yeniden Uzun Hasan'ın yanına gittiği ve kendisine dirlik olarak verilen Bayburt'ta hayatını kaybettiği kaydedilir (1474).[75] Onun Şam taraflarında öldüğü de belirtilir.[76]

---

70 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 103.

71 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 106.

72 Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 34; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, II, 106; Gök, *Ermenek Kazası*, 43.

73 Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 34; Çelik, *İçel Sancağı*, 30; Gök, *Ermenek Kazası*, 43, not:28; ayrıca burada yapılan savaşın tam olarak nerede vuku bulduğuna ilişkin bir tartışma için bkz., Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek*, 44-47. Evliya Çelebi, 1671 yılındaki ziyareti sırasında buraya da uğramış ve Tellibel olarak andığı bu mevkiyi şöyle tasvir etmiştir: "*Neuzübilah, bî emân yollardır, kurâ ve kasabâtı yoktur. Ormanlık ve sengistan içre karla kaplı 9 saattir.*" (Allah korusun çok tehlikeli yollardır, köy veya kasaba bulunmaz, ormanlık ve taşlık arazi içinde karla kaplı olup 9 saatlik mesafededir). Bkz. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (1935), IX, 306; Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek*, 57.

74 Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 106; Neşri, *Cihan-Nümâ*, II, 801; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 34; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, II, 107; İnalcık, "Mehmed II", *DİA*, XXVIII, 401; Çelik, *İçel Sancağı*, 31. Mennan Kalesi hak. bkz. Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek*, 173-177.

75 Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, 34; a.mlf., Osmanlı Tarihi, II, 107; Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, 45.

76 Gök, Ermenek Kazası, 43.

Ermenek bu şekilde Gedik Ahmed Paşa eliyle Osmanlı toprağı haline getirilmiştir (1474). Osmanlı müellifi İbn Kemal Karaman bölgesinin fethi münasebetiyle şöyle bir nazım düşmüştür: "Ehl-i diller didi târihini feth-i Karaman".[77] Bu durum aynı zamanda Ermenek'teki son Karamanoğlu yöneticisinin Pir Ahmed olduğunu göstermektedir. Öte yandan Silifke de Osmanlılar tarafından alınmış, Kasım Bey de dağlık arazide gizlenerek Akkoyunlularla ittifak aramıştır (1475).[78]

Bu arada 1467 yılındaki sefer sonunda Karaman vilayetinin valiliğine getirilmiş olan Şehzade Mustafa da bir diğer Karaman arazisi olan Develi Karahisar'ı ele geçirmek üzere oraya hareket etmişti. Develi Karahisar Osmanlılara geçmiş ancak Şehzade Mustafa bu sefer sırasında hastalanmış ve Bor'da hayatını kaybetmiştir (1474).[79] Şehzade Mustafa'nın cenazesi Bursa'ya nakledilip defnedilirken, Karaman vilayetinin valiliğine de diğer şehzade Cem Sultan tayin edilmiştir (1475). O sıralarda Kastamonu sancak beyi olarak görev yapan Şehzade Cem Sultan, Konya'ya intikal ettiğinde, vilayetin idaresinde Vezir-i Azam Gedik Ahmed Paşa da kendisine yardım etmişti.[80]

10. Sultan II. Bayezit Dönemi

II. Bayezit (1481-1512)'in tahta geçişiyle birlikte Karaman Türkmenlerinin desteğiyle giriştiği saltanat mücadelesini kaybeden Şehzade Cem'in, Konya üzerinden Memlüklere iltica etmesinden sonra boş kalan Karaman valiliğine Bayezit'in oğlu Saruhan sancakbeyi Şehzade Abdullah getirilmişse de onun erken ölümü (1481) üzerine diğer oğlu Şehzade Şehinşah tayin edilmiştir.[81] Şehzade Cem'in taht iddiasında bulunması, esasen Karaman ailesinden hayatta olan ve Akkoyunlularla ittifak halinde bulunan Kasım Bey'in hareketlenmesine yol açmıştı. Akkoyunluların desteğiyle Taşeli'ne gelip bu bölgede yaşayan ve Karamanoğullarına sadık kalan Turgut ve Varsak aşiretleri ile birleşen Kasım Bey, topladığı kuvvetlerle Larende ve Konya üzerine yürüdü. Kendisine karşı koyan Karaman beylerbeyi Hadım Ali Paşa'yı da mağlup etti. Ancak Gedik Ahmed Paşa (ö.1483)'nın İtalya'dan çağrılarak Konya'ya gönderilmesi üzerine geri çekildi. Larende ile Silifke arasında takibat sürdüyse de Kasım Bey, Tarsus üzerinden Memlüklere sığındı.[82]

Bu arada Cem Sultan, Kasım Bey'in yanı sıra bir kısım Osmanlı askeri tarafından da hükümdar olması için teşvik edilmekteydi. Nihayet Kahire'den ayrılıp Haleb üzerinden Adana'ya gelerek Kasım Bey'le ittifak yapan Cem Sultan, hükümdar olması halinde bütün Karaman bölgesini Kasım Bey'e vermeyi taahhüt ediyordu.[83] Cem Sultan, 1482'de Kasım Bey'in ve bölgedeki Varsak ve Turgut aşiretlerinin desteğiyle Konya, Akşehir, Ankara ve Aksaray'ı kuşattıysa da alamayarak Taşeli'ne

---

77 İbn Kemal'den naklen, Gök, *Ermenek Kazası*, 44.

78 Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 35.

79 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 108.

80 Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 106; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 108, 161; a.mlf., "Sancağa Çıkarılan Şehzadeler", 662.

81 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 238; Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi,* 113-114; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 165; a.mlf., "Sancağa Çıkarılan Şehzadeler", 663.

82 Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 114; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 166-167.

83 Âşık Paşazâde, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, 237; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 168.

çekilmek zorunda kalmıştır.[84] Bu şehirlerden Konya ve Aksaray, Cem Sultan'a teslim olmadıkları için, Bayezit zamanında yapılan tahrir kaydı sırasında vergi mükellefiyetinden affedilmişlerdir.[85] Cem Sultan da taht iddiasından vaz geçmediği gibi kendini emniyete almak maksadıyla Rodos Şövalyelerine sığınmıştır (Eylül 1482).[86] Öte yandan Kasım Bey de Cem Sultan'ın Rodos Şövalyelerine sığınmasından sonra Sultan Bayezit'dan af dileyerek ona tabi olmuş ve İçel bölgesinde yöneticilik yapmıştır (ö. 888/1483).[87] Vefatından sonra yerine Karaman ümerasının tavsiyesiyle kızından doğan torunu Mahmud Bey geçirilmişse de o, Osmanlı muhalifi siyaset izlediğinden sonunda Memlüklere sığınmak zorunda kalmıştır (1487).[88]

11. Türkmen Aşiretlerinin Ayaklanması

Şehzade Cem'in Avrupa'ya gitmesinden sonra Sultan Bayezit zamanında Karaman eyaletinin vergi miktarının tespiti için tahrir yapılmıştır. Bu ilk kapsamlı tahrir kaydı 1500 yılında gerçekleştirilmiş görünüyor. Yalnız bu iş için Cem Sultan'ın valiliği sırasında *kethüda* (ilyazıcı) olan bir memur tayin edilmiş; bu *ilyazıcı* da abartılı kayıtlar yaparak vergi miktarının yüksek çıkarılmasını sağlamış, bu yüzünden Karamanlı aşiretlerin ayaklanmasına yol açmıştı. Karaman sipahilerinin desteklediği Turgut ve Varsak aşiretlerinin bu ayaklanması, Kasım Bey'in kardeşi Mirza Bey'in torunu Mustafa Bey'in İran'dan çağrılarak Karaman beyi ilan edilmesiyle önemli bir safhaya ulaştı. Sultan Bayezit, Mora seferiyle meşgul olduğundan, Karaman meselesiyle ilgilenmesi için Amasya valisi Şehzade Ahmed'i ve Karaman valisi Şehzade Şehinşah'ı görevlendirdi. Bunlar Dulkadiroğlu Alâüddevle'den de yardım alarak Mustafa Bey'in üzerine yürüdüler. Larende ve Hadim yörelerini ele geçirdilerse de Mustafa Bey'in dağlık arazide saklanması ve kışın gelmesi sebebiyle seferi sonlandırdılar.[89]

Sultan Bayezit, ertesi yıl Vezir-i Azam Mesih Paşa'yı Osmanlı ordusuyla Karaman seferine memur etti (1501). Konya valisi Şehzade Şehinşah'ın tavsiyesiyle Karaman beyini destekleyen aşiretler ikna edilerek Osmanlı safına geçmeleri sağlandı. Mesih Paşa, bölge güvenliğini sağlamak maksadıyla Larende ile Taşeli arasında bir kale inşa ettirdi.[90] Dağlık arazide takibe alınan Mustafa Bey de kılık değiştirerek kaçmağa muvaffak oldu. Önce Tarsus'a, oradan da Haleb'e gitti. Memlüklerin Haleb nâibi tarafından tutuklanan Mustafa Bey, Kahire'ye gönderilmiş ve 1513 yılında burada vebadan vefat etmiştir.[91] Mesih Paşa'nın faaliyetleri neticesinde Ermenek'in doğusunda yer alan Karaman arazilerinin de Osmanlılara geçmiş olduğu anlaşılıyor.

---

84 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 169.

85 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 169, not.1.

86 Âşık Paşazâde, Sultan Cem'in deniz kıyısında bir gemiye bindiği ve nereye gittiğinin bilinmediğini belirtir. Bkz., *Tevârîh-i Âl-i Osman*,237; Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 114; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, 170; Şerafettin Turan, "Bayezid II", *DİA*, V, 235.

87 Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi*, 115; Uzunçarşılı, 888 hicri yılını 1493 olarak gösteriyor. Bkz., *Anadolu Beylikleri*, 35; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, II, 108, 178; Çelik, *İçel Sancağı*, 31; Gök, *Ermenek Kazası*, 45.

88 Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 35; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, II, 108, not:2.

89 Oruç Bey, *Osmanlı Tarihi* 180; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 36; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, II, 109.

90 Oruç Bey tarihinde bu kalenin Avkad Dağı'nda inşa edildiği ve yirmi beş günde tamamlandığı belirtiliyor. Bkz. *Osmanlı Tarihi*, 180. Günümüzde Erdemli'nin kuzeyinde Avkadı adıyla bilinen bir yayla yeri bulunmaktadır.

91 Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 36; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, II, 109-110.

12. Ermenek'te İlk Osmanlı İdaresi

Karaman Beyliğine son verilip arazileri Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra burası, merkezi Konya olan Karaman Vilayeti'ne dönüştürülmüştür.[92] Ermenek ise Fatih Sultan Mehmed'in oğullarından Şehzade Mustafa'nın (ö.1474) Karaman valiliği sırasında henüz Osmanlı toprağı haline getirilememiş idi. Ermenek ve yöresi 1474 yılında Gedik Ahmed Paşa tarafından alınarak Osmanlı toprağı haline getirilmiş ve Karaman vilayetine dahil edilmiştir. Dolayısıyla Cem Sultan'ın Karaman valisi iken kalkıştığı isyan sırasında Ermenek, Osmanlı idaresine katılmış bulunuyordu. Sonraki valilerden Sultan II. Bayezit'in oğlu Şehinşah döneminde de Ermenek, Karaman vilayetine bağlı bir merkez idi.

Karaman oğlu Pir Ahmed'in bölgeden kaçıp Turgut ve Varsak Türkmenlerinin de daha doğuya doğru Bulgar (Bolkar) Dağları mevkiine kaydıkları bir sırada Ermenek ve civarında Osmanlı idaresi tamamen tahakkuk etmiştir. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin bölgede esaslı bir idari düzenlemeye girişmesi, sadakati münasebetiyle kendisine Silifke yöresinde hâkimiyet sürmesine izin verilen Karamanlı ailesinden Kasım Bey'in 1483 yılındaki ölümünden sonra mümkün olmuştur.[93]

Böylece Karaman Vilayeti tamamen kontrol altına alınınca bölgenin sınırları, nüfusu, vergi durumu, idari hususları yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Bunun için Sultan II. Bayezit devrinden başlayarak birçok kez tahrir defterleri düzenlenmiştir. İlki 1500 yılında hazırlanan Tahrir Defterleri XVI. yüzyıl boyunca ve sonraki dönemlerde oluşturulmaya devam etmiştir. Bu çerçevede 1518, 1522, 1530, 1555 ve 1584 yıllarında hazırlanmış Tahrir Defterleri mevcuttur.[94] Ermenek'in ilk tahrir kaydının 1488-1500 yılları arasında, kâtip Murad Çelebi tarafından gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu kayıtlar, Tahrir Emini Haydar Çelebi olan 1500 yılına ait Karaman Tahrir Defteri'nde bulunmaktadır.[95]

Bununla birlikte Ermenek, 1500 yılından itibaren İçel Sancağı'nın oluşturulmasıyla buraya bağlanmıştır. Karaman Vilayeti, İçel Sancağını da içine alıyordu.[96] Böylece Ermenek, İçel Sancağı ile ilgili hazırlanan resmî kayıtlarda İçel'e bağlı bir kaza merkezi olarak görünmüştür. Nitekim 1500 yılından itibaren düzenlenen İçel Sancağına ait tahrir, evkaf, muhasebe defterlerinde Ermenek hakkında bilgi vardır.[97] Ermenek'in kent merkezi bir *kaza*, ona bağlı köylerin bulunduğu kırsal kesim ise *nahiye* olarak isimlendirilmiştir.[98]

1500 yılında yapılan tahrir sayımında tespit edilen nüfusa ilişkin kayıtlar, ilgili Tahrir Defteri'nin bu bölümlerinin günümüze ulaşmaması nedeniyle tespit edilememiştir. En erken nüfus durumunu gösteren kayıtlar 1518 yılına aittir. Buna göre

---

92 M. A. Erdoğru, "Karaman Vilâyetinin İdarî Taksimatı", *OA*, XII, (İstanbul 1992), 425.

93 Yalçınkaya, Bugünkü Konya, 51; Gök, Ermenek Kazası, XI; Şikâri'nin Karamannamesi, 206; Oruç Bey, Osmanlı Tarihi, 115.

94 Gök, *Ermenek Kazası*, XII, 45-46.

95 Gök, *Ermenek Kazası*, XI-XII.

96 Çelik, İçel Sancağı, 32; Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, 50.

97 Gök, *Ermenek Kazası*, XII vd., 45, 46.

98 Gök, Ermenek Kazası, 223; Tuncer Baykara, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdari Taksimatı, TKAE Yay., Ankara 1988, 196.

bu tarihte Ermenek'in nüfusunun merkezde 2289, kırlık kesimde 11187 olmak üzere toplam 13705 kişiden oluştuğu tahmin edilmektedir.[99]

Kaza olması dolayısıyla Ermenek'te en üst yönetici kâdı idi. Kâdı hem kaza merkezi olarak kentin hem de köylerin idarecisi idi.[100] Ermenek kâdısının geliri ilk olarak 1530 tarihindeki kayıtlara yansımıştır. Buna göre kâdı, günlük 20 akçe gelire sahipti.[101] Ermenek'e ait şeriye sicilleri bulunmadığından, ilk kâdıların isimleri tespit edilememiştir.[102] Bununla birlikte fethi müteakip dönemde ilk kâdılardan birinin adının Mevlâna Ahmed olduğu anlaşılmaktadır. Zira Topkapı Sarayı Arşivlerine dayandırılan bir kayıtta bu kâdı, Ermenek fethedildikten sonra bölgede Karamanlı ailesinden bir şahsın Turgut ve Varsak Türkmenleriyle birleşerek hâkimiyet iddiasıyla Aladağ ve Avgadı yörelerinde faaliyette bulunduğunu bildirmişti. Kâdı Mevlâna Ahmed'in, Fatih Sultan Mehmed döneminde görev yaptığı tahmin edilmektedir.[103]

Bu tahrir kayıtları yapılırken ayrıca idari ve hukuki teamüle uygun olarak kanunnameler de hazırlanmış ve tahrir defterlerine eklenmiştir. Dolayısıyla bir Karaman Kanunnamesi'nden söz etmek de mümkündür.[104] Gerçi Karaman Vilayeti'nin 906/1500 yılına ait ilk Tahrir Defteri mevcut ise de kanunnamenin günümüze ulaşmadığı anlaşılıyor. Zira mezkûr tahrir defterinin Ermenek Kazası'na ait bölümlerinde eksiklik bulunmaktadır. Bununla birlikte 1518 yılına ait 63 numaralı Tahrir Defteri'nde bu ilk kanunnameye atıf yapılmıştır. Öte yandan II. Bayezit döneminde yapılan ilk Karaman Tahrir kaydının kanunnamesi, 1488 yılında vefat eden, Fatih ile II. Bayezit devrinin ileri gelen kazaskerlerinden Mevlâna Muhammed b. Yenlik tarafından hazırlanmıştır.[105] 1518 tarihli Tahrir Defteri'nde 1500 yılındaki deftere yapılan atıfta tahrir emîninin Haydar Çelebi olduğu görülüyor.[106] Bu zatın ise yukarıda bahsi geçen Cem Sultan'ın kethüdası olduğu tahmin edilmektedir.[107] Dolayısıyla bu kayıtlardan hareketle Ermenek'in nüfus ve başka özellikleri bakımından 1500'lü yıllarda statüsünün *kaza* merkezi olduğunu söylemek mümkündür.[108]

Karaman Vilayeti, XV. ve XVI. yüzyıla ait Osmanlı kayıtlarında "Yunan Vilayeti" olarak da anılıyordu. 1518 yılına ait Tahrir Defteri'nde bu şekilde geçtiği görülmüştür.[109] Bu adın, yöreye eski zamanlarda verilmiş bir isim olduğu anlaşılıyor. Nite-

---

99 Gök, Ermenek Kazası, 229.

100 Gök, Ermenek Kazası, 50.

101 Gök, Ermenek Kazası, 51.

102 Gök, Ermenek Kazası, 52.

103 Gök, *Ermenek Kazası*, 44 (TSMA, E.6347'den naklen), 52.

104 Hüseyniklioğlu, *Karaman Beylerbeyliği*, XXXIX.

105 Hüseyniklioğlu, *Karaman Beylerbeyliği*, XXXIX-XL; Bilal Gök'ün araştırmasında Mevlâna Vildan b. Şaban adlı kâtibin hazırladığı bir defterin 1584 tarihli olduğuna dikkat çekiliyor. Bkz., Gök, *Ermenek Kazası*, XXII

106 Şenol Çelik, *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500–1584*), Marmara Ü., SBE, (Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul 1994, 5; Gök, *Ermenek Kazası*, XIII.

107 Çelik, *İçel Sancağı*, 5.

108 Ayşegül Hüseyniklioğlu, *Karaman Beylerbeyliği'nde Konar-Göçer Nüfus (1500-1522*), Fırat Ü., SBE, (Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 2008, 21 (BOA, *TD* 31, s.16'dan naklen).

109 Hüseyniklioğlu, *Karaman Beylerbeyliği*, 19 (BOA, *TD* 63, s.5'ten naklen); Gök, *Ermenek Kazası*, 45; Erdoğdu, "Karaman Vilâyetinin İdarî Taksimatı", *Osmanlı Araştırmaları*, 425.

kim Karamanoğulları tarihinin yazarı olan Şikâri de eskiden Konya, Lârende, Aksaray ve Tarsus'a "Yunân" denildiğini yazmaktadır.[110]

Karaman Vilayeti başlangıçta *vali* unvanıyla anılan şehzadeler tarafından yönetilmiştir. Ancak 1511 yılında II. Bayezit'ın oğlu Şehzade Şehinşah'ın ölümüyle birlikte vilayet, *beylerbeyilik* statüsüne kavuşturulmuştur. Bununla ilgili olarak Karaman Vilayeti'ne ait tımar tevcih defterleri oluşturulmuştur. Bu defterlerde 1516 yılında Karaman Beylerbeyisinin Hüsrev Paşa olduğu belirtilmektedir.[111] Konya, beylerbeyliğin merkezi olarak statüsünü korumuştur. Karaman Beylerbeyliği'nin, ehemmiyet bakımından Osmanlı taşra teşkilatında dördüncü sırada yer aldığı anlaşılıyor.[112] Ermenek, Karaman Vilayeti beylerbeyliğe dönüştürüldüğü dönemde de *kaza* statüsünü korumuştur. Nitekim 1522 tarihli Muhabese Defteri'nde bu durum tespit edilmiş ve Ermenek'in kaza merkezi olduğu kayıtlara geçmiştir.[113] Öte yandan Karaman Vilayeti'nin arazisi coğrafi açıdan farklılık arz ettiği için idari bakımdan değişik isimlerle anılmıştır. Toros Dağlarının güneyinde kalan düzlük bölge, İçel adıyla; dağlık arazi ise Taşeli adıyla anılmıştır.[114]

İlk dönem Osmanlı idaresi altında kent merkezinde 1500 tarihli tahrir defterine göre 14 mahalle bulunuyordu. Bu mahallelerden 13'ü Müslüman, 1'i de gayri müslim mahallesi idi. Kentteki Hristiyanların varlığı 1518 tarihli tahrir kaydında da görünmektedir. Bunlar oturdukları mahallede bir kiliseye ve bir vakfa sahip idiler.[115] Ermenek gayrimüslimlerinin Hıristiyan adları yanı sıra Türk ve Müslüman adları taşıması, ayrıca Türk kültürünü benimsemiş olmaları, Grek alfabesiyle Türkçe yazı çeşidi kullanmaları, kendilerinin Bizans İmparatorluğu zamanında Rumeli'den getirilip bu bölgedeki hudutlara yerleştirilen Hıristiyanlaşmış Oğuz ve Peçenek Türkleri olduğu kanaatine yol açmıştır.[116]

Görünüşe göre Ermenek'teki mahalle sayısı 1584 yılındaki sayıma kadar mevcudiyetini korumuştur. 1584 tarihli Tahrir Defteri'ne göre Ermenek'te Saray adında bir mahallenin daha bulunduğu, burada yönetici olarak kadı Mevlâna Hacı Abdürrezak'ın ikamet ettiği görülüyor.[117] Öte yandan 1500 tarihli ilk Tahrir Defteri'nde eksik kısımlar olduğundan, Ermenek'in köylerinden sadece 18'i tespit edilebilmiştir.[118] Yine 1500 yılı sayımında Ermenek'te 1 kale[119], 4 zaviye[120], 7 mescid ve 4

---

110 Şikari, *Karamannâme*, 100-101; Hüseyniklioğlu, *Karaman Beylerbeyliği*, 19.

111 Emecen, *İlk Osmanlılar*, 64; Hüseyniklioğlu, *Karaman Beylerbeyliği*, XIX.

112 Erdoğdu, Karaman Vilâyeti'nin beylerbeyiliği dönüştürülme tarihi olarak Osmanlı idaresinin bölgede tamamen yerleşmeye başladığı 1476 yılını esas almaktadır. Bkz., "Karaman İdari Taksimatı", *OA*, 426; Hüseyniklioğlu, *Karaman Beylerbeyliği*, 18-19; Baykara, *Anadolunun Tarihi Coğrafyası*, 87.

113 Hüseyniklioğlu, *Karaman Beylerbeyliği*, 23 (387 Numaralı Muhasebe Defteri, s.253'ten naklen).

114 Hüseyniklioğlu, *Karaman Beylerbeyliği*, 19.

115 Y. Başkan, "Karaman Türkmenleri ve Ermenek: İskân ve Şehirleşme", *Ermenek Araştırmaları*, I, 191; Gök, *Ermenek Kazası*, 57; Çelik, *İçel Sancağı*, 80; İ. H. Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleriyle Karaman Tarihi Ermenek ve Mut Âbideleri*, Baha Matbaası, İstanbul 1967, 679.

116 Çelik, İçel Sancağı, 82; Gök, Ermenek Kazası, 71.

117 Gök, *Ermenek Kazası*, 49, 68.

118 Gök, Ermenek Kazası, 46.

119 Gök, Ermenek Kazası, 46.

120 Gök, Ermenek Kazası, 85.

caminin olduğu tespit edilmiştir.[121] Ayrıca 1 medrese, 1 kilise, 3 mektep, 1 kervansaray, 2 de hamam mevcuttu.[122] Ermenek Kalesi'ndeki görevliler hakkında en erken bilgi 1522 tarihli Tahrir Defteri'ne ait kayıtlarda geçiyor. Buna göre kalede 22 nefer görev yapmakta idi.[123] Kalede dizdâr, kethüda, imam, mütevelli, senktraş (taş gülle ustası), topçu, ambarcı ve diğer neferler bulunuyordu.[124]

XVII. yüzyılda seyyah Evliya Çelebi'nin (ö.1684) 1671 yılındaki ziyareti sırasında yaptığı tespite göre Ermenek, Silifke Sancağı'nın "paşa hassı" olan bir kaza merkezi idi. Bu tarihlerde yöre, Adana Eyaleti'ne bağlanmış idi.[125] Ermenek, Evliya Çelebi'nin *voyvoda* tabir ettiği yönetici tarafından idare edilmekte idi. Devletin buradaki diğer görevlileri ayrıca kethüda, serdar, nakibüleşraf, şeyhülislam, dizdar ve 18 neferden oluşuyordu.[126]

Evliya Çelebi'nin ziyareti sırasında Ermenek'te 4 büyük cami vardı. Bunlar Karamanoğlu Camii[127], Fatma Hatun Camii, Emir Camii[128] ve Sifas[129] Camileridir. Kentin 12 mahallesi olup bu mahallelerde ayrıca 12 de mescit yer alıyordu. Ayrıca 3 han, 2 hamam, 6 sıbyan mektebi, 1 Mevlevihane, seyyahlar için 1 hususi tekke, 17 çeşme, 50 de dükkân bulunduğunu kaydeden Evliya Çelebi'nin kayıtlarına göre kentte hane sayısı da 800 civarındadır.[130] Evliya Çelebi, Ermenek'i ziyareti sırasında kalede artık top, tüfek, cephane vb. bulunmadığını söylemektedir. O tarihlerde kale, sadece zindan olarak kullanılmaktaymış.[131]

Sonuç

Beyliğin 1500 yılı civarında tamamen ortadan kalkışına kadar hemen her Osmanlı hükümdarı zamanında Karamanoğulları üzerine seferler düzenlenmiştir. Bu durum, Karamanoğullarının Osmanlıları en çok uğraştıran beylik olduğunu göstermektedir. Hızla büyüyen Osmanlılar ile Memlük Devleti arasında bir denge siyaseti izleyen Karamanoğullarının fırsat buldukça bu güçlü devletlere meydan okuması, daha küçük beylikler üzerindeki nüfuz mücadelesinin kendi lehine sonuçlanmasını sağlamaktan başka bir hedef taşımıyordu. Karamanoğullarının pozisyonu, Memlüklerden çok Osmanlıları meşgul etmiştir. Coğrafi şartların yanı sıra siyasi, kültürel ve akrabalık ilişkileri bakımından Osmanlı hanedanıyla yakınlaşmaktan kaçınmayan Karaman ailesinde bazı beylerin geleneksel bağımsızlık siyaseti gütmeleri, ilişkilerin dostane yürüdüğü bazı zamanlarda bile sıcak çatışmaların yaşanmasına

---

121 Gök, Ermenek Kazası, 94.

122 Gök, Ermenek Kazası, 85.

123 Gök, *Ermenek Kazası*, 49-50, 87.

124 Konyalı, Abideleriyle Karaman Ermenek Mut, 688.

125 Evliya Çelebi Seyahatnamesi, (1935) IX, 304; Gök, Ermenek Kazası, 50; Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, 55; Konyalı, Abideleriyle Karaman Ermenek Mut, 687.

126 Evliya Çelebi Seyahatnamesi, (1935), IX, 304; Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, 55; Konyalı, Abideleriyle Karaman Ermenek Mut, 688.

127 İ. Hakkı Konyalı, bunun Ulu Cami olduğunu söylemektedir. Bkz. *age*, 707.

128 İ. Hakkı Konyalı, Emir Camii'nin, Meydan Camii olduğunu söylemektedir. Bkz., *age*, 703-704.

129 Günümüzde benzer adla anılıyor: Sipas Camii, bkz., Konyalı, *age*, 711.

130 *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (1935), IX, 303-304; *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, I, Haz. O. Ş. Gökyay, 45; Tekindağ, "Ermenek", *İA*, IV, 317; Gök, *Ermenek Kazası*, 72, 85; Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek*, 55-56.

131 Evliya Çelebi Seyahatnamesi, (1935), IX, 305; Konyalı, Abideleriyle Karaman Ermenek Mut, 688.

yol açmıştır. Sonunda siyasi ve askerî rekabet yüzünden karşı karşıya gelen bu iki hanedandan Karamanoğullarının Osmanlıların üstün siyasi ve askerî imkânları neticesinde tarih sahnesinden silinmesi kaçınılmaz olmuştur. Karamanoğullarının önemli merkezlerinden olan Ermenek'in dağlık arazide bulunması da çatışma anında Karaman Türkmenlerinin bu bölgelere kaçarak kurtulmalarına imkân vermişti. Öyle ki beylik Konya ve Larende gibi ana kentlerini kaybedip resmen sona erdiği zamanda bile Ermenek bölgesinin stratejik özelliği Türkmenlerin bu bölgelere sığınması suretiyle siyasi ve askerî direnç göstermelerini sağlamıştır.

KISALTMALAR

a.mlf. : Aynı müellif
agm : Adı geçen makale
Bkz. : Bakınız
BOA : Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Çev. : Çeviren
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Ed. : Editör
Haz. : Hazırlayan
İA : Millî Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi
İÜ : İstanbul Üniversitesi
MEB : Millî Eğitim Bakanlığı
Neşr. : Neşreden
OA : Osmanlı Araştırmaları
s. : Sayfa
SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü
TD : Tahrir Defteri
Terc. : Tercüme
TKAE : Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
TSMA : Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
TTK : Türk Tarih Kurumu
Ü. : Üniversitesi
vb. : ve benzeri
vd. : ve devamı
Yay. : Yayınları
YK : Yapı Kredi Bankası

KAYNAKÇA

ÂŞIK PAŞAZÂDE, *Tevârîh-i Âl-i Osman (Osmanoğullarının Tarihi)*, Haz. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç, Gökkubbe Yay., 2. Baskı, İstanbul 2010.

BARDAKÇI, Halit, *Bütün Yönleriyle Ermenek*, (Ankara?) 1976.

BAŞKAN, Yahya, "Fatih Sultan Mehmed Döneminde Karaman Bölgesinden İstanbul'a Nakledilen Nüfus", *Tarih Dergisi*, Sayı:55 (2012/1), İstanbul 2013, 107-134.

BAŞKAN, Yahya, "Karaman Türkmenleri ve Ermenek: İskân ve Şehirleşme", *Ermenek Araştırmaları*, I, Ed. H. Muşmal- E. Yüksel-M. A. Kapar, Palet Yay., Konya 2018, 185-196.

BAYKARA, Tuncer, *Anadolunun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Anadolunun İdari Taksimatı*, TKAE Yay., Ankara 1988.

ÇELİK, Şenol, *Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500–1584)*, Marmara Ü., SBE, (Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul 1994.

EMECEN, Feridun M., *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi Yay., Dördüncü Baskı, İstanbul 2008.

ERDOĞDU, Mehmet Akif, "Karaman Vilâyetinin İdari Taksimatı", *Osmanlı Araştırmaları*,

XII, İstanbul 1992, 425–430.

EVLİYA Çelebi Seyahatnamesi, Maarif Vekaleti, Devlet Matbaası, IX, İstanbul 1935.

EVLİYA ÇELEBİ Seyahatnamesi, I, Haz. Orhan Şaik Gökyay, YK Yay., İstanbul 1996.

GÖK, Bilal, *Ermenek Kazası (1500-1600)*, İnönü Ü., SBE, (Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 2006.

GÖK, Halil İbrahim, "Karamanoğullarının Selçukluların Varisi Oldukları İddiası Hakkında Bir Değerlendirme", *Ermenek Araştırmaları* I, Ed. H. Muşmal- E. Yüksel-M. A. Kapar, Palet Yay., Konya 2018, 197-210.

HÜSEYNİKLİOĞLU, Ayşegül, *Karaman Beylerbeyliği'nde Konar-Göçer Nüfus (1500-1522)*, Fırat Ü., SBE, (Basılmamış Doktora Tezi), Elazığ 2008.

İBN BİBİ, *el-Evâmirü'l-Alâiyye fi'l-Umûri'l-Alâiyye (Selçuknâme)*, II, Terc. M. Öztürk, TTK Yay., Ankara 2014.

İNALCIK, Halil, *Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar*, TTK Yay., Ankara 1987.

İNALCIK, Halil, "Bayezid I", *DİA*, V, 231-234.

İNALCIK, Halil, "Mehmed II", *DİA*, XXVIII, 395-407.

İNALCIK, Halil, "Murad I", *DİA*, XXXI, 156-164.

İNALCIK, Halil, "Murad II", *DİA*, XXXI, 164-172.

İNALCIK, Halil, "Orhan", *DİA*, XXXIII, 375-386.

KOFOĞLU, Sait, *Hamidoğulları Beyliği*, TTK Yay., Ankara 2006.

KONYALI, İbrahim Hakkı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi, Ermenek ve Mut Âbideleri*, Baha Matbaası, İstanbul 1967.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad, "Anadolu Beyliklerine Aid Notlar", *Türkiyat Mecmuası*, II, (1928), 1-32.

KÖPRÜLÜ, M. F., *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, Haz. O. Köprülü, Akçağ Yay., 4. Baskı, Ankara 2006.

MERÇİL, Erdoğan, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, TTK Yay., 6. Baskı, Ankara 2011.

MÜNECCİMBAŞI Ahmed b. Lütfullah, *Câmiu'd-Düvel, Selçuklular Tarihi*, I-II, Yay. Ali Öngül, Akademi Kitabevi, İzmir 2001.

NEŞRİ (Mehmed Neşrî), *Kitâb-ı Cihan-Nümâ (Neşrî Tarihi)*, I-II, Yay. Haz. Faik Reşit Unat-Mehmet Altay Köymen, TTK Yay., 4. Baskı, Ankara 2014.

ORUÇ BEY, *Osmanlı Tarihi (1288-1502) Uç Beyliğinden Dünya Devletine*, Sadeleştiren: Necdet Öztürk, Çamlıca Yay., İstanbul 2009.

SCHİLTBERGER, Johannes, *Türkler ve Tatarlar Arasında* (1394-1427), Çev. Turgut Akpınar, İletişim Yay., 3. Baskı, İstanbul 1997.

ŞİKÂRÎ'NİN Karaman Oğulları Tarihi, Neşr: Mesud Koman, Konya 1946.

ŞİKÂRÎ, *Karamannâme* (*Zamanın Kahramanı Karamanîlerin Tarihi*), Haz. Metin Sözen- Necdet Sakaoğlu, Karaman Valiliği-Karaman Belediyesi-ÇEKÜL Vakfı Yay., İstanbul 2005.

TEKİNDAĞ, M.C. Şihâbeddin, "Ermenek", *İA*, MEB Yay., IV, 316-317.

TEKİNDAĞ, M.C. Şihâbeddin, "Karamanlılar", *İA*, MEB Yay., VI, 316-330.

TEKİNDAĞ, Şehabeddin, "Son Osmanlı-Karamanlı Münasebetleri", İÜ, Edebiyat Fakültesi, *Tarih Dergisi*, Sayı:17-18, Cilt: XIII, (1963), 43-76.

TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat, 14. Baskı, İstanbul 2016.

TURAN, Şerafettin, "Bayezid II", *DİA*, V, 234-238.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Karamanoğulları Devri Vesikalarından İbrahim Bey'in Karaman İmareti Vakfiyesi", *Belleten*, I, (1937), 57-127.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, "Sancağa Çıkarılan Osmanlı Şehzadeleri", *Belleten*, C. XXXIV, S. 156, (Ankara 1975), s. 662–696.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, I, TTK Yay., 5. Baskı, Ankara 1988.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK Yay., 6. Baskı, Ankara 2011.

WİTTEK, Paul, *Menteşe Beyliği 13-15 inci Asırda Garbî Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik*, Türkçe çev. Orhan Şaik Gökyay, TTK Yay., 2. Baskı, Ankara 1986.

WİTTEK, Paul, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, Çev. F. Berktay, Pencere Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1995.

YALÇINKAYA, Ekrem, *Coğrafyada Tarihte ve Bugünkü Konya*, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1943.

YAZICIZÂDE ALİ, *Tevârîh-i Âl-i Selçuk (Selçuklu Tarihi)*, Haz. A. Bakır, Çamlıca Yay., İstanbul 2009.

YÜCEL, Yaşar, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar* I, TTK Yay., 2. Baskı, Ankara 1991.

ERMENEK KAZASININ İDARİ YAPISI (1800-1920)*

Mehmet MERCAN**

Giriş

Ermenek, Taşeli bölgesinde olup günümüzde Karaman'a bağlı bir kazadır. Tarihi eski çağlara kadar giden Ermenek, özellikle Orta Çağ'da ve hassaten Karamanoğulları Beyliği döneminde önemli bir yerleşim merkezi olmuştur. Şehir Osmanlı Devleti yönetiminde ise zaman zaman Adana ve Konya vilayetlerine bağlı olan İçel sancağının idari bir birimini teşkil etmiştir. Bu bağlamda uzun süre İçel sancağının sancak merkezi olmuştur.

Ermenek kazasının idari yapısı ve statüsü özellikle XVI. yüzyıldan günümüze kadar sürekli değişkenlik göstermiştir. Bu durum çoğunlukla bağlı bulunduğu İçel sancağının idari yapısının değişmesinden kaynaklanmıştır. Nitekim Ermenek kazasının bağlı olduğu İçel sancağının, XVI. yüzyılda önce Karaman, daha sonra 1571'de Kıbrıs beylerbeyliğine, XVII. yüzyılda da değişik tarihlerde Kıbrıs ve Karaman beylerbeyliklerine bağlandığı görülmektedir. İçel sancağı XVIII. yüzyıl başlarından XIX. yüzyıl ortalarına kadar da Adana eyaletinin idari bir birimini teşkil etmiştir[1]. İçel sancağı dolayısıyla Ermenek kazasının idari yapısındaki değişikliklerin sonraki yıllarda da devam ettiği görülmektedir.

Bu değişikliklerin yaşanmasının başlıca sebepleri, özellikle bölgenin coğrafi konumu itibariyle yerleşim yerlerine (sancak ve vilayet merkezleri) uzak olması ve dolayısıyla ulaşım güçlüğü; yeryüzü şekilleri itibariyle engebeli ve dağlık yapıya sahip olması ve ekonomisinin gelişmemesi şeklindedir. Bu sebeplerden dolayı kaza halkı Ermenek'in sancak merkezi ya da il olması için çaba sarf etmiş, taleplerde bulunmuştur. Bu çabaların XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren günümüze kadar geldiği görülmektedir[2]. Bu bağlamda son olarak Karaman Milletvekili Yüksel Çavuşoğlu tarafından 14 Ekim 2005 tarihinde Ermenek'in il olması için Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne kanun teklifi verilmiştir[3].

---

* Bu çalışma daha önce tarafımızdan hazırlanıp *Ermenek Araştırmaları*, Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, C. I, Konya 2018, s. 503-518.'de yayınlanan "Ermenek Kazasının İdari Yapısı (1864 -1920" adlı makalenin tadil edilmiş şeklidir.

** Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü KARAMAN

1 Şenol Çelik, "İçel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt XXI, İstanbul 2001, s. 452; Ahmet Ali Gazel, "İçel Sancağı'nın Yönetim Merkezi Olmak İçin Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 56, Erzurum 2016, s. 1216-17.

2 Ermenek ve Silifke kazalarının sancak merkezi olmak için gerçekleştirdikleri mücadeleler hakkında bk. Ahmet Ali Gazel, *aynı makale*, s. 1215-1253.

3 Musa Şaşmaz, *Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920 – 2013)*, Cilt VIII, Ankara 2014, s. 335-38.

Bu çalışmada XIX. yüzyıl başlarından 1920'lere kadar Ermenek kazasının idari yapısı ele alınacaktır. Çalışma konusu ile ilgili yaptığımız literatür taramasında konuyu ele alan müstakil bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bununla birlikte Halit Bardakçı tarafından hazırlanan *Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler* isimli eser, ismiyle müsemma olarak her yönüyle Ermenek ve çevresini ele alan hacimli bir çalışmadır[4]. Ancak eserde konumuzla ilgili detaylı bilgi yer almamaktadır. Yine Ensar Köse – Doğan Atlay tarafından kaleme alınan *Mut Claudiopolis* adlı çalışmada geçmişten günümüze her yönüyle Mut kazası ele alınmıştır. Eserde Mut ile birlikte İçel sancağından da bahsedildiği için kısmen Ermenek tarihi ve detaylı olarak İçel sancağının yönetim merkezi mücadelesi incelenmiştir[5]. İncelediğimiz dönemdeki İçel sancağının idari yapısı ile ilgili Ahmet Ali Gazel tarafından hazırlanan bir makale de bulunmaktadır[6]. Makalede İçel Sancağı'nın yönetim merkezi olmak için Silifke ve Ermenek kazaları arasında yaşanan mücadele ele alınmıştır. Dolayısıyla Ermenek kazasının idari yapısına da değinilmiştir. Bu makaleden başka Mehmet Ali Talayhan'ın salnamelerden istifade ederek hazırladığı yüksek lisans tezinde 1851 – 1910 yılları arasında Adana ve Konya vilayetlerinin idari taksimatı ortaya konulmuştur[7]. Ayrıca Temettü'at defterlerinden istifade edilerek hazırlanan bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır[8]. Tezde, 1839 – 56 yılları arasında Ermenek kazasının sosyal ve iktisadi yapısı ile tarım ve hayvancılığı Temettü'at defterlerinden istifade edilerek incelenmiştir. Konumuzla dolaylı olarak ilgili olmak üzere Hurufat Defterleri esas alınarak hazırlanan[9] ve XVI. yüzyılda Ermenek kazasını[10] konu edinen iki tez daha bulunmaktadır.

Daha önce de ifade edildiği üzere, döneme ait yapılmış müstakil bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu sebeple hem bu eksikliğin giderilerek XIX. yüzyılda Ermenek kazasının idari yapısını ortaya çıkarmak hem de kazanın idari yapısındaki değişim ve gelişmeleri incelemek ve mevcut yapılmış çalışmalardan da istifade ederek konuyu yeniden değerlendirmek için hazırlanmıştır. Çalışmada XIX. yüzyıl başlarından 1920'lere kadar olan dönemdeki Ermenek kazasının idari yapısı ele alınmıştır.

Ermenek Kazasının İdari Yapısı

Ermenek kazasının idari yapısıyla ilgili Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde yaptığımız araştırmada kazanın XVIII. yüzyıl sonlarında ve XIX. yüzyıl başlarında İçel sancağına bağlı olduğu görülmektedir. Bu konuda da Osmanlı Arşivi'nde çok sayıda belge bulunmaktadır. Ancak belgelerde İçel sancağının hangi vilayete bağlı olduğuna dair bir kayıt yer almamaktadır. Bunun üzerine

---

4 Halit Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, İstanbul 2005.

5 Ensar Köse – Doğan Atlay, *Mut Claudiopolis,* Mut Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2005.

6 Ahmet Ali Gazel, *aynı makale*, s. 1215-1253.

7 Mehmet Ali Talayhan, *Osmanlı Devlet Salnamelerine Göre Adana ve Konya Vilayetlerinin İdari Taksimatı (1851 – 1910),* Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2001.

8 Önder Çulhacı, *19. Yüzyıl Ortalarında Ermenek Kazası (1839-1856)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.

9 Mevlüt Eser, *Hurufat Defterlerine Göre Ermenek*, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2011.

10 Bilal Gök, *Ermenek Kazası (1500-1600),* İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Malatya 2006.

Adana Vilayeti Ahkam Defterleri'ndeki kayıtlar ve hükümler incelenmiştir. Buradaki kayıtlar Ermenek kazasının İçel sancağı ve Adana vilayetine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim 5 Numaralı Adana Ahkam Defterinde, *"Ber-vech-i arpalık İçil Mutasarrıfı Vezire ve Ermenek Kadısına hüküm ki"*[11] şeklinde kayıtlı hüküm 15 – 25 Eylül 1785 tarihlidir. Bu şekildeki hükümler sonraki yıllarda da defterde yer almaktadır. Mesela sayfa 133'te 6-15 Kasım 1792 tarihli hüküm *"İçil Sancağı Mutasarrıfı Vezirim Paşaya ve Ermenek kazası naibine hüküm ki"* şeklindedir. Yine aynı defterde 28 Mayıs – 7 Haziran 1797 tarihli başka bir hüküm *"Dergâh-ı Mu'allam Kapucubaşılığı pâyesiyle hâlâ İçil Sancağı Mütesellimi Ahmed dame mecduhuya ve Ermenek kazası nâ'ibine hüküm ki"*[12] şeklinde yer almaktadır. Bu kayıtlar Ermenek kazasının XVIII. yüzyıl sonlarında Adana vilayetinin İçel sancağına bağlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Ermenek kazasının idari yapısındaki bu durum XIX. yüzyıl başlarında da değişmemiştir. 5 Numaralı Adana Ahkam Defteri'nde kayıtlı 19 – 28 Ekim 1802 tarihli *"Dergâh-ı Mu'allâm Kapucubaşılarından olup Mirâhur-ı Ulâ pâyesi olan İçil Sancağı Mütesellimine ve Ermenek kadısına hüküm ki"* hüküm[13] bunu doğrulamaktadır. Yine 6 Numaralı Adana Ahkam Defteri'nde kayıtlı *"Ermenek Kazası Nâ'ibine ve İçil Sancağı Mütesellimine Hüküm ki"* şeklinde kayıtlı 11 – 20 Eylül 1810 tarihli hüküm[14] de Ermenek'in İçel sancağına bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Arşiv kayıtları takip edildiğinde Ermenek kazası 1815 yılında da İçel sancağına bağlı olduğu görülmektedir[15]. Yine 17 Temmuz 1820 tarihli belgedeki *"İçil sancağı kazalarından medîne-i Ermenâk kazâsında vâki'…"*[16] şeklindeki kayıt Ermenek'in idari yapısında bir değişiklik olmadığını ortaya koymaktadır. Kazanın idari yapısında 1825 yılında da bir değişiklik görülmemektedir[17].

Ermenek kazasının idari yapısı ile ilgili detaylı bilgiye 1830 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımı neticesi oluşturulan Nüfus Defterlerindeki verilerden ulaşılmaktadır. Maalesef bu nüfus defterleri arşiv kataloğunda yanlış olarak *"Konya eyaleti, İçil sancağı, Ermenek kazası defteri a.g.y.tt"* şeklinde yazılmıştır. Defterin kapağında ise *"Defter-i Mufassal-ı İslâm kazâ-i Ermenâk der-livâ-i İç İli sene 1246"* yazmaktadır[18]. Konya eyaleti şeklinde bir ifade yer almamaktadır. Benzer şekilde Nevâhi-i Ermenek kazasının da nüfus defterinin kapağında da *"Konya eyaleti, İçil sancağı Nevâhi(-i Ermenek) kazası…"* şeklinde kataloğa eyaletin adı yanlış yazılmıştır[19]. Ancak bu defterin iç sayfasında *"Adana İçil"* kaydı bulunmaktadır. Bu kayıt, katalog bilgilerinin aksine İçel sancağının Adana vilayetine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Zaten aynı

---

11 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (Bundan sonra BOA şeklinde kısaltılacaktır.), 5 Numaralı Adana Ahkâm Defteri, s. 44.

12 BOA, 5 Numaralı Adana Ahkâm Defteri, s. 253 - 54.

13 BOA, 5 Numaralı Adana Ahkâm Defteri, s. 286 - 87.

14 BOA, 6 Numaralı Adana Ahkâm Defteri, s. 79.

15 BOA, HAT, nr. 500/24490; BOA, 6 Numaralı Adana Ahkâm Defteri, s. 126.

16 BOA, C. EV., nr. 6/263-1.

17 BOA, 7 Numaralı Adana Ahkâm Defteri, s. 120.

18 BOA, NFS. d., Nr. 3641.

19 BOA, NFS. d., Nr. 3642.

döneme ait 7 Numaralı Adana Ahkâm Defterinde yer alan "*Ermenek kazası naibine ve İçil Sancağı Mütesellimi zide mecduhuya hüküm ki*"[20] 1830 tarihli hüküm de bu durumu doğrulamaktadır. Yine Fazıla Akbal'ın 1831 yılında Osmanlı Devleti'nin idari taksimatını ele aldığı makalesinde İçel sancağı Adana eyaleti bünyesinde yer almaktadır[21]. Bu izahlar şunu göstermektedir: 1830 yılında İçel sancağı Adana eyaletine bağlıdır. Dolayısıyla Ermenek kazası da Adana eyaleti bünyesinde yer almaktadır. O yıllarda Ermenek kazasının 14 mahallesi ve 14 köyü bulunmaktadır. Nüfus Defterinde yer alan verilere göre Ermenek'in köy ve mahalleleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-1 Ermenek Kazasının Mahalle ve Köyleri (1830)[22]

Sıra No	Mahalle Adı	Sıra No	Köy Adı
1	Değirmenlik	1	Sarımazı
2	Zaviye	2	Akmanastır
3	Saray	3	Kazgancı
4	Sipas	4	Yukarı İrnebolı
5	Gülpazarı	5	Aşağı İrnebolı
6	Kiçipazarı	6	Zeyve
7	Akcamescid	7	Arnava
8	Kemros-ı Sagîr	8	Görmel
9	Cemaleddin	9	Çavuş
10	Kemros-ı Kebîr	10	Ahd
11	Arapşah	11	Cenne
12	Sandıklı	12	Eskice
13	Bağrasi	13	Mihaller
14	Cümle	14	Ezvend

Bu arada Osmanlı Devleti'nin merkezinde Yeniçeri Ocağı kaldırılmış ve yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusu kurulmuştur. Askeri alanda yapılan yeni düzenlemenin devamı niteliğinde olmak üzere 1834 yılında Redif-i Asâkir-i Mansûre kurulmuştur. Bir süre sonra redif taburlarının askerî ve malî idarelerinin tek elde toplanması için Anadolu'da beş müşirlik kurulmuştur. Yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla bu müşirliklerin komutanlığı bulundukları vilayetlerin valileri tarafından yürütülmekteydi. Konya Müşirliğini Konya, Akşehir, Beyşehir, İçel, Niğde ve Aksaray sancakları oluşturmaktaydı. Müşirliğin merkezi Konya idi[23]. Böylece İçel sancağı mülki olarak Adana vilayetine askeri hususlarda Konya'ya bağlı hale gelmişti. Bu durum Ahkam Defterlerine de yansımıştır. Mesela 1838 yılında yazılan hüküm "*Mülhakatıyla Redif-i Mansûre Eyâlet-i Konya Müşîri Vezirim El-Hac Ali Paşa İclalehuya ve Ermenak kazâsı nâ'ibine hüküm ki*" şeklindedir[24].

---

20 BOA, 7 Numaralı Adana Ahkâm Defteri, s. 243-44.

21 Fazıla Akbal, "1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğunda İdari Taksimat ve Nüfus", *Belleten*, Cilt XV, Sayı 60, Ankara 1951, s. 620, 623.

22 BOA, NFS. d., Nr. 3641 defterin 1-116. sayfalarında mahalleler, 126 – 213. de ise köyler kayıtlıdır.

23 Mübahat Kütükoğlu, "Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu Redif-i Asakir-i Mansure", *İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi (Prof. Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı)*, Sayı 12, İstanbul 1982, s. 141-42.

24 BOA, 8 Numaralı Adana Ahkâm Defteri, s. 92.

Bu arada Tanzimat Fermanı'ndan sonra maliye alanında yapılan düzenlemeler çerçevesinde 1840 yılında "Muhassıllık" sistemine geçilmiştir. Bu çerçevede 1841 yılında oluşturulan Konya eyaleti muhassıllığı bünyesinde İçel sancağı da bulunmaktadır. İçel Muhassılı ise Kapıcıbaşı Alaaddin Ağa'dır[25]. Yapılan bu düzenlemelerle mali konularda İçel sancağı Konya'ya bağlı olacaktır.

Askerlik ve maliye alanında yapılan bu düzenlemelere rağmen Ermenek kazasının idari yapısında bir değişiklik olmamış mahalle ve köy sayısında bir artma veya azalma meydana gelmemiştir. Bu minvalde aşağıdaki tabloda 1840 yılında Ermenek kazasının köy ve mahalleleri verilmiştir.

Tablo-2 Ermenek Kazası'nın Mahalle ve Köyleri (1256/1840)[26]

Sıra No	Mahalle Adı	Sıra No	Köy Adı
1	Değirmenlik	1	Görmel
2	Zaviye	2	Arnava
3	Saray	3	Zeyve
4	Sipas	4	Aşağı İrnebol
5	Gülbazar	5	Yukarı İrnebol
6	Keçipazar	6	Gazgancı
7	Akcamescid	7	Akmanasdır
8	Celaleddin	8	Sarıdarı
9	Kemros-ı Sagîr	9	Çavuş
10	Kemros-ı Kebîr	10	Ahd
11	Cümle	11	Cenne
12	Bağarası	12	Eskice
13	Arapşah	13	Mihaller
14	Sandıklı	14	Ezvendi

Tablodaki bilgilerde de görüldüğü üzere Ermenek kazasının köy ve mahalle sayısında bir değişiklik söz konusu değildir. Ancak 1830'da Cemaleddin olarak kayıtlı olan mahallenin adı burada Celaleddin, Sarımazı köyü ise Sarıdarı olarak kaydedilmiştir. Yani yazımlardaki bazı küçük değişikliklerden başka kayda değer bir değişiklik yoktur.

Ancak 1845 yılında İçel sancağının dolayısıyla Ermenek kazasının idari yapısında önemli bir değişiklik meydana geldiği görülmektedir. Zira 21 Kasım 1845 tarihli bir lâyihada yer alan *"Konya eyâletine mülhak İç İl Kaymakamlığı dâhilinde makarr-ı kaymakamî olan nefs-i Ermenak kazâsıyla merbûtânı bulunan malûmü'l-esâmi kazâların …"*[27] şeklindeki ifadeden artık İçel sancağının Konya eyaletine bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu sırada Ermenek kazasının 13 mahallesi ve 14 köyü bulunmaktadır[28]. Ayrıca Ermenek sancak merkezi konumundadır. Fakat bu değişikliğin tam olarak hangi tarihte gerçekleştiği tespit edilememiştir. Ancak bu durum uzun sür-

---

25 Ayla Efe, *Muhassıllık Teşkilatı*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Eskişehir 2002, s. 13.

26 BOA, NFS. d., Nr. 3661.

27 BOA, A. MKT., Nr. 30/76. Bu layihanın değerlendirilmesi için bk. Sacit Uğuz, Ahmet Ali Gazel, "1845 Yılında Ermenek ve Çevresi", *Ermenek Araştırmaları*, Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, C. I, Konya 2018, s. 541-52.

28 Doğan Koçer, *Karaman Temettü'ât Defterleri*, Cilt I, Karaman 2007, s.152-53.

memiş ve 1851 yılında İçel sancağı tekrar Adana vilayetine bağlanmıştır[29]. Bu durum uzun sürmemiş ve İçel sancağı 1855 yılında yeniden Karaman (Konya) eyaletine katılmıştır[30]. Bu idari yapı 1869 yılına kadar devam ettiği gibi Ermenek kazası da İçel sancağının sancak merkezi olmuştur[31].

Taşra teşkilatında gerçekleştirilen reform ile 1864 yılında hazırlanan Vilayet Nizamnamesi Osmanlı Devleti'nde uygulamaya konulmuştur. 1864 Vilayet Nizamnamesinin bütün ülkede uygulanmasına dönük yapılan çalışmalar neticesinde 1867 yılında Karaman eyaleti Konya vilayetine dönüştürülmüştür[32]. Nitekim 1285 (1868) yılının ve sonraki yıllara ait Devlet Salnâmelerinde eyaletin ismi "*Vilâyet-i Konya*" olarak kayıtlıdır[33]. Yani Ermenek kazası 1867 yılına kadar Karaman, 1867'de vilâyetin isminin değişmesinden dolayı Konya vilayetine bağlıdır. Ermenek kazası Konya vilayetine bağlı iken idari statüsünde bir değişiklik olmayıp sancak merkezi olup İçel sancağının yönetildiği kazadır. Günümüzün karşılığı olarak il statüsündedir. Bu sırada İçel sancağının diğer kazaları Anamur, Mut, Gülnar, Silifke ve Karataş'tır[34].

Bu dönemde Ermenek kazasının mahalle, köy ve nahiyeleri hakkında detaylı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak Hicri 1285 (1868) yılına ait Konya Vilâyeti Salnâmesi'nde mahalle ve köy ayrımı yapılmadan tek hanede *"Mahallât ve Kurâ"* yazılarak Ermenek'in 15'i merkeze, 30'u Nevahi nahiyesine ait olmak üzere toplam 45 mahalle ve köyü kayıtlıdır. Muhtemelen bu veriler Ermenek'in mahallelerini ihtiva etmemektedir. Salnamede 3700'ü Ermenek kaza merkezine, 5786'sı nahiyeye ait olmak üzere toplam 9.486 nüfusu olduğu da kayıtlıdır[35].

Yukarıda bahsedilen Nevahi nahiyesi Nevahi-i Ermenek kazasıdır. Kuruluş tarihini tam olarak tespit edemediğimiz Nevahi-i Ermenek kazası yaklaşık olarak günümüzdeki Sarıveliler ve Başyayla ilçelerinin bulunduğu bölgedir. Yaptığımız literatür taramasında bu kaza hakkında yapılmış bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu nedenle çoğunlukla Ermenek kazası bünyesinde gösterilmektedir. Bu yanlışlık Osmanlı Arşivi'ndeki kataloglarda da yer almaktadır. Ancak Osmanlı Arşivi'ndeki belgelerde geçen kayıtlarda XIX. yüzyılın başlarından 1860'lara kadar olan süreçte bahsettiğimiz bölgede idari bir birim olarak Nevahi-i Ermenek isminde bir kaza bulunmaktadır[36].

Nevahi-i Ermenek kazası muhtemelen 1864 Vilayet Nizamnamesinden sonra nahiye statüsüne düştüğü, 1868 yılında da Ermenek kazası bünyesine katıldığı anlaşılmaktadır. Bu değişiklikle Ermenek idari yapı olarak büyüyerek bir nahiye ve 45

---

29 *Salnâme-i Devlet-i Aliyye*, Def'a 6, Sene 1268, s. 71.

30 *Salnâme-i Devlet-i Aliyye*, Def'a 10, Sene 1272, s. 66.

31 *Salnâme-i Devlet-i Aliyye*, Def'a 10, Sene 1272, s. 66; 1273, s. 65; 1274, s. 104; 1275, s. 71; 1278, s. 76; 1279, s. 78; 1280, s. 71; 1281, s. 69; 1282, s. 68; 1283, s. 74; 1284, s. 91; 1285, s. 102; 1286, s. 136.

32 Mehmet Güneş, Osmanlı Döneminde Vilâyet İdaresinin Esasları, İstanbul 2015, s. 49-50; Aynı müellif, Osmanlı Devleti'nde Kaymakamlık (1842-1871), İstanbul 2014, s. 295 vd.

33 *Salnâme-i Devlet-i Aliyye*, Def'a 23, Sene 1285, s. 102; 1286, s. 136.

34 *Konya Vilâyeti Salnâmesi*, Def'a 1, Sene 1285, s. 53-57.

35 *Konya Vilâyeti Salnâmesi*, Def'a 1, Sene 1285, s. 91.

36 Bu kazaya ait Hicri 1246, 1254 ve 1256 yıllarına ait nüfus defterleri bulunmakta ve bu defterler yüksek lisans tezi olarak İbrahim Balcı tarafından hazırlanmaktadır.

köylü büyük bir kaza olmuştur[37]. Ancak 1869 yılında İçel sancağının Adana vilayetine bağlanması üzerine Ermenek kazası da Konya vilayetinden ayrılarak Adana vilayetine bağlanmıştır.

Adana Vilâyeti İdaresinde Ermenek

Daha önce Halep vilayetinin bir sancağı olan Adana'nın[38] Fırka-i Islahiyye'nin[39] çalışmaları neticesinde yeniden vilayet hâline getirilmesiyle İçel sancağı buraya bağlanmıştır[40]. Adana vilayetinin kuruluş ve İçel'in buraya bağlanma tarihi hususunda bir görüş birliği olmamakla[41] birlikte gerek arşiv belgelerindeki kayıtlar gerekse Konya vilayeti ve devlet salnamelerindeki veriler, İçel sancağının Adana vilayetine 1869 yılında bağlandığını göstermektedir. Zira Başbakanlık Osmanlı Arşivi, ŞD. ML tasnifindeki 24 Cemaziyelahir 1286 (1 Ekim 1869) tarihli belgedeki *"…nezâret-penâhiye cevâb olarak Adana vilâyetinden gelen inhânın hülâsa-i me'âlinde İçil sancağının Adana'ya alınacak ve Konya'da kalacak mahalleri…"*[42] ifadesi, Adana vilayetin 1869 yılında kurulduğunu ve aynı yıl İçel sancağının buraya bağlandığını göstermektedir. Bundan başka 1287 yılına ait Devlet[43] ve Konya vilayeti salnamelerinde Konya vilayetinin sancakları arasında İçel yer almamaktadır. Ayrıca Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH. İ. UM tasnifindeki bir belgedeki *"…Konya vilâyetine merbût iken 86 tarihinde mezkûr livânın [İçel] Adana vilâyetine rabtı üzerine…"*[44] ifadesinden H. 1286 (1869) yılında İçel sancağının Adana vilayetine bağlandığını teyit etmektedir. İdari yapıda meydana gelen bu değişiklik Ermenek kazasının statüsünün de değişmesine sebep olmuştur. Daha önce sancak merkezi, yani günümüz karşılığı ile il statüsünde iken bu düzenleme ile kaza haline gelmiştir. O tarihte Ermenek iki nahiye ve 64 köyden ibarettir[45].

Bu değişikliği Ermenekliler hiç kabul etmemiş ve kabullenememişlerdir. Nitekim sancak merkezinin kendi kazalarında olması için Ermenek ile Silifke kazaları arasında uzun süre devam edecek bir mücadele yaşanmıştır[46]. Bu konuyu Ensar Köse

---

37 *Konya Vilâyeti Salnâmesi*, Def'a 1, Sene 1285, s. 91.

38 Adana, 1866 yılına kadar eyalet konumunda iken 1283 (1866) yılına ait Devlet Salnamesinde Halep vilayetinin bir sancağı olarak görülmektedir. Bu durum 1286 (1869) yılına kadar devam edecektir. Bk. *Salnâme-i Devlet-i Aliyye*, Def'a 21, Sene 1283, s. 172; 1284, s. 183; 1285, s. 188; 1286, s. 202.

39 Fırka-i Islahiyye hakkında bk. Yusuf Halaçoğlu, "Fırka-i Islahiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt XIII, İstanbul 1996, s. 35-37; Sina Akşin, "Ahmet Cevdet Paşa ve Fırka-yı Islahiye", *Ahmet Cevdet Paşa (Sempozyum: 9-11 Haziran 1995)*, Ankara 1997, s. 117-21.

40 Musa Çadırcı, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları, Ankara 1991, s. 368; Mehmet Güneş, Osmanlı Döneminde Vilayet İdaresinin Esasları, s. 176;

41 Musa Çadırcı Adana vilayetinin 1867 yılında kurulduğunu ifade etmektedir. Bk. Musa Çadırcı, *aynı eser*, s. 368. Alaattin Aköz ise yazdığı makalede Ermenek'in Adana'ya 1871 yılında bağlandığı belirtmiştir. Bk. Alaattin Aköz, "Karaman Eyaleti: XV – XX. Yüzyıllar", *Talat Duru Armağanı*, Haz. Ziya Duru vd., Konya 2016, s. 164-65. Ahmet Ali Gazel tespitlerimizi doğrulayarak Ermenek'in Adana'ya 1869'da bağlandığını belirtmektedir. Bk. Ahmet Ali Gazel, *aynı makale*, s. 1218.

42 BOA, ŞD. ML. Nr. 2114/2-1.

43 *Salnâme-i Devlet-i Aliyye*, Def'a 25, Sene 1287, s. 151.

44 BOA, DH. İ. UM, Nr. 10-3/2-21-15.

45 *Salnâme-i Vilâyet-i Adana*, Def'a 2, Sene 1289, s. 102-103, 106-107.

46 Ahmet Ali Gazel, *aynı makale*, s. 1215-53.

ile Doğan Atlay kitaplarında[47], Ahmet Ali Gazel de bir makalesinde incelediği için burada tekrar ele alınmasına gerek duyulmamıştır.

Sancak merkezinin Silifke'ye taşınmasının sebebi hakkında yazışmalarda resmî bir kayda ulaşılamamıştır. Ancak bu konu Ermenekliler ve Silifkelilere göre farklılıklar arz etmektedir.

Sancak merkezinin Silifke'ye taşınmasının sebebi Ermenek Belediye Başkanı Mehmed Fehmi Efendi ve Ermenek eşrafının hazırladığı mahzarda; "*Anamur ve Gülnar ve Mut kazâlarının iltihakıyla Ermenak kazâsı civârımızda bulunan Konya'nın bir sancağı iken ba'zı müteneffizânın rekabeti sâ'ikasıyla kürsi-i livâ 286 tarihinde sancağın müntehâ-yı şarkîsinde beş günlük mesâfesi olan Silifke kazâsına kaldırılup…*"[48] şeklinde ifade edilmektedir. İfadeden de anlaşıldığı üzere bazı nüfuzlu kişilerin girişimi ile Silifke, İçel sancağının merkezi olmuştur.

Buna karşılık Silifkeliler, sahile ve vilayet merkezine (Adana) yakın olması, stratejik konumu, aşiretlerin iskân ettirilmesi ve "Fırka-i Islahiye"nin önerisi ile Silifke'nin sancak merkezi yapıldığını ileri sürmektedirler[49]. Artık bu tarihten sonra İçel sancağının merkezi Silifke olacaktır. Bu değişiklikle Ermenek sancak merkezi olma statüsünü kaybederek kaza konumuna düşmüştür.

Adana vilayetine bağlandıktan sonra Ermenek kazasının köy ve mahalle sayısında bir artış görülmektedir. 1868 yılında 45 olan köy sayısı, Hicri 1289 (1872) yılına ait Adana vilayeti salnamesinde 64, mahalle ise 15 olarak görülmektedir. Köy sayısındaki bu artış, muhtemelen idari yapıda meydana değişiklikten kaynaklanmış olabilir. Zira durumu izah edecek herhangi veri ve belgeye ulaşılamamıştır. Kazanın nüfusu ise 11.628'dir[50].

Ermenek kazasının idari yapısındaki önemli değişiklik Hicri 1311(1893-94) yılında meydana gelmiştir. Köy sayısı tekrar eski haline gelmiş ve 64'ten 47'ye düşmüştür. Bu köylerin 32'si Nevahi nahiyesine, 15'i Ermenek merkeze bağlıdır[51]. Bu değişikliğin de gerekçesi tespit edilememiştir. Ancak bu tarihten sonra Ermenek kazasının idari yapısında 1906 yılında Konya vilayetine tekrar bağlanıncaya kadar herhangi bir değişiklik meydana gelmemiştir[52].

Konya Sancağı İdaresinde Ermenek (1906-15)

Ermenek kazası, halkın ve yöneticilerinin girişimleri ile yaklaşık 37 yıl sonra tekrar Konya vilayetinin merkez sancağı olan Konya'ya bağlanmıştır. Bu değişiklikle Ermenek hem Adana vilayetinden hem de uzun süre idari yönden bir parçası olduğu İçel sancağından ayrılmıştır.

Ermenek kazasının Konya'ya bağlanma sürecinde kaza yöneticilerinin ve halkının Konya vilayetine bağlanmak için sürekli teşebbüste bulundukları görülmektedir. Gerek yöneticiler gerekse halk hazırladıkları dilekçe, mahzar ve mazbatalarla sürek-

---

47 Ensar Köse - Doğan Atlay, *aynı eser*, s. 243-275.

48 BOA, DH. İ. UM, Nr. 10-3/2-21.

49 Ahmet Ali Gazel, *aynı makale*, s. 1240 -46.

50 *Adana Vilâyeti Salnâmesi*, Def'a 2, Sene 1289, s. 107.

51 *Salnâme-i Devlet-i Aliyye*, Def'a 49, Sene 1311, s. 652.

52 Mehmet Ali Talayhan, *aynı tez*, s. 43 – 81.

li üst makamlara Konya'ya bağlanma taleplerini gerekçeleriyle birlikte iletmişlerdir[53]. Bu dilekçe, mahzar ve mazbatalarda belirtildiği şekliyle Ermenek kazasının Konya'ya bağlanmasının sebepleri şunlardır:

1-Ulaşım olarak Konya'nın yakın olması. Bu bağlamda Ermenek kasabası Konya'ya 28 ve Adana'ya 62 ve Silifke'ye 48 saat mesafededir. Ayrıca Konya ile Karaman arasında bulunan demiryolu hattı sebebiyle yolculuk süresi kısalmıştır.

2-Ermenek'te bulunan askerî birliklerin Konya'daki birliklere bağlı olması. Ermenek birliklerinin Konya Tümenine bağlı olduğu için askerî işlemleri için Konya bağlı.

3-Daha önce Silifke ile yaşanan sancak merkezi olma çekişmesi iki kazanın arasını açmıştır[54].

4-Ticari olarak Ermenek halkının Konya'ya bağlı olması. Ermenekli tacirler eskiden beri alışverişini Konya'dan yapmaktadır.

5-Alanya, Silifke, Anamur, Gülnar ve Mut kazalarında yaşayan aşiretler, Ermenek'in çevresinde bulunan yaylalarda sekiz ay süre kalmaktadır. Nüfusu 20 bini aşan aşiretlerin işlerinin görülmesinde kaza yönetimi müşkilat yaşamaktadır[55].

Bu sebeplerden dolayı Ermenek kazası Adana vilayetinin İçel sancağından ayrılarak 26 Şevval 1324 (13 Aralık 1906) tarihinde Konya vilayeti merkez sancağına rabt ve ilhak edilmiştir[56]. Böylece Ermenek yaklaşık 37 yıl sonra tekrar Konya vilayetine bağlanmıştır. Ermenek, İçel sancağından ayrılarak Konya sancağının bir kazası olmuş ve bu durum 1915 yılına kadar devam edecektir.

Ermenek kazasının Konya'ya bağlandığına dair haber, 21 Ocak 1907 tarihinde kaymakamlığa ulaşmasıyla birlikte halk sevinç gösterilerinde bulunmuş ve padişaha dua etmişlerdir. Buna karşılık Silifkelilerin bu durumu kabullenemedikleri görülmektedir. Ermenek Belediye Başkanı Mehmed Reşid, Sadarete çektiği telgrafta bu durumu, "*Silifke hükm-i irâde-i seniyyenin tenfîzi cihetine gitmeyerek teblîğat-ı vâkı'aya karşu sâlahiyet hâricinde sâbıkı gibi merci' sıfatında bulunarak her dâ'irede her dürlü icrâ-yı mu'âmeleye devâmla mesâlih-i ahâliyi iskâl ve Ermenâk'ın Silifke'de merbût kalması için de teşbbüsât istihzârât itmekde olduğundan…"*[57] şeklinde ifade etmektedir.

Ermenek, Konya sancağına bağlandıktan sonra idari yapısında bir değişiklik olmamıştır. Hicri 1326 (1908) yılına ait Devlet Salnamesi'ne göre Ermenek kazasının bir nahiyesi ve 47 köyü bulunmaktadır[58]. Bu dönemde Ermenek kazası ile ilgili tespit edilen değişiklik Nevahi nahiyesinin merkezi olan Bednam (Tepebaşı) köyünün isminin değiştirilmesidir. Nahiye Meclisinin önerisi ve Konya Vilayeti İdare Meclisinin, *"…karye-i mezkûrede bir câmi'-i şerîf inşâ iden ve orada medfûn bulunan Abdülhalim nâmına nisbe Halimiye tesmiyesiyle ba'demâ bu nâm ile yad olunmak içün…"* şek-

---

53 Ensar Köse - Doğan Atlay, *aynı eser*, s. 267-72; Ahmet Ali Gazel, *aynı makale*, s. 1223-39.

54 Ahmet Ali Gazel, *aynı makale*, s. 1238-39.

55 BOA, DH. İ. UM, Nr. 10-3/2-21; Ahmet Ali Gazel, *aynı makale*, s. 1236.

56 BOA, İ. DH. Nr. 1450/28.

57 BOA, BEO. Nr. 3149/236141-3.

58 Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 64, Sene 1326, s. 784.

lindeki teklifiyle köyün ismi 29 Ekim 1910 tarihinde Halimiye olarak değiştirilmiştir[59].

Dönemin sonlarına doğru Rumi 1328 (1912) yılına ait Devlet Salnamesinde Ermenek kazasının idari yapısında bir değişiklik olmadığı görülmekte ve bir nahiye ile 47 köyü bulunmaktadır[60]. Bu veriler Ermenek'in 1915 yılında yeniden İçel sancağına bağlanmasına kadar kazanın idari yapısında bir değişiklik olmadığını ortaya koymaktadır. Bu sırada Mustafa Fevzi Efendi[61] ve Mehmed Nazif Bey[62] Ermenek Kaymakamlığı görevinde bulunmuşlardır.

Müstakil İçel Mutasarrıflığı Yönetiminde Ermenek

Osmanlı Devleti'nde "Müstakil Mutasarrıflık"ların kuruluşu 1841 yılına kadar gitmektedir. Sancakların coğrafi konumu, toplum yapısı, bölgede çıkan sosyal veya siyasi olaylar ve diğer sebeplerden dolayı vilayetlerden ayrı, doğrudan merkeze bağlı mutasarrıflıklar oluşturulmuştur. Bunlar sonradan "Müstakil Mutasarrıflık" olarak isimlendirilmişlerdir. Tespitlerimize göre bu mutasarrıflıkların ilki 1841 yılında Şam eyaletinden ayrılarak doğrudan merkeze bağlanan Kudüs mutasarrıflığıdır[63]. Kudüs mutasarrıflığını daha sora Osmanlı coğrafyasının değişik bölgelerinde kurulan müstakil mutasarrıflıklar takip etmiştir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla daha sonra 1861'de Cebel-i Lübnan[64], aynı yıl Kocaeli[65] ve 1914'te Antalya[66] "Müstakil Mutasarrıflık" olmuştur.

Bu bağlamda Adana vilayetine bağlı olan İçel sancağı *"…inkişâf-ı iktisâdîleri ve hüsn-i idâreleri nokta-i nazarından…"* 14 Rebi'ülahir 1333 (1 Mart 1915) tarihinde müstakil bir mutasarrıflık haline getirilmiştir[67]. İçel sancağının müstakil liva haline getirilmesi Ermenek kazasının idari yapısının bir kez daha değişmesine sebep olmuştur.

Daha İçel sancağı kurulmadan önce Konya Vilayeti Umûmi Meclisi'nde yapılan görüşmede daha önce Konya'ya bağlanma gerekçeleri sebep gösterilerek Ermenek'in İçel sancağına bağlanmasına karşı yönde karar alınmıştır. Gerekçe ve karşı çıkma süreci Konya valiliğinden Dahiliye Nezareti'ne yazılan 9 Şubat 1330 (22 Şubat 1915) tarihli yazıda; *"4 Şubat sene 330 tarihli ve dokuz yüz otuz beş numerolu telgrafnâme-i alîleri cevâbıdır. Ermenâk kazası on sene evvel İçil sancağına merbût iken aralarında otuz altı saat mesâfe olmakla beraber mevâni'-i tabî'iyyeden bulunan cesîm dağlarla büyük nehrin mürûr u ubûru iskâl itmesi ve aralarında yol bulunmaması ve kazâ-i mezkûrun on sekiz sâ'at mesâfesi yani Karaman'dan Konya'ya kadar olan kısmı şimendüferle olmak üzere Konya'ya otuz altı sâ'at mesâfede ve râbıtâ-i mülkiyesi de Konya ile bulunduğu hâlde*

---

59 BOA, İ. DH. Nr. 1484/8.

60 Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 67, Sene (R) 1328, s. 763.

61 Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 67, s. 763.

62 Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 64, s. 784.

63 Yasemin Avcı, Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890 – 1914), Ankara 2004, s. 60-61.

64 İlber Ortaylı, Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880), Ankara 2000, s. 51-53.

65 İlkay Erken, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kocaeli Sancağı'nın İdari Yapısı", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 25, Sayı 2, İstanbul 2015, s. 209.

66 Muhammet Güçlü, "Müstakil Teke (Antalya) Sancağı'nın Kurulması ve İdari Düzenlemeye İlişkin Bir Belge", *Adalya*, Sayı 2, İstanbul 1998, s. 289-319.

67 BOA, İ. DH. Nr. 1512/79.02.1(İ. DH. 1512/1333. R. 15). Aynı belgede Hüdavendigâr vilayetinden Kütahya ve Haleb vilayetinden Maraş sancaklarının müstakil mutasarrıflık hâline getirildiği yazılıdır.

Adana vilâyeti merkezine yetmiş sâ'at uzak bulunması hasebiyle ahâli-i mahalliyenin gördükleri müşkilâtı ve iktisâd ve ticârî uğradıkları zararları hükûmet-i merkeziyeye arz itmeleri üzerine livâ-i mezkûrdan fekk-i irtibâtı ile Konya'ya rabt idilmiş olmasına nazaran tekrâr İçil sancağına rabt ve ilhâkı evvelce beyân ve şikâyet olunan müşkilâtın tekerrür-i hudûsuna bâdî olacağından kazâ-i mezbûrun Konya'ya olan irtibâtının muhâfazası Meclis-i Umûmi-i Vilâyetçe ittifâkla kabûl olunduğu arz olunur" şeklinde ifade edilmiştir[68].

Ancak Konya Vilayeti Umûmi Meclisi'nin aldığı karara rağmen Ermenek kazası, *"kurb ve münâsebeti hasebiyle İçil sancağına ilhâkı bi't-tensîb…"* yani yakınlık ve münasebeti sebebiyle 20 Rebi'ülahir 1333 (7 Mart 1915) tarihli irâde-i seniyye ile İçel mutasarrıflığına bağlanmıştır[69]. Silifke, Mut, Anamur, ve Gülnar'dan sonra Ermenek kazası İçel mutasarrıflığının beş sancağından birini oluşturmuştur. Bu sırada Ermenek kazası kaymakamı Şafi' Bey'dir[70].

Ermenek, müstakil İçel sancağının kazası iken nahiye sayısı birden ikiye çıkmıştır. Bu değişiklik Ermenek'in Konya'ya bağlanması için 16 Şubat 1918 tarihinde Ermenek halkı tarafından mahzar şeklinde hazırlanarak Sadarete, çekilen telgraftaki, *"…kazaya mülhak Halimiye ve Fariske nahiyeleri…"* ifadesinden anlaşılmaktadır. Yeni kurulan Fariske (Göktepe) nahiyesi ile Ermenek'in nahiye sayısı ikiye çıkmıştır[71].

Ermenek yaklaşık dört yıl İçel sancağına bağlı kaldıktan sonra halkın tepkisi ve talebi dikkate alınarak 1919'da yeniden Konya'ya bağlanmıştır.

Ermenek Yeniden Konya Sancağında

Daha önce bahsedildiği üzere İçel sancağının müstakil il olması sebebiyle 1915 yı1ında Ermenek kazası İçel sancağına bağlanmıştı. Ancak bu değişiklik halk tarafından tepki ile karşılanmış ve Ermenek'in tekrar Konya'ya bağlanması için girişimlerde bulunmuşlardır.

Daha Ermenek kazasının İçel sancağına bağlandığı 1915 yılı Kasım ayında Ermenek kazasının ya sancak merkezi yapılması ya da Konya'ya bağlanması için Ermenek Belediye Meclisi tarafından Sadaret ve Dahiliye Nezaretine hitaben mazbatalar tanzim edilmiştir. Yine aynı yılın Aralık ayında Ermenek ahalisinden Halis ve 1916 yılı Ocak ayında Numan Efendizâde Mehmed efendiler Ermenek kazasının Konya'ya bağlanması için Dahiliye Nezaretine telgraf çekmişlerdir. Keşçizâde Mustafa ise 7 Mart 1916 tarihli arzuhalinde Ermenek'in İçel sancağına bağlanması ile Konya sultani ve sanayi mekteplerinde okuyan 60'tan fazla öğrencinin mağdur olacaklarını ileri sürmüştür. 16 Şubat 1918 tarihinde Ermenek halkından Hacı Süleyman Ağazâde Reşad, Numan Efendizade Mehmed, Hacı Said Efendizâde Ahmed ve diğer Ermenekliler, Sadarete, Ermenek'in Konya'ya bağlanması talebini içeren mahzar şeklindeki telgraf çekmişlerdir[72].

Yine 25 Mayıs 1918 tarihinde Ermenek müftüsü, uleması, belediye başkanı ve belediye meclisi üyeleri, eşraf, imamlar ve muhtarlar tarafından tanzim edilen

---

68 BOA, İ. DH. Nr. 222/15-3.

69 BOA, İ. DH. Nr. 1512/85.02.1. (İ. DH. 1512/1333. R. 21).

70 *Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 68, Sene (R) 1334, s. 734-36.

71 BOA, DH. İ. UM. EK. Nr. 112/69-6.

72 BOA, DH. İ. UM. EK. Nr. 112/69.

mahzar doğrudan dönemin sadrazamı Talat Paşa'ya hitaben tanzim edilmiştir. Mahzardaki *"Kazamız içün maddî, ma'nevî çare-i feyz ü sa'âdet bi't-tecrübe sâbit olmuşdur ki; Konya'ya merbûtiyetimizin lutf-i i'âdesinden 'ibâretdir. İçil ile nisbet-i hâzıramız gönlümüze acılı yaralar açmıştır. Hayât-ı güzeştemiz, hâl ve âtîmiz içün medâr-ı istidlâl-i fecâyi'-i günâ-gûn ile mâlâ-mâldır. Üç senedir inim inim inleyerek sekene-i kazâ fırsat buldukça pek elîm ve takat-fersâ olan âsitân-ı merâhim-nişân-ı asâfanelerine arz itmek cesâretinde bulunmuşlar ise de…"* ifadesiyle Ermenek halkının üç senedir inim inim inlediği vurgulanarak kazanın Konya'ya bağlanması istenmektedir[73].

Ermenek kazası halkı ve yöneticilerinin teşebbüsler Dahiliye Nezareti'nden 19 Zilkade 1337 (16 Ağustos 1919) tarihinde Sadarete yazılan tahriratda, *"Ermenek kazasının Konya vilâyetine i'âde-i irtibâtı hakkında ahâli-i kaza tarafından mukaddemâ müte'addid telgrafnâmelerle mürâca'at vuku'bulduğu…"*[74] şeklinde ifade edilmektedir.

Bu teşebbüsler neticesinde Ermenek kazası 23 Zilkade 1337 (20 Ağustos 1919) tarihinde tekrar Konya vilayeti merkez sancağı olan Konya'ya bağlanmıştır[75]. O tarihte Ermenek kazasının idari yapısı hakkında bir veriye ulaşılamamıştır. Ancak 1922 yılında basılan ve Sağlık Bakanlığı tarafından Dr. Nazmi'ye hazırlattırılan[76] *Türkiye'nin Sıhhî-i İctimâ'î Coğrafyası Konya Vilâyeti*, isimli eserde Ermenek kazasının iki nahiyesi ve 46 köyü olduğu kayıtlıdır. 1920 yılı başlarında Ermenek kazasının idari taksimatı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Ancak köy isimleri kitapta muhtemelen yanlış yazılmış olmalıdır. Zira daha önceki verdiğimiz tablodaki isimlerle bir uyuşmamaktadır. Tabloyu hazırlarken eserdeki yazılışına sadık kalınmıştır.

Tablo-2 1920 Yılı Başlarında Ermenek Kazasının İdari Taksimatı[77].

Ermenek Merkez Kazasına Ait Köyler

Bisse	Emsi	Mihallar
Ezvendi	Eskice	Gevres?
Çimene	Arnova	Çavuş
Zeyve	Aşağı İrnebol	Yukarı İrnebol
Kazgancı	Ak Manastır	Ayrasıllar?
Sarıvadi		

Davdas (Üzümlü) Nahiyesine Ait Köyler

Yukarı İzvid	Aşağı İzvid	Ala Kilise
Gargara	Dindebol	Başköy
Lafza	Kışla	Yeniceköy
Gerde	Büyük Karapınar	İznebol
Halimiye	Boyalık	Çenne
Güzve	Dere	

Fariske (Göktepe) Nahiyesine Ait Köyler

73 BOA, DH. İ. UM. EK. Nr. 112/69-14.

74 BOA, İ. DUİT. Nr. 57/20-2.

75 BOA, İ. DUİT. Nr. 57/20-1.

76 Osman Gümüşçü, "Millî Mücadele Dönemi Türkiye Coğrafyası İçin Bilinmeyen Bir kaynak: Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XV, Sayı 45, Ankara 1999, s. 940-45.

77 Doktor Nazmi, *aynı eser*, s. 110; *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin İsimleri*, Türkiye Cumhuriyeti Dahiliye Vekâleti Nüfus Müdiriyet-i Umûmiyesi Yayını, İstanbul 1928, s. 833-34.

Küçük Karapınar	Sarıveliler	Adiller
Turcalar	Civler	Mencek
Uğurlu	Lamos	Gönder
Çukurbağ	Daran	Mulumu
Muzvadi		

Tabloda görüldüğü üzere Ermenek'in 16'sı Ermenek merkeze, 17'si Davdas nahiyesine ve 13'ü Fariske nahiyesine bağlı olmak üzere 46 köyü bulunmaktadır. Bu sırada Ermenek kazasının nüfusu hepsi Müslüman olmak üzere 13.397'si erkek ve 15.588'i kadın toplam 28.945 kişiden oluşmaktadır[78]. Ermenek kazasının idari yapısında bundan sonra da değişim devam etmiş ve 70 yıl sonra 1989 yılında Karaman'a bağlanmıştır.

Sonuç

Sonuç olarak incelediğimiz dönemin başlarında Adana eyaleti bünyesinde İçel sancağına bağlı olan Ermenek kazasının 14 mahallesi ve 14 köyü bulunmaktadır. Bu durum 1860'lara kadar bu şekilde devam etmiştir. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin gerek askerlik gerek mali alanda yaptığı düzenlemelerin yansımaları Ermenek kazasında da görülmektedir.

İncelenen dönemde Nüfus ve Temettüat defterleri hariç Ermenek kazasının köy ve mahalle isimlerinin kayıtlı olduğu bir belgeye ulaşılamamıştır. Bu nedenle XIX. yüzyılın ikinci yarısında Ermenek kazasına bağlı köylerin isimleri bir tablo şeklinde ortaya konulamamıştır. Ayrıca Nevahi-i Ermenek kazasının da Ermenek kazası ile karıştırıldığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan kataloglara yansımıştır. Bu bakımdan bölgeyi araştıracak olan kişilerin Osmanlı Arşivinde yer alan belge kataloglarından ziyade belgelerin asıllarına bakmalarında fayda vardır.

Ermenek kazasının idari yapısındaki önemli değişim ve gelişmeler 1864 Vilayet Nizamnamesi'nden sonra gerçekleşmiştir. Nitekim 1868'de kazanın bir nahiyesi ve 45 köyü bulunmakta iken bu sayı 1872'de 64'e çıkmıştır. Köy sayısı 1893 yılında tekrar 47'ye düşmüş ve 1920'lere kadar bu sayıda bir değişiklik meydana gelmemiştir.

Yine incelen dönemde Ermenek kazasının idari yapısının sürekli değiştiği görülmektedir. Bu değişimden idari statüsü de nasibini almıştır. Dönemin başında sancak merkezi olan Ermenek, 1869 yılında İçel sancağının Adana vilayetine bağlanması üzerine sancak merkezi olma özelliğini kaybetmiştir. Bu tarihten sonra idari statüsü kaza konumuna düşmüştür. Bu sebeple Ermenek ve Silifke kazaları arasında on yıllarca sürecek bir mücadele yaşanmıştır. Yine uzun süre İçel sancağının bir parçası olan Ermenek, 1906 yılından itibaren Konya sancağının idari birimlerinden birini oluşturmuştur.

Ermenek kazasının idari yapısında meydana gelen değişikliklere Ermenek halkı ve yöneticileri kayıtsız kalmamışlardır. Özellikle sancak merkezi statüsünü kaybettikten sonra ya tekrar sancak merkezi olmak ya da Konya'ya bağlanmak için on yıllarca üst makamlar nezdinde teşebbüste bulunmuşlardır.

---

78 Doktor Nazmi, *aynı eser*, s. 111.

KAYNAKÇA

a-Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA şeklinde kısaltılmıştır.) 5 Numaralı Adana Ahkâm Defteri

BOA, 5 Numaralı Adana Ahkâm Defteri.

BOA, 6 Numaralı Adana Ahkâm Defteri

BOA, 7 Numaralı Adana Ahkâm Defteri

BOA, 8 Numaralı Adana Ahkâm Defteri

BOA, NFS. d., Nr. 3641.

BOA, NFS. d., Nr. 3642.

BOA, NFS. d., Nr. 3661.

BOA, BEO.

BOA, A. MKT.

BOA, C. EV.

BOA, DH. İ. UM.

BOA, DH. İ. UM. EK.

BOA, HAT

BOA, İ. DH.

BOA, İ. DUİT.

BOA, ŞD. ML.

b-Süreli Yayınlar

Konya Vilâyeti Salnâmesi, Def'a 1, Sene 1285.

Salnâme-i Vilâyet-i Adana, Def'a 2, Sene 1289.

Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a: 10, Sene 1272; 1273; 1274; 1275; 1278; 1279; 1280; 1281; 1282; 1283; 1284; 1285; 1286; 1287; 1311; 1326; (R) 1328; (R)1334.

c-Araştırma Eserler

Akbal, Fazıla, "1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğunda İdari Taksimat ve Nüfus", *Belleten*, Cilt XV, Sayı 60, Ankara 1951.

Aköz, Alaattin, "Karaman Eyaleti: XV – XX. Yüzyıllar", *Talat Duru Armağanı*, Haz. Ziya Duru vd., Konya 2016.

Akşin, Sina, "Ahmet Cevdet Paşa ve Fırka-yı Islahiye", *Ahmet Cevdet Paşa (Sempozyum: 9-11 Haziran 1995),* Ankara 1997.

Avcı, Yasemin, Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890 – 1914), Ankara 2004.

Bardakçı, Halit, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, İstanbul 2005.

Çadırcı, Musa, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları, Ankara 1991.

Çelik, Şenol, "İçel", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt XXI, İstanbul 2001.

Çulhacı, Önder, *19. Yüzyıl Ortalarında Ermenek Kazası (1839-1856),* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.

Doktor Nazmi, Türkiye'nin Sıhhî-i İctimâ'î Coğrafyası Konya Vilâyeti, Ankara 1922.

Efe, Ayla, *Muhassıllık Teşkilatı*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Eskişehir 2002.

Erken, İlkay, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kocaeli Sancağı'nın İdari Yapısı", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 25, Sayı 2, İstanbul 2015.

Eser, Mevlüt, *Hurufat Defterlerine Göre Ermenek*, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2011.

Gazel, Ahmet Ali, "İçel Sancağı'nın Yönetim Merkezi Olmak İçin Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 56, Erzurum 2016.

Gök, Bilal, *Ermenek Kazası (1500-1600)*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Malatya 2006.

Güçlü, Muhammet, "Müstakil Teke (Antalya) Sancağı'nın Kurulması ve İdari Düzenlemeye İlişkin Bir Belge", *Adalya*, Sayı 2, İstanbul 1998.

Gümüşçü, Osman, "Millî Mücadele Dönemi Türkiye Coğrafyası İçin Bilinmeyen Bir kaynak: Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XV, Sayı 45, Ankara 1999.

Güneş, Mehmet, Osmanlı Döneminde Vilâyet İdaresinin Esasları, İstanbul 2015.

_____, Osmanlı Devleti'nde Kaymakamlık (1842-1871), İstanbul 2014.

Halaçoğlu, Yusuf, "Fırka-i Islahiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt XIII, İstanbul 1996.

Koçer, Doğan, *Karaman Temettü'ât Defterleri*, Cilt I, Karaman 2007.

Köse, Ensar – Doğan Atlay, *Mut Claudiopolis,* Mut Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2005.

Köse, Ensar, *Ayanlar Çağında İçel Sancağında Sosyal Hareketlilik*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2013.

Kütükoğlu, Mübahat, "Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu Redif-i Asakir-i Mansure", *İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi (Prof. Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı)*, Sayı 12, İstanbul 1982.

Ortaylı, İlber, Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880), Ankara 2000.

Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin İsimleri, Türkiye Cumhuriyeti Dahiliye Vekâleti Nüfus Müdiriyet-i Umûmiyesi Yayını, İstanbul 1928.

Şaşmaz, Musa, Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920 – 2013), Cilt VIII, Ankara 2014.

Şemseddin Sami, *Kamûsü'l-'Alâm*, Cilt II, İstanbul 1306/1889.

Talayhan, Mehmet Ali, *Osmanlı Devlet Salnamelerine Göre Adana ve Konya Vilayetlerinin İdari Taksimatı (1851 – 1910),* Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2001.

EKLER

Ek:1

Ermenek kazasının 1906'da Adana'ya bağlandığına dair İrâde-i Seniyye (BOA. İ. DH. Nr. 1450/28-2)

Ek:2

Bednam köyünün isminin Halimiye olarak değiştirilmesine dair İrâde-i Seniyye
(BOA. İ. DH. Nr. 1484/8-4)

Ek: 3

Müstakil İçel Mutasarrıflığı'nın kurulduğuna dair İrâde-i Seniyye (BOA. İ. DH. Nr. 1512/79-2)

Ek:4

Ermenek kazasının Müstakil İçel Mutasarrıflığı'na bağlandığına dair İrâde-i Seniyye
(BOA. İ. DH. Nr. 1512/85-2)

Ek: 5

Ermenek kazasının 20 Ağustos 1919 tarihinde Konya'ya bağlandığına dair İrâde-i Seniyye
(BOA. İ. DUİT. Nr. 57/20)

Ek:6

1920'lerin başlarında Ermenek kazasının köyleri (Dr. Nazmi, *aynı eser*, s. 110)

AĞUŞ-I SENGİSTAN'DA MEMLEKET SAVUNUSU: ERMENEK'TE ŞEHİR STATÜSÜNÜ KORUMA BİLİNCİ VE ÖZELLİKLERİ (1869-1904)

Emre KOÇ*

Karaman'a 160, Konya'ya 211 km uzaklıkta bulunan Ermenek Akdeniz Bölgesi'nin Taşeli Platosu üzerinde deniz seviyesinden 1.250 metre yükseklikte yer almaktadır. Adı geçen plato günümüzde nüfus yoğunluğunun en tenha olduğu alanlardan birisini oluşturur. Kilometre kareye düşen insan sayısında Türkiye ortalaması 105 iken bu sayı Ermenek'te 23 ve plato genelinde 18'dir. Genel jeomorfoloji, akarsuların büyük etkisiyle doğu-batı doğrultusunda uzanan dağlar ve bu dağlar arasında yer alan vadilerden meydana gelmektedir. Bazı dezavantajlarına rağmen ilk çağlardan bu yana yerleşim özelliği bulunan Ermenek Luwilere, Hititlere, Romanlılara ve Bizanslılara ve son olarak da Türklere yaşam alanı olmuştur.[1] Osmanlı kaynakları ise İçel sancağına 36 saat mesafede konumlandırdıkları bu şehrin "Toros Silsile-i Cibaliyesinin ağuş-ı[2] sengistan'ında[3]" gizlendiği yönünde bir açıklamada bulunmuştur.[4] Buradan anlaşılan XX. yüzyıla girilen dönemde şehir, Toros dağ silsilesinin dağlıktaşlık olan bir merkez bölgesinde veya kendi deyimiyle "kucağında" bulunmakla tarif ediliyordu.

Öncesinde İçel sancağına bağlı merkezi bir kaza durumunda olan Ermenek 1845'te Mut, Anamur, Silifke, Karataş kazalarının kendisine bağlanmasıyla Konya Vilayeti'ne dâhil bir sancak merkezi haline gelmiştir. 1869'da Ermenek Adana Vilayeti'ne bağlanınca sancak merkezi buradan Silifke'ye nakledilmiştir. 1906 yılına gelindiğinde ise Ermenek, kaza halkının teşebbüsleriyle yine Konya Vilayeti'ne ve Konya Sancağı'na bağlanmıştır. 1915 ile 1919 yılları arasında İçel mutasarrıflığına bağlı kalan şehir 1989'da Karaman'a bağlı bir il olarak düzenlenmiştir.[5] Son olarak Karaman

---

* Arş. Gör. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. emrekoc@kmu.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-6562-2391.

1 Tahsin Tapur, "Ermenek İlçesinin Nüfus Gelişimi", *Ermenek Araştırmaları-2*, Ed. H. Muşmal-E. Yüksel, M.A. Kapar, Ö. Çeçen, Konya 2018, s. 49-50.

2 "Kucak, sığınılan yer. (Arapça)": https://osmanlica.ihya.org/agus-nedir-ne-demek.html, Erişim Tarihi: 11.10.2022.

3 "Taşı çok olan yer. Taşlık yer. (Farsça)": https://www.luggat.com/sengistan/1/1. Erişim Tarihi: 11.10.2022.

4 *Salname-i Adana*, H. 1318 / M. 1900-01, Defa 11, s. 213; Osman Akandere, "Adana Vilayeti Salnamelerine Göre 1870-1902 Yılları Arasında Ermenek Kazası (Mülki, İdari, Sosyal, Kültürel, İktisadi ve Ticari Yapısı)", *Ermenek Araştırmaları-1*, Ed. H. Muşmal, E. Yüksel, M. A. Kapar, Konya 2018, s. 312.

5 Önder Çulhacı, *19. Yüzyıl Ortalarında Ermenek Kazası: 1839-1856*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Ana Bilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2012, s. 4; Mehmet Mercan, "Ermenek

milletvekilleri tarafından 2005'te Ermenek'in il olması için TBMM'ye kanun teklifinde bulunulmuştur.[6]

Ermenek Şehir Bilincinin Oluşum ve Gelişimi

Ermenek halkının kendi şehirleri ve şehir toplumunun refahı mevzu olunca oldukça hassas davrandıklarına yönelik elde yeterince kanıt var mıdır? Evet, onlar memleketin kaderi ile can ve ırzlarının kaderini bir tutuyorlardı. Onlara göre mal ve canlarının emniyeti ile şehir asayişinin temini "vatan" adını verdikleri Ermenek'ten istemsizce ayrılmalarının önüne geçmede ilk şartı oluşturuyordu.[7] Bu dönemde Toroslaın kucağında kalan ve kendilerine benzer diğer yerleşimlere ulaşmak için epeyce yol kat etmeleri gereken bu halk kendi şehirlerini daha özel görmüş olabilir miydi? Henüz XVI. yüzyılın sonunda Ermenek ve Karamanlılar birlikte kasaplık yaparken sahip bulundukları menfaati, ayrı ayrı kasaplık yapmaları yönündeki bir kararla kaybedince ortaya birlikte bir kamuoyu koymuşlar ve bunun sonucunda tekrar bir araya getirilmişlerdi.[8] Silifke tarafı kendi şehirlerinin merkez olmasını isterken ve Ermenek'i kötülerken Ermenek kazasından da bazı ileri gelen insanlar, halk temsilcileri veya görevliler Ermenek'i bu düşüncelere karşı koruyabilecek karşıt düşünceler geliştirmeye çalışıyorlardı. Ermenek ve diğer bazı kazalar halkının İçel yönetimi ile olan nizaları daha eski dönemlerde aranabilir. Bu noktada İçel Beyi olan Ahmet Bey'in, Ermenek'ten Hayreddin'i define bulduğu gerekçesiyle kollarından asarak dövmesi ve sekiz bin akçesini almasının şikâyet edilmesi çok erken ve çarpıcı bir örnektedir.[9] Fakat Rahmi Doğan'ın bir çalışmasında etraflıca ele aldığı üzere İçel mutasarrıfı bir yangın dolayısıyla Ermenek'e yapılan yardımlara nezaret için Ermenek'e gidebiliyordu.[10]

Kötü kişileri ve onların kötülüklerini def etmek bunun için de yararlı devlet adamlarına sahip çıkmak da onların aktif olarak yer aldıkları bir siyasi faaliyetti. Gerçi devlet merkezi ve ilgili yöneticiler 1780'lerde bu uzak dağlardaki şehre uzaktan bakınca Ermeneklilerin önemli veya önemsiz her olayda merkeze şikâyet yazarak mübaşir tayini istemeyi bir alışkanlık haline getirmiş oldukları[11] şeklinde bir gözlemde bulunabilmişlerdi. Fakat bu ardı arkası gelmeyen şikâyetlerin eşraftan, eşkıyadan veya kötü huylu yöneticilerin bitmek bilmeyen baskıları ve başka bir söylenişi ile anarşiden doğmuş olabileceğini de düşünmek için Ermenek kaynaklı bilgilere ulaşılabilmektedir. Nitekim Konya'ya bağladıklarında sevinç gösterilerinde bulunmaları ve padişaha dua etmeleri örneğinde olduğu gibi halk farklı sebeplerden bazı icraatları kendi menfaatlerine uygun olduğu için destekleyebilmekteydi.[12]

Kazasının İdari Yapısı, (1864-1920)", *Ermenek Araştırmaları -1*, Ed. H. Muşmal, E. Yüksel, M. A. Kapar, Konya 2018, s. 509-511; Tapur, "Ermenek İlçesinin Nüfus Gelişimi", s. 50.

6 Mercan, "Ermenek Kazasının İdari Yapısı, (1864-1920)", s. 503.

7 BOA. ŞD. 01705.01.02.

8 BOA. A.{DVNSMHM.d.68-131.

9 BOA. A.{DVNSMHM.d.70-151.

10 Rahmi Doğanay, "1903 Tarihli Ermenek Çarşı Yangını", *Ermenek Araştırmaları-1*, Ed. H. Muşmal, E. Yüksel, M. A. Kapar, Konya 2018, s. 390.

11 Ensar Köse, "Ermenek'te Bir Âyan Hânedanı: İnce Ali-Oğulları ve Yükselişi", *Ermenek Araştırmaları-1*, Ed. H. Muşmal, E. Yüksel, M. A. Kapar, Konya 2018, s. 486-488-497.

12 Mercan, "Ermenek Kazasının İdari Yapısı, (1864-1920)", s. 509.

XIX. yüzyıl ortalarında şiddetlenmeye başlayarak uzun süre devam eden merkez olma kavgası Ermenek'te korumacı bir bilincin meydana gelmesini tahrik eden en önemli süreç olarak dikkat çeker. Bölge tarihinde önemli yere sahip olan bu anlaşmazlık İçel Sancağı merkezliği, mutasarrıflık veya muhassıllık merkezi olmak noktasında odaklanan tartışmalar şeklinde meydana gelip bazı araştırmacıların dikkatini çekmiştir.[13] İçel Sancağı'nın bu isimle anılan bir merkezi olmadığı için merkezin neresi olacağı konusu devamlı gündemde kalmış ve sancağı oluşturan kazalar arasında bir rekabete dönüşmüştür. Buna göre İçel Sancağı 1869 yılında Adana Vilayeti'ne bağlanınca sancak merkezi, vilayet merkezine yakınlığı sebebiyle aynı tarihte Silifke'ye alınmıştır. Ancak bu karar yıllardan beri sancak merkezliğini ellerinde bulunduran Ermeneklileri rahatsız etmiş ve Ermenekliler resmi makamlara başvurarak sancak merkezinin tekrar Ermenek'e nakledilerek sancağın da Konya'ya bağlanmasını talep etmişlerdir. Diğer taraftan Silifke savunucuları ise sancak merkezinin Silifke'de kalması için başvuruda bulunmuşlardır. Ermeneklilerin karşısında ise çoğu zaman Silifke yönetiminin yanında Nevahi, Cebel ahalisi ile Silifke uleması, hanedanı ve tüccarı yer almakta ve merkezin Silifke'de kalması yönündeki dilekçeler vermekteydiler. Adana Valisi Ziya Paşa'nın Ağustos 1878 tarihine tekabül eden ifadesine göre sancak merkezinin Silifke'de kalmasını Ermenek ahalisi dışındaki bütün halkın da istediğini ifade etmiştir.[14] Onlar özellikle Ermenek'in dört tarafının dağlık taşlık (sengistan) olduğunu, dolaşık yollarının diğer kazalara uzak olduğunu ve özellikle kış günlerinde halkın buraya gelip gitmenin zor olduğunu düşünmektedir. Bu sebepten de muhassıllık merkezinin daha müsait bir konuma sahip olan Silifke'ye taşınmasını istemişlerdir.[15] Bu girişimlerle Ermenek ve Silifkelilerin ileri sürdükleri delil ve görüşlerin merkezi kendi iddialarına inandırmaya yönelik olup birbirlerinin iddiasını çürütecek mahiyette bulunduklarının ilgili makamlar tarafından da anlaşılmış olduğu dönem belgelerine yansımıştır.[16] Ermeneklileri ise çoğu zaman bazı önde gelen şahıslar temsil etmiştir. Mesela 1 Ağustos 1318'de (14 Ağustos 1902) merkeze gönderdiği arzın sonunda Ermenekli Hacı Süleyman Ağazade Mehmed Ali kendisinin bu bilgileri "Ermenek ahalisi namına" ilettiğini belirtmiştir.[17]

Silifke tarafının özellikle üzerinde durduğu bir husus Ermenek halkının fesat karakterli olduğudur. Silifke'den gönderilen belgelerin altında birçok kaza müdürü ve üst düzey yetkililer, azalar ve hanedan mensupları gibi etkili şahısların mühürleri yer alırken bunlar açıkça bazı yönleriyle Ermenek kazası halkından "müteneffir" olduk-

---

13 Şenol Çelik, "Silifke", *DİA*, C. 37, İstanbul 2009, s. 200-202; Ahmet Ali Gazel, "İçel Sancağı'nın Yönetim Merkezi Olmak İçin Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, S. 56, Erzurum 2016, s. 1215-1253; Mercan, "Ermenek Kazasının İdari Yapısı, (1864-1920)", s. 508. Bu noktada Prof. Dr. Ahmet Ali Gazel hocanın makalesi ayrı bir öneme sahiptir. Kendisi konuyla alakalı birçok belgeyi transkribe etmiş ve değerlendirmiş olup çalışmada adı geçen makalesinden fazlaca istifade edilmiştir.

14 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s.. 1218-1219-1221

15 BOA. MVL. 026.018.01; BOA. A.} MKT. 0132.084.01.

16 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1225.

17 BOA. ŞD. 02134.01.034, Hicri: 10 (9) Cemaziyelevvel 1320, Rumi: 1 Ağustos 1318, Miladi: 14 Ağustos 1902.

larını yani nefret ettiklerini söylemişlerdir.[18] Onlar konak basan, insanları yaralayan, fesada ve ihtilale meyilli Ermenek'ten korkmakta ve Ermeneklilerden kurtulmak istemektedirler.[19] Onlar aynı zamanda istedikleri yönde karar alınması halinde Ermenek'in fukara halkının da Ermenek eşrafının "pençe-i zulm ve itisafından" kurtarılacağının gerekli makamlara bildirilmesini istemiştir.[20] Aynı zamanda Konya Meclisi de bazen Ermenek ahalisi hakkında olumsuz düşüncelerde birleşmiş ve Silifke'nin muhassıllık merkezi olmasını olumlu yönde değerlendirmiştir.[21] Devlet her ne kadar bu tür bir merkez değişiminin ortaya çıkaracağı zorluğu takdir etse de[22] Tanzimat devri yönetim anlayışının özellikle vergi ile alakalı işlerin hızlı ilerlemesine önem vermesinden dolayı etraf ile ulaşımı kuvvetli olan alanlara öncelik tanınmaktaydı. Her ne kadar bu durumda ara ara değişikler meydana gelse de merkezin Ermenek'ten Silifke'ye alınma çabalarının sonuç verdiği ve Ermeneklilerin tekrar merkez olma çabalarının büyük oranda boşa çıktığı tartışmanın ilk dönemlerinden itibaren gözlenebilmiş ve nihayetinde merkezin Silifke'den Ermenek'e taşınmasının uygun düşmeyeceğinin ilgili taraflara açıkça bildirilmesi emredilmiştir.[23]

Ermenek Bilincinin ve Savusunun Özellikleri

Dış Etkenler

Coğrafik ve Demografik Özelliklerin Savunusu

13 Şubat 1879 tarihinde Ermenek halk vekilleri olan Vacid ve şehir eşrafından dört kişinin Şura-yı Devlet'e[24] gönderdikleri arzuhal bize şehir halkının coğrafyaya olan bakışlarına dair fikir vermektedir. Onlar üç bin haneye sahip Ermenek'in yalnız o anda değil eskiden beri sancak merkezi olduğundan haberdar olup bu kazanın sancağın tam merkezinde olduğuna özellikle değinmektedirler.[25] Gerçekten de 1870'li yılların sonlarında Ermenek şehrine mensup bu insanların düşünceleri mantık çerçevesinde fazla irdelenmeden gözden geçirilince makuldür. Nitekim eğer bunca tartışmaya yol açan husus bölgede var olan bir sancağın merkezinin neresi olacağı ise bu sancağın ortasında bulunan Ermenek'in merkez olmasını savunmalarından daha doğal ne olabilirdi? Üstelik sancağın merkezi olması Ermenek'e bazı avantajlar sağlıyorken merkezi yönetimin ve karşı tarafın bunu görmezden geldiklerinin ifade bulması Ermenek halkının haksızlığa uğradıklarına dair var olan düşüncelerinin merkezi yönetimi fazla gücendirmeden usulca bir beyanı olsa gerektir. Bundan yaklaşık yirmi sene sonra, bu kadar uzun bir süre geçtikten sonra bile Ermenek ahali vekili Hacı Süleyman Ağazâde Mehmed Ali Bey'in sadarete gönderdiği 14 Ağustos 1902 tarihli arzuhalindeki ifadeleri dikkat çekicidir. Mehmed Ali Bey'in Ermenek'in 2.500 haneyi aşan büyüklüğüyle sancağın ortasında bulunduğuna dikkat çekmesi

---

18 BOA. MVL. 026.018.03.

19 BOA. A.} MKT. 0203.026.05.

20 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele…", s. 1228.

21 BOA. A.} MKT.0203.026.03.

22 BOA. A.} MKT.0203.026.01.

23 BOA. MVL. 026.018.05; BOA. A.} MKT. 0137.048.01; Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele…", s. 1231

24 1868'de idari yargı ve danışma organı olarak kurulan meclis: Ali Akyıldız, "Şûrâ-yı Devlet", *DİA*, C. 39, İstanbul 2010, s. 236.

25 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele…", s. 1222-1223.

Ermenek tarafının sancağın merkezinde olma dayanaklarına tam olarak inandıklarına da bir delildir.[26] Nitekim 1878'de mesele hükümet merkezinde ve Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi'nde görüşülürken bu işte tarafsız bulunduklarından görüşlerinin güvenilir olduğu belirtilen daha önce İçel mutasarrıflığında bulunmuş eski Karahisarısahib Mutasarrıfı Ömer Lütfi Paşa ve eski Berat Mutasarrıfı Abdurrahman Paşa'nın da görüşüne başvurulmuştur. Müzakereler neticesinde Ermenek'in diğer bazı avantajlarının yanında sancağın ortasında bulunması sebebiyle merkez olmasının daha uygun düşeceği yönünde karara varılmıştır.[27] Fakat aşağıdaki haritalar Ermenek ve Silifke'nin aslında birbirlerine çapraz olarak benzer konumlarda bulunduklarını gösteriyor. Bu noktada belki de kuş bakışı olarak kazanın ortasında yer almaktan öte nüfusun toplandığı bölgeler, yol düzeni ve ulaşım daha çok önem arz ediyordu. Yine bu dönemde Ermenek halkının kendi şehirlerini Anamur, Gülnar ve Mut kazalarının ortasına konumlandırmaları haritalara bakınca büyük oranda gerçeğe uygun görülmektedir. Vital Cuinet'in haritası ise Ermenek'in merkezinden çok daha geniş bir alana yayıldığına işaret olabilir.

Vital Cuinet'in Adana Vilayeti'ne dair bilgi verdiği eserinde Ermenek ve Silifke'nin konumları.[28]

26 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1223-1232.

27 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1220-1225-1226.

28 Vital Cuinet, *La Turquie d'asie Géographie Administrative*, Tome Deuxieme, Paris 1891, s. 2.

Ermenek
(Germanicus)
Mouth
(Claudiopolis)
Yedi-Bel
Sara-Idine
Olouk
Mara
(Meghra)
Temiko
Alata
Lamas
(Eleuxa)
Gorgos
(Corycus)
Gormek
Guvuk-Su
Léni-Tchikti
Goug-Beleu
Anaï-Bazar
Selefke
(Séleucie)
Ak Déniz
Kara Déniz
Tach-Oudjé
Bokchik
Pirékel
Gulnarn
(Kalindria)
Tchelaik
Dana
Phare
C. Kahbé
Ouadj-Ik
C. Cavalier
(Posidium)
Imanli
Selindi
Kaladran
Tchovak
Softa-Kglé
Mamouri
C. Anamour
M É D I T E

Adana Vilayeti dâhilinde Ermenek ve Silifke'nin konumları.[29]

Klimatik Özellikler ve Su Kaynakları

Ermenekliler yine Silifke'de hükümet dairesine, zaptiye koğuşlarına ve hapishanelere gerekli olan suyu tedarik etmenin devlete daimî ve mühim bir masraf teşkil edeceğinden dolayı her gün ayağı bağlı mahkûmların çarşı içinden zincirlerini sürükleyerek Göksu Nehri kenarına gönderilip gerekli suyun temin edildiğini kaydetmiştir. Başka bir ifadeyle Ermenekliler Silifke'nin içinden geçen Göksu Nehri'ne rağmen aşırı sıcak sebebiyle suyunun bulunmadığını iddia ediyorlardı. Mehmed Ali Bey'in Silifke'nin sancak merkezi olmasından dolayı şehirde daima bulunmakta olan birkaç yüz hükümlünün havanın vahametinden dolayı sağlık açısından karşılaştıkları zorluğun tarifinin bile imkânsız olduğu şeklinde ifadelerde bulunması düşündürücüdür. Bunlara ilaveten Ermenekliler Silifke'de bir idadi mektebi olsa bile bazı dönemlerde havasının sıcaklığından dolayı buraya diğer kazalardan öğrenci gelmesinin çok zor olduğunu belirterek bu kadar sıcak bir alanda yaşamın birçok yönüyle zor oldu-

[29] https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Adana_Vilayet_%E2%80%94_Memalik-i_Mahruse-i_Shahane-ye_Mahsus_Mukemmel_ve_Mufassal_Atlas_(1907).jpg; https://tarihvemedeniyet.org/2009/10/adana-vilayeti.html, Erişim Tarihleri: 29.10.2022.

ğuna dair bir karşı iddia oluşturmak üzerinde önemle durmaktadırlar. Nitekim Mehmet Ali Bey Silifke'ye gittiklerinde edindikleri izlenimleri merkeze aktarmış, buranın ufak bir kasabacık halinde olmasından dolayı barınacak yer bile bulamadıklarını ifade etmiştir. Ermeneklilerin bu görüşleri denizden yüksek dağlık bir alanda bulunan şehirlerinin temiz havasını[30] denizin neminden ve deniz seviyesinin sıcağından şiddetle etkilenen güney sahilinde bulunan Silifke'nin havasından daha üstün olarak tanımladıkları sonucunu ortaya çıkarabilir. Bu bilgiler Ermeneklilerin Silifke'yi hakkıyla tetkik ettikleri yönünde bir düşüncesinin hâsıl olması için elde bulunan örneklerden sadece bir kaçıdır. Ermeneklilerin Silifke'nin yaşadığı sorunlardan birebir haberdar olmaları dikkate değerdir.

Görüleceği üzere Ermenek sözcüsü kendi iddiasını güçlendirmeye çalışırken konuyla alakalı olup farklı yerleşimleri içeren noktalarda bazı örnekler sunarak husus üzerine iyi düşündüğü yönünde bir izlenim uyandırmaktadır. Anlaşılan Ermenek tarafı görüşlerinin doğruluğunu kanıtlamak yolunda ödevlerine iyi çalışmak ve işi şansa bırakmamak şeklinde hareket etmekteydi. Mehmed Ali Bey'in coğrafi olarak Silifke'de aradığı bazı eksiklikler ise Silifkelilerin Ermenek'e Sengistan demelerinin veya kış aylarındaki yol zorluğuna atıfta bulunmalarının neredeyse aynısı gibidir. Ona göre özellikle halkın Ermenek'e bağlı Nevahi ile Anamur'a bağlı Selinti nahiyesi gibi yerlerden şahitlik veya devlete ait başka bir iş için merkez livaya gelmeleri gerektiğinde Silifke'ye özellikle kış günlerinde oldukça güç şartlar altında ulaşılmaktadır.[31] Bu noktada Ermenekliler Silifkelerin coğrafi ulaşım zorluğu noktasında getirdikleri suçlamalara karşı "eğer bizim şehrimize ulaşım zor ise sizin de şehrinize bazı noktalardan gelenlerin ulaşımının zor olduğundan haberimiz vardır" diyerek benzeri bir tepki oluşturmaktadırlar.

İnsanın Mutluluğu

Ermenek halkı kısaca kasabanın iyi idaresinin, halkın mutluluğunun ve memleketin gelişmesinin merkezin Ermenek'e nakline bağlı olduğunu iddia ediyorlardı.[32] Aslında Ermenekliler de Silifke'den ve Adana'dan "bi-huzur" bulunduklarını yani maddi ve manevi açıdan onlar tarafından rahatlarının bozulduğunu söylüyorlardı. Merkezin Silifke'ye verilmesinin ise Ermenek halkının bir kat daha "giriftar-ı perişaniyet" olmasına sebebiyet vereceğini düşünüyorlardı.[33] Bununla da bağlantılı olarak Ermenekliler için Ermenek'in yeniden merkez yapılması "asayiş ve istirahat-ı ahalinin" iadesi yani halkın güvenle ve huzurla yaşamasının temin edilmesi anlamına gelmekteydi.[34] Nitekim bir ara İstanbul'a giderek adeta Silifkelilerin vekâleti vazifesini üstlenen eski mutasarrıf Şahabeddin Bey'in Silifkelilere yazmakta olduğu mektuplar Ermenek tarafında yer alan dört kaza halkını üzmekte ve ümitsizliğe düşürmektey-

---

30 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1234-1235.
31 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1234.
32 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1223.
33 BOA. ŞD. 01705.01.02.
34 BOA. ŞD. 02134.01.026

di. Halkın bir kısmı adaletin tecellisi için arzuhallerine devam ederken bir kısmı da daha önce hicret edenlere katılarak göç etmek fikrini paylaşıyorlardı.[35]

Geleneksel Düşüncelere Atıflar

Mütegallibeliğe Reddiye

Sözlükte "zorba gürûhu, derebeyleri" anlamına gelen mütegallibe XVIII. yüzyılda kanunlara uymayan, isyan eden veya eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan âyanlar için sıkça kullanılan bir terimdi.[36] Aslında imparatorluğun her tarafında benzer özellikler gösteren, sadece adları farklı olan bu yerel güçler, başlangıçta vakanüvis tarihçilerinin yönlendirmesiyle "mütegallibe, derebeyi" olarak adlandırılmışlardı. Zamanla meseleye farklı tarih disiplinleriyle yaklaşılması sonucu değişik değerlendirmeler yapılmaya başlandı. Devletin bakış açısı ise şartlara göre değişiklik göstermiş, âyan[37] isyan ettiğinde "mütegallibe, derebeyi, eşkıya" olarak nitelendirilmiş, itaat ettiğinde ise, "vücûh-u memleket, eşrâf" olarak muhatap alınmıştır. Bu ifadeler karşılaştırıldığında, ilk dönem tarihçilerinin devlet merkezli yorumlar etkisinde kaldıkları gözlemlenmektedir.[38]

XVII. yüzyıldan itibaren eyaletlerde yükselen güç odaklarının yolsuzluklarının önüne geçmek için yapılanlar devlet için halkın "perakende olmasını" yani dağılıp kaçmasını engellemek anlamına da geliyordu. XVII. yüzyıldan itibaren arpalık uygulamasının yaygınlaşması sonucunda sancaklar mütesellimler tarafından yönetilmeye başlanmış ve mütesellimler de ayanlar arasından atanmaya başlanmıştı. Bu durum mütesellim-ayanların taşra idaresinde daha çok söz sahibi olmalarına neden oluyordu. [39] Mütegallibelik yoluna başvuranlar himayelerine aldıkları eşkıyalarla kuvvetlerini artırıp, halka zulüm etmekte, bazen vergi toplamak gibi kanunsuz yollara başvurmakta, rüşvet almakta, ehl-i örf ve ehl-i şer' ile anlaşıp beraber hareket etmekteydiler.[40] Bazen de onlar vergi işlerinde söz sahibi olup maiyetlerindeki kuvvetlerle eşkıyaları bastırıp halkın güvenini sağlıyorlardı. Önde gelen ailelerin ayanlık yani bölgede otoritenin tek temsilcisi olma istekleri rekabet, entrika, rüşvet, zorbalarla iş birliği ve güç kullanımı doğuruyordu. Bu mücadelenin sebep olduğu yaygın bir uygulama zorbalık veya boyun eğdirme yoluyla yani Osmanlı'daki ifadesiyle "mütegallibe" olarak gaspıydı. III. Selim döneminde bazı kısıtlayıcı düzenlemeler yapıldı ve II. Mahmud devrinde baskı şiddetlendi. Fakat son aşamada ayan-paşa Kavalalı Mehmed Ali Paşa karşısında mağlup oldular ve daha kesif yeniliklerin Tanzimat'la açılışı yapıldı. Son dönemde bazı bölgelerdeki iç çekişmeler üzerine yapılan araştırmalar önemli ayrıntılar sunmakta ve çoğu bölgede ortak özellikler sergilendiğini ortaya koymaktadır.[41]

---

35 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1240.

36 Nihal Metin, "XVIII. Yüzyılda Malikâne Olarak Mütegallibe Eline Geçen Sancaklardan Reayanın Dağılmasına Dair Bir Örnek: Eğinli İshak Paşa ve Arapgir Sancağı", *International Journal of Social Inquiry*, 15(1), 2022, s. 128.

37 Önceki döneme dair bazı bilgiler için bkz. Köse, "Ermenek'te Bir Âyan Hânedanı...", s. 479-502.

38 Abdullah Bay, *Trabzon Eyaletinde Mütegallibe Hareketleri ve Âyanlık (1750 -1850)*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Erzurum 2007, s. 1.

39 Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye*, *(Âyânlar, Tanzimat, Meşrutiyet)*, C. IV, 3. Baskı, İstanbul 2017, s. 69-70-74-94-104.

40 Yücel Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğunda Âyânlık*, Doçentlik Tezi, Ankara 1977, s. 75.

41 İnalcık, *Devlet-i Aliyye*, C. IV, s. 69-70-74-94-104.

XIX. yüzyılda İçel bölgesinde mütegallibe teriminin ve özelliklerinin halkı temsil ettiklerini söyleyen şahıslar tarafından bilindiği ve onların fikirlerinde bir karşılık bulduğu yönünde bilgilere ulaşılmaktadır. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa devletin üst düzey yöneticileri tarafından taşraya yönelik olarak bazı uygunsuz şahıs veya olaylar için kullanımının yanında bu kavram artık halk tarafından da merkeze verilen bazı bilgiler arasında kendine yer bulmuştu. Halk mütegallibenin kim olduğunu ve olumsuz bir anlam taşıdığının farkındaydı. Bu dönemde yapılan yazışmalarda merkezin Silifke'de bırakılmasının başlıca sebebinin güvenlik olduğu üzerinde durulurken Ermenek'te bulunan bir takım "mütegalibenin" merkezin naklini müteakip daha önce yaptıkları gibi yine halk üzerinde tahakküme kalkışacaklarından şüphelenildiği belirtilmiş ve bu kişilerin "itaat altına" alınmaları gerekliliğinin altı çizilmiştir. Ermeneklilerin savunusu ise çok ilginç olarak tarihi anlamda kendilerinin "mütegallibeden" olmadıklarını açıkça ifade etmek şeklinde cereyan etmiştir. Bu ifade Ermenek tarafının bir baskı unsuru olarak tanımlanabilecek "mütegallibe" güruhunu anladıklarına delil olabilir. Onlar dolayısıyla "isyan, çıkar veya zulüm ehli" oldukları yönündeki suçlamalara doğrudan reddiyede bulunmuşlardır. Buna delil ise beş yüz seneden beri sancak ahalisinin onlar elinden hiçbir gün zulüm ve adaletsizlik görmemiş oldukları ve kendilerinin hazine gelirlerine bir zarar vermemiş olmalarıdır. Bu suçlamaları Silifkelilerin sadece içlerinde bulunan düşmanlık hissiyle hâsıl ettiklerini düşünmekte ve bu şekilde suizanna karşılık vermektedirler.[42]

Konargöçer Çekim Merkezi ve Asayiş

XX. yüzyıl başında alevlenen tartışmanın ikinci faslında özellikle ön plana çıktığı anlaşılan konar-göçer meselesinde Ermenek görüşü Ermenek'in coğrafi olarak sancağın merkezinde yer almasının ve özellikle redif taburunun da burada bulunmasının bir başka faydasına temas etmiştir. Buna göre sancağın ortasında olduğu için diğer kazalara daha yakın ve merkez olmaya daha layık olan Ermenek redif taburunun merkezi olması sebebiyle de çevresinde yurt tutan konar-göçer aşiretlerin kontrol altına alınmasında etkili bir şehirdir.[43] Halkı Ermenek şehrini bir üçgen teşkil eden Anamur, Gülnar ve Mut kazalarının ortasına konumlandırmakta ve adı geçen kazaların konar-göçer aşiretleriyle ahalinin önemli bir kısmının 8 ay kadar Ermenek yaylalarında sakin olduklarını öne sürmektedirler.[44] Nitekim Ermenek diğer kaza aşiretlerinin yazlık merkezidir. Mart ayından Teşrinisani (Kasım) ayı sonuna kadar Ermenek çevresinde toplanan 50 bini aşkın konar-göçer ahalinin resmi işlerinin halledilmesinin, inzibatının sağlanmasının ve vergilerinin toplanmasının Ermenek yönetimine düştüğünü açıkça belirtmişlerdir.[45] Ermenek müftüsü Ahmed Naci Efendi aynı noktada görüş bildirirken duruma biraz daha açıklık getirmiştir. Onun söylediklerinden ise Mut, Gülnar ve Anamur kazaları ile Alaiyye ahalisinden 130 bin kadar insanın yazı Ermenek yaylalarında geçirdikleri ve bu durumun asayiş anla-

---

42 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1225-1229.

43 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1223-1224.

44 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1232.

45 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1235.

mında sorunlara sebebiyet verme potansiyeline sahip olduğu anlaşılır. Bu durumlarda ise askerin olaylara müdahale etmesi gerektiğinden Silifke merkezli bir müdahale mümkün olmayacak ve olay "gizli" kalacaktır. Oysa askerler Ermenek'te çok kolay toplanabilecektir.[46]

Anlaşılan Ermenekliler yerleşik düzenlerinin konar-göçerlikten daha iyi olduğunu kanıtlamaya çalışıyorlardı. Bunun da Osmanlı Devleti'nin geleneksel konar-göçer yerleştirme ve meskûn hayatı göçmenlere karşı koruma[47] politikasına bir atıf olduğu başka bir ifadeyle meskûn olmanın daha faydalı olduğu yönünde Ermeneklilerin devletin düşüncesiyle aynı tarafta olduklarını ifade etme biçimleri olabileceği söylenebilir.

Müslim ve Gayrimüslim Farkındalığı

Ermenekliler iddialarını güçlendirmeye çalışırken Silifke'yi tahfif anlamında "mea kıbti seksen haneyi müştemil Silifke…" diyerek aslında buranın Müslüman olmayan bir nüfus barındırmasına bir suçlama mı getirmek istiyorlardı?[48] Ermenek tarafının 75 bin İslam ahalisinin refah ve saadetlerinin temininin ise ancak daha önceden çıkmış olan iradenin hükmünün uygulanarak merkezin Ermenek'e alınması ile gerçekleşebileceğine dair düşünceleri bu soruya cevap vermede elimizi güçlendirmektedir.[49] Nitekim onlara göre Adana Vilayeti'nin Dâhiliye Nezareti'ne takdim ettiği haritadan da anlaşılacağı üzere sancak merkezi olan Silifke "kasaba-i sağîresi" sancağın en doğusunda bulunduğu için 75 bin "İslâm nüfusu" resmi ve adli işlerini yapmakta zorlanmaktadır. Bu nedenle de sancağın ortasında bulunan Ermenek'in sancak merkezi yapılması gerekmektedir.[50] Bu ifadelerden Ermenek halkı özelinde bu dönem halkının Müslim nüfusun huzurunun Gayrimüslimlerden önce geldiğine yönelik bir bilince sahip olup olmadıkları sorgulanabilir mi? Bu konunun devlet bakış açısı ve uygulamaları ile bunun halka yansımaları bağlamında ayrıca sorgulanması gerekebilir.

Gelişmiş veya Mamur Şehir ve Gelecek Vaadi

Mamur Olmak: Bayındırlığın Gücü

Ermenek düşüncesinin iddiaları arasında Ermenek'in Silifke'ye göre on kat daha büyük ve mamur olduğu da bulunmaktadır. Ermenek tarafı Ermenek'in mera, tarla ve zengin ormanların orta yerinde bulunan, cami, mescit, medrese ve mektep gibi mekânlara sahip olduğunun altını çiziyordu. Bütün sancak halkı alışveriş ve diğer işleri için eskiden beri Ermenek'e gelip gitmekteydi. Silifke'yi öne çıkaran iskelesinin ise Bolacalı Nahiyesi'nin müdürlük merkezi olan Taşucu adındaki yer olduğunu, Taşucu iskelesinin yalnız Silifke toprağından elde edilen cüzi miktardaki zahireyi

---

46 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele…", s. 1236.

47 Bkz. Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretleri İskân Teşebbüsü (1691-1696)*, İstanbul 1963; Yusuf Halaçoğlu, XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, TTK. 3. Baskı, Ankara 1997; Faruk Söylemez, *Osmanlı Devleti'nde Aşiret Yönetimi -Rişvan Aşireti Örneği-*, İstanbul 2007; Reşat Kasaba, *Bir Konargöçer İmparatorluk: Osmanlıda Göçebeler, Göçmenler ve Sığınmacılar*, Çev. Ayla Ortaç, İstanbul 2012.

48 BOA. ŞD. 01705.01.02.

49 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele…", s. 1236-1237.

50 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele…", s. 1235.

ihraçtan başka "münakalatı" yani ulaşım fonksiyonu olmadığını iddia ediyorlardı. Bu suretle Ermenek halkı karşı tarafın en önemli dayanağı olan iskele hamlesini de çürütmeye çalışmışlardı. Yine Ermenek Müftüsü Ahmed Naci Efendi 1902 senesi sonlarında düşüncelerini ifade ederken Silifke'nin sancağın bayındırlığı açısından da o ana kadar hiçbir varlık gösteremediğini ve mahkemeye gitmek zorunda olanların çok zor şartlar altında 15 günde gidip gelebildiklerini ifade etmiştir.[51]

Bu dönemde hemen her sancakta idadi mektepleri açılmaktaydı. İçel gibi büyük bir livanın hâlâ bu nimetten mahrum bulunması kabul edilebilir bir durum değildi. Bunun sebebinin ise Silifke'nin kabiliyetsizliği olduğunu düşünüyorlardı. Ayrıca böyle bir okul yapılsa bile Silifke'nin havasının sıcaklığı ve livanın uç bir noktasında bulunmasından dolayı diğer kazalardan talebe gelmesinin mümkün olmayacağına kanaat etmekteydiler. Buradan da anlaşıldığı üzere Ermenek halkı kurumsal alanda ve bayındırlık anlamında Silifke'de yürütülen çalışmaları da yakından takip ediyorlardı. Bu tartışmalarda yer alan önemli meselelerden birisi de hükümet konağının varlığı, tamiratı veya burada çalışan memurların durumları idi. Silifke'de hazinece inşasına başlanılıp henüz tamamlanmamış olan hükümet konağının daha eksiklikleri bitirilmeden harap olması Ermenek düşüncesinde yankı bulmuştu. Bunun tamamlanması ve tamiri için ise Silifke halkının tekrar hazineye müracaat etmesi gerekeceğini düşünüyorlardı. Oysa Ermenek'te büyük bir hükümet dairesi halk tarafından daha üç sene önce inşa edilmişti ve Ermenek halkı gerekirse daha büyüklerinin yapılması için hazır olduklarını beyan ediyorlardı.[52]

Gelişmeye Açık Olmak

Ermeneklilerin kendi şehirlerinin Silifke ile karşılaştırıldığında gelişmeye açık olduğunu ve hatta gelişmiş olduğunu düşündükleri bunun da ötesinde Silifke'nin 100-300 haneden ibaret "gelişemeyen" bir köy hükmünde olduğunu düşündükleri görülmektedir.[53] Ermenek uleması ile birlikte şehir halkından 49 kişi birlikte ortaya koydukları kamuoyunda Ermenek'in gelişmiş olduğunu doğrudan ifade etmişlerdir.[54]

Mehmed Ali Bey'in bayındırlık işlerinin her yerde geliştiği halde İçel'in hâlâ iptidai halde bulunduğunu ifade etmesi Ermenek karşıt tepkisinde daha uç bir aşamaya işaret etmektedir. Öyle ki Silifke sadece kötü değildir ayrıca mevcut halinden daha fazla gelişmekten uzak umutsuz bir bölgedir. Ona göre Ermenek kazasından başka sancağa bir metre bile şose yol yapılmamış olması bunun delilidir ve bundan dolayı da halk sefalet içinde bulunmaktadır.[55]

Bireysel Muhalefet ve Merkezi Temsil

Kişisel Suçlamalar

XIX. yüzyılın ortasında devam eden tartışmalarda diğer tüm kaza yöneticileri ve önde gelenlerin yanında merkezlik mevzusunda ön plana çıkan makamların birinde

---

51 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1232-1236-1237.

52 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1234-1235.

53 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1223-1237.

54 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1235.

55 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1223-1234-1235.

bulunan Muhassıl Süleyman Bey Silifke tarafıyla aynı fikirdeydi. Ona göre kış aylarında Ermenek'in konumu dolayısıyla meydana gelen hava olayları ve yolun elverişsiz vaziyeti sebebiyle dört ay boyunca halkın ve devletin işleri aksamaktadır. Silifke ise limanı ve tüccarı ile merkez olmaya daha uygundur.[56] Bu şekilde düşünen bir yöneticiye karşı ise Ermenek halkından bir muhalefet doğması anlaşılabilmektedir. Nitekim "İçel sancağı halkı" olarak ifade bulan halk iki kıta arzuhal ile merkeze başvurarak onların bazı düşüncelerinden haberdar olunmasını istemiştir. Buna göre muhassıl Süleyman Bey padişah hukukunu çiğneyerek rüşvet ve cerime adıyla kendilerinden para almaktadır. Süleyman Bey ise bu noktada savunmada bulunarak kazaya geldiğinden beri sadık bir şekilde çalıştığını ve halkın da kendisinden genel olarak memnun olduğunu ifade etmiştir. Süleyman Bey bu suçlamalara karşı yaptığı savunmalarda bu muhalefetin Ermenek Müftüsü Hacı Osman Efendi ile bazı yandaşlarının iftiraları sonucunda meydana çıktığını beyan etmiştir. Hatta bu suçlamalar öylesine asılsızdır ki bu şekilde düşünenin sadece Ermenek Müftüsü Hacı Osman Efendi ile akrabaları ve taraftarlarının olduğunu belirtmiştir. Bu sebepten kendilerinin cezalandırılmasını istemiş ve olaylar mahkemeye taşınmıştır.[57]

Tartışmanın ikinci büyük safhasının gerçekleştiği sırada Ermenek ahali vekili Mehmed Ali Bey, 14 Kasım 1903 tarihinde Şura-yı Devlet Riyaseti'ne gönderdiği arzuhalde yaptıkları faaliyetlerden bir sonuç alamadıklarından bahsetmiştir. Kendisi aynı zamanda İçel eski Mutasarrıfı Şahabeddin Bey'in kendisinden resmen bir şey sorulmadığı halde "taglît-i ezhân-ı âli"[58] zımnında çeşitli makamlara, resmî ve hususî mektuplar, telgraflar yazmaya kadar ileri gittiğini kaydetmiştir.[59] Bu durum aynı zamanda Ermenek halkının bireysel anlamda aleyhlerine çalışan şahısları da takip ettikleri ve onların faaliyetlerinden ayrıntılı olarak haberdar oldukları yönünde de bir yorumda bulunulmasına yardım edebilmektedir.

Merkezi Kulis Çalışmaları

Yapılan yazışmalarda bazı kişi ve grupların İstanbul'da "Ermenek ahalisi adına" bulunduklarına değinilmesi dikkat çekicidir. Bunun sebebi Ermeneklilerin uzun yıllardır devamlı olarak "resmi makamlara" yaptıkları müracaatların hiçbir faydasının olmaması ve halkın düştüğü durumun hakkıyla anlatılamamasıdır. Bundan dolayı ahali vekilleri halkın içinde bulunduğu durumu sözlü olarak anlatmak yani durumu "tasvir-i hal için" İstanbul'a davet edilmiş veya gitmişlerdir. Bir ara Ermeneklilerin yaptıkları başvurular, yapılan tartışmalar ve para toplanması iddiaları üzerine konu tekrar İçel Sancak Meclisi'nde görüşülmüş ve alınan karar 10 Nisan 1878 tarihinde vilayet merkezine bildirilmiştir. Mecliste alınan kararda, Ermeneklilerin uzun zamandır İçel sancağının Konya'ya bağlanması ve merkezin Ermenek'e alınması için faaliyette bulundukları, ancak son 7-8 aydır bu çabalarını yoğunlaştır-

---

56 BOA. MVL. 026.018.03.

57 BOA. MLB. 027.042.01: BOA. A.} BOA. MKT. 0134.076.01; BOA. A.} MKT. NZD.0113.017.01.

58 "Zihinleri yanıltma, zihinleri yanılgıya düşürme": https://www.luggat.com/ta%C4%9Flit-i%20ezhan/1/1, Erişim Tarihi: 29.10.2022.

59 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele…", s. 1237-1238.

dıkları ve halkı rahatsız etmeye başladıkları ve bu işle uğraşmak üzere aralarından seçtikleri birkaç kişiyi de İstanbul'a göndermeye hazırlandıkları ifade edilmiştir.[60] Ziya Paşa'nın 19 Ağustos 1878 tarihinde sadarete yazdığı bir başka yazıdan Gülnar, Mut, Silifke eşrafı ve Ermenek ahali vekilinin merkezin Ermenek'e nakli için İstanbul'da bulunduklarını anlaşılmıştır.[61] Ermeneklilerin merkezde yaptığı kulis çalışmalarında özellikle Ermenekli Lütfullah ve Çilingiroğlu Ali ve Naim Efendi oğlu Molla Mehmed ve diğer bazı arkadaşlarının etkili olduğu anlaşılır.[62]

Sonuç

Görülen o ki Ermenekliler kendi yaşamlarını şehirlerinin kaderleri ile bir tutmuş ve bu noktada şehrin sahip olduğu sancak merkezliği, mutasarrıflık veya muhassıllık merkezliği gibi statüleri devam ettirmek istemişlerdir. Ermeneklilerin kendilerinden alınan merkez olma özelliğinden menfi olarak elde ettikleri kazançların farkında oldukları ve bunda meydana gelen düşüşleri telafi etmeye çalıştıkları anlaşılır. Bu uğraşta da kendi kazaları için çok yönlü bir savunma bilinci oluşturmuş, Silifke'yi yergiye tabi tutmuş ve bu şekilde devlet yönetimini tekrar merkez olmalarına müsaade etmesi için ikna etmeye çalışmışlardır. Bu savunma bilinci duygusallıktan ve mutluluktan coğrafi avantajlara, nüfustan ve göçebelikten iklimsel özelliklere kadar birçok farklı boyutta kendisine yer açmaya çalışmıştır.

Vatan ve Memleket Tanımı - Mensubiyet: Ermenekliler mensubu oldukları Ermenek şehrini sevdiklerini, ona değer verdiklerini ve onunla birlikte halkının iyiliği için çalıştıklarını açıkça ifade ediyorlardı. Onlar şehirlerinin statü bağlamında iyi bir konumda bulunmasını ve eskiden olduğu gibi bölge idari biriminin merkezi olmasını istiyorlardı. Çünkü "vatan" adıyla andıkları memleketin iyiliği ve güzel kaderi kendilerinin can ve ırzları kadar önemliydi.

Duygusal Kopuş: Ermenekliler sonraki süreçte Silifke ile yaşanılan onca şeyden sonra artık bu merkeze bağlı kalmak veya irtibat kurmak istemiyorlardı. Silifke ile münasebetlerinin eskisi gibi olamayacağını, bu nedenle de İçel'den ayrılarak Konya'ya bağlanmak istediklerini ifade etmişlerdi. Nitekim tüm bu uzun süreçte olup bitenler Ermeneklilerin gönüllerinde "acılı yaralar" açmıştı.[63]

Coğrafi ve Demografik Bilgi: Ermenekliler üç bin haneye sahip şehrin sancağın orta bölgesinde yer aldığını iddia ediyor, bunu merkeze bildiriyor ve de bu konumun bu şehri doğal olarak sancağın merkezi yaptığı düşüncesini paylaşıyorlardı. Silifke'nin konumunu yerecekleri veya Ermenek'in konumunu övecekleri zaman ise bazı diğer kazaların konumlarını delil göstermek de onların yöntemleri arasındaydı. Dolayısıyla üzerinde durdukları önemli bir diğer husus ise kazaların sancak merkezlerine olan uzaklıklarının önemiydi.

İklim ve Su Kaynakları: Ermenekliler bu devirde havanın sıcak olmasının ve denizin olumsuz etkilerinin ortaya çıkardığı sorunları Silifke üzerinden tespit etmiş-

---

60 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1219-1224-1238-1239.

61 Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1221.

62 BOA. A.] MKT. 0203.026.05.

63 BOA. DH.İ.UM.EK.Nr. 112/69; Gazel, "Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele...", s. 1238-1239; Mercan, "Ermenek Kazasının İdari Yapısı, (1864-1920)", s. 512.

lerdi. Bu özellikle içme suyunun varlığı, Silifke'ye gelerek burada öğrenci olmak ve burada bu sıcak hava altında yaşamanın zorluğu noktalarında birleşiyordu. Göksu nehrine rağmen sıcağın da etkisiyle Silifke'nin su sorunu yaşadığını yani dolayısıyla imkâna sahip olsa bile bu şehrin bu fırsatları değerlendirecek kapasitesinin olmadığını söylüyorlardı. Bir duyum veya gözlem sonucunda Silifke'de bulunan mahkûmların su ihtiyaçlarını gidermeleri için prangalarıyla Göksu nehrinin kenarına götürülmelerini eleştirerek merkeze bildiriyorlardı. Ermenekliler varsayımda da bulunabiliyorlardı. Onlara göre Silifke'de ibtidai mektebi olsa bile bu sıcakta diğer kazalardan öğrencilerin buraya gelmesi beklenemezdi. Ermeneklilerin bu görüşleri denizden yüksek dağlık bir alanda bulunan şehirlerinin temiz havasını denizin neminden ve deniz seviyesinin sıcağından şiddetle etkilenen güney sahilinde bulunan Silifke'nin havasından daha üstün olarak tanımladıkları sonucunu ortaya çıkarabilir. Belli ki onlar teknolojik serinletme sistemlerinin bulunmadığı bu yıllarda sıcak hava ile başa çıkmanın yolunu kendi beldeleri gibi havası temiz olan veya zorluk çıkaracak kadar sıcak olmayan beldelerde yaşamak olarak görüyorlardı.

Konar-Göçer Kozu: Ermenekliler kazanın etrafında toplanan ve sayıları yüz binleri bulan konar-göçer halkın asayiş altına alınması gerekliliğini ve bunun devlet için önemini kavramışlardı. Bunun da Osmanlı Devleti'nin geleneksel konar-göçer yerleştirme ve meskûn hayatı göçmenlere karşı koruma politikasına bir atıf olduğu başka bir ifadeyle bunun Ermeneklilerin meskûn olmanın daha faydalı olduğu yönündeki devlet düşüncesiyle aynı tarafta olduklarını ifade etme biçimleri olabileceği söylenebilir. Bunu sağlamak içinse en iyi konumda bulunan ve dolayısıyla merkez olmaya en layık şehir Ermenek'ti.

Gelecek ve Gelişim Varsayımı: Belki de Ermenekliler dünyanın hızla değişip geliştiği bu dönemde Tanzimat devri Osmanlı Devleti'nde de her yönüyle bir değişim ve gelişim arzunun hâsıl olup bu amaçla birçok faaliyetin gerçekleştirdiğinin farkındaydılar. Nitekim onlar "gelişmeye" doğrudan atıfta bulunuyorlardı. Bu açıdan bakınca onların Silifke ile karşılaştırıldığında kendi şehirlerini gelişmiş ve gelişmeye açık olarak tanıtmaları son derece önemlidir. Aynı zamanda Silifke'yi ise 100-300 haneden ibaret "gelişmekte umutsuz bir bölge" bir köy hükmünde görmekte ve bu yerleşimin gelecekte de gelişemeyeceğini varsaymaktaydılar.

Bayındır Olmanın Farkı: Karşı tarafın kaydettiği gelişimi takip etmek de Ermeneklilerin önemli taktiklerinden birisiydi. Onlar kurumsal alanda ve bayındırlık anlamında Silifke'de yürütülen çalışmaları da yakından takip ediyorlar ve bu konuda eksilikleri hükümetin dikkatine sunuyorlardı. Gelişmiş yol düzenlemelerinin, eğitim kurumlarının veya resmi kurumların inşa edilmiş olmasının önemini vurgulamışlardı. Sancaklarının yapılan bayındırlık işleri ile günden güne geliştiğinin farkında olup İçel'in hâlâ iptidai halde bulunmasını Silifke merkezinin beceriksizliğine bağlıyorlardı. Nitekim sancakta yalnızca Ermenek'te şose yol yapılmıştı. Bu devirde sancaklarda yapılan idadi mektebi gibi kurumlar Ermenek halkı tarafından bir "nimet olarak" telakki edilirken birçok sancakta bulunan bu kurumun İçel gibi büyük bir sancakta bulunmamasından üzgündüler. Silifke'de yapımı süren hükümet konağı bir türlü bitirilemiyorken Ermenek halkı bu binayı kendi şehirlerinde üç sene öncesinde bitirmişlerdi. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa Ermenek tarafı kendileri-

nin bayındırlık alanında gelişmiş ve gelişmeye açık olup resmi kurum inşasında becerikli olduklarını ifade ederek merkez olabilecek bir şehrin alt yapısını oluştururken gerekecek tecrübe ve yeteneğe Silifke'ye nazaran daha fazla sahip bulundukларını beyan ediyorlardı.

Müslim-Gayrimüslim Hukuku: Ermeneklilerin iddialarının satır aralarında Silifke'de yaşayan Gayrimüslim nüfusa yaptıkları atıflar da dikkat çekiyor. Onlara göre "Kıptilerin" yaşadığı Silifke yerine 75 bin İslam ahalisinin refah ve saadetlerini ilgilendiren Ermenek'in merkez yapılmasının doğru olacağı aşikârdı. Bu noktada Ermeneklilerin geleneksel devlet düşüncesine uygun olarak Müslümanların birincil öneme sahip nüfus olduklarını hatırlatarak merkezin desteğini çekmeye çalıştıkları söylenebilir.

Şahsi Suçlamalar: Ermeneklilerin Silifke'ye destek sunan şahısların faaliyetini haber aldıkları ve buna karşı bazı girişimlerde bulundukları anlaşılıyor. Silifke iddiasını destekleyen Muhassıl Süleyman Bey'e karşı Ermenek Müftüsü Hacı Osman Efendi merkezli bir karşı girişimin meydana çıktığı görülmektedir. Onlar Süleyman Bey'in padişah hukukunu çiğnediği rüşvet ve cerime adıyla para topladığı gibi suçlamalarla onu saf dışı bırakmaya çalışıyorlardı. Yine 1903'te İçel eski mutasarrıfı olarak bahsedilen Şehabeddin Bey'in kendisinden resmen bir şey sorulmadığı halde Ermenekliler aleyhine olarak resmi kurumlara yaptığı başvurular Ermenek halkı tarafından haber alınıyor ve gerekli yerlere şikâyet ediliyordu.

Mütegallibeliğin Reddi: XIX. yüzyılda İçel bölgesinde mütegallibe teriminin ve özelliklerinin halkı temsil ettiklerini söyleyen şahıslar tarafından bilindiği yönünde bilgilere ulaşılmaktadır. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa devletin üst düzey yöneticileri tarafından taşraya yönelik olarak bazı uygunsuz şahıs veya olaylar için kullanımının yanında bu kavram artık halk tarafından da merkeze verilen bazı bilgiler arasında kendine yer bulmuştu. Halk mütegallibenin kim olduğunu ve olumsuz bir anlam taşıdığının farkındaydı. Bu dönemde Yapılan yazışmalarda Ermenek'in gerçekten de büyük olduğu fakat orada bulunan bir takım "mütegalibenin" merkezin naklini müteakip daha önce yaptıkları gibi yine halk üzerinde tahakküme kalkışacaklarından şüphelenildiği belirtilmiştir ve bu kişilerin "itaat altına" alınmaları gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ermeneklilerin savunusu ise çok ilginç olarak tarihi süreçte kendilerinin asla "mütegallibeden" olmadıklarını açıkça ifade etmek şeklinde cereyan etmiştir. Bu ifade Ermenek tarafının bir baskı unsuru olarak tanımlanabilecek "mütegallibe" güruhunu anladıklarına vakıf olduklarını gösteriyor. Ermenek savunusu tarihi bağlamda da bir yorumda bulunarak beş yüz seneden beri sancak ahalisinin kendileri elinden hiçbir zaman zulüm ve adaletsizlik görmemiş olduğunu ve kendilerinin de hazine gelirlerine bir zarar vermemiş olduklarını ifade etmişlerdir. Onlar dolayısıyla devlet düzenine isyankâr çıkar veya zulüm ehli olarak gördükleri mütegallibelikle bağlarının olmadığını savunmuşladır.

Şahsi Gözlem, İstihbarat ve Aktarım: Ermenekliler bizzat Silifke'ye gidiyor ve gitmişken de bu yerleşime dair menfi gözlemlerde bulunuyorlardı. Örneğin Ermenek halkının önde gelenlerinden Mehmet Ali Bey Silifke'ye gittiklerinde edindikleri izlenimleri merkeze aktarmış, buranın ufak bir kasabacık halinde olmasından dolayı barınacak yer bile bulamadıklarını ifade etmiştir. Yine yazın Silifke'de Kayseri bak-

kallarından başka bir kimsenin kalmadığını, hatta hükümet memurlarının bile aşar ihalesi, tahkikat ve teftiş gibi bir vesile ile çevreye dağıldıklarını söyleyen Ermenek sözcüsünün ifadeleri Ermenek tarafının Silifke'de geniş çaplı bir gözlemde veya bazı şahıslar eliyle bir istihbarat çalışmasında da bulunmuş olabileceği noktasında düşünmeye yönlendiriyor. Bu ve benzeri bilgiler Ermeneklilerin Silifke'yi hakkıyla tetkik ettikleri yönünde bir düşüncesinin hâsıl olması için elde bulunan örneklerden sadece bir kaçıdır. Ermeneklilerin Silifke'nin yaşadığı sorunlardan birebir haberdar oldukları dikkate değerdir.

Tarihi Bilinç: Ermenekliler şehirlerinin yalnız o anda değil eskiden beri sancak merkezi olduğundan haberdarlar olduklarının da altını çiziyorlardı. 1879 yılından sonra tartışmalara bir müddet ara verildiği, ancak 1902 yılından itibaren yeniden başlaması Ermenek'in merkezliği benimsediğini, bunun hatırasını ve getirilerini unutmadıklarını gösterir.

İnsan Topluluğunun Mutluluğu: Ermenek halkı kısaca kasabanın iyi idaresinin, halkın mutluluğunun ve memleketin gelişmesinin merkezin Ermenek'e nakline bağlı olduğunu iddia ediyorlardı. Ermenekliler Silifke'den ve Adana'dan "bi-huzur" olarak "giriftar-ı perişaniyet" halinde bulunduklarını açıkça ifade etmişlerdi. Bu da aslında Silifke tarafının Ermenek halkından nefret ettiklerini merkeze açıkça bildirdiklerine bir karşı savunu olarak gözüküyor. Bununla da bağlantılı olarak Ermenekliler için Ermenek'in yeniden merkez yapılması "asayiş ve istirahat-ı ahalinin" iadesi yani halkın güvende ve huzurla yaşamasının temin edilmesi anlamına gelmekteydi. Merkezin Silifke'ye alınmasıyla Mut'ta 15, Gülnar'da 25, Ermenek'te 30, Anamur'da 28 bin olmak üzere toplam 90 küsur bin nüfusun isteklerinin ve saadetlerinin feda edilmiş olduğunu kaydetmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Salname-i Adana, H. 1318 / M. 1900-01, Defa 11.
BOA. A.{DVNSMHM.d.68-131.
BOA. A.{DVNSMHM.d.70-151.
BOA. A.} BOA. MKT. 0134.076.01.
BOA. A.} MKT. 0132.084.01.
BOA. A.} MKT. 0137.048.01
BOA. A.} MKT. 0203.026.05.
BOA. A.} MKT. NZD.0113.017.01.
BOA. A.} MKT.0203.026.01.
BOA. A.} MKT.0203.026.03.
BOA. BEO. 02389.179165.01.
BOA. DH.İ.UM.EK.Nr. 112/69.
BOA. MLB. 027.042.01.
BOA. MVL. 026.018.01.
BOA. MVL. 026.018.03.
BOA. MVL. 026.018.05
BOA. ŞD. 01705.01.02.
BOA. ŞD. 02134.01.026

BOA. ŞD. 02134.01.034.

Araştırmalar

AKANDERE, Osman, "Adana Vilayeti Salnamelerine Göre 1870-1902 Yılları Arasında Ermenek Kazası (Mülki, İdari, Sosyal, Kültürel, İktisadi ve Ticari Yapısı)", *Ermenek Araştırmaları-1*, Ed. H. Muşmal, E. Yüksel, M. A. Kapar, Konya 2018, ss. 311-322.

AKYILDIZ, Ali, "Şûrâ-yı Devlet", *DİA*, C. 39, İstanbul 2010, ss. 236-239.

BAY, Abdullah, *Trabzon Eyaletinde Mütegallibe Hareketleri ve Âyanlık (1750 -1850)*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Erzurum 2007.

ÇELİK, Şenol, "Silifke", *DİA*, C. 37, İstanbul 2009, ss. 200-202.

ÇULHACI, Önder, *19. Yüzyıl Ortalarında Ermenek Kazası: 1839-1856*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Ana Bilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 2012.

DOĞANAY, Rahmi, "1903 Tarihli Ermenek Çarşı Yangını", *Ermenek Araştırmaları-1*, Ed. H. Muşmal, E. Yüksel, M. A. Kapar, Konya 2018, ss. 387-395.

GAZEL, Ahmet Ali, "İçel Sancağı'nın Yönetim Merkezi Olmak İçin Kazalar Arasında Yaşanan Mücadele", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, S. 56, Erzurum 2016, ss. 1215-1253.

İNALCIK, Halil, *Devlet-i Aliyye, (Âyânlar, Tanzimat, Meşrutiyet)*, C. IV, 3. Baskı, İstanbul 2017.

KÖSE, Ensar, "Ermenek'te Bir Âyan Hânedanı: İnce Ali-Oğulları ve Yükselişi", *Ermenek Araştırmaları-1*, Ed. H. Muşmal, E. Yüksel, M. A. Kapar, Konya 2018, ss. 479-502.

MERCAN, Mehmet, "Ermenek Kazasının İdari Yapısı, (1864-1920)", *Ermenek Araştırmaları-1*, Ed. H. Muşmal, E. Yüksel, M. A. Kapar, Konya 2018, ss. 503-518.

METİN, Nihal, "XVIII. Yüzyılda Malikâne Olarak Mütegallibe Eline Geçen Sancaklardan Reayanın Dağılmasına Dair Bir Örnek: Eğinli İshak Paşa ve Arapgir Sancağı", *International Journal of Social Inquiry*, 15(1), 2022, ss. 127-142.

ÖZKAYA, Yücel, *Osmanlı İmparatorluğunda Âyânlık*, Doçentlik Tezi, Ankara 1977.

TAPUR, Tahsin, "Ermenek İlçesinin Nüfus Gelişimi", *Ermenek Araştırmaları-2*, Ed. H. Muşmal-E. Yüksel, M.A. Kapar, Ö. Çeçen, Konya 2018, ss. 49-57.

İnternet Kaynakları

https://osmanlica.ihya.org/agus-nedir-ne-demek.html, Erişim Tarihi: 11.10.2022.

https://tarihvemedeniyet.org/2009/10/adana-vilayeti.html, Erişim Tarihi: 29.10.2022.

https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Adana_Vilayet_%E2%80%94_Memalik-i_Mahruse-i_Shahane-ye_Mahsus_Mukemmel_ve_Mufassal_Atlas_(1907).jpg, Erişim Tarihi: 29.10.2022.

https://www.luggat.com/sengistan/1/1, Erişim Tarihi: 11.10.2022.

https://www.luggat.com/ta%C4%9Flit-i%20ezhan/1/1, Erişim Tarihi: 29.10.2022.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ERMENEK

Alaattin UCA*

Giriş

Ermenek, tarih öncesi dönemlere ait kalıntılara sahip önemli yerleşim yerlerinden biridir. Bölgedeki ilk siyasi teşekkülün Hititler olduğu bilinmektedir. Hititlerden sonra Frigyalılar ve Lidyalılar da burada hüküm sürmüştür. Makedonyalı İskender'in ardından Selevkosların eline geçmiş olan Ermenek bölgesi daha sonra Roma ve Bizans İmparatorluğunun hâkimiyeti altında kalmıştır.[1] Malazgirt Zaferiyle Türklerin Anadolu'ya girişleri hızlanmış, Bizans'ın tesiri azalmaya başlamıştır. Bu süreçte Ermenek Oğuz Boyları tarafından ele geçirilmiştir. Bölge uzun bir süre Karamanoğullarının elinde kalmış daha sonra da Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmiştir.[2]
Ermenek adı efsanelere konu olmuştur. Rivayete göre Süleyman Peygamber buraya geldiği zaman gözlerine inanamamıştır. Yeşil vadilerde çağlayan köpük köpük sular, yedi iklimin yetmiş tür çiçeği, meyvesi, ılgıt ılgıt esen dağ yeli, türüm türüm kokular getiren renk renk kuşlar onun dikkatini çekmiştir. Buraya yeryüzü cenneti anlamına gelen "irem-nâk" demiştir. Bu ad zamanla Ermenek olmuştur.[3]
Efsane böyle der ama Ermenek'in tarihte bilinen ilk ismi Germenikopolis'tir. Bazılarına göre de Marassa ya da Marassapolis'tir. Kent, yükseklerde yaşayan yiğit insanların ülkesi anlamına gelen Ermenak adıyla da anılmıştır.[4] Şehrin adı muhtemelen Germenikopolis'ten zamanla Germanik ve Germenak'a ve bilahare Armenak veya Ermenak'a dönüşmüş sonra da Ermenek halini almıştır.[5] Modern kaynaklarda Ermenak veya Ermenek adı kullanılmıştır.[6]

---

* Doç. Dr. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Karaman. E-Posta: alaattinuca@kmu.edu.tr

1 Özgür Bağcı, "Demokrat Parti Dönemi'nde Ermenek (1950-1960)", *Ermenek Araştırmaları 1,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 571.

2 *Dünü ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya,* (Hazırlayanlar: Abdullah Uysal, Necati Alodalı, Musa Demirci), Karaman Yunus Emre Kültür Derneği Yayınları, Konya, 1992, s. 232.

3 Mehmet Önder, *Şehirden Şehire Anadolu,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Eylül 1995, s. 217.

4 Ali Şahin-Sibel Çalışkan, "Çevresel Sorunların Çözümünde Yerel Yönetimlerin Rolü: Ermenek Belediyesi Örneği", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 601; Önder, *a.g.m.,* s. 217.

5 Erol Yüksel, "Seyahatname ve Tarihî Coğrafya Eserlerinde Ermenek Kazası (19-20. Yüzyıllar)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* Ocak 2021, S. 70, s. 538; Halit Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler,* ERÇEV Yayınları, İstanbul 2005, s. 66.

6 Yüksel, *a.g.m.,* s. 510.

Bazı seyyahların seyahatnamelerinde şehrin adının Erminak, Ermeneg veya Ermenag şeklinde yazıldığı da görülmüştür.[7] İngiliz jeolog William John Hamilton'un 19. yüzyılın diğer seyyah ve araştırmacılarının aksine günümüzde olduğu gibi "Ermenek" adını kullanması ilginçtir.[8]

Cumhuriyet arşivinde bulunan ve Cumhurbaşkanı Atatürk'ün de imzasını taşıyan, Ermenek ormanlarıyla ilgili 20 Mart 1929 tarihli resmi belgede kentin adı "Armenak" olarak yazılmıştır.[9]

Şehabeddin Tekindağ tarafından kaleme alınan İslam Ansiklopedisi "Ermenek" maddesinde de şehrin adı ile ilgili olarak "Ermenâk" ve "Armanâk" ifadeleri geçmektedir. Şehabeddin Tekindağ bu yazısında Indjidjian adlı bir Ermeni coğrafyacının Ermenek kelimesini yanlış anladığını ve isme bakarak şehrin Ermeniler tarafından inşa edildiğini sandığını dile getirmiştir. Ayrıca Ritter'in Ermenek Kalesini Ruben sülalesinin hâkimiyetinde olarak göstermesinin de hatalı olduğunu ifade etmiştir.[10]

Ermenekli ünlü şair ve devlet adamı Mehmet Çınarlı'nın da dediği gibi Ermenek ismi sırf bu çağrışım, yanlış anlama ve yorumlardan dolayı "Çağlayan" olarak değiştirilmek istenmiş, kendisi de bir şiirinde "Adı Çağlayandır" sözüyle Ermenek'i kastetmiştir.[11] 1950 yılında gündeme getirilen bu düşünceden şehrin tarihi adı daha uygun görülerek vazgeçilmiştir.[12]

Ermenek tarihin hiçbir döneminde Ermeni etkinliğinde, egemenliğinde ya da yönetiminde kalmamıştır. Ermenâk ya da Armanâk ifadeleri bir başka yoruma göre Romalı kumandan Germanicus'un adına izafeten Germanik ya da Germenak şeklini alan adın yüzyıllar içerisinde yaşadığı dönüşüm ve değişimle ilgilidir.[13]

Ermenek ismiyle ilgili şu yorumlar da yapılmaktadır: Ermenek kelimesinin aslı Türkçe olup, "Karaman" anlamına gelen "men" ve Uygurca "karşı yamaç" anlamına gelen "ek" sözcüğünden türetilmiştir ve ilçenin ismi kahraman insan yeri veya kahraman insanların bulunduğu yamaç anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle de Ermenek ismi "kahraman adam" (ermen) ile "tohum dik" anlamına gelen "ek" kelimelerinin birleştirilmesi suretiyle oluşturulmuş olup (kahraman ekilmiş, yani kahramanların yaşadığı yer) anlamında Türkçe bir kelimedir.[14]

---

7 Yüksel, *a.g.m.,* s. 511, 535, 537.

8 Mehmet Kurt, "19. Yüzyıl Batı Seyahatnameleri ile Tarihi Coğrafya Eserlerine Göre Antik Çağda Karaman", *Seyahatnamelerde ve Tarihî Coğrafya Eserlerinde Karaman,* (Editör: Mehmet Ali Kapar), Palet yayınları, Konya, Aralık 2019, s. 30, 31.

9 *BCA,* 30-18-1-2/2-18-37.

10 Şehabeddin Tekindağ, "Ermenâk", *İslâm Ansiklopedisi İslâm Âlemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Bibliyografya Lugati,* Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayını, 1997, C. 4, s. 316.

11 "Adı Çağlayan'dır, suları çağlar.
Benim meskenimdi o güzel bağlar.
Benimle gülerdi, benimle ağlar,
En sıcak dostumdu soğuk pınarı." (Mehmet Çınarlı, Altmış Yılın Hikayesi, İstanbul, Eylül 1999, s. 64.)

12 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 66.

13 Halit Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek,* 1976, s. 81.

14 Taşeli Platosu'nun Turizmine ve Tarihine Yatırımda: Sarıveliler Projesi Sarıveliler Turizm ve Yatırım Raporu, (Hazırlayanlar: Mustafa Hotamışlı-Özcan Zorlu-Ali Avan), Aralık 2015, s. 6.

Ermenek bölgesi Malazgirt Zaferiyle birlikte Anadolu'ya gelen Türkmenlerin faaliyetleri sonucu Türk yurdu olmaya başlamıştır. 1228 yılında Ermenek Kalesi'ni fetheden Türkmenler, Nure Sofi'nin idaresinde Karamanoğulları Beyliği'ni kurmuştur. 1475 yılında bölge Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girmiş, Karamanoğulları Beyliği de son bulmuştur. Ermenek, Osmanlı döneminde 1571 yılında Kıbrıs'ın fethedilmesinden sonra İçel Sancağı ile birlikte Kıbrıs Beylerbeyliği 'ne bağlanmıştır. 1845 yılında İçel Sancağının merkezi haline getirilen Ermenek, 1910 yılında yapılan yeni bir düzenleme ile Konya'ya bağlanmıştır.[15]

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, 1910 yılında Anadolu'nun muhtelif merkezlerine yaptığı gezi çerçevesinde Ermenek'e gelen Tanin gazetesi yazarı Ahmet Şerif Bey, gazetesinde yazdığı yazıda son söz olarak Ermenek hakkındaki izlenimlerini şöyle dile getirmiştir: "*Yol yok, maarif yok, adalet yok…Teşebbüs fikri ise tabii hiç yok, diyerek, bu sayfayı da kapıyorum.*"[16]

Binlerce yıllık tarihi geçmişine rağmen Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Ermenek işte böyle bir yerdir. Ermenek idari taksimat bakımından uzun yıllar İçel ve Konya'ya bağlı kalmıştır. 1915'te yeniden İçel'e bağlansa da yaklaşık dört yıl sonra 1919'da tekrar Konya'ya bağlanma kararı verilmiştir. 1989'da Karaman vilayet olunca Ermenek de Karaman'a bağlanmıştır.[17] Ermenek'in Karaman il merkezine uzaklığı 160 km ve deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 1.250 metredir.[18]

Ermenek yaklaşık 5.000 yıldır yerleşime açık bir yerdir. Doğusunda Mut, Batısında Alanya, Kuzeyinde Hadim ve Bozkır, Güneyinde ise Gülnar ve Anamur ile sınırı vardır. İl merkezi Karaman'a ulaşım Mut üzerinden sağlanmakta olup mesafe yaklaşık 160 km'dir. Ermenek-Karaman karayolu yapımı devam etmektedir. Ermenek, Akdeniz iklimi ile İç Anadolu kara iklimi arasında bir geçiş bölgesidir. Denizden yüksekliği 1250-1300 m. dir. Tarım arazileri azdır. Orman ve su kaynakları bakımından zengin sayılır. Küçükbaş hayvancılık, meyvecilik, günlük hayata yönelik küçük el sanatları, özel ve resmi sektörün işlettiği linyit madenleri ve taşımacılık halkın başta gelen geçim kaynaklarıdır. Doğal güzellikleriyle de ünlü olan Ermenek'in Balkusan, Altıntaş, Kamış ve Tekeçatı yaylaları vardır. Güneyinden geçen Ermenek Çayı ve kollarının oluşturduğu dar vadi tabanlarında ve yamaçlarda zeytin, incir, susam, pamuk, nar, ceviz gibi her türlü bitki ve meyve yetişir. Yüksekliği 2.500 m. yi geçen çevre Toroslarda ise Sedir, Ladin, Göknar, Kızılçam ormanları yer alır. Bu ormanlar arasında dereler, pınarlar, çağlayanlar ve mesire[19] yerleriyle, hava-

---

15 Bağcı, *a.g.m.,* s. 571, 572.

16 Ahmet Şerif, "*Anadolu'da Tanin*", (Hazırlayan: Mehmed Çetin Börekçi), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, C.1, s. 219.

17 Bağcı, *a.g.m.,* s. 571, 572.

18 Taşeli Platosu'nun Turizmine ve Tarihine Yatırımda: Sarıveliler Projesi Sarıveliler Turizm ve Yatırım Raporu, s. 7.

19 Ermenek'te mesire yeri olarak Tekeçatı, Nadire değirmeni, Zeyve pazarı, Göksu kenarı ve Çavuş salanı (baraj yapılınca su altında kalmıştır), Elektrik santralı parkı, Tekke pınarı parkı, Havuzlu pınarı, Yassıkaya parkı, Kebenbaşı, Kozoluğu, Beyderesi, Kirse önü, Akkasım gibi yerler akla gelmektedir. (Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek,* s. 483-491).

sıyla suyuyla, misafirperver halkıyla Ermenek, turizme ve her türlü yatırıma açık bir yerleşim yeridir.[20]

İdari Yapı

Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılından Karaman'ın il olduğu 1989 yılına kadar, Ermenek idari bakımdan Konya'nın ilçelerinden biri olarak idare edilmiştir. Karaman il olunca Ermenek de Kâzımkarabekir, Ayrancı, Sarıveliler ve Başyayla ile birlikte Karaman'a bağlanmıştır. Görüldüğü gibi Ermenek, Cumhuriyet tarihi boyunca idari taksimat içinde önce Konya sonra da Karaman'a bağlı bir ilçe olarak yer almıştır. Ermenek merkez ilçe bu süreçte sürekli bir gelişim ve değişim içinde olmuştur. Merkeze bağlı köylerin sayıları da zaman zaman değişmiştir. Bazı köyler birleştirilerek belediye haline getirilmiştir. Bazı köylerdeki mahalleler gelişip büyüdükçe yeni köyler ortaya çıkmıştır. Bazen de mevcut köylerin bir bucaktan başka bir bucağa bağlanması söz konusu olmuştur.[21]

1922 yılında yazılan "Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası Konya Vilayeti" adlı eserde ifade edildiğine göre Cumhuriyetin ilk yıllarında Ermenek, Fariske ve Davdas isimlerinde iki nahiye ve bir merkez kazasına taksim edilmiştir. Merkez Kazasına şu 16 köy bağlanmıştır: Bise, Ezvendi, Çetme, Zelbuma, Kazancı, Sarıvadi, Emen, Eskice, Arnava, Aşağı İrnebol, Akmanastır, Mamalar, Güres, Çavuş, Yukarı İrnebol, Ayırmasılar.

Davdas Nahiyesine ise Yukarı İzvit, Gorgura, Lafzana, Kirve, Halimiye, Gözde, Aşağı İzvit, Dindebol, Kışla, Büyük Karapınar, Boyalık, Dere, Alakilise, Başköy, Yeniceköy ve Cine köyü bağlanmıştır.

Küçük Karapınar, Turcalar, Uğurlu, Çukurbağ, Muzvadi, Sarıveliler, Civler, Lamos, Taran, Adiller, Mencik, Göndere ve Muti köyleri de idari taksimatta Fariske Nahiyesinin sınırları içinde yer almıştır.[22]

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden günümüze kadar idari yapı bakımından ilçe statüsünde bulunan Ermenek doğal olarak kaymakamlar tarafından idare edilmiştir. Elde mevcut bilgilere göre 1917 yılından 1972 yılına kadar geçen süreçte Ermenek şu kaymakamlar tarafından yönetilmiştir: İhsan Bey (1917-1918), Şafii Bey (1918-1919), İhsan Bey (1919-1920), Nazım Bey (1920-1921), İbrahim Bey (1921-1922), Mehmet Ali Bey (1922-1923), İhsan Hayri Bey (1923-1924), Nazım Bey (İkinci defa, 1924-1925), Osman Fikri Bey (1926-1930), Ragıp Bey (1931-1932), Vasfi Gerger (1932-1932), İhsan Hayri Bey (1933-1933), Selâhaddin Alağ (1934-1935), Tevfik Kuzucu (1935-1935), Ahmet Pamay (1935-1936), Esat Kaya Ayman (1936-1937), Ekrem Güvenç (1937-1938), İbrahim Nabi Ersaka (1939-1940), Enver Saatçigil (1941-1943), Fikret Tokat (1943-1944), Necati Kınacı (1944-1945), Rahmi Onaran (1945-1946), Abdullah Başaral (1946-1946), Abdülkadir Uras (1946-1947),

---

20 Yafes Yıldız-Eray Yeni, "Ermenek Orman İşletme Müdürlüğü Ormanlarında Zarar Yapan Orthotomicus Erosus (WOLL.) İle Mücadele Çalışmaları", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 693.

21 Bağcı, *a.g.m.,* s. 572, 573.

22 Doktor Nazmi, *Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası Konya Vilayeti,* (Hazırlayan: Mehmet Karayaman), Çizgi Kitabevi, Konya, Haziran 2009, s. 112, 113.

Fahri Elverdi (1947-1948), Hasan Lüleci (1948-1948), Ahmet Cevdet Geçgil (1948-1948), Kemal Gazezoğlu (1948-1948), Tarık Ölmezoğlu (1948-1950), A. Naci Ekşioğlu (1950-1951), Asım Ayan (1951-1952), Mustafa Tütüncü (1952-1953), Ahmet Nevzat Tüfekçi (1953-1954), Altay Kancaal (1954-1955), Yavuz Nazaroğlu (1955-1956), Bedreddin Sönmez (1956-1960), Nevzat Aymete (1960-1960), Hasan Basri Gültekin (1960-1963), Kâmil Ceylan (1963-1964), Ali Süavi Erdemtok (1964-1966), Bahaeddin Güney (1966-1967), Erbay Fiş (1967-1969), Ali Yılmaz (1969-1969), Hikmet Güryıldız (1969-1972), Avni Kızılarslan (1972-1976).[23]

Ermenek'te 1976 ile 2004 yılları arasında ise Ahmet Bilgealp (Şubat 1976-Nisan 1976), Salih Şarman (Nisan 1976-Kasım 1977), D. Ali Şahin (Kasım 1977-Temmuz 1978), Hayati Soylu (Ekim 1978-Mart 1980), İdris Şahin (Mart 1980-Aralık 1980), Selahattin Aparı (Aralık 1980-Haziran 1981), Yusuf Ziya Karacaev (Ağustos 1981-Temmuz 1985), Mehmet Alabacak (Temmuz 1985-Haziran 1989), Şükrü Kara (Haziran 1989-Eylül 1990), Engin Durmaz (Eylül 1990-Ocak 1991), İbrahim Özefe (Temmuz 1991-Eylül 1992), Tuncay Engin (Eylül 1992-Eylül 1993), Mesut Yıldırım (Eylül 1993-Ağustos 1994), Hasan Özyiğit (Eylül 1994-Eylül 1996), Yunus Fazıl Demir (Eylül 1996-Ağustos 1998), İbrahim Yalçın (Ağustos 1998-Ekim 2000), Şenol Esmer (Ekim 2000-Eylül 2002), Abdullah Erin (Ekim 2002-Ekim 2003), İsmail Karadaş (Ekim 2003-Eylül 2004) kaymakamlık görevinde bulunmuşlardır.[24]

2004 yılından 2022 yılına kadar geçen süreçte de Ermenek'te görev yapan kaymakamlar ve görev yapma tarihleri şöyle tespit edilmiştir:

Mahmut Hulusi Altunel (04.10.2004 - 07.10.2005), Tuncay Akkoyun (20.10.2005 – 18.10.2006), Ali Yılmaz (26.10.2006 – 05.09.2008), Adnan Tezcan (30.09.2008 – 15.08.2009), Mehmet Demir (15.08.2009 – 12.09.2011), Hüseyin Sayın (26.09.2011 – 12.08.2013), Eyyüp Güngör (12.08.2013 – 21.12.2016), Mesut Tabakçıoğlu (23.12.2016 – 28.08.2017), Engin Tok (08.09.2017 – 29.10.2017), Nurhalil Özçelik (09.11.2017 – 30.06.2018), İbrahim Gökmen (02.07.2018 – 25.10.2018), Tahir Yılmaz (26.10.2018 – 16.08.2019), Batuhan Taşgın (28.10.2019 – 10.09.2020), Hacı Osman Hökelekli (15.09.2020 -).

İlçenin idari işlemlerinin yürütüldüğü Hükümet Konağının da uzun bir geçmişi vardır. Cumhuriyetin ilk yıllarından beri hizmet vermekte olan ve bilinen ilk hükümet konağında 1-2 Şubat 1933 gecesi yangın çıkmış ve bina kullanılamaz hale gelmiştir. Resmi daireler geçici olarak başka yerlere dağıtılmıştır.[25]

1953 yılında yeni Hükümet Konağının temeli atılmıştır. İnşaatın tamamlanmasıyla, dağınık halde bulunan resmi daireler bir araya toplanmış ve daha kaliteli hizmet sunulması mümkün olmuştur.[26]

---

23 Dünü ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya, s. 353, 354; Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 371, 372.

24 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 288; Dünü ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya, s. 354, 355, 356.

25 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 287.

26 Bağcı, *a.g.m.*, s. 579.

Ermenek'in üçüncü Hükümet Konağı 23 Ağustos 2013 tarihinde hizmete girmiştir. Bina bodrumuyla birlikte 7 katlı olup çatısına kurulan sistemle kendi elektriğini kendi üretebilmekte hatta fazla elektrikten gelir sağlanmaktadır.[27]

Karaman'ın ilçeleri arasında personel bakımından en güçlü adalet teşkilatı Ermenek'tedir. 1997 yılı verilerine göre ilçede 5 hâkim, 5 savcı, 21 diğer personel, 6 avukat, 8 mahkeme ve 1 cezaevi bulunduğu tespit edilmiştir.[28] Cezaevi 01.01.1986 tarihinde faaliyete geçmiştir.[29]

Ermenek'te adalet işleri Hükümet konağının dışında Ermenek Adalet Sarayı adı verilen müstakil bir binada yürütülmektedir. Seyran Mahallesinde bulunan bu bina 5.503m^2 kullanım alanına sahiptir. Bu binada baro odası, avukat bekleme odası, kısıtlı alan, vatandaşlar tarafından kullanılan kafeterya ve bekleme odaları ile otopark mevcuttur. Ermenek Adliyesinde Ağır Ceza Mahkemesi, Asliye Ceza Mahkemesi, Sulh Ceza Hâkimliği, İnfaz Hâkimliği, Asliye Hukuk Mahkemesi, İcra Hukuk Mahkemesi, İcra Ceza Mahkemesi, Sulh Hukuk Mahkemesi ve Kadastro Mahkemesi gibi mahkemeler bulunmaktadır. Ayrıca Ermenek Adliyesinde Ermenek Cumhuriyet Başsavcılığı ile birlikte İcra ve İflas Dairesi, İdari İşler Müdürlüğü, Seçim Müdürlüğü, Ön Büro, Ön Büro Danışma Masası, Adli Görüşme Odası, Bilgi İşlem Şefliği, Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Medya İletişim Bürosu, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü gibi birimler hizmet vermektedir. 2021 yılı verilerine göre Ermenek Adalet Sarayındaki mahkemeler, Cumhuriyet savcılıkları ve denetimli serbestlik müdürlüklerinde 7 hâkim, 5 Cumhuriyet savcısı, 1 icra müdür yardımcısı, 5 yazı işleri müdürü, 23 zabıt kâtibi, 6 mübaşir, 3 psikolog/pedagog/sosyal çalışmacı, 1 denetimli serbestlik müdürü, 5 denetimli serbestlik personeli/infaz ve koruma memuru, 1 öğretmen/denetimli serbestlik müdürlüğü, 3 hizmetli, 2 şoför, 1 kaloriferci görev yapmaktadır.[30]

Ermenek'te idari yapı içerisinde İlçe Emniyet Müdürlüğü ve İlçe Jandarma Komutanlığı güvenlik ve asayişin sağlanması görevini üstlenmiştir. Devlet Hastanesi, Toplum Sağlığı Merkezi sağlık alanında, İlçe Müftülüğü, Tapu Müdürlüğü, Gençlik ve Spor Müdürlüğü, Mal Müdürlüğü, Özel İdare Müdürlüğü, Köylere Hizmet Götürme Birliği Müdürlüğü, Nüfus Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, Tarım ve Orman Müdürlüğü, Posta İşletmeleri Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Müdürlüğü, Halk Kütüphanesi Müdürlüğü gibi kurum ve kuruluşlar da kendi ilgi alanlarına giren konularda faaliyetlerini sürdürmektedir. Askerlik Şubesi Başkanlığı, Karayolları 37. Şube Şefliği gibi kurumlar da idari yapıda önemli yer tutmaktadır. Ayrıca Belediye Başkanları, İl Genel Meclisi Üyeleri, İlçede faaliyet gösteren Banka Şubelerinin Müdürleri, Oda ve Dernek Başkanları ile Muhtarlar Ermenek'in idari yapısının temel taşlarını oluşturmaktadır.[31]

---

27 http://www.karaman.gov.tr/ermenek-hukumet-konagi-kendi-elektrigini-retiyor

28 *Karaman Yıllığı (1997),* (Hazırlayanlar: Nahsen Badeli, Yakup Yaman, Dindar Dilbaz), 2. Baskı, TBMM Basımevi, Ankara, Mayıs 1997, s. 164.

29 https://ermenekmcik.adalet.gov.tr/ermenek-m-tipi-kapali-ceza-infaz-kurumu

30 https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/523/dosya/2022-faaliyet-raporu-son30-03-202211-12-am.pdf

31 http://www.ermenek.gov.tr/protokol-listesi

1990'lı yıllarda idari taksimat bakımından Ermenek merkez ilçede 18 mahalle bulunmaktadır. Mahallelerin isimleri şunlardır: Akçamescit Mahallesi, Başpınar Mahallesi, Bağarası Mahallesi, Çınarlı Su Mahallesi, Değirmenlik Mahallesi, Gülpazar Mahallesi, Güllük Mahallesi, Karalar Mahallesi, Kebendibi Mahallesi, Keçipazar Mahallesi, Keşillik Mahallesi, Meydan Mahallesi, Orta Mahallesi, Sandıklı Mahallesi, Seyran Mahallesi, Susaklı Mahallesi, Taşbaşı Mahallesi, Yenimahalle.[32]

Günümüzde yine idari yapı bakımından Ermenek merkez ilçesine bağlı 2 belde, 26 köy bulunmaktadır. Köyler de mahalle statüsüne alınmıştır. Beldeler; Kazancı ve Güneyyurt'tur. Köyler ise; Ağaççatı, Ardıçkaya, Aşağı Çağlar, Balkusan, Boyalık, Çamlıca, Çatalbadem, Çavuş, Elmayurdu, Eskice, Evsin, Gökçekent, Gökçeseki, Görmeli, İkizçınar, Katranlı, Kayaönü, Olukpınar, Pamuklu, Pınarönü, Tepebaşı, Yalındal, Yaylapazarı, Yerbağ, Yeşilköy ve Yukarı Çağlar'dır.[33]

Belediye Hizmetleri, Bayındırlık İşleri ve Bazı İlkler

Ermenek Belediyesi 1871 yılında kurulmuştur. Hizmet süresi 150 yılı aşmıştır. Ermenek'in sahip olduğu coğrafya belediye hizmetlerinin yapılmasını hep zorlaştırmıştır. Buna rağmen belediyecilikte önemli adımlar atılmıştır.

Hacı Metin (Çetin) Bey Ermenek'in ilk belediye reisidir. 1871'den 1875'e kadar dört yıl bu görevi yürütmüştür. 1875-1877 yılları arasında Ermenek Belediyesinin başında Ahmet (Atalık) Bey bulunmuştur. 1877 yılında belediye başkanı seçilen Ömer Bey'in kısa bir süre sonra vefat etmesi üzerine aynı yıl Mehmet (Tandoğan) Bey bu göreve getirilmiştir. O da aynı yıl içinde görevden alınmıştır. İkinci belediye başkanı Ahmet Bey 1877-1881 yılları arasında beşinci belediye başkanı olarak dört yıl daha hizmette bulunmuştur. Ondan sonra görevi devralan Hasip (Köksoy) Bey 1881 yılından 1890 yılına kadar Ermenek'te dokuz yıl belediye başkanlığı yapmıştır. 1890 yılında bu göreve getirilen Ali Bey 1891'de vefat edince onun yerine Rıza (Göksu) Bey bu görevi üstlenmiş ve 1891'den 1894 yılına kadar dört yıl belediye başkanlığı yapmıştır. Ondan sonra 1894 ve 1903 yılları arasında dokuz yıl başkanlık görevinde bulunan Reşit (Görgülü) Bey, 'Hamidiye' adı verilen aşağı çarşının inşasını başlatmış ve tabakhane binasını yaptırmıştır. 1904 yılında yaklaşık bir yıl kadar başkanlık koltuğuna oturan Sofu (Sönmez) Bey eski belediye binasının yapımını sağlamıştır. 1904-1905 yılları arasında kışı bir süreliğine bu görevi Hulusi (Göksu) Bey sürdürmüştür. Hulusi Bey 1944 yılında ikince defa Ermenek Belediye Başkanlığına seçilmiş, 1946'da vefat etmiştir. Reşit (Soylu) Bey ise 1905-1906 ve 1910-1913 yılları arasında olmak üzere iki devre olmak üzere yaklaşık beş yıl belediye başkanlığı yapmıştır. Görevi sırasında Ermenek'e 2 adet yangın tulumbası getirtmiş ve belediye adına bir eczane açtırmıştır. 1907-1908 yıllarında ise bu görevi Osman Kâmil (Öztürk) Bey üstlenmiştir. 1908-1909 yılları arasında Abdullah (Halıcı) Bey, 1910-1913 arası Reşit Bey ikinci defa, 1914-1916 arası Hüseyin Sami (Tüzün) Bey, 1916 yılında kısa bir süre Rüştü (Sönmez) Bey, 1917-1918 yılları arasında Ali (Soylu) Bey, 1918-

---

32 Dünü ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya, s. 97, 98.

33 *İlçe, Belde ve Köyleri ile Karaman Tarihi,* (Hazırlayan: Osman Ülkümen), Karaman Belediyesi Yayınları, İstanbul, Mayıs 2017, s. 580.

1923 arasında ise Mehmet (Pınar) Bey Ermenek Belediye Başkanı olarak görev yapmıştır.[34]

Cumhuriyet döneminin ilk Ermenek belediye başkanı Ali Vehbi (Çetin) Bey olmuştur. Kendisi 1923 ile 1927 yılları arasında dört yıl bu görevi yürütmüştür. Emin Hami Koçaş ise 1927-1944 yıllarında on yedi yıl belediye başkanlığı yapmış ve eserleriyle Ermenek halkının gönlünde taht kurmuştur. Onun başkanlığı döneminde Ermenek'te şu işler yapılmıştır:

-Şehir içinde yer alan mezarlar şehir dışına nakledilmiş ve bunların yerine geniş yollar ve caddeler açılmıştır.[35]

-Yapıları ve şehri çirkinleştiren örtmeler yıktırılmış, bütün ev sahiplerine evlerinin dışını badana yaptırma zorunluluğu getirilmiştir.

-Belediye binası tamir ettirilmiştir

-Tol Medresenin bahçesi park haline getirilmiş, yıkılmaya yüz tutmuş medresenin tarihi taç kapısı bir çatı ile koruma altına alınarak iyice harap olmaktan kurtarılmıştır.

-İçme suları tahlil ettirilmiş, kirlilik tespit edilince kapalı suyolları ve çeşmeler yaptırılmıştır.

-Radyo ilk defa 1932 yılında belediyeye getirilmiştir. İkinci radyo da elektrik santralinin açılmasıyla Siemens firması tarafından yine belediyeye hediye edilmiştir.

-1 Eylül 1934 tarihinde Elektrik Santrali kurulmuştur.[36]

-16.000 nüfusu rahatça barındıracak şehir imar planı yaptırılmıştır.

-Ermenek sokaklarını tozdan kurtarmak için yazın sokakları sulama faaliyeti gerçekleştirilmiştir.

-Belediye tarafından bir lokanta açılmıştır. Şehir dışında suyu ve elektriği olan bir mezbaha binası yaptırılmıştır.

-Belediye bandosu kurulmuş, müzik kursları açılmıştır.

-Yangınlarda zarar gören fakir ailelere yardım maksadıyla "Harikzedegan Derneği" kurulmuştur. Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Türk Hava Kurumu gibi birçok hayır kurumunun Ermenek'teki faaliyetleri desteklenmiştir.

-1939 yılında kurulan Ermenek Halkevi faaliyetlerine katkıda bulunulmuştur.

-Ermenek merkez tazyikli su projesi başlatılmıştır.

-Ermenek halkına iş imkânı sunmak gençlerin boş vakitlerini değerlendirmek maksadıyla dokuma tezgâhları getirtilip halıcılığın yerleşmesi için gayret gösterilmiştir.

---

34 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 347-351.

35 Taşbaşı mezarlığı, Saltaşı mezarlığı, Sipas mezarlığı, Avlu içi mezarlığı, Meydan mezarlığı, Garipler mezarlığı gibi mezarlıklar Ermenek'te yaşanan yer darlığı kamu kurum ve kuruluşlarının yapımı ihtiyacı gibi zorunluluklar ve şehir planı gereğince peyderpey kaldırılmıştır. (Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler,* s. 175, 176).

36 Santralin tamamlanması üzerine Ermenekli şairlerden Şeyh Hüsamettin Belediye Başkanı Hami Koçaş'ı tebrik ettiği şiirinin bir dörtlüğünde şunları söylemiştir:
"Kasabaya elektrik aynı nur oldu,
Vesaitsiz beldemiz, nakli zor oldu.
Hitam buldu, millet çok mesrur oldu,
Halk namına seni tebrik ederim."
(Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 394).

-Memurların İkinci Dünya Savaşından etkilenmelerini azaltmak maksadıyla "Memurlar İstihlak (Tüketim) Kooperatifi" kurulmuştur. Böylece dar gelirli grubun geçim şartları düzeltilmeye çalışılmıştır.[37]

1938 ve 1939 yıllarında Ermenek kasabasının haritasının yaptırılması kararlaştırılmıştır. Bu haritanın yalnız o günkü durumu değil Ermenek etrafında kasabanın gelişimine müsait kısımları da ihtiva edeceği açıklanmıştır.[38]

Hami Koçaş'tan sonra 1944'te ikinci defa belediye başkanı olan Hulusi (Göksu) Bey 1946 yılında görevdeyken vefat etmiştir. Ondan sonra 1946-1950 yılları arasında Atalay Çetin Bey bu görevi yürütmüştür. Onun döneminde 1948 yılında Ermenek elektrik şebekesi 450 ağaç direk dikilip ilaveler yapılarak ıslah edilmiştir.[39]

1950-1951 yıllarında yaklaşık beş ay belediye başkanlığı yapan A. Naci Ekşioğlu'ndan sonra Ermenek Belediye Başkanlığına Tevfik İlisulu seçilmiştir. 1951-1952 yılları arasında görevde bulunan İlisulu, Ermenek-Mut yolu güzergâhının tespitinde görev almış, daha önce başlatılmış olan tazyikli su tesisatının yapım işlerini devam ettirmiştir. Tekke mezarlığının ihata duvarları, Tekke köprüsünün genişletilmesi, Tekke köprüsünden Akcamiye kadar olan bölgenin istimlaki onun döneminde yapılmıştır.[40]

1952-1955 yılları arasında başkanlık görevini Cevdet Mehmet Sülar yürütmüştür. 1953 yılında mevcut çeşmelere ilaveten 200 m dağ altı tüneli ile kaptaj isale, şebeke ve depo tesislerini havi olarak getirilen tabii tazyikli suyun 24 saatlik verimi 660 ton olmuştur.[41]

Sülar'dan sonra belediye başkanlığı görevini 1955 ile 1960 yılları arasında Ahmet Tartıcı üstlenmiştir. Onun döneminde Ermenek'te Deliklikayadibi gaz deposu, belediye garajı, garaj oteli, belediye oteli, imar planı tadilatı, Atatürk büstü ve kavaklık tesisi yapılmıştır.[42] 1955 yılında ilçe merkezinde evlere tesisat çekilerek içme suyu getirilmiştir. Birçok köyün de bu sorunu köy meydanlarına yapılan çeşmeler ile çözülmüştür.[43]1957 yılında artan elektrik ihtiyacını karşılamak üzere 40 Kw'lık ilave dizel motor alınmıştır.[44] 1958'de ise şebeke 50 Kw'lık ikinci dizel jeneratörle takviye edilmiştir.[45]

27 Mayıs Askeri Darbesi olunca 27 Mayıs 1960'tan 18 Haziran 1960'a kadar yaklaşık bir ay askerlik şubesi başkanı ve garnizon komutanı Binbaşı Nevzat Aymete başkanlık görevini sürdürmüştür. Ondan sonra da 18 Haziran 1960 ile 29 Ağustos 1960 tarihleri arasında kaymakam vekili Alaattin Atalık bu makamda bulunmuştur. Darbenin etkisi bir süre daha devam etmiş ve bu süreçte 29.08.1960-10.08.1963

---

37 Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek,* s. 351-353, 425.

38 Aytunç Ülker, "1938-1950 Yılları Arasında Ulus ve Cumhuriyet Gazetelerinde Ermenek", *Ermenek Araştırmaları 1,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 683.

39 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 354, 365.

40 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 354.

41 Kâmil İlisulu, *Ermenek Kitabı,* Ankara, 1961, s. 18.

42 Bağcı, *a.g.m.,* s. 579.

43 Bağcı, *a.g.m.,* s. 579.

44 Bağcı, *a.g.m.,* s. 579.

45 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 365.

tarihlerinde yaklaşık üç yıl Ermenek Kaymakamı Hasan Basri Gültekin, kaymakamlık görevine ek olarak belediye başkanlığı yapmıştır. Gültekin, bu dönemde belediye sineması ve bazı dükkânlar inşa ettirmiştir. Aynı şekilde Ermenek Kaymakamı Kâmil Ceylan da 10.08.1963 ve 17.11.1963 tarihleri arasında kaymakamlık görevi uhdesinde bulunmak üzere başkanlık görevini de yürütmüştür.[46]

Darbeden sonra seçimle işbaşına gelen ilk belediye başkanı Cevdet Ünsal, 1963-1973 yılları arasında Ermenek halkına hizmet etmiştir. Başkanlığı döneminde yeni elektrik santralinin inşası tamamlanarak hizmete açılmıştır.[47] İki nolu su şebekesi ve ek tesisleri kurularak şehrin su tesisatı genişletilmiştir. Güneyyurt kasabası ve bazı köylere de elektrik verilmiştir. Elektrik Santralı Parkı tanzim edilmiştir. Santral Parkı içinde görevliler için lojman yapılmıştır. Tekke'den Yassıkaya'ya kadar olan ana cadde açılmıştır. Tekke köprüsü ile Yassıkaya arası betonlanarak çamur ve tozdan kurtarılmıştır. Sinema binası ve ana cadde üzerinde inşa edilen 16 dükkân ve 1 fırın hizmete sunulmuştur. Aşağı çarşıda ve Taşbaşı'nda umumi tuvaletler yapılmıştır. Belediyeye ait hamam, lokanta ve otel açılmıştır. Yassıkaya ile Belediye arasındaki ikinci cadde, Susaklı caddesi, Aşağı Güllük- Değirmenlik arasındaki cadde bu dönemde açılmıştır. Değirmenlik Camisi önünden Garipler'e kadar olan sokak genişletilmiştir. Tekke Parkı tanzim ve imar edilmiştir. Yassıkaya'da bir park için ağaçlandırma yapılmıştır. Seyrankaya mevkiinde belediyeye ait saha parsellenerek imar durumu hazırlanmıştır. Kaya düşme tehlikesine maruz 52 evin imarı için istimlak işine başlanmıştır. Meydan Camisi arkasındaki garaj inşa edilmiştir.[48]

Ermenek'te ilk elektrik ve su tesisatı belediye tarafından yapılmıştır. 1964 yılında kurulmuş olan Belediye Elektrik-Su İşletmesinin 2 makinist, 2 usta, 3 hat çavuşu, 3 bekçi, 1 tahsildar, 1 indeks memuru ve muhasip olmak üzere 13 kişilik kadroyla çalıştığı bilinmektedir. 1971 yılı verilerine göre de Ermenek Belediyesinin kadrosu şöyle şekillenmiştir: Belediye Başkanı, Başkâtip, Başkâtip Yardımcısı, Muhasip, Muhasip Yardımcısı, Fen Memuru, Zabıta Amiri, iki Zabıta, Tahsildar, Sucubaşı, İtfaiye Çavuşu, İtfaiye Yardımcısı, iki Şoför, Odacı, Bahçıvan, üç Yapı Ustası, on Temizlik İşçisi.[49]

1973 yılında Ermenek Belediye Başkanlığına Halil Akbulut seçilmiştir. Onun başkanlığı döneminde şehrin imar planının yeniden yapılması işi İller Bankası tarafından ihale edilmiştir. Seyrankaya, Yerbağlar, Kızılalan ve Kuruçeşme mevkileri imar planı içine alınmıştır. Elektrik şebekesindeki ağaç direkler demir direklerle değiştirilmiştir. Elektrik ve su şebekesi Kuruçeşme'ye kadar götürülmüştür. Elektrik santralına ikinci bir türbin ilave edilmiştir. Sürekli kayma tehlikesi arz eden Şeytan kayası dinamitle patlatılmış, kaya düşme tehlikesi büyük ölçüde bertaraf edilmiştir. Şehir

---

46 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 355, 356.

47 Yeni elektrik santrali, İller Bankası tarafından ihalesi yapılmak suretiyle "Güneş Şirketi" nce inşa edilmiştir. Tesis, Maraspoli yeraltı nehrinden alınan su ve 163 metre düşümle inen boru hattı vasıtasıyla 550 Kw'lık elektrik üretme kapasitesine ulaşmıştır. Tesiste 840 beygir gücünde Maier marka Alman malı türbin kullanılmıştır. Bu dönemde yapılan 150 ilaveyle şebekenin direk sayısı 600'e çıkarılmıştır. (Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek,* s. 365).

48 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 356, 365.

49 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 343, 344.

merkezinde sıkışan trafiği rahatlatmak için doğu-batı istikametinde ikinci bir yol açılmıştır. Seyrankaya'dan başlayan yol Güllük Mahallesini takiben Cumma deresi üzerinden yeni hal binasının güneyini izleyerek Tol Medresenin kuzeyinden Yassıkaya'ya ulaştırılmıştır. Zirai ürünlerin depolanması için soğuk hava deposu yapılmıştır. 130 dükkândan oluşan hal binası, iş hanı ve belediye binası inşaatına başlanmıştır.[50] Halil Akbulut, Ermenek Orman Ürünleri Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketinin, Nohut Satış Kooperatifinin ve Ermenek'in bazı köylerinde halıcılık ve tüketim kooperatiflerinin kuruluşuna da katkıda bulunmuştur.[51]

Ermenek Belediyesi yöre için önemli hizmetlerde bulunmuştur ama bazen belediyeyi aşan sorunlar da yaşanmıştır. Bu sorunların çözümü hususunda da devlet devreye girmiştir. Bazen de sorunların çözümüne varlıklı vatandaşlar el atmıştır. Hem devlet hem de halkın işbirliği ile Ermenek'te bazı bayındırlık faaliyetleri yürütülmüştür.

1940'lı yıllarda Ermenek'ten dışarıya telefon etme imkânı yoktur. 1960'dan itibaren şehirlerarası telefon görüşmeleri başlamıştır.[52] Evlerde telefon olmadığı gibi radyo dahi bulunmamaktadır. Ermenekliler ya Halkevinde ya da Belediye Kahvesinde radyo dinleme fırsatı bulabilmektedir.[53] Ermenek'te yeni postane binası 1968'de hizmete girmiştir. 1970 yılından itibaren günlük posta seferleri düzenli olarak işlemeye başlamıştır. Bundan önceki yıllarda özellikle kış aylarında haftada en fazla üç ya da dört defa dışarıya posta gönderilebilmiştir. 1970'li yıllarda Ermenek postanesinde günün her saatinde çevre şubelerden ise sabah 07.00 akşam 19.00 saatleri arasında yurtiçi ve yurtdışı telgraf ve telefon görüşmesi yapmak mümkün olmuştur.[54] Bu tür hizmetler belediye tarafından değil devlet tarafından gerçekleştirilmiştir. 1999 yılına gelindiğinde Ermenek'te telefon abone sayısı 4.428 olmuştur. Aynı yıl Ermenek'te Acele Posta Servisi verilmeye başlanmıştır.[55] 2001 yılında Ermenek'te telefon abone sayısı 8.629'a ulaşmıştır.[56]

1970'li yıllarda Tekke deresinin bir kısmının muhtemel sel felaketine karşı, istinat duvarları Devlet Su İşleri tarafından, Pancarcı su kanalının Havuzlu'dan Ulupelit'e kadar olan kısmı Topraksu tarafından beton kanal olarak yapılmıştır. Belediye tarafından açılan Güllük yolu üzerindeki Havasıl köprüsü Karayolları tarafından inşa edilmiştir. Devlet tarafından yaptırılan Endüstri Meslek Lisesinin atölye ve ek tesisleri için Mustafa Demirok tarafından yardımda bulunulmuştur. Kıcıman ailesi ve Ermenek Belediyesi de katkıda bulunmuştur. İmar ve İskân Bakanlığınca taşınması ön görülen çalışmalar doğrultusunda 43 afet evi yapılmıştır. Ermenek enerji şebekesi Seydişehir üzerinden enterkonnekte sisteme bağlanmıştır.[57]

---

50 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 357, 358.

51 Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler,* s. 280. Ermenek'te 1996 yılı itibariyle 12 yapı kooperatifi, 6 tarım amaçlı kooperatif, 1 esnaf ve sanatkâr kooperatifi, 1 de tüketim kooperatifi faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. (*Karaman Yıllığı (1997),* s. 193).

52 İlisulu, *a.g.e.,* s. 60.

53 Çınarlı, *a.g.e.,* s. 137, 149.

54 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 334.

55 *1999 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporu,* Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü Yayını, Karaman, Nisan 2020, s. 21.

56 *Karaman İli 2000 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporu,* (Hazırlayan: Emine Payidar), Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü Yayını, Karaman, Mayıs 2001, s. 19.

57 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 358.

12 Eylül 1980 Askeri Darbesinden sonra, asli görevi Özel İdare Müdürü iken 1980-1981 yıllarında 2. Ordu Sıkıyönetim Komutanlığının emriyle Ermenek Kaymakamlığı ve Belediye Başkanlığı görevlerine vekâleten A. Vacit Atalık atanmış ve bu görevi 1984 yılında seçimler yapılıncaya kadar sürdürmüştür.[58] Ondan sonra 25 Mart 1984'te yapılan ilk yerel seçimlerde Ermenek Belediye Başkanlığına Kerim Kesici seçilmiş, 1989'a kadar bu görevi sürdürmüştür. Ermenek'te birçok cadde ve sokağın beton kaplama işi onun zamanında yapılmıştır. Buğday pazarı ve otobüs terminalini o yaptırmıştır. Belediyeye 1 adet otobüs, 1 adet itfaiye aracı ve 3 adet kamyon onun zamanında alınmıştır. Belediye binasını tamamlamıştır. Belediyenin yeni hizmet binasına taşınmasını sağlamıştır.[59]

1989 ve 1994 yılları arasında Halil Akbulut ikinci defa Ermenek halkına belediye başkanı olarak hizmet etme imkânı bulmuştur. Akbulut'un ikinci döneminde sinema binası yeniden düğün salonu olarak düzenlenmiştir. Değirmenlik mahallesine Ermenek tarihinde ilk defa üst geçitli köprü yapılmıştır. Üçüncü ana cadde açılmıştır. Ermenek'te ilk defa kanalizasyon çalışması bu dönemde başlatılmıştır. Ana kolektör ve bazı mahallelerin atık sularının kanalizasyona bağlanması sağlanmıştır.[60]

1994 ve 1999 yılları arasında da Uğur Sevimli, Ermenek Belediye Başkanlığı görevini üstlenmiştir. Onun döneminde Ermenek Belediyesi imar hudutlarını Palize Düzü'nden Hasan Baysal Orman Parkı'na kadar genişleten imar planı revizyonu yapılmıştır. Geniş çevre yolu projesi hazırlanmış ve bu projenin Karayollarınca imar planına işletilmesi sağlanmıştır. Orman deposu olarak kullanılan 58 dönümlük bir arsa gece kondu önleme bölgesi ve toplu konut alanı olarak kullanılmak üzere belediye tarafından satın alınmıştır. Taşbaşı mevkiinde bazı yerler otopark, işhanı ve otel yapmak üzere istimlak edilmiştir. Tekke ve Havasıl köprülerinin batısında kalan 12 mahallenin kanalizasyon ve diğer alt yapıları tamamlanmıştır. Ermenek'in tamamını kapsayan kanalizasyon ve arıtma tesisi 1998 yılında İller Bankasınca programa alınmıştır. İlçenin sulama kanalı projeleri, Seyran, Güllük, Kuruseki, Kuruçeşme, Orman Parkı, Keşillik ve Karalar mahallelerinin ilave içme suyu şebekeleri için de İller Bankası nezdinde girişimde bulunulup kabulü sağlanmıştır. Çok katlı otopark ve afet konutları için ödenek temin edilmiştir. Belediye halk işbirliği ile Kuruseki mevkiinde Yatılı İlköğretim Bölge Okulu yapılması için 27 dönümlük arsa alınmış ve okulun yapımına başlanmıştır. H.Baysal Orman Parkı'nın işletme hakları Orman Genel Müdürlüğünden alınmış, park içinde gençlik kampı, izci kampı gibi faaliyetler düzenlemek için projeler hazırlanmıştır. Aynı parkın baraja bakan güney yamaçlarında Karaman Valiliği ile işbirliği yapılarak 36 adet bungalov evin inşaatına başlanmıştır. Fincan tepesi mevkiinde yeni bir mezarlık yeri tesis edilmiştir. Keşillik ve Karalar Mahallesi yolları ıslah edilmiştir. Delialiler, Çeşmeboğazı ve Bağarası mevkilerine vatandaşların da desteği ile 30 km arazi yolu açılmış ve buralar elektriğe kavuşturulmuştur. Sıla Haftası Kültür Şenlikleri ilk defa bu dönemde düzenlenmiş-

---

58 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 282.

59 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 280.

60 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 280.

tir.[61] Ali Rıza Alıçlı Rehabilitasyon Merkezinin açılışına katkıda bulunulmuştur. Almanya'daki Ermeneklilerin de katkılarıyla 1 adet kazıcı yükleyici, 2 kamyon, 1 çöp arabası alınmıştır. ERÇEV Vakfının ana sermayesine katkıda bulunulmuş, vakfın kuruluşu desteklenmiştir. Kuruseki ve Kuruçeşme'deki imarlı sahalarda parselasyon çalışmaları yapılarak buralar imara açılmıştır.[62]

İlki 1999-2004 yılları arasında ikincisi de devamında 2004-2009 yılları arasında olmak üzere Uğur Sözkesen yaklaşık 10 yıl Ermenek'te belediye başkanlığı yapmıştır. Bu süreçte 100 yataklı Ermenek Devlet Hastanesi inşaatına başlanmıştır. Ermenek Meslek Yüksek Okuluna, Anadolu Öğretmen Lisesine, 4 yıldızlı Selçuklu Oteline arsa temin edilmiştir. Adliye Sarayı yapımı için girişimlerde bulunulmuştur. 350 kişilik yükseköğretim öğrenci yurdu yapılmıştır. Kapalı spor salonuna, Cumhuriyet Okuluna ve Daniş Tunalıgil İlköğretim Okuluna ve bazı sosyal tesislere, toplu konut, otopark ve iş yeri projelerine arsa temin edilmiştir. Tekeçatı Aktepe Mevkiinden Sultanalanı Geveler yöresine kadar yaklaşık 2500 nüfusa hitap edecek içme ve sulama suyu projesinin ihalesi yapılmış, boru döşeme ve depo inşaatları başlatılmıştır. Ermenek'te yetişen ürünlerin pazarlanması amacıyla Sıla Festivalleri kapsamında panayır tarzı sergiler açılması teşvik edilmiştir. Kanalizasyon çalışmaları büyük ölçüde tamamlanmıştır. Yaklaşık 80 km su hattı yapılarak Seyran Mahallesi, Afet Evleri, Yatılı İlköğretim Bölge Okulu, Gedikağzı, Ulupelit, Delallar, Süt pınarı, Öküz ini, Barat alanı içme suyu hattı yapılmıştır. Ermenek Spor, belediyenin kontrolüne alınmış, adı Ermenek Belediye Spor olarak değiştirilmiş ve belediye tarafından desteklenmiştir. Belediye ve Edip Yaşar Alıçlı desteğinde yapılan Ali Rıza Alıçlı Özürlüler Rehabilitasyon Merkezi açılmıştır. Belediye hizmetleri için bilgisayar ağı kurulmuştur. İlçe merkezinde tuvalet, gasılhane gibi ihtiyaçlar tamamlanmıştır. Santral bahçesi tanzim edilmiş, modern bir restoran yapılmıştır. Havuzlu Park genişletilmiş, itfaiye evi yapılmıştır. Türk Dil Bayramı ve Karamanoğlu Mehmet Bey'i anma günleri ve Sıla Haftası Kültür etkinliklerine ev sahipliği yapılmıştır. Ayrıca toprak tahlilleri, fidan dağıtımı, sinekle mücadele ve genel temizlik konularında hizmetler devam etmiş, Belediye Hamamı faaliyete geçirilmiştir.[63] Ermenek'in "Kalkınmada Öncelikli İl" olması için 2004 yılında girişimde bulunulmaya başlanmış ancak bir sonuç alınamamıştır.[64] Halit Bardakçı 2004'teki gelişmeden bahsetse de Kâmil İlisulu, 1961'de yayımlanan eserinde "Ermenek halkının en büyük arzularından biri de Ermenek'in vilayet olmasıdır" der.[65]

---

61 Ermenek'in coğrafi konumu gelişmeye elvermediğinden halkın büyük bir kısmı Ermenek dışında farklı yerlere göç etmek zorunda kalmıştır. Ermenek dışında Ermenek'tekinden çok Ermenekli yaşamaktadır. Bu nedenle ilçe dışında bulunan Ermeneklileri bir arada tutmak, birbiriyle tanıştırmak, sorunlara çözüm bulmak amacıyla "Sıla Haftası" adı altında Ermenek'te çeşitli kültürel etkinliklerin sergilendiği törenler düzenlenmektedir. (*Karaman Yıllığı (1997),* s. 80).

62 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 280, 281.

63 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 281, 282.

64 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 405, 406.

65 İlisulu, *a.g.e.,* s. 27.

2001 yılında Seyran mahallesindeki 52 evlere ilaveten140 daire sosyal konut yapımı tamamlanmış ve sahiplerine teslim edilmiştir. 2002 yılında belediye başkanlarından Hami Koçaş'ın büstü Hükümet Konağı önü tören alanında açılmıştır.[66]
2002 yılında açılan Ermenek Selçuklu Oteli'nden sonra 2007 yılında 26 odalı Ermenek Belediyesi Konuk Evi ilçeye kazandırılmıştır.[67] Aynı yıl 2 adet, 1000 m^{3}'lük atık su arıtma tesisi de yapılmıştır.[68] Ermenekli iş insanı Nazım Karpuzcu anne ve babası adına Susaklı Mahallesi Hükümet önü mevkiinde Ermenek Halk Kütüphanesini yaptırarak açılışını sağlamıştır.[69]
2008 yılında Ermenek'te 6 mahalleyi kapsayan 5,5 hektarlık koruma amaçlı imar planı tamamlanmıştır. Bu plan sayesinde Ermenek'te sokaklar doğal yapısına kavuşmuş, Ermenek'in tip ve silueti korunmuştur.[70]
İlçenin kanalizasyon hat çalışmaları tamamlanmıştır. İçme suyu ihtiyacını karşılamak için cezaevi, hastane, TOKİ ve okullar bölgesi üst kotlarında 500 tonluk su depoları inşa edilmiştir.[71]
1934 yılında kurulan Ermenek HES, 1992'den itibaren ekonomik ömrünü tamamladığından devre dışı bırakılmıştır. 1994 yılında Ermenek Barajı ve HES projesinin etüt-proje çalışmaları başlatılmıştır. 1998 yılında projelendirme işi tamamlanmıştır.[72]
Ermenek barajı, ilçe merkezinin 11 km güneydoğusunda, Göksu Nehrinin Ermenek Çayı kolu üzerinde inşa edilmiştir. Baraj enerji üretimi amacıyla yapılmıştır.[73] Bu nedenle bir Hidro Elektrik Santraline (HES) sahiptir. Baraj gölü Türkiye'nin 4. büyük gölüdür.[74] Ermenek Barajı 308,90 MW Kurulu gücü ve 1. 134, 50 GWh yıllık enerji üretimiyle Türkiye'de önemli bir yere sahiptir.[75] 2009 yılında barajda su tutulmaya başlanmıştır.[76] Yaklaşık iki buçuk yıl sonra da üretime geçilmiştir. Gölün su havzası 62 km^{2}'dir. Su toplama kapasitesi 5 milyar m^{3}' tür.[77] Barajda su tutulmaya başladıktan sonra Ermenek'te sosyo-ekonomik değişim ve dönüşüm süreci yaşanmıştır. İlçenin geçim kaynakları, bunların oransal dağılımı ve gelir getiren faaliyetler

---

66 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 435, 436.

67 *"Değişim ve Dönüşümün Başkenti Karaman",* (Editör: Turgay Türker), Karaman Belediyesi Yayınları, Ankara, Temmuz 2016, s. 92.

68 "Değişim ve Dönüşümün Başkenti Karaman", s. 93.

69 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 436.

70 "Değişim ve Dönüşümün Başkenti Karaman", s. 91.

71 "Değişim ve Dönüşümün Başkenti Karaman", s. 93.

72 Karaman Yıllığı (1997), s. 187.

73 Onur Arslan, "Ermenek Barajı'nın Karaman İlinin Su Bütçesine Etkisi", Sema Özhan-Nazan Özcan, "Karaman Ermenek İlçesinde Bulunan Kanaviçe İşlemeleri", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 380.

74 Sibel Demirarslan, "Kültür Mirası Olarak Geleneksel Ermenek Evlerinin Önemi ve Günümüz Kent Gelişimi İçerisinde Koruma ve Geleceğe Aktarılabilme Yöntemleri", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 563.

75 *Yeniden Başlamak İçin Ermenek 1001 For A New Beginning,* (Editörler: Melih Günel, Güniz Acar Balcı), Ermenek Belediyesi Yayını, İstanbul, s. 230.

76 Ali Şahin-Mehmet Polat-Muhammet Mustafa Pepe, "Alternatif Turizm Açısından Ermenek İlçesinin Potansiyelinin Değerlendirilmesi", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 591.

77 Yeniden Başlamak İçin Ermenek 1001 For A New Beginning, s. 230.

değişmiştir.[78] Bu baraj Karaman ilinin su bütçesinde önemli değişikliklere sebep olmuştur. Baraj yapıldıktan sonraki süreçte ortalama sıcaklık, toplam yağış miktarı gibi değerlerde artış gözlenmiştir.[79] Ermenek'in eteklerinde olağanüstü güzellikte ortaya çıkan gölün kıyıları olağanüstü bir manzara ve dinlenme alanı meydana getirmiştir. Nadire ya da Ambar Boğazı adıyla anılan kanyonu muhteşem bir güzelliğe kavuşturmuştur. Gölün bir tarafında Torosların yeşil etekleri boyunca uzanan sakin vadi huzurlu bir dinlenme alanı oluştururken, diğer tarafta Ambar Boğazı'nda başlayan Nadire Kanyonu bu güzel manzaranın büyüleyici görüntülerini gözler önüne sermektedir.[80]

2009-2014 yıllarında Ermenek Belediye başkanlığı görevini halkın teveccühü ile Necati Akpınar üstlenmiştir. Ondan sonra da Uğur Sözkesen 2014 ve 2019 yıllarında üçüncü defa Ermenek Belediye Başkanlığına seçilmiştir.[81]

2010'lu yıllarda Ermenek şehir merkezinde yol genişletme çalışmaları yapılmıştır. Şehir içi trafiği rahatlatmak için Havuzlu-Çevre Yolu mevkilerinde açık kanal üzerine köprü inşaatı tamamlanmıştır. İlçede uygun olan yollar asfaltlanmış uygun olmayanlar ise beton kaplama yapılmıştır. Yıpranan parke taşlarının onarımı gerçekleştirilmiştir. Ermenek şehir merkezindeki yapılaşmayla doğru orantılı olarak park sayısı artırılmıştır. Şehrin imar planında gösterilen bütün parklar yapılmıştır. Ahmet Keleşoğlu Caddesi'nde Erçev Parkı, Değirmenlik Mahallesi Halil Akbulut Köprüsü yanına bir park, Seyran Mahallesi Karamanoğlu Mehmet Bey Türkçe Parkı ve Güllük Mahallesi'nde Kıcıman Parkı açılmıştır. Ayrıca yol aralarındaki kullanım dışı alanlara 15.000 civarında ağaç dikilmiştir. [82]

Ermenek merkez ile baraj gölü arasında 4,5 km'lik ara ulaşım yolu ve göl kıyısında 5,6 km'lik sahil yolu yapılmıştır. Ermenek Turkuaz gölü mesire alanına zeytin, incir, nar, lavanta, çınar ve defne ağaçları dikilmiştir. Sahil gezinti yolu boyunca da sedir tohumları ekilmiştir.[83]

Ermenek modern Adliye Sarayı ve Hükümet Konağına kavuşturulmuştur. Konut sorununu çözmek için TOKİ ile anlaşma yapılarak toplu konut projeleri tamamlanmıştır. İtfaiye hizmet binası, kademe binası, soğuk hava deposu, kapalı halk pazarı ve otobüs terminali hizmete sunulmuştur.[84]

Çok eski bir yerleşim yeri olan Ermenek'te tarihi Ermenek evleri doğayla yarışmayan, uyumlu bir doku oluşturmuştur. Bu evler yıllara meydan okurcasına eğimli bir doğa içerisinde varlıklarını sürdürmüştür. Yapımında ahşap, taş, toprak gibi yöresel malzemeler kullanılmıştır.[85] Bu evler arasında geleneksel Türk evine uygun üst katta dışarıya açılmayı sağlayan cumbaların kullanıldığı da olmuştur. Arazinin topografyasından dolayı evler bitişik nizamda yapılmıştır. Bazı evlerde kullanılan alt-

---

78 Şahin-Polat-Pepe, *a.g.m.,* s. 589.
79 Arslan, *a.g.m.,* s. 387.
80 Yeniden Başlamak İçin Ermenek 1001 For A New Beginning, s. 228.
81 https://ermenek.bel.tr/icerik/eski-belediye-baskanlarimiz
82 "Değişim ve Dönüşümün Başkenti Karaman", s. 94, 101.
83 "Değişim ve Dönüşümün Başkenti Karaman", s. 93, 101.
84 "Değişim ve Dönüşümün Başkenti Karaman", s. 97.
85 Doktor Nazmi, *a.g.e.,* s. 115.

tan geçiş uygulamalarıyla da yerleşim sirkülasyonu sağlanmıştır. Eski Ermenek evlerinde gerek mahremiyet ve gerekse iklime karşı koruma amaçlı olarak pencere güneş kırıcı ve kapak gibi uygulamalara da yer verilmiştir. Doğrama olarak da giyotin pencereler yaygın kullanılmıştır. Zamanla tamir ve onarım durumlarından dolayı farklı pencere doğramaları da görülmektedir.[86]

Geleneksel dokunun arasına sonradan yapılan binalar Ermenek'te tarihi dokuyu bozmuştur. Eski Ermenek evlerinde bulunan araboğaz, ambar ev, musandıra, yüklük, katlanabilir ahşap kapı ve pencere korkulukları, ahşap kapı ve cumbalar ve çulhalık gibi pek çok kültürel değer ya da mimari unsur da bu süreçte kaybolma noktasına gelmiştir. Bu durum kültürel mirasın korunamayacağı ve geleceğe aktarılamayacağı endişesine yol açmaktadır.[87]

Apartman tipi evler ve toplu konut projeleri Ermenek'te yaygın bir hal almıştır. Bunlar insanları ev sahibi yapmış, hayat standartlarını artırmış, rahatlık ve konfor getirmiştir ama yerleşimin özgünlüğü ve doğa ile uyum korunamamıştır.[88]

Ermenek'in geleneksel bağ evleri tamamen kendi haline bırakılıp terkedilmiştir. Birçoğu da baraj suları altında kalmıştır. Ermenek'te yeni bir hevesle yaylacılık özlemi başlamıştır. Akpınar, Sultanalanı yöresinde Fığla burnuna doğru tek katlı ya da iki katlı dağ evleri meraklıların tutkusu haline gelmiştir.[89]

Ermenek'te yaşanan bu değişimi Mehmet Çınarlı çok önceden fark edip gelecekte mevcut değerlerin korunması adına düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

…

Aksekiler yerinde yok, Yassıkaya uçurulmuş;
Tozlu yollar asfalt olmuş, toprak damlar 'apartuman'.[90]

…

2019 yılında Ermenek Belediye Başkanlığı görevini Atila Zorlu üstlenmiştir. Bu dönemde gezici başkanlık ofisi çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Sosyal sorumluluk projeleri hazırlanarak KOP, KOSGEP ve Mevka SODES programlarına başvuruda bulunulmuştur.

Belediye bünyesinde bir "Kadın Meclisi" oluşturulmuştur. Kadına şiddet konusunda farkındalık oluşturmak için çeşitli sergiler düzenlenmiştir. Vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamak için "Hayır çarşısı" açılmıştır.

Altyapı ve yol düzenlemeleri kapsamında projeler hazırlanarak ödenek talebinde bulunulmuştur. İlçede zarar gören yollar, içme suyu ve kanalizasyon hatlarının tamir ve onarımı sağlanmıştır. İlçe merkezine yeni bir umumi tuvalet yapılmıştır. 11.600m boru kullanılarak Ermenek genelinde kanalizasyon hat yenileme ve arıza tamir işleri gerçekleştirilmiştir. Seyran Mahallesi Fincantepesi Sokağının kanalizasyon işleri tamamlanarak sokağın parke kaplaması yapılmıştır. Ermenek şehir merkezine uzak mesafede olan Karalar Mahallesine betonarme gömme su deposu ya-

---

86 Demirarslan, *a.g.m.,* s. 563, 564.
87 Demirarslan, *a.g.m.,* s. 565.
88 Demirarslan, *a.g.m.,* s. 568.
89 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 435.
90 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 398.

pılmış ve burada görülen içme suyu problemi çözülmüştür. Değirmenlik Mahallesi, Bezciler, Anavurla, Kovastan, Makbağı mevkileri ve Çeşme Sokak yol yapım işlemi tamamlanmıştır. Seyran Mahallesi Hastane Sokak ve Karamanoğlu Mehmet Bey Caddesinde bulunan inşaat ihata duvarı ve Keşillik Mahallesinde yoğun olarak kullanılan iki sokağın ihata duvarları ve yolun beton kaplaması yapılmıştır.

Ermenek'te doğal gaz hat döşemeleri sonucunda hasar gören yollara hızla müdahale edilerek tamiratı gerçekleştirilmiştir. Ermenek halkının bağ ve bahçelerine kolayca ulaşımını sağlamak için bağ ve bahçe yollarını genişletme ve yenileme çalışmalarına önem verilmiştir.

Seyran Mahallesinde 124 ada ve 39 nolu parselde bulunan yaklaşık 113 bin m^2 yüzölçümlü taşınmaz, ücreti ödenerek Karayolları Genel Müdürlüğünden alınarak Belediyeye kazandırılmıştır.

Çevre yolu çalışmaları sırasında Ermenek'in doğusunda şehire girişte yol içinde kalan içme suyu hatları deplase edilmiş, yol yapımı tamamlandıktan sonra hatlar yenilenmiştir.

Ermenek halkını bilgilendirmek amacıyla bilimsel etkinlikler düzenlenmiştir. 1. Ermenek Tarih, Toplum, Devlet Çalıştayı, Ermenek Ceviz Sempozyumu, Bitki Araştırmaları Toplantısı, Ermenek İpek Böcekçiliği Bilgilendirme Toplantısı, Ermenek Tarih, Kültür, Sanat ve Turizm Paneli gibi bilimsel faaliyetlere katkı sağlanıp destek verilmiştir.

Pandemi döneminde vatandaşların ihtiyaçlarının temini hususunda Ermenek Belediyesinin imkânları kullanılmıştır. Yaşlı ve yardıma muhtaç olanlara belediye personeli ve araçlarıyla yardımcı olunmuştur. Vatandaşların salgın hastalıktan korunması için parklar, bahçeler ve diğer ortak kullanım alanları düzenli olarak dezenfekte edilmiştir. Ermenek Belediyesi bu süreçte ücretsiz hizmet veren araç dezenfekte noktası oluşturmuştur.

Ermenek Belediyesinin 2019 yılında 6.176.938.46 lira olan borcunun büyük bir kısmı ödenerek 11.05.2022 tarihi itibariyle 2.257.658.43 liraya düşürülmüştür. 2019'da Ermenek Belediyesinin 25 olan araç sayısı 33'e çıkarılmıştır. Vatandaşların sorunlarını hızlı bir şekilde çözmek için mahalle muhtarlarıyla sürekli istişare yapılmıştır.

Kentsel hizmetler kapsamında bebek bakım ve emzirme odası yaptırılmıştır. Gülpazar, Meydan ve Seyran Mahallelerinde ekmeklik inşa ettirilmiştir. Buraların ev ekmeği pişirmenin yanı sıra düğünlerde, cenaze ve taziyelerde kullanımı da sağlanmıştır. Sokak hayvanları için beslenme istasyonları, kedi ve köpek barınakları yapılmıştır. Ermenek'in arazi yapısından dolayı ilçe içi ulaşımı kolaylaştırmak için çeşitli bölgelere merdivenler inşa edilmiştir. Bozulan yollara asfalt, stabilize malzeme serimi ve parke taşı döşeme işleri gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar kapsamında 8.000m lik stabilize malzeme, 7.500m lik asfalt malzeme kullanılmıştır. 4.000m^2 parke döşemesi yapılmış, 3.000m^3 beton dökülmüştür.

Konya 2. İdare Mahkemesi tarafından iptal edilen Uygulama İmar Planı için revize çalışmaları başlatılmıştır. Daha yeşil bir Ermenek için 36.675 adet fidan dikilmiştir. Yaklaşık 8.000m^2 lik alan çimlendirilmiştir. Daha temiz bir Ermenek için 250 adet yeni çöp konteyneri alınmıştır.

Ermenek ve Taşeli Bölgesi Kişisel Gelişim ve Kariyer Merkezi kurularak toplam 393 öğrenciye eğitim desteği sağlanmıştır. Ermenek'in turizm alanında tanıtılması ve turizmin geliştirilmesi için coğrafi işaret ve sakin şehir belediye birliğine yeniden başvuru yapılmıştır.
2022 yılının Mart ayında Ermenek Belediyesi Tarih, Kültür ve Turizm Araştırma ve Uygulama Merkezi kurulmuştur. Ermenek Ağzı El Sözlüğü ve Yöresel Lakaplar kitabı basılmıştır.
13 Mayıs 2022 tarihinde 745. Türk Dil Bayramı kutlamaları gerçekleştirilmiştir. Kutlamalar sırasında 2. Motofest festivali ve konserler düzenlenmiştir.[91]

Nüfus

Ermenek coğrafi açıdan sahip olduğu zorlu doğal ve beşerî özellikler nedeniyle başka yerlere göç vermiştir. Dağlık arazi yapısı, tarım alanlarının azlığı, karasal iklim özellikleri, ulaşımda yaşanan güçlükler ve bunlardan dolayı gelişip çeşitlilik gösteremeyen kıt geçim kaynakları göçe sebep olmuştur.[92]
Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, 1850'li yıllarda Ermenek'te yaklaşık 2.700, 1870'li yıllarda ise yaklaşık 1.200 hanede, 4.000 ile 4.500 kişiden oluşan bir nüfusun yaşadığı seyyahlar tarafından yazılmıştır. Bu nüfus kaza merkezine aittir. Cumhuriyetin ilk yıllarında bağlı köyleriyle birlikte nüfusun 26 bin civarında olduğu görülmektedir.[93]
Cumhuriyetin ilan edildiği yıllardaki Ermenek nüfusu hakkında Doktor Nazmi Bey, şunları yazmıştır: "13.397 erkek, 15.588 kadın olmak üzere 28.985 nüfusu olup, tamamı Türk ve İslam'dır. Hristiyan unsur yoktur."[94]
Ermenek'te nüfus istatistikleri 1927 yılında yapılan genel nüfus sayımından sonra tutulmaya başlanmıştır. Bu nedenle pek çok yerde olduğu gibi Ermenek'te de Cumhuriyet öncesine ait nüfus verileri sınırlıdır. Ermenek'in nüfusu 1927'de kaza merkezi ve köyleriyle birlikte yaklaşık 28 bin kişi olarak tespit edilmiştir.[95] Ermenek'in nüfusu 1940'ta 34 bin, 1950'de 37 bin, 1960'ta 43 bin kişidir.[96]
Ermenek'te nüfus 1970'te 52 bin, 1980'de 57 bin, 1985 yılında merkez ve bağlı köyleriyle birlikte genel olarak 62.375'e çıkmıştır.[97]
1989 yılında idari taksimatta yapılan değişiklikle Karaman, Konya'dan ayrılarak il olmuştur. Başyayla ve Sarıveliler de ilçe olup Ermenek'ten ayrılmıştır. Ermenek de Karaman'a bağlanmıştır. Bu nedenle Ermenek'in nüfusu 1990 yılında 34.443'e düşmüştür.[98] 1997 yılında ise toplam nüfus 32.788 olup bunun 10.010'u Ermenek

---

91 Atila Zorlu ile yapılan röportaj, Ermenek, 30.06.2022.

92 Enes Hançer, "Ermenek'ten Göç: İzmir-Ayrancılar Örneği", *Ermenek Araştırmaları 1,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 609.

93 Yüksel, *a.g.m.,* s. 519, 539.

94 Doktor Nazmi, *a.g.e.,* s. 113.

95 Tahsin Tapur, "Ermenek İlçesinin Nüfus Gelişimi", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 52.

96 Karaman Yıllığı (1997), s. 162; İlisulu, a.g.e., s. 28; Dünü ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya, s. 235.

97 Karaman Yıllığı (1997), s. 162.

98 Tapur, *a.g.m.,* s. 52.

şehir merkezinde 22.778'i de köylerde yaşamıştır.[99] 2000 yılında yapılan nüfus sayımında bölgede yaşayanların sayısı 32.643 olarak tespit edilmiştir.[100]

Ermenek şehir merkezindeki nüfus hareketliliği de kırsal nüfusla benzer bir seyir takip etmiştir. Şehir merkezinin nüfusu 1927'de 6.340, 1935'te 6.745, 1940'ta 5.939, 1945'te 6.719, 1950'de 6.936, 1955'te 7.558, 1960'ta 7.555, 1965'te 8.089, 1970'te 11.100, 1975'te 13.460, 1980'de 12.200, 1985'te 14.110, 1990'da 12.602 olarak sayılmıştır.[101]

2007 yılından itibaren Türkiye'de ikametgâha dayalı nüfus tespit sistemine geçilmiştir. Bu yıl yapılan tespitlere göre Ermenek'in nüfusu 31.182'dir. 2008 verilerine göre de bu sayı 31.341'dir.[102] Bu tarihten sonra Ermenek nüfusunun tedricen azalma gösterdiği görülmüştür. Adrese dayalı nüfus tespitinde mükerrer yazılımlar büyük ölçüde önlenmiş sayılar daha gerçekçi hale gelmiştir. 2017 yılında yani Türkiye'de ilk nüfus sayımının yapılmasından 90 yıl sonra Ermenek'in nüfusu 28.903 olmuştur. Bu sonuç 1927'deki sayı ile neredeyse aynıdır. Bu süreçte Türkiye'nin nüfusu yaklaşık 5.9 kat artarken Ermenek nüfusunun Başyayla ve Sarıveliler'in ayrılmasını da dikkate alırsak bu oranda artmadığı yani Türkiye ortalamasının altında kaldığı söylenebilir. Bu da Ermenek ve çevresindeki sosyo-ekonomik şartların zorluğunu gündeme getirmekte ve bu şartların da insanları göçe zorladığı düşüncesini kuvvetlendirmektedir.[103]

Ermenek'te nüfus daha çok bucak ve köylerde toplanmıştır. Kırsal nüfus daha yoğundur. 1927-1990 yılları arasında Ermenek'te kadın nüfusu erkek nüfusundan fazladır. 2000 yılından sonra erkek nüfusun sayısı daha da artmıştır.[104] Bunun sebebi de yeterli iş imkânlarına sahip olmayan Ermenek'te erkek nüfusun çalışmak için belli sürelerle dışarıya gitmek zorunda kalmış olmasıdır.[105]

Ermenek ve çevresinin çok dağlık olması geçim şartlarının zorluğu nüfusun kalabalık olmasını önlemiştir. Çünkü bölgeden dışarıya sürekli göç yaşanmıştır. Bu göçler sonucunda İstanbul, Ankara, Konya, Antalya gibi büyük şehirlerde Ermeneklilerin sayısında artışlar olmuştur. Geçim şartlarının ağır olması Ermeneklilerin büyük bir kısmını okumaya yöneltmiştir.[106]

Genel olarak Türkiye'deki nüfus özelliklerinde olduğu gibi Ermenek'te doğumlar ölümlerden fazladır. Buna rağmen nüfus doğum oranları oranında artmamaktadır. Bunun da sebebi çalışma çağına gelen insanların hem ilçe merkezinden hem de köy ve kasabalardan başka yerlere çeşitli sebeplerle göç etmelerinden kaynaklanmaktadır.[107]

---

99 Karaman Yıllığı (1997), s. 103, 162.
100 Tapur, *a.g.m.,* s. 52, 53.
101 Dünü ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya, s. 235.
102 Tahsin Tapur, *Karaman Şehir Coğrafyası,* Çizgi Kitabevi, Konya, Eylül 2009, s. 41.
103 Tapur, *a.g.m.,* s. 52, 53.
104 Tapur, *a.g.m.,* s. 54.
105 Bağcı, *a.g.m.,* s. 575.
106 Dünü ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya, s. 234, 235.
107 Tapur, *a.g.m.,* s. 54.

Nüfusundaki azalmaya rağmen Ermenek, nüfus yönünden Karaman ilinin en büyük ilçesidir.[108] 2008'den itibaren Ermenek nüfusunda her yıl belirgin bir düşüş görülmektedir. 2008'de 31.341 olan nüfus 2021'de 27.843'e düşmüştür. Bu nüfusun 14.138'i erkek, 13.705'i kadındır.[109]

Eğitim

Ermenek'te Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde resmi olarak açılan ilk eğitim kurumu Merkez İlkokuludur. 1910-1911 yıllarında Reşadiye Mekteb-i İptidaiyesi adıyla açılan bu okul Cumhuriyetin ilanından sonra Merkez İlkokulu adını almıştır. Bu okulun binası 1968 yılında harap ve köhne olmasından dolayı boşaltılmıştır. Merkez İlkokulu, Susaklı Mahallesinde yapılan yeni binasına taşınmıştır. Eski bina yıkılmış ve yerine hal binası yapılmıştır.[110]

1930'lu yılların başında Ermenek'te yalnızca bu ilkokul bulunmaktadır. Köylerde okul olmadığından öğrenciler ilçe merkezinde okumak zorundadır. Ermenekli şair Mehmet Çınarlı[111] bu nedenle 1932 yılında köyü Cenne'den okumak için Ermenek'e gelmiştir. Köy muhtarı Gacar Ahmet, okuma yazma öğrenip ileride kendisine mektup yazması için şairi atının terkisinde okula götürmüştür. İlkokulu bitiren şair, Ermenek'te ortaokul olmadığı için pek çok kişinin yaptığı gibi Konya'ya gitmek zorunda kalmıştır.[112]

Ermenek Halkevi 1939 yılında açılmıştır. Cumhuriyet rejimini sevdirmek, halkı eğitmek, köy ile kent arasındaki farkı ortadan kaldırmak, sağlıklı nesiller yetiştirmek gibi pek çok sebeple bu eğitim kurumları açılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi Yönetim Kurulunun kararıyla pek çok yerde olduğu gibi Ermenek'te de bir halkevinin açılmasına karar verilmiştir. Ankara Halkevinde Başvekil ve CHP Genel Başkan Vekili Dr. Refik Saydam'ın 19 Şubat 1939 günü yaptığı konuşma ile Ermenek Halkevinin de açılışı yapılmıştır.[113]

1940'lı yıllarda Ermenek'te kütüphane ve kitapçı yoktur. Bakkallarda ve tuhafiyecilerde birkaç kitap satıldığı ifade edilmektedir. Devlet dairelerinin çoğunda daktilo bile bulunmamaktadır. O yıllarda okumaya meraklı gençlere kollarını açan kurum Halkevi olmuştur. Ermenekliler radyoyu orada dinlemiş, gazeteleri orada okumuştur. Halkevi, o günün şartlarında zengin sayılan kitaplığından ödünç kitap vermek suretiyle gençlerin okumasına katkıda bulunmuştur. Halkevi adına temsiller verilmiş, maçlar yapılmış, anma günleri düzenlenmiştir.[114]

---

108 Bülent Darıcı-İclal Çögürcü-Mehmet Ali Canbolat, "Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) Sıralaması Kapsamında Ermenek İlçesi", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 402.

109 https://www.nufusu.com/ilce/ermenek_karaman-nufusu

110 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 317, 318.

111 Şair Mehmet Çınarlı, Ermenek'te doğmuştur. 1925 ile 1999 yılları arasında yaşamıştır. 1948 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun olmuştur. Hisar dergisini 277 sayı neşretmiştir. (Abdullah Harmancı, "Mehmet Çınarlı'nın Ermenek Sevdası", *Karaman Kitabı İkinci Cilt Karaman ve Edebiyat,* (Editörler: İdris Nebi Uysal, Mert Öksüz), Karaman Belediyesi Yayınları, Ekim 2018, s. 23.)

112 Harmancı, *a.g.m.,* s. 25, 27.

113 Ülker, *a.g.m.,* s. 675.

114 Çınarlı, *a.g.e.,* s. 61, 137.

Ermenek'te 1945 yılında Ortaokul Yaptırma ve Yaşatma Derneği öncülüğünde çalışmalar başlamış ve Saltayı Mezarlığının istimlakiyle inşaat başlamıştır. Ermenek halkının maddi ve manevi desteği ile bina tamamlanmış ve 1949 yılında ortaokul hizmete açılmıştır.[115]

Ermenekli yazar ve eğitimci Halit Bardakçı 1950 yılında ilkokul dördüncü sınıfta öğrenci iken kendisine hediye edilen suluboya kutusundan fırça çıkmayınca sincap kuyruğu, ağaç parçası ve bakır tel kullanarak üç tane suluboya fırçası yaptığını anılarında anlatmıştır.[116]

Ermenek'te ikinci ilkokul, Mekteb-i Terakki adıyla açılmıştır. Bu okul Orta Mahallede tarihi Karamanoğlu Hamamına bitişik ahşap binada uzun yıllar hizmet vermiştir. Daha sonra Sakarya İlkokulu adını almıştır.[117] Bu okul 1952 yılında şimdiki lise binasının alt katına taşınmıştır. Ancak lise bünyesinde faaliyet gösteren ortaokulun mevcudu artınca Sakarya İlkokulu, 1962 yılında Tol Medresenin doğusunda yapılan yeni binasına taşınmış, adı da Cumhuriyet İlkokulu olarak değiştirilmiştir.[118]

Ermenek ilçe merkezinde 1950'li yıllarda eğitim öğretim faaliyetleri iki ilkokul ve bir ortaokul ile yürütülmüştür.[119] 1960 yılında Ermenek'teki ilkokullarda toplam15 öğretmen görev yaparken yaklaşık 700 öğrenci eğitim görmüştür. Ortaokuldaki öğrenci sayısı ise 300 civarında olmuştur. Ortaokulda okuyan öğrencilerin çoğu köylerden gelmiştir. Bu öğrenciler ilçede kiraladıkları evlerde kalarak eğitimlerini sürdürmüştür. Bu öğrencilerin mağduriyetini gidermek için 1956 yılında Ermenek Kültür ve Yardımlaşma Derneği ile İlk ve Ortaokul Okutma Derneği ilçede bir pansiyon açmıştır. Ermenek Belediyesi de bu konuda maddi destekte bulunmuştur.[120]

Düzenlediği kurslarla halkın eğitimine katkıda bulunan Ermenek Halk Eğitim Merkezi 1965 yılında açılmıştır. Halk Eğitim Merkezi ilçenin okuma yazma oranı düşük köylerinde halk dershaneleri açarak halkın okuma yazma öğrenmesini teşvik etmiştir. Ayrıca biçki dikiş kursları, halıcılık, konservecilik, çiçekçilik, çocuk bakımı, örgücülük gibi faaliyetleri de sürdürmüştür.[121]

Ermenek merkezde 1962 yılında açılan Biçki-Dikiş Yurdu 1967 yılında Akşam Kız Sanat Okuluna dönüştürülmüştür. Bu okul sonradan Garipler Mezarlığı yerinde yapılan yeni binasına taşınmıştır.[122]

Daha önce yapılan ortaokul binası içinde 1968 yılında lise açılmıştır. Lisenin de açılmasıyla Ermenek'te eğitim öğretim konusunda önemli bir adım daha atılmıştır.

1975-1976 yıllarında Ermenek merkez Seyrankaya mevkiinde Garalar İlkokulu adıyla bir ilkokul daha yapılmıştır. Bu yıllarda Ermenek merkezde üç, köylerde ise 53 ilkokul bulunduğu bilinmektedir.[123] Merkezden sonra bu yıllarda Göktepe, Kazancı,

---

115 İlisulu, *a.g.e.,* s. 31; Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek,* s. 326.

116 Halit Bardakçı, Anılar ve Yaşanmış Taşeli Hikâyeleri "Fotograflarla", Ankara, 2013, s. 19-24.

117 İlisulu, *a.g.e.,* s. 34.

118 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 318.

119 İlisulu, *a.g.e.,* s. 18.

120 Bağcı, *a.g.m.,* s. 578.

121 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 333.

122 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 329, 330.

123 Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek,* s. 320, 322, 323.

Tepebaşı'nda açılan okullar ile Ermenek'teki ortaokul sayısı 4 olmuştur. Aynı yıl Ermeneklilerin özlemle bekledikleri Meslek Lisesi de eğitim öğretim faaliyetlerine başlamıştır.[124]

1990'lı yılların başında Ermenek ilçe merkezinde 4 ilkokul, 1 ortaokul, 1 lise, 1 İmam-Hatip Lisesi, 1 Sağlık Meslek Lisesi, 1 Endüstri Meslek Lisesi, 1 Kız Meslek Lisesi, 1 Pratik Kız Sanat Okulu bulunmaktadır. Ayrıca İnşaat Teknikerliği Meslek Yüksek Okulu da açılmıştır.[125]

1997 yılı itibariyle Ermenek'te köyler dâhil 45 ilköğretim okulunda 4.502 öğrenci 129 öğretmen; Genel, Mesleki - Teknik ve Anadolu olmak üzere toplam 7 lisede 734 öğrenci ve 83 öğretmen bulunduğu bilinmektedir.[126]

2000 yılı verilerine göre Ermenek'te 28 ilköğretim okulu, 7 lisede yaklaşık 6 bin öğrencinin eğitim gördüğü tespit edilmiştir. Bu okullardaki öğretmen sayısı da 270'tir.[127]

Ermenek'te okuma yazma oranı % 90,04'tür. Nüfusun büyük bir bölümü ilkokul ve ilköğretim mezunudur. Okuma yazma bilenlerin % 18,43'ü okula gitmeden çeşitli zamanlarda düzenlenen kurslara katılarak bu beceriyi edinmiştir. Ermenek'te eğitime çok önem verilmektedir. Tarımsal arazilerin yetersizliği, istihdam imkânlarının kısıtlı olması genç nüfusun eğitime daha çok yönelmesine sebep olmuştur.[128]

2022 yılı verilerine göre de Ermenek Anaokulu ve Özel Taşeli Şahin Soner Uyar Anaokulu Ermenek'te hizmet vermektedir. Bu okullarda toplam 123 öğrenci bulunmaktadır.

Ardıçkaya, Aşağıçağlar, Çamlıca, Gökçekent, Elmayurdu Kadir Hancı, Güneyyurt Hurşit Akpınar, Hatice ve Hakkı Polat, Katranlı, Kazancı, Şehit Danış Tunalıgil, Tepebaşı ve Zehra Galip Sumra Atatürk adlı ilkokullarda yaklaşık 1764 öğrenci öğrenim görmektedir.

Ermenek İmam Hatip Ortaokulu, Ardıçkaya, Aşağıçağlar, Cumhuriyet, Çamlıca, Gökçekent, Şehit Mehmet Kızılca, Hatice ve Hakkı Polat, Kazancı, Şehit Danış Tunalıgil, Tepebaşı, Fikret Ünlü Yatılı Bölge Okulu adıyla anılan ortaokullarda yaklaşık 1687 öğrenci bulunmaktadır.

Ermenek Hasan Kalan Anadolu Lisesi, Ermenek Borsa İstanbul Anadolu Lisesi, Ermenek Anadolu Lisesi, Gülay-Azim Uyar Çok Programlı Anadolu Lisesi, Kazancı Çok Programlı Anadolu Lisesi, Ermenek Uysal-Hasan Kalan Fen Lisesi, Ermenek Anadolu İmam Hatip Lisesi, Ermenek Mustafa Demirok Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Fikriye ve Mehmet Çakır Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Fatma ve Nadir Haranioğlu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi adlı okullarda ise 960'ı kız, 868'i erkek olmak üzere toplam 1828 öğrenci eğitim almaktadır. Ermenek'teki ilk ve orta öğretim kurumlarında yaklaşık 400 öğretmen görev yapmaktadır.[129]

---

124 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 326, 330.

125 Dünü ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya, s. 236.

126 1997 Yılı Karaman İlinin Yıllık Ekonomik ve Ticari Durumu Hakkında Rapor, Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü Yayını, Karaman, Nisan 1998, s. 35.

127 Karaman İli 2000 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporu, s. 71, 72.

128 İlçe, Belde ve Köyleri İle Karaman Tarihi, s. 580.

129 Hasan Açıkgöz ile yapılan röportaj, Ermenek, 30.06.2022.

Ermenek yükseköğretim konusunda Karaman'ın diğer ilçelerine göre daha iyi durumdadır. İlçede Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesine bağlı iki meslek yüksekokulu bulunmaktadır. Bunlar Ermenek Meslek Yüksek Okulu ve Ermenek Uysal ve Hasan Kalan Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okuludur.

Ermenek Meslek Yüksek Okulu 1991 yılında Selçuk Üniversitesine bağlı olarak açılmış, 2007 yılında Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesine bağlanmıştır. Bu okulda Bilgisayar Programcılığı, Elektrik, Sosyal Güvenlik, Sağlık Kurumları İşletmeciliği gibi programlar bulunmaktadır. Eğitim öğretim süresi 4 yıldır. 2021-2022 yılı itibariyle 27 akademik ve idari personel görev yapmaktadır.[130]

Ermenek Uysal ve Hasan Kalan Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulunun temeli 2018 yılında atılmıştır. Yaklaşık bir buçuk yılda tamamlanıp hizmete açılmıştır. Terapi ve Rehabilitasyon, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik, Eczane Hizmetleri, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler, Sağlık Bakım Hizmetleri gibi bölümleri bulunmaktadır.[131]

Ayrıca Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulunun Rekreasyon Yönetimi Bölümü ve Turizm Rehberliği Bölümü öğrencileri de eğitim öğretim faaliyetlerini Ermenek'te sürdürmektedir.[132]

Sağlık

Cumhuriyetin ilk yıllarında Konya Vilayeti Sıhhiye Müdürü Nazmi Bey, bir doktor sıfatıyla Ermenek'te sağlık konusunda şu tespitleri yapmıştır:

-Ermenek yüksek dağlar ve yaylalardan oluştuğundan, havasını bozacak göl, sazlık ve bataklık bulunmadığından kazada sürekli görülen bir hastalık yoktur.

-Şehir merkezinde hemen her yere yayılmış olan mezarlıklar, kanalizasyon sisteminin olmaması, su kanalları ve çeşmelerin harap durumda olması sağlık sorunu oluşturmaktadır.

-İçilen ve kullanılan suyun kirlenmesi nedeniyle şehir tifo, dizanteri hastalıklarının tehdidi altındadır.

-Frengi hastalığı çoktur.

-Malarya (sıtma), verem, difteri, ateşli hastalık hemen hemen yok gibidir.

-Kazada kolera vukuatı görülmemiştir.

-Ölüm oranı doğuma nispetle % 5 fazladır.

-Çocuklardaki ölüm % 40'tan aşağı değildir.[133]

1940'lı yıllarda Ermenek'te Hükümet Tabipliğinde doktor bulunmadığı dönemler olmakla birlikte bazen bir bazen de iki pratisyen hekim bulunduğu da olmuştur. O dönemde Ermenek'te laboratuvar yokluğundan dolayı, hastalardan alınan kanlar tahlil edilmek için Konya'ya gönderilmiştir. Hayvan sırtında Karaman'a oradan trenle Konya'ya gönderilen kanların tahlil sonuçları en erken bir ay sonra gelebilmiş-

---

130 https://kmu.edu.tr/ermenek/sayfa/1338/tanitim/genel-bilgiler/tr

131 https://www.kmu.edu.tr/ekshmyo/sayfa/4420/tanitim/genel-bilgiler/tr

132 http://kmu.edu.tr/ubyo/sayfa/2280/tanitim/hakkimizda/tr

133 Doktor Nazmi, *a.g.e.,* s. 116, 117.

tir.[134] 1950'li yıllarda bile hastalar hayvan sırtındaki "mahve" adı verilen sandıklarla götürülüp getirilmiştir.[135]

1957 yılında ilçede sıtma vakaları artınca Konya Sıtma Savaş Bölge Başkanlığı tarafından Ermenek'te geçici bir şube açılmış ve mücadeleye başlanmıştır. Bu geçici merkez 1958 yılında müstakil hale getirilmiştir. Bu dönemde bütün ülke genelinde yaygınlaştırılan bulaşıcı hastalıklara karşı aşı kampanyaları Ermenek'te de başarıyla uygulanmıştır.[136] Ermenek'te ilk sağlık merkezi 1959'da açılmıştır. Bu merkez Meydan Mahallesinde Debboy denilen tarihi kışla ve askerlik şubesinin yerine yapılmıştır. Kâmil İlisulu'ya göre evvelce kiralık evlerde barınan sağlık merkezi bu tarihte kendi binasına kavuşmuştur. Onun verdiği bilgilere göre 1961 yılında Sağlık Merkezinde 2 tabip, biri gezici biri sabit olmak üzere 2 sağlık memuru, 1 hemşire, ambar memuru, aşçı, 5 hasta bakıcı çalışmıştır. Ayrıca nahiye ve köylerde sağlık hizmetlerini yürütmek üzere 5 gezici sağlık memuru, 4 gezici köy ebesi görev yapmıştır.[137]

1971 yılı verilerine göre Sağlık Merkezinde 1 doktor, 2 sağlık memuru, 3 ebe, 1 hemşire yardımcısı, 1 aşçı, 5 müstahdem ve 1 şoför görev yapmıştır. O dönemde 20 yataklı hastanenin kalorifer tesisatı olmayıp soba ile ısıtılmıştır. Sağlık Merkezinde küçük bir ameliyathane, skopi cihazı, röntgen makinesi, doğum masası ve bir de jeep marka araba yer almıştır. Operatör doktor ve ambulans ise yıllar boyu hep bir ihtiyaç olarak kalmıştır.[138]

Zamanla Ermenek'te sağlık çalışanlarının sayısı artmıştır. 2003 yılında 3 uzman doktor, 15 pratisyen doktor, 2 diş doktoru, 18 sağlık teknisyeni, 1 narkoz teknisyeni, 4 röntgen teknisyeni, 8 sağlık memuru, 6 laboratuvar saymanı, 3 şoför, 1 aşçı ve 12 hizmetliden oluşan görevliler sağlık hizmetlerini yürütmüştür.[139]

1997 yılı itibariyle Ermenek Devlet Hastanesi, Ana ve Çocuk Sağlığı Merkezi, 4 Sağlık Ocağı, 28 Sağlık Evi ve 4 Ambulans ile Ermenek halkına sağlık hizmeti sunulmuştur.[140]

2000 yılı verilerine göre Ermenek Devlet Hastanesinde 25.048 hasta muayenesi gerçekleştirilmiş olup bunlardan 1.818'i dışarıya sevk edilmiştir. Aynı yıl Ermenek'teki Köy Sağlık Evlerinin sayısı 14 olarak tespit edilmiştir. Bir Sağlık Meslek Lisesi de resmi kayıtlara geçmiştir.[141]

Karaman'da 15.01.2008 tarihinde Aile Hekimliği Uygulamasına geçilmesiyle beraber Ermenek'te bir Toplum Sağlığı Merkezi kurulmuştur. Bu merkez Aile Hekimliği Uygulama Yönetmeliğine göre görev alanında bulunan halkın sağlığını korumak ve geliştirmek maksadıyla sağlıkla ilgili risk ve sorunları belirleyen, bunlarla ilgili düzeltici ve önleyici faaliyetleri gerçekleştiren; birinci basamak koruyucu, iyileştirici ve rehabilite edici sağlık hizmetlerini koordine eden ve bu hizmetlerin etkin ve verimli

---

134 Çınarlı, *a.g.e.,* s. 61, 121.

135 Bardakçı, Anılar ve Yaşanmış Taşeli Hikâyeleri "Fotograflarla", s. 26.

136 Bağcı, *a.g.m.,* s. 577.

137 İlisulu, *a.g.e.,* s. 56, 57.

138 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 330, 331.

139 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 257.

140 1997 Yılı Karaman İlinin Yıllık Ekonomik ve Ticari Durumu Hakkında Rapor, s. 34.

141 Karaman İli 2000 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporu, s. 74, 75.

sunulmasını izleyen, değerlendiren, denetleyen ve destekleyen; bölgesinde bulunan sağlık kuruluşlarıyla diğer kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlayan bir kurum olmuştur. Bu kurum idari ve mali işler, kayıt ve istatistik işleri, plan ve program yapılması, üniversite ve diğer kurumlarla işbirliği, izleme ve değerlendirme faaliyetleri, bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıkların kontrolü, üreme sağlığı hizmetleri, ulusal programların gerçekleştirilmesine katkı, adli tıp, acil sağlık, kaza ve yaralanmalardan korunma, görüntüleme ve laboratuvar, çevre sağlığı, iş sağlığı ve güvenliği, afet hizmetleri, sağlığın geliştirilmesi ve teşviki, sağlık eğitimi, toplu yaşam alanları ve okul sağlığı hizmetleri gibi görevleri yerine getirmiştir. Ayrıca sosyal hizmet çalışmaları, aile hekimliği hizmetleri, Covid-19 hastalığı filyasyon hizmetleri ve il sağlık müdürlüğünün verdiği diğer görevleri yerine getirmekle yükümlüdür. Ermenek Toplum Sağlığı Merkezinin bina ve lojman sorunu bulunmamaktadır. Ermenek'te bu kuruma bağlı 4 adet Aile Sağlığı Merkezi hizmet vermektedir. Bunlardan 2 adeti Ermenek merkezde, 1 adeti Güneyyurt Beldesinde, 1'i de Kazancı'da bulunmaktadır. Kazancı ve Güneyyurt Aile Sağlığı Merkezlerinde dörder adet lojman vardır. Bunların yanı sıra Ermenek Toplum Sağlığı Merkezine bağlı 11 adet Köy Sağlık Evi bulunmaktadır. Bunların hepsinin sağlık evi binası ve lojmanı mevcuttur. Kurum üç adet hizmet aracına sahiptir. Ermenek Toplum Sağlığı Merkezine bağlı olarak Aile Hekimliği Birimlerinde görev yapan 12 tabip, 12 aile sağlığı elemanı, 10 köy ebesi, 4 hemşire, 2 çevre sağlığı teknisyeni, 2 toplum sağlığı teknisyeni, 2 tıbbi sekreter, 1 veri hazırlama ve kontrol işletmeni, 4 işçi görev yapmaktadır.[142]

Ermenek Devlet hastanesi ilk olarak 1954 yılında Meydan mahallesinde Sağlık Merkezi olarak açılmıştır. 1973 yılında 40 yataklı Devlet Hastanesi statüsü kazanmıştır. 1988 yılında aynı binaya ek poliklinik binası inşa edilmiştir. 2005 yılında yeni hastanenin yapımına başlanmıştır. 2006 yılında yüz yataklı yeni hizmet binası faaliyete geçmiştir. Yeni bina da ihtiyaca cevap veremez hale gelince yeni bir hastanenin temeli 7 Mart 2014 tarihinde atılmıştır.[143] Mevcut binanın da tadilatıyla birlikte yeni hastane binası 2016 yılının Ağustos ayında hizmete girmiştir. Bu bina 18.000m^2 kapalı alana sahiptir.[144]

Ermenek Devlet Hastanesinde 2022 yılı verilerine göre Evde Sağlık Birimi'nde 1, Cerrahi Branşlarda: Genel Cerrahi'de 1, Ortopedi ve Travmatoloji'de 1, Kadın Hastalıkları ve Doğum'da 1, Göz Hastalıkları'nda 1, Dahili Branşlarda: İç Hastalıkları (Dahiliye)'nda 3, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon'da 1, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları'nda 2, Nöroloji'de 1, Radyoloji'de 1, Göğüs Hastalıkları'nda 1, Diyaliz Birimi'nde 1, Diş Hastalıkları'nda 1, Acil Birimi'nde 10 doktor Ermenek halkına sağlık hizmeti sunmaktadır.[145]

Karaman İl Sağlık Müdürlüğü verilerine göre de 2022 yılı Temmuz ayı itibariyle Ermenek Devlet Hastanesinde 14 uzman doktor, 16 pratisyen doktor, 70 hemşire, 12 ebe, ve bir diş tabibi ile 58 diğer sağlık personeli görev yapmaktadır. Hastanede

---

142 Melisa Omak ile yapılan röportaj, Ermenek, 30.06.2022.

143 "Değişim ve Dönüşümün Başkenti Karaman", s. 95.

144 https://ermenekdh.saglik.gov.tr/TR-108955/tarihce.html

145 https://ermenekdh.saglik.gov.tr/TR-108952/birimler.html

ayrıca 72 personel de çeşitli alanlarda hizmet vermektedir. Buna göre Ermenek Devlet Hastanesinde toplam 245 personel bulunmaktadır.[146]

Doktor ve hastane probleminin yanı sıra Ermenek'te uzun yıllar eczane problemi de yaşanmıştır. 1950'den önce özellikle yolların kapalı olduğu kış aylarında ilaç temini Ermenek ve çevresi için en önemli problemlerden biri olmuştur. Belediye Başkanı Reşit (Soylu) Bey tarafından Osmanlı Devletinin son dönemlerinde açıldığı ifade edilen eczane muhtemelen varlığını sürdürememiştir. Bu sorunu kısmen de olsa aşmak maksadıyla 1930'lu yıllarda belediyenin bir odasına ecza dolabı açılmıştır. İlçede görev yapan bazı doktorlar da ecza dolabı şeklinde girişimlerde bulunmuşlarsa da bu sorun çözülememiştir. Ermenek'te modern anlamda ilk eczane 1953'te Eczacı Nevzat Karpuzcu tarafından açılmıştır. 1970'li yıllarda Ermenek'te 2 eczane hizmet vermiştir.[147] 2004 yılı itibariyle Ermenek'te faaliyet gösteren eczane sayısı 4'e yükselmiştir.[148] 2022 yılında ise bu sayı 8 olmuştur. Güneyyurt ve Kazancı'da da birer eczane bulunmaktadır.[149]

Sosyal ve Kültürel Hayat

Toplumda sosyal hayatın temelinde evlilikler vardır. Ermenek'te düğün gelenekleri eskiden beri önemli bir yer tutmuştur. Kız görmeğe gitmek, kız istemeğe gitmek, sandık göndermek, yakın akrabalara giysi almak, esvap kesimi yapmak, velime yemeği vermek, oğlan evinde ve kız evinde kına yakmak gibi gelenekler günümüzde azalmakla beraber hâlâ yaşatılmaya çalışılmaktadır.[150]

Asker uğurlama törenleri de Ermenek'te sosyal hayatın parçası olmuştur. Asker uğurlamaları bugünkü gibi otobüsler veya diğer vasıtalarla değil, Ermenek'ten Karaman'a yürüyerek oradan da kıtalara trenlerle yapılmıştır. Asker adayları aileleriyle birlikte Ermenek Askerlik Şubesi önünde toplanmışlar ve buradan asker elbiselerini alan adaylar aileleriyle vedalaşıp yola çıkmıştır. Kebenbaşı, Korubeleni, Tekeçatı, Kamış boğazı, Yellibel, Köprücek, Kiraz pınarı, Şeytan deresi, Kuzu yokuşu, Bucakkışla, Avgan yokuşu üzerinden iki günlük yolculuktan sonra asker adayları Karaman'a inebilmiştir.[151]

Ermenek'in sosyal ve kültürel hayatında avcılık da eskiden beri önemli bir yer tutmuştur. Arazi yapısı ve ormanlık alanlar yaban hayatının canlı olmasını sağlamış bu da avcılığın bölgede rağbet görmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla avcılık Ermeneklilerin meşguliyetlerinden biri haline gelmiştir. Hatta bir, bir buçuk ay kadar devam eden inlerde, mağaralarda ya da çardaklarda kalmak suretiyle yapılan yatı avları da söz konusu olmuştur. Avcılık üzerine hatıralar, şiirler ve destanlar yazılmıştır. Ermenek ve çevresinde insan eliyle yapılmış küme denilen yüzlerce avlık ve av semtleri bulunmaktadır.[152]

---

146 Cemal Korkmaz ile yapılan röportaj, Karaman, 21.07.2022.

147 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 331.

148 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 257.

149 https://www.karamaneo.org.tr/eczane-listesi

150 İlisulu, *a.g.e.,* s. 72, 73; Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek,* s. 427-433.

151 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 434-436.

152 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 436-441.

Ermenek'in sosyal hayatında hareketliliğe sebep olan gelişmelerden biri de gramofon olmuştur. Ermenek halkı tarafından "çalgı" olarak adlandırılan fonograf ya da gramofon Ermenek'e ilk defa Deli Keşçinin Mustafa Efendi adıyla anılan bir kişi tarafından 1920 yılında Şam'dan getirilmiştir. Gramofon, görünümüyle, sesiyle ilgi çekmiş ve yörede hızla yayılmıştır. Gramofonun birçok şehir ve kasabadan önce Ermenek'e getirilmesi ilginçtir. Gramofon kenar bir Anadolu kasabası için zamanından önce kavuşulmuş ve kazanılmış bir uygarlık ürünü olarak görülmektedir.[153] 1925 doğumlu Ermenekli şair Mehmet Çınarlı kendini bildi bileli babasının bir gramofonu olduğundan anılarında bahsetmiştir. Küçük yaşta ailede gördüğü gramofon ve plaklara ilgi ileride şairin kendisinde de görülmüştür.[154]

1932'de ilki 1935'te ikincisi belediye tarafından halkın istifadesine sunulan radyo da yaygın kullanımından çok kısa bir süre sonra Ermenek'e getirilmiştir. Zamanında haber ajansları ve özellikle İkinci Dünya Harbi haberleri belediye balkonuna asılan hoparlörler vasıtasıyla halka iletilmiştir. Bu da zamana ve çevreye göre Ermenek'te erken gerçekleşen bir olaydır.[155] 1930'lu yıllarda bir iki radyo cihazı halk tarafından toplu olarak dinlenirken, 1997 yılında "Ermenek FM" ve "Ermenek'in Sesi Radyosu" adıyla iki özel radyo istasyonu Ermenek'te yayın yapar hale gelmiştir.[156] Bu gelişmeler Ermenek halkının modern ve yeniliklere açık olduğunun göstergesidir.

Sosyal ve kültürel hayatın önemli dönüm noktalarından biri de sinemadır. Ermenek'e ilk sinema 1932 yılında Mustafa Kabakçı tarafından sessiz sinema olarak getirilmiştir. Benzinli bir jeneratörle faaliyet gösteren sinema, Taşbaşı semtinde bir kahvehanede beş kuruş giriş ücretiyle bir yıl kadar çalıştırılmıştır. Sonra makine belediye tarafından satın alınmıştır. 1946 yılında ise Halkevi tarafından seyyar ve sesli olarak gösterim yapan bir sinema makinesi daha Ermenek'e getirilmiştir. Bu makine Tuluat Tiyatrosu olarak da bilinen Uzun kahve adlı bir kahvehanede çalıştırılmıştır. Daha sonra bu makine Tol Medrese yakınlarında bir binanın zemin katına nakledilmiş ve orada uzun yıllar gösterimde bulunmuştur. Bu makine 1960 yılında belediye tarafından yaptırılan modern sinema binasına nakledilmiştir.[157]

Sosyal ve kültürel hayatın gelişmesine ve değişmesine katkıda bulunan hususlardan biri de elektriktir. Daha önce de değinildiği gibi 1934 yılında Ermenek Türkiye genelinde Tarsus ve Akşehir'den sonra elektriğe kavuşan üçüncü kaza olmuştur. Bu konuda da bir öncülük göze çarpmaktadır.[158] Ancak elektriğin ilk zamanlar Ermenek'in tamamına ulaştığını söylemek mümkün değildir. Özellikle bağ evleri uzun süre bu imkândan yararlanamamıştır. Bu evlerde ve elektriği olmayan diğer evlerde aydınlatmada gaz yağı kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı yüzünden, gazyağı piyasadan çekilince gaz lambası bile kullanılamaz olmuştur. Özellikle bağ evlerinde ve elektriği olmayan evlerde halk odun ya da çıra ışığıyla idare etmiş ve insanlar erken-

---

153 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 423.
154 Çınarlı, *a.g.e.,* s. 139-142.
155 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 425.
156 Karaman Yıllığı (1997), s. 76.
157 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 425.
158 Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek,* s. 425, 426.

den yatmak zorunda kalmıştır. Bazı aileler karpit lambası kullanmış ise de bu lambanın hem kullanımı zor olmuş hem de verdiği ışık gaz lambasının yerini tutmamıştır.[159]

Ermenek Postası adıyla ilk gazete Ermenek'te 22 Temmuz 1966 tarihinde çıkarılmıştır. Ermenekli esnaf ve iş insanlarının ortaklığı ile kurulan matbaa ise 1 Mart 1971'de hizmete girmiştir.[160]

Ermenek, şiirleriyle dilden dile dolaşan birçok halk ozanının, şairin yetiştiği bir yerdir. Bunun yanı sıra hemen her köyde şair ruhlu insanlara rastlamak mümkündür. Ali (Alevi) İhraki, Şıhana Mehmet (Hamdi), Aşık Hamit, Fil Ahmet, Şeyh Hüsamettin, Hasan Rüştü Okumuşgil, Tahsin Görgülü, Mehmet Çınarlı, Nabi Toker, Ahmet Tufan Şentürk, Ali Gündüz Gürgen, Sami Tunca, Mehmet Zeki Akdağ, Ümit Tandoğan, Halit Bardakçı, Naciye Bardakçı, Adil Ceylan gibi isimler Ermenekli halk ozanları ve şairler arasında yer almaktadır. Ermenekli halk ozanları ve şairler yöreyle ilgili olarak yazdıkları şiirlerde genellikle sıla özlemini, Ermenek'in doğal güzellikleri ile sosyal hayatını, kültürel değerlerini ve sorunlarını dile getirmiştir. Şair ve halk ozanlarının yanı sıra Ermenek'te yetişen pek çok yazar, sanatçı, siyasetçi, bürokrat ve iş insanı hem yörenin hem de ülkemizin büyümesine gelişmesine katkıda bulunmuştur.[161]

-Bayramlar ve Festivaller: Ermenek'te dini bayramlar ve kandillerin yanı sıra milli bayramlar da coşkuyla kutlanmıştır. Cumhuriyetin 10. yılında Ermenek'te coşkulu kutlamalar yapılmış hatta havai fişek atılmıştır. Şenlikler sabaha kadar devam etmiştir. "Onuncu Yıl Marşı" öğrencilere öğretilip, özenle söylenmiştir.[162]

Cumhuriyet Bayramlarında Çağlayan Gençlik Kulübü[163] tarafından piyesler sunulmuş, ilçe genelinde spor turnuvaları, müzik şölenleri ve fener alayları düzenlenmiştir.[164] Ayrıca Ermenek'te Cumhuriyet tarihi boyunca Karacaoğlan ve Yayla Şenlikleri, Türk Dil Bayramı Kutlamaları, Kiraz Festivali, Kardelen Şenliği, Sıla Festivali gibi şenlik ve festivaller de düzenlenmiştir.[165]

Her yerde olduğu gibi Ermenek'te de sosyal ve kültürel hayatın önemli bir parçasını inançlar oluşturmuştur. Ermenek'te tekke ve zaviyelerin kapatılmasına kadar bir Mevlevihane'nin varlığı bilinmektedir. Taşbaşı mahallesi sınırları içinde şimdiki PTT binası önünden hükümet binası önüne giden ana yolun hemen altındaki Tekke mescidinin yakınında bulunan Mevlevihane'den günümüze hiçbir şey kalmamıştır.

Ermenekliler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel dayanışmayı sağlamak, birlik ve beraberliği pekiştirmek gibi amaçlarla vakıflar ve dernekler kurmuştur. Ermenek ve

---

159 Çınarlı, *a.g.e.,* s. 138.

160 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 426.

161 İlisulu, a.g.e., s. 37-44; Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 373-423; Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 292-334.

162 Çınarlı, *a.g.e.,* s. 25, 26, 27.

163 Bu kulüp 1934 yılında kurulmuştur. Ermenek'te sanat ve spor faaliyetlerinde önemli rol oynamıştır (Bağcı, *a.g.m.,* s. 581).

164 Bağcı, *a.g.m.,* s. 581.

165 Abdurrahman Dinç-Pınar Yeşilçimen, "Ermenek Turizm Eylem Planının Oluşturulabilmesi İçin Öneriler", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 288.

Çevresi Kültür ve Sosyal Dayanışma Vakfı, Ankara Ermenek Kültür ve Dayanışma Derneği, Antalya Ermenek Yöresi Kültür ve Yardımlaşma Derneği, Mersin Ermenekliler Dayanışma-Yardımlaşma ve Kültür Derneği, Konya Ermenekliler Kültür, Sanat ve Sosyal Dayanışma Derneği, Karaman Ermenek-Sarıveliler-Başyayla Kültür, Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği bunlardan bazılarıdır.[166]

Yöresel Yemekler

Ermenek yöresel yemekleriyle birlikte yiyecek endüstrisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu alanda yerli ekmek, bulgur, pastırma, sucuk ve kıyma, pekmez, bandırma, yağ, kışlık sebze ve meyve kurutma, salça, turşu ve peynircilik ön plana çıkmaktadır. Bandırmaya "cevizli sucuk" denilse de sucukla ilgisi yoktur. Şekil itibariyle bir benzetme söz konusudur. Yağ denilince akla tereyağı gelmektedir. Eskiden susam ve cevizden yapılan yağ üretimi mevcut iken bu ürünlerin pahalı olması ve üretilen yağın ekonomik olmaması nedeniyle bundan vazgeçilmiştir.[167]

Ermenek'in yöresel yemekleri genellikle tarımsal ürünlerden oluşmaktadır. Ermenek mutfağı pek çok özgün tadı günümüze kadar korumayı başarmıştır. Ermenek'in yöresel yemeklerinden ve lezzetlerinden bazıları şunlardır:

Tarhanabaşı (Patates tarhanası): Bulgur köftesine benzer, içinde patates, domates kurusu, soğan, kıyma, bulgur gibi malzemeler bulunur. Yörede yetiştirilen ürünlerin kullanımıyla yapılmaktadır.

Arabaşı: Ermenek yöresinde özellikle kış gecelerinin vazgeçilmez çorbasıdır. Tavuk etiyle yapılan çorbanın yanında özel olarak hazırlanan hamur da servis edilir.

Sac kebabı: Ermenek'te ve özellikle Zeyve Pazarı'nda yerel ürünler kullanılarak yapılır. Odun ateşiyle fırında pişirilir. İçine kuzu eti, patates, patlıcan, biber, soğan, sarımsak, domates konulur. İsteğe bağlı olarak sebzeli ya da sade yapılır.

Batırma: Ermenek halkının vazgeçemediği yemekler arasında yer alır. Kadınlar bir araya geldiklerinde kek, kısır veya börek yerine Batırma veya Batırık yemeği tercih ederler. İçinde bulgur, salça ve baharat bulunan bu yemek genellikle yaz aylarında yenir. İsteğe bağlı olarak etli ya da cevizli yapılır. Bir nevi sulandırılmış çiğ köfte gibidir.[168]

---

166 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 422-435.

167 Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek,* s. 291, 292, 298, 299, 300.

168 Batırma, Ermenek'te çok eskiden beri revaçta olan bir yemektir. Özellikle kadınların bu yemeğe ilgisi ve kullanılan malzeme hakkında verdiği bilgiler bakımından 1903 yılında vefat etmiş olan Ermenekli şair Şıhana Mehmet (Hamdi) tarafından yazılan şiirin şu dörtlükleri dikkate değerdir:

...
"Batırmadır kadınların alayı,
Kendir ceviz, kızıl eğrim kolayı,
Harç-masraf sahibi buldu belayı,
Yandı canım batırmanın elinden."
...
"Batırma yemeyen yüzü gülmedi,
İşine gücüne eli varmadı.
Sandıkta sepette bulgur kalmadı,
Yandı canım batırmanın elinden."
...
(Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 383).

Kaygana: Ermenek'e özgü yöresel yemekler arasında bulunur. Yumurta, un, buğday nişastası, yoğurt ve ceviz ile yapılan bir tatlı çeşididir.
Deli börek: Ermenek çevresinde yapılan bir börektir. Patates, yoğurt, un gibi ürünler ile hazırlanan hamurun içine kıyma, soğan, maydanoz ve baharat karışımından oluşan iç harcı eklenerek yapılır.
Sac böreği: Ermenek'te yaygın yöresel bir tattır. Peynirli ve kavurmalı olmak üzere iki şekilde özellikle de odun ateşinde pişirilir.
Su böreği: Yörenin vazgeçilmez börek çeşitlerinden biridir. İçerisine peynir ya da kavurma konularak tepside, odun ateşinin üzerinde pişirilir.
Kıvırma tatlısı: İçine ceviz konularak yapılan, bayram ve özel günlerde misafirlere ikram edilen yöreye özgü bir tatlıdır.
Ermenek dolması: Ermenek yemeklerinden biridir. Domates, biber, patlıcan, maydanoz, kıyma, reyhan, soğan, bulgur ve baharat eklenerek yapılır. [169]
Ermenek pekmez helvası: Şeker kullanılmadan pekmezle yapılır. Bu helvada kullanılan pekmez de yörede yetişen üzümlerden elde edilir.
Ermenek gül şerbeti: Gül, Ermenek için sembol değeri olan çiçeklerden biridir. Yılın sadece bir ayında açan mis kokulu pembe ve kırmızı güller yöre halkınca şerbet yapılır. Böylece yazın sıcaklarına karşı mükemmel bir serinleme içeceği elde edilir.
Ermenek çayı (kaynarca): Yedi – sekiz çeşit baharatın karışımından oluşan ve dibekte dövülerek un kıvamına getirilip hazırlanan bir çaydır. Sıcak içilir.
Ermenek eğrimi ve eğrim kurusu: Olgunlaşmamış domates Ermenek'te eğrim olarak adlandırılır. Pazarlarda eğrim ve domates ayrı ayrı satılır. Eğrim organik olup uzun süre dayanmaz. Bu nedenle hemen kurutulur veya salça yapılır. Kurutulan eğrim, batırmanın vazgeçilmez sosu olarak kullanılır.
Ermenek tarhanası: Ayran ya da yoğurt kullanılarak buğdaydan yapılır. Kış boyu bozulmadan kalır. Soğuğa karşı direnç verir.
Ermenek cevizi: Ceviz, Ermenek için hem yemeklerinde lezzet hem de ekonomik bir zenginliktir.
Bandırma: Ermenek'te kazanlarda kaynatılan pekmeze ceviz katılıp güneşte kurutularak elde edilmektedir.[170]

Tarım, Meyvecilik ve Sebzecilik

Ermenek halkının başlıca gelir kaynağı tarım ve tarım ürünleridir. Bu sebeple nüfusun yaklaşık % 90'ı ziraat ve hayvancılıkla geri kalanı da ticaret ve el sanatlarıyla meşgul olmuştur.[171]
Cumhuriyetin ilk yıllarında Ermenek'te ekilen ürünlerin başında buğday, arpa, çavdar, burçak, mısır, darı, nohut, bakla ve fasulye gelmiştir.[172]

---

169 Merve Özbay-Pınar Yeşilçimen-Meral İş, "Ermenek'e Özgü Gastronomik Unsurların Turizmde Çekicilik Unsuru Olarak Kullanılması", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 301-305.
170 Yeniden Başlamak İçin Ermenek 1001 For A New Beginning, s. 202, 206, 207, 208.
171 İlisulu, *a.g.e.,* s. 45.
172 Doktor Nazmi, *a.g.e.,* s. 112.

Ulaşım güçlüğü ve sanayi bölgesinde yer almaması nedeniyle Ermenek'te daha çok tarımsal üretime dayalı ekonomi gelişmiştir. Ermenek'in yüz ölçümü 122.297,3 hektardır. Bu alanın % 9,79'u çayır ve meralardan, % 20,90'ı ise tarım arazilerinden oluşmaktadır. Ermenek 4.072 dekar yem bitkisi ekim alanına da sahiptir. Bu alanda da fiğ, yonca ve silajlık mısır ekimi ön plana çıkmaktadır.[173]

Ermenek'te tarıma uygun toprakların yaklaşık 40-45.000 hektarlık bölümünde tahıl tarımı yapılır. En çok yetiştirilen tahıllar buğday, arpa ve çavdardır. Bölgede en çok tüketilen gıda maddesi un ve bulgurdur. Buğdaydan yapılmış sütlü, tarhana, kesme ve düğürcük denilen bulgur en çok kullanılan tahıl ürünlerindendir. Düğürcük yöresel yemek olan Batırık yapımında da kullanılır. Bazı yerlerde mısır, nohut, mercimek ekimi de yapılmaktadır.[174]

Ermenek, coğrafi yapısı nedeniyle bölgede tarımsal faaliyetlerin en az olduğu ilçelerden biridir. Ermenek'te 1950'li yıllarda ekim alanlarında artış görülmüştür. 1951 yılında 72.700 dekar arazi ekilirken, 1952'de 98.500 dekarda ekim yapılmıştır. Üretim de ona göre artış göstermiştir. Ermenek'te hububat ekimi ve üretimi istenilen düzeyde olmamıştır. Aynı yıl buğday, arpa, çavdar ve mahlut[175] olmak üzere Ermenek'te toplam 9.850 hektarlık alanda hububat ekimi yapılmış ve toplamda 11.620 tonluk bir hububat üretimi sağlanmıştır.[176]

Endüstri bitkileri tarımı alanında da Ermenek'te potansiyel mevcuttur. Bölgede pamuk, susam, kenevir, zeytin, haşhaş ve tütün yetişmektedir.[177] 1940'lı yıllarda yıllık 350-400 ton kadar pamuk üretimi yapılırken 1970'li yıllarda bu üretim 200-250 tona düşmüştür. Dokuma endüstrisinde yaşanan bolluk ve ucuzluk pamuk üretimine rağbeti azaltmıştır. Bölgede üretilen pamuk bazı evlerde çıkrıklar vasıtasıyla iplik haline getirilmiş ve yerli tezgâhlarda dokunarak yöresel ihtiyaçlar karşılanmıştır. Dokuma endüstrisi geliştikçe el dokumacılığı önemini kaybetmiştir. 1970'li yıllarda Ermenek'te susam üretimi 10-12 ton kadar olmuştur. Susam, ilçede helva, yemeklik yağ ve tahin yapımında kullanılmıştır. Aynı yıllarda kenevir üretimi de yaklaşık 8 ton civarında gerçekleşmiştir. Bu dönemde ağaçlar aşısız olduğu için zeytin üretimi de istenen düzeyde olmamıştır. Tütün ve haşhaş konusuna da izne tabi olduğundan yeterince ilgi gösterilmemiştir.[178]

Ermenek'te nüfusun büyük çoğunluğu tarım sektöründe yer almıştır. Sanayi ve hizmetler sektörleri yeterince gelişmemiştir.[179] Ermenek'te 2000 yılı içerisinde 100 işyeri kapasiteli Küçük Sanayi Sitesi projesi yerel imkânlarla yapılmış olup, 80 işyeri

---

173 Büşra Yaranoğlu-Murad Gürses, "Ermenek'te Hayvancılık ve Hayvansal Üretim", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 683.

174 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 267, 268.

175 Mahlut, buğdayla çavdar ya da yulafla çavdar tohumlarının eşit karışımı ve birlikte ekiminden elde edilen ürün anlamına gelmektedir. Sözlük anlamı da karıştırılmış, katılmış ve karışıktır.

176 Bağcı, *a.g.m.,* s. 581, 582.

177 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 268; Dünü ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya, s. 235.

178 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 268, 269.

179 Darıcı-Çögürcü-Canbolat, *a.g.m.,* s. 403.

faaliyete geçmiştir. Geri kalan kısım için kooperatife üye bulunamadığından inşaatı yapılamamıştır.[180]

2000 yılı verilerine göre Ermenek'te tarım alanında çalışan sigortalı sayısı 1.110, esnaf olarak çalışan sigortalı sayısı 2.201, diğer alanlardaki sigortalıların sayısı ise 1.725'tir.[181] Resmi rakamlar böyle olsa da tarımda çalışanların sayısı oldukça fazladır. 2005-2006 yıllarında Ermenek'te tarımda istihdam edilen nüfusun oranı % 75, 87 iken sanayide istihdam edilen nüfusun oranı 6, 90 olmuştur.[182]

Ermenek'te bol miktarda meyve ve sebze yetiştirilir. Ancak bu ürünler eskiden daha çok satmak için değil de her ailenin kendi ihtiyacını karşılamak için üretilmiştir. Zamanla bu düşünce aşılmış ürünlerin satımı da gündeme gelmiştir.[183]

Ermenek'te Cumhuriyetin ilk yıllarında meyve olarak ceviz, badem, elma, erik, incir ve şeftalinin başta geldiği dönemin kaynaklarından anlaşılmaktadır.[184]

1930'lu yıllarda Ermenek'te halkın büyük bir bölümünün bağcılıkla uğraştığı bilinmektedir. O dönemde Ermenekliler mayıs ya da haziran aylarında bağlara göçer, kasıma kadar kalırlardı. Okullar eylülde açıldığından öğrenciler okula bağlardan gidip gelirlerdi. Şehir yukarıda kalenin dibinde, bağlar ise aşağıda Göksu ırmağına doğru uzanan vadide yer alırdı. Bu da öğrencilerin okula gidip gelmelerini zorlaştırırdı.[185]

1950'li yıllardan itibaren yabani ağaçların aşılatılması, meyvecilik ve bağcılığın geliştirilmesi için programlar uygulanmıştır.[186]

Bağcılık konusunda da önemli bir merkez olarak görülen Ermenek'te 1950'li yıllarda üzüm yetiştiriciliği teşvik edilmeye başlanmıştır.[187] Eski ve orta çağlarda dünyanın önemli bağcılık merkezlerinden biri olarak bilinen Ermenek yöresi bu özelliğini kaybetmiştir. Üretilen üzümlerin ekonomiye kazandırılması için üzümü işleyecek sanayi tesislerine ihtiyaç duyulmaktadır.[188] Ermenek yöresinde yaklaşık 6-7 bin hektarlık alanda bağcılık yapılmaktadır.[189]

Hububat üretimine elverişli olmayan sarp arazi yapısından dolayı Ermenek'te ürün çeşitliliğini artırmak ve vatandaşların gelir seviyelerini yükseltmek amacıyla 1938 yılında bir girişim başlatılmıştır. Ermenek'te Melengiç ağaçlarına Gaziantep fıstığı aşılanması için bir teşebbüste bulunulmuştur. Toros dağlarında birçok yerde bulunan Melengiç ormanlarındaki ağaçların aşılanmasına devam edildiği takdirde kısa sürede fıstık ormanları elde edileceği düşünülmüştür.[190]

---

180 Karaman İli 2000 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporu, s. 52.

181 Karaman İli 2000 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporu, s. 20.

182 *Bölgesel Göstergeler Konya-Karaman TR 52,* T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara, Kasım 2006, s. 10.

183 İlisulu, *a.g.e.,* s. 46.

184 Doktor Nazmi, *a.g.e.,* s. 112.

185 Çınarlı, *a.g.e.,* s. 14, 15.

186 Bağcı, *a.g.m.,* s. 582.

187 Bağcı, *a.g.m.,* s. 583.

188 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 274.

189 Dünü ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya, s. 235.

190 Ülker, *a.g.m.,* s. 683.

Ermenek, elma, üzüm, ceviz ve kiraz üretimiyle son yıllarda ekonomiye katkı sağlamaktadır.[191] Şeftali, armut, nar, erik, dut gibi meyveleri de Ermenek'te yetiştirmek mümkündür.[192]

Ermenek merkez ve köylerinde halk yiyeceği sebzenin neredeyse tamamını kendi yetiştirir. Domates, turp, soğan, patlıcan, biber, salatalık, kabak, fasulye, bakla, sarımsak, lahana, havuç, kavun, karpuz, patates gibi bütün sebze türleri yetiştirilir. Ermenek'te yöresel olarak sebzeye "avar" denilir. Bahçe ve bağlarda uygun yerler avar yeri olarak ayrılır. Buralarda marttan itibaren sebze ekimine başlanır.[193]

Ermenek'te özellikle Delallar semtinde seracılık denemeleri de eskiden beri yapılmaktadır. Bölgede konserve, reçel, meyve suyu üretimini gerçekleştirecek sanayi kuruluşlarına ihtiyaç duyulmaktadır.[194]

2022 yılı verilerine göre Ermenek'te yaklaşık 53.993 hektar alanda adaçayı, ahududu, antep fıstığı, armut, arpa, ayva, badem, biber, böğürtlen, buğday, ceviz, çavdar, çilek, domates, dut, elma, erik, fasulye, fiğ, gül, hıyar, incir, kabak, karpuz, kavak, kayısı, kiraz, korunga, lahana, lavanta, mısır, muşmula, nane, nar, nohut, patates, patlıcan, sarımsak, soğan, susam, şeftali, Trabzon hurması, üzüm, vişne, yonca, yulaf ve zeytin gibi çok çeşitli ürünler elde edilmektedir.[195] Çiftçi Kayıt Sistemi verilerine göre de Ermenek'te Ermenek'te toplam 1.816 kişi tarımsal üretim yapmaktadır.[196]

Hayvancılık

Ermenek'te sulanabilir arazilerin yetersiz kalması ve arazi yapısının dağlık oluşu bölge halkının tarımdan ziyade hayvancılığa yönelmesinde etkili olmuştur.[197] Bu da halkın gelir kaynakları arasında hayvansal ürünlerin önemli bir yer tutmasına sebep olmaktadır.[198]

Buna rağmen coğrafi yapısı nedeniyle Ermenek'te hayvancılık diğer ilçelere nazaran daha az gelişmiştir. Ermenek'teki büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısı diğer ilçelere göre oldukça azdır. İlçede en çok kıl keçisi beslenmiştir. Bu da arazi yapısıyla ilgilidir.[199]

Cumhuriyetin ilk yıllarında Ermenek'in iki saat doğusundan kuzey ve kuzeybatıya doğru uzayan ve yaklaşık 49 bin hektar genişliğinde bulunan yaylalarda aşiretlerin hayvancılık yapmıştır. Doktor Nazmi Bey tarafından yazılmıştır. Anamur, Gülnar, Mut ile Alaiye'den gelen ve tahminen 8 ile 10 bin nüfustan ibaret olan aşiretler marttan ekim sonuna kadar bu yaylalarda kalmış, kasım ayında ise kışlak meskenle-

---

191 "Değişim ve Dönüşümün Başkenti Karaman", s. 96.
192 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 273.
193 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 271, 272.
194 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 272, 273.
195 Seyit Karataş ile yapılan röportaj, Karaman, 20.07.2022.
196 Seyit Karataş ile yapılan röportaj, Karaman, 20.07.2022.
197 Dünü ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya, s. 236.
198 Yaranoğlu-Gürses, *a.g.m.,* s. 683.
199 Bağcı, *a.g.m.,* s. 583, 584.

rine dönmüşlerdir. O dönemde bu aşiretlerin elinde bulunan hayvan varlığının yaklaşık 100 bin kadar olduğu tahmin edilmiştir.[200]

1965 yılı verilerine göre Ermenek'te hayvan varlığı şöyle tespit edilmiştir: Kıl keçisi 85.604, sığır 17.778, koyun 17.151, eşek 6.100, katır 2.000, at 736. Bölgede bu yıl itibariyle yaklaşık 50.000 tavuk beslendiği tahmin edilmiştir.[201]

1989 yılında idari taksimatta yapılan değişiklik sonucu Sarıveliler ve Başyayla'nın Ermenek'ten ayrılması yöredeki hayvan varlığında azalmaya sebep olmuştur. Dolayısıyla 1999 yılı verilerine göre Ermenek'te 3.459 sığır, 1.578 koyun, 19.500 kıl keçisi ve 24.310 tavuk varlığı görülmüştür.[202]

1997 yılında ise ilçe, yaklaşık 6 bin sığır, 6 bin koyun, 36 bin kıl keçisi, 66 bin tavuk varlığına ulaşmıştır.[203]

2000 yılında Ermenek'te mevcut hayvan varlığı ise resmi kayıtlara şöyle yansımıştır: sığır, 3.410, koyun 1.578, kıl keçisi 16.600, tavuk 12.000.[204]

Ermenek'te çayır ve mera alanlarının yetersiz ve arazinin sarp oluşu keçi yetiştiriciliğinin koyun yetiştiriciliğine göre daha yaygın olarak yapılmasına sebep olmuştur. İlçede keçi sayısı koyun sayısından fazladır. Bölge hayvancılığında en önemli faaliyet keçi yetiştiriciliğidir. 2017 yılı verilerine göre Ermenek'te keçi sayısı 47.823, koyun sayısı ise 7.885'tir. Ermenek'te keçi sayısına paralel olarak keçi sütü üretimi de artmıştır. Sağmal koyun sayısındaki azalmalar dolayısıyla da koyun sütü miktarında düşüşler olmuştur.[205]

Ermenek'te sığır yetiştiriciliği de yapılmaktadır. 2002-2008 yılları arasında ilçedeki sığır varlığı yaklaşık 2.000-3.000 baş aralığında iken 2009-2016 yılları arasında kademeli olarak artmış ve 2017 yılında 5.344 başa ulaşmıştır. Sığır yetiştiriciliği doğal olarak beraberinde süt üretimini de getirmiştir. Ermenek'te yıllık süt üretimi 2002-2008 yılları arasında 1.150-2.310 ton seviyelerinde iken; 2009-2016 yılları arasında 3.874 - 5.740 ton düzeyine çıkmış, 2017 yılında ise 6.597 ton olmuştur.[206]

Ermenek'te kanatlı hayvan yetiştiriciliğinde son yıllarda artış görülmüştür. Mevcut yumurta tavuğu sayısı 2014 yılında 6.655 iken 2017 yılında 10.750'ye yükselmiştir.[207]

2022 yılı verilerine göre Ermenek'te 5.160 adet büyükbaş, 14.856 adet koyun ile 36.650 adet keçi olmak üzere toplam 51.506 adet küçükbaş hayvan 'Hayvan Bilgi Sistemi'ne kayıtlıdır.[208]

Balcılık

Ermenek'te eskiden beri arıcılık yapıldığı, doğal çevrenin buna müsait olduğu bölgeyi ziyaret eden seyyahlar tarafından da dile getirilmiştir.[209]

---

200 Doktor Nazmi, *a.g.e.,* s. 112.

201 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 278.

202 1999 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporu, s. 31.

203 Karaman Yıllığı (1997), s. 172.

204 Karaman İli 2000 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporu, s. 30.

205 Yaranoğlu-Gürses, *a.g.m.,* s. 686, 687.

206 Yaranoğlu-Gürses, *a.g.m.,* s. 684, 685.

207 Yaranoğlu-Gürses, *a.g.m.,* s. 688.

208 İbrahim Erkol ile yapılan röportaj, Ermenek, 21.07.2022.

Ermenek ve çevresi seyyahların dediği gibi arıcılığa çok elverişli bir yerdir. Bazen arıların kendi kendine bir kayanın kovuğuna veya bir ağaç kaya kovuğuna bal yaptığı, bazen de kayalardan bal aktığı görülür. Cumhuriyetin ilk yıllarında ilkel bir şekilde kütük veya kara kovan denilen ağaçtan oyma kovanlarla arıcılık yapılmıştır.[210]
1950'li yıllarda ise Ermenek'te arıcılık konusunda ilgilileri bilgilendirmek amacıyla çalışmalar yapılmıştır. Konya'nın ilçeleri arasında ilk arıcılık kursu Ermenek'te açılmıştır. Arıcılığı teşvik etmek için hükümet tarafından üreticilere kredi verilmiştir. Böylece hem üretim araçlarının modernleşmesi hem de bal üretiminin artırılması amaçlanmıştır.[211]
Ermenek'te bal üretimi 1953 yılında 2.500 kg, 1956 yılında 52.000 kg, 1965 yılında ise 58.000 kg olmuştur.[212]
1996 yılında Ermenek'te 7810 fenni, 175 yerli olmak üzere toplam7.985 kovan olduğu resmi kayıtlara geçmiştir.[213] 1999 yılı verilerine göre Ermenek'te fenni ve yerli olmak üzere toplam 5.200 kovan olduğu tespit edilmiştir.[214]
Ermenek'te Arı yetiştiricileri Merkez Birliğine kayıtlı üye sayısı gittikçe artış göstermiştir. 2017 yılı verilerine göre birliğin üye sayısı 50 ye yükselmiştir. Aynı yıl 4.507 kovanda 81.126 kg. bal üretilmiştir.[215]
2021 yılı itibariyle de 66 işletme ve 3.969 Arılı Kovanın, 'Arıcılık Kayıt Sistemi'ne kayıtlı olduğu bilinmektedir.[216]
Ermenek'te arıcılık bölgenin hemen her yerinde yapılmaktadır. Ermenek balı kalitesiyle kendine has özelliği ile ülke çapında bilinir ve tanınır hale gelmiştir.[217]

Ormancılık

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, 1910 yılının Nisan ayında Ermenek'e gelen Ahmet Şerif, o tarihte Ermenek'te gördüğü orman kıyımından bahsetmiştir. Ormanların, başı göğe uzamış çamların görüntüsünün üzüntü verici olduğunu, asırlık ağaçların, çamların devrilerek, tahrip edilerek yerlerde çürüdüğünü, birçok çam ağacının da kabukları soyulduğu için kuruduğunu, bazı insafsız ve cahil ellerin beş on kuruşluk çıkar uğruna ormanların hayatına son verdiğini yazmıştır.[218]
1922 yılında Cumhuriyetin ilanının arifesinde Ermenek'in dağlık alanlarında bulunan ormanları hakkında bir tahminde bulunulmuştur. Dağların 100.000 hektardan fazla bir kısmının çam, katran, ladin, meşe ve ardıç ağaçlarıyla kaplı olduğu ifade edilmiştir.[219]
Sonradan imkânların artmasıyla daha net ölçümler yapılmış ve Ermenek'in 74.680 hektarlık orman arazisine sahip olduğu tespit edilmiştir. Ormancılık sayesinde ilçe-

---

209 Yüksel, *a.g.m.,* s. 518.
210 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 278.
211 Bağcı, *a.g.m.,* s. 584.
212 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 279.
213 Karaman Yıllığı (1997), s. 172.
214 1999 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporu, s. 31.
215 Bağcı, *a.g.m.,* s. 584.
216 İbrahim Erkol ile yapılan röportaj, Ermenek, 21.07.2022.
217 Dünü ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya, s. 236.
218 Yüksel, *a.g.m.,* s. 523, 524.
219 Doktor Nazmi, *a.g.e.,* s. 111.

nin yakacak ve kereste ihtiyacı sağlanmıştır. Bölgeden tomruk ihracı da gerçekleştirilmiştir.[220]

Eskiden Ermenek'in kenar mahallelerine kadar uzanan ormanların bugün şehir merkezine 15-20 km uzakta kalması bölgede ormanların iyi korunmadığı ve kıyıma uğradığı izlenimi vermektedir. Kaçak ağaç kesimi, tarla açmak için yapılan kıyım ve çıkarılan yangınların yanı sıra bölgede çok sayıda beslenen kıl keçisi Ermenek ormanları için tehdit oluşturmaktadır.[221]

Cumhuriyetin ilk yıllarında Ermenek kazası dahilinde ihaleleri yapılan Mozvadi ve Koçaş ormanları mukavelenamesi gereğince istihdamları müteahhit tarafından kabul edilmiş olan Fen memurlarına ait kadroların tatbiki İktisat Bakanlığının teklifiyle Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığındaki Bakanlar Kurulu tarafından 20 Mart 1929 tarihinde onaylanmıştır.[222]

1959 yılında kurulan Beyşehir Orman İşletmeleri Başmüdürlüğüne bağlı olarak Ermenek Orman İşletme Müdürlüğü ve buna bağlı olarak da Ermenek, Göktepe (Fariske), Kazancı ve Çamlıca (Muhallar)'da birer orman bölge şefliği ihdas edilmiştir.[223] Ayrıca Çukurbağ, Ardıçkaya, Çamlıca, Çavuş gibi köylerde ve Tekeçatı'da Orman Muhafaza Memurlukları oluşturulmuştur. Bozdağ, Sinattepe, Yalmantepe gibi bölgeye hâkim yerlere yangın gözetleme kuleleri yapılmıştır. Orman yangınları için bir telefon hattı oluşturulmuştur. Ermenek-Mut Şosesi de kumlanmıştır.[224]

Ermenek ve çevresinde Başköy, Dindebol, Yalman, Koçaş, Mulumu, Muzvadi, Kapıcak, Kocaçal, Tekeçatı ve Damlaçalı gibi yerler ormanlık alanlardır.[225]

Ermenek'te pelit, çam, köknar, ardıç ve sedir ormanları mevcuttur. Ermenek ormanlarının yanı sıra bir endemik bitki cennetidir. Ağaç türü olarak koçaş ve yalman ormanları da bölgede önemli bir yer tutmaktadır.[226]

2022 yılı verilerine göre Ermenek Orman İşletme Müdürlüğü sorumluluk alanı Ermenek, Çamlıca, Göktepe, Kazancı, Başyayla ve Laçin ormanlarından oluşmaktadır. Bu alandaki toplam ormanlık alan yaklaşık 145.867 hektardır. Bu alanda Sedir, Göknar, Karaçam, Kızılçam, Meşe ve Ardıç ağaçları bulunmaktadır. 2022 yılı içinde Ermenek Orman İşletme Müdürlüğü çalışma alanında ilgili ağaç türlerinde 70.000m^3 civarında odun hamuru üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu üretim karşılığında işletme müdürlüğü döner sermaye bütçesine yaklaşık 35 milyon lira girdi sağlanmıştır. Ermenek Orman İşletme Müdürlüğünde 1 işletme müdürü, 1 müdür yardımcısı, 7 işletme şefi, 1 orman mühendisi, 17 orman muhafaza memuru, 9 memur, 55 işçi görev yapmaktadır. Ayrıca orman yangınlarıyla mücadele kapsamın-

---

220 Bağcı, *a.g.m.,* s. 584.

221 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 195.

222 *BCA,* 30-18-1-2/2-18-37.

223 İlisulu, *a.g.e.,* s. 54; Bağcı, *a.g.m.,* s. 584.

224 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 265.

225 Dünü ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya, s. 234.

226 Filiz Demir, "Sakin Şehir' Hareketinde Yönetim ve Yöneticinin Rolü: Aday İlçe Ermenek ve Belediye Yönetimi Örneği", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 544; Şahin-Çalışkan, *a.g.m.,* s. 602.

da 5 adet yangın ekibi ve bu ekipler bünyesinde 5 adet arazöz, 1 adet su tankeri, 4 adet yangın elle müdahale aracı ve 9 adet hizmet vasıtası mevcuttur.[227]

Madencilik

Cumhuriyetin ilk yıllarında Ermenek'te demir, kömür, bakır madenlerinin mevcudiyeti bilinmekle birlikte henüz keşif ve ihraç olunmamıştır.[228]

Ermenek, zengin yer altı ve yer üstü kaynaklarına sahiptir. Bölgede 75.000 hektarlık büyük bir alan içerisinde kömür, demir, krom, kurşun gibi zengin maden yatakları bulunmaktadır.[229]

Muzvadı'da, Kışla ve Sarıveliler çevresinde krom, Pamuklu'da (Cenne) kömür, Tepebaşı (Halimiye) civarında petrol, Kazancı ve Göktepe'de demir madenleri olduğu tespit edilmiştir. Pamuklu köyü ve civarında şahıslar ve küçük şirketler tarafından basit usullerle kömür çıkarımı yapılmaktadır. 1964 ve 1965 yıllarından beri sürdürülen bu faaliyetler gittikçe artış göstermiştir. Ocaklar derinleştikçe çıkan kömürün kalitesinin arttığı da görülmüştür. İşletme şekli ilkel ve işçi sayısı az olmasına rağmen yaz aylarında günde ortalama 100 tona yakın kömür elde edilebilmiştir. Buradan elde edilen kömür dışarıya satılmakla birlikte halkın kışın ısınmada odun yerine kömür kullanmasına da sebep olmuştur. Ermenek'te ısınmada halkın kömür kullanması Ermenek ormanlarının korunması yolunda fayda sağlamıştır. Ermenek Kömürü adıyla anılan ve bölgeden elde edilen kömür Karaman ve Konya çevresinin yakıt ihtiyacının karşılanmasına da katkıda bulunmuştur. 2000'li yılların başında bölgede açılan linyit işletmelerinin sayısı yirmiyi geçmiştir.[230]

Ermenek'teki kömür Ocaklarından 1996'da 383.037 ton,[231] 1997 yılı içerisinde toplam 341.797 ton kömür üretilmiştir.[232] 1999 yılında ise 336.158 ton linyit kömürü üretimi gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl Ermenek-Tepebaşı mevkiinde muhtemelen 3 milyon 908 bin ton; Ermenek-Boyalık mevkiinde ise 1 milyon 700 bin ton kömür rezervi olduğu tespit edilmiştir. Akpınar Kömür İşletmesi, Kalan Linyit İşletmesi, Güzve Kömür İşletmesi, Kömür İşletmeleri A.Ş. (Kamu), Polat Madencilik ve Cenne Linyit İşletmesi gibi şirketler Ermenek'te madencilik alanında önde gelen işletmeler olmuştur.[233] Ermenek'teki kömür ocaklarından yılda yaklaşık 400 bin ton kömür üretimi yapılmaktadır.[234] Ermenek ve çevresinde toplam 5 milyon ton civarında kömür rezervi olduğu tahmin edilmektedir.[235] Ermenek ilçesindeki kömür Ocaklarından 2000 yılı içerisinde 172.763 ton linyit kömürü üretilmiştir.[236]

Ermenek'te kömür ocaklarının ya da başka bir ifadeyle linyit işletmelerinin modernize edilememiş olması, güvenlik tedbirlerinin yeterince alınamaması bazı sorunları

---

227 Esat Necmettin Yaman ile yapılan röportaj, Ermenek, 30.06.2022.

228 Doktor Nazmi, *a.g.e.,* s. 111.

229 Demir, *a.g.m.,* s. 544.

230 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 196, 436.

231 Karaman Yıllığı (1997), s. 187.

232 1997 Yılı Karaman İlinin Yıllık Ekonomik ve Ticari Durumu Hakkında Rapor, s. 23.

233 1999 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporu, s. 23, 24, 38.

234 *Karaman Ticaret ve Sanayi Odası Kataloğu,* (Hazırlayan: Veysel Göktekin), Sözler Matbaası, İstanbul, s. 44.

235 Karaman Yıllığı (1997), s. 187.

236 Karaman İli 2000 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporu, s. 21.

da beraberinde getirmiştir. 28 Ekim 2014 tarihinde Pamuklu köyü yakınlarında bir kömür madeninde su baskını sonucu 18 işçi mahsur kalarak hayatını kaybetmiştir.[237] Bu kazadan sonra Ermenek'te kömür ocakları kapatılmış ve üretim durdurulmuştur. Yaklaşık 8 yıl sonra 27 Haziran 2022 tarihinde Ermenek'te yeniden kömür çıkarılmasına başlanmıştır. Kömür Ocaklarında istihdam edilen maden işçilerinin sayısının artırılacağı açıklanmıştır.[238]
Bazı olumsuzluklar olsa da devlet ve özel şirketler tarafından bölgedeki kömür ocakları işletilmekte İç ve Orta Anadolu ile Akdeniz Bölgesinin kömür ihtiyacının büyük bir bölümü buradan karşılanmaktadır.[239]

Ulaşım

Sarp arazi şartları ulaşımı Ermenek'in en önemli sorunlarından biri haline getirmiştir. Ermenek ve çevresinde ova yoktur. Ermenek-Karaman eski yayla yolu üzerinde Yellibel geçidi, Ermenek-Mut yayla yolu üzerinde Süngüllü geçidi, Turanşa dağı ile Kuzey Tahtalı dağları arasında Karasin ve Pazar geçitleri, Göktepe batısında Dikenli alanı ile Çiğdem dağı arasında Göktepe-Alanya yolu geçidi bulunmaktadır. Bu geçitlerin dışında dağlar ne Akdeniz'e ne de İç Anadolu'ya yol vermez.[240]
Ermenek denilince uzun yıllar en önemli sorun olarak ulaşım problemi kendini göstermiştir. Bu sorun şairlerin ve yazarların da dikkatini çekmiştir. Mesela şair Mehmet Çınarlı "Ermenek Yolları" adlı şiirinin bir kıtasında konuyu şöyle dile getirmiştir:
"Varsın tren gibi gitmesin atlar;
Yolun tadı çıkmaz konup göçmeden.
O yollar geçilse gönül ne anlar,
Her soğuk pınardan bir su içmeden."
Ermenekli şair Nabi Toker de aynı adla yazdığı şiirinde Ermenek yolları için şunları söylemiştir:
"Uçurumlar minareyle ölçülmez,
Dereler var sınır sanki, geçilmez,
Güzelliğe paha değer biçilmez,
Oturup şiirler yazasın gelir."[241]
Ermenek'te yıllarca devam eden yol sorunu, yollarda çekilen sıkıntılar şairlerin şiirlerinde yer verdikleri konulardan biri olduğu gibi yazar Cahit Beğenç de "Toroslardan Aşağı" adlı eserinde "Dingilin düz durmadığı yerde teker izi mi aranır" demiştir.[242] Bu ifadeler edebiyatımıza girmiş olsa da son zamanlarda yapılan atılımlarla Ermenek'in yol sorunu büyük oranda çözülmüştür.

---

237 https://tr.wikipedia.org/wiki/Ermenek_maden_kazası
238 https://www.karamandauyanis.com/8-yilin-ardindan-ermenek-te-maden-ocagi-uretime-basladi/63112/
239 Dünü ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya, s. 234.
240 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 244.
241 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 399, 405.
242 İlisulu, *a.g.e.,* s. 14.

Ermenek-Gülnar-Silifke yolu Ermenek'in ilk yoludur. 1886'da tamamlanmıştır. 80 km kadardır.[243] 1929 yılında, benzinle çalışan bir otomobil ilk defa bu yolla ilçeye getirilmiştir. Bu olay şöyle gerçekleşmiştir: Kaymakam Osman Fikri Bey aynı yıl Ermenek ile Kazancı arasına halkın yardımıyla bir yol yaptırmıştır. Bu yolu da kereste tüccarlarının Anamur yaylasından Kazancı yakınlarına kadar yaptırdıkları yola bağlamayı başarmıştır. Böylece eski Ermenek-Gülnar-Silifke yolu üzerinden Ermenek Silifke arasında kesintisiz bağlantı sağlamıştır. Kaymakam Osman Bey ve Doktor Nazım Ünsal Bey bu yolu kullanarak Gülnar üzerinden Silifke'ye gitmişlerdir. Bu yol üzerinden Ermenek'e ilk motorlu aracı getirmek için Silifke valisini ziyaret etmişlerdir. Validen özel otomobilini Ermenek'e götürme izni almışlardır. Otomobilin geleceği haberini alan Ermenek halkı Deliklikaya'ya kadar karşılamaya gitmiştir. Uzun bekleyişin ardından otomobilin geldiğini gören halk büyük memnuniyet duymuştur. Kaymakam Osman ve Doktor Nazım Bey ile yanlarındakiler alkış tufanı içinde şehrin ileri gelenleri ve halk tarafından tebrik edilmişlerdir. Otomobil iki gün Ermenek'te halka teşhir edilmiştir. Olaydan haberdar olan Konya Valisi İzzet Bey, otomobilin Ermenek'e Kazancı-Anamur yaylası ve Gülnar üzeri Silifke'den geldiğini öğrenince memnun olmuş ve emeği geçenleri çektiği telgrafla kutlamıştır.[244]

1935 yılında Ermenek-Karaman Şosesi (Yayla Yolu) inşaatına Deliklikayadibi denilen yerde başlanmıştır.[245] Cumhuriyetin ilk yıllarında ihtiyaca cevap verecek yol ve ulaşım araçları olmadığı için ilçede birçok insan yolculuk esnasında dağlarda donarak hayatını kaybetmiştir. 1937 yılında okumak için Ermenek'ten Konya'ya giden Mehmet Çınarlı, Ermenek-Karaman yolunda kendilerine eşlik eden sürücü (Ermenekliler kiracı dermiş) ve okul arkadaşıyla birlikte beygir ve eşeklerle, Yellibel mevkiinde donma tehlikesi geçirip, üç gün yolculuk yaptıklarını anılarında anlatmıştır.[246]

Kullandığı "Steyr" marka otobüsten dolayı Ermenek'te "Steyr (Şitayır) Nuri" lakabıyla anılan Nuri Taşkan, 1951 yılında Ermenek – Karaman arasında ilk defa otobüsle yolcu taşıma işini başlatmıştır. O günlerde Yellibel üzerinden Karaman'a giden otobüs 19 teneke benzin yakar ve çok hızlı gidilirse yedi buçuk, sekiz saatte Karaman'a varabilirmiş.[247]

1956 Haziran'ında parasız yatılı öğretmen okulu sınavlarına girmek için Ermenek'ten Karaman'a giden Halit Bardakçı da arıza yapan otobüs ve kamyon gibi araçlarla yaklaşık 12-13 saatte Karaman'a varabildiğini anılarında yazmıştır.[248]

Bu yol Ermenek-Tekeçatı-Kamış Boğazı-Yellibel-Bucakkışla üzerinden yaklaşık 125 km'lik mesafeyle Karaman'a ulaşır. Ermenek-Mut yolu yapılmadan önce Ermenek ile Karaman arasında ulaşım bu yoldan sağlanırdı. 2100 m rakımlı Yellibel geçidi kış aylarında kapandığı için Ermenek'in dışarıyla bağlantısı kesilirdi. Virajları ve enge-

---

243 İlisulu, *a.g.e.,* s. 14.

244 Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek,* s. 423, 424.

245 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 77.

246 Çınarlı, *a.g.e.,* s. 27-31.

247 https://www.karamandan.com/makale/10177579/ahmet-tek/toroslarin-ilk-kaptani

248 Bardakçı, Anılar ve Yaşanmış Taşeli Hikâyeleri "Fotograflarla", s. 43-50.

beleriyle yorucu ve yıpratıcı olan yol, 1970'li yıllarda artık tercih edilmeyip göç yolu ya da orman yolu olarak kullanılmıştır.[249]

1997 tarihli Karaman Yıllığında bu yolla ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir: "İl merkezinden (Karaman), Ermenek, Başyayla ve Sarıveliler ilçelerine karayolu ulaşımı, İçel Mut üzerinden veya Konya Taşkent üzerinden sağlanmaktadır. Her iki karayolu da uzun, virajlı ve standardı düşüktür. Bu nedenle ilçelerle doğrudan bağlantıyı sağlayacak, Karaman-Bucakkışla arasındaki yolun devamı olan, Bucakkışla-Ermenek arasındaki 72 km'lik köy yolu, 1997 yılı başında karayolları ağına alınmıştır. En kısa sürede tamamlanması için çalışmalar devam etmiş ancak günümüzde bile henüz sonuç alınamamıştır. Karaman-Bucakkışla-Ermenek arasındaki bu yolun standardının yükseltilerek asfaltlanması, il merkezi (Karaman) ile üç ilçenin (Ermenek-Başyayla-Sarıveliler) doğrudan bağlantısını sağlayacaktır."[250]

Ermenek-Hadim yolu, 90 km kadardır. 1930'lardan beri kullanılmaktadır. Bazı yerleri düzenlenerek daha işler hale getirilebilir. Ermenek-Taşkent yolu da Hadim yönüne giden ikinci yoldur. Aslında Ermenek'e her yönden yol vardır ama maalesef yollar kolay kolay geçit vermez.[251]

Ermenek-Mut sahil yoluna ilk kazma 1950 yılında vurulmuştur.[252] Yol sorununun çözümü için ilçede halk tarafından toplantılar düzenlenmiştir. 1953 yılında yapılan bir toplantıya yaklaşık beş yüz kişi katılmıştır. Toplantıda belirlenen on beş kişinin yol sorununu Ankara'ya iletmesi kararlaştırılmıştır. Talepleri olumlu bulan hükümet Ermenek'in yol sorununu çözmek için adımlar atmıştır. Bu dönemde Ermenek-Mut; Hadim-Ermenek-Alanya ve Ermenek-Karaman yolları yapılmaya başlanmıştır. Ermenek-Mut yolu 1958 yılında tamamlanmıştır. Bu dönemde yapılan yolların hepsi asfalt olmayıp toprak tesviyeli yapılmıştır. Bu nedenle her kıştan sonra yollar ağır bakıma ihtiyaç duymuştur. Bu dönemlerde Ermenek'in yaz-kış açık olan tek yolu Ermenek-Mut sahil yolu olmuştur. Bu yol ilçe için hayati önem taşımıştır.[253] 2010'lu yıllarda Ermenek-Mut yolu bazı yerleri istisna olsa da günün şartlarına göre genişletilmiş ve modern bir yol haline getirilmiştir. Ermenek-Güneyyurt yolu da tamamlanmıştır.[254]

Ermenek'i Hadim üzerinden Karaman – Konya karayoluna bağlayan ve üzerinde Türkiye'nin en yüksek ve dünyada da ayak yüksekliği bakımından ikinci sırada olan Eyiste Viyadüğünün yer aldığı yol, ulaşımı daha da rahatlatmıştır.[255] Bu köprüyol Türkiye'nin tarihine geçen simge yapılardan biridir. Bu yol aynı zamanda Konya ile Antalya arasındaki ulaşımı da olumlu etkilemiştir.[256]

---

249 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 313.

250 Karaman Yıllığı (1997), s. 158.

251 İlisulu, *a.g.e.,* s. 15, 16.

252 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 76.

253 Bağcı, *a.g.m.,* s. 585, 586.

254 "Değişim ve Dönüşümün Başkenti Karaman", s. 94.

255 https://www.karamandan.com/haber/9832319/7-saat-havada-asili-kalan-iscileri-itfaiye-kurtardi

256 https://www.karamandan.com/haber/9941416/bakan-karaismailoglu-egiste-viyadugu-ulkemizin-tarihine-gececek-ve-simge-yapilarimizdan-biri-olacak

Ermenek-Taşkent, Ermenek-Alanya, Ermenek-Gülnar-Silifke, Ermenek-Anamur yolları da mevcut olmakla birlikte bunlar genelde tarihi yollar olup kışın kullanılması zordur.[257] Cumhuriyetin 100. yılında Ermenek'te yol sorununun tamamen çözüldüğünü söylemek mümkün değildir.

El Sanatları Meslek Dalları ve Ticaret

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren 1944-1945 yıllarına kadar kışın uzun bir süre, özellikle aralık, ocak, şubat ve mart aylarında dış dünya ile bağlantısı kesilen Ermenek'te el sanatları ve birçok meslek dalı mecburiyetten de olsa gelişme göstermiştir. Ancak teknolojinin gelişmesi ve ulaşım problemlerinin çözülmesine paralel olarak bazı el sanatları ve meslekler eski önemini kaybetmiştir.[258]

Ağaç İşleri: 1970'li yıllarda Ermenek ilçe merkezinde on bir adet hızar atölyesinin varlığı bilinmektedir. Bunlardan biri su ile diğerleri elektrik ile çalışmıştır. Buralarda tomruk halindeki ağaçlar dilinerek tahta haline getirilmiştir. İnşaatlar için kapı ve pencere üretimi yapılmıştır. Ayrıca bazı hızarcılar arı kovanı, masa, sandalye, koltuk, sehpa, gardırop imalatı da yapmıştır.[259]

Bakırcılık: Ermenek'te eskiden beri devam eden el sanatlarından biri bakırcılıktır. Maraş, Konya ve İstanbul gibi şehirlerden getirilen levha halindeki ham bakır Ermenekli ustalar tarafından işlenip, kazan, bakraç, testi, ibrik, leğen tencere, tava, tas, tabak, sahan, tepsi, sini, süzgeç, cezve, kepçe gibi çeşitli ürünlere dönüştürülmüştür.[260] Plastik, emaye ve alüminyumun yaygınlaşması bakırcılık mesleğini yok olma tehlikesiyle karşı karşıya getirmiştir. Az da olsa Ermenek'te üretilen bakır ürünler artık kullanım için değil süs eşyası olarak alınmaktadır.[261]

Değirmencilik: Yörede un ve bulgur öğütülen değirmenlerin sayısı gittikçe azalmıştır. 1940'lı yıllarda Ermenek merkezde 8 değirmen, 1960'lı yıllarda 12 değirmen,[262] varken bu sayı 1970'li yıllarda 4 e düşmüştür. Halkın ekmek ihtiyacını fırınlardan karşılamaya başlaması, yerli un yerine fabrika ununun tercih edilmesi gibi sebeplerden dolayı değirmenler kapanmış ve değirmencilik kaybolmaya yüz tutan meslekler arasına girmiştir. Yöre halkının zaman zaman tuz öğütmekte, mısır bulguru yapmakta ve değirmene gitmeye değmeyecek kadar az ve basit işlerde kullandıkları el değirmenleri de kullanılmaz olmuştur.[263]

Demircilik: Halkın ihtiyaç duyduğu ürünlerin üretilmesi hususunda Demircilik mesleği de Ermenek'te gelişmiştir. 1920'li yıllardan başlayarak dışarıdan develerle getirilen moloz demirler Ermenek demircileri tarafından işlenmiştir. Bu ustalar tarafından örs, çekiç, mengene, kazma, kürek, menteşe, maşa, bıçak, kulp, mangal, soba, sacayağı, çivi, nalça, üzengi, pulluk, saban demiri gibi halkın ihtiyaç duyduğu pek çok ürün ya da araç gereç Ermenek'te üretilmiştir. Geçmişte sayıları elliyi geç-

---

257 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 313, 314.

258 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 279.

259 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 291.

260 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 290.

261 Emine Nas-Mehmet Aktürk, "Günümüzde Ermenek'te Bakırcılığın Durumu", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 357, 358.

262 İlisulu, *a.g.e.,* s. 18.

263 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 283, 284.

mekle birlikte 1970'li yıllarda demirci ustalarında da bir azalma görülmüştür. Bu dönemde ancak 5-6 esnaf bu işlerle uğraşmış bunlar da daha çok tarım araçları yapımı ve tamiriyle ilgilenmiştir. Sanayi ve teknolojinin gelişmesi bu sanat dalını da yok olma noktasına getirmiştir.[264]

Dokumacılık: Yörede pamuk yetiştiğinden dolayı dokumacılık faaliyetleri önem kazanmıştır. 1950'li yıllarda Ermenek merkezde 170, köylerde 1.000 den fazla pamuklu bez dokuma tezgâhı bulunduğu bilinmektedir. Bu tezgâhlarda daha çok pamuklu kumaş veya bez dokunmuştur. Dokunan bezlerin yıkanması ve beyazlatılması için de insanlar yoğun bir mesai sarf etmek zorunda kalmıştır. Buna "bez ağartmak" denilmiştir. Bu işler nisan ve mayıs aylarında dere kenarlarında veya pınarların başında kadınlar tarafından yapılmıştır. Ermenek'te pamuklu dokumacılıktan başka yünden giyim eşyası, çorap, heybe, çuval, torba, çadırlık çul gibi ürünler de dokunmuştur. İplik ve bez parçalarından meydana getirilen "çapıt çul" adı verilen sergi 1970'li yıllara kadar yaygın olarak dokunmuştur.[265] Ancak dokuma endüstrisi ve makineleşmedeki gelişmeler daha iyi ürünlerin daha ucuza mal edilmesini sağladığından günümüzde Ermenek'te el dokumacılığı yok denecek kadar azalmıştır.

Halıcılık: Ermenek için halıcılığın tarihi eski olmakla beraber, verimli anlamda halıcılık 1950'li yıllarda başlamıştır. El tezgâhlarında yapılan halıcılık ilgi görmüş ve iyi sonuçlar vermiştir. 1970'li yıllarda evlerde 15-20 kişilik tezgâhlarda yapılan halıcılık bölge halkı için bir gelir kaynağı olmuştur.[266] Bundan yaklaşık yüz yıl öncesinde 1870'li yıllarda Ermenek'te kışın soğuğundan korunmak için pencere ve kapılara halı asıldığı seyyahların notlarına yansımıştır.[267]

Kanaviçe işlemesi: Ermenek'te kanaviçe işlemesi az da olsa halen devam etmektedir. Ancak yok olmaya yüz tutmuştur. Yeni işlemeler eskisi gibi çok yapılmamakla birlikte eskiden saklanan kanaviçeler kullanılmadığı için kesilip farklı şekillerde değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu da kültürel miras olan kanaviçelerin yok olması anlamına gelmektedir.[268]

Kunduracılık: 1950'li yıllarda Ermenek'te kunduracılık mesleği 80-85 kişi tarafından yürütülmüştür. Gelişen teknolojiyle birlikte kunduracı esnafın bir kısmı dükkânlarını kapatmıştır. 1970'li yıllarda sayı 18 e düşmüştür. Bu dönemde Ermenek'teki tabakhanelerde deri ve kösele üretimi yapılmıştır. Meşin, sahtiyan, kite, vaketa denilen deri türleri ve camız derisinden kösele üretilmiştir. Bu ürünler kunduracı esnafı tarafından işlenmiştir. Galloş olarak adlandırılan bayan ayakkabıları, zenne denilen bayan çizmeleri, yemeni, dikişli ayakkabı, çivili ayakkabı, pabuç, mest, terlik, kundura, potin, iskarpin gibi ayakkabılar Ermenek esnafı tarafından üretilip halkın istifadesine sunulmuştur. Makine endüstrisinin gelişmesiyle lastik ayakkabı ve fabrika

---

264 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 288, 289.

265 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 283.

266 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 291.

267 Yüksel, *a.g.m.,* s. 519.

268 Sema Özhan-Nazan Özcan, "Karaman Ermenek İlçesinde Bulunan Kanaviçe İşlemeleri", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 378.

imalatı ayakkabılar bu sanatı yok olma noktasına getirmiştir. Kunduracı esnafından bazıları ayakkabı tamiri, hayvan yuları ve koşum takımlarıyla da uğraşmıştır.[269]
Terzilik: Ermenek'te 1970'li yıllarda yirmiyi aşkın terzihane olduğu bilinmektedir. Bunların bir kısmı kumaşlı terzilik yaparken bir kısmı da gömlekçilikle uğraşmıştır. Kazancı, Göktepe gibi bucak merkezlerinde ve bazı büyük köylerde de terziler hizmet vermiştir. Çarşı içinde bayan terzisi olarak üç terzi hizmet vermiştir. Ayrıca mahalle aralarında kadın terziler olduğu da bilinmektedir. Toprağın az, geçimin zor olması gibi nedenler gençleri eğitimin yanı sıra sanata da yönlendirmiştir. Bu bağlamda Ermenek'te çok terzi yetişmiştir. Bunlar zamanla Ermenek dışına çıkarak Ankara, İzmir, İstanbul, Konya gibi çeşitli kentlerde topluma hizmet vermiştir.[270]
Cumhuriyetin ilk yıllarında Ermenek'te ticari faaliyetler oldukça sınırlıdır. 1922 yılında ilçede han ve otel bulunmadığı, iki hamam ve birkaç su değirmeninin çalıştırıldığı dönemin kaynaklarından anlaşılmaktadır.[271]
Ermenek'te ticaret, zamanla Aşağı Çarşı ve Yukarı Çarşı olarak adlandırılan çarşılarda yoğunlaşmıştır. Yukarı Çarşı günümüzde eski işlevini kaybetmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında 17 Ekim 1925 Salı gecesi Yukarı Çarşıda yangın çıkmıştır. Çarşının karşılaştığı bu üçüncü yangında 150-200 kadar dükkân yanmıştır. Gece 00.30'da başlayan yangın, sabaha karşı 05.30'da söndürülmüştür. Bu yangından sonra çarşı halkı şehrin de kısmen aşağıya inmiş olması nedeniyle dükkânlarını bugünkü Aşağı Çarşı denilen bölgede yapmaya başlamıştır. Hamidiye adıyla kurulan Aşağı Çarşının yaklaşık yüzyıllık geçmişi vardır.[272]
Yukarı çarşıda yangın öncesinde manifaturacılar, bakkal ve attarlar, terziler, demirciler, kunduracılar ve fırıncılar olduğu bilinmektedir. Yangından sonra ticaret aşağı çarşıya kaymaya başlamıştır.[273]
Ticari hayatın canlılığının göstergesi bankalardır. Ermenek'te ilk banka 3 Eylül 1927 yılında Ermenekli arazi ve emlak sahibi zenginler tarafından kurulan Ermenek Ahali Bankası T.A.Ş.'dir. Bu banka 1936'da çıkan Bankalar Kanunundaki şartlara uyum sağlamayınca kapatılmış ve tasfiye edilmiştir.[274]
1950'li yıllarda endüstri gelişmemiş olduğu için hemen her yerde olduğu gibi Ermenek'te de terzi, kunduracı, demirci, bakırcı gibi meslekler çok geçerlidir. Birçok aile meslek öğrensin diye çocuklarını bu ustaların yanına çırak vermektedir. Aşağı Çarşı ve Yukarı Çarşı içinde toplam kırkı aşkın kunduracı vardır. Terlik, çizme, galoş gibi her türlü ayakkabı elle dikilip satılmaktadır. Yalnız Ermenek merkez değil, Mut, Anamur, Gülnar ve Karaman'ın köylerinde yaşayanlar bile Ermenekli ustaların diktiği ayakkabıları giymektedir. O yıllarda Ermenek'te yalnız ayakkabıcılar değil terziler, bakırcılar, demirciler, semerciler ve helvacılar da yoğun bir hizmet ve üretim ortamı oluşturmaktadır.[275]

---

269 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 284-287.
270 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 287, 288.
271 Doktor Nazmi, *a.g.e.,* s. 115.
272 Bardakçı, *Bütün Yönleriyle Ermenek,* s. 215, 216, 222, 223.
273 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 152, 153.
274 Karaman Yıllığı (1997), s. 191.
275 Bardakçı, Anılar ve Yaşanmış Taşeli Hikâyeleri "Fotograflarla", s. 25.

Kâmil İlisulu'ya göre 1961 yılında Ermenek kasabasının 14 mahallesi, 200 kadar dükkânı, 2 pazar yeri bulunmaktadır. Çomak ve Bağarası mahalleleri şehir merkezinden 1,5 km kadar uzakta ve bahçeler içindedir. Cumhuriyet Meydanı, 2 dekar Belediye Fidanlığı, Ziraat ve Halk Bankaları ajansları, 2 otel, 3 han, 3 fırın vardır.[276]
1971 yılında yukarı çarşıda 2 manifaturacı, 2 terzi, 2 demirci, 3 bakırcı varken, aynı yıl Ağustos ayında yapılan bir araştırmaya göre Ermenek'te Aşağı Çarşıda faaliyet gösteren ticaret erbabı ve sayıları şöyle tespit edilmiştir:
Bakkal ve Manav 41, Tüccar (Manifaturacı) 24, Demirci 17, Bakırcı 18 (16 sı imalatçı), Sobacı 4, Terzi 28, Kunduracı 23 (imalatçı, satıcı, tamirci), Berber 14, Attar 30, Eczacı 2, Kitapçı 2, Kasap 5.[277]
Aynı dönemde Ermenek'te 1 Helvacı dükkânı (imalatçı), 1 Sinema, 7 Lokanta, 3 Banka (Ziraat Bankası, İş Bankası, Yapı Kredi Bankası), 1 Mobilya Satış Mağazası, 10 Mobilya ve Marangoz Atölyesi, 3 Radyo Tamircisi, 3 Saatçi (Satış ve tamir), 3 Elektrik Malzemesi Satıcısı, 3 Oto Yedek Parçacısı, 6 Oto Tamir Atölyesi, 2 Soğuk Demirci ve Kaynakçı, 2 Fırın, 5 Kahvehane, 5 Dernek ve Kulüp, 4 Alaminüt Fotoğrafçı (Şipşakcı, Sokak Fotoğrafçısı), 7 Semerci, 5 Arzuhalci, 3 Avukat, 3 Toptancı Bakkal, 5 Acente (Radyo. Dikiş makinesi, Buzdolabı satıcısı), 3 Otel, 1 Han, 1 Hamam, 1 Trikotaj Atölyesi, 3 Sigara ve İçki Bayii, 1 Matbaa olduğu bilinmektedir.[278]
Bunlardan başka 50 kadar seyyar satıcı çarşının muhtelif yerlerinde yer almıştır. Çarşının en kalabalık olduğu zaman Cuma ve Pazartesi günleridir. O dönemde Ermenek'te sarraf ve kuyumcu yoktur. Manifatura ve tuhafiyecilik yapan dükkânlarda altın, gümüş gibi ziynet eşyaları da bulundurulmuştur. Kuyumcu işlerini de saat tamircileri yapmıştır. Birkaç dükkân hariç vitrin ve teşhir anlayışı zayıftır. Dükkânlar ve işyerleri sabah erkenden açılır ve akşam erkenden kapatılır. Kahvehane, kulüp, lokanta, tekel bayii ve oteller ise geç vakte kadar açıktır.[279]
1997 yılı verilerine göre Ermenek'te Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Türkiye İş Bankası faaliyet göstermiştir.[280] 2000 yılı verilerine göre Ermenek Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifinin 346 üyesi olduğu tespit edilmiştir.[281]
Günümüzde semercilik, demircilik ve bazı köylerde yapılan çömlekçilik gibi meslekler yok olmaya yüz tutmuştur.[282]
Ermenek merkezde Cuma günleri, çevre köylerde ve köyler arası mıntıkalarda ise yaz aylarında şu pazarlar kurulmaktadır: 1-Dere Pazarı, 2-Bardat Pazarı, 3-Ters Yakan Pazarı, 4-Dilendi Pazarı, 5-Başdere Pazarı, 6-Zeyve Pazarı. Ermenek dışındaki bu pazarlar genellikle yayla pazarı mahiyetindedir. Dere ve Zeyve Pazarı, Pazar günleri, diğerleri de Cuma günleri Yörükler ve köylülerin alışveriş yaptığı yerlerdir.

---

276 İlisulu, *a.g.e.,* s. 17, 18.
277 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 154, 155; Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 223, 224.
278 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 224.
279 Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 224, 226.
280 Karaman Yıllığı (1997), s. 192.
281 Karaman İli 2000 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporu, s. 64.
282 Yeniden Başlamak İçin Ermenek 1001 For A New Beginning, s. 200, 201, 203.

Ermenek esnafı da buralarda ürünlerini pazarlamak suretiyle ticari faaliyetlerini sürdürür.[283]

Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılından günümüze kadar geçen yaklaşık bir asırlık süreçte bazı meslekler ve ticaret kolları zamanla varlığını kaybederken günün şartlarına göre yeni meslekler ve yeni ticaret kolları ortaya çıkmıştır. Her yerde olduğu gibi bu değişim ve dönüşüm Ermenek'te de görülmüştür. 2022 yılı verilerine göre Ermenek Esnaf ve Sanatkârlar Odasına bağlı aktif ticari faaliyet gösteren meslek sahipleri ve sayıları şöyle tespit edilmiştir: Akaryakıt istasyonu işletmecisi – 6, Asansörcü – 1, Attar – 1, Av malzemesi satıcısı – 3, Ayakkabı satıcısı – 9, Ayakkabı tamircisi – 1, Bakkal – 105, Balıkçı – 1, Berber – 38, Beyaz eşya satıcısı – 4, Bilardo salonu işletmecisi – 1, Bilgisayar satıcısı – 3, Bileyici – 1, Bobinajcı - 1, Boyacı – 1, Camcı – 1, Celepçi – 7, Cep telefonu ve aksesuarları satıcısı – 17, Çay bahçesi işletmecisi – 3, Çiçekçi – 2, Çilingir – 1, Değirmenci – 15, Demir doğramacı ve soğuk demirci – 24, Dış yalıtım-mantolama ustası – 2, Dondurmacı – 1, Duvar ustası – 4, Düğün salonu işletmecisi (Belediye) – 1, Elektrikçi (malzeme satışı ve tamir) – 23, Emlakçı – 2, Etüt merkezi işletmecisi – 2, Fırıncı – 6, Fidan satıcısı – 1, Fotoğrafçı – 4, Gazeteci-Matbaacı – 1, Gazino ve bar işletmecisi – 3, Gözlükçü – 1, Gübre satıcısı – 11, Güneş enerjisi sistemleri ve klima satıcısı – 7, Güzellik salonu işletmecisi – 1, Hafriyatçı – 31, Halı yıkama tesisi işletmecisi – 2, Hayvan yemi satıcısı – 3, Hediyelik eşya satıcısı – 1, Helvacı – 2, Hırdavatçı – 26, Hububatçı – 4, İkinci el ev eşyası satıcısı – 1, İnşaatçı - 17, İnternet kafe işletmecisi – 8, Kabzımal – 8, Kafe, kahvehane ve çay ocağı işletmecisi – 87, Kantinci – 6, Kasap – 20, Kaportacı – 8, Keresteci – 5, Kırtasiyeci – 7, Kitapçı – 1, Konfeksiyoncu – 21, Kozmetik ürünler satıcısı – 1, Kuaför (bayan) – 8, Kuruyemişçi – 4, Kurye – 1, Kuyumcu – 1, Lokantacı-Dönerci – 61, Mahrukatçı – 5, Manav – 6, Manifaturacı – 3, Marangoz – 33, Medikal malzeme satıcısı – 3, Mermerci – 12, Mobilyacı - 37, Motosiklet tamircisi – 8, Odun kömürü üretici ve satıcısı – 11, Otel işletmecisi – 5, Oto döşemecisi – 1, Oto elektrikçisi – 6, Oto galerici – 5, Oto lastikçisi – 3, Oto kiralama ofisi işletmecisi – 1, Oto kurtarıcı ve çekici – 2, Oto tamircisi – 28, Oto yedek parça satıcısı – 14, Oto yıkamacı – 5, Pastane işletmecisi – 7, Pazarcı – 40, Perdeci – 7, PVC pencere ve kapı imalatçısı – 6, Radyo ve televizyon tamircisi – 4, Saat tamircisi – 5, Seyyar satıcı – 1, Sıcak demirci – 8, Sıhhi tesisatçı – 5, Sıvacı – 1, Spor salonu işletmecisi – 2, Sürücü kursu işletmecisi – 1, Tabelacı – 2, tarım alet ve makineleri tamir ve satıcısı – 10, Tekel bayisi – 22, Temizlik ürünleri satıcısı – 1, Tenekeci – 1, Terzi – 20, Tornacı – 9, Tuhafiyeci – 6, Tüp gaz satıcısı – 3, Tütün satıcısı – 1, Zeytinyağı imalatçısı – 2, Züccaciyeci - 6.[284]

Ermenek Esnaf ve Sanatkârlar Odasında yaklaşık 870, Ermenek Şoförler ve Otomobilciler Odasında ise yaklaşık 240 kişinin faal üye olarak hizmet verdikleri oda sicil kayıtlarından tespit edilmiştir.[285]

Karaman Ticaret ve Sanayi Odası verilerine göre de Ermenek'ten 2022 yılında odaya kayıtlı faal üye sayısı 157 olarak tespit edilmiştir. Bunlardan 74'ü limitet şirket, 34'ü

---

[283] Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, s. 300, 301.

[284] Ali Bardak, Mehmet Keş ve Ahmet Ülger ile yapılan röportaj, Ermenek, 30.06.2022.

[285] İbrahim Kıyak ile yapılan röportaj, Karaman, 26.07.2022.

anonim şirket, 26'sı gerçek işletme, 22'si kooperatif bir tanesi de Devlet İktisadi İşletmesidir. Bu verilere göre Ermenek'te büyük çaplı ticari ve sanayi faaliyetler taşkömürü, petrol ürünleri, enerji, fırın ürünleri imalatı, taş kömürü, linyit, mermer, elektrik enerjisi, inşaat, emlak, tarım ürünleri, süt ürünleri, hayvancılık, sebzecilik, meyvecilik, zeytinyağı üretimi, bankacılık ve büyük marketler gibi alanlarda yürütülmektedir.[286]

Turizm

Ermenek, tarihi kalıntıları, anıtları, camileri, medreseleri, köprüleri, kaleleri ile turizm açısından önemli bir potansiyele sahiptir.[287] Germanikopolis, Domitiopolis, Neopolis, Lauzados, Zenonopolis, Eirenopolis, Philadelphia ve Sbide, Ermenek yöresinde bulunan antik kentlerdir. Buralarda bulunan mezarların yanı sıra kaya mezarları ve kaya kiliseleri de önem arz etmektedir.[288]

Ulu Cami, Fadime Ana (Fatma Hatun) Camisi, Sipas (Çınarlısu) Camisi, Meydan Camisi, Değirmenlik Camisi, Akcami, Susaklı Camisi, Havasıl Camisi, Lamus Camisi, Tol Medrese Akça Mescit, Karamanoğlu Hamamı, Yedi Ülüklü Çeşme ve Firan/Ermenek Kalesi, Mennan Kalesi ve Balkusan köyünde bulunan Karamanoğlu Mehmet Bey Türbesi, Görmel Köprüsü (Ala Köprü), İkizin Kaya Mezarlığı/İkizin Hitit Kabartması, Maraspoli Mağarası, Üç Aslan Heykeli Ermenek'in önemli tarihi eserlerindendir.[289]

Bunların yanı sıra Turkuaz renkli bir göl, muhteşem kanyonlar, ormanlar, sarp kayalıklar, nehirler ve daha nice tarihi ve doğal güzellikleriyle adeta saklı bir cennettir.[290] Doğal pınarların büyüleyici güzelliği Ermenek'i bir su cenneti haline getirmiştir. Göksu, Mençek Çayı, Küçüksu ve Zeyve Pazarı'ndan akan sular Ermenek Turkuaz Gölü ve HES Barajını beslemektedir. Balkusan yöresinden gelen Tekeçatı Suyu da bölgenin güzelliğine güzellik katmaktadır. Zeyve Pazarı, Santral Park ve Turkuaz Gölü gibi suyun bahşettiği güzelliklerin yanı sıra sarkıt ve dikitleriyle dünyanın en büyük yer altı sularından birine sahip olan Maraspoli Mağarası Ermenek'in doğal güzellik kaynaklarından biridir.[291]

2010'lu yıllarda Ermenek turizmine katkıda bulunmak üzere tarihi eserlerin çoğunda restorasyon çalışmaları yapılmıştır. Ermenek'te turizm faaliyetlerini geliştirmek ve bu alanda markalaşmasını sağlamak adına "Taşeli Bölgesi Su Sporları ve Doğa Turizmi" projesi hayata geçirilmiştir. 1 adet yarı olimpik yüzme havuzu, 1 adet çocuk havuzu, 7 adet gezi teknesi, 1 adet pedallı sal ve 2 adet dragon tekne[292] alımı yapılmıştır. 24,5 m uzunluğunda 180 kişilik gemi ihalesi Ermenek Kaymakamlığı

---

286 Fırat Şekerci ile yapılan röportaj, Karaman, 27.07.2022.

287 Bağcı, *a.g.m.,* s. 586.

288 Demir, *a.g.m.,* s. 545.

289 İlisulu, a.g.e., s. 6-13; İlçe, Belde ve Köyleri İle Karaman Tarihi, s. 577; Demir, a.g.m., s. 545; Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler, s. 72-88.

290 Dinç-Yeşilçimen, *a.g.m.,* s. 287.

291 Demir, *a.g.m.,* s. 544.

292 Dragon teknesi, insan gücüyle çalışan bir teknedir. (https://www.google.com/search?client=opera&hs=4vv&q=Dragon +boat&sa=X&ved=2ahUKEwjFx4T3ufL2AhUsR_EDHYudCY8Q1QJ6BQiNARAB&biw=1745&bih= 854& dpr = 1.1).

Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından yapılmış ve bu gemi Ermenek Turkuaz Gölü'nde hizmete sunulmuştur. Ermenek Turkuaz Gölü Mesire Alanı modern bir şekilde tasarlanarak halkın ve turistlerin dinlenebileceği, eğlenebileceği bir turizm tesisi haline getirilmiştir.[293]

Gökçeseki ören yeri, Meydan Mahallesi arkeolojik sit alanında Belediye, Ermenek Kaymakamlığı, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman İşkur Müdürlüğü ve Karaman Müze Müdürlüğü işbirliğinde kazı çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalarla bölgede bulunan tarihi kalıntıların çevre temizliği yapılarak, eserler gezilip görülebilir hale getirilip turizme kazandırılmıştır.[294]

Bölgede çıkarılan tarihî eserleri sergilemek amacıyla Ahmet Keleşoğlu Kent Müzesi'nin inşaatına başlanmıştır.[295]

Bütün bunlara rağmen Ermenek'te turizm henüz istenilen seviyeye gelmemiştir. Bunun sebeplerinden biri yol sorunudur. Bu sorun büyük ölçüde çözülmüş olsa da tamamen çözüldüğünde Ermenek Anadolu'nun birinci sınıf turist şehri haline gelebilecektir.[296] Karaman il merkeziyle Ermenek arasında henüz doğrudan ulaşımı sağlayacak bir yol bulunmamaktadır. Ulaşım Karaman-Mut yolu üzerinden yapılmaktadır. İkinci bir sorun da tanıtımdır. Ermenek'in Türkiye'ye hatta tüm dünyaya tanıtılması için çalışmalar hızla devam etmektedir. Film, broşür ve kitap çalışmaları da devam ederken belediye web adresi daha modern bir hale getirilmiştir. Sosyal medya yoluyla da Ermenek'in tanıtımı yapılmaktadır.[297]

Tanıtımda başarı sağlandığında Ermenek kültür ve inanç turizmi, eko turizm, kış turizmi ve kongre turizminde önemli bir yere gelecektir. Ayrıca bölgede yeni turistik tesislerin yapılması, mevcut tesislerde sürekli bakım ve konforun sağlanması, halkın turizme ilgisinin çekilmesi önemlidir.[298] Ermenek zaten akarsu turizmi, av turizmi, dağcılık, yayla turizmi, kış sporları turizmi, kuş gözlemciliği, mağara turizmi, su altı dalış turizmi gibi çok çeşitli alanlarda doğa ve macera severler ile adrenalin tutkunları için cazibe merkezi olabilecek bir potansiyele sahiptir. Doğa yürüyüşleri, bisiklet gezileri, safari, turkuaz renkli muhteşem gölde tekne ve yelkenli turları, kürek sporları, akarsu sporları, balıkçılık ve botanik turizmi gibi imkânlar Ermenek'te turizm çeşitliliğinin ve var olan potansiyelin göstergesidir.[299]

Ermenek'in kalkınmasında turizmin önemli bir yeri olacağı bilinmektedir. Yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmek maksadıyla tanıtım faaliyetleri yürütülmektedir.[300]

Çevre Sorunları

Tarihî dokusuyla, akarsularıyla, endemik bitki ve ormanlarıyla, verimli topraklarıyla Türkiye'nin önemli değerlerinden biri olan Ermenek'in tabii güzelliklerinin korun-

---

293 "Değişim ve Dönüşümün Başkenti Karaman", s. 98.

294 "Değişim ve Dönüşümün Başkenti Karaman", s. 98.

295 http://ermenek.bel.tr/haber/ahmet-kelesoglu-kent-muzesi-insaati-calismalari-devam-ediyor

296 Bağcı, *a.g.m.,* s. 586, 587.

297 "Değişim ve Dönüşümün Başkenti Karaman", s. 99.

298 Şahin-Polat-Pepe, *a.g.m.,* s. 590-594.

299 Dinç-Yeşilçimen, *a.g.m.,* s. 287, 288, 294, 295.

300 http://ermenek.bel.tr/haber/ermenek-e-rus-turist-akini

ması ve gelecek nesillere aktarılması hayatî önem taşımaktadır. Bu da ancak bölgede yaşanan çevre sorunlarının çözümüyle mümkündür. Ermenek'in karşı karşıya kaldığı en önemli çevre sorunu hava kirliliği, su kirliliği ve katı-sıvı atıkların oluşturduğu kirliliktir. Bunlar doğa için ciddi tehditler oluşturmaktadır.

Ermenek'te hava kirliliği büyük ölçüde kışın kullanılan kalitesiz yakıtlardan kaynaklanmaktadır. İlçeye doğal gazın getirilmesiyle bu sorunun büyük ölçüde çözülmesi beklenmektedir. Evsel ısınmanın yanı sıra tozuma, maden işletmeleri, karayolu trafiği ve imalat sanayi işletmeleri de hava kirliliği sorununun sebepleri arasında görülmektedir.

Su kirliliği de çevre sorunlarından biri olarak görülmektedir. Ermenek'te su kirliliği büyük ölçüde ve öncelikli olarak evsel atık sulardan kaynaklanmaktadır. Bunun en önemli göstergesi Ermenek Baraj Gölü'dür. Gölün korunması için etkili bir proje üretilememiştir. Bu da yıllarca ilçe çöplerinin oluşturduğu kirliliğe maruz kalınmasına sebep olmuştur. Ermenek'te su kaynaklarının kirlilikten korunması kanalizasyon ve toplu arıtma tesislerine yönelik alt yapı yatırımlarının yetersiz olmasından dolayı çok mümkün olmamıştır.

Ermenek'te katı ve sıvı atıklar konusundaki çevre sorunları da doğa için ciddi tehditler oluşturmaktadır. Ermenek Baraj Gölü'nün kirlenmesinde katı ve sıvı evsel atıklar hâlâ temel kaynak durumundadır.[301]

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar geçen süreçte sürekli gelişen ve kendini yenileyen Ermenek'in doğa harikası değerlerini muhafaza etmek, burada yaşayan herkesin ana gayesi olmalıdır. Başta Kaymakamlık ve Belediye olmak üzere bütün kurum ve kuruluşlar da bu konuda üzerine düşen görevin fazlasını yerine getirmelidir.

Sonuç

Ermenek kazası yüzyıllar boyu Toros dağlarının içinde tabii güzelliklerle dolu ama bunlardan yararlanamayan, yeterince gelişmemiş yerleşim yerlerinden biri olmuştur. Cumhuriyetin feyizli eli buralarda dolaşmaya başlayınca işler değişmiştir. Ermenek'in en sarp kayalıklarına, en korkunç ormanlarına gömülen köylerinde bile uyanan insan gücü cumhuriyetin gerçekleştirdiği köy kalkınma programlarını tatbik etmiştir. Bu programların tatbikiyle yurdun bu cennet köşesinde, cumhuriyet fikri kendine yer bulduğu gibi bölgenin gelişmesi ve kalkınması da başlamıştır.

Eski Çağ'dan beri yerleşim yeri olduğu bilinen şehri ifade etmek üzere ad olarak Germanikopolis, Germanik, Germenak, Armanak, Armenak, Ermanik, Ermenak, Ermeneg, Ermenag gibi sözcükler kullanılmış olup günümüzde şehir Ermenek adıyla anılmaktadır.

Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılından önce de Ermenek ilçe statüsünde olup belediyeye sahip bir yerleşim yeri olmuştur. Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar geçen yaklaşık bir asırlık süreçte de bu özelliğini korumuştur. Cumhuriyet Hükümetleri tarafından atanan kaymakamlar ve yöre halkı tarafından seçilen belediye başkanları Ermenek'in yönetimini üstlenip gelişip büyümesi için hizmet etmiş-

---

301 Şahin-Çalışkan, *a.g.m.,* s. 602, 603.

lerdir. Bu süreçte devlet ve millet işbirliği ile Ermenek bayındırlık alanında önemli bir yol kaydederek bugünkü halini almıştır.

Cumhuriyetin ilanından 1989 yılında Karaman'ın il oluşuna kadar geçen süreçte Ermenek'in nüfusu sürekli artış göstermiştir. Bu tarihte Karaman il olunca Sarıveliler ve Başyayla da ilçe olarak Ermenek'ten ayrılmıştır. Ermenek ilçesi de Konya'dan ayrılıp Karaman'a bağlanmıştır. Bu bölünmeden sonra Ermenek'in nüfusunda önemli oranda düşüş olmuştur. Bu düşüş her yıl artarak devam etmiştir. Ermenek'in nüfusundaki düşüşün bölgede hayat şartlarının zorluğu, işsizlik gibi sebeplerden dolayı yaşanan göçten kaynaklandığı iddia edilmektedir.

Cumhuriyetin ilan edildiği ilk yıllarda bir ilkokulla eğitim faaliyetlerine başlayan Ermenek bir ortaokul ve bir liseyle devam ettirdiği eğitim faaliyetlerini bugün çok sayıda anaokulu, ilk ve ortaokul, liseler ve yükseköğretim kurumlarıyla sürdürmektedir. Ermenek eğitim öğretim konusunda Cumhuriyetle birlikte önemli aşamalar kaydetmiştir. Devlet millet işbirliği ile yapılan okullarda Ermenek halkı iyi bir eğitim öğretim kalitesi yakalamıştır.

Ermenek sağlık hizmetleri konusunda da Cumhuriyet döneminde önemli bir ivme sağlamıştır. Sağlık çalışanları başta olmak üzere sağlık alanında duyulan tüm ihtiyaçlar büyük ölçüde karşılanmaya başlanmıştır. Devlet Hastanesi ve Toplum Sağlığı Merkezi eliyle Ermenek'te sağlık hizmetlerinin kalitesi gün geçtikçe artmıştır. Bir zamanlar kan tahlili bile yapılamayan Ermenek'te bugün sağlık problemleri büyük ölçüde aşılmış durumdadır. Bir zamanlar ecza dolabının bile bulunmadığı Ermenek'te 8 eczanenin hizmet veriyor olması gelinen noktayı göstermesi bakımından önemlidir. Ancak bu alanda da daha yapılacak çok şey olduğu unutulmamalıdır.

Ermenek halkı Cumhuriyet tarihi boyunca sosyal hayatını canlı bir biçimde yaşamıştır. Örf, adet, gelenek ve göreneklerini, yöresel yemeklerini ve bütün yerel değerlerini yaşatmıştır. Yeniliklere hep açık olmuştur. Elektrik, gramofon, radyo, televizyon, otomobil, matbaa ve gazete gibi pek çok yeniliği zamanından önce yani yeterince yaygınlaşmadan kabul edip kullanabilmiştir.

Ermenek tahıl ya da hububat alanında olduğu gibi endüstriyel bitkiler alanında da önemli bir potansiyele sahiptir. Sebze ve meyve üretiminde de şartların müsait olduğu bilinmektedir. Ancak bu alanların hepsinde ciddi bir üretimden bahsetmek mümkün değildir. Tarım üretiminin yıllara göre değiştiği ama istenilen seviyeye gelemediği bilinmektedir.

Hayvancılık konusunda da benzer bir durum söz konusudur. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık konusunda bir potansiyel mevcuttur ama üretim istenilen ya da olması gereken seviyede değildir. Bal üretimi konusunda da eskiden beri girişimler söz konusu olmuştur. Bu alanda da büyük bir potansiyel bulunmaktadır ama bal üretiminin de yeterli seviyede olduğunu söylemek zordur. Ormancılık da Ermenek için ayrı bir önem taşımaktadır. Ermenek'in çevresi büyük ölçüde ormanlarla kaplıdır. Ormanların korunması ve orman ürünlerinden faydalanılması konusunda da yeni adımlar atılmalıdır. Madencilik de bölgenin önemli kaynaklarından biridir. Bölgede başta kömür olmak üzere maden üretimi yapılmaktadır ama bu alanda yatırım ve desteğe ihtiyaç duyulmaktadır. Bir kaza nedeniyle ara verilen kömür üretimine yeniden başlanmıştır. Bu alanda da her şeyin yolunda olduğunu söylemek güçtür.

Cumhuriyet tarihi boyunca Ermenek'in en önemli problemi ulaşım olmuştur. Cumhuriyet öncesi dönemlerde Ermenek'i ziyaret eden seyyahlar da hep zor coğrafi şartlar, yolların kötülüğü ve ulaşımda karşılaşılan güçlüklere değinmişlerdir. Cumhuriyet ilan edildikten sonraki süreçte yol yapımı hep gündemde olmuştur. Yol hem dış dünya ile bağlantı hem de bölgede üretilen ürünlerin ihracı bakımından önem arz etmiştir. Yol sorunu çözüldükçe Ermenek sahip olduğu doğası ve tarihi güzellikleriyle ön plana çıkmaya başlamıştır. Ermenek'te yol konusunda çok önemli adımlar atılmış olmakla birlikte bu sorunun tamamen çözüldüğünü söylemek mümkün değildir.

Ermenek otantik yapısıyla, yok olmaya yüz tutmuş ancak hâlâ sürdürülen el sanatlarıyla, sahip olduğu ticarî kaynaklarıyla ve daha da önemlisi sahip olduğu turizm potansiyeli ile bugün maalesef olması gereken yerden çok uzaktadır.

Cumhuriyetin ilk yüz yılında ülkenin her yerinde olduğu gibi Ermenek'te de önemli kazanımlar elde edilmiştir ama Ermenek için bunlar yeterli değildir. Ermenek her alanda gelişmeye ve kalkınmaya yönelik büyük bir birikime ve kaynağa sahiptir. Bu kaynakları harekete geçirecek bir güce ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

Arşivler

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (*BCA),* 30-18-1-2/2-18-37.

Resmi Yayınlar

1997 Yılı Karaman İlinin Yıllık Ekonomik ve Ticari Durumu Hakkında Rapor, Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü Yayını, Karaman, Nisan 1998.

1999 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporu, Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü Yayını, Karaman, Nisan 2020.

Bölgesel Göstergeler Konya-Karaman TR 52, T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara, Kasım 2006.

Karaman İli 2000 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporu, (Hazırlayan: Emine Payidar), Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü Yayını, Karaman, Mayıs 2001.

Karaman Yıllığı (1997), (Hazırlayanlar: Nahsen Badeli, Yakup Yaman, Dindar Dilbaz), 2. Baskı, TBMM Basımevi, Ankara, Mayıs 1997.

Telif Eserler

AHMET ŞERİF, "*Anadolu'da Tanin*", (Hazırlayan: Mehmed Çetin Börekçi), Türk Tarih Kurumu Yayınları, C.1, Ankara, 1999.

ARSLAN, Onur, "Ermenek Baraji'nın Karaman İlinin Su Bütçesine Etkisi", Sema Özhan-Nazan Özcan, "Karaman Ermenek İlçesinde Bulunan Kanaviçe İşlemeleri", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 379-387.

BAĞCI, Özgür, "Demokrat Parti Dönemi'nde Ermenek (1950-1960)", *Ermenek Araştırmaları 1,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 571-592.

BARDAKÇI, Halit, *Bütün Yönleriyle Ermenek,* (Basım yeri yok), 1976.

……, *Bütün Yönleriyle Ermenek Başyayla ve Sarıveliler,* ERÇEV Yayınları, İstanbul 2005.

…….....*Anılar ve Yaşanmış Taşeli Hikâyeleri "Fotoğraflarla",* Ankara, 2013.

ÇINARLI, Mehmet, *Altmış Yılın Hikayesi,* İstanbul, Eylül 1999.

DARICI, Bülent – ÇÖGÜRCÜ, İclal – CANBOLAT, Mehmet Ali, "Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) Sıralaması Kapsamında Ermenek İlçesi", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 397-406.

"Değişim ve Dönüşümün Başkenti Karaman", (Editör: Turgay Türker), Karaman Belediyesi Yayınları, Ankara, Temmuz 2016.

DEMİR, Filiz, "Sakin Şehir' Hareketinde Yönetim ve Yöneticinin Rolü: Aday İlçe Ermenek ve Belediye Yönetimi Örneği", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 537-557.

DEMİRARSLAN, Sibel, "Kültür Mirası Olarak Geleneksel Ermenek Evlerinin Önemi ve Günümüz Kent Gelişimi İçerisinde Koruma ve Geleceğe Aktarılabilme Yöntemleri", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 559-572.

DİNÇ, Abdurrahman – YEŞİLÇİMEN, Pınar, "Ermenek Turizm Eylem Planının Oluşturulabilmesi İçin Öneriler", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 287-296.

DOKTOR NAZMİ, *Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası Konya Vilayeti,* (Hazırlayan: Mehmet Karayaman), Çizgi Kitabevi, Konya, Haziran 2009.

Dünü ve Bugünüyle Karaman Kültür-Tarih-Coğrafya, (Hazırlayanlar: Abdullah Uysal, Necati Alodalı, Musa Demirci), Karaman Yunus Emre Kültür Derneği Yayınları, Konya, 1992.

HANÇER, Enes, "Ermenek'ten Göç: İzmir-Ayrancılar Örneği", *Ermenek Araştırmaları 1,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 609-617.

HARMANCI, Abdullah, "Mehmet Çınarlı'nın Ermenek Sevdası", *Karaman Kitabı İkinci Cilt Karaman ve Edebiyat,* (Editörler: İdris Nebi Uysal, Mert Öksüz), Karaman Belediyesi Yayınları, Ekim 2018, s. 23-34.

İlçe, Belde Ve Köyleri İle Karaman Tarihi, (Hazırlayan: Osman Ülkümen), Karaman Belediyesi Yayınları, İstanbul, Mayıs 2017.

İLİSULU, Kâmil, *Ermenek Kitabı,* Ankara, 1961.

Karaman Ticaret ve Sanayi Odası Kataloğu, (Hazırlayan: Veysel Göktekin), Sözler Matbaası, İstanbul.

KURT, Mehmet, "19. Yüzyıl Batı Seyahatnameleri ile Tarihi Coğrafya Eserlerine Göre Antik Çağda Karaman", *Seyahatnamelerde ve Tarihî Coğrafya Eserlerinde Karaman,* (Editör: Mehmet Ali Kapar), Palet yayınları, Konya, Aralık 2019, s. 11-80.

NAS, Emine – AKTÜRK, Mehmet, "Günümüzde Ermenek'te Bakırcılığın Durumu", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 355-364.

ÖNDER, Mehmet, *Şehirden Şehire Anadolu,* Türkiye İş Bankası Yayınları, Eylül 1995.

ÖZBAY, Merve – YEŞİLÇİMEN, Pınar – İŞ, Meral, "Ermenek'e Özgü Gastronomik Unsurların Turizmde Çekicilik Unsuru Olarak Kullanılması", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 297-308.

ÖZHAN, Sema – ÖZCAN, Nazan, "Karaman Ermenek İlçesinde Bulunan Kanaviçe İşlemeleri", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 365-378.

ŞAHİN, Ali – ÇALIŞKAN, Sibel, "Çevresel Sorunların Çözümünde Yerel Yönetimlerin Rolü: Ermenek Belediyesi Örneği", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 597-608.

ŞAHİN, Ali – POLAT, Mehmet – PEPE, Muhammet Mustafa, "Alternatif Turizm Açısından Ermenek İlçesinin Potansiyelinin Değerlendirilmesi", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 587-596.

TAPUR, Tahsin, "Ermenek İlçesinin Nüfus Gelişimi", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 49-57.

……..., *Karaman Şehir Coğrafyası,* Çizgi Kitabevi, Konya, Eylül 2009.

Taşeli Platosu'nun Turizmine ve Tarihine Yatırımda: Sarıveliler Projesi Sarıveliler Turizm ve Yatırım Raporu, (Hazırlayanlar: Mustafa Hotamışlı-Özcan Zorlu-Ali Avan), Aralık 2015.

TEKİNDAĞ, Şehabeddin, "Ermenâk", *İslâm Ansiklopedisi İslâm Âlemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Bibliyografya Lugati,* Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayını, 1997, C. 4, s. 316-317.

ÜLKER, Aytunç, "1938-1950 Yılları Arasında Ulus ve Cumhuriyet Gazetelerinde Ermenek", *Ermenek Araştırmaları 1,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 673-687.

YARANOĞLU, Büşra – GÜRSES, Murad, "Ermenek'te Hayvancılık ve Hayvansal Üretim", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 683-689.

Yeniden Başlamak İçin Ermenek 1001 For A New Beginning, (Editörler: Melih Günel, Güniz Acar Balcı), Ermenek Belediyesi Yayını, İstanbul.

YILDIZ, Yafes – YENİ, Eray, "Ermenek Orman İşletme Müdürlüğü Ormanlarında Zarar Yapan Orthotomicus Erosus (WOLL.) İle Mücadele Çalışmaları", *Ermenek Araştırmaları 2,* (Editörler: Hüseyin Muşmal, Erol Yüksel, Mehmet Ali Kapar, Ömer Çeçen), Palet Yayınları, Konya, Aralık 2018, s. 691-698.

YÜKSEL, Erol, "Seyahatname ve Tarihî Coğrafya Eserlerinde Ermenek Kazası (19-20. Yüzyıllar)", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* Ocak 2021, S. 70, s. 507-558.

Röportajlar

Ali Bardak, Mehmet Keş ve Ahmet Ülger ile yapılan röportaj, Ermenek, 30.06.2022, (Ermenek Esnaf ve Sanatkârlar Odası).

Atila Zorlu ile yapılan röportaj, Ermenek, 30.06.2022, (Ermenek Belediye Başkanlığı).

Cemal Korkmaz ile yapılan röportaj, Karaman, 21.07.2022 (Karaman İl Sağlık Müdürlüğü).

Esat Necmettin Yaman ile yapılan röportaj, Ermenek, 30.06.2022, (Ermenek Orman İşletme Müdürlüğü).

Fırat Şekerci ile yapılan röportaj, Karaman, 27.07.2022, (Karaman Ticaret ve Sanayi Odası Sicil Müdürlüğü).

Hasan Açıkgöz ile yapılan röportaj, Ermenek, 30.06.2022, (Ermenek İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü).

İbrahim Erkol ile yapılan röportaj, Ermenek, 21.07.2022, (Karaman İl Tarım ve Orman Müdürlüğü).

İbrahim Kıyak ile yapılan röportaj, Karaman, 26.07.2022, (Karaman Esnaf ve Sanatkârlar Odası Sicil Müdürlüğü).

Melisa Omak ile yapılan röportaj, Ermenek, 30.06.2022, (Ermenek Toplum Sağlığı Merkezi).

Seyit Karataş ile yapılan röportaj, Karaman, 20.07.2022 (Karaman İl Tarım ve Orman Müdürlüğü).

İnternet Kaynakları

http://ermenek.bel.tr/haber/ermenek-e-rus-turist-akini (Erişim Tarihi: 29.06.2022).

http://ermenek.bel.tr/haber/ahmet-kelesoglu-kent-muzesi-insaati-calismalari-devam-ediyor (Erişim Tarihi: 22.07.2022).

https://ermenek.bel.tr/icerik/eski-belediye-baskanlarimiz (Erişim Tarihi: 08.07.2022).

https://ermenekdh.saglik.gov.tr/TR-108955/tarihce.html (Erişim Tarihi: 15.07.2022).

https://ermenekdh.saglik.gov.tr/TR-108952/birimler.html (Erişim Tarihi: 15.07.2022).

https://ermenekmcik.adalet.gov.tr/ermenek-m-tipi-kapali-ceza-infaz-kurumu (Erişim Tarihi: 13.07.2022).

https://kmu.edu.tr/ermenek/sayfa/1338/tanitim/genel-bilgiler/tr (Erişim Tarihi: 07.04.2022).

http://kmu.edu.tr/ubyo/sayfa/2280/tanitim/hakkimizda/tr (Erişim Tarihi: 07.04.2022).

https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/523/dosya/2022-faaliyet-raporu-son30-03-202211-12-am.pdf (Erişim Tarihi: 13.07.2022).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ermenek_maden_kazası (Erişim Tarihi: 20.04.2022).

http://www.ermenek.gov.tr/protokol-listesi (Erişim Tarihi: 13.07.2022).

https://www.google.com/search?client=opera&hs=4vv&q=Dragon+boat&sa=X&ved=2ahUKEwjFx4T3ufL2AhUsR_EDHYudCY8Q1QJ6BQiNARAB&biw=1745&bih=854&dpr=1.1 (Erişim Tarihi: 01.04.2022).

https://www.karamandauyanis.com/8-yilin-ardindan-ermenek-te-maden-ocagi-uretime-basladi/63112/ (Erişim Tarihi: 01. 07. 2022).

https://www.karamandan.com/haber/9832319/7-saat-havada-asili-kalan-iscileri-itfaiye-kurtardi (Erişim Tarihi: 04. 04. 2022).

https://www.karamandan.com/makale/10177579/ahmet-tek/toroslarin-ilk-kaptani (Erişim Tarihi: 05.05.2022).

https://www.karamandan.com/haber/9941416/bakan-karaismailoglu-egiste-viyadugu-ulkemizin-tarihine-gececek-ve-simge-yapilarimizdan-biri-olacak (Erişim Tarihi: 16.04.2022).

https://www.karamaneo.org.tr/eczane-listesi (Erişim Tarihi: 13.07.2022).

http://www.karaman.gov.tr/ermenek-hukumet-konagi-kendi-elektrigini-retiyor (Erişim Tarihi: 12.07.2022).

https://www.kmu.edu.tr/ekshmyo/sayfa/4420/tanitim/genel-bilgiler/tr (Erişim Tarihi: 07.04.2022).

https://www.nufusu.com/ilce/ermenek_karaman-nufusu (Erişim Tarihi: 13.07.2022).

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNDE ERMENEK KÖKENLİ MİLLETVEKİLLERİ VE FAALİYETLERİ

Erol YÜKSEL*

Giriş

Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918'de imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşması ile Birinci Dünya Savaşı'ndan çekildi. Mondros, İtilaf Devletlerinin Osmanlı topraklarındaki çıkarlarına hizmet edecek mahiyetteydi. Nitekim Mondros'un uygulanmasıyla birlikte Anadolu'da İtilaf Devletlerinin haksız işgalleri ortaya çıktı. İşgallere karşı Osmanlı hükûmetlerinin sessiz kalması ve hatta zaman zaman işgalleri kolaylaştırması Türk milletinin Mustafa Kemal Paşa liderliğinde bağımsızlık mücadelesine başlamasına neden oldu. Dönemin koşullarında benzeri olmayan bu mücadele Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu meclisi olan Birinci Meclisin 23 Nisan 1920'de Ankara'da açılmasıyla yeni bir boyut kazandı. Mustafa Kemal Paşa'nın siyasi ve askerî kararlarıyla bu meclis, bir taraftan işgal edilen Anadolu topraklarının kurtarılmasını bir taraftan da yeni Türk devletinin kuruluşunu gerçekleştirdi. Bu özelliğiyle Birinci Meclis, Türkiye Cumhuriyeti devleti için "gazi", "kurucu" meclis gibi adlandırmalarla Türk tarihindeki yerini aldı ve aynı zamanda Türkiye'de demokrasi kültürünün oluşmasına katkıda bulundu.

Birinci Meclisten günümüzdeki 27. Dönem TBMM'ye Ermenek kökenli dokuz milletvekili seçilmiştir. Farklı dönemlerde seçilen Ermenek kökenli milletvekilleri gerek seçim bölgelerindeki meselelerin çözümüne gerekse Türkiye'de demokrasi kültürünün oluşumuna hizmet etmişlerdir. Bu milletvekilleri içerisinde Hüseyin Sıtkı Gür ve Dr. Lütfi Doğan Ermenek'in idarî olarak bağlı olduğu vilayetlerden seçilmemiş olsalar da çalışmaya dâhil edilmiştir. Esas itibariyle bu çalışma kadim geçmişi bulunan bir yerleşim bölgesinde yetişen insanların, genelde Türkiye'de demokrasi kültürünün oluşumuna ve gelişimine katkılarını özelde ise şehrin ve bölgenin gelişimine tesirlerini incelemeyi hedeflemiştir. Ayrıca bütünsel olarak Ermenek kökenli milletvekillerinin çoğunluğu tek başına hiçbir bilimsel çalışmaya konu edilmemiş olması da bir eksiklik olarak görülmüştür. Bu düşüncelerden hareketle tespit edebildiğimiz bütün Ermenek kökenli milletvekilleri çalışma konumuzu oluşturmuştur. Çalışmanın ana kaynaklarını; TBMM tutanak dergileri,

* Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, erolyuksel@kmu.edu.tr

TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kağıtları, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, süreli yayınlar, hatıratlar oluşturmaktadır. Çalışmada milletvekillerinin öz geçmiş ve siyasi faaliyetleri daha çok kronolojik bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bunun yanında milletvekillerinin Türk siyasi hayatında tanınırlıkları dikkate alınarak "siyasi faaliyetleri TBMM ile sınırlı olanlar" ve "Türk demokrasi tarihinde öne çıkanlar" şeklinde bir gruplama yapılmıştır. Burada Sadi Koçaş, Fikret Ünlü ve Lütfi Elvan gibi milletvekilleri daha geniş bir açıdan incelenmiştir. Çalışma, milletvekillerinin bütün yaşamını eksiksiz yansıtan bir biyografi iddiasında değildir. Genel olarak Birinci Meclisten 27. Dönem TBMM'ye kadar Ermenek kökenli milletvekillerinin siyasi ve yasama faaliyetleri, bölgenin kalkınmasına katkıları, ana hatlarıyla öz geçmişleri ortaya konmuştur. Çalışmada ayrıca bir sonuç veya değerlendirmeye gidilmemiştir. Milletvekilleri için yaptığımız tespit ve değerlendirmeler ilgili başlıkta yapılmıştır.

Siyasi Faaliyetleri TBMM ile Sınırlı Olan Milletvekilleri

Hulûsi Göksu

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu meclisine Konya vilayetini temsilen seçilen beş milletvekilinden birisi olan Hulûsi Bey, 1873 yılında Rıza Bey ve Rabia Hanım'ın çocuğu olarak Ermenek'in Taşbaşı Mahallesinde dünyaya geldi. İki kuşak büyükleri iyi eğitimli ve Osmanlı bürokrasisinde görev alan kişilerdi. Bu durum onun eğitim geleneği olan kültürlü bir ailede yetişmesini ve iyi bir eğitim almasını sağladı. Hulûsi Bey, ilk ve orta öğrenimini Sıbyan Mektebi ve Ermenek Rüştiyesinde tamamladıktan sonra medrese eğitimi de gördü. Eğitim yıllarında az düzeyde Arapça ve Farsça öğrendi. Eğitimi sonrası tapu ve kadastro başkatipliği, Aralık 1904 ile Mart 1905 arası Ermenek Belediye Başkanlığı, Konya İl Genel Meclisi üyeliği gibi kamu hizmetlerinde bulunsa da yaşamının genelinde ziraat ve ticaret ile meşgul oldu[1].

Çevresinde milliyetçi ve mukaddesatçı olarak tanınan Hulusi Bey'in dedesi Hacı İbrahim Efendi, ilmiye sınıfına mensuptu ve Sultan Abdülmecit dönemi Osmanlı ordusunun subay sınıfında kâtip olarak çalışmıştı. Babası Rıza Efendi ise İstanbul Beşir Ağa ve Nişancı Medreselerinde eğitim görürken yeni açılan Mülkiye Mektebine kaydını yaptırmış ve buradan mezuniyeti sonrası Kaymakamlık ve İl İdare Meclisi Üyeliği gibi kamu yönetiminde görevler üstlenmişti[2]. Özetle bürokrasi ve siyasi eğilimlere sahip bir aileye mensup Hulûsi Bey, Anadolu'nun işgallerle zor günler yaşadığı bir dönemde Birinci Meclise seçilmek için aday oldu. Bu kapsamda Konya'dan seçilecek milletvekillerini belirlemek için seçimler, 28 Mart 1920 günü

---

1 *TBMM Albümü (1920-2010)*, C. 1, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yay., Ankara 2010, s. 44; Umut Karabulut, "Ermenekli Üç Kuşak Parlamenter Bir Aile: Hulûsi Göksu ve Ailesi", *Ermenek Araştırmaları-I*, Edt. Hüseyin Muşmal-Erol Yüksel-Mehmet Ali Kapar, Palet Yay., Konya 2018, s. 621-622.

2 Aile, siyaset ve kamu hizmetlerinde başarılı kişiler yetiştirmeye Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiştir. Nitekim aile üyelerinden Demokrat Partili Sami Soylu, Hulûsi Bey'in Birinci Meclise girerek açtığı yolda ilerlemiştir. Yine 1961 Kurucu Meclis üyesi Ali Rıza Göksu ailenin bir üyesidir. Bunlardan başka yakın dönemde aile üyeleri arasında kamu idareleri ve yargıda tanınan birçok bürokrat bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Karabulut, "... Hulûsi Göksu ve Ailesi", s. 619-625; Ahmet Atalay, *Millî Mücadele'de Konya Kuvâ-yı Milliyecileri (İlk Meclise Girenler)*, Birinci Cilt, Damla Ofset, Konya 1997, s. 263.

Karahafızlar Medresesi'nde şehrin ileri gelenlerinin katılımıyla yapıldı[3]. Hulûsi Bey, 18 milletvekili adayı arasında yapılan oylamada 49 oy alarak Konya'yı temsil etme hakkını kazandı[4]. Ayrıca oylama sonucunda Abdülhalim Çelebi, Dava Vekili Refik (Koraltan) Bey, Saatçizade Rıfat Efendi, Karamanlı Arif Bey vilayetin diğer milletvekilleri oldu. Hulûsi Bey, seçildiği günlerde Konya İl Genel Meclisi Üyeliği görevini de yürütüyordu[5].

Hulûsi Bey, Birinci Meclis'e dönemin olağanüstü şartları gereği açılışından üç gün sonra yani 26 Nisan 1920'de katılabildi. Bir gün sonra da komisyon seçimlerine katılarak Meclis'in Adalet ve İçişleri Komisyonu üyesi oldu. 29 Mayıs'a gelindiğinde 25 gün izin alarak memleketine gitti. Fakat 24 Haziran'da izni bitmesine rağmen Meclise dönmedi. 8 Temmuz'da izninin 20 gün daha uzatılması yönündeki başvurusu Meclis Genel Kurulunda görüşüldü ve kabul edilmedi. Bununla birlikte Ekim 1920'de başlayan Delibaş ayaklanmasının Konya vilayetinin geneline yayılarak tehlikeli bir hâl alması üzerine Konya Valiliği ondan Ermenek'ten ayrılmamasını istedi[6]. Hakikaten ayaklanma Karaman'da kontrol altına alındıktan sonra isyancılar 9 Ekim günü Bozkır yönüne kaçarak yeniden toparlanmaya başladı[7]. Bu durum Ermenek için bir tehdit anlamına gelmekteydi. Zira Ermenek ve çevresinde tanınan ve Delibaş ayaklanmasına katılan Arslan İsmail Oğlu Şaki (eşkiya) Mehmet ve adamlarının hedefinde Ermenek'i ele geçirmek vardı. 300 kişiyle harekete geçen bu asilere, isyancılar tarafından Karaman'da kaymakam ilan edilen Avukat (Hadimli) Mustafa Asım Efendi de katıldı. Bu sırada Ermenek'te bulunan Hulûsi Bey, bir taraftan şehri asilere karşı savunmak için hazırlıkları koordine etti bir taraftan da İçel ve Konya'dan millî kuvvetlerin desteğini istedi. Bu çağrı üzerine hızlı bir şekilde İçel Mutasarrıfı Hilmi Bey harekete geçti ve 17 Ekim gecesi kazaya geldi. Aynı gece Belediye binasında Hulûsi Bey'in de katıldığı bir toplantı tertip edildi. Burada Ermenek'e gelen millî kuvvetler ile kazanın mahallî güçleri ve imkânları birleştirilerek asilere karşı gerekli tedbirler alındı. Hazırlıklardan habersiz olan isyancılar, 18 Ekim 1920 günü Ermenek'i kuşattı. Neticede yaklaşık sekiz saat süren küçük çaplı bir muharebe yaşandı. Yapılan çatışmada asiler dağılmış bir hâlde arkalarında çok sayıda ölü, yaralı ve esir bırakarak Güneyyurt kasabasına doğru kaçmak zorunda kaldı. İsyancıların liderlerinden Şaki Mehmet yaralı olarak ele geçirildi ve Ermenek Bidayet Mahkemesi'nce Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun ikinci maddesine göre idama mahkûm edildi. Mustafa Asım ise kaçarak kurtuldu[8]. Ana hatlarıyla gelişimi

---

3 *Öğüt*, 29 Mart 1336, S: 315, S. 1.

4 Ahmet Avanas, *Millî Mücadele'de Konya*, AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1998, s. 97.

5 Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, C. III, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay., Ankara 1995, s. 32.

6 Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C. III, *s*. 672; *TBMM ZC*, 1. Dönem, Cilt 1, 30 Nisan 1921, s. 155.

7 Erol Yüksel, "Millî Mücadele'de Karaman'da Yaşanan Askerî ve Ekonomik Gelişmelere Dair Bazı Tespitler", *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S:1, 2001, s. 392.

8 *TBMM ZC*, 1. Dönem, Cilt 5, 27 Ekim 1920, s. 203-204; Halit Bardakçı, Bütün Yönleriyle Ermenek, Başyayla ve Sarıveliler, Keskin Kolor Matbaası, İstanbul 2005, s.46-48; Ali Neşri ATLAY, "Millî Mücadele'de Mut", *Kuva-yı Milliye*, S: 106, 1969, s. 13-14; Avanas, *Millî Mücadele'de Konya*, s. 162; Cihat Yıldırım, "Millî Mücadele Döneminde Ermenek ve Çevresi", *Ermenek Araştırmaları-I*, Edt. Hüseyin Muşmal-Erol Yüksel-Mehmet Ali Kapar, Palet Yay., Konya 2018, s. 705-706.

böyle olan ve Konya vilayetinin birçok kazasına yayılan Delibaş ayaklanmasının etkileri Ermenek'te de görüldü. Dönemin şartlarında büyük bir tehdit oluşturabilecek bu başıbozuk hareketin Ermenek'e vereceği olası zararlar, Hulûsi Bey'in de katkılarıyla engellendi.

Hulûsi Bey dönemin güç koşulları, sağlık sorunları ve yukarda belirtilen ayaklanmanın etkileri gibi mahallî gelişmeler nedeniyle Meclis çalışmalarına bir daha katılamadı. Aslında izninin uzatılması yönündeki talebini daha önce kabul etmeyen Meclis, 28 Kasım'da yöredeki Millî Mücadele karşıtı faaliyetlerle mücadelede yarar sağladığına kanaat getirdi ve iznini üç ay uzattı. Buna karşın kararın kendisine tebliğinden sonra Meclis çalışmalarına yine katılmadı veya katılamadı. Neticede TBMM, 30 Nisan 1921 günlü birleşimdeki oylamada Nisab-ı Müzakere Kanunu'nun "Bir yıl içerisinde mazeretsiz şekilde Meclise devam etmeyenler istifa etmiş sayılır." hükmü gereği, 24 Eylül 1920 tarihinden itibaren yaklaşık 7 ay izinsiz olarak Meclis çalışmalarına katılmadığına hükmetti ve milletvekilliğini düşürdü[9]. Kısa süre bulunması nedeniyle Hulûsi Bey'in Mecliste önerge, teklif, söz alma gibi herhangi bir faaliyetti Meclis kayıtlarında bulunmamaktadır. Dolayısıyla Mecliste kısa denilebilecek bir siyasi yaşamı bulunmaktadır. Buna karşın Millî Mücadele'deki mahallî faaliyetleri önemli ve anlamlıdır. Delibaş ayaklanmasının uzantısı olan grupların Ermenek'te dağıtılması sadece Ermenek'in tehditten kurtulması anlamına gelmiyordu. Bu durum aynı zamanda ayaklanmaya katılanların işgalcilerin kontrolünde bulunan güneye inmesini de engelledi. Dolayısıyla Hulûsi Bey'in mahallî çalışmaları oldukça anlamlıdır.

Cumhuriyet Halk Partisi, 1935 yılında Birinci Mecliste görev yapan milletvekillerinin nerede oturduğu, evinin ve emekli maaşının olup olmadığı, gelir kaynaklarının neler olduğu, partiye sadık olup olmadığı muhalif teşekküllere girip girmediği gibi bilgileri il teşkilatlarından istemiştir. İl teşkilatının CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği cevaba bakılırsa Hulûsi Bey'in siyasi ve ekonomik şartları şöyledir: Ermenek'te kendi gelirleriyle geçinmekte ve ikamet etmektedir. Emekli maaşı yoktur fakat o yıl eski defter-i hakani başkatipliği yaptığı dönemden kalma biraz ikramiye almıştır. Ortağıyla birlikte ormancılık işleriyle meşgul olmaktadır ve bu sayede kendi imkânları ile geçinmektedir. Evi, toprağı ve emlakları bulunmaktadır. Milletvekilliğinden sonra muhalif teşekküllere katılmadığı gibi ilçe yönetim kurulu üyesi olarak hâlâ partinin mensubudur[10].

Neticede Hulusi Bey, Millî Mücadele sonrası Ermenek'te zirai ve ticari faaliyetlerine devam ederek sakin bir yaşam sürdürdü. Bununla birlikte memleketi için siyasi görev alması gerektiğinde hiç tereddüt etmedi. Bu düşüncelerle 1944 yılında ikinci kez Ermenek Belediye Başkanlığına seçildi. Doğduğu topraklar için belediye hizmetlerini sürdürürken 21 Mart 1946 günü vefat etti.

Hüseyin Sıtkı Gür

---

9 Çoker, *Türk Parlamento Tarihi*, C. III, *s*. 672-673; *TBMM ZC*, 1. Dönem, Cilt 1, 30 Nisan 1921, s. 155.

10 *BCA*, 490.1.0.0/516.2072.2, Tarih: 20.08.1935.

Birinci Meclise seçilen Ermenek kökenli bir diğer milletvekili olan Hüseyin Sıtkı Bey, 1875 yılında aşı memuru Hacı Abdullah Ağa'nın ve Fatma Hanım'ın çocuğu olarak Ermenek'te dünyaya geldi. Ermenek İptida Mektebinde başladığı öğrenimini Ermenek Rüştiyesinde 30 Temmuz 1889'da tamamladı. İlerleyen süreçte İstanbul'da medrese eğitimi ile öğrenim hayatını sürdürdü. 1897'de Darülfünun-i Osmanînin hukuk şubesi sınavlarına girerek kazandı. Burada başarılı bir yükseköğrenimin ardından 1901 yılında Konya Bidayet Mahkemesine icra memuru olarak atandı. Yaklaşık bir yıl sonra terfi ederek Koçana[11]'ya savcı oldu. Bundan sonra milletvekili oluncaya kadar birçok farklı vilayet ve kazada hukukçu olarak çalışmaya devam etti. Sırasıyla çalıştığı mahkemeler şöyledir: Yenivaroş[12] Bidayet Mahkemesi Reisliği, Koçana Bidayet Mahkemesi Reisliği, Tikveş[13] Bidayet Mahkemesi Reisliği, Fethiye Bidayet Mahkemesi Reisliği, Van İstinaf Mahkemesi Üyeliği, Tokat Bidayet Mahkemesi Savcılığı, Malatya Asliye Mahkemesi Reisliği[14].

Sıtkı Bey, Malatya'da görevliyken Ankara'da toplanacak Birinci Meclisin hazırlıkları başlamıştı. Ülkenin zor zamanlardan geçtiği bu günlerde kendisin de mecliste görev alması gerektiğini düşündü ve seçilebilmek için Malatya'dan aday oldu. 17 Nisan günü tamamlanan Malatya vilayeti seçimlerinde Besni kazasından 25, Akçadağ kazasından 39, Malatya merkez kazasından 2 olmak üzere toplam 66 oyla 34 aday arasından seçildi ve bu sayede Mecliste Malatya'yı temsil etmeye hak kazandı[15]. Dönemin şartları gereği Meclise ancak 13 Mayıs 1920'de katılabildi ve çalışmalara başladı. Mecliste daha çok kendi alanına giren adalet, malî kanunlar, bütçe ve Anayasa komisyonlarında görev aldı. Birinci Meclisin aynı zamanda kurucu meclis özelliğine sahip olduğu düşünüldüğünde hukukçu milletvekilleri yoğun bir yasama faaliyeti içerisindeydi. Bunun da etkisiyle Birinci Meclisin yasama çalışmalarında öne çıkan vekillerden birisi oldu[16].

Sıtkı Bey Birinci Mecliste üç kanun teklifi verdi. Bunlardan ilki 26 Haziran 1921'de 18 milletvekili arkadaşı ile birlikte verdiği "ceraim-i âdiye ashabının affına dair kanun" teklifidir. Teklifte siyasi suçlar, vatana ihanet ve ırz suçlarından ceza alanlar müstesna olmak üzere âdi suçlardan hükümlü binlerce kişinin af kapsamına alınmasını istedi[17]. Sıtkı Bey 17 Ocak 1922'de verdiği diğer bir kanun teklifinde, "İstiklal Mahkemelerince mahkûm olan kişilerin itiraz haklarına sahip olmalarını" yasal zemine oturtmak istedi. Teklif, Meclis Genel Kurulunda 4 Şubat günü görülerek Adliye Encümenine sevk edildi. Meclis tutanaklarına yansımamış olmasına bakılırsa sonraki günlerde bu kanun teklifiyle ilgili yasama adımları işletilmedi ve teklif

---

11 Osmanlı idari taksimatında Kosova vilayetinin Üsküp sancağına bağlı bir yerleşim, günümüzde Makedonya'nın bir kasabasıdır.

12 Osmanlı idari taksimatında Kosava vilayetine bağlı bir yerleşim, günümüzde Sırbistan'ın Sancak bölgesinde bulunan bir kasabadır.

13 I. Balkan Savaşı'nda Osmanlı idaresinden çıktı. Günümüzde Makedonya sınırları içerisindedir.

14 TBMM Tercüme-i Hâl Kâğıdı, Sicil No: 317, s. 1.

15 Hamdi Doğan, Birinci Mecliste Malatya Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1920-1923), Akçağ Yay., Ankara 2011, s. 119-123.

16 Çoker, Türk Parlamento Tarihi, C. III, s. 729-730.

17 *TBMM ZC*, 1. Dönem, Cilt 11, 30 Haziran 1921, s. 65; *TBMM ZC*, 1. Dönem, Cilt 15, 05 Ocak 1921, (Ek) s. 5-6.

bu hâliyle kaldı[18]. Sıtkı Bey, Firariler Kanunu'na maddeler ilave edilmesini düşünmekteydi. Bu doğrultuda 25 Şubat'ta hazırladığı kanun maddesi Meclisin 6 Mart 1922 günü oturumda görüşüldü ve Layiha Encümenine havale edildi[19]. Asker kaçakları üzerinde hızlıca etki etmesi ve bu şekilde bulunan kişilerin oluşturacağı olayların önüne geçmek düşüncesiyle hazırlanan kanun maddesi, Layiha Encümeninin "benzer içeriğin mevcut kanunda bulunduğu" görüşü üzerine Meclis Genel Kurulunca kabul edilmedi[20]. Sıtkı Bey'in doğrudan kanun teklifleri böyleyken bir de imzasının bulunduğu kanun teklifleri vardır. Bunlardan birisi "vurgunculuğu önlemek" için Konya Milletvekili Abdülhalim Çelebi ve arkadaşlarının 19 Ocak 1922'de hazırladığı "İhtikârın Men'i", diğeri de Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Bey ve diğer milletvekilinin 26 Ocak 1922'de taslak olarak Meclise sundukları "Heyet-i Umumiye içtimaının dört ay olmasına dair" kanun teklifleridir[21].

Sıtkı Bey'in yasama faaliyetlerine etkin katılımı kanun teklifleri ile sınırlı değildir. Hukukçu kimliğinin etkilerinin iyice hissedildiği bir başka yasama faaliyeti ya kendi imzasıyla verdiği ya da milletvekili arkadaşlarının da olduğu önergelerdir. Bunlardan kendi imzasıyla verdiği önergeler: "Mehakim-i cezaiyede itayı reyde ekseriyetin esas ittihazına", "memurin muhakematına", "İstiklal Mahkemesi heyetinin dörder üyeden oluşturulması hakkındaki kanun teklifinin acilen müzakere edilmesine", "Maliye ve Müdafaa-i Milliye Vekâletlerinin harcamalarının kontrolü için Tekikat-ı Hesabat adıyla bir komisyon kurulmasına", "bazı derecedeki devlet memurlarının maaşlarında değişikliğe" dairdir. Bunların dışında diğer milletvekilli arkadaşlarının verdiği "Rumlarla girdiği çatışmada yaralanan Mülazım İskender Efendi'nin terfi ettirilmesi", "Müdafaa-i Milliye Teşkilatının güçlendirilmesiyle ilgili gizli celse talebi", "hem milletvekili hem de memur olanların her iki sıfata haiz olabilmeleri", "Konya hadisesinin soruşturulması için Meclisten yedi kişilik bir heyetin seçilmesi", "Meclisin Ankara'dan başka bir mahale nakli", Hilâfetin Osmanlı Hanedanı'na ait olduğuna ve halifenin bu hanedandan seçilmesine" dair gibi birçok önergeye de imza attı. Neticede dokuz önergesinden ikisi kabul, üçü ret, üçü ilgili encümene havale edildi. Başka milletvekilleriyle verdiği on yedi önergeden altısı kabul görürken dördü kabul görmedi, yedisi ise ilgili encümene gönderildi[22]. Oldukça fazla sayıda kabul edilebilecek bu faaliyetlerin yanında Meclis kürsüsünde üçü gizli celsede olmak üzere on yedi konuşma yaptı. Ayrıca vekâletlerden cevap istediği iki soru ve bir gensoru önergesi verdi[23]. Mecliste katıldığı 89 kanun oylamasının tamamında "kabul" yönünde oy kullandı[24].

TBMM açıldığı günlerde ülkenin en önemli sorundan birisi askerlikten firar edenlerdi. Mesele, Anadolu'da işgallerin arttığı ve merkezi otoritenin ortadan kaybolduğu bu günlerde yeni açılan Meclisin öncelikli işlerindendi. Bu sebeple asker firarile-

---

18 *TBMM ZC*, 1. Dönem, Cilt 16, 17 Ocak 1922, s. 74; TBMM ZC, 1. Dönem, Cilt 16, 04 Şubat 1922, s. 206.

19 *TBMM ZC*, 1. Dönem, Cilt 18, 6 Mart 1922, s. 50.

20 *TBMM ZC*, 1. Dönem, Cilt 18, 12 Ekim 1922, s. 380.

21 *TBMM ZC*, 1. Dönem, Cilt 16, 19 Ocak 1922, s. 82-83; *TBMM ZC*, 1. Dönem, Cilt 16, 26 Ocak 1922, s. 145-146.

22 Doğan, Birinci Mecliste Malatya Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri, s. 195-200, 346.

23 Çoker, Türk Parlamento Tarihi, C. III, s. 730.

24 Doğan, Birinci Mecliste Malatya Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri, s. 255.

rinin oluşturduğu soygun ve yağmacılığı önlemek için yasal adımlar atılmasını zarurî gördü. Nitekim TBMM açılışından hemen sonra 29 Nisan'da 2 numaralı Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nu çıkararak ülke içerisinde merkezi otoriteyi tesis etmek istedi. Ancak kesin sonucun alınabilmesi için olağanüstü mahkemelerin kurulmasına ihtiyaç duyuldu. Bunun için önce 11 Eylül 1920'de Firariler Hakkında Kanun çıkarıldı, ardından da yedisi acil olmak üzere toplam on dört yerde İstiklâl Mahkemesi kurulmasına karar verildi. Bunlardan birisi de 9 Kasım'da kurulmasına karar verilen Diyarbekir İstiklal Mahkemesidir[25]. Esasında bu mahkemenin kurulması El-cezire Cephesi Komutanlığının 01 Kasım 1920 günlü yazıyla talep edildi. Meclis, bölgede asker kaçakları üzerinde hızlı ve etkili olabilmek düşüncesiyle istenilen bu talebi 9 Kasım 1920 günkü birleşiminde uygun gördü[26]. Ana hatlarıyla kurulması bu şekilde gerçekleşen Diyarbekir İstiklal Mahkemesi'ne üye seçimleri ise 20 Kasım günü yapıldı. Ancak ilk tur oylamada sonuç alınamadı. Çünkü dönemin koşullarında Diyarbakır'a 10-15 günlük bir yolculukla ancak gidilebiliyordu. Milletvekilleri mahkemeye üyeliğini bu sebeple tercih etmiyordu. Ancak kışın yaklaşıyor olması dikkate alındığında üyelerin bir an önce seçilip Diyarbakır'a gitmesi gerekiyordu. Neticede bu düşüncelerle seçimler, 25 Kasım'da yapıldı ve 86 milletvekilinin katıldığı oylamada Sıtkı Bey 39 oy alarak Diyarbekir İstiklal Mahkemesi üyesi oldu[27]. Günümüzde mahkemenin çalışmalarıyla ilgili bilgi bulunmamaktadır. Yukarıda belirtildiği üzere dönemin şartları gereği üyelerin Aralık ayı ortalarında Diyarbakır'a ancak varabileceği ve 17 Şubat 1921'de de kaldırıldığı düşünüldüğünde zaten mahkemenin görev süresi diğer mahkemelere göre de oldukça azdır[28]. Burada Meclisin mahkemeye üye bulmakta zorlandığı bir dönemde Sıtkı Bey'in aday olması dikkate değerdir. Zira Sıtkı Bey'in tercih edilmeyen bir yere aday olması ve sonrasında burada görev yapması, Diyarbakır'a yakın bir vilayetin milletvekili olması nedeniyle bölgeyi tanıyor olması ve dönemin zor şartlarında memlekete hizmet etmekten kaçınmaması ile açıklanabilir. Diğer taraftan Sıtkı Bey, bu mahkemelerde görev almayı hukuki altyapısının da etkisiyle tercih etmiştir. Çünkü ilerleyen günlerde kurulacak olan Konya, Samsun ve Kastamonu Mahkemeleri için de üyelik seçimlerine katıldı fakat yeterli oyu alamadı[29].

Sıtkı Bey, böylesine yoğun yasama faaliyetleri içerisinde, önemli sağlık sorunları nedeniyle dinlenmeye ihtiyaç duydu. Bu doğrultuda Meclis Başkanlığından 16 Eylül 1920'de üç ay, 8 Ağustos 1921[30]'de iki ay, 6 Mart 1922'de altı ay ve 8 Mart

---

25 *İstiklal Mahkemeleri*, C. 1, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yay., Ankara 2015, s. IX-X.

26 *TBMM ZC*, 1. Dönem, Cilt 5, 9 Kasım 1920, s. 318-319.

27 Ergün Aybars, *İstiklal Mahkemeleri*, Bilgi Basımevi, Ankara 1975, s. 116-117; *TBMM ZC*, 1. Dönem, Cilt 6, 25 Kasım 1920, s. 26.

28 Aybars, *İstiklal Mahkemeleri*, s. 117.

29 İstiklal Mahkemeleri, s.10.

30 Sıtkı Bey, milletvekilliği döneminde sağlık sorunları yaşadığı anlaşılmaktadır. 1921 yılının yaz aylarında rahatsızlığına rağmen Meclis çalışmalarını aksatmamış; fakat bir süre sonra hekimlerin tavsiyesiyle çalışmalara ara vermek zorunda kalmıştır. Bunun için önce genel kurulda milletvekillerine şu açıklamayı yapmıştır: *On beş gündür hâsıl olan rahatsızlığımdan dolayı her halde iki ay kadar tebdil havaya ihtiyaç görüyorum. Hastalığım dolayısıyla Heyeti Celile'nizce iki ay mezuniyetime müsaade buyurulması için bir takrir takdim ediyorum*. Ardından da izin isteğini içeren takriri Meclis Başkanlığına vermiştir: *Her ne kadar Meclise devam ediyor isem de rahatsız olarak gelip gi-*

1923'te üç ay olmak üzere izin aldı[31]. Sağlık sorunlarından veya Birinci Meclisin İkinci Grup milletvekillerine yakınlığından[32] olsa gerek İkinci Meclise seçilmedi. Bununla birlikte sonraki yaşamında mesleği ile ilgili işler yaptığı göz önüne alındığında Birinci Meclisten sonra siyasete devam etmek istemediği rahatlıkla anlaşılabilir. Milletvekilliği bu dönemde sona erince yeniden adli hizmetlerde görev istemesiyle 24 Mayıs 1924'te Aksaray Ağır Ceza Savcılığına atandı. Yaklaşık bir yıl sonra 4 Ağustos 1925'te Kozan Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığına atandı ve burada 3 Haziran 1929'da sağlık durumundan emekli olana kadar görev yaptı. İlerleyen yıllarda noter oldu. Manisa'da bu görevi yürüttüğü sırada 20 Ağustos 1951'de vefat etti ve Manisa Çatal Mezarlığı'nda toprağa verildi. Sıtkı Bey'in vefat ettiğinde Refik ve Nuriye isminde iki çocuğu bulunmaktaydı[33].

Birinci Meclis, Türkiye'nin zor günlerden geçtiği bir dönemde kuruldu. Bu Meclis hem Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna temel oluşturacak çalışmaları yürüttü hem de savaş, kargaşa ve isyan arasında ülkeyi kurtarmakla meşgul oldu. Bu günlerde fedakârca çalışan bütün milletvekilleri gibi Sıtkı Bey de yürütülen mücadelenin başarıyla tamamlanacağından emindir. Bunu kanıtlayan bilgi, daha Millî Mücadele'nin devam ettiği 1 Mayıs 1922 günü milletvekilleriyle yapılan tek soruluk bir ankette bulunmaktadır. Ankete Sıtkı Bey de katıldı ve kendine yöneltilen *Kazanılacak olan Millî İstiklâl Mücadelemizin feyizdar ve semeredar olması neye bağlıdır?* sorununa şu cevabı verdi: *Ulusun kültür düzeyini yükseltmek, topraklarımızın (bitki) büyütme gücünü ve tarım yeteneğini artırmak ve ormanlarımızı korumayla çoğaltmak ve yeraltında saklı madenlerimiz işlemek ve şirin memleketimizi şerefimizle orantılı bir biçimde düzenlemek ve genel gelirlerimizi artırmak ve tarihimizin kanıtladığı üzere siyasal cehalet ve iç yönetim işlerindeki aymazlıktan kendimizi korumamızla olabileceği kanısındayım*[34]. Verdiği cevaba bakılırsa Sıtkı Bey de Millî Mücadele'nin kazanılacağından emindir. Ayrıca sonrasında da müreffeh bir geleceğin nasıl sağlanacağıyla ilgili kanaatini belirtmiştir. Bu kanaat Cumhuriyet tarihinin ilk döneminde yürüten yakın tarihin hatalarından kurtulmak ve tamamen millî kaynaklarla gelişmek anlayışıyla paraleldir.

Abdi Çilingir

Birinci Mecliste iki Milletvekili Ermenek kökenli iken Tek Parti Döneminde doğrudan yöreyle ilişkili bir milletvekili seçilmedi. Zira bu dönemde Cumhuriyet Halk

---

diyorum. Îki mah kadar tebdil havaya ihtiyacım vardır. Şayet işbu takririm münderecatına kanaat hâsıl olmayacak olursa rüfeka meyanında mevcut etıbbadan (tabipler) icap edenlere muayenemin icrasıyla tanzim edecekleri rapora göre ifayı muamele olunmasını Heyeti Celile'den istirham ederim. TBMM ZC, 1. Dönem, Cilt 12, 8 Ağustos 1921, s. 30.

31 Doğan, Birinci Mecliste Malatya Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri, s. 269.

32 Sıtkı Bey, Birinci Meclisin ilerleyen döneminde Halk Fırkasına dönüşen Birinci Grup milletvekilleri arasında gösterilmemektedir. Diğer taraftan İkinci Grup ile de birlikte hareket etmemiş fakat yakınlık kurmuştur. Anlaşılan Birinci Mecliste Birinci Grup ve İkinci Grup milletvekilleri arasında oluşan görüş farklılıklarında doğrudan taraf olmamıştır. Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Demirel, *Birinci Mecliste Muhalefet İkinci Grup*, İletişim Yay, İstanbul 1995, s. 131; Onur Zeki, "Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Bağımsız Mebuslar ve Yasama Çalışmaları (1920-1923)", *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018, s. 61-65.

33 Çoker, Türk Parlamento Tarihi, C. III, s. 729-730.

34 *İlk Meclis Anketi, Birinci Dönem TBMM Üyelerinin Gelecekten Bekledikleri*, (Yay. Haz.) Cihangir Gündoğdu, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay., Ankara 2004, s. 296.

Partisi listelerinde Ermenek kökenli milletvekili adayı gösterilmedi. Mahallî olarak büyük bir eksiklik olmamakla birlikte bu durum 14 Mayıs 1950 seçimleriyle birlikte değişti. Bu seçimler, liste usulü çoğunluk sistemiyle yapıldı ve sonucunda Demokrat Parti Mecliste Konya vilayetine ayrılan bütün sandalyeleri kazandı. DP'nin Konya adayları arasında bulunan Abdi Çilingir de bu sayede DP listesinden Konya milletvekili seçildi. Bu aynı zamanda yıllardır doğrudan bir temsilcisi bulunmayan Ermenek'in Mecliste temsil edilmesi anlamına da geliyordu.

DP listesinden milletvekili seçilen Abdi Bey, Ali Rıza Bey ve Hatice Hanım'ın çocuğu olarak 1902 yılında Ermenek'in Meydan Mahallesinde dünyaya geldi. Rüştiyeyi bitirdikten sonra eğitimine üç yıl Arapça eğitimi ile devam etti ve iyi derece Arapça öğrendi. Seçimlerden önce Ermenek'te kereste ticareti ile uğraşıyordu. DP'nin 1946'da kuruluşundan sonra Ermenek DP İlçe Teşkilatının başkanı oldu[35]. Bu sayede hem DP'nin kazada teşkilatlanmasını sağladı hem de kendisine 1950 seçimlerinde milletvekilliği yolu açıldı. Seçimlerde 162.100 seçmenin oyunu aldı[36].

Abdi Bey, TBMM'nin 9. yasama döneminde ticaret ve tarım komisyonlarına seçildi[37]. Bu dönemde kürsüden konuşma yapmak ve herhangi bir konu üzerinde görüş belirtmek gibi yasama faaliyetlerinde genel olarak aktif bir rol üstlenmedi. Bunun yanında önerge, kanun teklifi gibi Meclis faaliyetlerine bakıldığında ise şunlar karşımıza çıkar: 9. Dönem hükûmet programının yeterliliği hakkında önerge[38], Ankara İmar Müdürlüğü ile ilgili önerge[39], Millî Eğitim Bütçesi ile ilgili önerge[40], bütçe kanun tasarıları için önergeler[41], ormanlarımızın senelik kesim miktarının mahallî ihtiyaca yetip yetmediğine dair soru önergesi[42], Anayasa teklifine imza[43], Devlet Memurları Aylıklarının Tevhît ve Teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Emniyet Umum Müdürlüğü kısmında değişiklik yapılmasına dair Kanun'a imza[44]. Abdi Bey bunların dışında Adnan Menderes Hükûmetleri tarafından çıkarılan birçok kanun maddesine kabul oyu verdi. Ayrıca dönem içerisinde Orman Genel Müdürlüğü Teşkilâtı Kanun Tasarısı için kurulan geçici komisyonda görev aldı.

1954 seçimlerinde DP'den yeniden Konya milletvekili adayı olan Abdi Bey, seçimlerde 159.992 oy aldı ve 14 Mayıs 1954'te ilk toplantısını yapan 10. dönem TBMM'ye katıldı. Bu dönem içinde TBMM'nin Ziraat Encümeni üyeliğinde bulun-

---

35 *TBMM Tercüme-i Hâl Kâğıdı*, Sicil No: 1778, s. 1; Kazım Öztürk, *Parlamento Tarihi (1950-1954*), VII. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay, Ankara 1998, s. 732-733; *TBMM Albümü (1950-1980)*, C. 2, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yay., Ankara 2010, s. 579.

36 Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait Tutanak, *Abdi Çilingir*, 18 Mayıs 1950.

37 *TBMM ZC*, 9. Dönem, Cilt 2, 06 Kasım 1950, s. 29.

38 *TBMM ZC*, 9. Dönem, Cilt 1, 02 Haziran 1950, s. 106.

39 *TBMM ZC,* 9. Dönem, Cilt 5, 24 Şubat 1951, s. 742

40 *TBMM* ZC, 9. Dönem, Cilt 5, 25 Şubat 1951, s. 814.

41 *TBMM ZC*, 9. Dönem, Cilt 5, 26 Şubat 1951, s. 950-951; *TBMM ZC*, 9. Dönem, Cilt 13, 26 Şubat 1952, s. 924; *TBMM ZC*, 9. Dönem, Cilt 13, 27 Şubat 1952, s. 980, 1037; *TBMM ZC*, 9. Dönem, Cilt 20, 24 Şubat 1953, s.892-893.

42 *TBMM ZC*, 9. Dönem, Cilt 10, 09 Eylül 1951, s. 24.

43 *TBMM ZC*, 9. Dönem, Cilt 18, 08 Aralık 1952, s. 2.

44 *TBMM ZC*, 9. Dönem, Cilt 27, 04 Ocak 1954, s. 16.

du[45]. Tutanaklar incelendiğinde bu dönemde de Meclis faaliyetlerinde aktif söz almadığı görülür. Bununla birlikte hükûmet tarafından getirilen kanun tekliflerine kabul yönünde oy kullandı. Farklı alanlarda bütçeye ek ödemeler konulması doğrultusunda milletvekili arkadaşlarıyla verdikleri tekliflerden bazıları şunlardır: Maarif Vekâleti Bütçesinin 450. faslına mevzu bulunan öğrenim öğrencileri burslarının 160 liraya çıkarılması için gerekli ödeneğin ilâve edilmesi[46], Pamuk Standardizasyonu Teşkilatı elemanlarının bugünün icaplarına göre ücret bakımından tatmin edilmeleri gerekli olduğundan bu teşkilât için % 25 üzerinden İktisat ve Ticaret Vekâletine ait 203. bölümün 11. maddesine 16 700 lira, aynı bölümün 12. maddesine 171.300 lira ve yine bu bölümle alâkalı 422. bölüme de 55.000 liralık tahsisat ilâve edilmesi[47], 1957 yılında Türkiye'de yapılacak olan Dünya Tıp Birliğinin Umumi Heyet toplantısının uluslararası öneme sahip olması nedeniyle bu toplantının masraflarını karşılamak üzere Sağlık Vekâleti bütçesinin 605. (Türkiye'de toplanacak Dünya Tıp Kongresi masrafları için Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi Başkanlığına yardım) faslına 50.000 lira ilâvesiyle 150.000 lira olarak kabulünün teklifi [48], 1953 yılındaki kazalar tasarısına dâhil olup da bir formalitesinin ikmali zımnında Hükûmetçe Bütçe Encümeninden geri alınan ve bu formalitenin ikmalinden sonra yeni tasarıya konulması unutulan Niğde'nin Aksaray kazasına bağlı Ortaköy nahiyesinin, 1957 yılında teşkili teklif olunan kazalar arasına ithali için yeniden 77 kaza kurulması ve İzmir vilâyetine bağlanması hakkındaki kanun lâyihasının 1. maddesinin değiştirilmesi ve 1 No'lu cetvel ile kadro cetvelinde de buna göre tadilât yapılması teklifi[49].

Abdi Bey'in milletvekilliği yıllarında yapılan seçimlerde DP, Ermenek'te en fazla oyu alan parti konumundadır. Bunun ortaya çıkmasında Abdi Bey'in faaliyetlerinin de etkisi olduğu söylenebilir. Bu bakışla DP Döneminde Ermenek'in geçmişten gelen en önemli sorunlarından biri olan ulaşım sorununun çözülmesi için çalışmalar başlatıldı. Bu doğrultuda kazanın Mut, Karaman, Alanya ve Konya bağlantı yollarının yapımına başlandı ve mesafe alındı. Dönemin koşullarında Ermenek için bir diğer önemli sorun sağlıktır. Zira kazada DP Döneminden önce bir sağlık merkezi yoktur. Bu eksikliği gidermek için çalışmalar yapıldı ve 1956'da kazaya 40 yataklı bir hastane açıldı. Dönemin koşullarında modern sayılabilecek bir hükûmet konağı inşa edildi. Bunların dışında kaza ve çevresinde eğitim, ziraat, hayvancılık, dokumacılık alanlarında yatırım ve teşvik faaliyetleri yürütüldü[50].

Milletvekilliği sonrası siyasetten uzak bir yaşamı tercih eden Abdi Bey, siyaset öncesi yürüttüğü ticari ilerlerle meşgul olarak hayatına devam etti. Siyaset sonrası yaklaşık 25 yıl ticari işlerin yanında ailesiyle sakin bir yaşamı tercih etti ve 30 Ara-

---

45 *TBMM ZC*, 10. Dönem, Cilt 1, 24 Mayıs 1954, s. 46.

46 *TBMM ZC*, 10. Dönem, Cilt 10, 26 Şubat 1956, s. 862.

47 *TBMM ZC*, 10. Dönem, Cilt 17, 26 Şubat 1957, s. 953.

48 *TBMM ZC*, 10. Dönem, Cilt 17, 27 Şubat 1957, s. 1004.

49 *TBMM ZC*, 10. Dönem, Cilt 20, 19 Haziran 1957, s. 361.

50 Özgür Bağcı, Demokrat Parti Dönemi'nde Ermenek (1950-1960), *Ermenek Araştırmaları I*, Edt. Hüseyin Muşmal-Erol Yüksel-Mehmet Ali Kapar, Palet Yay., Konya 2018, s. 589-590.

lık 1982 günü de ikamet ettiği Silifke'de vefat etti[51]. Abdi Bey, Türkiye'nin çok partili siyasi hayatında ilk Ermenek menşeili milletvekili olma özelliğine sahiptir.

Sami Soylu

DP Konya listesinden milletvekili seçilen bir diğer isim Sami Soylu'dur. Ermenek'te siyasi geleneği olan köklü bir aileye mensuptur. Dedesi Birinci Meclise milletvekili seçilen Hulûsi Bey'dir. Babası Ermenek Belediye Başkanlığı yapmış Hacı Reşit Bey, annesi Fatma Hanım'dır. Soylu, böylesine bir ailenin çocuğu olarak 1918 yılında Ermenek'te dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimin ardından hukukçu olmaya karar verdi ve Ankara Hukuk Fakültesine kayıt yaptırdı. Hukuk fakültesi öğrenciliğinin yanı sıra 1938'den 1941 yılına kadar Orman Genel Müdürlüğünde Büro Şefliği de yaptı. 1941 yılında hukuk fakültesini başarıyla bitirmesinin ardından 1943 yılına kadar Maliye Bakanlığında Millî Emlak Kontrolörü olarak çalıştı. İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği bu günlerde, Temmuz 1943'den Ekim 1945'e kadar iki yıldan fazla süren askerlik vazifesini yerine getirdi. Askerlik dönüşü Ermenek, Şereflikoçhisar ve Çumra'da hâkimlik yaptı[52]. Temmuz 1952'de Çumra'da hâkim olarak görev yaparken, bakanlığın uygun görüşü ve dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın onayıyla dönemin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına Hukuk Müşaviri olarak atandı[53]. Bu görev aynı zamanda Sami Bey'in DP'nin bürokratik kadrolarına girdiği anlamı da gelmekteydi ve müşavirliğini milletvekili seçildiği 1957 yılına kadar sürdürdü.

1957 yılında iktidar-muhalefet ilişkilerinin gergin olduğu bir dönemde DP erken seçim kararı aldı. Soylu, bunun üzerine hukuk müşavirliğinden istifa ederek DP'nin Konya milletvekili adayı oldu. Genç bir hukukçu olarak seçimlerde 37.886 oy aldı ve 39 yaşında milletvekili seçildi[54]. Dönem içinde Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni ve Sanayi Encümeni'nde görev aldı[55]. Bu dönem içerisinde verdiği takrirler şöyle sıralanabilir: 1958 yılı genel bütçe ile ilgili takrir[56], Konya milletvekili A. Fahri Ağaoğlu ve beş arkadaşı ile birlikte verdikleri "İş Kanunu'nun 5518 sayılı Kanunla değiştirilen ikinci maddesinin «D» fıkrasının tadiline dair kanun teklifinin iadesine dair takrir[57]", Yine 26 milletvekili arkadaşıyla birlikte verdikleri "Sakarya Mebusu Nusret Kirişcioğlu'nun, Devlet Şûrası Kanunu'na ek 6.716 sayılı Kanun'un 1. maddesine bağlı cetvelde değişiklik yapılması hakkındaki kanun teklifinin Muvakkat Encümende görüşülmesine dair takrir[58]." Bu takrirlerin yanında Sami Bey'in doğrudan verdiği veya imza attığı kanun teklifleri de bulunmaktadır. Bunların bir kısmı şöyledir: Konya milletvekili Sıtkı Salim Burçak ile birlikte verdiği, "Subay ve askerî memurların aylıkları hakkındaki 3661 sayılı Kanunda değişiklik yapan 4.989

---

51 Öztürk, (Parlamento Tarihi 1950-1954), s. 733.

52 *TBMM Tercüme-i Hâl Kâğıdı*, Sicil No: 2393, s. 1; Zühtü Arslan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM XI. Dönem 1957-1960*, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yay., Ankara 2013, s. 667.

53 *BCA*, 30.11.1.0/234.26.8, Tarih: 20.09.1952.

54 Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait Tutanak, *Sami Soylu*, 1 Kasım 1957.

55 *TBMM ZC*, 11. Dönem, Cilt 1, 22 Kasım 1957, s.37

56 *TBMM ZC*, 11. Dönem, Cilt 2, 20 Şubat 1958, s. 471-472.

57 *TBMM ZC*, 11. Dönem, Cilt 4, 07 Mayıs 1958, s. 40.

58 *TBMM ZC*, 11. Dönem, Cilt 6, 01 Aralık 1958, s.4.

sayılı Kanun'un 2. maddesinin 4.fıkrasının tadiline dair kanun teklifi"[59], 3 milletvekili arkadaşıyla verdikleri, "Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun 7. maddesine bir fıkra eklenmesine dair olan 6.015 sayılı Kanun'un birinci maddesinin tadili hakkında kanun teklifi[60]" ve "Subaylar heyetine mahsus terfi Kanunu'na 4.800 sayılı Kanunla eklenen geçici maddenin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi[61]", Konya milletvekili Muhittin Güzelkılınç ile birlikte hazırladıkları, "Türk Ticaret Kanunu'nun meriyet ve tatbik şekli hakkındaki 6.763 sayılı Kanun'un 20. maddesindeki iki yıllık müddetin bir sene uzatılması hakkında kanun teklifi[62]" ve "Türk Ticaret Kanunu'nun meriyet ve tatbik şekli hakkındaki 6.763 sayılı Kanun'un 20. maddesiyle kabul edilen ve 7.178 sayılı Kanun'un muvakkat maddesi ile temdid edilmiş bulunan müddetin altı ay daha uzatılması hakkında kanun teklifi[63]", kendi imzasıyla sunduğu, "Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan Kanun'un 4.609 sayılı Kanunla muaddel 18. maddesinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi[64]" ve Diyanet İşleri Başkanlığının kadrolarının artırılması doğrultusunda "1960 Diyanet İşleri Bütçesinin 202. faslının 12. maddesine 600.000 lira ve 13. maddesine de 1.800.000 lira ilâvesini ve bütçeye bağlı (D) cetvelinin Diyanet İşleri Kuran öğretici kısmındaki 661 adedinin 911 ve (S) cetvelindeki 8.250 adedinin de 9.000 olarak değiştirilmesi teklifi[65]". Ayrıca Konya'da Selçuk Üniversitesinin kurulması, askerî öğrencilerin uzmanlıklarının artırılması, Diyanet İşleri Başkanlığının Teşkilat Kanunu'nun tadili hakkında kanun tekliflerinin hazırlanması ve yasalaştırılması[66]. Milletvekilliği döneminde Ermenek'in yıllardır süregelen ve kendisinden önce birçok siyasinin de önceliği olan yol sorununu çözmek onun da gündemini oluşturdu ve DP'nin ilk döneminde başlayan çalışmaların devam ettirilmesi için gerekli siyasi desteği sağladı. Bunun yanında seçim süreçlerinde partisinin Konya, Beyşehir, Seydişehir, Ereğli, Akşehir, Karaman, Hadim, Ermenek, Karapınar kongrelerine katıldı. Bu durum mahallî seçim bölgesinde onun faal bir milletvekili olduğunun göstergesidir. Özellikle iktidar muhalefet ilişkilerinin gergin olduğu 1959 yılında seçim bölgesinde toplumun her kesimiyle temas etti ve muhalefetin partisi için ortaya attığı iddialara da sahada cevap vermeye çalıştı. Yürüttüğü bu siyasi faaliyetlerini de Adnan Menderes'e rapor etti[67]. Anlaşılan Adnan Menderes, 27 Mayıs öncesi gergin siyasi atmosferde milletvekilleri aracılığıyla taşranın desteğini devam ettirmeye çalışıyordu.

27 Mayıs 1960 gününün ilk saatlerinde Cumhuriyet Döneminin ilk askerî darbesi yaşandı. Kısa bir süre içerisinde DP'li milletvekilleri ve hükûmet üyeleri tevkif edildi ve toplanma yerlerine getirildi. Sami Bey, 27 Mayıs'ın yaşandığı gün kız kar-

---

59 *TBMM ZC*, 11. Dönem, Cilt 1, 29 Ocak 1958, s. 560.
60 *TBMM ZC*, 11. Dönem, Cilt 2, 07 Şubat 1958, s. 27.
61 *TBMM ZC*, 11. Dönem, Cilt 5, 19 Kasım 1958, s.146.
62 *TBMM ZC*, 11. Dönem, Cilt 5, 19 Kasım 1958, s.259.
63 *TBMM ZC*, 11. Dönem, Cilt 10, 09 Aralık 1959, s. 323
64 *TBMM ZC*, 11. Dönem, Cilt 12, 06 Mayıs 1960, s. 386
65 *TBMM ZC*, 11. Dönem, Cilt 12, 24 Şubat 1960, s. 368.
66 *BCA*, 10.09/49.146.9, s.12.
67 *BCA*, 30.1/45.271.7, s.2.

deşinin tedavisi için Almanya'da bulunmaktadır. Askerî darbeyi haber alır almaz, Türkiye ile iletişime geçerek darbenin detaylarıyla ilgili bilgi sahibi oldu. Tanıdıkları ona "vaziyetin Türkiye'de bozuk olduğunu", "orada siyasi mülteci olarak kalabileceğini", "hiç olmazsa iki ay beklemesini" söyledilerse de Sami Bey, "bir suçluluk hâleti ruhiyesine sahip olmadığı için" işlerini bitirerek hemen yurda dönmeyi faydalı buldu. Aslında kendi deyimiyle "siyasi iltica" başvurusunda bulunarak Almanya'da kalabilirdi. Fakat suç oluşturacak hiçbir hukuk dışı siyasi faaliyetinin olmadığından emindi. Bu düşünceyle 10 Haziran 1960 günü Türkiye'ye döndü. Döner dönmez de Sirkeci istasyonunda tutuklandı ve bir süre sonra da diğer DP'lilerle birlikte Yassıada'ya götürüldü[68].

Millî Birlik Komitesi, 27 Mayıs sonrası geçici bir anayasa oluşturdu. Buna göre de DP iktidarına mensup kişilerin yargılanması için Yüksek Adalet Divanı ve Yüksek Soruşturma Kurulu kuruldu. Yakın dönem Türk tarihinde Yassıada yargılamaları olarak da bilinen bu süreçte Sami Soylu, *Gayri Meşru Servet İktisabı* ve *Anayasayı İhlal Davasın*da yargılandı. Yüksek Soruşturma Kurulu, Yassıada yargılamaları için DP mensubu siyasetçi ve bürokratların 1950-60 döneminde haksız mal edinip edinmedikleri konusunda soruşturma başlattı. Soruşturma devam ederken tutuklu siyasetçilerin tüm gelirlerine ihtiyati tedbir ve haciz kararı konuldu. Bu soruşturmanın muhatabı olan siyasetçiler arasında Sami Soylu da bulunmaktaydı. Soylu'nun eşi, çocukları ve kendisinin banka hesapları, edindikleri menkul ve gayrimenkul malların tamamı ilgili kurumlar aracılığıyla soruşturuldu. Burada ailesinden miras kalan gayrimenkuller dahi soruşturmanın konusuna dahil edildi. Bu durumdan kendisi ve ailesi müteessir oldu. Sonuçta Yüksek Soruşturma Kurulu kararını 11 Ocak 1961 günü açıkladı. Haksız mal edinmeyle ilgili Soylu ve ailesi üzerindeki töhmeti de ortadan kaldıran karar şöyledir: *Birinci Soruşturma Kurulunun 13/12/1960 tarih ve 1960/214 sayılı kararla birlikte takdim olunan 319 sayılı dosyası içindeki evrak okunarak gereği müzakere ve münakaşa olundu. Sabık Konya Mebusu Sami Soylu'nun kendisine, eşine ve velâyet altındaki çocuklarına ait olmak üzere verdiği 15.05.1950-27.05.1860 dönemine ait varlık, gelir ve masraf beyannamelerini ihtiva eden dosyanın ve bu dosyada mevcut istihbarat vesikalarının bilirkişiler tarafından incelenmesi neticesinde gayrimeşru servet iktisabının mevcut olduğunu ifade edecek ve buna delalet edecek bir husus görülmediğinden tetkikatın derinleştirilmesine lüzum ve mâhal bulunmadığı kanaatine varıldığı anlaşılmakla dosyanın 1 Sayılı Kanunun 24. Maddesinin uygulanması bakımından mal beyanına müteallik unsurların takdir edilmek üzere Yüksek Adalet Divanına sevkine ve kurulca malları üzerine koyulmuş bulunan ihtiyati tedbirlerin kaldırılmasına oybirliği ile karar verildi*[69]. Sami Bey, bu sayede kaynağı belli olmayan kazançlar iddiasından aklandı. Sonrasında, bir hukukçu olarak soruşturma dosyasını incelemek istemiştir. 10 Nisan ve sonrasındaki dilekçelerine bakılırsa Yassıada'da buna müsaade edilmedi[70]. Bu durum Yassıada yargılamalarındaki keyfi uygulamalara kanıt niteli-

---

68 Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, C. 3, s. 1551.

69 *BCA*, 10.09/270.827.1, Lef 8.

70 *BCA*, 10.09/270.827.1, Lef 6-7.

ğindedir. Ayrıca bütün menkul ve gayrimenkullerine tedbir konulması diğer DP'liler gibi ailesinin maddi bakımdan zor günler geçirmesine neden oldu.
Yassıada yargılama salonunda 296 numaralı sandalyede oturduğu için "296 numarada Sanık Sami Soylu" olarak belirtilen Sami Bey'e Anayasayı İhlal Davası'nda isnat edilen suçlamalar daha dikkat çekicidir. Yassıada yargılamalarında bu dava, başta parti liderleri olmak üzere DP milletvekillerinin yargılandığı en önemli davadır. Yargılamalar ilk olarak 14 Ekim 1960 günü başlasa da asıl duruşmalar, diğer davaların görüldüğü ve iktidar mensuplarının aleyhine olduğu bir bekleyiş döneminden sonra 11 Mayıs 1961'de başladı[71]. İddianamede ve kararnamede Sami Bey, "bazı kanunlara oy vermek ve gerekli murakabeyi yapmamak suretiyle suça fer'i şekilde iştirak etmek" ile suçlandı ve "diğer 290 milletvekili ile birlikte Anayasayı çiğneme deyimine karşılık gelen tağyir, tebdil ve ilga suçuna destek verdiği için Türk Ceza Kanunu'nun 146/3[72] maddesine göre cezalandırılması" talep edildi. Bir başka ifadeyle mahkeme, Sami Bey'in DP döneminde Anayasaya aykırı şekilde Mecliste çıkan yasalara murakabe etmediği ve partiden de istifa etmeyerek partinin yasama ve siyasi faaliyetlerine destek olduğuna kanaat getirdi[73].
Bu dava sürecinde sorgusu 13 Haziran 1961 tarihli 19. Oturumda yapıldı. Özellikle 18 Nisan 1960 günü TBMM'de kurulan Tahkikat Encümeni kurulması ve Salahiyet Kanunu'na desteği hakkında cevap verdi. Burada "Tahkikat Encümeni" kurulduğu gün İstanbul'da olduğunu söyledi. Salahiyet Kanunu'nun ise "Anayasaya aykırı olmadığını, fakat meclis içtüzüğünün 16. bölümündeki hükümlerle tahkikatın rahatlıkla yürütülebileceğini düşündüğünü bundan dolayı kanunu aslında gereksiz bulduğunu" belirtti. Bunların yanında iddianamedeki "DP iktidarının diktaya dönüşmesi" ve "Meclisin murakabe görevini yapamaz hâle getirilmesi" iddialarına katılmadığını söyledi[74].
Sami Bey, Anayasayı İhlal Davası'ndaki savunmasını 10 Ağustos 1961 günü 52. oturumda yaptı. Kendi el yazısıyla on beş sayfadan oluşan savunmasını, Yüksek Adalet Divanı'na aynı gün sundu. Oldukça kapsamlı olan savunmasında özetle şunları yazdı: "Anayasaya aykırı olarak görülen Tahkikat Encümeninin ve Salahiyet Kanununun kendi döneminde çıktığından, fakat bu karar ve kanuna oy vermediğini", "Murakabe yapmamak ve partiden istifa etmemek suretiyle Anayasa'nın ihlal

---

71 Mustafa Arıkan, *Hamdi Ragıp Atademir (Hayatı Şahsiyeti ve Fikirleri)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1988, s. 155-162.

72 146. maddenin kapsamında Anayasayı ihlal suçları bulunmaktadır. DP'li tutuklu milletvekilleri, milletvekillikleri döneminde Anayasaya aykırı olarak kabul edilen yasalara Mecliste oy verdikleri gerekçesiyle yargılandılar. 146/3 fıkrası ise 146. maddenin uygulama alanını daha da genişleterek adeta torba bir madde hâline gelmişti. Bu madde ikinci fıkrada gösterilen hâllerin kapsamı dışında kalan fer'i iştirak hallerini cezalandırmaktadır. Burada da yine iştirakin tüm genel şartlarını aramak zorundayız. Bu fıkra kanunumuza 1960 ihtilâlinden sonra 6 Temmuz 1960 tarih ve 15 sayılı kanun ile girdi. Kanunun adı geçici kanundur. Ancak içeriği ve süresinin belirli olmayışı nedeniyle kanunu geçici olarak değerlendirmek mümkün değildir. Ayrıca bu kanun 2 ve 3. maddelerinde TCK'nin 125-133, 141, 142, 146, 149, 150, 163. maddelerinde düzenlenen suçların vatana ihaneti oluşturdukları ve adı geçen kanunun derhal uygulanacağı benimsenmiştir. Bkz. Doğan Soyaslan, "Anayasanın Ceza Normları Tarafından Korunması", *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 10, Yıl: 1993, s.62-63.

73 *BCA*, 10.09/4.146.9, s. 1-3.

74 Anayasayı İhlal Davası Tutanakları, C. 3, s. 1548.

edilmesine iştirak etmek suçlaması için 1924 Anayasasının 17. Maddesi uyarınca hukuki dayanaktan yoksun olduğunu ve Mecliste murakabe faaliyetlerinin takrir, konuşmalar, soru önergesi, tahkikat talep edilmesi, encümenlerde görev alınması gibi çeşitli yollarla yapabilmenin mümkün olduğunu", "DP'nin diktaya yönelişi hakkında, milletvekillerinin Türkiye'nin en ücra yerlerine dahi giderek buradaki eksiklikleri gidermeye çalıştıklarını, seçmenlere ve oylarına bu kadar kıymet veren bir partinin milletvekillerinin asla diktayı desteklemeyeceğini[75]" belirtti. Neticede Sami Bey, bütün bu suçlamaları kabul etmez ve savunmasını şu düşüncelerle tamamlar:

Evvela Allah'ın, sonra da yüksek divanınızın huzurunda açıkça ifade edeyim ki, ben suçsuzum. Masumiyetime ve kudret ve kabiliyetim nispetinde vazifemi yaptığıma samimi olarak inanıyorum. Şayet suçluluk haleti ruhiyesi içinde olsaydım, 27 Mayıs inkılabından evvel kardeşimi tedavi ettirmek üzere gitmiş bulunduğum Almanya'da siyasi mülteci olarak kalır ve milletvekillerinin radyolarla vatan hainin ilan edilerek birer birer toplanıp Yassıada'da tevkif edildiği günlerde, hesap vermek üzere alelacele 10 Haziran 1960 tarihinde yurda dönmezdim. Nezarete alınalı beri geçen 15 ay zarfından duyduğum yegâne üzüntü, karar gününe kadar hürriyetimden mahkûm kalışım ve aile efradımın düştüğü mali sıkıntıdan ibarettir. TBMM'nin ilk devresinde, yani 1920 senesinde dedem Hulusi Göksu merhum, Konya vilayetinden mebus seçilerek o karanlık günlerde, çok müşkül şartlarda içinde vazife gördü. Aradan uzun yıllar geçti. 1957 senesinde hemşerilerimin teveccüh ve gayretleri ile ben de mebus seçildi. Kudret ve kabiliyetim derecesinde ben de bir şeyler yapmaya çalıştım. Yapılan insafsızca hücumlar sebebiyle iki buçuk sene zarfında çekmiş olduğumuz huzursuzluk malum. Bu şekilde siyasi tansiyonun gün geçtikçe yükselmesi üzerine ihtilâl sonunda, teşrii vazifemin devamı sırasındaki fiil ve hareketlerimin suç teşkil etmesinden değil, sadece 27 Mayıs'ta Demokrat Parti kadrosunda mebus olarak bulunuşumdan dolayı hasbel kader Yassıada'ya sevk edildim. Bunları arzdan maksadım, mensubu bulunduğum aile övünmek değildir. Maksadım sadece, fazilet ve dürüstlük sayesinde bulunduğumuz muhitte bıraktığımız iyi intibam tesiri ile hiçbir zümre veya şahsın nüfuzundan faydalanmaksızın bu şerefli mevkie erişmek imkânını elde ettiğimizi ifade ve tebarüz ettirmekten ibarettir. Evet, bu ailenin fertlerinden biri olaraktan makûs talihimizin neticesinde Yassıada'ya geldim. Fakat gayret ve dürüstlükle geçen 22 senelik hizmetimi nazara alınarak yüksek divanımızın ittihaz edeceği âdil karar ile benim de vazifesini yapmış temiz bir insan olduğumu tescil edeceğinizden ve bu suretle bir vatan haini olmadığımın delilini vereceğinizden emin bulunmaktayım. Uhdenizdeki şerefli vazife itibariyle Allah'ın en çok takdirine mazhar olan fâni varlıklar sizlersiniz. Vereceğiniz kararın isabetine inanan insanların iç rahatlığı ile huzurunuzdan ayrılıyorum. Saygılarımla…[76]

Yüksek Adalet Divanı kararları 15 Eylül 1961 günü açıklandı. Kararlarda Sami Bey'in sorumluluğu, "*Yalnız iç tüzüğe oy vermiştir. Murakabe görevini yaptığı hakkında bir faaliyeti görülmemektedir. Fer'i iştirak hâlindedir.*" şeklinde belirtildi ve suçlu bulundu. TCK'nin 146/3. maddesi uyarınca 4 sene 2 ay ağır hapis cezasına mahkûm

---

75 *BCA*, 10.09/4.146.9, s. 1-14.

76 *BCA*, 10.09/49.146.9, s.15-16.

edildi[77]. Mahkûmiyet kararı sonrası Konya Merkez Cezaevine gönderildi. Yaklaşık bir yıl sonra Millet Meclisi 12 Ekim 1962 günü kısmi siyasi af tasarısını kabul etti. Buna göre Yassıada da 4 sene 2 ay ve 5 seneye mahkûm olanların hemen, 7 seneye mahkûm olanların meşruten tahliyeleri sağlanıyordu[78]. Böylelikle kendisi ve ailesinin yaşadığı zor günleri geride bırakarak 19 Ekim 1962 günü tahliye oldu[79]. Bundan sonra siyasi faaliyetlere katılmayacak olan Sami Bey, yaşamına serbest avukatlık yaparak devam etti. Bunun yanında 1966 yılından emekli olduğu 1977 yılına kadar Sağlık Bakanlığına bağlı Sağlık İdaresi Yüksek Okulunda Borçlar Hukuku Öğretmenliği de yaptı. Emeklilik sonrası 1992'ye kadar avukatlık yapmaya devam etti[80]. Çalışma hayatını böylelikle tamamladıktan sonra vefat ettiği 23 Mayıs 2013 tarihine kadar sakin bir yaşam sürdü ve TBMM'de yapılan cenaze merasimiyle Karşıyaka Mezarlığına defnedildi.

Sonuç olarak Yassıada yargılamalarında avukatı olan Faruk Oralbi, Sami Soylu'yu hem mesleki hem de siyasi hayatını şu bilgilerle özetler:

Sami Soylu, Konya'nın Ermenek ilçesindendir. Kültürlü bir aileye mensuptur. Dedesi Türkiye Büyük Millet Meclisinde 1. devre mebusluğu yapmış, Kuvayi Milliye ruhunu benimsemiş bir insandır. Aldığı terbiye iktizası, kendisini memleketinin hizmetine vakfetmiş, hakimlik hizmetinin mühim kısmını, büyük şehirlerde değil, öz yurdunda mahrumiyetler ve meşakkatler içinde, ifa etmiştir. 1957 senesinde kendisini Konya'da denemeye girmeye sevk eden de yine yurt hizmetidir. Son memuriyeti olan Sağlık Bakanlığı Hukuk Müşavirliğinde aldığı en yüksek derece maaş, o zaman mebus maaşı ile hemen müsavi vaziyette idi. Yukarıda da arz ettiğimiz veçhile, çok geri ve bakımsız kalmış bir yurt parçası olan Ermenek'in kalkınmasına bir yardımı olur düşüncesiyle intisap ettiği bu mebusluk hizmetinde bir gün bile şahsi menfaatini düşünmeden çalışmıştır. Avukatlık ve ticaret gibi serbest mesleklerden hiçbirini yapmamış, kendini yalnız vazifesine vermiştir. Bu sebeple de mebus olmazdan evvelki servet durumunda bir değişme olamamıştır. Bugün de eskisi gibi apartman veya kat sahibi değildir[81].

Abdullah Özbey

Yahya Bey ve Ayşe Hanım'ın ilk çocuğu olarak Mersin'in Mut ilçesinde 3 Mart 1958[82] günü dünyaya gelen Abdullah Özbey, ilköğrenimine Ermenek Atatürk İlkokulunda başladı. Ardından ortaöğrenim için ilçedeki liseye kaydoldu ve buradan iyi bir dereceyle mezun oldu. Yükseköğrenimi için hukuk alanını seçerek 1976 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini kazandı. Üniversite yıllarında öğrenciliğin yanında matbaa ve yayıncılık işleriyle de uğraştı. 1981'de mezuniyetinden sonra Adalet Bakanlığı bünyesinde çalışmaya karar verdi. Bu düşüncelerle 1982'de açılan

---

77 *Yüksek Adalet Divanı Kararları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2006, s. 264, 382; Hakkı Devrim, "İlk ve Son Celse", 1962 *Türkiye Yıllığı*, s. 109-128.

78 "Yassıada Sonrası ve Af", *1963 Türkiye Yıllığı*, s. 151.

79 *Cumhuriyet*, 19 Ekim 1962, s. 5.

80 Arslan, Parlamento Tarihi, 668.

81 *BCA*, 10.09/49.146.9, s. 23.

82 Ailesi ile yapılan görüşmede doğum tarihi ve yeri burada belirtildiği gibidir. Buna karşın TBMM'ye kendi el yazısıyla verdiği özgeçmişinde doğum tarihini 15 Eylül 1960, doğum yerini ise Ermenek olarak belirtmiştir. Bu durum doğduğu yıllarda ailesinin resmî kayıtlarda Ermenek'i tercih etmesinden kaynaklanmıştır. Günümüz aile temsilcilerinin aktardığı bilgilere bakılırsa, kendisi yakın dönemde bu bilgileri resmî kayıtlarda düzeltmiştir. Muhammed Ensar Özbey, 05 Aralık 2022 Tarihli Mülakat.

hâkimlik-savcılık sınavlarına hazırlandı ve başarılı oldu. Sınavın ardından hakimlik stajına İstanbul Sultanahmet Adliyesinde başladı. Staj sonrası vatani görevini Kocaeli/Kandıra'da yedek subay olarak yaptı. 1986 yılında idealleri doğrultusunda Gümüşhane Torul'da Sulh Ceza Hâkimi olarak göreve başlasa da yaklaşık bir yıl sonra görevinden istifa ederek memleketine döndü. İstifa sonrası madencilik alanında çalışmaya kararındaydı ve bu doğrultuda Turab Madencilik Sanayi ve Ticaret Şirketini kurdu[83].

Yaşamının bu aşamasından sonra "insanı yaşat ki, devlet yaşasın" şiarı ile sürekli olarak memleketindeki insanlara maddi ve manevi destekte bulunmayı kendine görev kabul etti[84]. Bu düşüncelerle aktif siyasete ilk adımını, 1994 yerel seçimlerinde Refah Partisi Ermenek Belediye Başkan adaylığı ile attı. Bu seçimlerde başarılı olamasa da ertesi yıl bu defa genel seçimlere yine aynı partiden milletvekilli olabilmek için müracaat etti ve aday gösterildi. Karaman milletvekili aday listesinde ikinci sırada olmasına rağmen seçilmeyi başardı ve 29 Aralık 1995 günü mazbatasını alarak 20. Dönem TBMM'ye katıldı[85]. TBMM'nin bu döneminde Dilekçe ve Anayasa Komisyonu üyeliklerine seçildi.

Milletvekilliği döneminde mensubu olduğu parti, Temmuz 1996'dan itibaren yaklaşık bir yıl hükûmet ortağı oldu. Aynı partiden Karaman milletvekili olan arkadaşı Zeki Ünal ile birlikte hazırladıkları kitaba bakılırsa iktidarın imkânlarını seçim bölgelerinin sosyal, kültürel ve ekonomik hayatına etki edecek projeleri hayata geçirmek için kullandılar. Bu kapsamda Karaman ve çevresinde 143 km olan asfaltlanmış yolun 295 km'ye çıkarılmasına öncülük ettiler. Ulaşımda yapılan benzeri yatırımlar eğitim, sağlık, tarım ve sanayi alanlarına da yansıtılmaya çalışıldı[86]. Bunlar içerisinde Ermenek özelinde yapılanlar şöyle özetlenebilir: Ermenek Belediyesine Maliye Bakanlığından 1996 ve 1997 yılları için yaklaşık 5 milyar lira ve Bayındırlık Bakanlığından 1,5 milyar lira kaynak aktarımının sağlanması. Sağlık Bakanlığı ile yapılan protokolle SSK'lı hastaların Ermenek Devlet Hastanesinde tedavi olabilmeleri. Ek kanalizasyon ve arıtma tesisi ile çevre yolunun yatırım programına aldırılması. Sel ve doğal afetlerden zararı olan 64 vatandaşa destek sağlanması, Ermenek'in afet bölgesi kapsamına alınması için Bakanlar Kurulu Kararı aldırılması ve Ermenek afet konutları inşaatının başlatılması. Ermenek-Bucakkışla yolunun Karayolları yol ağına aldırılması. Tol Medrese'nin restorasyonu ve müze hâline getirilmesi için bakanlık düzeyinde girişim. Sağlık ve belediye hizmetleri için kullanılacak araç temini[87].

Ermenek belediye sınırları içerisinde gerçekleştirilen bu desteklerin yanında civar köy ve beldelere de bu dönemde gözle görünür şekilde önemli destekler sağlandı. Genel olarak bakıldığında bunlardan öne çıkanlar şöyledir: Yerbağ, Yeşilköy, Yuka-

---

83 *TBMM Milletvekilleri Tanıtma Formu,* Abdullah Özbey, 20. Dönem, s. 1.

84 Muhammed Ensar Özbey, 05 Aralık 2022 Tarihli Mülakat.

85 20. Dönem Milletvekilliği Tutanağı, Abdullah Özbey, 29 Aralık 1995; TBMM Milletvekilleri Tanıtma Formu, Abdullah Özbey, s. 1.

86 Zeki Ünlü-Abdullah Özbey, *Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden Karaman'a Adanan Üç Hizmet Yılı*, Erkam Matbaası, Ankara 1999, s. 3-4.

87 Ünlü-Özbey, Karaman'a Adanan Üç Hizmet Yılı, s. 63-67.

rıçağlar, Yalındal, Sarvadi, Esentepe gibi bazı köy yollarının asfaltlanması. Köylerin içme suyu çalışmalarına destek. Eğitim öğretim kurumlarına maddi katkılara öncülük. Neredeyse bütün köy camilerine ayni ve nakdî yardım yapılması. Güneyyurt sulama projesine ödenek ayırttırılması. Sarıveliler-Alanya-Antalya yolunun ıslah ve asfaltlama çalışmaları yapılarak karayolları yol ağına dahil ettirilmesi. Başyayla Belediyesine İstanbul ve Konya Büyükşehir Belediyelerinden araç ve alt yapı malzemesi temini[88]. Bütün bunlara bakarak Abdullah Özbey'in seçim bölgesindeki yerleşim yerlerinin büyüklüğüne ve küçüklüğüne bakmadan mümkün olduğunca eşit düzeyde, mahallî sorunlarına katkı sunmaya çalıştığı söylenebilir.

Abdullah Özbey'in 20. Dönem TBMM'de Anayasa ve Dilekçe Komisyonu üyeliğinden çekilmek için verdiği iki önergesi[89] bulunmaktadır. Bunun yanında "kendi hükûmetleri döneminde inşaatına başlanan Karaman SSK Hastanesinin, hükûmet değişikliğinden sonra inşaatın yavaşlamasını" gündeme getirdiği Meclis kürsüsünde bir konuşması vardır[90]. Önerge ve kürsü konuşması bunlarla sınırlıyken seçim bölgesinin sorunlarını Meclis gündemine taşımada fazlasıyla aktiftir. Bu kapsamda farklı bakanların cevaplaması için 49 yazılı soru önergesi verdi. Genel olarak önergeler bayındırlık, millî eğitim, tarım ve hayvancılık, spor, diyanet işleri, su işleri gibi seçim bölgesinin yetersiz olduğu alanlarla ilgilidir[91]. Anlaşılan Abdullah Özbey, özellikle muhalefet sıralarında da seçim bölgesindeki farklı bakanlıkların iş ve işlemlerinin takipçisiydi. Ayrıca belirtilen alanlardaki yetersizlikler bölgenin kalkınmasında önemliydi ve gündeme getirilerek çözüm üretilmesi gerekiyordu.

Milletvekilliği devam ederken partisinin kapatma davasıyla karşı karşıya kalması üzerine 17 Aralık 1997 tarihinde Fazilet Partisi kuruldu. Refah Partisi'nin kapatılma ihtimaline karşı bir tedbir amacıyla kurulan bu partinin kurucuları arasında Abdullah Özbey de yer aldı. Yaklaşık bir ay sonra beklendiği gibi Refah Partisi kapatıldı. Artık siyasi ve yasama çalışmalarını diğer partili arkadaşları gibi o da Fazilet Partisi'nde sürdürdü. Özbey bu süreçte Uğur Mumcu cinayeti araştırma ve dilekçe komisyonlarında görev aldı.

Milletvekilliği bittikten sonra Ermenek'te ticari faaliyetlerine devam ederken bir taraftan da siyasi faaliyetlerden uzak durmadı ve Türki siyasi hayatına 20 Temmuz 2001 tarihinde giren Saadet Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı. Necmettin Erbakan'a siyasi olarak büyük saygı ve minnet beslediği için 2013 yılında kurulan Erbakan Vakfında istişare kurulu üyesi olarak görev aldı. Millî görüş doğrultusundaki ideal ve fikirleri, onu 23 Kasım 2018 tarihinde kurulan Yeniden Refah Partisi'ne yaklaştırdı ve kurucuları arasında yer aldı. Türkiye siyasetinde yeni olarak kabul edilebilecek bu partinin MYK ve MKYK üyesi olarak siyasi faaliyetlerini yürüttüğü bir dönemde 07 Nisan 2022 günü ikamet ettiği İstanbul'da vefat etti. Hayatının her döneminde Necmettin Erbakan'ın fikirleri doğrultusunda bir siyasi anla-

---

88 Ünlü-Özbey, Karaman'a Adanan Üç Hizmet Yılı, s. 48-63.

89 *TBMM ZC*, 20. Dönem, Cilt 58, 9Temmuz 1998, s. 360; *TBMM ZC*, 20. Dönem, Cilt 13, 5 Kasım1996, s. 116.

90 *TBMM ZC*, 20. Dönem, Cilt 57, 2 Temmuz 1998, s. 282-283.

91 https://tbmm.gov.tr/Tutanaklar/ParlamentoUyeleriTumFaaliyetleriSecimDetayAnabaslikVeUye?Ilid=Karaman (E. T. 11.12.2022)

yışa sahip olan Abdullah Özbey, evli ve dört çocuk babasıydı. Vefatı sonrası Eski Kozlu Mezarlığına defnedildi[92].

Siyasi Faaliyetleri ve Görevleri ile Türk Demokrasi Tarihinde Öne Çıkanlar

Sadi Koçaş

Mehmet Sadi Koçaş[93], Ermenek'in köklü ailelerinden Mehmet Sait Bey ve Hidayet Hanım'ın çocuğu olarak 1919'da Ermenek'te dünyaya geldi. 1928 yılında ilkokul ikinci sınıf öğrencisiyken ailesiyle birlikte İstanbul'a göç etti. Bu nedenle Koçaş'ın Ermenek'teki çocukluk yıllarına dair akrabalarının ve çok yakın birkaç sınıf arkadaşının dışında hatırladığı fazla bir şey yoktur[94]. Koçaş ailesinin İstanbul'daki ilk yılları Samatya semtinde geçtiği için Mehmet Sadi, ilkokul üçüncü sınıfı Koca Mustafa Paşa ilkokulunda devam eder, ailenin ertesi yıl Beyazıt'a taşınmasıyla ilkokulu bu semtte tamamlar.

Mehmet Sadi, yine Beyazıt'ta oturmaları nedeniyle ilkokul sonrası eğitimini İstanbul Erkek Lisesinde tamamladı. Ardından Kuleli Askerî Lisesinde okuduktan sonra Kara Harp Okulu'nu 1940 yılında, Kara Harp Akademisi'ni ise 1950'de bitirdi[95]. Aralık 1952'de gittiği İngiltere'de altı ay kaldı ve genelkurmayın emriyle teknik ve askerî sahada lisan çalışmalarına devam etti. Ayrıca Kara-Hava İşbirliği Okulunda NATO Öğretmenleri kursuna katıldı. Ağustos 1953'te yurda döndü. Bu onun ilk yurt dışı tecrübesiydi ve burada edindiği izlenimler, sonraki yıllarda idari, askerî, siyasi ve günlük yaşamında ona yol göstericisi oldu[96]. Koçaş'ın bu başarılı dil eğitimi süreci ona ilerleyen yıllarda genelkurmayda yüksek rütbelilere ve yurt dışından gelen heyetlere tercümanlık yolunu açtı ve TSK içerisindeki üst rütbelilerle rahatça temas kurdu.

Koçaş, Kara Harp Okulunu bitirdikten sonra ilk görev yeri olan Sarıkamış'a teğmen rütbesiyle 9. Kolordu 9. Topçu Alayı subayı olarak atandı. Buradaki altı yılın ardından yani 1946'da İzmir'e 12. Kolordu 112. Topçu Alayı Subayı olarak tayin edildi[97]. Binbaşılığa yükselen Koçaş, Gelibolu 2. Kolordu Kurmay Karargâhı Kurmay Subaylığından İngiltere'ye gitmeden önce en son yürüttüğü Millî Savunma Bakanlığı İstanbul Temsil Bürosu Müdürlüğüne[98] atandı. Bu görevi yürütürken Aralık 1953'de Genelkurmay'da yapılan sınavı kazandı ve Bükreş'e ateşemiliter olarak tayin edildi. Mayıs 1954'te bu ilk yurt dışı görevi olan ateşemiliterliği yaklaşık bir buçuk yıl sürdürdü. Bükreş dönüşü Türk ordusu içerisinde hükûmete karşı ilk ciddi örgütlenme

---

92 Muhammed Ensar Özbey, 05 Aralık 2022 Tarihli Mülakat.

93 Koçaş ile ilgili kısım tarafımca *Ermenek Araştırmaları I* adlı eserde yazılan *Türk Demokrasi Tarihinde Ermenekli Bir Siyasi Portre: Mehmet Sadi Koçaş* başlıklı kitap bölümünün kısaltılmış hâlidir. Detaylı bilgi için bkz. Erol Yüksel, "Türk Demokrasi Tarihinde Ermenekli Bir Siyasi Portre: Mehmet Sadi Koçaş", *Ermenek Araştırmaları I*, Edt. Hüseyin Muşmal-Erol Yüksel-Mehmet Ali Kapar, Palet Yay., Konya 2018, s. 711-732.

94 Sadi Koçaş, *Tarihte Ermeniler ve Türk Ermeni İlişkileri*, Kartaş Yay., İstanbul 1990, s. 9-10.

95 Koçaş, Tarihte Ermeniler, s. 9-10; Millet Meclisi Üyelerine Mahsus Hal Tercümesi Kâğıdı, 3. Dönem, Sicil No: 863.

96 Sadi Koçaş, *Atatürk'ten 12 Mart'a, Anılar, C. 1*, Er-Tu Matbaası, İstanbul 1977, s. 250.

97 Koçaş, Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 1, s. 419.

98 Zevkle çalıştığım yerlerin başında gelir dediği bu görevi esnasında "Çanakkale Şehitler Anıtı Yaptırma Derneği" genel sekreterliği de yapmıştır. Fakat bir müddet sonra anıtın müteahhidini "gelen raporlarda müteahhidin sadece apartmandan başka bir şey yapmamasına ve anıtın temelinin 1954 seçimlerinden önce hızlıca ihale edilmesi gerektiği kararına" tepki için istifa etmiştir. Koçaş, *Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 1*, s. 287-288.

çalışmalarının bir parçası olan Koçaş, son kıta görevim dediği Ankara 2. Ordu 1. Topçu Taburu Komutan Yardımcılığı'na atandı[99]. Bu görevlerin dışında 1961'e yani emekli olmadan önce yürüttüğü Gelibolu 2. Kolordu Harekât Eğitim Şube Müdürlüğüne kadar Genelkurmay Harekât Başkanlığı 1. Şube Subaylığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Harekât Başkanlığı Şube Müdürlüğü, Bağdat Paktı (CENTO) Askerî Karargâhı Eğitim Tatbikat ve Harekât Subaylığı, Londra Askerî Ataşeliği (1959-1961) gibi birçok görev yaptı. Senatörlük yıllarında Millî Savunma Bakanlığı Yüksek İstişare Kurulu Üyeliği[100] görevinde bulundu ve son askerî görev olarak 12 Eylül sonrası MGK Genel Sekreteri Ali Haydar Saltık'a danışmanlık yaptı[101].

27 Mayıs'a Giden Süreçte İhtilâlci Bir Kurmay Subay: Sadi Koçaş, özellikle Genelkurmay üst yönetiminde, iyi derecede dil bilmesi, prensipleri, çalışkanlığı ve mesleki yeterlilikleri ile iyi tanınan kurmay subaylardan birisi oldu. Bu durum TSK içerisinde oluşmaya başlayan ve günden güne güçlenerek 27 Mayıs'ı gerçekleştiren kurmay subaylar içerisinde de ön plana çıkmasını sağladı. Bir başka deyişle hem 27 Mayıs'tan 12 Mart Dönemine Türk siyasetine yön verenlere yakındır hem de 12 Mart Dönemindeki Başbakan Yardımcılığı ile de zaman zaman bu kişilerden birisidir. Bunu 27 Mayıs'a giden süreçte ihtilâlci subaylar arasındaki etkin çalışmalar ile sağladı.

27 Mayıs'a giden süreçte DP iktidarını yıkmak için Türk ordusu içerisinde ihtilalci asıl gizli örgütlenmeler 1956 yılından itibaren küçük gruplar hâlinde oluştu. Bunlar; Tuzla Uçaksavar Okulu Örgütü, Harp Akademisi Örgütü, Okan- Aydemir Örgütü, Talat Aydemir Hücresi, Birleşik Örgütlerin yanında bir de Koçaş Örgütü olarak isimlendirilebilecek Sadi Koçaş'ın etkin olduğu bir yapılanma vardır[102]. Bükreş Askerî Ateşeliği görevi dönüşü yani 1956 yılı sonlarında Koçaş[103], tarihte yapılmış ihtilâl ve darbeleri incelemişti. Bu sırada Genelkurmay Başkanlığı Protokol Dairesinde görevli olan Kurmay Binbaşı Koçaş, askerî müdahalenin uzun süreli

---

99 Koçaş, *Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 1*, s , 277, 282-298,359.

100 *TBMM Albümü 1920-2010, C. 2 (1950-1980)*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yay., Ankara 2010, s. 917.

101 *Milliyet*, 15 Ocak 1981, s. 10; *Cumhuriyet,* 15 Ocak 1981, s. 1.

102 Ümit Özdağ, Menderes Döneminde Ordu- Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali, Boyut Kitapları, İstanbul 2004, s. 78.

103 Yaşamının bu döneminde Koçaş, çevresinde aydın, olgun ve kültürlü bir subay olarak tanınırdı. Bükreş'teki ateşemiliterlik günlerinde hassas ve heyecanlı bir şahsiyet olan maslahatgüzar Saffet Urfi Türkiye'deki iç politik gelişmelerden Hüseyin Cahit'in hapse mahkûm edilmesi, ekonomik meseleler, Kırşehir'in kaza yapılması, muhalefet ve basına karşı bazı şiddet tedbirleri alınması gibi konularda konuşmalar yaparak Koçaş'a: *Yahu ne bekliyorsunuz, bir şeyler yapsanıza… Kim bu gidişe dur diyecek? Nerede Enverler, Niyaziler? Yoksa Türk ordusunda o eski ruh kalmadı mı artık? diye nutuk çekerdi.* Fakat Koçaş, yaşlı maslahatgüzarın konuşmalarını tebessümle karşılayarak: *Nasıl olsa bir çare kendiliğinden bulunacak, durum düzelecek* diye düşünürdü. Çünkü bu yıllarda askerî müdahaleye veya ihtilâle inananlardan değildi. Abdi İpekçi-Ömer Sami Coşar, *İhtilâlin İçyüzü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2010, s. 25; Koçaş, Bükreş dönüşü her ne kadar ihtilâller konusundaki araştırmaları sonrası doğuracağı olumsuzluklar nedeniyle ihtilâli gerekli görmese de; ihtilâlin büyük bir baş liderliği altında tatsız olaylara olanak vermeden, kan dökülmeden ve demokratik yollardan Genelkurmay içerisinde geniş tabanlı bir baskı grubu aracılığıyla yönetime müdahale düşüncesindedir. Zaman içerisinde temelde büyük değişiklik göstermeyen bu konudaki düşünceleri kendi içerisinde çelişkilidir. Çünkü Koçaş, ihtilâl fikrine sahiptir ancak ihtilâl ile ortaya çıkabilecek olumsuzlukları istememektedir. Bu durumda her türlü sivil yönetime etki ve müdahale demokratik olmayacağı düşünülürse Koçaş'ın hatıralarında belirttiği ihtilâl yönteminin hedefleri gerçekçi değildir. Koçaş, *Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 1*, s. 346.

çözüm olamayacağını bilmesine rağmen Albay Kenan Esengin ile örgüt kurma çalışmalarına başladı[104]. Başlangıçta Koçaş ve Esengin başka gruplarla birleşmeme kararı almalarına karşın kısa bir süre sonra aralarına Binbaşı Baha Vefa Karatay ile Albay Faruk Ateşdağlı'yı da alarak dört kişi olmuş ve çekirdek gruplarını oluşturarak prensiplerini belirlemişlerdir. Belirledikleri prensipler doğrultusunda ihtilâl gruplarına baş olması teklif edilen Tümgeneral Cavit Çevik *Bu kuşağa güvenim yok*, Cemal Tural ise *Bu davaya inanıyorum. Bir er olarak bile çalışabilirim. Ama tam tanımadığım bir kadronun organizatörü olamam.* diyerek teklifi kabul etmezler[105].

Bakıldığında Koçaş grubunun oluşumu ve hedefleri ilginçtir. Üyelerden ikisi aynı zamanda diğer gruplara da üyedir. Diğer taraftan ihtilâlci bir örgütün idareye el koymamayı hedeflemesi de kendi içerisinde bir çelişkidir[106]. İhtilâlci bir yapı içerisine girmiş olsa da Koçaş, yurda döndükten sonra iyimserliğini kaybetmemişti. İhtilâli hem aklından geçirmiyor hem de tasvip etmiyordu. Fakat olaylar ve iç çekişmelerin devam ederek toplumsal bir çatışmaya dönüşmesi durumunda hiç değilse ordu, yönetime müdahale ederek bir hakemlik görevi yapabilirdi. Bunun yanında ordunun da ıslah edilmesi ve özellikle politikacıların elinde bir oyuncak olmaması da gerekiyordu. Aslında Koçaş'ın bu fikirleri dönemin ihtilâlci subayları arasında yaygın olarak görülen bir düşünceydi[107].

1957 yılı ihtilâlci askerler için birçok önemli gelişmenin olduğu bir yıldır. Çünkü ağustos ayında çıkan tayinler ihtilâlci grupların birleşmeye çalışmalarını etkilemiştir. Bunun yanında birleşen gruplar 1957 Ekim seçimlerinden önce ihtilâl için harekete geçmeyi düşünseler de aralarındaki görüş ayrılıkları ve tayinler buna engel olmuştur. 1957 seçimlerinde alışıldığı üzere emekli olan generallerin veya askerlerin bir kısmı iktidar partisine katılmıştır. Bunun yanında bir grup emekli askerin ise muhalif partiye geçmesi askerler arasındaki siyasi faaliyetlerin habercisiydi.

1957 seçimlerinden birkaç ay sonra "9 Subay Olayı" denilen olay gerçekleşti. Bu olayla TSK içerisindeki gizli ihtilâlci gruplardan Samet Kuşçu'nun ihbarıyla iktidar partisi haberdar olmuştur. Ancak birisi emekli 9 subayın tutuklanması sonrası yapılan tahkikattan bir sonuç alınamamıştır. Fakat bu olay sonrasında yani 1958 yılın ikinci yarısına girilirken ihtilâl gruplarındaki üyelerin ya bağları kopmuş ya da gruplar dağılmıştı. Bunların bir kısmı istifa, yurt dışı görevi ve yurt içi tayinlerle ihtilâl gruplarından ayrıldı. Ancak 1958'in yaz aylarında Ankara'da bazı subayların çevresinde yavaş yavaş kıpırdanmalar oluştu. Tekrar harekete geçenler İstanbul grubuyla birleşmesi uygun görülmeyen Koçaş grubuydu. Bu günlerde Genelkurmay Protokol Müdürlüğü görevinden Neşriyat Müdürlüğüne geçen Koçaş, Osman Köksal ile bir araya gelerek eski konuları tekrar tartışıyorlardı. Bunun yanında Köksal ile birlikte eski arkadaşlarından güvendikleri birkaç kişiyle de bu konuşmalar

---

104 Öyle ki ihtilalci fikirlerini arkadaşı ile Genelkurmay Başkanlığı'ndaki Protokol Müdürlüğü odasında tartışacak ve dertleşecektir. Bu kişi 1946-50 yılları arasında kurmay subaylar teşkilatı ile Cumhuriyet Halk Partisi iktidarına karşı takındığı tavrı bu defa Demokrat Parti'ye karşı hisseden Kenan Esengin'dir. İpekçi-Coşar, *İhtilâlin İçyüzü*, s. 26; Örsan Öymen, *Bir İhtilâl Daha Var*, Milliyet Yay., İstanbul 1986, s. 162.

105 Koçaş, Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 1, s. 346-349.

106 Özdağ, Menderes Döneminde Ordu- Siyaset İlişkileri, s. 79.

107 İpekçi-Coşar, *İhtilâlin İçyüzü*, s. 25.

yapılmaya başlandı[108]. Bundan sonraki gelişmeler Koçaş açısından mühimdir. Çünkü bu olaydan önce Koçaş, her ne kadar ihtilal için küçük bir grupla faaliyete geçmişse de etkin değildir. Artık bundan sonra onun savunduğu fikir ihtilâlci gruplar arasında öne çıkmaya başlamıştır. Ona göre gerçekleşebilecek bir ihtilâl orta ve alt subaylarla değil, üst rütbelilerle gerçekleşebilirdi. Dolayısıyla yüksek rütbeli bir lider bulunarak Erkân Şubesi ele geçirilmelidir.

Koçaş bu düşüncesi doğrultusunda Kara Kuvvetleri Komutanı Necati Tacan[109]'ı "baş" yapabilmek için harekete geçerek fikrini aktardığı Tacan'dan da olumlu cevap aldı. Ayrıca orduda kritik yerlere atamaların yapılabilmesi için Erkân Şubesi'ne inandıkları birinin getirilmesi için Tacan'a teklifte bulundu. Fakat bu şubeye atamanın bizzat Genelkurmay başkanı tarafından yeni yapılmış olması buna mâni oldu. Bir süre beklenmesi gerekirken Tacan'ın 1958 yazında Konya'dan Ankara'ya dönerken kalp krizi neticesinde vefat etmesi üzerine Koçaş aradığı lideri kısa sürede kaybetmiştir[110].

Tacan'ın yerine atanan Cemal Gürsel ile temasa geçilmesi[111] ise 1959 Şubat ayında Gürsel'in NATO tatbikatını takip etmek için gideceği Almanya seyahatine lisan bilen bir subay olarak Koçaş'ın tayin edilmesiyle oldu. Gürsel'le konuşma fırsatını 4 Şubat 1959 günü bulacaktır. Burada Koçaş, Gürsel'e 1950'lerde ümitli bir dönemin başladığını, fakat kısa bir süre sonra Atatürk devrimlerinden tavizler verildiğini, insan haklarının fikir hürriyetlerinin kısıtlandığını, özellikle 1957-1958-1959 yıllarında durumun tahammül edilemez bir hâl aldığını söyledi. Devamında ordu içerisindeki yapılanmaları ve Orgeneral Tarcan ile kurulan ilişkileri anlatarak olayların kendilerini aştığını ve bu nedenle bir başa ihtiyaç duyduklarını belirtti. Gürsel'in cevabı kesin olarak evet değilse de hayır da olmaz[112].

Koçaş ve Köksal yeniden teşkilatlanmaya başladıklarında bu defa gruplarını geniş tutmak niyetinde değillerdi. Öyle ki Ankara'ya tayini çıkan subayların önemli bir

---

108 İpekçi-Coşar, *İhtilâlin İçyüzü*, s. 77-78.

109 Koçaş, Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 1, s. 401-409.

110 İpekçi-Coşar, İhtilâlin İçyüzü, s. 78; Özdağ, Menderes Döneminde Ordu- Siyaset İlişkileri, s. 113-115; Koçaş, Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 1, s. 401-405.

111 Koçaş, Cemal Gürsel'i ilk kez 1941 Sarıkamış'ta Albay rütbesindeyken tanımıştır. Bu günlerinde Gürsel hakkında izlenimleri oldukça iyidir. 1946 yılında Sarıkamış'tan İzmir'e tayin edildiğinde gittiği alayın komutanı da Gürsel'dir. Sarıkamış'ta çok sınırlı olan ilişkileri İzmir'de biraz daha ilerleyecektir. Koçaş ile Gürsel'in daha yakından birbirlerini tanımaları ve temasların sıklaşması ise 1958 yılında Gürsel'in Kara Kuvvetleri Komutanlığı sırasında aynı komutanlığın Neşriyat Müdürlüğünü Koçaş yapmaktadır. Koçaş, bu görev dâhilinde çeşitli vesilelerle Gürsel ile görüşerek onu etkilemeyi başarmıştır. Sadi Koçaş, "Gürsel'den Anılar", *Cumhuriyet*, 16 Eylül 1966, s. 2; *Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 1,* s. 418-422.

112 Koçaş, *Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 1*, s. 423-456; Koçaş, *Gürsel'den Anılar,* s. 2; Koçaş ve diğer ihtilâlci subaylar hatıralarında Gürsel'e baş olma teklifini Koçaş'ın yaptığını belirtirken, Talat Aydemir ise Millî Savunma Bakanlığı emir subayı Adnan Çelikoğlu'nun teklifi yaptığını iddia eder. Aydemir'in bu iddiasını 27 Mayıs'ı kendisinin liderliğindeki oluşumlarla gerçekleştirildiği düşüncesinin bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Çünkü Gürsel ile Koçaş'ın hem 27 Mayıs öncesi hem de sonraki ilişkileri ile dönemin tanıklarının söyledikleri dikkate alındığında bu iddianın gerçekliği mümkün değildir. Talat Aydemir, *Talât Aydemir'in Hâtıraları*, May Matbaası, İstanbul 1968, s. 57; Bu düşünceyi doğrulayacak bir diğer kişi ihtilâl grupları içerisinde ve Koçaş'a yakın olan subaylardan Emekli Kurmay Albay ve MBK üyesi Suphi Karaman'dır. 30 yıl sonra Cumhuriyet gazetesine röportaj şeklindeki anılarında Koçaş'ın ihtilâl sürecindeki rolünü "lider" olarak nitelendirmiş ve "9 Subay Olaydan bir yıl sonra başlayan ve 27 Mayıs'a ulaşan yeniden örgütlenme de en etkili iki kişinin hiç kuşku duymadan Sadi Koçaş ve Cemal Gürsel" olduğunu söylemiştir. Suphi Karaman, "30 Yıl Sonra Yeniden 27 Mayıs", *Cumhuriyet*, 23 Mayıs 1990, s. 6.

kısmı planlanan gelişmelerden bihaberdi. Gürsel ile sadece ikisi temas ediyor ve buna karşılık Gürsel de teşkilatın diğer üyelerini bilmiyordu[113]. İhtilâl grupları arasında 9 Subay Olayı'ndan sonra ilk toplantı Mayıs 1959'da Koçaş'ın daveti üzerine onun evinde yapıldı. Toplantı Koçaş, Köksal, Sezai Okan ve Suphi Karaman'ın katılımlarıyla iktidarın siyasal, sosyal ve ekonomik tutum ve davranışlarını gözden geçirmek amacıyla gerçekleşti. Subaylar öncelikle teşkilatın çalışma prensiplerini tespit ettiler. Buna göre merkez örgütü 14-15 kişiden ve toplantıdaki dört kişinin tanıdığı ve tasvip ettiği kişilerden oluşacağı, herkes tanıdığı ve güvendiği 2-3 kişiye açılacağı fakat diğer üç kişinin isminin verilmeyeceği, kâğıt üzerinde örgüt ve kendi kişisel bilgilerinin yazılmayacağı gibi kararlar alındı. Bunlardan başka toplantıda ihtilâl ve sonrasındaki süreç hakkında da birtakım esaslar belirlendi: Buna göre ihtilâli son çare olarak düşünüldü. İhtilâl doğar, yapılır ve başarılırsa, ordu mümkün olduğu kadar kısa bir süre yönetime el koyacak ve kendileri yönetimde görev almayacaktır. Bu sırada işler tayinle oluşturulan bir meclis aracılığıyla yürütülecek ve ordunun hakemliğinde seçimlere gidildikten sonra iktidar gerçek sahibine teslim edilecektir[114].

İhtilâlci subaylar 1959'un ikinci yarısında toplantılarını sıklaştırır. 35 kişilik atama listesindeki isimlerden çoğu ihtilâl hareketinden haberdar edilmiştir. Mayıs ayında şekillenen çekirdek kadro ve bunlara dâhil olanlar ile haricinde gruplar da oluşmaya başlamıştır. Gençlik Parkı'nda 14 Eylül 1959'da, Alparslan Türkeş'in "Millî Birlik Komitesi" nin temellerinin atıldığı toplantı dediği ve Koçaş'ın da katıldığı geniş katılımlı, iki ihtilâl örgütünün birleşmesi de denilebilecek bir toplantı tertip edildi. Bu toplantı Koçaş'ın son toplantısıdır. Çünkü bundan bir ay sonra yani Ekim 1959'da Koçaş, Londra'ya ateşemiliter olarak tayin edilerek İngiltere'ye gitmiştir. Koçaş tayinden önce Cumhurbaşkanı yaverliğine atanma imkânı bulmasına rağmen bu görevi ahlaki bulmamış ve Gürsel'e bildirmiştir. Orgeneral Gürsel bir ihtilâlci ve komitecinin böyle düşünemeyeceğini söyleyince Koçaş, ihtilâlci ve komiteci olmadığını, müdahale zorunlu olursa asker olarak davranacağını söylemiştir. Koçaş'ın ileri sürdüğü ahlaki nedenler[115] göz önüne alınsa dahi böylesine bir görevi neden kabul etmediğinin anlaşılması zordur[116]. Koçaş'ın Londra'ya tayininden sonra ihtilâlci gruplar ile Gürsel'in yakın temasını Türkeş ve Suphi Karaman sağladı[117].

---

113 İpekçi - Coşar, *İhtilâlin İçyüzü*, s. 86.

114 Sadi Koçaş, *Atatürk'ten 12 Mart'a, Anılar, C. 2*, Er-Tu Matbaası, İstanbul 1977, s. 509-511; Uğur Mumcu, *İnkılâp Mektupları*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1993, s. 55; İpekçi-Coşar, *İhtilâlin İçyüzü*, s. 87; Karaman, "30 Yıl Sonra Yeniden 27 Mayıs", s. 6; Toplantıya katılanlardan Okan, toplantının 20 Mayıs günü olduğunu belirtir. Sezai O'kan, "Bilinmeyen Yönleriyle 27 Mayıs", *Milliyet,* 29 Mayıs 1989, s. 11.

115 Koçaş'ın ahlaki neden olarak Gürsel'e söyledikleri şöyledir: ...Evvela ben yaverlik yapamam. Sonra, eğer mecbur kalır ve kabul edersem, bir şeyler söyleyip arkadaşlarımı ele veremem ama bir harekât halinde beni de karşınızda bulursunuz. Biz en güvenilir arkadaşlarımıza, sırf iktidar mensupları ile ilişkileri veya yakınlıkları var diye aramıza almadık. Bir harkâta geçmek zorunda kalsak bile işin ahlaki yollardan uzaklaşmak istemeyiz. Koçaş, Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 2, s. 518.

116 Koçaş, Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 2, s. 519-527; Özdağ, Menderes Döneminde Ordu- Siyaset İlişkileri, s. 113-115.

117 Seyhan Dündar, *Gölgedeki Adam*, Nurettin Uycan Matbaası, İstanbul 1966, s. 73; Karaman, "*30 Yıl Sonra Yeniden 27 Mayıs"*, s. 6.

Koçaş'ın ihtilâlci subaylar arasındaki rolünü yıllar sonra siyasetteki faaliyetlerini de dikkate alan Şevket Süreyya Aydemir şu değerlendirmeyle ortaya koymuştur: *Sadi Koçaş dikkate layık, mantık vasıfları güçlü hatta liderliği yadırganmayacak bir kurmay olsa gerektir. Fazla olarak ve son zamanlarda gösterdiği gibi güçlü bir parlamento adamı, akla hitabeden bir polemikçi ve hislerinde muvazeneli, araştırıcı bir insan olarak da belirmiştir. Bu vasıfları göze çarpan bir şahsiyetin daha ilk adımda hem ilk arkadaşları hem de daha sonra Gürsel üzerinde itimat telkin edici bir insan olarak belirmesini izah etmek mümkündür*[118].

Koçaş, ihtilâlci grupların oluşmasına ve bir araya gelmesine çoğu kez öncülük yapmış, bir taraftan da yapılan toplantıları kendi evinde organize etmiştir. Fakat o ordu içerisinde yapılanmanın kritik bir aşamaya geldiği sırada kendisine teklif edilen görevi kabul etmeyerek yurt dışına gitmiştir. Aslında ona verilen görev bir darbe teşebbüsünde Cumhurbaşkanı'nın hemen etkisiz hâle getirilmesiyken o bunu ahlaki bulmamış ve kimine göre kaçarcasına yurt dışına gitmiştir.

Koçaş ise anılarında Londra'ya gidişine neden olarak 13 Mart 1962'de Müşerref Hekimoğlu'nun Öncü gazetesindeki yazısını gösterir: *Bu gidişin kuvvetli, daha doğrusu ihtilâlci kafasına göre bir nedeni var… İhtilâlciler bazı güvendikleri arkadaşlarının dışarıda bulunmasını istiyorlardı. Buna bir tedbir de denilebilir. En kötü ihtimali de düşünmek zorunda idiler. Başarırlarsa, dış memleketlerde kilit yerlerde yakın arkadaşları bulunacak. Başaramazlarsa, onlar dışarı gitmek zorunda kalırlarsa, bu yakın arkadaşlarından yardım göreceklerdi. Sadi Koçaş'ın gidişinden sonra toplantılar Mustafa Kaplan'ın evinde devam etti*[119].

27 Mayıs askerî müdahalesi[120] gerçekleştiğinde Londra'da bulunan Koçaş'a haberi 27 Mayıs sabahı erken saatlerde Başkonsolos verir. Karmaşık duygular içerisine giren Koçaş, günlük programını iptal ederek büyükelçiliğe gider ve müdahalenin detaylarını öğrenir. 27 Mayıs'ı gerçekleştiren örgüt ve kişilerle ilgili pek çok iddia ortaya atılmıştır. Koçaş için ise bu yapılanma, 9 Subay Olayı ile "eski örgütlerin öteki üyeleriyle hiçbir ilişkileri kalmamak şartıyla birleşmiş" ve yepyeni bir örgütün kurulması Mart 1959'da başlamış ve Eylül 1959'da tamamlanmıştır. Dolayısıyla 27 Mayıs'ı gerçekleştirenler başlarında Gürsel'in de olduğu ve zamanla bütün silahlı kuvvetleri kapsar hâle gelen bu örgüttür. Koçaş, ilerleyen günlerde Talat Aydemir gibi birçok subayın 27 Mayıs'ı kendilerine mal etmeye çalışmalarını ise eleştirir[121].

---

118 Şevket Süreyya Aydemir, "Menderes'in Dramı", *Cumhuriyet*, 23 Nisan 1969, s. 4.

119 Koçaş, *Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 2*, s. 424-425; Benzeri bir gerekçeyi, O'kan'ın anlattıklarına bakılırsa, Koçaş ona da anlatmıştır. Ani bir gelişme olarak görülen ve O'kan'ın acı bir tebessümle karşıladığı bu açıklama şöyledir: *O'kan, ben sınava girmiştim, kazanmışım. Londra'ya ateşemiliter olarak gideceğim. İhtilâl girişiminde bulunurken sıkıntılarımız olursa, benim dışarıda oluşumun herhalde yararı olur. Onun için gitmekte pek sakınca duymuyorum ve gitmek istiyorum.* O'kan, *Bilinmeyen Yönleriyle 27 Mayıs*, s. 11; Seyhan Dündar, ihtilâl esnasında hükûmetin müdahale talebine fırsat bulması karşısında, Amerikan ilgili makamlarına ihtilâl hareketinin amaç ve hedefini izah etmek için kendisinin Washington'da bulunmasında fayda görmüş ve bu yüzden ihtilâl gruplarından ayrılarak Koçaş ile aynı dönemde Washington'a gitmiştir. Dündar, yurttan ayrılmamak için direnen Koçaş'ın gidişini de aynı gerekçeye dayandırmıştır. Dündar, *Gölgedeki Adam*, s. 73.

120 Orhan Erkanlı, 27 Mayıs'tan sonra kurulan MBK'ya Koçaş'ın alınacağı yönünde beklentisi olduğunu iddia eder. Hatta 1955-1956 yıllarından itibaren kendileriyle birlikte olan fakat 27 Mayıs günü Türkiye'de olamayan Dündar Seyhan, Talat Aydemir ve Sadi Koçaş'ın komiteye dâhil edilmedikleri için kendilerini hiçbir zaman affetmediklerini de aktarır. Erkanlı, *Anılar, Sorunlar, Sorumlular*, s. 23.

121 Koçaş, Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 1, s. 174-175.

Koçaş'a göre DP iktidarının uygulamaları askerin siyasete müdahale etme zorunluluğunu beraberinde getirmiş ve bu aynı zamanda 27 Mayıs devriminin oluşmasını sağlamamıştı[122]. Birçok Millî Birlik Komitesi üyesine göre 27 Mayıs öncesinde ihtilâlcilerin bir planı yoktur. Fakat Koçaş, bu düşünceye katılmayarak ihtilalin lideri Cemal Gürsel'in İzmir'den bir uçak ile getirilmesi ve ayın gün Ankara ve İstanbul'dan üniversitelerin önde gelen hocalarının getirtilmesi 27 Mayıs planının ikinci maddesidir. Bunun yanında ihtilâlin kansız gerçekleşmesi, mahkemesiz hiç kimseye ceza verilmemesi, yönetimi sivil idareye devretmek gibi pek çok yönüyle 27 Mayıs dünyadaki askerî darbelerden ayrılmaktadır[123].

Senatörlük Yılları: Koçaş 27 Mayıs'tan sonra Alparslan Türkeş, Sami Küçük ve Osman Köksal'dan Türkiye'ye acil olarak dönmesini isteyen mektuplar alır fakat o "zorunluluk olmazsa hiçbir görev kabul etmeyeceğini" bildirir[124]. 1961 yılı yazında Koçaş, hiç beklemediği bir sırada Gelibolu II. Kolordu Harekât Şubesi Müdürlüğü'ne atanır. Bu sürpriz denilebilecek atama Koçaş'ı emeklilik düşüncesine sevk eder. Çünkü bu tayin ordudaki teamüllere göre gerçekleşmeyen bir durumdur. Kaldı ki Koçaş, tayin yeri olarak Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alay Komutanlığını beklemektedir. Ancak TSK içerisindeki 1961 yılı gelişmeleri Cemal Gürsel'in isteğine rağmen buna mâni olmuştur[125]. Bu durumda Koçaş, TSK üst yönetiminin ricasına karşın kararlığını bozmadan 42 yaşında emekliliğini istemiştir. Emekliliğinin ilk aylarında uzun yıllar okumak istediği ancak fırsat bulamadığı kitapları okumakla meşgul olur. Bu günlerinde 27 Mayıs sonrası yeni yapılanmakta olan Millî İstihbarat Teşkilâtı İstanbul Şubesinin başına geçmesi teklifini kabul etmez[126]. Yine bu günlerde kendisine gelen politikaya girme yönündeki talepleri geri çevirir[127].

Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Haziran 1962'de General Enver Akoğlu'nun ölümüyle boşalan senatörlüğe Koçaş'ı atamak istemiştir. Bu maksatla Gürsel, Koçaş'a senatörlüğü teklif etmiş ve Koçaş emeklilik öncesinde reddettiği senatörlüğü bu defa kabul etmiştir. Neticede yedi ay gibi kısa bir emeklilik döneminden sonra Koçaş, "benim için faal devlet yönetimine geçiş" dediği kontenjan senatörlüğüne 7 Temmuz 1962'de ilk kez[128] getirilirken, 1964 Haziran'ında ise senato üyelerinin üçte birinin yenilenmesi sürecinde Cumhurbaşkanı Gürsel tarafından 6 yıllığına tekrar atanmıştır[129].

Koçaş'ın senatörlüğe başladığı günlerde Cumhuriyet Senatosu'nun üyesi olan Nadir Nadi'nin onun hakkındaki izlenimi; *Sadi Koçaş o zamanlar heyecanlı, devrimci bir gençti. Çocukluğunda ilkokul öğrencisi iken bir 19 Mayıs bayramında Cumhuriyet'e gönde-*

---

122 Sadi Koçaş, "Bardağı Taşıran Damla", *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1968, s. 2.

123 Sadi Koçaş, "Cemal Gürsel'i Anarken", *Cumhuriyet*, 14 Eylül 1970, s. 2.

124 Koçaş, Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 2, s. 667-670.

125 Koçaş, Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 2, s. 837-871.

126 Koçaş, *Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 2*, s. 891-922; Sadi Koçaş, *Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 3*, Tomurcuk Matbaası, İstanbul 1977, s. 1067-1074.

127 Koçaş, Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 3, s. 1115-1118.

128 *Cumhuriyet*, 8 Temmuz 1962, s. 3; Yedi aylık emeklilik süresi onun için "düşme ve boş kalma" yada "General De Gaulle'nin tabiri ile çölü geçiş" dönemidir. Koçaş, *Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 3*, s. 1141.

129 Koçaş, Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 3, s. 1370.

rilmiş, babamın yardımı ile gazetede bir günlüğüne başyazarlık yapmıştı. Duygusal, kendine güveni az bir arkadaştı. Koçaş, bir girişimi göze almadan önce sorar soruşturur, en çok da Osman Köksal'a danışırdı[130] şeklindedir.

Aylar süren yalnızlıktan sonra Koçaş, senatoda gerek yaptığı görevlere gerekse yasama faaliyetlerine bakıldığında faal senatörlerinden birisidir. Siyasi anlayışının temelini Türkiye gerçeklerini araştırarak sadece ülkenin çıkarları doğrultusunda gördüğü fikirlerin savunuculuğuna oturtur. Siyasi prensip olarak "hiçbir donmuş fikir veya grubun adamı olmamayı", "yasacı ve meşruiyetçi olmayı" ve "herhangi bir örgütle açık ya da gizli temas ve toplantılara katılmamayı" kendisine düstur edinmiştir. Bunun yanında siyasi fikir olarak 1965 yılında İnönü'nün ortaya attığı, Türkiye gerçeklerine ve çağın anlayışına en uygun ve Türk milleti için en yararlı gördüğü "ortanın solu" anlayışını benimsemiş ve bu doğrultuda da Cumhuriyet gazetesinde "sorunlarımız ve gerçekler" adıyla oluşturulan köşede makaleler yazmıştır[131].

Koçaş, senatodaki siyasi faaliyetlerinin yanı sıra çeşitli konularda yazmayı da ihmal etmez. Bu paralelde gazete yazılarının en yoğun olduğu 1965 ve 1966 yıllardır. Bunlardan bazıları şunlardır: 13 Haziran 1965 Petrol Davamız, 19 Ekim 1965 Turizmde Aile İşletmeciliği, 22 Ocak 1966 Ortadoğu'nun Kaderi, 7 Mayıs 1966 Politikacı ve Devlet Adamı, 12 Temmuz 1966 Memur ve Rejim, 27 Temmuz 1966 Parlamento Hâkimiyeti ve Hükûmetlerin Murakabesi, 3 Ağustos 1966 Dostlarımızı Uyarma, 13 Ağustos 1966 Hedef Olan Millî Servet, 9 Eylül 1966 Silah Başına, 21 Eylül 1966 Petrol Boru Hattı. Koçaş, sonraki günlerinde bu yıllar kadar olmasa da siyasi faaliyetlerinin yanı sıra Cumhuriyet gazetesinde çeşitli konularda yazmaya devam eder. Özellikle Cemal Güsel'in vefatının birinci yılı olan 14 Eylül 1967'de başladığı "Cemal Gürsel'i Anarken" isimli yazılarını 1972 yılına kadar sürdürür. 1967'den sonra her ne kadar belirli bir aralıkta yazmamış olsa da yazdığı yazılar daha çok dış politika ağırlıklıdır. Bu yazıların tarih ve isimleri şunlardır: 22 Kasım 1967 Kıbrıs Üzerine Son Söz, 31 Ocak 1968 Jeopolitik ve Stratejik Araştırmalar, 15 Temmuz Dost Bir Ülke: Tunus, 21 Eylül 1968 Avrupa'nın Kaderi, 10 Kasım 1968 Muhtaç Olduğumuz Kudret, 24 Haziran 1969 İtibarlı Devlet, 22 Mart 1970 Türk Hava Yolları, 26 Nisan 1970 Küçük Bir Hesap, Atatürk ve Atatürkçülük vurgusuyla 3 Temmuz 1970 Parçalanma Yutulursun. Bahsi geçen yıl aralığında iç siyasetteki çalkantıları asker-siyasetçi ilişkilerinin dengesi ve iç politikada hükûmetin adımlarının ordu içerisinde oluşturabileceği rahatsızlıkları içeren 16 Kasım 1968 tarihli "Bardağı Taşıran Damla" ve yine hükûmetin uygulamalarını 27 Mayıs öncesinde

---

130 "Nadir Nadi'nin Anıları", *Cumhuriyet,* 28 Ekim 1980, s. 8.

131 Koçaş, *Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 3*, s. 1140-1141; Koçaş, bu makalelerinde Kemalizm, Sosyal devlet ve demokrasi anlayışımızdaki aksaklıklar ve bunlara çözüm önerilerini işlemiştir. Sadi Koçaş, "Sorunlarımız ve Gerçekler: İçinde Bulunduğumuz Karışık Durum", *Cumhuriyet*, 6 Aralık 1965, s. 2; Sadi Koçaş, "Sorunlarımız ve Gerçekler: Sosyal Adalet", *Cumhuriyet*, 8 Aralık 1965, s. 2; Fikri olarak kendisini böyle tanımlarken Türkiye'de Komünizme karşı mücadele edilmesi ve bununda sosyal adalet ile olabileceğini savunur. "Sadi Koçaş ve Komünistlik İftiraları", *Toplum Dergisi*, C: 2, S: 38, s. 20-21.

olduğu gibi Anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla 9 Aralık 1968'de "Anayasa Diyor ki" isimli, adeta uyarı mahiyetindeki, yazıları dikkat çekicidir[132].

Kıbrıs Sorunu Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna gelmeden önce hükûmet Kıbrıs konusunun iç yüzü ve izlenen politikayı dünya kamuoyuna, devlet başkanlarına ve devlet adamlarına hem anlatmak hem de Türkiye lehine bir kamuoyu oluşturmak için heyetler oluşturmuştur. Bunlardan Irak, Kuveyt, Mısır, Ürdün, Suriye ve Lübnan'ı kapsayan iyi niyet heyetine Sadi Koçaş başkanlık etti[133]. Keza 1964 yılında Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay'ın önerisi ile kurulan Huzur Komisyonu'nun sözcülüğüne seçildi[134]. Koçaş'ın senatoda üstlendiği en kritik görevlerden birisi Senato Kontenjan Grubu Başkanlığı'dır. Uzun yıllar boyunca birbirlerine karşı dostluk ve karşılıklı saygı taşıyan Gürsel ile Koçaş'ın arası 1965 yılında Gürsel'in Suat Hayri Ürgüplü'yü Başbakan olarak tayininden sonra Millî Birlik Komitesi'nin kararına paralel olarak açılmıştır. Her ne kadar bu durumla ilgili net bir kayıt olmasa da Millî Birlik Komitesi'nin Gürsel'e karşı tavrı sonrası Koçaş, Kontenjan Grubu Başkanlığından hiçbir açıklama yapmadan sessizce istifa etmiştir[135].

Koçaş, senatörlük yıllarında mecliste farklı konularda yazılı veya sözlü soru önergeleri vermiştir. 25 Eylül 1962'de Adalet ve İçişleri Bakanlarının cevaplandırması talebiyle Cumhuriyet gazetesindeki bir yazıyı kaynak göstererek irtica faaliyetleriyle ilgili sözlü soru önergesi vermiştir[136]. Bundan başka "Türkiye'de yabancı ve kurumlara ait üs veya tesisler[137]" ve Adalet Partisi Çorum Senatörü Dr. Zeki Arsan'ın bir yıl sağlık sorunu nedeniyle parlamentoya devam edememesi üzerine senatörlüğünün düşürülmesi yönündeki sözlü soru önergesidir[138]. Bunlardan başka Kıbrıs sorunuyla ilgili "Millî politika çalışmaları[139]", "yabancı devletlerle yapılan ikili antlaşmaların mahiyetleri[140]" ve "Personel kanununun ne zaman uygulanacağı[141]" konularında Başbakan'dan sorduğu soru önergeleri vardır. Ayrıca Koçaş'ın "Millî Eğitim politikası ve öğretmenler" ve "Boğaziçi köprüsünün inşası" hakkında reddedilen araştırma önergeleri mevcuttur[142]. Bakıldığında Cumhuriyet Senatosunda diğer kontenjan senatörlerine göre oldukça faal bir üye olan Koçaş, bulunduğu 7 yasama yılında farklı bakanlara 36 "yazılı sorular ve cevaplar" yöneltmiş, 9 defa çeşitli konularda önerge sunmuş, 20'nin üzerinde demeç ve söylevler yapmak için meclis kürsüsünde bulunmuş ve yaklaşık olarak 70 defa senatonun gündemlerine

---

132 Cumhuriyet gazetesinde belirtilen tarihlerde ikinci sayfada yazmıştır. Koçaş, siyasetçi kimliğine paralel olarak yazılarında "Senatör" ve "Konya Milletvekili" unvanını kullanmıştır.

133 "Nadir Nadi'nin Anıları", *Cumhuriyet*, 29 Ekim 1980, s. 10; Üç kişilik bir iyi niyet heyeti, 28 Aralık 1964 tarihinden 19 Ocak 1965 gününe kadar sırayla Irak, Kuveyt, Ürdün, Suriye'yi resmen ve gayrı resmî olarak Lübnan'ı ziyaret etmiştir. Bkz. *Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (CSTD)*, 4. Dönem, Cilt 23, 21 Ocak 1965, s. 288.

134 *Cumhuriyet*, 19 Kasım 1964, s. 1.

135 *CSTD*, 4. Dönem, Cilt 25, 16 Şubat 1965, s. 244; *Cumhuriyet*, 17 Şubat 1965, s. 1.

136 *Cumhuriyet*, 26 Eylül 1962, s. 1-5.

137 *Milliyet*, 10 Nisan 1965, s.1.

138 *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1964, s. 1-7.

139 *Cumhuriyet*, 22 Mart 1966, s. 1.

140 *Cumhuriyet*, 29 Mart 1966, s. 1.

141 *BCA*, 30.01/54.325.6; *Cumhuriyet*, 24 Mayıs 1966, s. 7.

142 Özgişi, Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosu, s. 102.

bağlı olarak söz almıştır. İlginç olan 1962'den 1969'a kadar kontenjan senatörü olarak çeşitli vesilelerle yoğun bir şekilde senato gündeminde bulunmuş iken, CHP'den siyaset yaptığı yıllarda daha az yasama faaliyeti yürütmüştür. Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisine bakıldığında bu yıllarda sadece 2'şer kez "demeçler ve söylevler", "söz alanlar" ve önergeler listesinde ismi görülür[143].

Senatörlükten Aktif Siyasete Geçiş: Cumhuriyet senatosunda münferit ve bağımsız bir politikacı olarak çalışmaları sırasında umduğu ve istediği kadar faydalı olamadığını düşünen Koçaş, politikaya bir siyasi parti içinde devam etme kararı alır ve Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a bu düşüncesini söyledikten sonra 17 Ekim 1968'de CHP'ye katılır[144]. Bu tarihten itibaren 1969 seçimlerine hazırlanmak için sekiz aylık bir sürede 14 il ve pek çok ilçeyi ziyaret ederek CHP örgütleriyle temas kurar ve aynı zamanda gözlemlerde bulunur. Siyasi hayatının bu yıllarından Koçaş'ın önünde iki yol vardır. Bunlardan birisi Haziran 1970'teki Senato seçimlerine hazırlanmak, diğeri 12 Ekim 1969 milletvekili seçimlerine girmektir. Konya senato seçimlerine 1970'te katılamayacak olması nedeniyle, 1969 milletvekili seçimlerine katılma kararı alır[145]. Koçaş'ın Konya'yı seçim bölgesi olarak tercih etmesinde bu yıllarda Konya'nın bir kazası olan Ermenekli olması belirleyici olmuştur. Çünkü memleketine aidiyet duygusu Koçaş'ın bu kararında belirleyicidir.

Temmuz 1969'da Koçaş, dönemin seçim kanunundaki ön seçimin bir gereği olarak seçimlerden önce Konya parti teşkilatıyla temasa geçmiştir. Bu günlerden itibaren Konya ve çevresinde çalışmalar yürütür fakat o yıllar öncesinde olduğu gibi seçim kanunundaki ön seçimlere "Türkiye'de demokrasi kültürünün henüz yeterince olgunlaşmadığı" düşüncesiyle karşıdır. Bu düşüncesini seçimler öncesindeki siyasi izlenimleri de haklı çıkarmıştır. Ona göre ön seçimler "sırat köprüsü" mahiyetindedir[146]. Aslından Koçaş'ın bu değerlendirmeleri İnönü'ye yakın CHP'li bir siyasetçinin izlenimleri olarak görülmelidir. Bunun yanında seçimlerin yoğun siyasi tartışmalar içerisinde geçtiğinin de bir göstergesidir.

Koçaş 12 Mart öncesinde hükûmetin politikalarından ve ülkedeki sosyo-ekonomik gelişmelerden "Tarih boyunca hiç bu hâle gelmemiştik." diyecek kadar rahatsızdır. Bu günlerde işçi, öğrenci, öğretmen, mühendis, polis, mülki erkân gibi devletin bütün maddi ve manevi güçleri arasında rahatsızlıklar mevcuttur. Bunların yansıması olarak da sokaklarda hükûmete karşı sürekli gösteriler artarak devam etmektedir. Bütün bu gelişmelerin de tek sorumlusu olarak Koçaş, gazetedeki yazısında "suçlu ayağa kalk" diye seslendiği hükûmeti gösterir[147]. Bu günlerde bir başka yazısında devlet kadrolarında mevcut eksiklikler ve yozlaşmalardan yakınarak muhalif düşüncelerini gazete sütunlarına yansıtır[148]. Koçaş için 12 Mart öncesi ve günlerinde muhakkak olan ise muhalif bir siyasetçinin ötesinde Adalet Partisi'nin neredey-

---

143 Bu konu hakkında bkz. *TBMM Tutanak Dergisi*, Üyelere Göre Tüm Tutanak İstatistiği, Sadi Koçaş (Mehmet Sadi Koçaş). E. T.: 22 Eylül 2018.

144 *Milliyet*, 18 Ekim 1968, s. 1; *Cumhuriyet*, 18 Ekim 1968, s. 7.

145 Sadi Koçaş, *Bir Seçim Böyle Geçti*, Truva Yay., Ankara 1970, s. 15-16.

146 Cihad Baban, "Günden Güne", *Cumhuriyet*, 2 Nisan 1970, s. 2; Koçaş, *Bir Seçim Böyle Geçti*, s. 16-44.

147 Sadi Koçaş, "Suçlu Ayağa Kalk", *Cumhuriyet*, 10 Şubat 1971, s. 2.

148 Sadi Koçaş, "Bir Kadroya Muhtacız", *Cumhuriyet*, 22 Ocak 1971, s. 2.

se bütün uygulamalarını sert bir dille eleştiren yazıları ve düşüncelerinin mevcut olduğudur[149]. Koçaş'a göre 12 Mart öncesi Türkiye, *27 Mayıs gibi acı bir tecrübeye rağmen siyasi partiler ve bazı politikacıların ıslah kabul etmez ihtirasları, buna bazı kişilerin yakın geçmişi bile unutacak kadar beceriksiz ve basiretsiz tutumları yüzünden ülkenin yeni bir keşmekeş içinde olduğu açıktı*. Öyle ki 12 Mart'tan önceki aylar içinde, aklı başında olan herkes, her an bir şeyler bekliyordu. Bu gözlemleri aslında onun siyasi umutsuzluğunun yanında toplumun aydın kesiminin "politika ve politikacılara olumsuz" düşünceleridir. Böylesine bir düşünce içerisinde Koçaş ilki 1968'de, ikincisi de muhtıradan önceki haftalarda yani Mart 1971'de, uygulamaya koyamayacağı politikadan ayrılma kararı alır. Koçaş'ın 27 Mayıs öncesi ve sürecinde ihtilâlci fikirleri doğrultusunda pek çok siyasî çözüm ve öngörüsü olmasına rağmen aradan yaklaşık on yıl geçtikten sonra hem de bir siyasetçi olarak artık karamsardır. Bunun nedeni ve aynı zamanda 12 Mart'ın gerçekleşmesi ona göre şu gerekçelerledir: ..*27 Mayıs ilkelerinin ve 27 Mayısçılığın uğradığı akıbet, siyasî partilerin gerek birbirleri ile olan ilişkileri, gerekse ülkede vatandaşlar arasındaki bölünme; politikacıları ve onların kışkırttıkları bir zümrenin Atatürk ilkeleri ve din sömürücülüğü konusunda 27 Mayıs'tan önceki durumu aynen devam ettirmeleri, üstelik buna bir de 27 Mayıs sömürücülüğünün eklenmesi, politikacılar hakkındaki çeşitli suiistimal iddialarının yalnız sokakta fısıltı veya dedikodu şeklinde değil, basında ve politikada her gün tartışılır hâle gelmesine karşılık bir yasal işlem yapılmasına olanak vermeyişi; bütün bunlara ek olarak, bir süreden beri artan aşırı sağ-sol çekişmeleri, ayaklanma, kavga, öldürme, soygun, kaçırma olayları ülkeyi tam bir kaos içine sokmuştu*[150].

Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş: Türkiye Cumhuriyeti 1960 yılında meydana gelen askerî darbenin şokunu tam manasıyla atlatmadan, 12 Mart 1971'de Millî Güvenlik Kurulu üyesi de olan Genelkurmay Başkanı ile üç kuvvet komutanı Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı ve hükûmete TRT haber akışında yayınlattıkları bir muhtıra verildi. Bu olaydan sonra Koçaş'ın ifadesiyle Türkiye, "hiçbir günü diğerine benzemeyen üç yıl" yaşayacaktır. Her ne kadar Koçaş katılmasa da kimi aydınların "karanlık bir devir" olarak niteleyeceği bu yılların ilk sekiz aylık kısmında Koçaş, hem en yetkili hem de en sorumlu kişilerinden birisidir[151].

12 Mart Muhtırası[152] Türkiye'de siyasi kamplaşma ve ayrışmaların daha da derinleşmesine neden olmuştur. Bunun yanında 12 Eylül'e kadar siyasetçilerin birbirini suçladığı bir süreci de başlatmıştır. Gençlik hareketlerinin ve parlamento dışı siyasi

---

149 Sadi Koçaş, "İktidar Felsefesi", *Cumhuriyet*, 13 Mart 1971, s. 2.

150 Koçaş, *Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 1*, s. 176-177; Koçaş'a göre bu günlerde Cumhurbaşkanı Gürsel, Başbakan da İnönü olsaydı benzeri gelişmeler asla olmazdı. Fakat Koçaş'ın bu düşüncesi, her iki şahsiyetle olan ikili ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Sadi Koçaş, *Atatürk'ten 12 Mart'a Anılar, C. 4*, Tomurcuk Matbaası, İstanbul 1977, s. 1872.

151 Sadi Koçaş, *12 Mart Anıları*, Tomurcuk Matbaası, İstanbul 1978, s. 7.

152 Emre Kongar, 12 Mart askerî darbesinin fikir babalığını bir anlamda Sadi Koçaş'ın yaptığını fakat başaramadığını iddia eder. Bunu yanında Koçaş ve 12 Mart muhtırası ilişkisi hakkında değerlendirmesi şöyledir: *Koçaş'ın sola ve demokrasinin geliştirilmesine açık fikriyatı, kendi iç hesaplaşmasına yönelmiş Silahlı Kuvvetler hiyerarşisi içinde, bu hiyerarşi anti-komünist bir yapıda olduğu için rağbet görmedi ve etkisiz kaldı; darbe "Atatürkçülük" adı altında koyu bir baskıya ve sola karşı bir harekete dönüştü.* Emre Kongar, "Asker-Siyaset İlişkilerinde Unutulan Notlar IV", *Cumhuriyet*, 23 Haziran 2003, s. 6.

mücadelelerin sabotaj, soygun ve cinayet boyutlarına ulaşması üzerine verilen bu muhtıra ile AP Hükûmeti istifa etti ve çok partili siyasi hayat askıya alındı. 12 Mart Muhtırasından 1973 seçimlerine kadar, ülkeyi askerlerin denetimindeki teknokratlar yönetti. Bu dönemde siyasi rejim, ordunun hazırladığı biçimde yeniden düzenlendi ve Anayasa'da geniş kapsamlı değişiklikler yapıldı.

12 Mart Askerî muhtırası hiç kuşkusuz Türk ordusunun 27 Mayıs'tan sonra siyasete açık bir müdahalesidir. Muhtıradan sonra seçimle gelmiş Demirel Hükûmeti istifaya zorlanarak, yerine partiler üstü bir hükûmet kuruldu. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın hükûmet kurma görevini, partilerle yaptığı görüşmeler neticesinde tarafsız senatörler arasından bir kişiye vereceği yönünde kamuoyunda bir beklenti vardır. Fakat Sunay görevi Cumhuriyet Halk Partili Nihat Erim'e verdi[153]. İnönü bu süreçte gerek askerin siyasete müdahalesine gerekse hükûmeti Erim'in kurmasına karşı bir politika yürüttü. Tam bu noktada Koçaş, Erim-İnönü ilişkilerinin yumuşatılmasında aracılık görevi yaptı. Bunun yanında Erim'in Başbakanlığı kabul ve CHP'den istifa mektubunu Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine bizzat Koçaş yazdı[154]. Dolayısıyla Koçaş, Erim Hükûmetinin kuruluşunun her aşamasında bulundu

Haddizatında partiler üstü hükûmeti kuracak kişinin Erim olmasında Koçaş'ın bir parça da olsa rolü oldu. Erim, ayrılmaz dostu Koçaş'a, soğuk ama güven verici ve heyecanlı kişiliğinin de etkisiyle, hükûmetin kuruluş aşamasında "*aman Koçaş yanımdan ayrılma kabineyi birlikte kuracağız*" demiştir[155]. Neticede Cumhurbaşkanı ve Nihat Erim'in askerî çevrelerce tanınmadığı için ordu ile ilişkilerini başlangıçtan itibaren Koçaş yürüttü[156]. Erim Hükûmetini Koçaş'ın kurduğuyla ilgili yaygın iddiaların yanında Koçaş'ın hükûmette kontenjanının olduğu da iddia edilmiştir[157]. Bu bile Koçaş'ın Hükûmetin kuruluşunda ne kadar mühim bir rol üstlendiğini anlamak için yeterlidir[158]. Koçaş'ın hatıralarına bakıldığında ise Erim Hükûmetinin üzerinde önemli bir etkisinin olduğu muhakkaktır. Fakat bunu sayısal bir ifadeyle netleştirmek güçtür. Sadi Koçaş, Nihat Erim Hükûmetin kurulması sürecinde, Cumhurbaşkanı ile ilişkilerinde her iki tarafça da güvenilen bir kişi olması nedeniy-

---

153 Erim'e bu görevin verilmesinde *bir parça* da olsa rolü olan kişi Koçaş'tır. Bkz. Kurtul Altuğ, *12 Mart ve Nihat Erim Olayı*, Yedi Gün Yay., Ankara 1973, s. 23.

154 Nihat Erim'in basın danışmanı Kurtul Altuğ, henüz daha Erim Hükûmeti kurulmadan önce Erim'in çalışma odasında Koçaş'ın bulunduğunu ve Nihat Erim'in ilk yazılı vesikası olan Başbakanlığı kabul ile CHP'den istifa mektubu bizzat Koçaş'ın yazdığını belirtir. Bkz. Altuğ, *12 Mart ve Nihat Erim Olayı*, s. 2-3; Koçaş, *12 Mart Anıları*, s. 7- 55.

155 Koçaş, *12 Mart Anıları*, s. 59-60; Nitekim hatıralarında Erim'de, Sunay ile hükûmet kurulması sürecindeki Koçaş'ın rolüyle ilgili şu diyalogu aktarır: *... Sunay "Nasıl, Sadi Koçaş'tan memnun musun" diye sordu. Ben de kendisine "Çok memnunum, hükûmeti kurarken, bakanları tespit ederken bana çok yardımcı oldu" dedim. Sunay bana şöyle cevap verdi: "Oh iyi sevindim, o senin aynı zamanda askerî müşavirliğini de yapar."* Bkz. Nihat Erim, *12 Mart Anıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s. 197.

156 Altuğ, *12 Mart ve Nihat Erim Olayı*, s. 5-6; Hükûmetin ilk kuruluş aşamasında Erim, Koçaş'a ilk önce dışişleri bakanlığını sonuna kadar açık bırakacağını olmazsa kendisinin tek yetkili başbakan yardımcısı olması için öneride bulunmuş fakat Koçaş dışişlerinde yeterli bulunmadığı gerekçesiyle teklifi kabul etmemiştir. Bunlardan başka kabinedeki Koçaş'ın göreviyle ilgili Cumhurbaşkanı İçişleri Bakanı olmasını istemesine rağmen o bunu da kabul etmemiştir. Koçaş, *12 Mart Anıları*, s. 61-71; Altuğ, *12 Mart ve Nihat Erim Olayı*, s. 15-16.

157 Altuğ, 12 Mart ve Nihat Erim Olayı, s. 10.

158 Ali Haydar Soysüren, *12 Mart Döneminde Nihat Erim Hükümetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2014, s. 215.

le önemli rol oynamıştır. Koçaş, bazı günler üç defa Cumhurbaşkanlığına giderek gelişmeleri Cumhurbaşkanı'na aktarmış, buna karşın Cumhurbaşkanı'nın gelişmelere ilişkin görüşlerini de Nihat Erim'e iletmiştir.

Koçaş, 12 Mart Muhtırası sonrası 1971'de kurulan ve onun *"hem askerlik dönemim hem de yasama döneminden daha fazla tecrübeye sahip olduğum sekiz ay"* dediği partiler üstü Nihat Erim Hükûmetinde idari ve siyasi işlerden sorumlu Başbakan Yardımcılığı[159] görevinde bulundu. Basında Sadi Koçaş ve diğer Başbakan Yardımcısı Atilla Karaosmanoğlu, Erim'in gözbebekleri olarak gösterildi.

Kabine içerisindeki farklı siyasi yapılardan oluşan partiler üstü hükûmette ilk çatışma 5 Nisan'da hükûmet programı için Erim'in Meclis konuşmasında yaşandı. Başbakanın konuşması hükûmetin Demirel[160]'in oylarına bağımlı olduğu gibi yorumlanması sonrası Koçaş'ın da dâhil olduğu 10 kabine üyesi istifanın eşiğine gelmiştir. Nisan 1971'de bazı şehirlerde anarşik olaylar sonrası 11 ilde sıkıyönetim ilan edilmesiyle beraber silahlı kuvvetler temsilcisi olan Koçaş'ın ismi bir kez daha öne çıkacaktır[161]. Yine bu günlerde İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Elrom'un kaçırılması sonrası alınan tedbirler, tutuklamalar ve TRT'den okuduğu hükûmet bildirisiyle Koçaş ismi kamuoyunda sıkça yer almıştır[162]. Bunların yanında Koçaş, hükûmet programının anlaşılmasına katkı sunacağı düşüncesiyle "Atatürkçülük kampanyası başlatılması" ve bütün siyasi partilerin buna destek vermesi doğrultusunda Sivas Kongre'sinin yıl dönümünde Sivas'ta yaptığı konuşma siyaset gündeminde uzun tartışmaları beraberinde getirmiştir[163].

Hükûmet kurulduktan sonra Koçaş-Erim ilişkileri hükûmet kurulmadan öncesi gibi değildir. Bunun nedeni Koçaş'ın hükûmet içerisindeki reformcu yapısıdır. Sadi Koçaş'ın TRT'nin ve üniversitelerin özerkliğinin kaldırılmasına ilişkin Anayasa değişikliğine karşı çıktığı, bu nedenle Erim'le sert tartışmalara girdiği ve istifaya kalkıştığı iddialar arasındadır. Neticede sekiz ay sonra yani 3 Aralık 1971'de "hükûmet programının ve reformların uygulanmasına imkân kalmadığı", "TBMM'de güvenoyu almış olan hükûmet programında öngörülen ve 12 Mart muhtırasında yapılmaları şart koşulan reformlara olanak verilmediği", "Atatürk ilkelerine dönüşün önlendiği", "yetkisiz kişilerin hükûmet icraatına karıştıkları, engel oldukları ve kendi başlarına hükûmet adına yasa dışı icraatta bulundukları" gibi gerekçelerle siyasi tarihimizde 11'ler diye anılan arkadaşlarıyla beraber hükûmetten istifa etti. I. Erim Hükûmetinin "çatısını kuran adam" olarak da anılan

---

159 Altuğ'a göre Koçaş pek çok kişi tarafından sadece gazete sayfalarından bilinmektedir. Erim'in Koçaş'a göre daha popüler ve etkili olması Koçaş'ın başlangıçta zorluk çekmesine neden olmuştur. Altuğ, *12 Mart ve Nihat Erim Olayı*, s. 6-7.

160 Koçaş, gerek senatörlük yıllarında gerekse CHP'den milletvekili olduğu yıllarda Demirel ile sık sık siyasi polemiklerle karşı karşıya gelmiştir. *Ortam Dergisi*, S: 6, 5-12 Temmuz 1971, s. 4-5; *Ortam Dergisi*, S: 66, 13-20 Eylül 1971, s. 2-3.

161 Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayın, İstanbul 2010, s. 358; Altuğ, *12 Mart ve Nihat Erim Olayı*, s. 45.

162 Soysüren, 12 Mart Döneminde Nihat Erim Hükümetleri, 267-268; Erim, 12 Mart Anıları, s. 225.

163 Soysüren, 12 Mart Döneminde Nihat Erim Hükümetleri, 314-315.

Koçaş, II. Erim Hükûmetinde görev almamış ve 1973 seçimlerine de katılmayarak siyasetten çekildi[164].

Siyasetten Ayrılışı ve Eserleri: İsmet İnönü'nün partinin yeni politikalarını benimsemediğini belirterek CHP'den istifa etmesinden[165] sonra 5 Kasım 1972'de partiden istifa eden sekiz parlamenter arasında Koçaş da vardır[166]. Artık ikinci kez köşesine çekilen Koçaş 1976'dan itibaren anılarını kendisine karşı yapılan suçlamalara bir cevap niteliğinde olmadan yazma kararı alır. Bir döneme onun bakışıyla ışık tutacak mahiyette olan hatıralarının yanında yazdığı kitapları da mevcuttur. Bunların dışında Koçaş, özellikle Türkiye'nin çeşitli problemlerine ait sosyal, ekonomik, tarihî ve siyasi konularda Cumhuriyet, Akşam ve Ulus gazetelerinde devamlı, diğer gazete ve dergilerde zaman zaman yazılar neşretmiştir. Koçaş siyaset sonrası çok fazla göz önünde bulunmayarak sakin bir yaşam sürer ve özellikle anılarını yazmakla meşgul olur. 1980-1990'lı yıllarda zaman zaman sağlık sorunlarıyla uğraşan Koçaş, Ocak 1998'de İstanbul'da vefat etmiş ve sade bir törenin ardından Zincirlikuyu Aile Mezarlığı'na defnedilmiştir[167].

Sonuç olarak Türk demokrasi tarihinde Ermenek gerek seçimlere katılımı gerekse siyasî gelişmelere karşı ilginin yüksek olduğu idari yerleşim yerlerinden birisidir. Hem böylesine bir coğrafyada doğmuş hem de çocukluğunun bir kısmı burada geçmiş asker kökenli bir siyasetçinin yakın dönem Türk siyasetindeki yeri ve şahitliği açısından Mehmet Sadi Koçaş önemli bir şahsiyettir. 27 Mayıs'a giden süreçte ordu içerisinde gizli örgütlenmelerde lider denilebilecek rolüyle askerî darbenin başarıya ulaşmasında Koçaş'ın faaliyetleri etkili olmuştur. Aslında onun 27 Mayıs ile 12 Mart sürecinde Türk siyasetine yön veren kişilerle teması ve siyasî faaliyetleri bu yönüyle gerçekleşmiştir.

Lütfi Doğan

İsmini Türkiye Cumhuriyeti'nin 11. Diyanet İşleri Başkanı olarak geniş kitlelere duyuran Lütfi Bey, Ahmet Mevlüt Efendi ve Hatice Hanım'ın çocuğu olarak 1927 yılında Güneyyurt beldesinde dünyaya geldi. Karaman'da başladığı ilk öğrenimine İstanbul'da devam etti. Kadırga İlkokulu, Kumkapı Ortaokulu ve İstanbul Lisesi'nden sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne kaydoldu. Bir süre sonra Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Klasik Şark Dilleri Bölümü'ne geçiş yaptı ve buradan 1949 yılında mezun oldu. Ardından Arap dili ve İslami ilimlerde bilgisini geliştirmek ve lisans üstü çalışmalar yapmak için Baas yönetiminde bulunan Şam Arap Dili ve İslami Bilimler Fakültesine kayıt yaptırdı. Burada İslami ilimler üzerine 3 yıl çalışmalar yaptıktan sonra 1952 yılında Türkiye'ye döndü ve lisans öğrenimini yaptığı üniversitenin İlahiyat Fakültesi Kelam Bölümü'ne asistan oldu. Öğrenim hayatı süresince iyi derecede Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenen

---

164 *Milliyet*, 12 Mart 1978, s. 5; Sadi Koçaş Başbakan yardımcılığı döneminde Türk dış politikasının önemli gündem maddelerinden birisi olan Kıbrıs için 15 Mayıs 1971 tarihinde Bakanlar Kurulunca Millî Savunma, Dışişleri, Maliye, Dış Ekonomik İlişkiler, Sanayi ve Ticaret Bakanlarından oluşan Kıbrıs Komitesi'ne başkanlık etmiştir. *BCA*, 30.18.1.2/066.33.13.

165 İsmet İnönü, *Defterler (1919-1973)*, (Haz.) Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2017, s. 922.

166 *Cumhuriyet*, 6 Kasım 1972, s. 1.

167 *Cumhuriyet,* 13 Ocak 1998, s. 3.

Lütfi Bey, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde hazırladığı "En-Nizâm Fi Usuli'd-Din ve Eş'ari Ekolü" başlıklı teziyle İlahiyat Doktoru unvanını aldı[168].
İlahiyat alanında uzmanlığını yaptığı sırada bir taraftan da Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde gezici vaiz olarak görev yaptı ve çalışma hayatına bu kurumda devam etti. Kurumun başkanı olacağı yıla kadar Diyanet İşleri Başkanlığında yaptığı görevler şu şekilde sıralanabilir: 1952-56 Ankara Üniversitesi Kelam Asistanlığı ve Ankara gezici vaizliği (Yozgat, Çorum, Tokat, Amasya ve çevre ilçeleri), 1956-57 yedek subay olarak askerlik hizmeti, 1958-62 Ankara İmam Hatip Okulu Arapça öğretmenliği, 1962-64 Ankara Müftülüğü, 1964-72 Diyanet İşleri Dini Eserler İnceleme ve Müşavere Heyeti Üyeliği, Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliği, Toprak Bölge Müdürlüğü idare şefliği ve Din İşleri Başkanlığı Müfettişliği [169].
1972 yılı Lütfi Bey'in yaşamında önemli bir dönüm noktasıdır. Zira bu yıl 12 Mart sonrası kurulan partiler üstü hükûmetlerden Ferit Melen Hükûmeti onu 11. Diyanet İşleri Başkanı olarak atadı. İlginç olan selefi de aynı isimli Lütfi Doğan[170]'dır[171]. Lütfi Bey atandığı dönemde Diyanet İşleri Başkanı olabilmek için aranan şu özelliklere haizdir: Din öğrenimi veren yüksek dereceli okul veya fakültelerden en az birinden mezun olmak, din görevlisi olarak memlekete en az 10 yıl veya din eğitimi veren müesseselerde meslekî öğretim görevlisi olarak 15 yıl çalışmış olmak, Arapça bilmek[172]. Başkanlığı süresince, Demokrat Parti Döneminden itibaren başlayan gelenek üzerine, ibadethaneler dışında da "ruhanî elbise" giymesine izin verildi[173]. Başkanlığı döneminde Türkiye Diyanet Vakfı'nın kurulmasına öncülük etti. Öyle ki günümüzde Vakıf, ülkemizde 1.003 şube sayısına ulaştı ve dünyanın 149 ülkesine eğitimden kültüre, sosyal ve hayri hizmetlerden din hizmetleri destekleme ve uluslararası faaliyetlere kadar geniş bir sahada aktif faaliyetler yürütmektedir[174]. Bu vakfın kuruluşunun dikkat çeken özelliği ise kurumlar tarafından kurulan Türk Kara Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı, Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı, Trafik Vakfı, Türkiye Polis Vakfı gibi kendisinden sonraki vakıflara ilham kaynağı olmasıdır[175]. Esasında Lütfi Bey, hayatı boyunca insanlara faydalı olmayı şiar edindi. Engelliler başta olmak üzere yardım amaçlı sivil toplum kuruluşlarında önemli roller üstlendi. Ayrıca görevleri ve yaşamı süresince sosyal yardım kuruluşlarına ve bunların kampanyalarına daima destek verdi. Örneğin Suriye'de öğrenciliği sırasın-

---

168 *Millet Meclisi Üyelerine Mahsus Hâl Tercümesi Kâğıdı*, Sicil No: 1376, s. 1; Çağatay Benhür - Murat Ardıç, "Ermenekli Bir Portre: Diyanet İşleri Başkanı ve Siyasetçi Kimliği İle Lütfi Doğan", *Ermenek Araştırmaları I*, Edt. Hüseyin Muşmal-Erol Yüksel-Mehmet Ali Kapar, Palet Yay., Konya 2018, s. 598-599.

169 *Millet Meclisi Üyelerine Mahsus Hâl Tercümesi Kâğıdı*, Sicil No: 1376, s. 1; *BCA*, 30.11.1/304.12.14; *BCA*, 30.11.1/316.5.14; *BCA*, 30.11.1.0/433.54.17, s. 2.

170 Lütfi Bey genellikle 10. Diyanet İşleri Başkanı Lütfi Doğan ile isim benzerliğinden dolayı karıştırılır. Selefi Lütfi Doğan, 1930 Gümüşhane doğumludur. O da siyaset atılan Diyanet İşleri Başkanlarındandır. 1973-1980 Cumhuriyet Senatosu Erzurum üyesi ve TBMM 19, 20 ve 21. Dönem Gümüşhane milletvekilidir. Bkz. *TBMM Üyelerine Ait Özgeçmiş Bildirimi*, Sicil No: 2268, s. 1.

171 *BCA*, 30.18.1.2/286.61.18.

172 Benhür - Ardıç, "... Lütfi Doğan", s. 600.

173 *BCA*, 30.18.1.2/291.90.18.

174 https://tdv.org/tr-TR/kurumsal (E.T 15.11.2022)

175 Lütfi Doğan, "35. Yılın Gururunu Yaşıyoruz", *Türkiye Diyanet Vakfı Haber Bülteni*, S: 100, Ocak-Mart 2010, s. 74-75

da hacca gidenlerin sağlık konularında bazı sorunlar yaşandığını görerek müftülük döneminde 'Hacılar Derneği' adında bir STK kurdu[176].

Lütfi Doğan'ın Diyanet İşleri Başkanlığı görevi, 16 Temmuz 1976 günü Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün imzaladığı kararname ile sona erdi[177]. Birkaç hafta sonra da Başbakanlık Uzman Danışmanlığı görevine atandı[178]. 1977 yılına gelindiğinde siyasete atılmaya karar verdi ve genel başkanlığını Bülent Ecevit'in yaptığı CHP'den Malatya milletvekili adayı oldu. Lütfi Bey, Ecevit'in yaklaşık %42 oranında oy alarak kazandığı bu seçimlerde, CHP'den Malatya milletvekili oldu[179]. Seçimlerden sonra kurulan hükûmette devlet bakanı oldu fakat hükûmet güven oyu alamadığı için bakanlığı kısa sürdü. Ocak 1978'e gelindiğinde Bülent Ecevit, yeniden hükûmet kurdu. Lütfi Doğan yine kabinede Diyanet İşleri Başkanlığından sorumlu devlet bakanıydı. Bu durum, parti içerisinde güvenilen milletvekillerinden olduğunun kanıtı gibiydi. Lütfi Bey, milletvekilli olarak çalışmalarında özellikle Diyanet İşleri ile ilgili konularda öne çıktı. Özellikle Müslüman coğrafyalara ve ülkelere TBMM'yi temsilen giden parlamento heyetine ya başkanlık etti ya da içeresinde yer aldı. Bu kapsamda yaptığı yurt dışı seyahat ve temasları şunlardır: Ekim 1978'de Sovyetler Birliği, Orta Asya ve Kazakistan Müslümanları Yönetimi Başkanı'nın resmî davetlisi olarak Türkiye'yi temsil etmek üzere oluşturulan heyetle birlikte Sovyetler Birliği seyahati[180]. TBMM'den heyetle birlikte 1978'de Suriye ve Suudi Arabistan ziyareti[181]. Başkanlığındaki heyetle Mekke'de yapılacak Hicret'in XV. yüzyılını Kutlama Hazırlıkları Ulusal Komiteleri Başkanları Toplantısı'na iştirak etme[182] ve kendisinin 1979'da Ürdün Evkaf ve Din İşleri Bakanı Kâmil El-Şerif'in çağrılısı olarak Amman'da düzenlenen İslam ve Çağdaş Akımlar konulu konferansa katılımı[183]. Görüleceği üzere bakanlığı döneminde faaliyetleri Diyanet İşleri ile sınırlı kalmamış, İslam ülkeleri ve Müslümanlarla Türkiye ilişkilerine de katkı sunmuştur. Bu yönüyle Türk siyasi hayatında da başarılı bir grafik çizmiştir. Kendi sorumluluk alanında benzeri aktif faaliyetlerine karşın Mecliste yasama faaliyetlerine katılımda öne çıkan isimlerden değildir. Birleşimlerde Diyanet İşleri Başkanlığının 1978,1979,1980 yılı bütçeleriyle ilgili sadece üç kez söz almıştır.

Kendisinden önceki Diyanet İşleri Başkanları ile mukayese edildiğinde Lütfi Doğan'ın iki önemli özelliği vardır. Bunlardan birincisi, lisans eğitimini İlahiyat alanında değil, başka bir alanda yapmasıdır. Bu, o güne kadar Türkiye'deki olağan Diyanet İşleri Başkanları için istisnai bir durumdur. İkincisi ise 12 Mart ara rejimi tarafından Başkanlık görevine getirilmesi ile selefi Lütfü Doğan'ın aksine Demirel başkanlığında kurulan milliyetçi cephe hükûmetlerine kadar tutucu-İslamcı çevre-

---

176 Lamia Levent Abul, "Dr. Lütfi Doğan ile Röportaj", *Diyanet Dergisi*, S: 327, 2018, s.51; Benhür - Ardıç, "... Lütfi Doğan", 597.

177 *BCA*, 30.18.1.2/350.125.8.

178 *BCA*, 30.11.1.0/433.54.17.

179 Milletvekili Seçilmiş Olanlara Ait Tutanak, *Lütfi Doğan*, 17 Haziran1977.

180 *BCA*, 30.18.1.2/375.180.20.

181 BCA, 30.18.1.2/376.187.13

182 *BCA*, 30.18.1.2/377.202.10.

183 *BCA*, 30.18.1.2/380.245.1.

lerin dışında bir çizgi ile Başkanlık görevini sürdürmesidir[184]. Ayrıca Başkanlığı döneminde Papalığın Hristiyanlık dışındaki dinlerle diyalog kurulması yönündeki çağrısına olumlu yaklaştı. Bu konuda Papalığın Müslümanların Ramazan ayını tebrik etmesi üzerine Lütfi Bey de, geleneğin dışına çıkarak, Hristiyanların Noel yortusunu kutladı. Aslında ona göre Papalığın diyalog çağrısı, Avrupa'da ateizm ve materyalimin yükselmesine karşılık Hristiyanlık aleminin birtakım değişiklikler yapma ihtiyacından başka bir şey değildi ve Batı, Haçlı Seferleri Dönemindeki Müslümanlara bakışından bir şey değiştirmemişti. Böyle düşünmesine karşılık diyalog çağrısına kayıtsız kalmaz ve düşüncelerini davetli olarak gittiği Vatikan'da da belirtir[185].

Milletvekilliği döneminde Mecliste yasama çalışmaları ve siyasi faaliyetlerden ziyade Diyanet İşleri Başkanlığının faaliyet alanına giren çalışmalar yürüttü. Siyasi prensip olarak din ile siyasetin birbirine karıştırılmaması gerektiğini düşünüyordu. Bakanlığı döneminde sadece Diyanet alanında işlerle meşgul olması ve güncel siyasi tartışmalara girmemesi bu düşüncenin ürünü olarak açıklanabilir. Siyasi yaşamı sonrası Ankara'da sakin bir yaşamı tercih etti ve 22 Ocak 2018'de vefat etti.

Fikret Ünlü

Yakın çevresinde doğaya, sanata, kültüre ve bütün canlılara saygı duyması ve en önemlisi de sporcu kişiliği ile tanınan Fikret Ünlü[186], 10 Mart 1943'te Ali Bey ve Feride Hanım'ın ilk çocuğu olarak Güneyyurt (Gargara)'un toprak damlı bir evinde dünyaya geldi. Babasının işi gereği sık sık kasaba dışında bulunması nedeniyle eğitimi öncesi onunla daha çok dedesi Süleyman Çavuş ilgilendi. Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele gazisi olduğu için yörede "Çavuş" olarak anılan dedesi, çocukluğunda onu etkileyen en önemli kişidir. Çocukluğunda Toroslardaki kırsal yaşamın çeşitli yönlerini coşkulu bir şekilde yaşadı ve bu durum onun bütün yaşamına tesir etti. Zira yaya yolu dışında yolun dahi olamadığı kırsal bir Anadolu kasabasındaki yoksulluk ve yoksunluğa rağmen çalışkan ve üretken insanların gündelik yaşamı hareketlidir ve çocuklar da bu sürecin bir parçasıdır[187].

İlköğrenimine çocukluğunu geçirdiği Güneyyurt beldesinde başladı. Bu günlerde 1950 seçimleri yaklaşıyordu ve aile büyükleriyle birlikte Ermenek'te yapılan DP mitingine katıldı. Mitinge katılabilmek için beldesinden Ermenek'e saatlerce yürümüştü. Yaşadığı tecrübeyi yıllarca unutmadı ve kendi ifadesiyle bu onun yaşamının ilk siyasi yürüyüşüydü[188]. Başarılı bir ilkokul döneminde sonra İvriz Öğretmen Okulu'nun sınavlarına katıldı. Öğretmen olabilmek için girilen bu ilk aşamayı başarıyla geçti. Ardından ilk defa doğup büyüdüğü coğrafyanın dışına çıkarak 1955-1956 eğitim öğretim yılında İvriz Öğretmen Okulu'na kaydoldu.

---

184 Rıdvan Akın, "Geçmişten Günümüze Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Tarihi İşlevi", Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020/2, s. 574-575.

185 Leyla Tavşanoğlu, "Haftanın Konuğu", *Cumhuriyet*, 12 Mayıs 2006, s. 12.

186 Zülfü Livaneli, "Torosların Bilge Evladı", *Bir Ağaç Gölgesi Gibi Geldi Geçti*, Doğan Kitap, İstanbul 2020, s. 11.

187 Çocukluk döneminde yaşadığı kasabanın ve gündelik yaşamın özellikleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Fikret Ünlü, *Bir Ağaç Gölgesi Gibi Geldi Geçti*, Doğan Kitap, İstanbul 2020, s. 17-46.

188 Ünlü, Bir Ağaç Gölgesi Gibi Geldi Geçti, s. 36.

Yaşamının genelinde olduğu gibi İvriz Öğretmen Okulu'nda spor ve sosyal faaliyetlere katılımıyla öne çıkan öğrencilerden oldu. Okulun futbol ve basketbol takımlarının değişmez oyuncusu oldu. Ayrıca trampet takımının şefiydi. Eğitim yıllarında benzer faaliyetleri ona hem lider öğrenciler arasında olmasını hem de okullar arası müsabakalara katılarak ülkenin birçok farklı yerini görmesini sağladı.

Fikret Ünlü için 1964; eşi Ülker Hanım ile tanışması, Öğretmen Okulu'nu bitirmesi, Diyarbakır Ergani Sincik Köyü'ne sınıf öğretmeni olarak atanması, ideali olan Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümüne hazırlanma ve kazanması gibi yaşamına yön veren önemli gelişmelerin yaşandığı bir yıldır. Üniversite yıllarında da izcilik, kayak, yüzme gibi faaliyetlerde öne çıkan öğrenciler arasındadır. Alanıyla ilgili aktif öğrenciliğinin yanında ayrıca öğrenci topluluklarında faal çalışmalar yürüttü. 1966'da Türkiye'de öğrenci olayları başladığında Gazi Eğitim Öğrenci Dernek Başkanlığı bunlar arasındadır. 1967'de mezuniyeti sonrası Kayseri Mimar Sinan İlköğretmen Okuluna beden eğitimi öğretmeni olarak atandı. Burada beş yıl öğretmenlikten sonra Konya Maarif Kolejine tayin oldu. Kolejde öğretmenliğinin üçüncü yılı olan 1974'te Cumhuriyet Halk Partisi ile Millî Selâmet Partisi koalisyon hükûmeti kurdu. Bu hükûmet döneminde Konya Millî Eğitim Müdürlüğü beklentisi olsa da Millî Eğitim Müdür Yardımcısı olarak görevlendirildi. Ekim 1974'te başladığı bu görevi CHP iktidarı devretmesinden sonra Mayıs 1976'da sona erdi. İki yıl süren bu bürokrasi deneyiminden sonra beden eğitimi öğretmenliğine geri döndü. Bu günlerinde eğitimciliğindeki tecrübelerine karşın uzak yakın demeden Konya'nın farklı okullarına görevlendirilmekteydi. Zaman zaman sürgün edildiği duygusuna kapılsa da o siyasi mücadelesinden vazgeçmedi ve yoğun uğraşlarla Konya TÖB-DER Başkanı oldu. Bu sırada 1977 seçimleri yaklaşmaktaydı ve TÖB-DER Başkanı olarak Ecevit'in Konya'daki seçim kampanyasını açıkça destekledi[189].

1978'e gelindiğinde Ecevit Hükûmeti, Fikret Ünlü'nün tecrübe ve birikimlerinden faydalanmak istedi. Seçimler öncesi Konya'daki siyasi çalışmalarının da etkisiyle 1978 Şubat'ında Gençlik ve Spor Bakanlığı Beden Terbiyesi Genel Müdür Yardımcılığına atandı. Çok geçmeden kamuoyunda CHP'ye yakınlığının da etkisiyle genel müdür yardımcıları arasında öne çıkmaya başladı. Bu durum ona kısa süre içerisinde genel müdürlük yolunun açılması demekti. Nitekim öyle de oldu ve 14 Aralık 1978'de Gençlik ve Spor Bakanı Yüksel Çakmur'un teklifi, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün onayı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı Beden Terbiyesi Genel Müdürü olarak ataması yapıldı[190].

Göreve geldiği zaman sporda köklü değişiklikler yapmanın planlarını yapıyordu. İlk iş olarak İtici Güç Yönetmeliği'ni çıkartmak oldu. Döneminde amatör sporcu ve kulüplerin desteklenerek geliştirilmesi gibi sporda adımlar atıldı. Ne var ki hayata geçirmeyi düşündüğü projeler kısa sürede bazı basın ve siyasi çevrelerin eleştirilerine neden oldu. Dönemin basın çevrelerinde tanınan Hıncal Uluç, Devrim Sağıroğlu, Erol Yaşar, Metin Gören'in desteğine karşın basın ve siyasi çevrelerin açık

---

189 Ünlü, *Bir Ağaç Gölgesi Gibi Geldi Geçti*, s. 67-100; *BCA*, 30.11.1.0/498.19.15, s. 1-5.

190 *BCA*, 30.11.1.0/493.131.20, s. 1-3; Ünlü, *Bir Ağaç Gölgesi Gibi Geldi Geçti*, s. 102.

hedefi hâline geldi[191]. Sporda devrim yapmak iddiasıyla geldiği genel müdürlük görevinden 16 Şubat 1979 tarihinde başka bir göreve atanmak suretiyle alındı. Görevleri süresince idealleri ve fikirleri doğrultusunda hareket etmekten hiç çekinmedi. Bu yapısının izleri genel müdürlükten alındığı soruşturma dosyasında da bulunmaktadır. Burada görevden alınma gerekçesi kayıtlara şu şekilde geçti: *Bakanlığa bağlı bir kuruluşun başında olduğu hâlde Bakanlıkla eşgüdümlü bir çalışmaya yanaşmamış, sürekli uyarılara rağmen bağımsız bir çalışmaya yönelmiş, bu da kamu hizmetini gereğince yerine getirmesini engellemiştir. Örneğin: İlgili bu göreve atandıktan sonra 657 sayılı yasanın 15. maddesine devamlı olarak aykırı hareketlerde bulunmuştur. Bakanlıkça bir genelge yayınlanarak yasa hükmü anımsatılmış ve uyulması istenmiş ise de Bakanlık emrine uymayarak yasaya aykırı bu davranışları devam etmiştir. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü ile ilgili bir konuda Sayın Bakana yöneltilen soru önergesi üzerine bilgi istenmesine dair Bakanlık yazısı ivedi ve günlü olduğu hâlde uzun süre yanıtlamamış ve bunun nedenini (sehven unutulmuştur) diye açıklamıştır. Spor etkinliklerinde bölgeler arası dengeli bir dağıtım yerine bazı bölgelere açık bir ağırlık tanımış ve uyarılara rağmen buna devam etmiştir*. Soruşturmaya Konya Valiliğinin de dahil olduğu dosyasından anlaşılmaktadır. Valilik tarafından Konya'daki görevleri dönemiyle ilgili Ünlü hakkında; siyasi ve ideolojik amaç taşıyan bildiri yayımladığı, Millî Eğitim Temel Kanunu'na aykırı tutum ve davranışlarda bulunduğu, çevrede öğretmenler, öğrenciler ve veliler arasında bozgunculuk yaptığı ve huzursuzluk çıkardığı, millî eğitim amaç ve ilkelerine aykırı bir tutum ve davranışta bulunduğunu Bakanlığa rapor edildi[192]. Siyasi gerekçelerle görevden alındığı açıktır. Nitekim basına da görevden alınma nedeni Ünlü'nün siyasi hareket etmesi olarak yansıdı. Buna karşın Ünlü, görevden alınmasından hükûmeti sorumlu tutar ve siyasi hareket ettiği gibi iddiaları kabul etmez: *Yasaların bana verdiği yetkileri kullandım. Ortada beni düşüren hükûmetin sorumluluğu var. Alnımın akıyla gidiyorum*[193]. Neticede bu gelişmelerle genel müdürlükten alınarak Gençlik ve Spor Bakanlığına müşavir olarak atandı. Bu görevdeyken kısa bir süre bakanlığın uzman kadrosuna düşürülse de 12 Eylül Askerî Darbesi'ne kadar bakanlık müşavirliğine devam etti. Bir taraftan da *Cumhuriyet* ve *Politika* gazetelerinde düşüncelerini çekinmeden yazdı. 12 Eylül sonrası Gençlik ve Spor Bakanlığında uzman ve şube müdürlüğü görevlerini icra etti ve 20 Ekim 1982'de yeniden bakanlık müşaviri olsa da[194] bir süre sonra aktif siyasete atılmak için istifa etti. Maddi bakımdan zor günler yaşadığı ve SODEP'ten politikaya hazırlandığı bu günlerde Ermenek'in tanınmış iş adamlarından dayısı Hurşit Akpınar'dan maden şirketinde müdürlük teklifi aldı ve kabul etti. Uzun yıllar bürokrasiden sonra artık çalışma hayatında madencilik ve yoğunluklu olarak da aktif siyaset vardı[195].

Aktif siyasetinin ilk döneminde Deniz Baykal ile tanıştı. Türkiye'nin en önemli on siyasetçisinden birisi olarak gördüğü Baykal, onun için "siyasi hayatının en temel

---

191 Ünlü, Bir Ağaç Gölgesi Gibi Geldi Geçti, s. 103-107.

192 *BCA*, 30.11.1.0/498.19.15, s. 1-5.

193 *Cumhuriyet*, 20 Şubat 1979, s. 10.

194 *BCA*, 30.11.1.0/570.63.14, s. 4.

195 Ünlü, Bir Ağaç Gölgesi Gibi Geldi Geçti, s. 109-113.

dayanak noktası" durumundadır. 1983'te kurulan SODEP, 1985 yılında Halkçı Parti ile birleşerek SHP oldu. SHP'de 1995'te CHP ile birleşti. Bu süreçte SODEP ve SHP'de parti meclisi üyeliği, genel sekreter yardımcılığı ve genel saymanlık yaptı. Ayrıca 1991-1995 yıllarında Başbakan başdanışmanlığı görevinde bulundu[196]. Söz konusu dönemde yapılan 1987 ve 1991 genel seçimlerinde önce Konya, ardından İzmir kontenjan adayı olarak seçimlere katıldı, fakat parti üst düzey yöneticisi olmasına rağmen milletvekili seçilemedi[197].

1995 seçimlerinde hem Fikret Ünlü hem de Türk siyasi tarihi bakımından ilginç bir gelişmeye yaşandı. Başbakanlık başdanışmanlığı görevinden istifa ederek seçimlerde milletvekili adayı olmaya karar verdi. Önce Konya'dan aday olmak istedi fakat parti yönetimi onu Karaman listesinden aday gösterdi. Buna saygı duyarak Karaman'da seçim çalışmalarına başladı. Başlangıçta seçilebileceği konusunda karamsardı fakat Karaman milletvekili kontenjanının 2'den üçe çıkarılması bu riski ortadan kaldırdı ve çalışmalarını daha da yoğunlaştırdı. Ancak seçim sürecinde bu defa parti yönetiminin kendisi yerine başka bir adayı Karaman listesinden aday göstermesi onun için tam bir sürprizdi. Nadir olarak karşılaşılacak bu gelişme karsısında siyasi mücadelesine başka bir partide devam etme karar verdi ve DSP'ye katıldı. Seçim sürecinin tam ortasında eşine az rastlanacak şekilde parti değiştirmesi aslında birtakım olumsuzlukları beraberinde getirdi. Buna karşın o kararlılığından hiçbir şey kaybetmedi. Aksine çalışmalarına daha fazla konsantre oldu. Zaten seçim bölgesinde tanınan ve güvenilen bir simaydı. Neticede siyasi örneğine az rastlanacak bu olayın sonucunda 12 Eylül sonrası siyaset yaptığı parti yerine 1970'lerde desteklediği ve bürokratı olduğu Bülent Ecevit'in partisinden Karaman milletvekili seçilmeyi başardı[198].

20. Dönem TBMM'deki milletvekilliğinin son aylarında Bülent Ecevit'in kurduğu 56. Hükûmette spordan sorumlu devlet bakanı oldu. 21. Dönem TBMM için 18 Nisan 1999'da yapılan seçimlerde memleketi Karaman'dan yeniden milletvekili seçildi ve kurulan 57. Hükûmette tekrar spordan sorumlu devlet bakanı oldu. Bu onun hem hayali hem de Beden Terbiyesi Genel Müdürü olduğu zamanda gerçekleştirmeyi düşünüp yapamadığı projeleri hayata geçirmek için fırsattı. Dikkat çekici olan ise Ecevit'nin kurduğu hükûmetlerde spor denildiğinde ilk akla gelen kişi olmasıydı. Bu sebeple olsa gerek "spordaki kader ortağı" Bülent Ecevit idi[199]. Eğitimci ve spor bakanı olarak öncelikli hedefleri şunlardı: Spor Şûrası, Bilgi Paylaşım Projesi, Üniversiteler Spor Haftası, Toplumsal Kalkınmada Gençlik Projesi, Yüzü Gönüllü Yüz Tesis Kampanyası, Yarım Kalan Tesisleri Tamamlayın Adınızla Yaşayın Projesi, Atletizmi Geliştirme Projesi, İstanbul Olimpiyat Oyunları, Avrupa Futbol Şampiyonası, Başarı Ödülleri. Her ne kadar bakanlığı döneminde bu projelerin

---

196 Ahmet Yıldız, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM XXII. Dönem (2002-2007)*, C. III, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay., Ankara 2012, s. 671.

197 Ünlü, Bir Ağaç Gölgesi Gibi Geldi Geçti, s. 127-129.

198 Ünlü, Bir Ağaç Gölgesi Gibi Geldi Geçti, s. 134-140.

199 İrfan Neziroğlu-Tuncer Yılmaz, *Koalisyon Hükümetleri,* C. 3, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları, Haziran 2015, s. 2722-2725; Ünlü, *Bir Ağaç Gölgesi Gibi Geldi Geçti*, s. 141.

gerçekleşmesini hedeflese de bunların bir kısmını hayata geçirebildi. Özellikle uluslararası spor organizasyonlarının Türkiye'ye getirilmesinde istenen sonuç alınamadı. Buna karşın onun döneminde futbol, güreş, halter gibi spor branşlarında uluslararası başarılar kazanıldı[200]. Bakanlığı döneminde spor müsabakalarının televizyonlardan şifresiz şekilde yayınlanarak geniş kesimler tarafından izlenmesi ve Türkiye'de spora bütün boyutlarıyla yön verecek "Yüksek Spor Konseyi" kurulması gibi gerçekleştiremediği projeleri de oldu.

Fikret Ünlü'nün bakanlığı döneminde seçim bölgesi Karaman, özellikle spor ve eğitim altyapı yatırımları bakımından zenginleşti. Karaman merkezde olimpik yüzme havuzu ve atış poligonu ile Ermenek, Kılbasan, Kazımkarabekir, Ayrancı, Sudurağı, Taşkale'ye spor alanlarının yapılması belirtilebilir. Bunların dışında tarım, eğitim ve bayındırlık alanında birçok yatırıma öncülük etti: Çocukluğunun geçtiği Güneyyurt'ta Tarımsal Sulama alt yapısı, Karaman Merkez Hakkı Teke Yatılı Bölge Okulu, Temizel Ünlü Bilgisayar Lisesi, Millî Piyango Fen Lisesi, Ermenek Fikret Ünlü Yatılı İlköğretim Bölge Okulu ve İMKB Anadolu Öğretmen Lisesi.

2002 yaz aylarında iktidarın büyük ortağı DSP'de 53 milletvekilinin istifası yaşandı. Fikret Ünlü ise bu süreçte istifa veya diğer milletvekilleriyle birlikte hareket etme düşüncesinde değildir. Aksine bu günlerde iki dönem bakanlıktan sonra yaşamında aktif siyaseti yeterli görmektedir ve bırakmayı düşünmektedir. Böyle düşünmesine karşın yakın dostu Kemal Derviş'in CHP'ye katılmasının da etkisiyle hem kamuoyu hem de hükûmet onun tavrını merak etmektedir. Neticede İstanbul'da golf turnuvasında oyuncu iken Başbakan Bülent Ecevit, telefonla bu konuyu sormuştur. Fikrini Ankara'ya gelince arz edeceğini belirtse de Ecevit, Fikret Ünlü hakkında hızlıca azil kararnamesi hazırlattı. Gelişmeleri haber alan Fikret Ünlü azil kararının Cumhurbaşkanı'na sunulmasından önce istifa etti[201]. Bu günlerde partiler 3 Kasım 2002'de yapılacak olan seçimlere hazırlanmaktaydı. Bunun da etkisiyle birkaç gün sonra eski kırgınlıkları bir kenara bırakarak "solda birleşme noktası" olarak gördüğü CHP'ye katıldı[202].

3 Kasım 2002 seçimlerinde CHP'den Karaman Milletvekili seçildi. Bu dönemde Dışişleri Komisyonu üyeliği yaptı ve 11 kanun teklifine imza atarak yasama faaliyetlerine katıldı. Meclis kürsüsünde konuşmayı sevmediği için kürsüde sık sık görünen milletvekilleri arasında değildi. Kendi düşüncesi böyle olsa da Meclis gündemine uzak değildir. Milletvekilliğinin üç döneminde Meclis kürsüsünde gündem dışı yaptığı 11 konuşmanın konu başlıklarından bazıları şöyledir: Yükseköğretim gençliğininim sorunları, Karaman'a bağlı ilçe ve köylerde yaşanan dolu afeti, çevre kirliliği, 24 Kasım Öğretmenler Günü, Dünya Özürlüler Günü, kadrosuzluk nedeniyle terfi edilmeyen kamu görevlileri, spor terörü, 2008 Olimpiyat Oyunlarına adaylar ve çalışmaları, Ulu Önder Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Ulusal Kurtuluş Savaşını başlatmak için Anadolu'ya adım atışının yıldönümü. Gündem dışı böyleyken Meclis gündemiyle ilgili çoğunluğu temsil ettiği bakanlığa yönelik sözlü soru

---

200 Ünlü, Bir Ağaç Gölgesi Gibi Geldi Geçti, s. 142-152.

201 *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 2002, s. 1.

202 *Cumhuriyet*, 2 Eylül 2002, s. 5.

önergelerine cevap olmak üzere olmak üzere farklı konularda 39 defa Meclis müzakerelerinde söz alarak konuşma yaptı. Sözlü soru önergelerini ise daha çok 20. Dönem TBMM'deki milletvekilliği döneminde verdi. 4 kez verdiği bu soru önergelerinin içeriği temsil ettiği Karaman'ın sorunlarıyla ilgiliydi. Yine aynı dönemde İçişleri Bakanı Meral Akşener'in cevaplaması için verdiği bir yazılı soru önergesi vardır[203].

TBMM'nin 22. Dönemi sonunda milletvekilliğini hakkıyla yapmadığına inandı ve bu sebeple 2007 seçimlerinde aday olmadı. 2011 seçimlerinde ise seçmenlerin ve çevresinin telkinleriyle CHP listesinden yeniden Karaman milletvekili adayı oldu. Fakat seçim bölgesinde şahsına gösterilen teveccühe karşın partisinin genel politikalarına duyulan rahatsızlıktan olsa gerek seçilemedi. Sonraki yıllarında golf, kayak, yürüyüş, tırmanma, okuma, yazma gibi hobileri ve özellikle çok sevdiği ailesiyle meşgul oldu. Bu süreçte dost canlısı yapısı sayesinde edindiği eski dostlarına vakit ayırabildi. Bunlar içerisinde siyaset ve spor çevresinin özel bir yeri bulunmaktadır. Böylesine bir yaşamı sürdürürken 2018 yılında kanser olduğunu öğrendi. Yaşam tarzının bu hastalığa uygun olmamasına karşın hastalığı kabullendi ve çevresine örnek olmak için hastalıkla mücadele etmeye karar verdi[204]. Ancak yaklaşık bir yıl süren tedavi süresince sağlığına kavuşamadı ve 19 Şubat 2019 gecesi tedavi gördüğü hastanede vefat etti[205].

Vefatı birçok kişi gibi yakın dostu Zülfü Livaneli için de erkendir ve bu doğrultudaki düşünceleri şöyledir: *Yüz yaşına kadar yaşayacağına inandığımız bu dağcı, kayakçı, golfçü heykel gibi beden*. Ayrıca Livaneli'ye göre Fikret Ünlü gerçek bir "Torosların evladı" idi: *Bu halk, hiçbir siyasetçiye nasip olmayan biçimde onu bağrına bastı, sevi, çünkü onun gerçekten gerçek bir Anadolu evladı olduğunu anladı*[206]. Hakikaten yaşamı boyunca doğup büyüdüğü Torosların etkilerini mesleki, siyasi ve spor yaşamının her aşamasında görmek mümkündür. Nitekim vefatından sonra Karamanoğlu Mehmetbey'in de türbesinin olduğu Balkusan köyünde yani Toroslar'da toprağa verilmeyi vasiyet etti. Bu hem çocukluğunun geçtiği Balkusan yaylasına duyduğu özlem hem de memleketinin tarihi kökenine aidiyet duygusuydu.

Neticede Türk siyasetinde ve çevresinde sempatik tavırlarıyla tanınan Fikret Ünlü, Türk sporundan birçok başarılı projeye imza arttı. Özellikle bakanlığı döneminde birçok branşı sahaya inerek yapmaya gayret eden bir bakandı. Spor alanlarının erişilebilir ve daha verimli kullanılmasına yönelik çalışmalar yaptı. Sporun görünür ve bilinir olması için kendisi de farklı sporlar dallarında aktivitede bulundu. Bakanlık bünyesinde ve spor kulüplerinde altyapı ve tesisleşmeyi ön plana çıkardı ve destekledi[207]. Devlet adamı olarak Türk sporuna böylesi katkılarının yanında yaşamı bo-

---

203 tbmm.gov.tr/Tutanaklar/ParlamentoUyeleriTumFaaliyetleriSecimDetayAnabaslikVeUye?Ilid=Karaman (Erişim Tarihi: 03.12.2022)

204 Ünlü, Bir Ağaç Gölgesi Gibi Geldi Geçti, s. 181-194.

205 Cumhuriyet, 20 Şubat 2020, s. 1.

206 Zülfü Livaneli, "Torosların Evladı", *Cumhuriyet*, 23 Şubat 2019, s. 2.

207 *Cumhuriyet*, 20 Şubat 2019, s. 15.

yunca yaptığı farklı spor dalları bir bakıma onun sporu yaşama ve yaşatma isteğiydi.

Lütfi Elvan

Yakın dönem Türk siyasi hayatında geniş çevrelerce tanınan Ermenek kökenli siyasetçi Lütfi Elvan'dır. Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarında Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Başbakan Yardımcılığı gibi görevlerde bulunan Lütfi Elvan, A. Nuri Bey ve Samiye Hanım'ın üçüncü çocuğu olarak 12 Mart 1962 günü Ermenek'te dünyaya geldi. Çocukluğunda bir süre Ermenek'te yaşadıktan sonra ilk ve ortaöğrenimini Konya'da tamamladı. Yükseköğrenim tercihini ise mühendislik olarak belirledi ve İstanbul Üniversitesi Maden Fakültesine kaydoldu. Burada başarılı bir lisans eğitimin ardından Leeds Üniversitesi Maden ve Yöneylem Araştırmaları alanında lisansüstü eğitim için İngiltere'ye gitti[208].

1986 yılında lisansüstü eğitimini tamamladıktan sonra Türkiye'ye döndü ve kamu hizmetlerinde çalışmayı tercih etti. Önce Etibank ardından da Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatının çeşitli kademelerinde görev alarak siyaset öncesi kamu idarelerinde tecrübe kazandı. Lütfi Elvan, bu kurumlarda yüksek mühendis, uzman, proje koordinatörlüğü, daire başkanı, başkan yardımcılığı, müsteşar yardımcısı gibi görev ve unvanlarla çalıştı. Çeşitlilik gösteren bu görevlerle hem mesleki bilgi ve tecrübesini geliştirdi hem de kamu idarelerinin planlama ve uygulama sahalarında genç ve enerjisi yüksek bir bürokrat olarak kısa sürede tanındı. Milletvekilliği öncesi kamu idarelerinde aldığı bu görevler ve yılları şöyle sıralanabilir: 1987'den 1989'a kadar Etibank Genel Müdürlüğü Yöneylem Araştırma Grubunda bilgisayar destekli madencilik uygulamalarının Etibank'ta yaygınlaşması çalışmalarına öncülük ettiği yüksek mühendislik, 1989 ile 1990 yıllarında Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğünde Yatırım ve İhracat Teşviklerinin değerlendirilmesi ve Teşvik Politikaları alanında Planlama Uzman Yardımcılığı, 1990'dan 1993'e kadar madencilik sektörü kapsamında bulunan kamu kuruluşlarının yatırımlarından sorumlu planlama uzmanlığı, aynı dönmede Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Ulusal Proje Koordinatörlüğü, 1995-1996 yılları İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğünde Planlama Uzmanlığı, 1996'dan 2002 yılına kadar Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğünde Kalkınmada Öncelikli Yöreler Dairesi Başkanlığı, 1999'dan 2003'e kadar OECD Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu Başkan Yardımcılığı, 2002'den 2007'ye kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşar Yardımcılığı, 2003-2007 yılları arası Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Merkezi Yönetim Kurulu Başkanlığı ve AB Müzakere İzleme ve Yönlendirme Komitesi Üyeliği. Böylesine yoğun bir çalışma hayatının içerisinde kişisel gelişimini de ihmal etmedi. Bu düşünceyle 1993-1995 yılları arasında görevli olarak bulunduğu ABD'de bir taraftan da Delaware Üniversitesinde ekonomi alanında ikinci yüksek lisansını yaptı[209].

---

208 *TBMM Albümü (1920-2010)*, C. 3 (1983-2010), TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yay., Ankara 2010, s. 1575; *TBMM Hal Tercümesi* (Lütfi Elvan tarafından doldurulan Milletvekillerine Ait Albümde Yer Alacak Bilgi Formu).

209 https://www.tbmm.gov.tr/milletvekili/milletvekilidetay?donemKod=27&sicil=d/e0gnM40CI= (E.T. 07.12.2022)

2007 seçimlerinde kamu hizmetlerinde edindiği bürokratik tecrübeyi siyasi sahaya taşımak istedi. Bu düşünceyle Adalet ve Kalkınma Partisinden Karaman milletvekili adayı oldu ve 22 Temmuz günü yapılan seçimlerde Karaman'dan milletvekili seçildi. Seçimlerin ardından 24 Temmuz 2007 tarihinde mazbatasını aldı ve 23. Dönem TBMM'de milletvekili olarak faaliyetlerine başladı[210]. Dönem içerisinde "Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyon Eş Başkanlığı," "Türkiye Macaristan Dostluk Grubu Başkanlığı", "Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci Türkiye Temsilciliği" gibi görevlerle Meclisin milletlerarası ilişkilerinde etkin olan milletvekilleri arasındaydı[211]. Milletvekilliğinin ilk döneminde Meclis müzakerelerinde 14 defa söz aldı. Bunlar; "Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun", "Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı", "Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı" gibi mensubu olduğu iktidar partisinin Meclise sunduğu kanun tasarıları ile Milliyetçi Hareket Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisinin ekonomi alanında verdiği çeşitli önergelere partisinin politikaları doğrultusunda verdiği cevaplardan oluşmaktadır[212].

Lütfi Elvan, milletvekilliğinin ilk döneminde dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'a danışmalık yaptı. Bu görevle birlikte hem parti içerisinde bilgi, tecrübe ve uzmanlığı ile dikkatleri üzerine çekti hem de parti içerisinde ismi öne çıkan milletvekillerinden oldu. Bunun yanında ilk dönemde üstlendiği ve yürüttüğü siyasi faaliyetlerle partisinin öne çıkan isimleri arasına girdi. 2007'den günümüze parti ve hükûmetlerde üstlendiği görevlere bakıldığında bunu söylemek mümkündür.

Lütfi Elvan, 12 Haziran 2011 seçimlerinde yeniden Karaman'dan milletvekili seçildi. Bu dönem içerisinde TBMM İçtüzüğü ve ilgili diğer kanunlar uyarınca yasama, denetim, izleme, gözetim ve seçim faaliyetlerinde bulunan bir ihtisas komisyonu olan TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu[213] Başkanlığı yaptı. Bunun yanında Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci Türkiye Temsilciliği görevini yürüttü. Bu görevleri yürüttüğü günlerde siyasi hayatında yeni bir merhaleye geçerek Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanı oldu. 25 Aralık 2013'te üstlendiği bu görevi Haziran 2015 seçimlerine kadar sürdürdü. Bakanlığının da etkisiyle TBMM'nin 24. Dönem müzakerelerinde 34 defa söz aldı. Bunlardan 6'sı sataşmalara cevap, diğerleri ise temsil ettiği bakanlıkla ilgili konular ve partisi tarafından Meclise sunulan kanun teklifleriyle ilgili konuşmalarıdır[214].

---

210 23. Dönem Milletvekilliği Tutanağı, Lütfi Elvan, 27 Aralık 2007.

211 TBMM Albümü (1920-2010), C. 3, s. 1575.

212 https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=LUTF%DD%20ELVAN&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih= (E.T. 07.12.2022)

213 https://www.tbmm.gov.tr/ihtisas-komisyonlari/plan-ve-butce/anasayfa (E.T. 07.12.2022)

214 https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=24&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=L%20TF%20%20ELVAN&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=32&v_kullanici_id=19081968&v_gelecek_sayfa=1 (E.T. 07.12.2022)

Lütfi Elvan, 7 Haziran 2015 genel seçimlerinde partisinin Antalya listesinden milletvekili adayı oldu ve seçimler neticesinde buradan milletvekili seçildi. Seçimler sonucunda hiçbir parti iktidar olabilmek için Mecliste gereken çoğunluğu sağlayamadı. Hükûmet kurmak için partiler arasındaki görüşmelerden sonuç alınamaması üzerine 1 Kasım 2015'te Türkiye'de seçimler yeniden yapıldı. Bu seçimlerde Lütfi Elvan, partisinin Mersin listelerinden aday gösterildi ve seçildi. Seçimlerin ardından Ahmet Davutoğlu'nun kurduğu 64. Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti'nde reform ve yatırımlardan sorumlu başbakan yardımcısı oldu. Bu görevini hükûmetin istifa ettiği 22 Mayıs 2016 tarihine kadar sürdürdü. İlerleyen günlerde Binali Yıldırım tarafından kurulan 65. Hükûmet'te Lütfi Elvan'ın yeni görevi kalkınma bakanlığıydı. Üstlendiği bu görevle Türkiye'nin kalkınma politikalarına yaklaşık iki yıl boyunca yön verdi. Bu dönemde aynı zamanda partisinin ekonomi işlerinden sorumlu genel başkan yardımcılığı görevini de yürüttü. Hükûmet ve partide bu önemli görevlerin yanında Meclisin yasama faaliyetlerinde oldukça yoğun çalıştı. Müzakerelerde özellikle başbakan yardımcılığı ve kalkınma bakanlığının kapsamına giren farklı konularda; konuşma, açıklama, gündem dışı konuşma, hükûmetin gündem dışı açıklamaları, sataşmalara ilişkin 42 defa Mecliste konuşma yaptı[215].

Lütfi Elvan 24 Haziran 2018'de yapılan genel seçimlerde yeniden Mersin milletvekili seçildi ve 27. Dönem TBMM'ye katıldı. Bu dönemde TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu Başkanlığına 24 Şubat 2019 günü yeniden seçildi. Böylelikle milletvekili olduğu günden itibaren partisinin ekonomi kurmayları arasında ismi öne çıktı. Ekonomik alanlarda başarılı çalışmaları ona Hazine ve Maliye Bakanlığının yolunu açtı ve 10 Kasım 2020 günü Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından kabineye Hazine ve Maliye Bakanı olarak atandı[216]. Yaklaşık bir yıl bu görevi yürüttükten sonra 2 Aralık 2021 günü istifa etti. 27. Dönem TBMM'deki faaliyetlerine bakıldığında genel kurul görüşmelerinde açıklama, sataşmalara ilişkin konuşma ve çeşitli kanunlarla ilgili söz aldığı toplam 14 konuşması bulunmaktadır. Bunların genel olarak içeriğine bakıldığında "2019-2020 ve 2021 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu", "Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi" gibi ekonomik meselelerde partisinin Meclise sunduğu kanun teklifleriyle ilgili açıklamaları, Hazine ve Maliye Bakanı olduğu günlerde muhalefet milletvekillerinin sataşmalarına verdiği cevaplar karşımıza çıkar[217].

Lütfi Elvan'ın siyasi ve bürokrasi çalışmaları böylesine yoğun olsa da doğup büyüdüğü toprakların gelişip kalkınması için destek olmayı ihmal etmedi. Memleketi olan Ermenek'in dağlarla çevrili bir coğrafyada kurulması ulaşımda zorluğu berabe-

---

215 https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=26&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=L%20TF%20%20ELVAN&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=42&v_kullanici_id=19082190&v_gelecek_sayfa=1 (E.T. 07.12.2022)

216 https://www.hmb.gov.tr/maliye-bakanlari (07.12.2022)

217 https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=L%DCTF%DD%20ELVAN&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih= (E.T. 08.12.2022)

rinde getiriyordu. Nitekim Ermenek kökenli bütün milletvekilleri Ermenek'in öncelikli sorununun ulaşım olduğunu biliyorlardı. Hatırlanacağı üzere birçok Ermenek kökenli milletvekili de ilçenin ulaşım şartlarının iyileştirilmesi için farklı dönemlerde katkı sunmuş, fakat yakın döneme kadar bu konuda kesin çözüm üretilememişti.

Bu sorun milletvekilliğinin ilk döneminden itibaren Lütfi Elvan'ın da gündemindeydi. Ona göre Ermenek'in çevresindeki illerle bağlantısını sağlayan yollar, "kışın hiç çalışmayan, yazın birkaç ay çalışır" vaziyetteydi. Bu düşüncelerle özellikle Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı ve Plan Bütçe Komisyonu Başkanlığı döneminde Ermenek'in Mersin-Karaman-Konya-Alanya-Anamur yönünde ulaşım alt yapısının oluşturulması için yoğun çaba sarfetti. Neticesinde ilçenin bağlantı yollarında gözle görünür iyileşme sağlandı. Büyük oranda geliştirilen ve yapılan bu kara yollarıyla Ermenek, iç ve kıyı kesimlerle eskiye göre daha hızlı ve rahat bir ulaşalım alt yapısına kavuştu. Bu durum özellikle ilçenin ekonomik kaynaklarının çeşitlilik göstermesine ve gelişmesine katkı sundu. Lütfi Elvan, öncülük ettiği ulaşım yatırımlarıyla Ermenek'i bir durak noktası ve cazibe merkezi konumuna dönüşmeyi hedefledi. Ulaşımda sağlanan bu gelişimin yanında Lütfi Elvan'ın siyasetçiliği döneminde Ermenek ve çevresine yapılan diğer yatırım ve projeler özetle şöyle sıralanabilir: Dünyanın önde gelen meyve kurutma tesisi, turizm açısından cazibe merkezi olabilmesi için yatırımlar, modern bir adliye sarayı, elektrik ihtiyacını güneş panelleri vasıtasıyla kendi karşılayan hükûmet konağı, SGK binası, kendi dönemlerinden önce inşaatına başlanan devlet hastanesi inşaatının tamamlanması ve ilerleyen yıllarda büyütülmesi, Ermenek kent merkezinin ihtiyacı olan okul ve yurt ihtiyacının karşılanması, Devlet Planlama Teşkilatı günlerinde yatırım programına alınmasına katkı sunduğu meslek yüksek okulunun ve akademik fiziki yapısının geliştirilmesi, Ermenek'in alt yapı eksikliklerinin giderilmesi ve önemli ölçüde giderilmesi, gençlik merkezi yapımı, hastane ihtiyaçlarının süratle karşılanması, Ermenek nüfusunun ağırlıklı olarak bulunduğu köylerin ekonomik koşullarının iyileştirilmesi için Türkiye'de benzeri görülmeyecek şekilde hemen hemen bütün köylere kapalı şebeke sulama sistemi yapılması ve bu sayede üretimin % 50-60 oranında artırılarak daha fazla gelir sağlanmasına öncülük edilmesi, % 80'i stabilize ve toprak vaziyette bulunan köy yollarının tamamının asfaltlanması ve genişletilmesi, köylerin neredeyse tamamına parke taşı döşeyerek köylülerin yaşam standartlarının yükseltilmesi, Ermenek merkezde TOKİ konutları ve afet evleri ile konut ihtiyacının giderilmesi, coğrafi şartları ve koşulları zor olmasına rağmen kent merkezine doğalgaz getirilerek halkın kullanımına sunulması, eğitimde derslik ihtiyacının tamamen karşılanması ve bu yönüyle ilçenin Türkiye'de nadir örneklerden birisi hâline getirilmesi, bununla birlikte eğitimde teknolojik ihtiyaçların giderilmeye devam edilmesi ile Bilim Sanat Merkezleri gibi yenilikçi eğitim kurumları-

nın ilçeye kazandırılması, Ermenek çevre yolunun yapımı, bağ ve dağ yollarının geliştirilmesi, mesire alanları oluşturulması[218].

Bürokrat ve siyasetçi olarak öncülük ettiği ve desteklediği bütün bu proje ve hizmetler, Lütfi Elvan için Ermenek sevgisi ve memleketine aidiyet duygusunun ürünüdür. Bunun yanında siyasetçiliği süresince bölgeden kendisine gelen, Ermenek ve çevresinin gelişimine katkı sunacağına inandığı uygulanabilir projelerin büyük çoğunluğuna destek verdiği gibi hayata geçirilmesini sağlamıştır. Bunun en güzel örneklerinden birisi Ermenek'e kayak merkezi yapılması için kendisine gelen mahallî talebin hayata geçirilmesi bir kayak tesisi altyapının oluşturulması ve geliştirilmesidir. Bir diğeri ise Ermenek Turkuaz Gölü'nde yelkenciliğin başlanması ve geliştirilmesi için araç ve eğitmen desteği sağlanmasıdır[219].

2007 seçimleriyle Karaman milletvekilli olarak başladığı siyasi kariyerini kesintisiz devam ettiren Lütfi Elvan, bu süreçte dört hükûmette farklı bakanlıklar yaptı. Bunun yanında Antalya ve Mersin illerinin TBMM'de temsilcisi oldu. Bütün bu siyasi geçmişe bakıldığında Ermenek kökenli milletvekilleri içerisinde siyasi görev ve faaliyet bakımından en uzun süre görev alan devlet adamıdır. TBMM'de seçim bölgeleri farklılık gösterse de memleketi ile bağını hiçbir zaman koparmamıştır.

KAYNAKÇA

Arşivler (Tasnif kodu ve belge numaraları metin içerisindedir)
Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)
TBMM Arşivi
Resmî ve Süreli Yayınlar
Öğüt
Cumhuriyet
Milliyet
Türkiye Yıllığı
Yassıada Yüksek Adalet Divanı Tutanakları
TBMM Tutanak Dergisi
Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi
Diyanet Dergisi
Ortam Dergisi
Türkiye Diyanet Vakfı Haber Bülteni

Telif ve Tetkik Eserler

ABUL, Lamia Levent, "Dr. Lütfi Doğan ile Röportaj", *Diyanet Dergisi*, S: 327, 2018, s. 51.

AHMAD, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Hil Yayın, İstanbul 2010.

AKIN, Rıdvan, "Geçmişten Günümüze Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Tarihi İşlevi", Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020/2, ss. 559-589.

ALTUĞ, Kurtul, *12 Mart ve Nihat Erim Olayı*, Yedi Gün Yay., Ankara 1973.

218 Hulusi Oran, "Lütfi Elvan ile Söyleşi", *ermenekinsesi.com*, 8 Nisan 2022. Erişim linki için bkz. https://Lütfi Elvan'ın ulaşım yönüyle Ermenek'in bazı yönlerdeki ulaşımı "kışın hiç çalışmayan, yazın birkaç ay çalışan bir yol" ermenekinsesi.com/hemserimiz-lutfi-elvan-ile-ermenek-uzerine-konustuk/ https://www.youtube.com/ watch?v =4rGoyqoShVc, https://www.youtube.com/watch?v=dx9Eeg7MoXs (E.T. 08.12.2022)

219 Oran, "Lütfi Elvan ile Söyleşi".

ARIKAN, Mustafa, *Hamdi Ragıp Atademir (Hayatı Şahsiyeti ve Fikirleri)*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1988.

ARSLAN, Zühtü, *Türk Parlamento Tarihi TBMM XI. Dönem 1957-1960*, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yay., Ankara 2013.

ATALAY, Ahmet, Millî Mücadele'de Konya Kuvâ-yı Milliyecileri (İlk Meclise Girenler), Birinci Cilt, Damla Ofset, Konya 1997.

ATLAY, Ali Neşri, "Millî Mücadele'de Mut", *Kuva-yı Milliye*, S: 106, 1969, s. 14-16.

AVANAS, Ahmet, *Millî Mücadele'de Konya*, AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1998.

AYBARS, Ergün, *İstiklal Mahkemeleri*, Bilgi Basımevi, Ankara 1975.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, "Menderes'in Dramı", *Cumhuriyet*, 23 Nisan 1969, s. 4.

AYDEMİR, Talat, *Talât Aydemir'in Hâtıraları*, May Matbaası, İstanbul 1968.

BAĞCI, Özgür, "Demokrat Parti Dönemi'nde Ermenek (1950-1960)", *Ermenek Araştırmaları I*, Edt. Hüseyin Muşmal-Erol Yüksel-Mehmet Ali Kapar, Palet Yay., Konya 2018, ss. 571-592.

BARDAKÇI, Halit, *Bütün Yönleriyle Ermenek, Başyayla ve Sarıveliler*, Keskin Kolor Matbaası, İstanbul 2005.

BENHÜR, Çağatay-ARDIÇ, Murat "Ermenekli Bir Portre: Diyanet İşleri Başkanı ve Siyasetçi Kimliği ile Lütfi Doğan", *Ermenek Araştırmaları I*, Edt. Hüseyin Muşmal-Erol Yüksel-Mehmet Ali Kapar, Palet Yay., Konya 2018, ss. 597-608.

ÇOKER, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, C. III, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay., Ankara 1995.

DEMİREL, Ahmet, *Birinci Mecliste Muhalefet İkinci Grup*, İletişim Yay, İstanbul 1995.

DEVRİM, Hakkı, "İlk ve Son Celse", 1962 *Türkiye Yıllığı*, s. 109-128.

DOĞAN, Hamdi, Birinci Mecliste Malatya Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1920-1923), Akçağ Yay., Ankara 2011.

DOĞAN, Lütfi, "35. Yılın Gururunu Yaşıyoruz", *Türkiye Diyanet Vakfı Haber Bülteni*, S: 100, Ocak-Mart 2010, s. 74-75.

DÜNDAR, Seyhan, *Gölgedeki Adam*, Nurettin Uycan Matbaası, İstanbul 1966.

ERİM, Nihat, *12 Mart Anıları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007.

İlk Meclis Anketi, Birinci Dönem TBMM Üyelerinin Gelecekten Bekledikleri, (Yay. Haz.) Cihangir Gündoğdu, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay., Ankara 2004.

İNÖNÜ, İsmet, *Defterler (1919-1973)*, (Haz.) Ahmet Demirel, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2017.

İPEKÇİ, Abdi – COŞAR, Ömer Sami, *İhtilâlin İçyüzü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2010.

İstiklal Mahkemeleri, C. 1, TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yay., Ankara 2015.

KARABULUT, Umut, "Ermenekli Üç Kuşak Parlamenter Bir Aile: Hulûsi Göksu ve Ailesi", *Ermenek Araştırmaları-I*, Edt. Hüseyin Muşmal-Erol Yüksel-Mehmet Ali Kapar, Palet Yay., Konya 2018, ss. 619-628.

KARAMAN, Suphi, "30 Yıl Sonra Yeniden 27 Mayıs", *Cumhuriyet*, 23 Mayıs 1990, s. 6.

KOÇAŞ, Sadi "Sorunlarımız ve Gerçekler: Sosyal Adalet", *Cumhuriyet*, 8 Aralık 1965, s. 2

KOÇAŞ, Sadi, "Bardağı Taşıran Damla", *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1968, s. 2.

KOÇAŞ, Sadi, "Bir Kadroya Muhtacız", *Cumhuriyet*, 22 Ocak 1971, s. 2.

KOÇAŞ, Sadi, "Cemal Gürsel'i Anarken", *Cumhuriyet*, 14 Eylül 1970, s. 2.

KOÇAŞ, Sadi, "Gürsel'den Anılar", *Cumhuriyet*, 16 Eylül 1966, s. 2.
KOÇAŞ, Sadi, "İktidar Felsefesi", *Cumhuriyet*, 13 Mart 1971, s. 2.
KOÇAŞ, Sadi, "Suçlu Ayağa Kalk", *Cumhuriyet*, 10 Şubat 1971, s. 2.
KOÇAŞ, Sadi, *Atatürk'ten 12 Mart'a Anılar, C. 4*, Tomurcuk Matbaası, İstanbul 1977.
KOÇAŞ, Sadi, *Atatürk'ten 12 Mart'a, Anılar, C. 1*, Er-Tu Matbaası, İstanbul 1977.
KOÇAŞ, Sadi, *Atatürk'ten 12 Mart'a, Anılar, C. 2*, Er-Tu Matbaası, İstanbul 1977.
KOÇAŞ, Sadi, *Atatürk'ten 12 Mart'a, C. 3*, Tomurcuk Matbaası, İstanbul 1977.
KOÇAŞ, Sadi, *Bir Seçim Böyle Geçti*, Truva Yay., Ankara 1970.
KOÇAŞ, Sadi, *Tarihte Ermeniler ve Türk Ermeni İlişkileri*, Kartaş Yay., İstanbul 1990.
KOÇAŞ, Sadi. "Sorunlarımız ve Gerçekler: İçinde Bulunduğumuz Karışık Durum", *Cumhuriyet*, 6 Aralık 1965, s. 2.
KONGAR, Emre, "Asker-Siyaset İlişkilerinde Unutulan Notlar IV", *Cumhuriyet*, 23 Haziran 2003.
MUMCU, Uğur, *İnkılâp Mektupları*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1993.
NEZİROĞLU, İrfan – YILMAZ, Tuncer, *Koalisyon Hükümetleri*, C. 3, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları, Haziran 2015.
O'KAN, Sezai, "Bilinmeyen Yönleriyle 27 Mayıs", *Milliyet*, 29 Mayıs 1989, s. 11.
ÖYMEN, Örsan, *Bir İhtilâl Daha Var*, Milliyet Yay., İstanbul 1986.
ÖZDAĞ, Ümit, *Menderes Döneminde Ordu- Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali*, Boyut Kitapları, İstanbul 2004.
ÖZTÜRK, Kazım, *Parlamento Tarihi (1950-1954)*, VII. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay, Ankara 1998.
SOYASLAN, Doğan, "Anayasanın Ceza Normları Tarafından Korunması", *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 10, Yıl: 1993, ss. 57-90.
SOYSÜREN, Ali Haydar, *12 Mart Döneminde Nihat Erim Hükümetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2014.
TAVŞANOĞLU, Leyla, "Haftanın Konuğu", *Cumhuriyet*, 12 Mayıs 2006, s. 12.
TBMM Albümü (1920-2010), C. 1-2-3, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yay., Ankara 2010.
ÜNLÜ, Zeki - ÖZBEY, Abdullah, *Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden Karaman'a Adanan Üç Hizmet Yılı*, Erkam Matbaası, Ankara 1999.
YILDIRIM, Cihat, "Millî Mücadele Döneminde Ermenek ve Çevresi", *Ermenek Araştırmaları-I*, Edt. Hüseyin Muşmal-Erol Yüksel-Mehmet Ali Kapar, Palet Yay., Konya 2018, ss. 691-709.
Yüksek Adalet Divanı Kararları, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2006.
YÜKSEL, Erol, "Millî Mücadele'de Karaman'da Yaşanan Askerî ve Ekonomik Gelişmelere Dair Bazı Tespitler", *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S:1, 2001, ss. 384-414.
YÜKSEL, Erol, "Türk Demokrasi Tarihinde Ermenekli Bir Siyasi Portre: Mehmet Sadi Koçaş", *Ermenek Araştırmaları I*, Edt. Hüseyin Muşmal-Erol Yüksel-Mehmet Ali Kapar, Palet Yay., Konya 2018, ss. 711-732.
ZEKİ, Onur, "Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Bağımsız Mebuslar ve Yasama Çalışmaları (1920-1923)", *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018.
LİVANELİ, Zülfü, "Torosların Bilge Evladı", *Bir Ağaç Gölgesi Gibi Geldi Geçti*, Doğan Kitap, İstanbul 2020.
ÜNLÜ, Fikret, *Bir Ağaç Gölgesi Gibi Geldi Geçti*, Doğan Kitap, İstanbul 2020.

YILDIZ, Ahmet, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM XXII. Dönem (2002-2007)*, C. III, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay., Ankara 2012.

Röportaj

Muhammed Ensar Özbey, 05 Aralık 2022 Tarihli Mülakat.

Elektronik Kaynaklar

Hulusi Oran, "Lütfi Elvan ile Söyleşi", ermenekinsesi.com, 8 Nisan 2022.

https://tdv.org/tr-TR/kurumsal (E.T. 15.11.2022)

https://www.tbmm.gov.tr/milletvekili/milletvekilidetay?donemKod=27&sicil=d/e0gnM40CI=

https://tbmm.gov.tr/Tutanaklar/ParlamentoUyeleriTumFaaliyetleriSecimDetayAnabaslikVeUye?Ilid=Karaman (E. T. 11.12.2022)

https://www.hmb.gov.tr/maliye-bakanlari (07.12.2022)

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=26&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=L%20TF%20%20ELVAN&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=42&v_kullanici_id=19082190&v_gelecek_sayfa=1 (E.T. 07.12.2022)

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=LUTF%DD%20ELVAN&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih= (E.T. 07.12.2022)

https://www.tbmm.gov.tr/ihtisas-komisyonlari/plan-ve-butce/anasayfa (E.T. 07.12.2022)

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=24&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=L%20TF%20%20ELVAN&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=32&v_kullanici_id=19081968&v_gelecek_sayfa=1 (E.T. 07.12.2022)

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=L%DCTF%DD%20ELVAN&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih= (E.T. 08.12.2022)